

bibliothecæ SS. Apostolorum Clericorum Regularium, et ut conjiçio, asservatur quoque Scoriaci in bibl. regia. Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ περὶ τῶν γεγονότων ἐν τῷ κατ' αὐτὸν χρόνῳ. Idem Allatius Contra Creyghtonum p. 117, vocat ἔκφρασιν compendiosam Phrantzæ, et ms. apud se esse testatur.

In editione Pontani, III, 29, pag. 219, testatur Phrantzes, se, antequam habitum monasticum indueret, *Confessionem fidei* edidisse, atque in *expositione symboli* ostendisse, unde a SS. Patribus illud fuerit compositum. Illam confessionem, sive expositionem, utrum a Simeone Thessalonicensi mutuatus Phrantzes sit, Allatius addubitat : ceterum Pontanus in versione sua historię, cui ab auctore inserta fuerat, eandem ut alia multa rescidit. Fabr.

Phrantzæ Chronicon editum est ex cod. Monachiensi, Græcè, in usum Græcorum; a cel. Altero, prof. Gr. III, in universitate Vindobonensi, et sic inscriptum : ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ τοῦ πρωτοβεστιάριου εἰς τέσσαρα βιβλία διατεθέν· νῦν πρῶτον ἐκδόθεν ἐπιμελεῖς ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ ΑΛΤΕΡ, διδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου. Δαπάνη ἐκ καὶ γράμμασι τῶν Μαρκιδίου Πουλίου. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας. Παρὰ Μαρκιδῆ Πουλίου, ἀφῆς' 1796. fol. In proœmio, Græcè scripto, disserit doct. Alter de Phrantza, ejus Chronico atque codd. de Pontano, de Bianconio, qui ante Alterum editurus erat id Chronicon, de cod. Bavarico, et de his, quæ subiecit, opusculis, horumque auctoribus atque codicibus. Postquam pauca dederat Pachomii cujusdam scholia — ad Phrantzæ libros II, e cod. Bavar. descriptos, tum synopsis Phrantzæ librorum capitumque et indicem locorum SS: a Phrantza citatorum, tabulamque correctionum, ab ipso factarum, confecerat : addidit 1) p. 139 — 149, *Ἐκθεσιν τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως τῶν Λατίνων*, scriptam et missam a Gregorio, pontifice Romano, ad Germanum, patriarcham CPolitanum et Germani responsionem, ex cod. Vindobon. theol. Lambec. 64, et Nessel. CLXVIII. 2) p. 149. Nil, patriarchæ CPolit. epistolam ad Urbanum, pontif. Rom. primum editam e cod. Vindob. histor. apud Nesselium XLVIII. 3) Athanasii symbolum pag. 149, de quo plura disserit in præf. p. 13 sq., ex cod. Vindob. theol. Nessel. 245. 4) symbola SS. apostolorum, Nicænum et CPolitanum ex cod. Cesar. theol. Nessel. 190. 5) ἱστορίαν πολιτικὴν Κωνσταντινουπόλεως, recensam ex Mastini Crusii *Turco-Græcia* Basil. 1584, fol. conf. Ien. A. L. Z. 2. 1797, n. 67, et ipsam Alter. in indica suorum scriptorum, subiecto ejus libro : *Ueber Georgianische Litteratur*, Vindob. 1798, 8, p. 203 — 213. Idem p. 71 ac 203 et 209 spem facit secundæ edit. cui adjecturus est versionem Latinam, pluribus lectoribus necessariam, ac glossarium Græcitatæ Phrantzæ cum aliis ineditis, ad historiam Byzantinam spectantibus. Hærl. (1).

(1) Alteri editio repetita est Bonnæ anno 1838, Jacobi Pontani interpretatione, ubi vacabat, suppleta. Ewr.

ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΕΣΤΙΑΡΙΟΥ

ANNALES GEORGII PHRANTZÆ

PROTOVESTIARII.

PROŒMIUM.

1-3 Το τῆς ἱστορίας χρῆσιμον καὶ πρὸ ἡμῶν οἱ Α ἐπιλήθει, εἰπεῖν, καὶτ' ἂν καὶ ἡμεῖς εἶπαι ἔχομεν. πολλοὶ συγγραφεῖς διωρίσαντο· καὶ ἄπειρ' ἂν τί γάρ καὶ εἰροῖμεν κατενότερον νόημα τοσούτων

PROŒMIUM.

Historiæ quanta sit utilitas scriptores ante nos cenda, eadem nos possimus in medium proferre. plerique docuerunt, et quæ illis se obtulerunt di- Quid enim novi excogitemus post tot vires, qui hi-

ιστορησάντων καὶ σύμπαν τῆς ἱστορίας ὀρυφνά-
 μένων ἐν τοῖς ἀρετέροις συγγράμμασιν; Τάχα δὲ ὁ
 πλεόν ἐκείνων ἐν τοῖς νῦν προκειμένοις ἡμῖν λέξαι
 δεῖται, ἃ τοῦτό γε ἂν τῆς ἡμετέρας συγγραφῆς
 προβαλοῦμεθα. Τὸ δὲ ἔστιν ὅτι καινότερων ἡμῖν
 προκειμένων πραγμάτων, ὃ μήπω τις γραφῆ πα-
 ραδέδωκε, καινότερον συμβαίνει εἶναι καὶ τὸ ὠφέ-
 λιμον ἐκείνων ἐν γνώσει τῶν ἀνθρώπων γεγονημέ-
 νων, ἅπερ ὁ βέβαιος λόγος οὐκ ἀληθῶς ἀπο-
 φαίνεται. Οἱ μὲν οὖν τὰ καθ' ἡμᾶς ἱστορικῶς
 συγγραψάμενοι ἄλλαν ἄλλως πεποιήνται τὴν ἀρχὴν·
 οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἤρ-
 ξαντο, οἱ δὲ ἐξ ἀξιολόγου τινὸς τῆς ἀρχῆς, ἢ Περ-
 σῶν ἢ Ἑλλήνων ἢ Ῥωμαίων ἢ ἄλλου οὐτινοσού-
 τῶν ἔθνῶν, ἕκαστος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν τὸ
 οἰκεῖον καταρτιζόμενος σύγγραμμα. Καὶ ἡμῖν οὐκ
 ἤκιστα οὕτω τὰ τῆς συγγραφῆς τελεσθήσεται. Τὰ
 μὲν γὰρ ἅπαντα τὰ ὅπ' ἀρχῆς γεγονημένα πρὸς τοῦ
 κόσμου γενέσεως πολλοῖς τε καὶ πολλῶς ἐξιστο-
 ρήθη· οὐκ ἦν λέγειν μοι· καὶ ὡς πρὸς ἀλλήλους
 εἰ πλείους οὐ συνεφώνησαν, τὰ τῶν βασιλέων συγ-
 γράφοντες, ἀλλοιώσεις τε χωρῶν καὶ πόλεων στάσεις
 καὶ πολέμων συρρήξεις καὶ ἀνδραποδισμοὺς καὶ
 νίκας καὶ ἤττας, καὶ ἕσα τοιαῦτα σύμμικτα τοῖς
 καθ' ἡμᾶς· πολυσχεδῶς γὰρ τὰ αὐτῶν τελοῦντων
 καὶ μηδὲ παρ' αὐτῶν ἴσως τῶν ἐνεργούντων γενω-
 σκαμένων σχολῆ γε ἂν τοῖς ἐξιστοροῦσι τὸ ἀληθὲς
 παντάπασι γινήσεται ἢ ἐπίτευξις. Ἐκ τοῦ μόνου

istoriam tractarunt, universamque libris suis sunt
 complexi? enīnvero quod in hoc instituto dignus
 est de quo dicamus, id nostræ prætedamus narra-
 tionī. Nempe quoniam res recentī ætate gestas scri-
 bere institimus, quas nemodam litteris consignā-
 vit, consentaneum est, recentem etiā fructum fore,
 cum in notitiam hominū venerint, quæ nunc
 vago rumore parum ad veritatem ferantur. Jam qui
 res nostras scripserunt historici, alii aliunde ceperunt
 initium: quidam a mundo inde conditio inceperunt,
 nonnulli a memorabili aliquo imperio, Persarum,
 Græcorum, Romanorum, vel alius gentis
 cujuscunque, ad suam quisque consilium opus accom-
 modantes. Atque hæc utique ratione nos in his utemur
 commentariis. Nam a terem inde principio quæ
 facta sunt, cum a multis sint et sæpe enarrata,
 non erant mihi cuncta commemoranda. Accedit,
 quod plerique non consentiant, qui regnum con-
 scripserunt historias, inutationes regionum et civi-
 tatum turbas, contentiones bellorum, servitia, vic-
 torias, clades et quæ alia id genus solent contingere.
 Res principum enim multiplices sunt, et fortasse
 ne ab iis quidem, qui gerendis illis intersunt, satis
 perspiciantur: ædum historici veritatem ubivis at-

δὲ καὶ ὅσα τῆ κοινῆ φήμῃ γνωρίζεται, ταῦτα τὸν
 ἐξιστοροῦντα παραλήψασθαι δεῖται, εἰ μὴ ἀδικεῖν αὐ-
 τος ἐθελήσῃ τὴν ἀλήθειαν ὡς οἱ τοῖς ὀφλοῦς κερ-
 ματίαις ἐλλυμαινόμενοι. Ἔ ἢ καὶ παραχαράττειν
 βουλόμενοι. Οὔτε γοῦν πρὸς χάριν οὔτε πρὸς φό-
 νον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς μῖσος ἢ καὶ πρὸς εὐνοίαν συγ-
 γράφειν χρεῖν ἐστὶ τὴν συγγράφοντα, ἀλλ' ἱστορίας
 μόνον χάριν καὶ τοῦ μὴ λήθης βυθῷ παραδοθῆναι,
 ἢν ὁ χρόνος οἶδε γεννᾶν, τὴν ἱστορίαν, μένειν δὲ
 ζῶσαν τε καὶ λαλοῦσαν φωνὴν καὶ ἐμφυχὸν καὶ δια-
 πύσιον κήρυκα δι' ἀπεράντων αἰώνων. Οὕτως τοῖ-
 νον κάγω Γεώργιος Φραντζῆς, ὁ χρηματίσας καὶ
 πρωτοθεσπιάριος καὶ Γρηγόριος τάχα μοναχός,
 ταῦτα ἔγραψα περὶ τῶν καθ' αὐτὸν καὶ τῶν μερι-
 κῶν ἀναγκαίων γεγονότων ἐν τῇ τῆς ζωῆς μου
 ῥότῃ πρὶν τῆς αἰχμαλωσίας ἡρῶν καὶ μετὰ τὴν
 αἰχμαλωσίαν. Καὶ πρῶτον μὲν διηγησώμεθα περὶ
 τῶν ἀφορμῶν καὶ αἰτιῶν τῆς τῶν Παλαιολόγων βα-
 σιλείας ἐκ πρώτου βασιλεύσαντος ἐκ τοῦ γένους
 αὐτῶν ἄχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 ὑπὸ Τούρκων, καὶ πόσοι καὶ τίνες οἱ υἱοὶ καὶ θυ-
 γατέρας καὶ δεσπότης ἐγένοντο αὐτοῖς· καὶ τῶν
 γεγονότων πολέμων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀνὰ τοῖν
 θυῖν ἀταδέλφων, τοῦ δεσποτίου κυρίου Δημητρίου
 λέγω καὶ δεσποτίου κυρίου Θωμᾶ, καὶ ἑτέρων
 ἀναγκαίων καὶ μνήμης ἀξίων βούλομαι διηγήτα-
 σθαι.

tingere possint. At enim non nisi ea, quæ communis
 fama divulgavit, excipere debent, nisi veritatem
 infringere velint, eorum iustar, qui nunquam circum-
 cidunt vel eudunt adulterinos. Certe quidem neque
 ad gratiam vel studium, neque ad invidiam vel
 odium scribendum est, sed solius memorie causa,
 ut res oblivione ne deleantur, in quam temporis
 diuturnitate solent adduci, sed quasi viva et clara
 voce præconis sæculorum æternorum pervenit
 spatia. Itaque ego quoque Georgius Phrantzes, pro-
 tovestiarii olim functus dignitate et deinde Grego-
 ri nomine monachus factus, de rebus memoria
 mea gestis, et speciatim miseris quibusdam, quæ
 partim ante, partim post captam Cpolim nos affli-
 xerunt, hos conscripsi commentarios. Ac primum
 quidem originem explicabo imperii Palæologorum,
 et historiam eorum a primo ejus domus imperato-
 re ad Cpolim usque a Tereis expugnatam prescri-
 bam, dicamque quot et qui ejus gentis filii filiaræ
 et despote fuerint, atque de bellis in Peloponneso
 inter Demetrium et Thomam, fratres despotes, ges-
 tis, aliisque de rebus necessariis et memoratu di-
 guis exponam.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α΄.

6 α'. Ὁ τῆς ἀρχῆς ἐπιθέτωρ Ἀλέξιος Ἀγγελος ὁ Κομνηνός, ὁ τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελὸν τυφλώσας καὶ τὴν βασιλείαν λαβὼν, ἐφ' οὗ καὶ τοσούτα καὶ τοιαῦτα κακὰ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ παρὰ τῶν Ἰταλῶν ἐφύη, ἄρδεν μὲν οὐκ εἶχε, θυγατέρας δὲ δύο· καὶ τὴν μὲν πρωτογενῆ Εἰρήνην τοῦνομα ἐρυθροῖς πεδίλοις ὑποδεδέσθαι ἐταξεν, ἵνα αὐτὴ τε καὶ ὁ ταύτῃ μνηστευθησόμενος διάδοχος καὶ κληρονόμος τῆς βασιλείας ὡσι μετὰ τὸ τεθνάναι αὐτὸν· ὅθεν καὶ εἰς λέχος δέδωκεν αὐτὴν Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολόγῳ, καὶ εὐθὺς αὐτὴν δεσπότην τετέμικε. Καὶ εἰ μὴ ἐκ τοῦ βίου τούτου ἐγένετο, αὐτὸς ἂν ἐβασίλευσε μετὰ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ θανάων ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος θυγατέρα μόνην κατέλιπεν, ἐλθὼν δὲ εἰς νόμον ἡλικίας τὸ κοράσιον Εἰρήνην ἡ μήτηρ αὐτῆς συνέζευξεν αὐτὴν Ἀνδρονίκῳ τῷ Παλαιολόγῳ, ὃν καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις, ὁ τὴν ἑτέραν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου εἰς γυναῖκα λαβὼν, μέγαν δομέστικον ἐτίμησεν ὑπαρῶν· 7 ἐξ οὗ ἐγεννήθησαν υἱοὶ τρεῖς, Μιχαὴλ ὁ Κομνηνός, Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, καὶ Ἰωάννης διπλοπαλαιολόγος ὄντες πατρώθεν καὶ μητρῶθεν. Εἶχε μὲν κἀντεῦθεν ἀφορμὰς εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθε-

σιν, ὡς εἰρήσεται· ἀνδρυνθαῖς δὲ ὁ Μιχαὴλ, πρῶτος υἱός, ὢν τῷ Ἀνδρονίκῳ κατὰ γέννησιν, μεταξὺ τῶν ἐν τέλει τῶν ἄλλων ἐπέκεινα εἰς ἦν, πολλὴν ἔχων τοῦ προσώπου τὴν ἰαρότητα, τῇ ὁμιλίᾳ χρηστός, ἀστειὸς τὸ ἦθος, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν χεῖρα ἔχων φιλότιμον. Καὶ διὰ ταύτας οὖν τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ χάριτας πολλοὶ αὐτὸν ἠγάπουν καὶ ἤθελον, καὶ ἐν εὐκολίᾳ πάντας εἰλικίε στρατηγούς, ταξίαρχας, δημότας καὶ τῆς συγκλήτου πολλούς. Διὰ τοῦτο γοῦν διαβολαὶ τινες ἀνεφύησαν κατ' αὐτοῦ, ὅτι βασιλείας ὀρέγεται· ἦν γὰρ τότε ὁ βασιλεύων Ῥωμαίων Θεόδωρος Λάσκαρις ὁ νέος. Καὶ ταῦτα ψιθυρίζοντες ἤσαν τινες τῶν φίλων αὐτοῦ, λέγων Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Ὅθεν προσταγματοὶ βασιλικῶ ἀγούσιν αὐτὸν εἰς ἐξίτασιν. Ἦσαν δὲ οἱ ἐξετάζοντες ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀρσένιος, ὁ καὶ πολλὰ δυνάμενος τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἕτεροι τῶν ἐλλογίμων. Παραστάς δὲ Μιχαὴλ ὁ Κομνηνός καὶ πολλὰ ἐρωτηθεὶς καὶ εἰπόντες αὐτῷ, εἶτα λέγει ὁ ἀρχιεπίσκοπος. «Μὴ γὰρ τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἀπολείπεται συγγνώμη τὸ σιγᾶν καὶ μηδὲν ὑπὲρ τῶν γεγεννημένων φθέγγεσθαι· εὐγενὴς οὖν ἂν καὶ ἐξ εὐγενῶν καταγόμενος, τιμιώτατε ἄνερ, ἐρωτῶ

LIBER PRIMUS.

1. Alexius Angelus Comnenus imperator, qui, excaecato Isaacio fratre, regnum occupavit, cujusque imperio tot tantisque cladibus res Romana ab Italis afflictata est, nulla virili prole suscepta, filias duas habuit. Natu majorem, Irenen nomine, calceos purpureos induere jussit, ut ipsa et is cui desponderetur, semet mortuo, successores sibi essent et imperii haeredes. Itaque Alexium Palaeologum filium matrimonio junctum continuo dignitate despotae honestavit, et tenuisset is post socerum imperium, nisi praematura morte e vita cessisset. Reliquit Alexius Palaeologus unam filiam: eam viro matu- ram Irene mater Andronico Palaeologo collocavit, quem imperator Theodorus Lascaris, qui alteram Alexii imperatoris filiam duxerat, postea declaravit magnum domesticum. Hujus erant filii tres, Michael

Comnenus, Constantinus Palaeologus, et Joannes, ab utroque parente Palaeologi. Atque ab his pro- ducta in initis gens Palaeologa, ut jam narrabitur, ad imperium accessit. Nam adultus Michael, filius Andronici natu maximus, unus inter omnes procères excellebat, insignis suavitate oris, consuetudinis comitate, morum elegantia et liberalitate insuper largitionum. Propter has ejus virtutes et gratias a multis diligebatur et habebatur charus, inque sui studium omnes trahebat duces, centuriones, plebeios, ac senatorii ordinis permultos. Unde adversus eum criminationes quaedam affectati imperii nomine sunt, quod tum Theodorus Lascaris minor tenebat. Falis qui susurrarent, in ipsius numerabantur amicis, in amicis, inquam, Michaelis Comneni. Itaque jussu imperatoris vocatur in quaestionem. Habebant eam quaestionem Arsenius archiepiscopus, cujus magna tum apud imperatorem auctoritas erat, et alii viri illustres. Adductum Michaelis Comnenum multa interrogant et cohortantur, tandemque archiepiscopus his verbis compellat: «Qui quid peccarunt, inquit, his non haec venia datur, ut taceant et nihil quidquam pronuntient de patrato crimine. Quare tu, vir honoratissime, cum sis generosus et ex generosis oriundus, interroganti mihi aperi veritatem: quinam tecum conjurarunt consilii que istius consilii sunt et participes vel comprobatores? dic, quod res est, ac juro per Christum Servatorem meum, illos legibus penas duros esse, te liberum fore ab omni quaestionis genere immunem, et

σε, καὶ δηλοποιήσον μοι τὴν ἀλήθειαν. Τίνες ὑπάρ-
χουσι συνωμόται καὶ συνίστορες καὶ συνήγοροι
τῆς βουλῆς ταύτης καὶ οἱ συμβουλευσάντες ἐν τού-
τῳ; Φράσον μοι τάληθές· καὶ ἠμύνω σοι ἐν τῷ
σωτήρῳ μου Χριστῷ ὅτι αὐτοὶ μὲν κολασθήσονται
ταῖς τοῦ νόμου ποιναῖς, σὺ δὲ ἐλεύθερος ἔσῃ ἀπὸ
παντὸς πειρατηρίου. » Ὁ ἀπελογισάτω οὗτος·
« Ἐγὼ μὲν εἰπὼν σοι καὶ λέγων ὅτι οὕτως ἐνεθυμή-
θην περὶ τούτου κώποτε, ὅτε ἐν τῇ θανατῇ μου ὁ
αὐτὸς σκοπὸς ἦλθεν, οὕτως τις μικρὸς ἢ μέγας περὶ
τοιαύτης ὑποθέσεως ἀναφέρῃ μοι. Εἰς τὸν αἰῶνα μὴ
γένοιτο. Μάρτυρά χρῶμαι τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀγγέ-
λους τοῦ ἀοράτου περισταμένους μοι. Εἰ δὲ οἱ συ-
κοφαντήσαντές με τοῖς ὕψι τοῦ βασιλέως μου ἐδά-
ρυναν ψεύθη κατ' ἐμοῦ τοῦ δούλου αὐτοῦ, καὶ εἰ
οὐ πιστεύετε μοι, οὐκ ἔχω τί λέγειν. » Ἡ τίς ἔσεται
μοι μάρτυς τῆς ἀληθείας μου; Εἰ μὴ, ὦ δεσποτά
μου, δέομαι σου, ποιήσον μοι χάριν. Βάλλον σιδηρὸν
ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου, καὶ ἔασον αὐτὸν ὑπερ-
μέτρως ἐκκαῆναι, καὶ φέρετέ μοι αὐτὸν, καὶ πιάσω
ταῖς χερσὶ μου, καὶ ἐνθρακας πυρὸς **9** ἐπὶ τὸ στή-
θος μου θέλωμαι· καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν Θεὸν τὸν λυ-
τρώσαντα τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκ τῆς φλογὸς τῆς
καμίνου· καὶ ὁ ἀλάθαστος καὶ ὁ ἀκοίμητος ἐκείνος
ὀφθαλμῶν, ὁ ἑρευνητὴς καρδίης καὶ νεφρῶν, εἰδῶς
ὅτι οὕτως ἐνεθυμήθην ὅτε ἐλογισάμην περὶ ὧν με
ἔρωταξ, φυλάξει με, εἰ τύχοι, ἀβλαβῆ ἐκ τοῦ πυ-
ρὸς τοῦ καυομένου. » Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος·
« Τοῖς Ῥωμαίοις καὶ τοῖς σοφοῖς Ἕλλησιν οὐκ ἔστι
νόμος οὐδὲ ἔθος ἵνα βασανίζωσι τοὺς ἐξεταζομέ-
νους, καὶ μάλιστα τοὺς εὐγενεῖς ὡσαύτως· ἀλλὰ

Cui ille sic respondit: « Ego et antea tibi dixi, et
nunc dico iterum, nec ipsa unquam me istius rei
concepisse cogitationem consiliumve, nec alium si-
ve humilis sive illustris conditionis hominem de
tali negotio mecum egisse: idque utinam nullo un-
quam modo fiat. Cujus rei testes invoco Deum op-
timum maximum atque angelos, qui invisibili mihi
adsunt. Quodsi illi, qui me criminati sunt, aures im-
peratoris mendacis adversum me, servum ejus,
confictis oneraverunt, nec mihi fides est, non habeo,
quod dicam. Aut quis erit, qui vere me dicere te-
stetur? verumtamen obsecro te, mi domine, hanc
mihi benevolentiam præsta, ut ferrum in camino
flammis coniectum et bene candefactum mihi ap-
portetur: manibus illud tractabo pronasque in si-
num humilitatis, Deo confisus, qui tres pueros in
ardente fornace servavit. Namque oculus ille omni-
tuens semperque vigil, qui scrutatur corda et re-
nes, ea, quæ interrogor, me nec antea concepisse
nec meditatam esse novit atque illæsum me, si vo-
luerit, præstabit a vi ignis. » Occurrit episcopus:
« Romanis et sapientibus Græcis nec lege, nec
more receptum est, ut reos, cõbiles præsertim, ex-
torqueant. Barbarus iste mos est et nefastus pia-
neque gentilis. » Hic Comnenus, « Quoniam, domi-
ne venerande, inquit, Romanis id, quod volui, nec
legibus nec moribus sancitum est, ut tu quidem

A βαρβαρικόν ἐστὶ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀτοπὸν, καὶ ἐθνι-
κὸς ὁ νόμος. » Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ Κομνηνός· « Ἐπεὶ,
ἀγίε δεσποτά, οὐκ ἔστιν ἔθος οὐτε νόμος Ῥωμαίοις
ἢ εἰπὼν σοι, καθὼς λέγεις, ἀλλὰ τῶν βαρβάρων καὶ
τῶν ἐθνῶν, καγὼ τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ταπεινὸς
Ῥωμαῖός εἰμι, καὶ ἀνακρίνατέ με καὶ ἐξετάσατέ
με, εἰ τῇ ὑμετέρῃ βουλῇ ἀρεστόν ἐστὶ, κατὰ νό-
μους Ῥωμαίων καὶ ἔθῃ. Καὶ εἰ μὲν νομίμως αἴτιος
εὐραθῶ καταδίκης, ἔλιος μὴ ἔστω μοι· εἰ δὲ καὶ
ἀναίτιος κατὰ τοὺς νόμους πάλιν, μὴ μοι τὸ κρι-
τήριον, καὶ μὴ ἕρα τοὺς λόγους τῶν συκοφαντούν-
των με ἀδίκως καὶ παραλόγως ἕνεκεν φθόνου καὶ
ἔριδος. » Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἐπίσκοπος ἀναφέρειν
τοὺς λόγους πάντας τῷ **10** βασιλεῖ πεποίηκε· καὶ
πάλιν ἀντάλεγον οἱ ἐλέγχειν ἐτέρωθεν προτείνοντες.
B Ἄλλ' οὐκ ἐφάνησάν, ὡς ἀληθιὰ ἐδόκει καὶ ὡς
ψευδεῖς αἱ διαβολαὶ ἐδόξαν, εἰ καὶ σχεδίσαντος τοῦ
καιροῦ καὶ οὕτως ἦν. Ὅμως ὁ βασιλεὺς προστάξας
ἐνδρκεως βεβαιῶσαι ὅτι αἱ διαβολαὶ ψευδεῖς εἰσι καὶ
οὐκ ὅποτε ἐβουλήθη ποιῆσαι ἢ συκοφαντήθη. Ὁ
καὶ ἐγένετο. Καὶ ἐλεύθερον εἶναι τοῦτον ἐκέλευ-
σεν ὁ βασιλεὺς τῆς καταδίκης καὶ ὑποφίας ἀπί-
σης καὶ τὴν προτέραν ἀπολαμβάνειν τιμὴν, καὶ
τὴν ἡγεμονίαν Νικαίων ἐπέστρεψεν αὐτὸν ἔχειν.

Ποίσας δὲ τινὰ καιρὸν ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, εἶτα φυ-
γῶν ἀναχωρήσας διέβη ἐν τῷ Ἰκονίῳ πρὸς τὸν
σουλτάνον. Ἡ δὲ αἰτία τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἦν ὅτι ἑώρα
οὐκ ὀλίγους καθ' ἑκάστην ἡμέραν πάλιν ἐκ δευτέρου
πολλὰ μηχανὰς πολυτρόπως συβράπτειν περὶ αὐ-
τοῦ καὶ συκοφαντίας πρὸς τὸν βασιλέα ἕνεκεν φθό-
νου καὶ φθουρισμοῦ πολλοῦ καὶ λόγου φθόνου

dicis, sed barbaris gentibusque, ego autem Christi
munere humilis Romanus sum, examine me et
in me inquire, si ita vobis placet, secundum leges
moresque Romanos. Si legitime videbor criminis
reus esse, ne esto mitis; sin ex iisdem legibus
non reus, ne vocato me in judicium neu respicito
sermone hominum, qui inique mihi ac præter ra-
tionem obrectant, invidia commoti et æmulatione.
» His auditis episcopus ad imperatorem cuncta
renuntiavit. Rursus contra dicunt, qui crimen illi in-
tendebant. At non videbantur vere dicere, sed
commenticiis uti calumniis, etiamsi postea, conci-
liante tempore, res ita evenit. Verumtamen decre-
vit imperator, ut illas meras esse calumnias, nec
unquam se molitum esse, de quo argueretur, jure-
jurando interposito Michael asseveraret. Quo facto,
cum et crimine et suspitione omni liberum esse pri-
stinisque honoribus restitui jussit, ac præfecit in-
super civitati Nicæensium.

Commemoratus aliquandiu in Bithynia Michael
mox fuga se Iconium ad sultannum recepit. Cujus
fugæ causa erat, quod rursus non paucos sibi in-
vidios multas quotidie machinas dolosque apud im-
peratorem struere animadvertibat, et aures ejus
sentiebat susurrationibus sermonibusque malignis
circumstrepri, atque imperatorem perpetuo contra
se meditari supplicia intelligebat. Quamobrem quieti

μιστοὺς λάθρα τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ περικλύζοντας. Α Ὅμοιος πρῶτον καὶ αὐτὸς μετὰ ὄρκων φρικωδεσσάτων δέδωκε τὴν ἀσφάλειαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὥστε ἐμμένειν αἰεὶ πιστὸς καὶ ὑποτεταγμένος, καὶ μὴ ζητεῖν ποτε βασιλευσαί, ἀλλ' ἔχειν τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν στοργὴν πρὸς τε τὸν βασιλέα Θεόδωρον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην καὶ τοὺς ἐφεξῆς διαδόχους τῆς βασιλείας. Καὶ ἐπὶ τοῦτο πάλιν ὁ βασιλεὺς μέγαν κοντόσταυλον εἰμίλησεν, καθὼς αὐτὸς εἶχε καὶ πρότερον.

Ἐν τούτῳ γοῦν ἀσχολούμενος ὁ βασιλεὺς ἀσθενεῖα περιπεσὼν βαρύτερῃ ἐξ ἀνθρώπων ἐγεγόνει, καὶ πρὶν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ μοναχὸς γενόμενος, καταλιπὼν ἐπίτροπον τῶν βασιλικῶν πραγμάτων Ἀρσένιον τὸν πατριάρχην καὶ Γεώργιον τὸν Μουζάλωνα πρωτοβεστιάριον ἕτα, μέχρις ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης φθάσῃ εἰς τὴν ἀνήκουσαν ἡλικίαν· ἦν γὰρ τῇ ἡλικίᾳ ἕκτου ἔτους ὁ παῖς. Καὶ ἐν τούτοις ὁ πατριάρχης τὴν σύγκλητον πᾶσαν συνάξας καὶ δημηγορήσας, πάντες ὄρκους ἐποίησαν φρικτοῦς ἵνα φυλάσσωσιν τὴν πρέπουσαν εὐνοίαν καὶ πίστιν πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν καὶ ὑποταγῆν εἰς τὸν Μουζάλωνα ὡς ἐπίτροπον αὐτοῦ. Ὀλίγαι οὖν παρήλθον ἡμέραι, καὶ τινες **13** τῶν ἐν ἀξιώματι καὶ λαμπρότητι ταχέως ἐνεωτέρισαν, φθονήσαντες τὸν Μουζάλωνα. Ἐννυκτος ἡμέρα ἦν μετὰ τὴν θονήν τοῦ βασιλέως, καὶ ἅπασαι αἱ τῶν ἐνδόξων συνήχθησαν γυναῖκες ἐπὶ τὴν μονὴν τῶν Σωσάνδρων, ὅπου τέθαπται ὁ βασιλεὺς, ἵνα ποιήσωσιν τὸ νηνομισμένον πένθος καὶ τὰ μνημόσυνα. Παρόντες δὲ οἱ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, καὶ ἔτι τῆς ἱερᾶς τελευμένης λειτουργίας τὰ ξίφη γυμνώσαντες πάντες οἱ στρατιῶται ἐν τῷ ναῷ, καὶ

οἱ δὲ Νικαεῖς γράφουσι τῷ βασιλεῖ, ἔνθα ἦν, περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Παλαιολόγου. Καὶ ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς, περικλυπὸς ἐγεγόνει καὶ εἰς παράχην λογισμῶν οὐκ ὀλίγην ἀνέπεσε. Καὶ ὀλίγου παρελθόντος καιροῦ γράφει πρὸς τὸν Παλαιολόγον, **12** ἀνακαλιούμενος αὐτὸν καὶ πολλὴν ὑπισχνόμενος τὴν στοργὴν, καὶ ἔνορκον ἔχοντα τὴν ἀσφάλειαν ὧν διελάμβανεν. Καὶ οὕτως πάλιν τὸν Κορνηγιὸν ἢ Γιωραίων τῆ ἔλαβε.

se dare plane non poterat, sed cogitationibus agitabatur metuque. Noverat enim præceps ei acrisque ab omni clementia alienum ingenium imperatoris, nec ullam mansuetudinis vel misericordiae spem fore sibi persuaserat. Itaque cum calumpnias machinasque ad summum fastigium commoliti essent ejus inimici imperatorisque occupassent aures, antequam funesta pateretur, fuga salutis prospexit. Iconium ut venit, sultanum studiosè copias comparantem reperit, contra Scythas, quibuscum dissidebat, profecturum. Recepit enim inagno cum gaudio sultanus et exercitui conscripto e Christianis (erant enim et pridem nonnulli subjecti Romani) præfecit, jussitque milites Romanum ac peregrinum induere vestitum, quo hostibus incuterent terrorem. Nec eum spes sefellit. Nam Scythæ, cum subito exercitum contra se duci vidissent, quem non sperarant, in fugam præcipitem se tradiderunt.

Hæc dum Iconii geruntur, Nicæenses de fuga Paleologi ad imperatorem litteras dederunt; quo nuntio ille tristitia non mediocri affectus et animo admodum perturbatus, brevi tempore intermisso, Paleologum litteris ad reditum invitavit summam ei pollicitus benevolentiam securitatemque, interposito jurejurando. Atque hoc modo Romano solo Comnenus restitutus est, postquam et ipse sacramentis horrendis se obstrinxit imperatori, et in fide et obe-

diencia semper maneret, nec unquam appeteret imperium, sed benevolentiam et amorem tum ipsi imperatori Theodoro tum Joanni, ejus filio, et secularis deinde successoribus præstaret. Quibus peractis imperator eorum rursus magnum constautinum nominavit, qua etiam antea ornatus fuerat dignitate.

His curis distentus imperator, morbo correptus gravissimo e vita cessit, cum paulo ante mortem monachi habitum induisset et procuratores imperii Arsenium patriarcham et Georgium Muzalonem protovestiarium designasset, donec filius Joannes, qui tum annum sextum agebat, ad justam pervenisset ætatem. Itaque patriarcha, senatu convocato et habita concione, omnes in dira adigit sacramenta, quibus studium et fidem imperatoris filio, et obedientiam Muzaloni tutori ejus, adjurant. At paucis interjectis diebus quidam honoribus et nobilitate illustres viri, Muzaloni invidentes, res novas moluntur. Dies ab obitu imperatoris nonus erat. Cum quidquid erat nobilium matronarum, in Sosandrium monasterium, ubi sepultus est imperator, ad memoriam ejus solemnem luctum cohonestandam confluisset. Aderant proceres ac plebei. Medio liturgiæ sacrificio, milites in templo enses stringunt et trepidantem Muzalonem ad sanctani divinamque mensam crudeliter trucidant. Matronæ et reliquis po-

ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ τροπέῃ φυγόντα τὴν Μουζόλιονα κατέσφαξαν ἀπηνῶς. Καὶ οὕτως αἱ γυναῖκες καὶ ὁ λοιπὸς λαὸς τὴν κένθος εἶσαν καὶ ἔφυγον, καὶ πολὺς θρήνος καὶ θόρυθος ἐγένετο. Θεῷ τῶν χθόνων καὶ πρό-
 τριτα τελευθέντων φρικτῶν ὄρκων εἰς ἐκείνους καὶ παλαμνισιότητων ἀρῶν, αἱ σήμερον ἀντ' οὐδενὸς ἐλογίσθησαν! Ὡς τῆς εὐσπλαγχνίας σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῆς μακροθυμίας σου! Ὁ δὲ πατριάρχης μόνος ἐναπολειφθεὶς καὶ οὐ τοσοῦτον ἔμπειρος ὢν περὶ τὴν τοιαύτην διοίκησιν εἰς λογισμοὺς καὶ φροντίδας μεγάλας ἐπέπεσε, φανταζόμενος τὸν κίνδυνον τοῦ παιδὸς καὶ τῶν ὄλιων πραγμάτων. Θλιβόμενος καὶ στενοχωρούμενος ὑπῆρχε καὶ κατὰ νύκτα ἐθουρθεῖτο, τίς ἂν εἴη ἐκ τῆς συγκλήτου ὁ δυνάμενος **14** τοσοῦτους καὶ τοιοῦτους κλύδωνας καὶ θαλάσσης κυβερνήσαι καὶ τὰς νύκτας καὶ τοὺς πλείοντας οὐ βλάψαι ἢ καταπονεῖσαι. Ἐφάνη αὐτῷ περὶ τοῦ εἰρημένου Κομνηνοῦ Μιχαὴλ ἵνα διὰ συνδρομῆς αὐτοῦ τῷ παιδί βοηθήσῃ. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τοῖς πᾶσιν ἐπίσημος καὶ περιθλεπτός, καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ τὰς τῶν ἀπάντων ἀκοὰς ἐνηχίζουσα. Φιλούμενος ὑπὸ πολλῶν, ὡς εἴρηται, ὁμοίως καὶ ὁ πατριάρχης τῶν ἐκείνων ἀγαπώντων οὐ μακρὰν διέκειτο, ἀλλὰ κρείττον καὶ πλέον τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ἐφίλει τοῦτον. Καίτοι γὰρ καὶ τὰς κλειῖς τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν αὐτῷ μόνῳ ἐνεπίστευεν· καὶ ὁπότε χρημάτων τὰ στρατιωτικὰ ἐδίδοτο πράγματα καὶ ἡ τῶν κοινῶν χρῆσις, αὐτῷ ἀπήτουν· ὑπερ εἰς τὰ μελετώμενά ποτε καιρὸν ἐμπροσθεν δι' αὐτοῦ ἀνυσιμώτατον, καὶ τοῖς θουλουμένοις ἐκ πολλοῦ πέραις ὀξύτερον παρέσχεν. Αὐτόθι γὰρ ἀδείας εἰς τοσαῦτα μεταχειρίζεσθαι

pulus omissis sacris foras se proripiunt. strepitu ac tumultu ingenti. Heu hominum perfidiam, qua horrendis sacramentis et dirissimis execrationibus, vix devincti, proturve illudunt! Pro, Christe rex, misericordiam et patientiam tuam! patriarcha solus relictus, nec admodum peritus administrandas rei publicæ, curis ac sollicitudinibus vehementer aestuabat, cum reputaret pueri et rerum omnium periculum. Afflicto et perturbato animo anxie circumspiciebat, quis potissimum e principibus navem convectoribus in tanta fluctuum aestuatione sine aliqua offensione aut demersione moderari ac regere posset. In mentem occurrit is, de quo diximus, Michael **C** Comnenus, ejus ope salutem pueri prospiceret. Erat is nobilis et illustris fama apud omnes inclitus. Accedebat, quod, sicut apud multos eum gratiorum fuisse docuimus, ita patriarcha minime abhorrebat ab ejus amore, sed cæteris etiam magis amice eum amplectebatur. Itaque illi soli claves fisci tradidit, ita ut, quæ opus erat ad rem sive bellicam sive civilem administrandam pecunia, omnis petenda esset a Commeno. Quæ res ad consilia olim inita perficienda occasionem ei opportunissimam dedit, et exitum iis, quæ pridem fama jactarat, celerem imposuit. Adeptus enim tantæ pecuniæ liberam potestatem proceres omnes et milites nos paucos, eosque, qui linguam facilem habebant ad pertentandam

χρήματα, πάντας τοὺς ἐν γένει καὶ πῶν στρατιωτῶν οὐκ οὐίγους ἐνέπλησεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσοι τὴν γλῶσσαν βαδίσαν εἶχον δημαγωγεῖν τὴν ὄχλον [ἰδύναντο]. Ἦν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κομνηνὸς ἱκανὸς ἐν γνώσει τε καὶ πράξει, καὶ ἐν τῷ λόγειν ἐπιτηδεύτατος, καὶ ἔμπειρος πραγμάτων πάντοθεν καὶ βασιλείαν καὶ λαὸν διοικῆσαι. Τί **15** χρὴ λέγειν; οἱ πάντες αὐτὸν ἐψήφισαντο. Οὕτω καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸν ἐβεβαίωσε καὶ σύμφηρον ἐποιεῖτο, ἕως οὗ ὁ τοῦ βασιλείως πατρὸς φθόσῃ ἐν ἡλικίᾳ τῇ προσηκούσῃ. Καὶ ἦν ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων πῆσῃ ἐξουσίᾳ διεξωσμένος ὁ Παλαιολόγος ὁ Μιχαὴλ· καὶ αὕτη ἡ αἰτία γίνεται πρὸς τὸν Μιχαὴλ τῆς εἰς βασιλείαν ἀναγωγῆς καὶ κατάστασις. Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας πάλιν ἐτέρως μηχανὰς ῥάπτουσιν οἱ σπουδάζοντες ἀντιδιδάσαι αὐτὸν εἰς τὴν τῆς βασιλείας περιουσίαν. Βουλὴν καινὴν ἀνὰ μέτρον αὐτῶν ποιήσαντες ἔλεγον ἐν τῇ πλατείᾳ καὶ ῥύμαις· « Οὐκ ἔστι πρέπον οὐδὲ δίκαιον τὸν τὰ κοινὰ διοικούντα πράγματα καὶ πρεσβείας ἔθνων πολλῶν ἀναδεχόμενον μὴ ἔχειν καὶ τι ἀξίωμα μέγα ἐγγύς τῆς βασιλείας, ἵνα πρῶτον ἔσῃται φήμη καὶ μεγαλοπρέπεια τῷ γένει τῶν Ῥωμαίων καὶ βεβαίωσις τῆς τῶν γινομένων καταστάσεως ἐν τοῖς ἔθνεσι. » Μετὰ τοιαύτη γὰρ αἴτια καὶ ὑποκεκρυμμένη ἐννοία καὶ τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα δέχεται γνώμη τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ δυστυχοῦς κληρονόμου τῆς βασιλείας.

β'. Ἐν ἐκείνοῖς δὲ τοῖς καιροῖς τὰ βασιλεία καὶ ὁ πατριάρχης ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ὑπῆρχε διὰ τὸ κρατεῖσθαι τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, Καιροῦ δὲ παρελθόντος **16** πάνυ ὀλίγου

plebem, cumulabat præmiis. Erat etiam ipse Comnenus strenuus in consiliis tum invidis tum perficiendis, exercitatus in dicendo et rerum omnium ad administrandam rem publicam regendamque multitudinem necessariorum peritia insignis. Quid multa? omne ferebat punctum. Qua re etiam factum est, ut patriarcha eum promoveret sibi que deligeret muneris consortem, donec imperatoris filius justam aetatem attigisset. Itaque Michael Palæologus rei publicæ summam nactus est potestatem, eamque habebat occasionem occupandi imperii. Nam diebus aliquot post rursus alias moliantur machinas, qui ad fastigium imperii eum evehere nitentur. Comuni consilio in plateis vicisque dicebant, non decere nec æquitati consentaneum esse, qui omnium administraret rem publicam multarumque gentium legationes exciperet, eum non dignitate insignem esse, quæ prope accederet ad imperium: id quod primum ad augendam gloriam amplitudinemque Romanorum facturum esset, deinde pactiones cum exteris gentibus initas confirmaturum. Ex tali igitur causa et simulato consilio despotæ honorem adipiscitur, consensu populi, patriarchæ et infelicis heredis imperii.

2. Illo tempore imperii et patriarchæ sedes Nicææ in Bithynia erat, Cpoli ab Italis occupata. Tempore perexiguo interjecto tum isti malorum

καὶ οἱ τὰ παντὸς κακὰ συρράπτοντες, καὶ τινες τῶν Ἀ ἐν δόξῃ καὶ γένους [καὶ] λαμπρότητι ὑπερέχοντες καθίσαντες αὐτὸν ἐπὶ ἀσπίδος βασιλεῖα ἀναγορεύουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος τὴν τοιαύτην παράνομον ἀναγόρευσιν ξίφος ὡς εἰπεῖν χαλεπὴν ἐδέξατο κατὰ τῆς καρδίας, καὶ ἐν ἀφορισμῶ φρικῶδες καθυπέβαλε τοὺς τε ἀναγορεύσαντας καὶ τὸν ἀνηγορευμένον ὡς ἐπίδρκους καὶ παρανόμους καὶ ἐπιθάτας καὶ δυνάστας. Ἐπειτα βουλευσάμενος ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ μετὰ τινων τῆς συγκλήτου ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, βέλτιον ἠγήσατο ἔρκεις ἀσφαλίσασθαι φρικωδεστάτους τὴν τοῦ παιδὸς ζωὴν, μὴ χεῖρας ἐπιβάλλη ἐπιβουλῆς μήτε παρευδοκίμησιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἢ ὑστέρησιν τινα ἐνθυμηθῆ. Καὶ οὕτως ἐγεγόνει, καὶ Μιχαὴλ τὸν Κομνηνὸν οἰκείας χερσὶν ὁ πατριάρχης διαδέχεται ἐστεφε τῷ βασιλικῷ, καὶ οὐ τὴν αὐτοκρατορίαν διηνεκῶς χαρίζεται, ἀλλὰ διὰ τὰ συμβῆντα τοῦ καιροῦ, καὶ τῶν πραγμάτων ἀναγκαζόντων, καὶ διοικητὴν αὐτὸν ποιεῖ μετὰ ἐξουσίας βασιλικῆς, μέχρις ὃ τῆς βασιλείας κληρονόμος ὁ γνήσιος καὶ διάδοχος φθάσῃ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ· τότε δὲ παραχωρῆσαι τῶν αὐτοκρατορικῶν θρόνων, καὶ τῶν ἑτέρων ἀπάντων βασιλικῶν συμβόλων. Καὶ ἀνὰ μέσον τούτων πάλιν αὐθις ἔρχοι φρικωδέστατοι τῶν προτέρων ἐτελοῦντο.

17 Ἀναζωσάμενος δὲ τὴν ὅλην βασιλείαν, καὶ πολέμου μεγάλου συμβεδηκότος ἀνὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἠπείρου κρατοῦντος Μιχαὴλ τοῦ δεσπότη, ἔχοντος καὶ συμμάχους τοὺς δύο γαμβροὺς αὐτοῦ τὸν τῆς Σικελίας ῥήγα Μαφρὸ καὶ τὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγκιπα· καὶ

omnium machinatores tum alii nonnulli homines auctoritate et generis splendore illustres Michaelē in clypeum sublatum imperatorem consalutant. Qua comperita injuria, Arsenius patriarcha quasi gladium sibi in præcordia deligi sensit, atque execrationi horribili subjecit et eum qui consalutatus erat imperator, et a quibus erat consalutatus, ut homines perjuros et injustos seditiososque. Deinde re apud se pensitata et deliberata cum proceribus nonnullis tum clerici tum laici ordinis, satius arbitrabatur sacramentis gravissimis pueri tueri vitam, ne Michael illi insidiaretur neve imperii ei eripiendi aut differendi consilium caperet. Quo facto, Michaelē Comnenum patriarcha ipse diademate ornavit regio, nec tamen perpetuam illi tribuit eam dignitatem, sed, cogente temporum rerumque ratione, rei publicæ eum fecit administratorem potestate imperatoria, donec hæres et successor legitimus ætatem maturiorem attigisset: tum solio et omnibus insignibus imperatoriis se abdicaret. Atque hæc rursus sanctiore etiam, quam prioræ, jurejurando confirwantur.

Rerum jam potitus Comnenus gravi bello decertavit cum Ætolorum et Epirotarum despota Michaelo, qui belli socios duos generos habuit, Manfredum, Siculorum regem, et principem Peloponnesi et Achæie. Romani, ingenti de hostibus repor-

κατὰ κράτος νικήσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι πολλοὺς ἠχμαλώτισαν, ἐν οἷς εἷς ἦν τῶν αἰχμαλώτων ὁ τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγκιψ. Καὶ εἰς ὠνησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ὁ πρίγκιψ ἐδωρήσατο χώρας τρεῖς τῆς ἰσχυροτέρας τῆς Πελοποννήσου τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, τὴν τε Μονεμβασίαν καὶ τὰ Λεῦκτρα Μαῖνης, ἢ καὶ Ταινάρια πάλαι ἄκρα ἐκαλεῖτο παρ' Ἑλλήσι, καὶ τὴν Λακωνικὴν Σπάρτην. Καὶ οὕτως πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς Πελοποννήσου χεῖρα ἐπέβαλον, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν τριῶν καὶ ἅπανσα ἡ νῆσος Ῥωμαίοις ἐγεγόνει ὡς καὶ τὸ πρότερον ἦν, πλὴν ὀλίγων φρουρίων καὶ χωρῶν ὧν ἡ ἀριστοκρατεία τῶν Ἑνετῶν ἐγκρατῆς ἐγένετο.

Καὶ πάλιν ἑτέρα νίκη περιφανῆς καὶ μεγάλη καὶ ἀξία μνήμης αἰωνίου ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς καιροῖς ἐκείνοις ἐγεγόνει. Τὸν γὰρ Καῖσαρα Ἀλέξιον τὸν ἐπίκλην Β Στρατηγόπουλον, ὃς καὶ τὰ ῥηθέντα νικητήρια Ῥωμαίοις ἐποίησε κατὰ τοῦ τῆς **18** Αἰτωλίας καὶ Ἠπείρου δεσπότη, στείλας πάλιν ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ, δοῦς αὐτῷ τινὰς τῆς τῶν Βιθυνῶν μοίρας ὡσεὶ ὀκτασκατίους ἱππότητας καὶ ἑτέρους στρατιώτας ὀλίγους Θράκας καὶ Μακεδόνας. Ὁ δὲ Καῖσαρ θελών περᾶσαι νυκτὸς μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ μέρους τῆς πόλεως ὀλίγον ἐγγύς, κατὰ συγκυρίαν συνήνεργον αὐτοῖς γηραιὸς τις ἀνὴρ· ὧς δὲ εἶδον αὐτὸν οἱ στρατιῶται, ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Καῖσαρα. Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ Καῖσαρ· « Πῶθεν ἔρχῃ καὶ ποῦ πορεύῃ; » Εἶπε δὲ ὁ γέρον· « Ἐκ τῆς πόλεως. » Λέγει αὐτῷ ὁ Καῖσαρ· « Οὐκ ἔστιν ἀληθῆ ἀλέγεις· νυκτὸς αὐτῆς πῶς ἐξῆλθες τῶν τειχῶν; » Ὁ δὲ γέρον δευλιάσας ἔφη· « Ἔστιν ὅπῃ ὑποκεκρυμμέ-

tata victoria, multos eorum ceperunt, in quibus Peloponnesi et Achæie princeps redimenda libertatis causa imperatori urbes tres munitissimas Peloponnesi tradidit, Monembasiam, Leuctra Mainæ, quod antiquitus Tænarum promontorium dicebatur a Græcis, et Spartam Laconicam. Qua ratione cum Romani in Peloponnesi possessionem rursus pedem possuissent, ex tribus illis profecti urbis insulam recuperarunt universam præter castella et regiones aliquot, quæ in potestate Venetorum manserunt.

Alia insuper victoria magna et præclara et per totum terrarum orbem perpetuo commemoranda illis temporibus reportata est. Alexium enim Cæsarem, cognomento Strategopulum, qui etiam priorem triumphum Romanis pepererat ex Ætolis Epirotisque actum, iterum imperator contra Michaelē rebellem mittit cum Bithynis equitibus circiter octingentis et aliis aliquot militibus e Thracia et Macedonia conductis. Is noctu cum copiis suis prope ad Byzantium trajecturus, in senem quemdam forte incidit, quem interceptum milites adducunt. Interroganti Cæsari, unde veniret et quo tenderet, ille ex urbe se venire respondit. Cæsar, « Falsa, inquit, narras: nox enim cum sit, quo pacto e mœnibus egredi potueris? » Terrefactus senex, « Occultus est, domiæ, inquit, cuniculus, præter me nemini, at mihi jam pridem co-

νη, κύριέ μου, τῇ γῆ, ἣν οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ἐγώ, ἦν καὶ ἔκπαλαι γινώσκω· καὶ οἱ αὐτῆς ἐξέρχομαι καὶ εἰσέρχομαι, ὅταν βούλωμαι, ἀνεμποδίστως. » Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ Καῖσαρ περὶ τοῦ τοιοῦτου πράγματος, χάριτις ἐγένετο. Καὶ λέγει τῷ γέροντι πολλῶν δωρεῶν ἐπαγγελίας, ἵνα δείξῃ αὐτῷ τὴν τόπον, ὅπως καὶ ὁ Καῖσαρ εἰσέλθῃ ἐνδον τῆς πόλεως μετὰ τοῦ στρατεύματος. Ὁ καὶ ἐποίησε. Καὶ προατάξας πῦρ βαλεῖν ἐν τοῖς οἴκοις, εὐθὺς ἐνέπρησε τὴν πόλιν κατὰ τόπους οὐκ ὀλίγους τὸ στράτευμα· ἦν γάρ καὶ πνεῦμα ἀνέμου βορέως πολὺ πνέον κατὰ τῆς πόλεως. Καὶ ἀνῆψεν ἡ φλόξ, καὶ ἀλαλάζοντες οἱ στρατιῶται, « νίκη Ῥωμαίοις », ἔκραζον. **19** Οἱ δὲ Ἴταλοὶ τὸν θόρυβον ἀκούσαντες ἄφνω, μέγας ἐνέπεσε θόρυβος ἐπ' αὐτοὺς ἐκ τε τοῦ πυρὸς καὶ τῶν πολεμίων, καὶ γυμνοὶ ἐκ τῶν κοιτῶνων ἐξήρχοντο, καὶ φόβος πολὺς κατ' αὐτῶν ἐγένετο καὶ ἀπώλεια, καὶ ἡ νίκη τοῖς Ῥωμαίοις περιφανής. Καὶ οὕτως ἡ βασιλεύουσα παντοκρατορικῇ βοηθείᾳ καὶ διὰ στρατιωτικῆς ἐμπειρίας τοῦ Καίσαρος Ῥωμαίοις ἐγένετο καὶ ἐκ τῶν Ἰταλικῶν χειρῶν ἠλευθέρωτο. Ἦν δὲ ἡ μεγαλόπολις κρατουμένη ὑπ' αὐτῶν ἔτη νθ', μῆνας γ' καὶ ἡμέρας δ'.

Ἀγγελθεῖσα δὲ ἐν Νικαίᾳ ἡ τοιαύτη μεγάλη νίκη τῷ βασιλεῖ, ἐθαύμασε καὶ οὐκ ἐπίστευε πῶς μετ' ὀλίγου πάνυ στρατοῦ ἐγένετο ἐγκρατῆς ὁ Καῖσαρ τῆς τοιαύτης καὶ τηλικαύτης πόλεως. Καὶ ἐκ δευτέρου ἔτροπος ἐλθὼν ὁρομαῖος τὰς ἀγγελίας κομίζων τῷ βασιλεῖ καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Καίσαρος γράμματα, ὡς εἶδεν, ἐπίστευσε καὶ τῷ Θεῷ χαριστήρια ἀπέδωκε, καὶ προατάξας ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ γνώμης τῆς συγκλήτου πάσης διὰ τὴν νί-

gnitus, per quem, quoties libet, libere egredior ingrediorque. » His auditis Cæsar gavisus senem magnis præmiorum conditionibus cohortatur, ut sibi in urbem cum exercitu intraturo eum locum demonstraret. Voti compos factus, ignem ædibus infici jubet, atque illic locis haud paucis urbem milites incendunt. Aquilo qui forte habet vehemens suscitabat flammam, militesque exsultantes victoriam conclamabant. Latini, repentino tumultu exciti, hostium et incendii conspectu vehementer consternantur; plerique nudi e cubilibus prosiliunt et ingenti eade trucidantur: Romanis præclara constat victoria. Tali modo Cpolis auxilio Dei omnipotentis et Cæsaris peritia rei militaris Romanis resituta est et ab Italorum manibus vindicata, in quorum potestate fuerat annos novem et quinquaginta, menses tres et dies quatuor.

Nuntiata Nicæam magna hæc victoria fide carere videbatur imperatori, miranti, quo pacto cum per exigua manu Cæsar tali ac tanta urbe potitus esset. Postquam deinde alius advenit nuntius idque cum litteris ab ipso Cæsare conscriptis, tum demum his lectis dubitationem a se amovit, Deoque gratias egit, atque, consentientibus patriarcha et omni senatu, propter victoriam illam admirabilem et præclara facinora, quibus Cæsar auxisset Romanum

Α κην τὴν θαυμαστὴν καὶ ἔργα μεγάλα ἃ ἐποίησεν ὁ Καῖσαρ εἰς ἀβύνην τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων, ἵνα εἰς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων ὁ τε πατριάρχης, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία μετὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος φήμην εὐφημήσωσι καὶ μνημονεύσωσι **20** τὸν Καῖσαρα ὁμοῦ τοῖς βασιλεῦσιν ἐν ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς λειτουργίαις καὶ ἐν πάσῃ ἑτέρᾳ ἱεροτελεστῇ καὶ ἀκολουθίᾳ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν μεγαλοφώνως· ὁμοίως καὶ τὰ παράσημα τοῦ Καίσαρος φορεῖν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ὥρᾳ ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ θριάμβους μεγάλους ποιήσαντες αὐτῷ, ὡς ἔθος ἦν ποιεῖν τοῖς νικηταῖς ἐν ταῖς τοιαύταις νίκαις. Εἶτα ἐξουγκιωθεὶς ταῖς τῆς τύχης νίκαις ὁ βασιλεὺς, γνωρίσας καὶ τῆς ἀγκλήτου τινὰς καὶ τοῦ δήμου πολλοὺς διαφυλάττοντας πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην καὶ πίστιν, καὶ ἐπαρθεὶς τὴν διάνοιαν, μὴ φοβούμενος τοὺς φρικώδεις καὶ φοβεροὺς ὄρκους εὖς κατενώπιον τοῦ τοῦ Χριστοῦ βήματος ἐποίησεν, ἀλλ' ἐξαποστείλας ἐλευθέρως ἐστέρησε τῶν ὀφθαλμῶν τὸν διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς βασιλείας Ἰωάννην τὸν Λάσκαριν δεκάετη ὄντα, καὶ οὕτω ἀνύπεπτον φόβου παντὸς τὴν βασιλείαν ἑαυτῷ καταστήσατο. Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ πατριάρχης τὴν τοῦ ταλαιπώρου κληρονόμου τῆς βασιλείας τῷφλωσιν, χερσὶ μὲν ἔτυπτε τὰ στέρνα, ξίφει δὲ ὡς εἰπεῖν ἐτέρωτο τὴν καρδίαν. Ἦν καὶ ἠλίψ τὴν ἀδικίαν ἐβόα καὶ τὰ στοιχεῖα πρὸς ἐπικουρίαν ἐπικαλεῖτο, κλαίων καὶ στενάζων καὶ τὸν πῶγωνα χερσὶν ἐκριζῶν. Καὶ μετὰ λίθων ἀγρίων τὰ στήθος καὶ τὰ γόνατα ὀδυρόμενος ἔτυπτε, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους ἔρριπτε κρᾶζων γασρῶς. « Ἢ φριξὸν ἦλιε, ὦ στενάξον γῆ, καὶ κλονουμένη

imperium, ejus nomen toto regno a patriarcha, archiepiscopis, episcopis et universa concione indivinis sacrisque liturgiis et omnibus aliis sanctorum ecclesiarum actionibus post imperatorem unam cum principibus clara voce commemorari ac laudari jussit. Præterea constituit, ut insignia Cæsaris gestarentur quotidie, quavis hora et loco, donec ejus vita suppeteret, eidemque triumphæ eximii agerentur, quales victoribus in ejusmodi victoriis agi solebant. Deinde his fortunæ blanditiis inflatus imperator, præsertim cum optimatum quorundam et plurimorum civium erga se propensionem, fidem et charitatem perspexisset, animos ac spiritus capiebat, nec quidquam veritatis dura et horribilia sacramenta, quibus coram Christi tribunali se obstrinxerat, hæredem imperii Joannem Lascarium, novem tum annos natum, ablegavit et miserabiliter oculis privavit, se sic omnis expertus metus sibi met vindicavit imperium. Patriarcha ubi compertit infelicis pueri execrationem, manibus pectus plangere et gladio, ut ita dicam, perfodi, terræ ac cælo scelestum facinus queri et elementa ipsa ad ulciscendum invocare, gemitus et lacrymas fundere, barbam evellere et saxo aspero pectus ac genua contundere, caput demittere et lugubriter exclamare: « O sol, horresce, o tellus, ingemisce et con-

βόησον τὴν ἀδικίαν καὶ **21** ἐπιβουλήν καὶ ὠμότητα καὶ ἀπανθρώποτητα. Ὡς δὲ ὁ πατριάρχης μὴ ἔχων τί ἕτερον πράξει, ἐν ἀφορισμῷ ἀλύτῳ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συνέστορας καὶ συνηγόρους καθυπέβαλε, καὶ τὴν ἐκκλησίαν παραιτησάμενος καὶ τὴν θρόνον ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἀσκητηρίῳ ᾤχετο. Καὶ τοιοῦτοςτρόπως ἦλθεν ἡ βασιλεία, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπὶ Μιχαὴλ τὸν πρῶτον τῶν Παλαιολόγων, ὡς μὴ ὠφελεν.

γ'. Οὗτος μὲν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, μετὰ τὸ κερδοῦσαι τὴν πόλιν καὶ εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ, τὸν διαδράσαντα βασιλέα Βαλδουῖνον ἀκούσας εἰς Ἰταλίαν ἀφικόμενον καὶ μετὰ Καρόλου τοῦ ῥηγῆος τῆς Ἰταλίας καὶ ἑτέρων αὐθεντιῶν ὁμονοήσαντα, καὶ συνθήκας ἀνὰ αὐτῶν ποιησάντων ἵνα κατὰ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων διὰ ξηρῆς καὶ θαλάσσης παρασκευάζονται ἐλθεῖν, ἵνα καὶ τὸν Βαλδουῖνον εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ ἀπώλεσεν ἀποκαταστήσωσι, καὶ τὸ τῆς πόλεως ἀσθενὲς θεωρῶν καὶ οὐκ ἔχων ἕτερόν τι πράξει, διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν πάππαν Ἀλέξανδρον περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἐνώσεως, εἰ μὴ μόνον ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν. Καὶ ὁ πάππας ἀσμένως τὴν πρεσβείαν δέχεται, καὶ ἐπίσχεται ἐκτελέσθαι ὅποσα τῷ βασιλεὶ ἀρεστά. Καὶ ἡ ἐνωσις ἐγγίνεται ἐφ' ὄρα τριῶν κεφαλαίων, πρῶτον ἐν ταῖς ἱεραῖς ὑμνωδίαις τὸν πάππαν μνημονεύεσθαι μετὰ τῶν ἑτέρων τεσσάρων πατριαρχῶν, **22** δεῦτερον δὲ τοῦ ἐκκλητοῦ τὸν βουλόμενον ἐξεῖναι πρὸς αὐτὸν καθάπερ ὡς μεῖζον ἀνατρέχειν δικαστήριον, τρίτον τοῦ πριετεύειν ἐν πόλει· περὶ δὲ τῶν ὅσα αὐτοὶ καινοτομοῦσιν οὐδὲν ἐρρέθη. Ἐπὶ τούτοις ὁ ἱερός τῆς Ἐκκλη-

cussa atrocissimum crimen, insidias, sævitiām, immanitatem ulciscere. Quia vero non habebat, quod aliud faceret, imperatorem ejusque socios ac consocios anathemate perpetuo constringit; deinde relicto solio patriarchali in monasterium a se constructum secedit. Hoc igitur modo, quo nequaquam debebat, imperium ad Michaelē pervenit, primum e Palæologis imperatorem.

3. Hic in recuperatam urbem ingressus, cum profugum Balduinum regem in Italiam pervenisse audivisset et cum Carolo, Italorum rege, aliisque principibus se conjunxisse atque pactum esse, ut terra marique Cpolim proficiscerentur, regnum, quod amisisset, sibi restitutum, eumque urbis cerneret infruītatem, nec, quid aliud ageret, videret, ad Alexandrum papam legatos misit de conciliandis ecclesiis, modo ille istam impediret expeditionem. Papa legationem benigne excipit et, quæ expetat imperator, facturum se pollicetur. Conciliatio convenit in tres has conditiones. Prima erat, ut in sacris hymnis papa cum reliquis quatuor patriarchis nominaretur; altera, ut integrum esset cuilibet, ad eundem ut summum judicem provocare; postrema, ut papæ in omnibus rebus concederetur principatus. Hæc quæ novabantur, cum initio celata essent, sacrum clericorum collegium non quiete terebat, sed concitabat plebem, ita ut gra-

σίας κατάλογος οὐκ ἠρέμησε καὶ τὸν ὄχλον ἀνέσειεν, ὡς μέγαν ἐντεῦθεν ἐγείρεσθαι θόρυβον καὶ ἐπὶ μέγιστον κορυφῶσθαι τὰ πράγματα κλύδωνα. Καὶ ὁ βασιλεὺς οἰκονομίᾳ ἔλεγε γενέσθαι τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ καινοτομίᾳ, καὶ τῶν μὴ πειθαμένων πολλοὺς ἐμαστιγῶσε καὶ ἐκάκωσε καὶ ἐξώρισε. Καὶ ταῦτα πᾶ τα μεθοδεύων ὁ βασιλεὺς οὐδὲν ὠφελήθη ἢ κατώρθωσεν. Ἀλλὰ τοῦ Καρόλου καὶ Βαλδουῖνου μετὰ στρατοῦ πολλοῦ κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐλθόντων καὶ πολέμου γεγυότος, ἡ ἄμαχος δύναμις τὰς βουλὰς καὶ τὰς δυνάμεις τῶν Ἰταλιῶν ἀπράκτους καὶ ἐζημιωμένας μετὰ αἰσχύνῃς ἀπέπεμψε, καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ θεῖον ῥητὴν ἐπληρώθη τὸ, « Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἄνθρωπον. » Καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ πάλιν ὁ στόλος τῶν Ῥωμαίων τὸν τοῦ Καρόλου στόλον ἐτρόπωσε· εἶτα ἐξελθὼν προσέλαβε καὶ τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει νήσους μικρὸν πιάσας, Ῥόδον τε καὶ Κίον, Χίον καὶ Λήμνον καὶ ὅσας ἑτέρας, αἱ τοῖς Λατίνοις ἐβούλευον. Ἀρσένιος δὲ ὁ πατριάρχης τὸν θρόνον **23** καταλιπὼν, χειροτονεῖται Γερμανὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως. Εἶτα δὲ πάλιν ὁ Γερμανὸς ἀκούων ὕβριζόμενος ὡς παρανόμως τὸν θρόνον ἔχον τοῦ Ἀρσενίου εἶτι ζῶντος, παρεχώρει τοῖς βουλομένοις τὸν θρόνον· καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ Ἰωσήφ, πατριαρχεύσας ἔτη δύο, εἶτα ὁ Βέκκος ὁ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας χαρτοφύλαξ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τοὺς πολέμους τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ παρὰ τῶν Ἰταλιῶν ἀρχῇ τῶν δεινῶν τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐγγόνει παρὰ τῶν Τούρκων· ἐν τῇ Παρλαγονίᾳ γὰρ πόλεμον ἔχων μετὰ τῶν Τούρκων, τὰ τῶν Ῥωμαίων

ves inde orientur tumultus et fluctus regum omnium excitarentur vehementissimi. Imperator prudenti consilio, non studio novandi, duci se videbat, atque eorum, quos non sedaret, multos flagellavit vel mutilavit vel eiecit. Cæterum hæc omnia frustra laboravit, nec quidquam effecit aut præcavit. Etenim cum Carolus et Balduinus magno cum exercitu contra imperium Romanum profecti bellum commovissent, invicta nostrorum virtute consilia copiarumque Latinorum re infecta et cum damno atque ignominia repulsa sunt, et comprobatum est divinum Davidis dictum, « Exsecrandus est, quicumque confidit homini. » Etiam mari Romana classis classem Caroli dissipavit; atque mox cum navibus egressus imperator Ægæi maris insulas levi oppugnatione recuperavit, Rhodum, Copta, Chium, Lemnum, et quotquot alias Latini occupant. Arsenius cum se abdicasset patriarchatu, excipitur a Germano, archiepiscopo Adrianopolis, qui rursum ipse, cum male audiret ut injuria, vivo Arsenio, ea ornatus dignitate, solium cupientibus concessit. Subrogatur huic Josephus, qui patriarchatui annos duos præluit; dein Beccus, Magnæ Ecclesiæ chartophylax.

Commeno regnante, e bellis in Europa contra Latinos gerendis magnæ illæ calamitates ortæ sunt, quas Romano in Asia imperio Turcæ inflixerunt.

εις ἄκρον ἐσφάλησαν καὶ εἰς φυγὴν ἐτρέπησαν, καὶ ἐν τῷ φεύγειν πολλοὺς αἱ Τούρκοι ἀπέκτεινον καὶ ἠχμαλώτιζον· αὐτοὶ δὲ πάντοτε ἔφευγον παρὰ τὸν ποταμὸν ἀμεταστρεπτοί. Καὶ ἔσην αἰχμάλωτον ἔσχον γῆν οἱ σατράπαι αὐτῶν, αὐτὴν διελέμενοι· ἐδήλωσαν πᾶσαν ἀπὸ θαλάσσης τῆς περὶ τὸν Πόντον καὶ Γαλατίαν ἕως θαλάσσης τῆς περὶ Λυκίαν καὶ Καρίαν καὶ τὸν ποταμὸν Εὐρυμέδοντα. Καὶ οὗτος ὁ πόλεμος ἀρχὴ ἦν καὶ αἰτία καὶ ἀφορμὴ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας καταστροφῆς. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπηγορεύκως πολυχνοῖς συχνοῖς τὸν ποταμὸν Σαγγάριον ὠχύρωσεν, ἵνα μὴ ἀποδάντες κυριεύσωσι καὶ τῆς Βιθυνίας.

24 Ἐγέννησε δὲ υἱὸς δύο, Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα καὶ Κωνσταντῖνον τὸν πορφυρογέννητον, καὶ θυγατέρας τρεῖς, Εἰρήνην, Εὐδοκίαν καὶ Ἄνναν. Καὶ ἐν τῷ Θετταλικῷ πολέμῳ ἐρχόμενος καὶ ἐν τινι χωρίῳ εὐρισκόμενος λεγομένῳ Παχωμίῳ καὶ Ἀλλαγῆς, νόσος ἐνσκήπτει θεινὴ περὶ τὴν καρδίαν, θάνατον αὐτομόμον ἀπαγγέλλουσα· καὶ ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ διὰ ἡμερῶν δύο τὸ ζῆν ἐξιμέτρησεν ἐπὶ ἔτους ἑξήκοντα καὶ ἑπτὰ, ἐξ ὧν ἐβασίλευσεν ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεὺς κύριος Ἀνδρόνικος τρηκαῦτα παρὼν τῆς νενομισμένης τοῖς βασιλεῦσι ταφῆς τὸν πατέρα οὐκ ἔξιωσεν, ἀλλ' οὐδ' ὁποῖα δημόταις ἢ ἀπόροις ἐφείται· μόνον δὲ κελεύσας νυκτὸς τινὰς ὀλίγους ἄνδρας κέρβῳ τοῦ στρατοπέδου τὸ πτώμα ἀπαγαγεῖν, πλείστην ἐπεσώρευσαν γῆν, ἵνα μὴ θηρίων στόμασι τὸ βασιλικὸν σῶμα διαμερισθῆ.

Nam in Paphlagonia Romani cum Turcis bellantes graviter afflicti inque fugam conversi sunt, quorum in fluminis ripa trepidantium magnam partem Turcæ aut occiderunt aut ceperunt. Deinde eorum satrapæ quotquot occuparant regiones, eas omnes inter se distributas populabantur, a Ponto et Galatia ad mare usque Lyclum et Carium et Eurymedontem fluvium. Atque hoc quidem bellum evertendi imperii Romani initium, causa et occasio fuit. Cæterum imperator, fessus tantis malis, ripas Sangarii fluminis frequentibus oppidis communivit, ne in ipsam quoque Bithyniam Turcæ descenderent.

Procreavit filios duos, Andronicum imperatorem et Constantinum Porphyrogenitum, filias tres, Irenen, Eudociam et Annam. Cum ad bellum Thessalicum proficiscens in locum quemdam Pachomium et Allagen appellatum venisset, gravi quodam morbo cordis correptus, qui citissimam præsigniebat mortem, ibidem biduo post animam efflavit, anno ab orbe condito 6791, indictione xiv, ætatis anno octavo et sexagesimo, imperii quinto et tricesimo. Filius ejus Andronicus imperator, qui tum præsens aderat, sepultura imperatoribus legitima patrem non honestavit, imò ne ea quidem, quæ plebeis et inopibus concedi solet, sed paucis quibusdam hominibus mandavit, ut noctu cadaver arocul a castris elatum multa terra obruerent, ne

A Τὸ δὲ αἷτιον ἢ τοῦ ὀρθοῦ τῆς Ἐκκλησίας δόγματος παρατροπή, ἢ ζῶν μὲν ἐκαίνος, ὡς εἰρήκαμεν, ἐχρήματο.

δ'. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρὸς τὸν υἱὸν Ἀνδρόνικον ἢ τοῦ κράτους καὶ τῶν βασιλικῶν σκήπτρων μετέβη διαδοχὴ, εἰς ταραχὴν οὐκ ὀλίγην ἦλθον τὰ πράγματα· ἵνα δὲ μὴ νεωτερισμοῖς **25** γένηται ἀφανισμὸς, αὐτὸς συνετὸς ὢν καὶ προθεωρῶν τὰ ἐρχόμενα ἦτοι μέλλοντα πάντα σάλον καὶ σκάνδαλον φρονίμως ἐκωδῆρηνσε, καὶ τὰ ὅσα ὀρεστέρα τοῖς ὑπὲρκόοις ἐποίησε. Καὶ πρῶτον μὲν τὴν τῆς Ἐκκλησίας κητέαστασιν καὶ διορθωσιν ἐπρομηθεύσατο καὶ ἐποίησε· ζῶντος γὰρ τοῦ πατρὸς, ὡς ἔφημεν, ἐκρυβήθη καὶ θεσπίσματα βασιλικά καὶ διδάγματα διεπέμποντο τὴν τῆς Ἐκκλησίας διορθωσιν εὐαγγελιζόμενα καὶ ἅμα τοὺς διὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας ζῆλον ὑπερβίους κατάγοντα. Καὶ τὸν πατριάρχην Βέκκον εὐθὺς ἐκ τοῦ θρόνου καταβιβάσαντες ὡς τὰ Λατίνων φρονούντα, διαδέχεται δὲ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μοναχὸς τις Ἀθανάσιος ταῦνομα, παιδιόθεν τοῖς ἀσκητικοῖς γυμνασμένους πόνοις, διατρίβων δὲ ἐν τοῖς τοῦ Γάνου ἔρσειν, ἐρμώμενος ἐκ Πελοποννήσου ἐκ χώρας λεγομένης Ἀνδρούσης· καὶ διὰ τοῦτο μὲν προστάξει βασιλικῇ καὶ ψήφῳ συνοδικῇ τὴν ἐαυτοῦ πατρίδα Ἀνδρούσαν ἐπισκοπὴν ἐτίμησε, καὶ τῇ μητροπόλει Μονεμβασίας ὑποτάσσεσθαι. Μετὰ δὲ τὴν καθάρεισιν καὶ ἐξορίαν τοῦ πατριάρχου Βέκκου τοὺς ἐτέρους ἀρχιερεῖς τοὺς συγκοινωνοὺς τῇ γνώρῃ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου μετ' αἰσχύνης πάντας τῆς ἀρχιερωσύνης ἐγύμνωσεν. Καὶ ἕτερα

augustale corpus a bestiis dilaniaretur. Cujus rei causa fuit, quod Michael, dum vivebat, ut supra a nobis expositum est, a vera Ecclesiæ doctrina desciverat.

4. Posteaquam deinceps ad Andronicum, filium ejus, imperium et regia potestas transit, tumultus haud leves exorti sunt. At ille, ne quid novandis rebus detrimenti afferret, ut vir intelligens futuri-que prospiciens, omnes fluctus et offensiones prudenter temperabat atque civium voluntati se præstabat facilem. Ac primum quidem, cum patre vivo dissimulasset, ut diximus, consilia sua, corrigenda et componendæ Ecclesiæ operam dedit. Atque circummisit, decreta edictaque, quibus correctio illa denunciabatur et revocabantur ii, qui ob ejusdem Ecclesiæ studium exulabant. Itaque Beccum patriarcham, ut qui sentiret cum Latinis, solio statim dejectum monachus quidam, Athanasius nomine, excepit. Is a puero vitam coluerat asceticam in Gani montibus, e Peloponneso oriundus, patria Androsa, quam ob id ipsum auctoritate imperatoris et suffragio synodi episcopatus dignitate honestavit, Monembasiæ metropoli subjectam. Exauctorato et ejecto Becco, Ecclesiæ antistites reliquos Michaelis imperatoris et patriarchæ assecras omnes cum dedecore loco movit. Ac præterea alia lugenda facinora edita sunt ab Ecclesiæ tum principibus. Militum autem in tuenda re publica

ακίνδαλα δξια θρήνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γέγονασι παρὰ τῶν τότε ἀρχιερέων. Καὶ τὸ φιλότιμον, ὡς σύνηθες, τοῖς στρατιώταις ἔπειτα μὲν ἄσμενος ἐδωρήσατο· καὶ τὸ ὑπήκουον πᾶν χαρᾶς ἐνεπλήσθησαν.

26 Ἐλθὼν δὲ ἐν τῇ πόλει, καὶ εἰς μνήμην ἐληλυθὼς ὡν ὁ πατὴρ ἔπραξε κατὰ τοῦ νέου Ἰωάννου τοῦ Λατκάρειος, ᾧ καὶ ἡ τῆς βασιλείας μᾶλλον προσῆκε διαδοχῆ, καὶ τῆς συνειδήσεως κέντρῳ πληττόμενος, καὶ μείζονα τῶν ἀρετῶν τὴν διάκρισιν ἔχων, ἤκε παρὰ τὸν τυφλωθέντα δι' αὐτὸν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐν τινι πολιχνίῳ τῆς Βιθυνίας εὐρισκόμενον, καὶ ἰδὼν αὐτὸν καὶ τὰ ἀνήκοντα παραμυθούμενος καὶ μεγάλῳ σχήματι ταπεινώσεως συγχώρησιν αἰτῶν παρ' αὐτοῦ, οὐκ εἰδὼς ἃ ὁ πατὴρ ἐποίησε· καὶ ἐὰν ἦν δυνατὸν καὶ ἀρεστὸν ὑπάρχειν, ἵνα τὴν βασιλείαν πάλιν μερίσσει καὶ πᾶσα ἐξουσία εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἔσται· καὶ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν ἀφθόνως πάντα καὶ πλουσίως παρέσχεν αὐτῷ διὰ τοῦ βίου. Ὅ δὲ πεπραχῶς καὶ πρᾶττεσθαι προστεταχῶς ἄσμενος ἀπῆει πρὸς ἕω.

Ἀνεφύησαν δὲ τινες διαβολαὶ κατὰ τοῦ πορφυρογεννήτου αὐταδέλφου τοῦ βασιλέως, ὅτι βασιλείας ἔρωτι τρέφεται· καὶ στείλας πιάτας αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς συνομιλοῦντας γνησίως, ἐν οἷς ὁ προὔχων ὑπῆρχε τὰ μάλιστα καὶ πλούτῳ καὶ γένους λαμπρότητι καὶ ἐν στρατηγίαις περιδότης Μιχαὴλ Στρατηγόπουλος ὁ Μελισσηνός, ὃς καὶ ἐν δεσποτηρίοις καθείργνυται, καὶ πολλὰ ὧν ἐκέκτετο ἀγαθῶν ἐδημοσιεύθησαν.

27 Ἐγέννησε δὲ υἱοὺς ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος τοῦσδε, Μιχαὴλ τὸν βασιλέα καὶ

Iervorem Andronicus pro consuetudine libens remuneratus est, civosque omnes implevit lætitia. In urbem reversus ac recordatus, quæ in pueris Joannem Lascarium pater admisisset, præsertim cum; illi potius deberetur imperium, angore conscientie stimulatus, utpote æqui rectique sensu patre præstantior, juvenem suo commodo excecatum in oppidulo quodam Bithyniæ convenit. Allocutus eum, quemadmodum decebat, vultu admodum demisso veniam petit eorum, quæ se in seio pater in illum stauisset; cohortaturque, ut, si fieri posset et ipsi acceptum esset, partirentur imperium summaque in illius manus rediret potestas. Ad vitam quæ erant necessaria, omnia illi, quoad in vivis erat, affatim suppeditabat. Hæc cum fecisset atque ut fierent, imperasset, hilaris in orientem profectus est.

Intendebantur criminationes quædam Constantino Porphyrogenito, imperatoris fratri, ut imperii appetenti. Missis satellitibus, ipsum comprehendit cunctosque ejus familiares, in quibus præ cæteris tum divitiis tum generis claritate et belli peritia eminebat Michael Strategopulus Melissenus, qui et ipso cum reliquis in vincula conjecitur, bonis, quæ possidebat, magna ex parte publicatis.

Procreavit imperator Andronicus filios hosce: Michaëlem imperatorem et Constantinum despotam

Κωνσταντῖνον τὸν δεσπότην ἐκ τῆς Οὐγγρων πρώτης αὐτοῦ συζύγου· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας Εἰρήνης τῆς ἀπὸ Λογγοβαρδίας, τῆς ἐπ' ἀδελφῇ θυγατρὸς τοῦ ῥηγῆς Ἰσπανίας, ἀπογόνου δὲ μαρκίωνος Μοντεφερράτου τοῦ κληρωσαμένου τὴν Θεσσαλονίκην, ὡς προέφημεν, ὃς καὶ ῥῆξ Θεσσαλίας ἐγεγόνει ἅτε οἱ Ἴταλοὶ τῆς Ῥωμαίων γῆς ὀλίγον καιρὸν τινα ἐγκραταῖς ἐγένοντο, ἐγέννησεν οὖν Ἰωάννην Θεόδωρον καὶ Δημήτριον καὶ θυγατέρα ὀνόματι Σιμωνίδα, ἣν ἔλαβεν εἰς γυναῖκα ὁ δεσπότης Σερβίας. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης γυναικὶ συζευθεὶς ἄπαις τέθνηκεν· ἡ δὲ βασιλὶς καὶ ἑσποῖνα Εἰρήνη ἐνήγετο εἰς τοῦτο μάλιστα. Ζηλότυπος ἦν ὡς μητρικῶς, καὶ περὶ τὸν προγονὸν ἔτρεφεν. Ὅθεν οὐ διέλιπε νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἐνοχλοῦσα τὸν βασιλέα καὶ σύζυγον, ἵνα καὶ τοὺς υἱέας αὐτῆς κοινωνοὺς καὶ συμμεριστὰς καταστήσῃ τοῦ κράτους. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀδύνατον εἶναι ἔλαγεν τὴν μοναρχίαν Ῥωμαίων πολυαρχίας ποιῆσαι. Πολλὰ δὲ πράξασα καὶ εἰπούσα καὶ τῶν ἐλπίδων ψευθεῖσα, θυμῷ ληφθεῖσα καὶ λύπῃ, πλείστα χρήματα τῷ ἑαυτῆς υἱῷ Θεόδωρῳ δώσασα εἰς Λογγοβαρδίαν ἀπέστειλε, καὶ μαρκίωνα **28** τοῦτον τῇ ἑαυτῆς πατρίδι κατέστησε. Ἐκεῖσα δὲ γυναικὶ συζευθεὶς τὸ γένος Σπίνουλα καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐγέννησεν.

ε'. Ἐν δὲ τῇ βασιλίᾳ τοῦ εἰρημένου αὐτοκράτορος ἐκ τῆς Ἀσίας τὰ μέγιστα τῶν κακῶν ἀνέβράγησαν πελάγη. Συνασπισμὸν οἱ τῶν Τούρκων σατραπῶν ποιήσαντες πάλιν, ἐν οἷς ὑπῆρχεν εἰς τῶν σατραπῶν καὶ ὁ Ὀθμάνης, νεωστὶ πάντα τόπον κατέδραμον ἄχρι θαλάττης ἀκτῶν. Τῇ νίκῃ ἐκείνῃ

ex Hungarorum regis filia, conjuge priore; ex altera, Irene, e Lombardis oriunda atque filia sororis regis Hispaniæ et nepti marchionis Montisferratensis, ejusdem, qui Thessalonicam, ut ante explicavimus, nactus est et Thessalorum rex fuit, quando Latini aliquandiu Romanorum tenuerunt provincias, ex hac igitur procreavit Joannem, Theodorum, Demetrium et filiam Simonidem, quam Serviciæ despota sibi junxit matrimonio. Et Joannes quidem uxori junctus, nullis tamen susceptis liberis decessit. Cæterum Irene imperatrix studiosissime sua quedam sequebatur consilia. Invidiose, ut noverca, filium natu maximum habuit, nec unquam cessavit imperatorem maritum urgere, ut suos filios imperii consortes et participes faceret. Negabat imperator fieri posse, ut monarchia Romanorum ad polyarchiam redigeretur. Itaque multa rebus ac verbis experta, tandem, cum spe sua excidisset, ira et dolore abrepta Theodorum filium cum grandi pecunia in Longobardos misit et patriæ suæ constituit marchionem. Ibi is e gente Spinularum ducta uxore, utriusque sexus liberos generavit.

5. Imperante eo, quem diximus, Andronico, ingentes calamitatum fluctus in Asia coepitanti sunt. Etenim Turcarum satrapie, in quibus unus erat Othmanes, fœdere conjuncti modo omnes tractus ad mare usque pervagari coeperant, ac victoria

θρακοὺ θέντες, διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐν τῇ Χερρόνησῳ ἡ
 τῆς Θράκης περάσαντες πᾶν κακὸν καὶ δεινὸν ἐν
 ἐκείνοις τοῖς μέρεσι διέπραξαν, καὶ πολὺν τόπον
 διήρχοντο ληίζοντες, ὥστε μήτε ἀροτριᾶν μήτε σπεί-
 ρειν οὔτε τῶν πόλεων ἐξιέναι ἐδύναντο ἐπὶ ἕως ἐν
 καὶ μῆνας δέκα. Ἐτυχέ δὲ καὶ τοῦτο ἐν τοῖς και-
 ροῖς ἐκαίνοισι, ἐμπειεῖν Λατίνον τινα, Καταλάνον τὸ
 γένος, Ῥογέριον τοῦνομα. Ἀθροίσας ἐκ τῆς κάτω
 Ἰθρηρίας στρατόπεδον, καὶ τριήρεις τέσσαρας πλη-
 ρώσας, λησπρικὸν ἀδεῶς μετήει βίον, δεινότατος ἐν
 τούτῳ γενόμενος· οὐ μόνον γὰρ ναυσὶ φορτίοις
 ἐπετίθετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς δὴ τὰς μεγάλας τῶν νή-
 σων ἐσκόλευσε, καὶ φοβερῶς ἐν τῇ κάτω θαλάσῃ
 ἐδόκει εἶναι. Ἐδοξε τοίνυν τούτῳ τῷ ἄρχοντι δια-
 προσθευσαμένῳ πρὸς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικου
 συμμαχῆσαι αὐτῷ κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ὁ βασι-
 λεὺς τὴν πρᾶσιν διέξαμενος, ἕρας ἐκεῖνος ἐκ τῶν
 ἐσπερίων **29** πρὸς τὴν Βυζάντιον ἔρχεται, ἔχων μεθ'
 ἑαυτοῦ δυσχίλιους ἄνδρας μαχικούς. Καὶ ὁ βασιλεὺς
 τῷ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὀφφικίῳ τοῦτον ἐτίμησε.
 Μετ' ὀλίγον δὲ ἔκει καὶ ἕτερος Καταλάνος τοῦνομα
 Πιρινκέριος Τέντζας, συγγενὴς τοῦ Ῥογερίου.
 Καὶ ὁ βασιλεὺς μὲν τὴν τῶν χρημάτων δαπάνην τὴν
 ἀρκούσαν περὶ τὰ ἐκείνου ἐνδύματα καὶ δωρεὰς
 καὶ τὰ ἐπίλοιπα σιτηρέσια εἰς πληρομὴν δέδωκεν·
 ὀλίγου δὲ καιροῦ παρελθόντος διεθῆσαν εἰς τὴν
 Ἀσίαν μετὰ στρατοῦ τοῦ πολεμεῖν τοὺς ἐχθρούς.
 Καὶ οὐ περὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῖς ἔμελεν, ἀλλὰ τὸ
 ὑπῆκον πλείστα ἐλύπουν. Καὶ τί χρὴ λέγειν ὅπόσα
 εἰργάσαντο κακὰ παρόντες καὶ δεινὰ; Τοῖς Χρι-
 στιανοῖς ἀνδράσι τε καὶ γυναῖξιν οὐδὲν ἄρμινου

ferocos, per Hellespontum in Chersonesum Thracie
 trajecti, omne malorum scelerumque genus edide-
 runt latrociniisque multas regiones ita vexarunt,
 ut nec arare, nec serere nec ex oppidis egredi per
 onum annum et menses decem liceret. Accidit
 eodem tempore, ut Latinus quidam adveniret,
 natione Catalanus, nomine Rogerius. Is, ex infe-
 riore Iberia collectis copiis et triremibus quatuor
 impletis, libere piraticam faciebat, in qua exer-
 citatissimus erat. Etenim non solum naves onera-
 rias aggrediebatur, sed etiam magnas depopulā-
 bator insulas et mare inferum habebat infestum.
 Hinc igitur duci visum est, legatione ad imperato-
 rem Andronicum missa, societatem cum eodem
 contra Turcas pascere. Legatis ab Andronico auditis,
 ipso Rogerius, cum bellicoso exercitu duorum
 millium ex occidente Cyprii profectus, magui
 ducis dignitate ab imperatore ornatur. Paulo post
 alius Catalanus supervenit, Pirincerius Tentzas
 nomine, Rogerii cognatus. In horum vestimenta,
 donativa et rem frumentariam ubi imperator sum-
 ptum fecit liberalissime, brevi tempore interjecto,
 in Asiam cum exercitu trajectant ad debellandos
 hostes. At de hostibus illi parum solliciti, Roma-
 nos gravissime premunt. Quid commemorem,
 quanta quocumque venerunt, mala ediderint et
 scelera? Christianos tum viros tum feminas nihilo

ἢ ὡς ἀνδραπόδοις ἐχρήσαντο· καὶ οὐκ ἤλθουν τινὰ
 δακρύοντα, ἀλλὰ τοῖς ὑπηκόοις μᾶλλον ἐποίουν κακὰ
 ὑπὲρ ἀτεθείς καὶ ἐχθρούς. Καὶ ἦν ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς
 οὐσίας ἀρπάζοντας τῶν ταλαιπώρων Χριστιανῶν,
 ἀλλὰ θυγατέρας καὶ γυναῖκας ὑβρίζοντας. Πρὸς οὗ-
 ται δὲ καὶ ἰσραεῖς ἐδωσμεύοντο καὶ ἐμαστιγοῦντο.
 Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς θυμῷ ἐτήκετο καὶ τινος
 μηχανῆς βοηθοῦσης ἐδέετο. Διαβαίνειν πρὸς τὴν
 Θράκην τὸν Ῥογέριον μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἐκέ-
 λευσε πρὸς τὸ τῆς Καλλιουπόλεως φρούριον. Καὶ τὸ
 στρατόπεδον ἐκεῖ καταλιπὼν πρὸς τὸν βασιλέα ὁ
 Ῥογέριος μετὰ τινῶν εἰς προσακύνησιν ἔρχεται.
 Οὐδὲν γομένον **30** ὁ βασιλεὺς τοῦς παρεστῶτας ξι-
 φήρεις προστάξας· τούτους κατέκτεψαν. Μαθόντες δὲ
 οἱ ἕτεροι Λατῖνοι οἱ ἐν τῇ Καλλιουπόλει τὰ γενόμενα
 εἰς ἀποστασίαν ἐτρέπησαν, καὶ τοὺς ἐκεῖσε Ῥω-
 μαίους κατέσφαξαν, τὰ δὲ τείχη ὀχυρώσαντες κρά-
 τιστον ἐρημητήριον εἶχον καὶ μετὰ τῶν Τούρκων
 ὁμονήσαντες εἰς φανεράν ληστείαν καὶ ἀρπαγὴν
 ἐξήλθον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τὰς θρακικὰς καὶ
 Μακεδονικὰς δυνάμεις λαβὼν ἦλθε κατ' αὐτῶν, καὶ
 συμβαλὼν αὐταῖς οὐδὲν ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον
 ἐζημιωμένος ἐπανέστρεψεν. Εἶτα οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν
 διαφερόμενοι ἀμειψίσθησαν, καὶ τινὲς μὲν πρὸς τὸν
 βασιλέα ἦλθον, ἕτεροι δὲ μετὰ τῶν Τούρκων ἐστρά-
 τευσον, ἕτεροι δὲ ληστεύοντες τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπορί-
 ζοντο, ἕως καὶ εἰς τέλος ἐξουθενήθησαν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ στρατὸν πάλιν συναθροί-
 σας ἔρχεται πρὸς τὴν Χερρόνησον κατὰ τῶν Τούρκων,
 καὶ κοσσοῦτον ἐσφάλῃ· καὶ αἰφνιδίως τὸν στρατὸν οἱ
 ἐναντίοι περικυκλώσαντες, εἰς φυγὴν ἐτρέπησαν οἱ

mitius quam mancipia habuerunt; nullius lacrymas
 miserati, gravius, quam ipsi hostes et impii, Ro-
 manos vexarunt. Videres Christianorum infelicitiam
 non solum bona direpta, sed etiam filias et uxores
 vitiatas, senes et sacerdotes viuclos et flagellatos.
 Quæ ut rescivit imperator, ira contabuit nec con-
 siliium reperit, quo his malis mederetur. In Thra-
 ciam ad oppidum Calliopolim cum copiis transire
 jussus Rogerius, relicto illic exercitu, cum paucis
 ad salutandum imperatorem venit. Qua ille usus
 occasione, satellitibus, qui præsto aderant, statim
 mandat, ut Rogerium et comites ejus obruant.
 Quod cum audissent reliqui Latini, qui erant
 Calliopoli, ad defectionem conversi Romanos tru-
 cidarunt; deinde oppido probe communito, ute-
 bantur eo ut receptaculo remississimo, atque, facta
 cum Turcis conspiratione, in aperta latrocinia ac
 rapinas erumpellant. Michael, cum Thraciis et
 Macedonicis copiis contra eos profectus, frustra
 cum his decertavit, imo vero cum damno et jactura
 rediit. Mox autem illorum duces discordes facti,
 partim in partes imperatoris, partim ad Turcas
 concesserunt: nonnulli etiam tum latrociniis qua-
 siverunt victum, donec postremo consumpti perire-
 runt.

imperator Michael, coacto rursus exercitu, in
 Chersonesum contra Turcas proficiscitur ac gra-

Ῥωμαῖοι, καταλιπόντες τὰς σκηνὰς τὰς βασιλικὰς καὶ τὰ βασιλικά γρήματα καὶ πάντα τὰ βασιλικά παράσημα. Καὶ ἐκ τρίτου ἕτερον στρατὸν ὠκονόμησεν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐ παραγίνεται, εἰ μὴ καταστήσας **31** ἑξαρχὸν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως Φιλῆν τὸν Παλαιολόγον, τὸν τότε τὴν πρωτοσερατορικὴν ἀρχὴν διεζωστῆσαν, ὃς καὶ σφραγεύσας κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἐθανάτωσε καὶ ψιχμαλώτισε. Καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ὀλίγοι ζῶντες κακῶς ἐκ τῆς Χερσονήσου Θράκης ἐδιώχθησαν.

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ ἑτῆ τέσσαρα τοῦ θρόνου διοικῶν, εἶτα ἐγγράφως παραιτησάμενος, ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἐλθὼν ἠσύχασεν· καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἰωάννης ὁ ἐκ Σωζοπόλεως, ὅστις γυναῖκα καὶ τέκνα ἔχων, ἔπειτα θανάτῳ τὴν γυναῖκα ἀποθελὼν τὸ μοναδικὸν ὑπέδου τριδώνιον, καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀρετὴ προεβιάσαντες αὐτὸν, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχρημάτισε. Καιρῷ δὲ τινι τὸν θρόνον διαπρέψας, εἶτα παραιτησάμενος, καὶ πάλιν Ἀθανάσιος ἐκ δευτέρου τὸν θρόνον ἔλαβε. Κρατήσας τοὺς οὐρακὰς τῆς Ἐκκλησίας ἑτῆ ὀκτὼ, εἶτα πάλιν σκάνδαλά τινα ἀνεψύησαν, καὶ οὗτος τὴν ἡσυχίαν πάντοτε ἦν ἀπαζόμενος. Αὐθις τὸν θρόνον παρητήσατο, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Νήφων ὁ τῆς Κυζικου πρόεδρος. Ὅς καιρὸν ὀλίγον διαπρέψας εἶτα καταβιβάσεται, καὶ ἀνάγεται ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν Ἰωάννης ὁ Γλυκός, **32** λογοθέτης ὢν τοῦ δρόμου, ἔχων καὶ αὐτὸς τέκνα τε καὶ γυναῖκα. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ πᾶν σοφώτατος, ἔλαχε δὲ φιλαθηνῆς εἶναι καὶ οὐκ ἔδύνατο τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν τε-

vem cladem accipit. Nam repente ab hostibus circumventi Romani, tabernaculo ei omnibus opibus et insignibus regis relictis, in fugam vertuntur. Jam tertio exercitum comparat, quem ipse non educit, sed præficit Philem Palæologum, protostratoris honore tum conspicuum. Is igitur in Agæenos castris motis, postremum eos prælio vicit multosque partim occidit, partim cepit. Qui reliqui tum erant exiguo numero et superstites, torpiter e Chersoneso Thraciæ efficiuntur.

Athanasius patriarcha, cum annos quatuor solium tenuisset, tradito libello munus deprecatus, in monasterium a se constructum quietis causa secessit. In ejus locum subrogatur Joannes Sozopolitanus: qui cum uxorem et liberos haberet, illa mortua monachicum induerat pallium. Is igitur, procedente tempore, auctus virtute, patriarchæ Cpolitani honorem assecutus est; quo tamen, munere aliquandiu functus, ultrò se abdicavit; et solium patriarchale iterum occupavit Athanasius. Tehuerat is deinde per annos octo clavum Ecclesiæ, cum rursus turbæ quædam orientur. Itaque, ut quietis semper eman-

λέως ἐκπληροῦν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν θρόνον παρητήσατο. Καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ μοναχὸς τις ἐκ τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων τοῦνομα Γεράσιμος, πολλὸς μὲν τὴν τρίχα, ἀνωφελὴς δὲ τὸν τρόπον· καὶ πατριαρχεύσας ὀλίγον, ἐκὼν καὶ ἄκων καὶ μὴ ἀρέσκοντι αὐτῷ τὸν θρόνον ἀφῆσας, ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἰσαίας ἀνὴρ γηραιὸς καὶ τίμιος, ἐκ τοῦ ἔρους τοῦ Ἄθωνος, κατὰ συγχουρίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει λαχὼν ἐγεγόνει πατριάρχης.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ συνέβη γενέσθαι σεισμὸν τὸν καμμέγιστον, καὶ πολλοὶ οἴκοι περιφανεῖς καὶ ἀγίων ναοὶ οἱ μὲν πεπτώκασιν εἰ δὲ ἐβρόχθησαν, καὶ πολλοὶ στῦλοι τῶν Ἰσταμένων εἰς τοὺς κλίνας ἀνωθεν ἔπεσον.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ταύτης τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος αἱ τρίηρεις ἠύξησαν εἰς πλῆθος· καὶ τινες τῆς συγκλήτου βουλῆς τῷ κράτῳντι βουλευοῦσιν εἰκῆ ἐτοιμάζειν καὶ διορθοῦν καὶ κρατεῖν αὐτὰς. Ματαίως ἄρα τῶν νηῶν ἡ δαπάνη, ἔλεγον, μικροῦ τῶν ἄλλων πάντων ἐπέκεινα τὸ βασιλικὸν ἐπιτρέδουσα ταμεῖον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῖς λόγοις αὐτῶν πεισθεὶς τὰς τρίηρεις ἀνεπιμελήτους καταλείψας, τῷ χρόνῳ διεφάρησαν, καὶ αἱ μὲν διεβρόχθησαν αἱ δὲ κατέδυσαν εἰς πυθμένα θαλάττης. Ὑστερον δὲ χρείας καὶ ἀνάγκης οὕτης οὐκ ἦσαν κυβερνήται, καὶ αἱ τρίηρεις ὡς προείπομεν γεγόνασιν, καὶ τότε Ῥωμαῖοις τὴ βόβλευμα πολλὰ κακὰ προσξένησε καὶ δεινὰ.

33 Ὁ οὖν βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐγέννησε θυγατέρας δύο, Ἄνναν καὶ Θεοδώραν, ἀβρόνας δὲ δύο, Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην. Καὶ ἦν πλεῖστα φιλοῦμενος ὁ Ἀνδρόνικος ὑπὸ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως, καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐκέλευσε τρέφεσθαι firmæ valetudinis, ut oblatam sibi provinciam recte administrare non posset. Itaque multis deprecanti Gerasimus, monachus e Mangonio monasterio, suffectus est, homo canis capillis, sed pravus moribus. Ille cum aliquantisper Ecclesiæ præfuisse, sedem volens nolens concessit Isaïæ, viro seni et venerando e monte Athone monacho, qui forte in urbe aderat.

Illo tempore terra motu ingenti contremuit, multæque domus magnificæ et sanctorum ædes partim destructæ sunt, partim egerunt rimas, atque statuæ haud paucae de columnis deciderunt.

Cum regnante hoc imperatore trirēmium numerus admodum auctus esset, optimatum nonnulli susceperunt, temere eas parari ac resci. Nequidquam enim, aiebant, impensas in naves factas propemodum magis, quam omnes reliquas, ærarium exhaurire. Horum ille consilio absecutus, trirēmium curam abiecit, quæ tempore procedente partim situ corrumpebantur fatiscentes, partim in mare demergebantur. Itaque premente postea necessitate, cum nec gubernatores adessent, et trirēmium esset ea, quam dixi, conditio, Romanis illud consilium multa eaque gravia mala peperit.

Imperator Michael procreavit filias duas, Ἄνναν et Θεοδώραν, et filios item duos, Ἀνδρόνικον imperatorem et Μανουὴλ δεσποτᾶν. Ex his Ἀν-

σθαι. Ἄνδρυνθαις δὲ νύκτωρ ἐκώμαζε πρὸς γυναῖκά A
τινα ἐταίραν ὠραίαν πάνυ, καὶ ταύτης ἐρασθεὶς ἦν
καὶ ἐρώμενος· καὶ ζηλοτυπία γὰρ τις ἐπυρπόλει
τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ξιφηφύρους καὶ τοξότας ἠνάγ-
καζε προσμένειν καὶ προλοχίζειν περὶ τὴν τῆς
ἐταιρίδος οἰκίαν. Ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ ὁ ἀδελφὸς καὶ
δεσπότης Μανουὴλ τὸν βασιλέα καὶ ἀδελφὸν ζητῶν
ἔτυχε παριέναι τὴν τῆς ἐταιρίδος οἰκίαν· ἐν οἷ τοῦ
ἀδελφοῦ σκίποι θεασάμενοι, καὶ διὰ τὸ σκότος μὴ
γνόντες εἰς ἦν, ἀλλ' ὑποτοπήσαντές τινα τῶν ἐρω-
μένων εἶναι τῆς γυναικὸς, βέλη συνεχῶς κατ' αὐτοῦ
ρίπτουσι, καὶ πλήξαντες αὐτὸν ἀπέθανε. Μαθὼν δὲ
τοῦτο ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς καὶ πα-
τὴρ αὐτοῦ ἐκ τῆς χολῆς καὶ τῆς πολλῆς λύπης ἀσθε-
νεῖα περιπεσὼν βαρυτάτῃ ἐξ ἀνθρώπων ἐγεγόνει.
Ὡς δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους παρῆλθον, ὁ πάππος B
καὶ βασιλεὺς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον προσκαλεσά-
μενος, μετὰ 34 κλαυθμοῦ νοθευτῶν αὐτὸν καὶ ὄνει-
δίσας, ὡς ἔθος τοῖς πατράσι ποιεῖν πρὸς τοὺς φιλ-
τάτους παῖδας, οὗτος μὲν κατηφῆς γενόμενος οὐδὲν
ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ θυμῷ ληφθεὶς καὶ φοβηθεὶς, ἵνα
μὴ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὰς ἐτέρας τῆς
νεότητος ἀκαταστασίας ἃς ἐπολεῖ γυμνώσῃ τῆς βασι-
λείας αὐτὸν ὁ πάππος καὶ τῷ θεῷ Κωνσταντίνῳ
οὕτην δόση, μετὰ τινῶν συνηλικιωτῶν καὶ συνώμο-
των φυγόντες, ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ ἀπῆλθον, καὶ στρα-
τὸν συναθροίσαντες εἰς μάχην ἐξῆλθον κατὰ τοῦ βα-
σιλέως καὶ πάππου αὐτοῦ, καὶ πολλῶν πολέμων ἐμ-
φυλίων γεγονότων καὶ φόνων πάλιν εἰς συμβάσεις
ἤλθον. Καὶ μετ' ὀλίγον διὰ μικρᾶς αἰτίας αὐθις τὰς C
συμβάσεις καὶ συνθήκας ἠθέτου, καὶ ἦν τὰ σκάν-
δαλα πλείστα.

Andronicus avus imperator habebat longe charissi-
mum, et in regia educari jussit. Is, ubi adolevit,
nocturno ad mulierem egregie formosam, quæ ei erat
in deliciis et amoribus, commissatum ibat, ac, zelo-
typria incensus, satellites gladiis et arcibus armatos
circum ædes meretriculæ jubebat excubare. Qua-
dam nocte Manuel despota, fratrem quæritans, forte
ad scortii ædes devenit. Speculatores eum eum con-
spiciunt nec agnoscunt propter tenebras, amato-
rem quempiam mulieris suspicati, tela in eum cre-
bra conjiciunt et percussum occidunt. Quod cum
imperator Michael pater Thessaloniciæ accepisset, D
ex ira et ægritudine morbo correptus gravissimo,
e vita cessit. Postquam dies luctus exierunt, avus
imperator Andronicum ad se accessitum multis cum
lacrymis objurgat cohortaturque, quemadmodum pa-
rentes liberos amatissimos cohortari solent. Ille de-
missus nihil respondet, sed ira commotus ac me-
tuens, ne propter necem fraternam et reliqua juve-
nilis insolentiæ facinora, quæ patrasset, avus im-
perium sibi abrogatum in Constantinum patrum
transferret, eum quibusdam æqualibus sociisque
Didymotichum aufugit, ibique collectis copiis bel-
lum adversus avum imperatorem movet. Postremo,
nullis præliis civilibus factis cædibusque, cum eo-
dem in pacem redit. At mox levibus de causis pa-

ς. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς
Θεόδωρος ὁ μαρκιῶν, ὁ πρὸ ἐτῶν συχνῶν εἰς τὴν τῆς
μητρὸς πατρίδα παμφθεὶς, ὡς εἰρήκαμιν, μετὰ τὸν
ταύτης θάνατον ἐπανῆκε πρὸς τὸν πατέρα, παῖδας
καὶ γυναῖκα ἐκείσε καταλιπὼν· ὅστις καὶ γνώμη καὶ
πίστει καὶ σχήματι καὶ γενεῶν κούρᾳ Λατίνος ἦν
ἀκραιφνῆς. Καὶ κηδεμονίας ἀπάσης καὶ εὐμενσίας
καὶ χρηγίας χρημάτων ὁ πατὴρ ἐχαρίσατο· αὐτὸς
δὲ τὸν Τοῦδαν ἐκεῖνον μιμησάμενος προδότης εἴλετο
γενέσθαι τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς, καὶ θερμότερος
πάντων 35 ἐχθρὸς ἐγένετο, καὶ πᾶσαν αἰδῶ πατρι-
κὴν ὀπίσω λιπὼν πρὸς τὸν νέον βασιλέα καὶ ἀνεψιὸν
αὐτόμολος παραγίνεται, καὶ πλείον τὸ σκάνδαλον ἐποί-
ησε. Τότε μὲν διὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ
τὰς ἀκαταστασίας ὁ Ὀθμάνος ὁ τῆς Βιθυνίας κρα-
τῶν εὐκαιρίαν εὐρῶν ἐκ τοῦ ἐναπολειφθέντος μέρους
τοῖς Ῥωμαίοις οὐκ ὀλίγον ἐλαβεν. Ἡ δὲ εἰσοδὸς τοῦ
νέου βασιλέως ἐντὸς τῆς πόλεως οὕτως ἐγένετο·
προδόται δὲ δύο εἰς τὸ στρατόπεδον ἐλθόντες, τῶνο-
μα ὁ εἷς Καστελάνος καὶ ὁ ἕτερος Κάμαρις, οἱ ἦσαν
φύλακες ἐν τινὶ τόπῳ τῆς πόλεως ἐγγύς τῆς πύλης
τῆς λεγομένης Ἀδριανουπόλεως, καὶ συμβάσεις μετὰ
τοῦ νέου βασιλέως ἐποίησαν. Καὶ ἐλθὼν ὁ στρατὸς,
νοκτὸς ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ τὰς κλίμακας ἔβαλον, καὶ
ἔσω τῆς πόλεως μέρος ἐξ αὐτῶν γενόμενοι καὶ τὴν
πύλην ἀναπατάσαντες, ὁ ἐναπολειφθεὶς στρατὸς μετὰ
τοῦ νέου βασιλέως ἐνδοξὸν γέγονε. Καὶ εὐθὺς συγκα-
λέσας πάντα τὸν ὑφ' ἑαυτῷ στρατὸν παρεκλεύετο
μᾶλα σφοδρῶς μὴτε χεῖρα φονεύτρια μὴτε γλῶσσαν
ὕβριστρια ἐπενεγκεῖν μὴτε τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ
μὴτ' αὐθεντῶν ἄλλων ἀπάντων· « Οὐ γὰρ » φησὶν
« ἡμεῖς ἀλλ' ὁ Θεὸς ταύτην παρέσχε τὴν νίκην, » καὶ

etiones et conventa rescinduntur turbæque excitantur plurimæ.

6. Illo tempore imperatoris filius Theodorus mar-
chio, qui ante multos annos in matris suæ patriam
missus fuerat, ut supra narravimus, post hujus obi-
tum ad patrem rediit, relictis domi liberis et uxore.
Is, animo, religione, cultu et tonsu barbæ plane La-
tinus, cum omni curæ, benignitatis ac munificentiam
genere a patre ornatus esset, Judam illum imitari
et patrem imperatorem prodere maluit, atque ho-
stis ejus factus reliquis vehementior, deposita omni
erga eum reverentia, ad juniorem imperatorem,
fratris filium, transiit auxitque rei publicæ turbas.
Tum enim, e bellis his domesticis et rerum pertur-
batione petita occasione, Othmanos, qui Bithyniis
imperabat, de terra Romanis reliqua partem hand
exiguam occupavit. Urbem junior imperator hoc
modo intravit. Proditores duo, alter Castelanus, alter
Camaris nomine, quibus regio quædam urbis prope
portam quam dicunt Adrianopolitanam custodienda
tradita erat, in imperatoris junioris castra profecti,
pactionem cum eodem composuerunt. Itaque noctu
adveniens exercitus in illo loco scalas mœnibus
admoveret, per quas nonnulli in urbem trajecti por-
tam aperiant. Imperator, postquam cum reliquo
exercitu intus adest, confestim convocatos milites

παρὶ τῆς τοῦ πάππου καὶ βασιλείας ζωῆς ἐφρόντι-
σεν. Ἐγκρατὴς δὲ τῆς πόλεως καὶ τῆς βασιλείας
γενόμενος τοῦ πάππου ἐτι ζῶντος, ληττρικῶν τρόπων
τῆς βασιλείας τοῦτον ἐξέωσαν. Ἐδασίλευσε μετὰ
τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ὁ γηραιὸς Ἀνδρόνικος, ἕως οὗ ἐξώ-
σθη **36** ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ καὶ νέου Ἀνδρονί-
κου, ἔτη με', ἔτει ἀπὸ μὲν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως
αὐτῆς, ἀπὸ δὲ κτίσεως κόσμου ἑωλῆς'.

ζ'. Καὶ παραλαβὼν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πόλιν
ὁ νέος Ἀνδρόνικος καθ' ὃν τρόπον εἰρήκαμεν, καὶ
κύριος καὶ δεσπότης εἰς πᾶσαν ἐξουσίαν γενόμενος
τὸν πάππον καὶ βασιλέα προμηθεύσας ἱκανῆς τοῦ βίου
καὶ τοῦ ζῆν ἤξίωσε, τὸν δὲ θεῖον αὐτοῦ Κωνσταντῖνον
πιάσας ἐν εἰρηκτῇ ἐξοφωμένῃ ἔθετο, καὶ τοῦ μεγάλου
λογοθέτου τοῦ Μετοχίτου, τοῦ ἰσοτὲ ἀνακαινίσαντος
τὴν μονὴν τοῦ Ζωοδότου τὴν καλουμένην τῆς Χώ-
ρις, τὰ κτήματα πάντα καὶ χρήματα ἐδημοσίευσεν·
εἶτα ὕστερον πάλιν συμπαθὴς ὢν ὁ βασιλεὺς τοὺς
πάντας ἐπρομηθεύσατο. Ἄρτι δὲ τῆς ὥρας ἐπιστά-
σης τοῦ ἔαρος τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις συναθροί-
σας κατὰ τοῦ Ὀρχάνου τοῦ τῆς Βιθυνίας ἀμπεύον-
τος περάσας ἐστράτευσε, καὶ τὴν προκαθεζομένην
τῆς Βιθυνίας πόλιν Νίκαιαν διπλῶ πολέμῳ πολιορ-
κουμένην καὶ κινδυνεύουσαν εἰς ἄκρον ὀρῶν βοηθῆ-
σαι ἔγνω. Τὰ οὖν τῶν Ῥωμαίων ἐσφάλησαν τρόπων
τοιῶδε. Ἐλθὼν ὁ βασιλεὺς καὶ συμβαλὼν τοῖς ἐχ-
θροῖς, καὶ ἀκροβολισμῶν γενομένων καὶ συμπλοκῆς
τῶν Ῥωμαίων στρατεύμα ἐκ τῆς ἕκτης ὥρας
τῆς ἡμέρας ἕως τῆς ἑσπέρας καλῶς καὶ ἀνδρείως
ἀντελέγοντο τοῖς Ἀγαρηνοῖς, καὶ οἱ Τούρκοι σχεδὸν

severissime vetat, ne in imperatorem avum vel alium
quemquam vi aut contumeliis utantur. « Non enim,
inquit, ipsi, sed Deus hanc nobis victoriam paravit. »
Omnino curæ habuit avi salutem: quanquam avo
superstite urbe et imperio potitus, in modum la-
tronis regno eum expulit. Imperaverat Andronicus
major cum Michaelis filio, donec ab Andronico mi-
nore deturbatus est, annos quinque et quadraginta,
h. e. ad annum a Christo nato 1328, ab orbe con-
dito 6836.

7. Urbem et imperium junior Andronicus eo, quo
diximus, modo adeptus atque dominus et despotā
cum summa rerum omnium potestate factus, avo
de vita commode agenda prospexit, Constantinum
autem patrum comprehensum in carcerem tene-
brosam conjecit, et Metochitæ magni logothetæ,
qui quondam monasterium Christi Salvatoris, quod
Choræ nominatur, instauraverat, facultates opesque
omnes publicavit. Sed mox, misericordia commotus,
cunctis bene consuluit. Vix inveniunt vere collectas
Romanorum copias contra Orchanem, Bithyniæ
ameram, ducit, et Nicæam, urbem Bithyniæ prima-
riam, duplici exercitu circumsessas atque in sum-
mum adductam periculum, liberare decrevit. Suc-
cubuit res Romana hoc modo. Postquam advenit
imperator et prælium commisit, Romani primum
eminus jaculando, deinde dimicando conserta manu,
a sexta diei hora ad vesperam usque præclare et

πρὸς τὸ κλίνειν ὀλίγον **37** ἀρχὴν ἔποιουν, καὶ ὁ
ἀμπεύων εἰς δεξιάν ἐπέπεσε. Τοῦ δὲ πολέμου λυθέν-
τος διὰ τὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐγγίξαι, εὐρέθη τε-
τριμένος τὸν πόδα ὁ βασιλεὺς ἐλαφρῶ τινὲ βελεῖ·
καὶ θέλωντος εἰσελθεῖν εἰς τὸ τῆς Φιλοκριντῆς πολί-
χνιον πλείστα ἐγγὺς ἔν θεραπείας ἕνεκα τοῦ ποδὸς,
οὐκ οἶδα πῶς, ἐξ ἀμαρτιῶν ἐψιθυρίστη ἐν τῷ στρα-
τῷ, τὴν αἰτίαν μὴ εἰδότες, ἀλλὰ φεύγειν τοῦτον ἐνό-
μιζον ἀπὸ δεξιᾶς αὐτοῦ, καὶ ὁ στρατὸς πᾶς ἀσυν-
τάκτως καὶ μετὰ βίας φεύγειν ὄρμησαν ὑπὸ τινος
μὴ διακόμενοι. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν διὰ τὸ σκότος ὑπ'
ἀλλήλων κατεπατήθησαν, καὶ πολλοὶ τινες ἀνὰ μέσον
ἐτρώθησαν. Καὶ ἐν τοῖς ὀρύγμασι τοῦ πολυχνίου μέ-
ρος φθάσαντες αὐτῶν ἀσυντάκτως κατεκρημνίζοντο·
ἄλλοι δὲ ἐν τῷ αἰγιαλῷ φθάσαντες, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν
ἀπεπνίγησαν διὰ τὸ ἐμβάν πληθος ἐν τοῖς ἀκκτίσις.
Οἱ δὲ σκόποι τοῦ Ὀρχάνου, ὡσαύτιστα τριακίσις ἔριπτοι
στρατιῶται ὄντες, τὴν ἀσύντακτον φυγὴν καὶ θόρυ-
βον ὀρῶντες μετὰ φωνῶν μόνον αὐτοῦς ἐδίωκον,
καὶ ἐγκρατεῖ τῆς σκηνῆς τῆς βασιλικῆς καὶ πάσης
παρασκευῆς καὶ ἵππων βασιλικῶν καὶ ἐφεστρίδων
πολυτίμων παρ' ἐλπίδα κύριοι γέγονασι, καὶ νίκην
μεγάλην χωρὶς πολέμου ἐκίρδησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς
ἐν τῇ πολυχνίῳ ἐκεῖνω πρόσμεινας ἡμέρας τρεῖς,
μετὰ λύπης μεγάλης καὶ δακρύων ἀπαρχυθῆτων
τὴν τῶν Ῥωμαίων δυστυχίαν κλαίων ἐπὶ τὴν Κων-
σταντῖνου ἐπανέστρεψε. **38** Καὶ ὁ ἀμπεύων μετ' ὀλί-
γας ἡμέρας ἐγκρατὴς τῆς πόλεως ἐγένετο Νικαίης.

η'. Τοῦ δὲ φθινοπώρου Ἰσακίου συλλεξάμενος
δοσαὶ ἂν ἦσαν τριήρεις Ῥωμαίοις, κατὰ Μαρτίνου

strenue pugnarunt, ut Turcæ jam inclinarentur
prope et ameras percelleretur timore. Sed dirempto
prælio propter ingruentis noctis tenebras, cum im-
perator, levi sagitta in pede vulneratus, Philocre-
nem, oppidulum in proximo situm, curandi vulne-
ris causa intrare vellet, nescio quo modo factum est,
ut errore militum, ejus rei causam ignorantium,
fama exiret, perterritum imperatorem fuga salutem
quærere. Itaque cuncti nullo ordine et magna con-
tentione, s nemine pressi, ad fugam incumbunt,
in fuga propter tenebras invicem conculeantur, et
non pauci læduntur graviter: pars in fossas oppidi
confuse se præcipitant: alii ad litto delati scaphas
inveniunt, quibuscum nimia multitudine gravatis
multi sommerguntur. Speculatores Orchanis, equi-
tes circiter trecenti, animadversa eorum tumultua-
ria fuga et perturbatione, clamore duntaxat eos in-
secuti, tabernaculo imperatoris cum omni apparatu,
equis ejus et pretiosis vestimentis præter spem po-
tiantur et præclaram reportant victoriam citra pu-
gnam. Imperator in oppidulo illo tres dies commo-
ratus, atque cum ingenti mœnore lacrymisque ca-
siduis Romanorum conquestus fortunam, Cpolim
revertit. Ameras paucis diebus post Nicæam in vo-
testatem suam redegit.

8. Autumno inveniunt, collectis quotquot erant trire-
mibus Romanorum, contra Martinum quemdam,
Chii procuratorem, profectus, insulam nulla labore

τινός τοῦ τῆν Χιόν ἐπιτροπεύοντος τὴν πλοῦν ποιησά-
μενος τὴν τε νῆσαν κατέσχε σὺν οὐδενὶ κόπῳ καὶ
κόνῳ, καὶ αὐτὸν τὸν Μαρτίνον χειρωσάμενος δεσμώ-
την παρέπεμψεν τοῖς Βυζαντιοῖς. Εἶτα κατὰ τῶν
Φωκαίων Λατίνων πλεύσας ὑποτελεῖς τῆς βασιλείας
αὐτοῦ ἐποίησε· καὶ ἐνέχυρον τοὺς αὐτῶν υἱοὺς τῷ
βασιλεῖ ἔδωσαν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ
Νικομήδεια τῶν Βιθυνῶν μητρόπολις ἐάλω ὑπὸ τοῦ
Ἰωάννου, τῷ πολλῇ λιμῷ καταπονηθεῖσα. Ὁ δὲ
βασιλεὺς στρατεύει κατὰ τῶν Ἀκαρνῶν καὶ Αἰτω-
λῶν καὶ Ἰππειρίων καὶ Ἰλλυρίων καὶ αὐτοὺς ἐδού-
λωσε, καὶ τινα φρούρια ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἔλαβεν.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει τοῦ
Κωνσταντίνου παιδίον συμφυῆ, μὲν ἀπὸ ποδῶν ἄχρις
ὀμφιλοῦ, τὰ δ' ἐξ ἧς διαιρούμενον, ὄμους καὶ στέρνα
καὶ ῥάχιν, καὶ δύο μὲν ἔχουσα κεφαλὰς, χεῖρας δὲ
τέσσαρας· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξεπεπνεύκει.

39 Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦλθεν ἐκ τῆς Ἰταλίας
εἰς Κωνσταντινούπολιν μοναχὸς τις Καλαθρὸς τοῦνο-
μα Βαρλαάμ, ὃς μέγας καὶ πολλὸς ἐδόκει εἶναι ἐν τῷ
λέγειν καὶ διαλέγεσθαι περὶ ὧν οἱ Λατῖνοι καινοτο-
μοῦσι, καὶ τὸ φῶς τὸ ἐν τῷ θαυραλίῳ λόγων εἶναι
κτιστόν· ἔθεν καὶ εἰς διάλεξιν πάντας ἐκάλει. Καὶ
ὁ βασιλεὺς προστάξας τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Πα-
λαμῆν, τὴν τότε τὸν τῆς Θεσσαλονίκης θρόνον περιέ-
ποντα, ἵνα μετὰ τοῦ Καλαθροῦ διαλεχθεῖη, καὶ πολ-
λὰς διαλέξεις ἀναμέσον αὐτῶν ποιήσαντες, τὰς πι-
θανολογίας καὶ φληναφίας τοῦ Καλαθροῦ Βαρλαάμ
ὡς ἰσθὸν ἀράχνης ὁ Παλαμᾶς ἐξετίναξε, καὶ τοῦ
Χρυσολωρᾶ Ἰωάννου τὰ ὅμοια δοξάζοντος, καὶ δεινοῦ
ἐν τῷ λέγειν καὶ διαλέγεσθαι καὶ αὐτοῦ ὄντος, καὶ
οὕτως τὰ ὅμοια ἔκαθεν.

occupavit, ipsamque Martinum captum in vinculis
Byzantium misit. Deinde Phocæenses Latinos classe
adortus, obsidum loco eorum illis acceptis, vecti-
gales fecit.

Imperante Andronico etiam Nicomedia, Bithyniæ
caput, intolerabili fame vexata, Orchani cecit. Con-
tra Imperator in Aearnanas, Atolos, Epifrotas, Illy-
riosque duxit sibi que eas gentes subiecit, ac castella
quædam eripuit Bulgaris.

Per id tempus Epoli homo natus est ab imis pe-
dibus ad umbilicum concretus, inde discretus circa
humeros, pectus et spinam dorsi, præditus duobus
capitibus et manibus quatuor. Obiit intra dies paucos.

Eodem tempore ex Italia Epolim monachus qui-
dam Calaber, Barlamus nomine, venit, qui in his,
quæ Latini novarunt, explicandis defendendis que
exercitatus et eximius esse sibi videbatur, atque
lumen illud Thaboris montis creatum esse dicebat.
Qui cum omnes ad disputandum provocaret, impe-
rator id negotium venerabili Gregorio Palamæ, The-
salonicensem ecclesiam tum moderanti, dedit. Cum
diu disputassent, captiosas Calabri rugas Palamas
væti araneorum telas discussit. Joanni Chryzoloræ,
eadem sentienti et dicenti ac disputandi similiter
perito, idem accidit.

Ὁὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς δεσποίνης Εἰρήνης τῆς
ἐξ Ἀλαμάνων ἄπαις ὦν, ἀποθανούσης δὲ αὐτῆς δευ-
τέραν γυναῖκα ἔλαβεν, Ἄνναν τοῦνομα, μεθ' ἧς
ἐγέννησε θυγατέρας δύο, ὧν τὴν μὲν πρωτότοκον τῷ
υἱῷ τοῦ τῶν Μυσῶν ἀρχηγοῦ εἰς γυναῖκα ἔδωκε,
καὶ Εἰρήνη μεγάλη ἀναμεταξὺ Μυσῶν καὶ Ῥω-
μαίων γέγονε, τὴν δὲ ἑτέραν ὑστερον ὁ ἀρχηγὸς Ὀρ-
χάνης εἰς γυναῖκα ἔλαβεν. Εἶτα ἐγεννήθη τῷ βασιλεῖ
ἄρβον Ἰωάννης. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς αὐ-
τοῦ τὴν βασιλέα Ἰωάννην τὸν υἱὸν αὐτοῦ θεωρῶν ἐν
νεαρῇ τῇ ἡλικίᾳ ἦντα καὶ μὴ τὴν βασιλείαν διοικεῖν
εἶναι ἐπιτήδεον, εἶασεν ἐπίτροπον **40** αὐτοῦ τὴν
μέγαν δομέστικον Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν καὶ
οἰκονόμον τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐποίησεν, ὃς καὶ πολλὰ
δυνάμενος ἦν τότε ἐγγὺς τοῦ βασιλέως, ἄχρι καιροῦ
ἡλικίας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, καὶ τῇ θυγατρὶ
αὐτοῦ προστάξας συζευχθῆναι τὴν παῖδα. Ὑπῆρχε
δὲ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς χάριτις τῷ εἶδει καὶ τῇ γνώμῃ
φιλόφρωνος, τῷ ἦθει ἰλαροῦς, συμπαθῆς τοῖς πᾶσιν.
Ἐμίσει περὶ αὐτὸν πλῆθος ἀνθρώπων ὄρβον, ἠγάπα
δὲ πλεῖστα τὰ κυνήγια· διὸ καὶ ἔτραφε κύνας πλείον
τῶν χιλίων καὶ τετρακισίων, ὄρνεα δὲ ἦτοι ἱέρακας
πλείον τῶν χιλίων, καὶ τοὺς αὐτὰ ἐπιμελουμένους
ἐγγὺς τοσοῦτους εἶχαν. Ἐτεθνήκει δὲ κατὰ τὸ σωμαί-
ῆτος· ὁ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἄπας χρόνος πέντε καὶ
τεσσαράκοντα ἔτη ἐτύχχανεν, ἐξ ὧν ἐβίβησεν ἑτη
εἴκοσι.

Ὁ Ἰωάννης δὲ ἀποθνήσκων τοῦ βασιλέως ὁ Καντακουζη-
νὸς τὴν βασιλείαν καὶ πᾶσαν τὴν διοίκησιν καὶ ἐξου-
σίαν ἀναξιώσάμενος εὐθύς βασιλεὺς καὶ βασιλεὺς ἀνη-
γορεύθη, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ δεσποιναν ἔστειλε,
καὶ τῷ πρώτῳ υἱῷ αὐτοῦ ἐρυθροῦ πεδύλου μετέ-
δωκε, τὸν δὲ ἕτερον δεσπότην ἐν τῇ Σπάρτῃ ἐποίησε.

Andronicus, ex Irene Alemanna nullis susceptis
liberis, post ejus mortem aliam uxorem duxit, An-
nam nomine, ex qua filias duas procreavit, quarum
majorem filio principis Mysorum nuptum dedit, unde
firma pax inter Mysos et Romanos coagmentata
est, alteram postea Orchanes ameras in matrimo-
nium accepit. Deinde filius imperatori natus est,
Joannes quem cum sub exitum vitæ adhuc impu-
berem nec administrandæ rei publicæ parem esse vi-
deret, Joannem Cantacuzenum, magnum domesti-
cum, cujus magna tum apud imperatorem auctoritas
erat, ei tutorem reliquit et imperii designavit ad-
ministratorem, donec Joannes filius justam ætatem
attigisset, ejusdemque filiam jussit adolescenti jungi
matrimonio. Erat Andronicus ore suavi, ingenio mi-
li, blandis moribus, animo erga omnes misericordi.
Oderat hominum stipantium turbam; venationis
amantissimus erat. Qua de causa alebat canes am-
plius mille et quadringentos, aves sive accipitres su-
pra mille; quos quæcurarent, propemodum totidem
numerabantur. Obiit anno 6849; vixit annos quin-
que et quadragesima, e quibus viginti annos imperavit.

9. Mortuo Andronico, Cantacuzenus, rerum om-
nium somma potestate et administratione regni auc-
tus, statim imperium cepisset imperatorque proclat-

βουλόμενος πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ ἀρχὴν ὑφ' **41** ἑαυ-
 τῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ κληροποιῆσαι. Περὶ δὲ τοῦ
 βασιλείου Ἰωάννου καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ οὐκέτι αὐτῷ
 ἔμελεν. Ἀνδρυνθεὺς οὖν τῇ ἡλικίᾳ ὁ Ἰωάννης ἀπῆλθε
 τὴν βασιλείαν λαβεῖν ὡς γνήσιος διάδοχος καὶ κλη-
 ρονόμος ἐκ τῶν τοῦ πενθεροῦ χειρῶν. Ἐκαῖνος δὲ
 οὐκ ἐβούλετο, ἀλλ' ἑαυτῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ θέλων
 κληρὸν ποιῆσαι. Καὶ πολλαὶ μάχαι καὶ πόλεμοι ἐμ-
 φύλισι ἀναμεταξὺ τῶν τοιούτων διαφορῶν ἐγένοντο
 καὶ κάκωσις καὶ φθορὰ μεγάλη καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθ-
 μοὶ εἰς τὸ ὑπῆκον τὸ ταλαίπωρον. Καὶ ὁ Ὀρχάνης
 τότε ἀδείας καὶ εὐκαιρίας δραξάμενος τὰ ἐναπομεί-
 γαντα ὑποτείτη Ῥωμαίοις ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ὑφ' ἑαυτὸν
 ἐποίησατο, καὶ αὐθις ἐν τῇ Θράκῃ πρὸς τὴν Χερσό-
 νειαν περάσας πολίχνιᾳ τινα καὶ φρούρια ἔλαβε.
 Καὶ τινὲς μὲν τῶν ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν καὶ τοῦ δή-
 μου τὸν Παλαιολόγον ὡς διάδογον γνήσιον καὶ κληρο-
 νόμον τῆς ἀρχῆς βασιλεῖα ἤθελον, βοηθοῦντες καὶ
 συμκονοῦντες αὐτῷ· τινὲς δὲ πάλιν τὰ ἐναντία φρο-
 νοῦντες ἔλεγον τὰ ὅσα ὁ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς ὁ προ-
 πάππος αὐτοῦ ἐποίησε τῷ Ἰωάννῃ τῷ Λασκάρει,
 τυφλώσας αὐτὸν καὶ τὴν βασιλείαν λαθῶν καὶ αὐτὸς
 ὁ ἔκγονος αὐτοῦ τὰ νῦν ὑπὸ ἐτέρων ἀνταποδίδοται·
 καὶ τῷ μέτρῳ ᾧ ἐμέτρησαν οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ τὴν
 βασιλείαν ἔλαβον, καὶ αὐτὸς τὰ νῦν ἀντιμετρηθήσε-
 ται. Καὶ ὁ Παλαιολόγος ἀπορηθεὶς καὶ εἰς ἀπόγνω-
 σιν ἐλθὼν, καὶ οὐκ ἔχων τι **42** ἕτερον πράξει, πρὸς
 τὸν Τούρκων ἀμνηρᾶν Ὀρχάνην διέδραμεν βοήθειαν
 αἰτῶν, ἵνα τῆς βασιλείας τῆς πατρικῆς ἐγκρατῆς γένη-
 ται, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ εἰς γυναῖκα δῶσαι τῷ Ὀρ-

A χανῇ. Καὶ αὐτὸς μετὰ χαρᾶς τὴν αἴτησιν δεξάμενος·
 καὶ μάλιστα διὰ τὴν συγγένειαν, καὶ τὰ φρούρια ἃ ἐν
 τῇ Θράκῃ διερχόμενος ἤτοι περάσας ἔλαβεν αὐθις
 τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τῷ ἑαυτοῦ γυναικαδέλφῳ ἐχαρί-
 σατο. Καὶ τὰ πρὸς χρείαν δοῦς αὐτῷ αἴαν ἐβούλετο,
 καὶ ἐν τῇ πόλει περάσας τὸν Καντακουζηνὸν καὶ
 πενθερὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς βασιλείας ἐξέωσε καὶ ἐγκρα-
 τῆς πάσης πατρικῆς ἀρχῆς ἐγένετο. Ὁ δὲ Καντα-
 κουζηνὸς ὡς φυγὰς ἐν τῇ Σερβίᾳ πρὸς τὸν γαμβρὸν
 αὐτοῦ τὸν ταύτης κρατοῦντα ἐλθὼν τὰς διατριβὰς
 ἐποιεῖτο, ἡσυχάζων διὰ τὸν φόβον τοῦ Ὀρχάνου
 καὶ ἐζήτει πάντοτε καιρὸν ἐπιτήδειον, ἵνα, εἰ δυνα-
 τὸν, πάλιν δοκιμάσας τὴν βασιλείαν ὑφ' ἑαυτὸν
 ποιῆσαι ἐλθεῖν. Ἀκούσας δὲ τὸν τοῦ Ὀρχάνου θάνα-
 τον, καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης τὴν ἀρχὴν
B διεδέξατο, στρατὸν οἰκονομήσας ἐκ τε τῆς Σερβίας
 καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἵνα πάλιν κατὰ τοῦ γαμβροῦ
 καὶ βασιλέως Ἰωάννου ἔλθῃ. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάν-
 νης ταῦτα μαθὼν ἐστειλε πρέσβων πρὸς τὸν πενθερὸν
 μετ' ἐπιστολῆς πειραχούσης οὕτως·

ε'. ε' Ἐγὼ μὲν πολλάκις κατὰ νοῦν συλλογιζόμενος
 ἐθαύμασα πῶς ἡ συνειδήσις καὶ ἡ διάκρισις καὶ τὸ
 γῆρας οὐκ **43** ἠλέγχθησεν, ἵνα καὶ τὰ νῦν ἐνθυμη-
 θῆς τὸν θάνατον καὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀπροσπαυλή-
 κτου ἀκρίτου κριτοῦ, ἐν ᾗ μέλλομεν πάντες γυμνοὶ
 καὶ τετραχτυλισμένοι παρίστασθαι, καὶ κατὰ τὰς
 πράξεις καὶ ἔργα αὐτοῦ ἕκαστος τὴν ἀντάμειψιν
 λήφεται. Ἔδει γάρ σε ὡς συνετὸν καὶ πρακτικὸν καὶ
 τὰς Γραφὰς καλῶς εἰδῶτα καὶ εἰς πάντα ἐπιτήδειον,
 ὡς σὺ λέγεις καὶ μεγαλχυχεῖς καὶ ἐπαίρεσαι, ἵνα

matur, ac conjugem ut dominam coronat et filio natu
 maximo calceos purpureos imperiit, minorem de-
 spotam Sparta declarat, omne imperium potesta-
 temque sibi et filiis suis comparare nisus. Impera-
 torem Joannem, generum, nihil curat. Hic cum
 adultus imperium ut hæres germanus et legitimus
 e manibus socii recipere cuperet, recusabat ille,
 sibi ac filiis possessionem ejus lueri studens.
 Multa certamina ac bella domestica ex his dis-
 sidiiis orta sunt, unde magna calamitas, perniciēs,
 lamenta fletusque in miseros cives redundarunt.
 Orchanes, tum facultatem nactus et occasionem, quæ
 Romanis adhuc in Bithynia tributaria erant, in po-
 testatem suam redegit, ac rursus in Chersonesum
 Thracia trajectus, oppida nonnulla et castella expu-
 gnavit. Cæterum e proceribus optimatibusque ac
 plebe alii Palæologum, ut successorem et hæredem
 imperii legitimum, imperatorem esse volebant eum-
 que adjuvabant sustentabantque, alii, qui contraria
 sentirent, dictitabant, quæ imperator Michael, illius
 abavus, in Joannem Lascarium occisisset, cum eum ocu-
 lis cum imperio privaret, eorum nunc pœnas abue-
 potem ejus aliis luere; et qua mensura majores ejus
 aliis mensi fuissent eripuisissentque imperium, ea-
 dem illi nunc metiendum esse. Palæologus, consi-
 lij inops et rebus suis diffusus, cum aliud quod facer-
 ret non haberet, ad Orchanem Turcarum amaram
 confugit, ejusque opem ad paternum regnum vindi-

canam implorat, sorore illi in matrimonium oblata.
 Orchanes, eam conditionem, propter affinitatem ma-
 xime, cupide amplexus, castella, quæ in Thraciam
 trajectus occupaverat, imperatori Joanni, fratri
 uxoris, donavit. Deinde Joannes, instructus ab
 eodem rebus omnibus, quibus egeret, et Cpolim
 adortus, Cantacuzenum socerum imperio deturbavit
 et paternum regnum recuperavit. Cantacuzenus lu-
 ga se in Serviam ad generum, ejus regionis princi-
 pem, recepit, ibique quiete agebat, metuens sibi ab
 Orchane, atque tempus expectabat opportunum,
 quo, si posset, efficeret, ut in manus suas imperium
 rediret. Itaque audito, Orchanem obisse filiumque
 ejus Amuratem suscepisse imperium, e Servis et
 Bulgaris exercitum parat, adversus Joannem gene-
 rum profecturus. Imperator, re comperita, legatum
 ad soceram cum epistola misit in hunc sensum con-
 scriptæ :

40. ε' Sæpenumero cogitanti mihi mirum visum
 est, quomodo conscientia, prudentia et senectos te
 non admonuerint, ut tandem de morte tua cogita-
 tionem susciperes, et judicis illius, qui nullius ho-
 minis respicit personam, perpenderes judicium, in
 quo omnes nudi et manifesti sistemur, et suorum
 quisque facinorum et operum accipiet mercedem.
 Oportebat enim te, hominem, ut tu quidem gloriari
 soles, cordatum et rerum usu trium et in sacris
 litteris apprime versatum et ad omnia habilem at-

εις αἰσθησιν ἔλθῃς τσαυτον καιρὸν τί ἂν εἴη ὁ παρ' ἡμοῦ αἰτεῖς, καὶ τί τὸ σὸν δίκαιον νομίμως καὶ κανονικῶς κατὰ τάξιν Ῥωμαίων καὶ συνήθειάν ἐστι, καὶ οὐκ ἤρξασθης ἕως τοῦ νῦν τὰ τσαυτα σκάνδαλα καὶ τσαούτους ἐμφυλίους πολέμους καὶ φόνους καὶ αἱματοχυσίας καὶ ἀνδραποδισμοὺς τῶν ὁμοφύλων καὶ Χριστιανῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ τσαυτὴν φθορὰν εἰς πᾶν τὸ ὑπήκουον. Ἔατον διὰ τοὺς αἰχτημοὺς τοῦ παναγάθου Θεοῦ ἵνα ἄνεσιν λάθωσι καὶ ἀνάπαυσιν μικρὰν τῶν κακῶν καὶ δεινῶν οἱ ταπεινοὶ καὶ ἔλαστοι καὶ δυστυχεῖς Χριστιανοί. Ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ, ὡς οἶδας, τὸ μέγιστον κακὸν καὶ θηρίον ἢ τοῦ Ὀσμάνου γονὴ τοὺς πάντα, διεφθίρα καὶ ἀπόλεσε καὶ ἠφάνισε· καὶ ἄμφω, τοὺς τε φυγόντας ἐκ τῶν ἐκαίθεν χειρῶν καὶ συμφορῶν καὶ τοὺς ἐναπομειναντας ἐνταῦθα, ἀρήσωμεν ἵνα ἀναψυχὴν λάθωσι. Καὶ ἂν περὶ τῶν ἐθνῶν τῶν μὴ νόμον ἔχόντων ὁ θεὸς Δαβὶδ παρακαλῶν φησὶν ἵνα διασκορπισθῶσι τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα, πᾶσαν **44** μᾶλλον κριμα ἔχομεν ἡμεῖς, οὗς ὁ Χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν δι' ἄφατον αὐτοῦ εὐσπλαγγίαν τῷ οἰκείῳ αἵματι ἐξηγόρασε, καὶ νόμον καὶ ἐντολὰς ἔχαρισατο ἡμῖν, τὴν τε εἰρήνην καὶ ἀγάπην ἐνομοθέτησε σημεῖον πρῶτον καὶ κεφάλαιον τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς θέλων εἶναι ἔφησεν· οἶδας γὰρ καλῶς καὶ τοῦτο, καὶ τοῖς πᾶσι φανερόν ἐστι. Καὶ ὁ ἐμὸς ἀείμνηστος πατήρ καὶ βασιλεὺς ἐκ μικροῦ ὄντα σε εἰς μέγα ἀξίωμα καὶ ὀφεικίον ἀναβίβασε, καὶ ἕως καὶ βασιλείας ὀνόματος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἠξιώσέ σε. Ἐνθυμήθητι καλῶς τὴν ἀγάπην καὶ πνευματικὴν διάθεσιν ἣν εἶχε πρὸς σέ. Καὶ ἐμὲ τὸν ταλαίπωρον καὶ δυστυχῆ εἰς χει-

ρὰς σου παρέδωκε, καὶ τὴν συγγένειαν προστάξας, ὥστε καὶ ἐν ὑστέραις ὥραις τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀνά ἡμῶν καὶ ὑμῶν γενήσεται, ὥρισε· καὶ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν τοῦ διοικεῖν καὶ ποιμαίνειν ἐμέ τε καὶ τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων εἰς χεῖράς σου ἐνεμπίστευσε. Σὺ δὲ οὐχ ὡς ποιμὴν ἀληθινὸς εἰς ἅπαντα ἐποίησας καὶ οὐ παύεσαι ποιεῖν, ἀλλ' ὡς ἀντικρυς λύκος καὶ ληστής καὶ κλέπτης· καὶ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, εἰ δυνατόν, θέλεις καὶ βούλεσαι ἵνα ἐμὲ τὸν κληρονόμον τῆς ἀρχῆς καὶ διάδοχον καὶ τεσσάρων βασιλείων ἀπέγονον τῆς βασιλείας γυμνώσῃς καὶ ιδιωτεύσῃς καὶ σὲ τὸν ἰδιώτην ὄντα βασιλεῖα ποιήσῃς. Ἐγὼ δὲ τῇ ἀμάχῳ δυνάμει τὴν **45** ἀδικίαν ἣν ἐποίησας εἰς ἐμὲ καὶ ποιεῖς, καὶ σὲ τὸν τὰ πάντα σκάνδαλα ποιῶντα καὶ ἀρχὴν τούτων ὄντα ἀνατίθῃμι· καὶ τὸ εὐθεῖς ἐνώπιον Κυρίου γενήσεται. »

καὶ. Λαθὼν δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ Καντακουζηνὸς εἰς τὰ γεγραμμένα ἰδὼν τὴν συνεῖδησιν οὐκ ἐκάμψθη καὶ τὴν καρδίαν οὐκ ἐμαλάχθη, ἀλλὰ τὴν παρασκευὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ πολέμου πάντοτε ἠτοίμαζεν, ἐλπίζων ἵνα καὶ βοήθειαν εἴη παρὰ τοῦ ἀμηνῶ. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὡς εἶδε καὶ ἤκουσε τὸν στρατὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ πενθεροῦ ἐρχόμενον καὶ ἐτοιμαζόμενον καὶ μὴ ἔχον ἀντιστεῖναι πρὸς τὸν ἀμηνῶν Ἀμουράτην ἐπρεσβεύσατο, ἵνα ἔλθῃ καὶ συμμαχήσῃ αὐτῷ. Ὁ δὲ ἀμηνῶς δεινὸς ὢν καὶ τὰς ἐννοίας ἑαυτοῦ ὑποκακρυμμένας δολίως ἔχον, μετὰ χρεῶς δεξάμενος τὴν πρεσβείαν καὶ δώδεκα χιλιάδας στρατῶν στείλας ἐμπροσθεν εἰς βοήθειαν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, εἶτα καὶ αὐτὸς μετὰ πλήθους στρατοῦ περάσας ἐκ τῆς Ἀβύδου ἦλθεν ἐν

que idoneum, tam longinquo tempore intellexisse, quid illud esset, quod a me peteres, quidve legibus, more et institutis Romanorum tibi conveniret, qui ne nunc quidem tantas turbas ac pugnas caedesque civiles et servitutes popularium et Christianorum fratrum, summās denique subjectorum omnium miserias excitare cessas. Per misericordiam Dei elementissimi te obsecro... humiles, miseros et infelices Christianos a malis et infortunis aliquantum respirare et quiescere patiaris. In Asia quidem, ut nosti, detestabilis ista pestis et bellua, Othmanica gens, omnes pessumdedit, perdidit, delavit. Utroque, tum qui effugerunt illas calamitatum tempestates, tum qui hic remanserunt, sinamus, quaeso, animam recipere. Quodsi de gentibus, quae lege careant, sanctus David, ut dissipentur, quae bella excitent, precatur: quanto rigidius iudicium... manet, quos Christus, Deus noster, infinita commotus misericordia, sanguine suo redemit, et lege mandatisque donavit, quibus pacem caritatemque mutuam imperat ut summum ac praecipuum discipulorum suorum insigne? Hoc nec te fugit, nec ignotum est cuiquam. Accedit, quod pater meus imperator, perpetua colendus memoria, ex obscuro te ad magni muneris amplitudinem evexit, adeoque imperatorii nominis claritate morti jam vicinus te honestavit. Reminiscere igitur, quo fuerit erga te animo et amo-

re, quomodo miserum me et infelicem in manus tuas tradiderit atque afflictate nos etiam post ipsius obitum conjunctos esse voluerit, et omne tum imperium, tum mei regendi custodiendique arbitrium tibi uni commiserit. At tu non verum omnium custodem, sed lupum et furem et latronem te praebuisti nec talem te praebendi modum facis, aut quidquam praetermittis, quo, si possis, me, regni haerodem atque successorem et quatuor imperatorum progeniem, imperio exutum, ad privatam vitam detrudas, te ex privato facias imperatorem. Ego vero injuriam, quam mihi et ante intulisti et infers etiam nunc, teque ipsum, omnium barbarum auctorem, divinae potentiae committo, et quod Deo placitum est fiat. »

11. Accēptis perlectisque his litteris, Cantacuzenus, nulla religione tactus, nihil mutavit mentem, sed bellum adornare continenter pergebat, etiam ameram opem sibi laturum esse confusus. Imperator Joannes, cum exercitum Cantacuzeni soceri instructum esse et adversus se proficisci cognovisset, nec copias haberet, quibus illis resisteret, ad Amuratum ameram misit, qui, ut se adjuvaret, eum invitarent. Is, ut erat homo versutus et callide occultabat animi consilia, legationem copide et latus excepit, ac duodecim millibus ad subsidium Joanni ferendum praemissis, ipse deinde cum magno exercitu Abydo in Thraciam trajecit, specie, ut

τῆ Θράκη, κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἵνα τὸν βασιλεὺς Ἀ
βοηθήσῃ, ὑποκεκρυμμένως δὲ ἵνα, ἐὰν τὸν καιρὸν
εὖρῃ ἐπιτήδειον καὶ αὐτῷ ἀρέσκοντα, ὃ καὶ ἐγένετο,
τόπους καὶ χώρας ἑαυτῷ περιποιήσῃται ἐν τῇ Εὐ-
ρώπῃ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ αὐξήσῃ. Ὁ δὲ Καντα-
κουζηνὸς μετὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων ἐλ-
θὼν κατὰ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ εἰδὼς τὸν 46 ἀμη-
ρᾶν ὅτι διπλῶς δείκνυται, καὶ οὐδὲν κατορθώσας τὰ
πάντα καταλιπὼν μοναχὸς ἐγένετο καὶ ἀντὶ Ἰωάν-
νου Ἰωάσαφ ὠνομάσθη, κρατήσας τὴν βασιλείαν, ἕως
οὗ καὶ ἐξώσθη ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ πολεμῶν, ἔτη ἕξ
καὶ μῆνας ἑπτὰ. Ὁ δὲ Ἀμουράτης τὸν καιρὸν εὖ-
ρῶν ἐπιτήδειον, καὶ ἐν τῇ Θράκῃ εὖρισκόμενος ἕτοι-
μος καὶ παρασκευασμένος μετὰ τσαούτου στρατοῦ
καλῶς, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων βλέπων εἰς ἄκρον
τεταπεινωμένα διὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, καὶ
συγχύσεις, καὶ οὐκ εἶχον ἀντιτεῖναι ταῖς δυνάμεσι
αὐτοῦ. Τότε δὴ πρῶτον ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὸ τῶν Ὀθ-
μανλίδων γένος αὐθένταις χεῖρα ἐν τῇ Θράκῃ ἔθα-
λον, καὶ τὴν Καλλιόπολιν ἔλαθε καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλί-
γους τόπους καὶ χώρας καὶ φρούρια ἐκ τε τῆς τῶν Ῥω-
μαίων ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν ἑτέρων αὐθεντῶν Χριστια-
νῶν, καθὼς ἐν ὀλίγῳ ἐν τῇ τῆς ζωῆς αὐτοῦ διηγή-
σει ῥηθήσεται. Ἦσαν γὰρ περάσαντες, ὡς πρόεφη-
μεν, καὶ ἐν ἑτέροις καιροῖς οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ Εὐρώπῃ
εἰς τὴν Χερρόνησον τῆς Θράκης, ἀλλ' οὐκ ἐδυνήθη-
σαν αἰετῆσαι οὕτε κυριεῦσαι τσαούτους τόπους καὶ
φρούρια καὶ πόλεις ὡς τὰ νῦν, διότι πολλάκις μὲν
νόμιμ' πολέμου ἐδιώχθησαν, πολλάκις ὡς ληστὰς
περίσαντες πάλιν ἐφυγον. Λοιπὸν ὁ Ἀμουράτης καὶ
τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐγκρατὴς γενόμενος καὶ πολὺ

imperatorem adjuvaret, reversa, ut, si faveret occa-
sio, quemadmodum savi, oppidis et regionibus in
Europa acquirendis regni sui fines prolataret. Can-
tacuzenus cum Servis ac Bulgariis contra Palæo-
logum profectus, cum amercæ dolum animadvertisset
nec quidquam effecisset, fortunæ suæ dissisus,
monachum induit ac pro Joanne Joasaphi nomen
asscivit, rerum potitus, donec a genero bello de-
victus et regno exutus est, annos sex et menses sep-
tem. Jam cum Amurates, occasionem opportunam
nactus, tanto cum exercitu in Thracia paratus instru-
ctusque adesset, et res Romanas propter turbas et
bella civilia summo opere afflictas esse videret, opibus
ejus non jam poterat resisti; ac tum primum in
Europa Ottomanidarum genus in Traciæ principes
impetum fecit, atque Amurates Calliopolim cepit
aliaque non pauca loca, oppida et castella tum
Romanorum, tum aliorum Christianorum principum,
sicuti mox in vita ejus exponemus. Etenim trans-
ierat quidem, ut supra docuimus, etiam alias in
Europam Turcæ, in Chersonesum Thraciæ, nec
tamen consistere poterant, aut tot loca, oppida,
castella, quot tum ceperunt, expugnare, quoniam
nunc justo bello devicti repellebantur, nunc lastro-
num instar trajecti fugiebant. Deinde Amurates,
etiam Adrianopoli et magna parte Macedoniæ, Bul-
gariæ et Serviæ potitus, postremo cum imperatore,

μέρος ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας καὶ Σερ-
βίας, τέλος πάντων δὲ ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως
ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν ποιήσαντες καὶ ὄρκους
47 ἀναμέσον αὐτῶν, ἵνα τὰς συνθήκας καὶ τὴν
ἀγάπην φυλάξωσι καὶ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου ἔσται
βοηθός.

Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἔσχε τοῦσδε τοὺς
υἱούς, Ἀνδρόνικον τὸν δεσπότην, Μανουὴλ τὸν βασι-
λέα, Θεόδωρον τὸν πορφυρογέννητον καὶ Μιχαὴλ τὸν
δεσπότην· ὃς τῷ μὲν πρωτογενεῖ Ἀνδρόνικῳ ὡς
διαδόχῳ τῆς βασιλείας ἐν τῇ πόλει προστάξας εἶναι,
τὸν δὲ βασιλεὺς κύριον Μιχαὴλ τοῦ διοικεῖν καὶ κυβερ-
νᾶν τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν δὲ Θεόδωρον τὸν πορ-
φυρογέννητον μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν τοῦ Καντακου-
ζηνοῦ υἱὸν ἐν τῇ Σπάρτῃ κύριον καὶ αὐθέντην
ἀπέστειλεν. Ἐλθὼν δὲ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὁ βασι-
λεὺς κύριον Μανουὴλ καὶ ἀγάπην καὶ φίλιαν εἶχε μετὰ
τῶν ἀρχόντων καὶ πρώτων τῆς πόλεως Σέρβων,
βουλὴν ποιήσαντες ἵνα τοὺς φύλακας Τοῦρκους τοὺς
φρουροῦντας τὸ φρούριον ἀποκτείνωσι καὶ τὸ ἔστω
τῷ κύριον Μανουὴλ δώσωσιν. Αὕτη δὲ ἡ βουλὴ οὐκ ἔλαθε
τὸν ἀμηρᾶν, καὶ στείλας τὸν Καρλί-πασιᾶν μετὰ
στρατοῦ πλήθους πολλοῦ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης
ἐλθεῖν καὶ τοῦ Μανουὴλ, παρήγγειλεν αὐτῷ μὴ δπι-
σθεν ἐλθεῖν ἕως οὗ τὴν Θεσσαλονίκην ἀλώσῃ καὶ τὸν
Μανουὴλ δέσμιον ἀγάγῃ. Ἀκούσας δὲ τοῦτο ὁ κύριον
Μανουὴλ, καὶ θεωρῶν ὅτι οὐκ ἐδύνατο ἀντιστεῖναι
τσαούτῳ στρατῷ, εἰς δειλίαν καὶ φόβον ἐνέπεσε, καὶ
μὴ ἔχων τι ἕτερον πρᾶξαι φυγῇ τῇ σωτηρίῳ ἐχρή-
σατο, θέλων ἐλθεῖν 48 πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασι-
λέα ἐν τῇ πόλει. Ὁ δὲ πατὴρ διὰ τὸν φόβον τοῦ

quoad viverent, amicitiam fecit, interpositis utrius-
que sacramentis, quibus se foedus et amicitiam
culturos et invicem sibi auxiliaturos esse spon-
derunt.

Habuit imperator Joannes hocce filios: Andro-
nicum despotam, Manuelem imperatorem, Theodo-
rum Porphyrogenitum et Michaellem despotam:
quorum natu maximum Andronicum, ut hæredem
imperii, in urbe esse, Michaellem imperatorem gu-
bernare et administrare Thessalonicam voluit, Theo-
dorum Porphyrogenitum post mortuum Cantacu-
zeni filium Spartam cum imperio misit. Thessalo-
nicam Manuel ingressus cum magistratibus et
primoribus civitatis Serrarum pacem amicitiamque
firmavit. Itaque hi consilium inierunt, Turcas præ-
sidiarios, qui arcem tenebant, interficiendi urbem-
que dedendi Manuelli. Non latuit hoc consilium
amercam, qui Carali-pasiam cum rognis copiis ad-
versus Thessalonicam et Manuelem misit, ac, nisi
capta urbe et victo Manuele, eum redire vetuit.
Hæc re comperta, Manuel dominus, cum tanto
exercitui non posse se resistere intelligeret, metu
ac timore percëllitur, atque inscius, quid aliud agat,
fuga salutem quærit et Byzantium ad imperatorem
et patrem reverti decernit. At ille, amercam veritus,
recipere eum noluit, ei iratum se esse ostendens
adeoque vehementer minatus. Sperans jam Ma-

ἀμηνᾶ εὐκ ἤθελε δεχθῆναι αὐτὸν δεικνύων ὀργὴν αὐτῷ καὶ μᾶλλον ἀπειλήσας σφοδρῶς. Ἐλπίζων δὲ δεχθῆναι αὐτὸν οἱ τῆς Λέσθου διασκόζοντες ἐλθόντα ἐκίσε, αὐτοὶ ἀληθῶς καὶ φανερῶς οὐκ ἀνέσχοντο ἵεῖν ἢ συνομιλῆσαι αὐτῷ διὰ τὸν τοῦ ἀμηνᾶ φόβον, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ κινδυνεύσωσιν. Ἀποτυχῶν δὲ καὶ τῶν ἐκείθεν ἐλπίδων, καὶ θεωρῶν ὅτι οὐδαμῶς ἤθελεν δεχθῆναι αὐτὸν ταῦτα λογίζεται ἵνα αὐτοσελῆς ἐν τῇ Προύσῃ πρὸς τὸν ἀμηνᾶν ὑπάγῃ καὶ συγχώρησιν αἰτήσῃ. Ἐλθὼν δὲ ἐμπροσθεν τοῦ ἀμηνᾶ ὡμολόγει τὰ ὅσα ἀγνοῶν ἐπραξεν· κῦτος δὲ ὁ ἀσεβῆς φρόνιμος ὢν, καὶ ἰδὼν τὴν ὑποταγὴν ἣν ἔδειξεν ὁ κύρ Μανουήλ, καὶ αὐτοσελῶς ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἐλθόντος, μετὰ εὐσπλαγχνίας μεγάλης ἐνηγκαλισάμενος κατεφίλει αὐτὸν καὶ χαρᾶς ἐμπλῆως γέγονε. Καὶ ἡμέρας τινὰς καθίσαντες τρώγοντες καὶ πίνοντες καὶ εὐθυμήσαντες καὶ πολλὰ εἰπόντες, καὶ χάριτας ἐπηγγελάτο, καὶ σιτηρέσια δώσας ἔχειν ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ. Ἔπειτα ἐν τῷ μέλλειν ἐπανιέναι εἶπαν αὐτῷ κύρ Μανουήλ, ἠ Τζελεπῆ, γίνωσκε τοῦτο ἐκ τοῦ νῦν καὶ ἐμπροσθεν. Διὰ τὴν ὑποταγὴν ἣν ἔδειξας ἐλθὼν πρὸς με καὶ ὁμολογήσας ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντα τὰ κρύφια τῶν ἀνθρώπων γινώσκοντος τὰ **49** ἐσφαλμένα σοι, πληροφωρήθητι τοῦτο ἀληθῶς· ὡς υἱὸν ἔχω ἀγάπην πρὸς σε. Πλὴν πρόσθετος ἐκ τοῦ νῦν καὶ ἐμπροσθεν, ἵνα μὴ τοιοῦτω ἔργων ἐπιχειρήσῃς, ὅτι μέγα σκάνδαλόν ἐστιν· οἶδας γὰρ ὅτι φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἐσμέν, καὶ ἀντὶ ἡμῶν οὐκ ἔστι δίκαιον διαφορὰν καὶ μάχην εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον φιλίαν καὶ ἀγάπην. Σὺ δὲ νέος φρόνιμος καὶ καλῆς εἰς **50** τὰ πάντα καὶ ἐπιτηδεύεις ὑπάρχεις, καὶ οἶδας τοῦ

nuel, a Lesbii principibus receptum se iri, ad hos se confert. At nec hi palam eum videre et recipere ausi sunt, metu amercæ, ut sibi ea res periculo ne esset. Hisque cum, hac quoque spe dejectus, neminem se recepturum esse intelligeret, Prusam ultro abeundi et amercæ conveniendi atque ab eo veniam petendi consilium cepit. In ejus conspectum admissus, quæ imprudens patrasset, confitetur. Impius iste homo callidus, cum demissionem animi videret, qua sua sponte Mannel se adisset, magna eum benevolentia amplexus et osculatus ac summo gaudio perfusus est. Diebus aliquot in epulis, comotationibus, oblectationibus, colloquiis consumptis, amercas ei **D** beneficia tribuit et victum e regia præbuit et abiturum ita allocutus est: « Sic dehinc, vir nobilissime, inquit, tibi persuadeto: propter obedientiam, quam præstitisti, ut adires me et coram me et Deo, qui arcana hominum omnia perspicit, peccata tua confiterere, te non secus, ac filium, mihi charum esse scito. Itaque nunc jam cave, ne quid simile in posterum agas, quando magnæ indeturbe orientur. Nosti enim, amicos et fratres nos esse, nec fas est, exerceri inter nos discordiam pugnasque, sed amicitiam potius et benevolentiam coll. Atque es tu adolescens prudens et generosus et ad omnia idoneus et dicendi agendique peritus. Quare quiete tua administra, aliena ne concupisce. Quodsi pecu-

ποιεῖν καὶ λέγειν. Ἄρχου τῶν σῶν ἐν εἰρήνῃ, καὶ μὴ ζήτηι τὰ ἀλλότρια. Καὶ ἐὰν ἀνάγκη ἐστὶ σοὶ τις ὑπὲρ χρημάτων ἢ ἐτέρας συνδρομῆς χρήσεις, ἐγὼ πάντοτε ἐτοιμὸς ἵσται μετὰ χαρᾶς πληρῶσαι σοῦ τὴν αἰτησιν. » Καὶ ἕτερα πολλὰ εἰπόντες, ἀπέλυσεν αὐτὸν φιλοδώρησας τὰ μέγιστα καὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πατέρα γράφας, ἵνα ἀσπασιῶς δέξῃται αὐτὸν παρακαλῶν, καὶ φιλεῖν ὑπὲρ αὐτὸν καὶ συγχωρῆσαι αὐτῷ περὶ ὧν κατὰ ἀγνοίαν ἐπραξε. Περᾶσας δὲ ὁ Ἄμουράτης ἦλθεν ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει, βουλόμενος πόλεμον ποιῆσθαι κατὰ τῶν Οὐγγρῶν· τινὰς δὲ τῶν σατραπῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποστατήσαντας μαρτύρον, τὴν παρασκευὴν ἐκείνην ἀφείλε, μετὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Ἰωάννου ὡς φίλοι κατὰ τὰς συνθήκας αὐτῶν περᾶσαντες ἦλθον κατ' αὐτῶν μετὰ πλῆθους στρατῶν, παρῶν καὶ ὁ κύρ Μανουήλ ἐγγύς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

ιβ. Καὶ ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι αὐτοῦ, λέγω δὲ τὸν ἀμηνᾶν **50** καὶ τὸν βασιλέα, κατὰ τῶν ἀποστατήσαντων σατραπῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὁ μὲν ἀμηνᾶς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν Τζελεπῆν κατέλιπεν, ἵνα πάντα τὰ ὑποτελῆ αὐτῷ ἐν τῇ Εὐρώπῃ φυλάττῃ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν δεσπότην κύρ Ἀνδρόνικον τὸν πρωτογενῆ υἱὸν αὐτοῦ τὰ τῶν Ῥωμαίων κυβερνᾶν εἶασεν καὶ ἐνεμπέστευσεν αὐτῷ. Αὐτοὶ δὲ οἱ νέοι αὐθιανόπουλοι εὐκαιρίαν εὐρόντες καὶ εἰς ἄκρον φιλιωθέντες καὶ ὀμιλήσαντες συχνῶς ὡμνήθησαν μετὰ ὄρκων ἀναμεταξύ αὐτῶν ὡς ἀδελφοὶ ὡσιν ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης καὶ εἰς τῷ ἐτέρῳ βοηθῆς ἔσται κατὰ πᾶν, καὶ οὕτως ἀπεστάτησαν κατὰ τῶν πατέρων αὐτῶν, περιερχόμενοι τὰς χώρας καὶ πόλεις καὶ τὰς μὴ ὑπο-

niæ inopia labores vel alio egeas auxilio, semper paratus ero ad studiose gratificandum tibi, quod rogaveris. » Hæc et alia multa postquam sermonibus agitarunt, amercas Mannel liberalissime donatum dimisit, datis ad imperatorem, patrem ejus, litteris, quibus illum hortabatur, ut sua causa filium benigne reciperet et amaret, eique, quæ imprudens deliquisset, ignosceret. Deinde Amurates in Europam trajectus, Adrianopolim proleiscitur, Hungaros bello domiturus. Nonnullos autem de satrapis suis in Asia defecisse cum audisset, relicto illo apparatu, cum Joanne imperatore, ut amico et socio, ad eos comescendos cum exercitu revertit. Comitabatur patrem Manuel dominus.

12. Hi cum discederent, adversus satrapas in Asia seditiosos profecturi, amercas Mosem Tzelepem filium reliquit, qui interim omnia Europæ loca sibi vectigalia in officio contineret, imperator Andronico despote, filio natu maximo, rem Romanam administrandam tradidit commisitque. Adolescentes regie potestatis vicarii, hac usi opportunitate, amicitiam arctissimam conjungunt, crebro in colloquium veniunt tandemque sacramento se obstringunt, ut ab illo inde tempore alter alteri quasi frater sit et in omni re socius. Deinde a patribus deficiant, atque provincias et urbes obeuntes, quæ ipsorum voluntati non obsequabantur, sed debitam

κυπτούσας τῷ θελήματι αὐτῶν, ἀλλὰ φυλαττούσας τὴν πρόπουσαν εὐνοίαν εἰς τοὺς πατέρας, ἡγμάλω-
τιζόν σκυλεύοντας καὶ ἀνδραποδίζοντες. Μαθόντες δὲ τοῦτο ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὁ ἀμνηρᾶς καὶ ὁ βασιλεὺς λίαν ἐλυπήθησαν καὶ ἠγανάκτησαν. Ὁ οὖν ἀμνηρᾶς ὑπο-
ψίαν ἔχων ἐν τῇ καρδίᾳ μὴ διὰ θελήσεως καὶ βου-
λῆς τοῦ βασιλέως οὕτοι ἀπεισάτησαν, ἀποστellaς
μηνύων αὐτῷ μετὰ θυμοῦ εἶπεν ἵνα τρόπον τινὰ
ποιήσῃ ὅπως τὸν Ἀνδρόνικον παιδεύσῃ, καὶ πληρο-
φορηθῆσεται εἰ ὁ βασιλεὺς οὐκ ἤκαίτιος τῆς τοιαύτης
βουλῆς· εἰ δὲ ἄλλως γενήσεται, αὐτὸς καὶ ὁ οἶκος
αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ ἀρχὴ τῶν Ῥωμαίων ἔψεται. Ὁ
δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο λέγων ὅτι οὐκ οἶδεν οὔτε
ἐπίστατο, μετὰ ὄρκων μεγάλων, τὸ γεγονός· καὶ
ἰὼν εἰς **51** χεῖρας τὸν υἱὸν τυχὸν εἶχεν, ἀνευ τινὸς
ἐλεημοσύνης εἶχε παιδεύσαι αὐτόν. Ὡς δὲ τὰ τῆς
Ἀσίας διώρθωσαν καὶ εἰρήνευσαν, περάσαντες ἦλθον
εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ στρατὸν εὐθείως οἰκονομήσαν-
τες ἔστειλαν κατὰ τῶν ἀποστατισάντων υἱῶν. Καὶ
πολέμου γεγονότος τὸν τῶν ἀποστατῶν στρατὸν ὁ
ἀμνηρᾶς χρήμασι καὶ λόγοις ἀπατήσας, ἐπιβουλήν
τοιαύτην ἐποίησαν· ἀφέντες αὐτοὺς ἐφυγον, καὶ
τοὺς αὐθεντοπούλους ἐν τινι φρουρίῳ τοῦ Διδυμο-
τείχου καταφυγόντας ἐκίβησαν, καὶ τοῖς πατράσι
δῶρον τούτους προσέφερον. Καὶ ὁ ἀμνηρᾶς εὐθύς
τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπεκεφάλισεν, ὁ δὲ βασιλεὺς θέλιον
καὶ μὴ θέλιον διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀμνηρᾶ τὸν δεσπότην
κύρ Ἀνδρόνικον τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν ἐστέρ-
ησε καὶ ἐν τοῖς πύργοις τοῖς λεγομένοις Ἀδεμα-
νίδες πλησίον Βλαχερνῶν ἀπέκλεισε. Τυχόντες μὲν
καὶ ἕτεροί τινες οὖν αὐτοῖς νέσι συνελικνῶνται ἐπλα-

patribus fidem servabant, diripiunt in quo servitutem
redigunt. Hoc ubi in Asia Amurates et Imperator
comperere, dolore et iracundia exarserunt; et
ameras quidem auctoritate et consilio Imperatoris
illos descivisse suspicatus, ei iratus significatum
mittit; videret, quo modo Andronicum filium puni-
ret et sic fidem sibi faceret, non esse se istius con-
sillii auctorem. Sin aliter faxit, et ipsum et domum
ejus et totum Romanum imperium expectarum, quo
ea res evaderet. Imperator respondet et gravi affir-
mat sacramento, facti ignarum et inscium se esse;
atque filium, si in manu haberet, quominus puni-
ret, nulla se misericordia commotum iri. Rebus in
Asia compositis pacatisque, in Europam trajecti,
exercitum confestim instructum contra filios sedi-
tiosos miserunt. Commisso bello, adolescentium
milites, pecunia et blanditiis ab amera corrupti,
insidiosè eosdem deseruerunt et profugos in castel-
lo quodam Didymotichi comprehenderunt patri-
busque dono oblulerunt. Ameras filium statim
decollari jussit, atque ejusdem metu Imperator
facere non potuit, quin suum filium Andronicum
despotam oculis privaret et turribus, quæ Adema-
nides dicuntur, juxta Blachernas sitis, includeret.
Erant alii præterea decepti, illustrium ac nobilium
tam Christianorum quam Turcarum filii illis æqua-
les qui et ipsi capti amerae traditi sunt. Eorum

νήθησαν, παῖδες ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν Χριστιανῶν
καὶ Τούρκων, καὶ αὐτοὶ σαγηνευθέντες τῷ ἀμνηρᾶ
ἐδόθησαν· καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν παρόντες μετὰ δα-
κρύων ἐκελεύθησαν ἵνα ἕκαστος τὸν υἱὸν αὐτοῦ
οἰκιοχειρῶς θανατώσῃ· καὶ τοὺς μὴ πειθαιμένους
πράξει κατὰ τὸ προσταχθὲν αὐτοῖς ἐν τῷ ἄμα κατὰ
τὸν ποταμὸν δεδημένους ἐβύθιζεν ὀμοθυμαδόν, πα-
τέρα τε λέγω καὶ υἱόν. Ταύτην ὁμοίτητα καὶ ἀπάν-
θρωπίαν ὁ Ἀμυράτης ἐποίησεν, ἀεὶ εἰς τὰ πάντα
καλῶς πολιτευόμενος. Καιροῦ δὲ τινος παρελθόντος
τινὲς τῶν ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν Χριστιανῶν καὶ
Ἀγαρηνῶν τοῦ ἀμνηρᾶ δεηθέντες γράψαι πρὸς τὸν
βασιλέα κύριον Ἰωάννην ἵνα τὸν δεσπότην κύριον
Ἀνδρόνικον τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐλευθερώσῃ· ὃ καὶ
ἐγένετο.

B Καὶ τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων θεωρῶν ὁ
βασιλεὺς τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα παντοιοτρό-
πως ὑποκορίζεσθαι ταπεινούμενα καὶ εἰς ἀφανισμόν
παντελῆ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐρχόμενα, τὰ δὲ τῶν
Τούρκων εἰς ἄκρον προκόπτοντα, τρίτεις τινὰς
ἠτοίμασεν ἐμβὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐλθεῖν αἰτῆσαι βοή-
θειαν πρὸς τῶν ἐκείτε αὐθεντῶν, ἵνα μὴ ἡ βασιλεία
Ῥωμαίων κατὰ κράτος εἰς τέλος ἐκπέσῃ. Καὶ ἐν
τῷ μέλλειν ἐπανέρχεσθαι τὸν δεσπότην κύρ Ἀνδρό-
νικον πάλιν εἶπε διοικεῖν **52** καὶ κυβερνᾶν τὴν
πόλιν καὶ τὴν βασιλείαν. Πλεύσαντος δὲ τοῦ βασιλέως,
ἔφρασαν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐν τῇ τῶν Ἰνετῶν ὀραία πό-
λει, καὶ ἡ γερουσία ἅπασα τῆσδε τῆς πόλεως ἀσμέ-
νωσ τοῦτον ἐδέξαντο· περὶ δὲ τοῦ βοηθῆσαι αὐτῷ
οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρίσις. Κακῶθεν ἐξελ-
θὼν πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγκίας Κάρολον ἐλθὼν οὐδὲν

patres cum lacrymis astantes suum quisque filium
manu sua interficere jubentur; qui imperio non
paruerunt, cum filiis colligati, in præterfluentem
fluvium sunt demersi. Adeo inhumanum crudelium-
que se præstitit Amurates, alioquin in regenda re-
publica laudatus. Aliquanto post nonnulli spectati
ei nobiles Christiani atque Agareni Amuratem ro-
gaverunt, ut litteris Joanni Imperatori suaderet,
Andronicum despotam e vinculis liberaret; nec
non satisfactum est illorum voluntati.

D Rebus ita constitutis, Imperator, cum Romanum
imperium omni modo vilescere et in angustum re-
digi et in dies magis ruere in perniciem, contra
Tercarum regnum ad summum crescere fasti-
gium animadverteret, comparatis aliquot irre-
mitibus, in Italiam vela fecit, ab ejus terræ principi-
bus, ne Romanorum imperium proterva everteretur,
petiturus auxilia. Commisit rursus, dum rediret,
Andronico despotæ urbis et imperii procurationem.
In Italiam delatus, primum Venetorum florentem
urbem adiit, et honorifice quidem a toto senatu
exceptus est, sed de subsidiis frustra verba fecit
et plane non audiebatur. Inde ad Carolum, Franco-
rum regem, profectus, ne ibi quidem quidquam
obtinuit, quoniam principes inter se dissidebant
ac factionibus bellisque erant distracti. Itaque ni-
hil aliud, quam grandi pecunia inutiliter absorpta

ἐκπύρωσαι διὰ τὸ περισπωμένου; εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀναμεταξὺ μάχης καὶ σκάνδαλα ἔχοντας. Καὶ χρημάτων μόνον πλῆθος ἀναλώσας καὶ δάνεια πολλὰ λαβὼν διὰ τὸ εἶναι μεγάλην τὴν ἐν Ἰταλίᾳ δαπάνην, καὶ εἰς Ἑνετίαν ἀναστρέψας ἔγραψε διὰ ταχυδρομῶν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀνδρονίκῳ ἵνα ποιῆσῃ τρόπον στείλαι αὐτῷ χρήματα, ὅπως τὰ δάνεια ἃ ἔλαβεν ἀποδώσῃ, καὶ ἀναλώσῃ **53** ἔτι ἐν τῇ ὁδῷ. Αὐτὸς δὲ πάντοτε τῷ τῆς ἀρχῆς τρεφόμενος ἔρωτι καὶ εἰς χεῖρας ταύτην λαβὼν οὐδὲν ἐφρόντιζε περὶ ὧν ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ ἔγραφεν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς εἴπητις, τὰς τοῦ πατρὸς προσταξείας καὶ γραφάς ὡς ἐν ὕδατι γεγραμμένας ἐλογίσατο. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ κύριος Μανουὴλ ὁ νεώτερος υἱός, μετὰ σπουδῆς καὶ προθυμίας συνάξας χρήματα πολλὰ τὸν ἀριθμὸν χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου ὡς ἓνι καὶ τριήρεις ἐτοιμάσας, ἐμβὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸν πλοῦν, ὅπου ἦν ὁ πατήρ, ἐποίησε καὶ προσκυνήσας αὐτὸν καὶ καταφιλήσας χεῖρας καὶ πόδας, καὶ τοῖς δανεισταῖς τὸ δάνειον δώσας, τὸν πατέρα καὶ βασιλέα λαβὼν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπανέστρεψε. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν καὶ ὑποταγὴν ὁ Μανουὴλ τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ πάσης τῆς συγκλήτου ἦν φιλούμενος, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ὑπὸ πάντων ἦν μισούμενος. Καὶ ὁ πατήρ σὺν τῇ συγκλήτῳ πάσῃ τὸν Μανουὴλ εἰς βασιλεία ἐψηφίσατο, τὸν δὲ Ἀνδρόνικον ἀπέωσαντο. Καὶ προσμένειν ἐν τῇ πόλει προσταξείας ὁ πατήρ καὶ ἐρυθροῦ πεδίου μετέδωκεν αὐτῷ, καὶ διάδοχος τῆς βασιλείας ἀπὸ πάντων ἐλέγετο εἶναι. Ὁ δὲ δεσπότης κύριος Ἀνδρόνικος ὁ τυφλὸς μαινόμενος ἦν τῷ θυμῷ καὶ τῷ ζήλῳ καὶ τὴν ἀδικίαν βῶν, καὶ ἐκ τῆς περιφρονήσεως πα-

et gravi contracto ære alieno propter sumptuum in Italia magnitudinem, Venetias reversus, faselo misso, Andronico filio litteris mandavit, ut pecuniam mittendam curaret, qua æs alienum, quod contraxisset, solveret et in reditu sumptum faceret. At ille, perpetuo imperii amore flagrans atque manu id tenens, nihil curabat, quod mandaret pater, sed ejus jussa in aqua, ut quispiam dixerit, scripta existimabat. At Thessalonice filius minor Manuel, re comperta, strenue ac studiose auri argentique quantum poterat conquisivit, paratisque triremibus, in Italiam ad patrem cursum tetendit. Reverenter cum salutavit, manus pedesque ejus osculatus, ac pecunia, creditoribus quæ debebatur, numerata, cum eodem Epolim rediit. Propter hanc causam et pietatem Manuel a patre et universo senatu non minus diligebatur, quam fisdem exosus erat Andronicus: unde, rejecto Andronico, Manuel a patre et senatu imperator designatus, in urbe manere jubetur, et purpureis ornatur calceamentis atque ab omnibus habetur hæres imperii. Contra cæcus iste Andronicus ira invidiaque insanire et injuriam sibi illatam clamare, contemptum acerbe ferre, atque dictitare, e legibus, institutis et moribus Romanorum sibi ac filio suo, ut primogenitis, imperium deberi: a patre imperatore Manuelem, natu mino-

Α ριαλγῆς ἐγένετο. Δυσχυριζόμενος ἔλεγεν ὅτι κατὰ τοῦ νόμου; Ῥωμαίων τάξιν τε καὶ συνήθειαν ἡ βασιλεία ἐαυτῷ καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἀρμόζει ὡς πρωτοτόκοις, **54** ὁ δὲ πατήρ καὶ βασιλεὺς τὸν Μανουὴλ ὑστερογενῆ ὄντα προτιμῆται θέλει καὶ διάδοχον τῆς βασιλείας ἀφήσαι. Καὶ ἦν πάντοτε ἐσθηκῶς καὶ διαλογιζόμενος, ζητῶν καιρὸν ἐπιτήδειον τρόπον ποιῆσαι καὶ βουλήν ὅπως ἡ βασιλεία ἐαυτῷ καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ πάλιν γενήσεται.

13. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἀμειβᾶ Ἀμουράτη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μπαγιαζήτης Ἀλευτορῆς τὴν ἀρχὴν ἐδέξαστο. Ὁ οὖν κύριος Ἀνδρόνικος ὁ τυφλὸς καιρὸν εὐρὺν ἐπιτήδειον ἐφάνη αὐτῷ ἵνα τοῦ ποθουμένου τύχῃ καὶ μετὰ τινῶν τῶν φίλων αὐτοῦ συμβουλευσάμενος καὶ τῶν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ συγγενῶν καὶ τοῦ πανθεροῦ αὐτοῦ Μάρκου τοῦ τῆς Βουλγαρίας ἔτι μέρος δεσπόζοντος, καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου φύγων πρὸς τὸν ἀμειβᾶν Μπαγιαζήτην ἦλθον δεόμενοι ὅπως αὐτοῖς βοηθήσῃ καὶ τῆς βασιλείας γένωνται ἐγκρατεῖς, ἢ κατὰ κληρονομίαν καὶ νόμους Ῥωμαίων καὶ συνήθειαν αὐτοῖς ἀρμόζει ὡς πρωτοτόκοις: ὁ δὲ πατήρ καὶ πάππος βούλεται ἀδικῆσαι αὐτοὺς καὶ τῷ ὑστερογενεῖ, ὡς εἴπομεν, δῶσαι. Ἐπηγγείλαντο ἔτι τελεῖν τῷ ἀμειβᾶ κατ' ἔτος χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου κεντηνάρια οὐκ ὀλίγα καὶ προνομία τινα ἔχειν ἐκ τῆς πόλεως. Ὁ οὖν ἀμειβᾶς τὰς διχονοίας καὶ μάχας αὐτῶν θεωρῶν ἠγάλλετο κατὰ τὸν λόγον τὸν ἐπιχώριον τὸν λέγοντα, « Ὁ λύκος τὸ τοῦ ἀνέμου σφοδρὸν μετὰ κονιορτοῦ ἰδὼν ἠγάλλετο **55** πηδῶν. » Εἶπεν « Ἀγαθὸς καιρὸς δι' ἐμὲ, » καὶ μετὰ χαρᾶς τὴν αἰτησίαν δεξάμενος καὶ δώσας αὐτοῖς στρατὸν ἰππέων χιλιάδας ἕξ καὶ πεζῶν τέσσαρας ἦλθον κατὰ τῆς πό-

rem, sibi præferri et designari successorem, pertinaciter in sententia perstabat, neque cessabat occasionem ac viam meditari, qua imperium sibi et Joanni filio vindicaret.

13. Amurata amera mortuo, filius ejus Bajazetes Aleutores regnum suscepit. Jam Andronicus cæcus ille, occasionem, ut sibi videbatur, opportunam nactus, qua voti compos fieret, cum amicis quibusdam et conjugis propinquis et Marco sorero, qui etiam tum partem Bulgarie tenebat, re deliberata, una cum Joanne filio ad Bajazetem confugit, Deumque rogavit, ut se adjuvaret ad recuperandum imperium, quod ex legibus et consuetudine Romanorum hæreditate ad ipsos pertineret, ut primogenitos, a patre autem et avo per summam injuriam Manuelli, minori natu, destinaretur. Promiserunt præterea, amerae se quotannis auri et argenti centenaria multa pensuros esse et in urbe jura quædam præcipua concessuros. Ille gaudio exultabat, cum eorum discordiam videret litesque, ut est vulgare proverbium: « Exsilliebat Jupus, ubi venti excitari pulverem vidit. » « Opportuna, inquit, mihi ista res est, » atque læte eorum voluntati obsecutus, equitum millia sex et peditum quatuor iis concessit, quibuscum adversus urbem proficiscuntur. Cum ex improvise noctu prope urbem adve-

λαιως. Καὶ ἐξαίφνης ἔξω τῆς πόλεως νυκτὸς φθάσαντες εἶρον ἐν τοῖς παλατίοις τῆς Πηγῆς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μανουὴλ καὶ ἀδελφοῦ· καὶ πιάσας ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἐν οἴκῳ τινὶ καὶ φυλάττεσθαι προσετάξατο μετὰ μεγάλης φυλακῆς· καὶ οὕτως ὁ δεσπότης κύρ Ἀνδρόνικος μετὰ τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου ἐγκρατεῖς τῆς πόλεως ἐγένοντο καὶ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ ἔτη δύο καὶ μῆνας ἕξ. Καὶ τὸν υἱὸν Ἰωάννην ἐλογίσατο πολλάκις ἀναγορεῦσαι εἰς βασιλέα. Πλὴν ἀδύνατον ἦν διὰ τὸν βασιλέα καὶ πατέρα ἐπιζῶντα. Καὶ ὁ ἀμηνρᾶς πολλάκις ἐμήνυσεν αὐτῷ ἵνα αὐτοὺς ἀποκτείνῃ καὶ ἐκποδῶν ἐκτινάξῃ, ἵαν θέλῃ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀνενόχλητος ἕσασθαι· ὁ δὲ εὐλαβοῦμενος οὐκ ἠθέλησέ ποτε πατροκτόνος καὶ ἀδελφοκτόνος γενήσεσθαι. Ἐν μίᾳ οὖν τῶν ἡμερῶν ἀπατίσαντες οἱ βασιλεῖς τοὺς φυλάσσοντας Βουλγάρους ἐφυγον καὶ περάσαντες καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν ἀμηνρᾶν Μπαγιαζήτην ἦλθον. Καὶ ὁ γηραιὸς βασιλεὺς ἀναμνησκων τὴν συγγένειαν τοῦ πάππου Ὀρχάνου καὶ τὴν φιλίαν Ἀμουράτου τοῦ πατρὸς, καὶ ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιον οὐδέ τις νόμος συγχωρεῖ τοῖς πατράσιν οὕτω τοὺς φιλτάτους κρᾶττειν καὶ ποιεῖν. Ὁ δὲ καὶ βασιλεὺς Μανουὴλ ὑπέσχετο **56** δοῦναι τέλος ὑπὲρ τὸν ἀδελφόν· ἐξόχως δὲ ὑπέσχετο καὶ τοῦτο, ἵνα κατ' ἔτος ἐπὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔαρος ἔσῃται ἔτοιμος μετὰ στρατοῦ χιλιάδων δυοκαίδεκα πεζῶν τε καὶ ἰππέων εἰς συνδρομὴν, ὅπου δ' ἂν καὶ ὁ ἀμηνρᾶς βουλήσεται ἀπελθεῖν, καὶ ἔσῃται τοῖς φίλοις φίλος καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐχθρὸς ὁ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου. Καὶ μετὰ ὅρκων ταῦτα ἠσφαλίσαντο. Καὶ ὁ ἀμηνρᾶς ταῦτα ἀκούσας ἐστειλε πρέσβυν τινά ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ εἰς τὴν

nissent, in palatio Peges imperatorem cum Manuele filio reperiunt; comprehensos in domum quamdam concludunt et diligentissime custodiri jubent. Hoc modo Andronicus despota cum Joanne filio urbe potitus, imperium annos duos et menses sex tenuit. Joannem filium imperatorem declarare sæpe cogitabat, sed non poterat propter patrem adhuc superstitem. Suadebat sæpe ameras, occidendos et e medio tollendos eos esse, si quiete tenere imperium vellet: at prudenter ille volebat parricidii et fratricidii crimine se contaminare. Itaque accidit, ut quodam die captivi principes, Bulgaris custodibus deceptis, e carcere aufugerent. In Asiam trajecti, hi quoque Bajazetem ameram adierunt. Ibi imperator pater affinitatem Orchanis, avi Bajazetis, et ejusdem patris, Amuratis, amicitiam commemorabat monebatque, quam iniquum esset nec ulla lege permissum, parentes isto modo a liberis haberi; Manuel imperator tributum majus, quam frater, se illi pensurum esse pollicebatur, inque primis promittebat, quotannis verna tempestate paratum se fore ad comitandum eum cum peditum equitumque duodecim millibus, quocunque ameras voluisset; postremo suadebat, ut eosdem uterque amicos vel inimicos haberet. Horum fidem jurejurando stabiliunt. Hæc cum ameras audisset, legatum e regia Cpolium misit, qui animis, voluntatibus

A πόλιν, ἵνα γνωρίσῃ τὰς γνώμας καὶ τὰς θελήσεις καὶ βουλὰς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ δήμου, ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν εἰς βασιλέα ἠγάπουν. Ἐλθὼν δὲ ὁ πρέσβυς καὶ κητάλεπτως μαθὼν κατέλαβε τὰς γνώμας καὶ τὰς βουλὰς σχεδὸν πάντων τῶν πολιτῶν, ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας τὸν κύρ Μανουὴλ ἠθέλον βασιλεύειν αὐτοῖς. Καὶ ποιήσας ταῦτα πάντα ἀναφορεῖν τῷ ἀμηνρᾶ, εὐθὺς στρατὸν δώσας αὐτοῖς ἦλθον ἐν τῇ πόλει. Τοῦ οὖν δεσπότης κύρ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μὴ ἐχόντων τί πράξαι ἢ πῶς ἀντισταθῆσαι, ὁ κύρ Μανουὴλ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐγκρατεῖς γέγονασι τῆς βασιλείας καὶ τῆς πόλεως· καὶ εὐθὺς προστάξει τοῦ πατρὸς ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ τῷ διαδήματι τῷ βασιλικῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολεῖψ ταινιοῦτα. **B** Ἐδρασίλευσεν λοιπὸν ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης μετὰ τὸ ἐξεῶσαι τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τῆς βασιλείας, ἕως οὗ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν βασιλείαν ἐξουσίαν πᾶσαν ἔδωκε τῷ υἱῷ κύρ Μανουὴλ καὶ βασιλέα ἔστεφεν αὐτὸν ἐπὶ ἔτους τριῶ. Τῷ δὲ δεσπότη κύρ Ἀνδρονίκῳ **57** τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ συμβάσεως δέδωκε τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτῇ· καὶ οὕτως πάντα τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰρήνευσαν.

Εὐρισκομένου δὲ τινι καιρῷ τοῦ ἀμηνρᾶ Μπαγιαζήτου ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐγγύς τῶν Σερβῶν μητροπόλεως, παρὼν ἦν ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ κατὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις ἃς εἶχον, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος καὶ ὁ κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Δραγάσης καὶ ὁ τῆς Σερβίας δεσπότης κύρ Στέφανος. Ἐλθόντος Παύλου τοῦ Μαρωνᾶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου, οὗ τὴν Μονεμβασίαν κυβερνῶν

et consiliis tum optimatum, tum plebeiorum explorandis cognosceret, utrum e fratribus Romani imperatorem sibi exoptarent. Legatus postquam advenit, civium animis sententiisque occulte exploratis intellexit, tantum non omnes multis de causis cupere, ut imperaret Manuel. Ameras, omnibus sibi renuntiatis, statim illis exercitum expedit, quocumque Byzantium venerunt; cumque Andronicus despota et filius ejus, quid agerent quove pacto se tuerentur, nescirent, Manuel cum imperatore patre urbe et imperio potitus, protinus ejusdem jussu a patriarcha in templo apostolorum diademate imperatorio **D** ornatus est. Regnavit cæterum Joannes post pulsum imperio socerum, donec solium et imperium Manuelli filio dedit eumque coronari imperatorem jussit, ad annum 6800. Andronico despote e pactione Thessalonicam habitandam dedit; atque ita universa res Romana pacata est.

Cum Bajazetes ameras in Macedonia prope Serras urbem aliquando commoraretur, imperator Manuel secundum pacta conventaque, quæ fecerant, ejusque frater Theodorus et Constantinus Dragases et Stephanus, Servie despota, præsto fuerunt. Advenit etiam e Peloponneso Paulus Mamonas, qui, cum ejus pater diu gubernasset Monembasiam, ipse quoque eam provinciam jussu imperatoris acceperat, sed, diuturnitate possessionis occasionem

ἐκ πολλοῦ ὁ πατήρ, εἶτα καὶ αὐτὸς τὴν διοίκησιν τὴν τοῦ πατρὸς προσιτάξει τοῦ βασιλέως διεδέξατο, διὰ δὲ τὸ μάκρος τοῦ χρόνου ἀφορμὴν εὐρῶν περιποιεῖτο τὸ ἄστυ ὡς κτῆμα ἴδιον. Ἐνεκάλει τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφὸν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, ἀδικεῖσθαι λέγων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν Μονεμβασίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ δυναστικῶς ἐξέλαβε, καὶ μετὰ ὕβρεως καὶ ἀτιμίας καὶ αἰσχύνης ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἐδίωξε. Ὁ δὲ Μαρωνᾶς οὗτος γνώριμος ἦν ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηρᾷ. Λυπηθεὶς οὖν μετὰ θυμοῦ ὁ ἀμηρᾶς μηνύσας εἶπεν τῷ βασιλεῖ οὕτως ὅτι « οὐκ ἀρκεῖ ὑμῖν εἰρηναεῖν, ἀλλὰ οὕτως θέλετε πράττειν κατὰ τῶν ἐμῶν ὑποχειρίων; ἐγὼ γὰρ ἀνύω σοι εἰς τὸν Θεόν, παιδεῦσαι ἔχω τοὺς τὰ τοιαῦτα τολμῶντας. » Καὶ ἑτέρους λόγους σκληροῦς ἔφησε κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἑτέρων αὐθεντῶν Χριστιανῶν. **58** περὶ ἧν εἰρήκαμεν. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἕως καρδίας ἐλυπήθησαν, καὶ ἔκτοτε ἐζήτησαν καιρὸν ἐπιτήδειον καὶ εὐλογον αἰτίαν ἵνα τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις καὶ ὑποταγήν, ἣν εἶχον μετὰ τοῦ ἀμηρᾷ, φύγωσιν. Καὶ συμβάσεις καὶ ὄρκους φρικτοῦς λάθρα ἀναμέσον αὐτῶν ποιήσαντες τοῦ εἶναι γνώμη καὶ ψυχῇ μὲν ἕως θανάτου, διὸ βεβαιότερον τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ συνδέσμου τούτου ἔστησαν ἵνα ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουήλ εἰς νόμιμον γυναῖκα λάβῃ τὴν θυγατέρα τοῦ κύρ Κωνσταντίνου τοῦ Δραγάση.

ἰδ'. Τοῦ δὲ ἀμηρᾷ Μπαγιαζήτου ἐλθόντος καὶ πολλὴν τῆς Βουλγαρίας τὸπον ἀλώσαντος ἐτι καὶ δουλώσαντος, ὁ τῆς Γερμανίας βασιλεὺς Σιγισμῶνδος ἔμαθε τὰ γενόμενα. Ὁ οὖν Σιγισμῶνδος τῆς Γερμανίας ὁ βασιλεὺς πρέσβυν στείλας πρὸς αὐτὸν, ἤτοι

nactus idoneam, urbem sibi ut propriam vindicarat. Is igitur fratrem imperatoris apud ameram criminabatur, quod Monembasiam violenter sibi eripuisset, indeque se cum contumelia, dedecore et infamia expulisset. Erat autem Mamonas hic ameræ dudum notus: unde is indignabundus imperatorem ita increpat: « Num vobis satis non est pace frui, sed isto modo meos habere subjectos audetis? Equidem per Deum juro tibi, posse me, talia qui audeant, punire. » Alia præterea aspera verba adversus imperatorem et reliquos principes Christianos, de quibus diximus, jactavit: quibus illi aliquamdiu afflicti, mox occasionem idoneam, et causam speciosam quæsierunt, qua promissa, pacta et officia, quibus ameræ se obstrinxerant, effugerent. Itaque postquam pactionibus et diris sacramentis clam se invicem devinxerunt, ut consensionem et concordiam servarent usque ad mortem, quo firmitus esset hujus fœderis vinculum, statuerunt, ut imperator Manuel Constantini Dragasis filiam matrimonio legitimo sibi jungeret.

14. Cum Bajazetes ameras multa Bulgaria loca cepisset et in potestatem suam redegisset, Sigismundus, Germaniæ rex, de ea re certior factus, legato ad eum misso, æquum esse negavit, cum essent amici, ameram manum injicere Bulgariae

τὸν ἀμηρᾶν, ἔλεγεν ὅτι οὐκ ἦν δίκαιον φίλοι ὄντες ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ἐπιβαλεῖν χεῖρα τὴν ἀμηρᾶν, ὅτι κατὰ τὸ προνόμιον τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ τοιοῦτος τόπος ἐστίν. Ἐλθόντος δὲ τοῦ πρέσβευς καὶ ταῦτα εἰπόντος τῷ Μπαγιαζήτῃ, οὐδὲν ἕτερον ἀπεκρίθη αὐτῷ εἰ μὴ μόνον ἐκ τῆς χειρὸς παρπλαθῶν αὐτὴν ἐδειξεν οἶκόν τινα τούτῳ μέγαν γέμοντα ἔσωθεν ἀπὸ παντοίων ὀργάνων πολεμικῶν, βεμφαίων τε καὶ ξίφων, ἃ καλῶς ἠτοιμασμένα καὶ παρεσκευασμένα ὑπῆρχον. Εἶτα λέγει τῷ πρέσβει « Λέξον ταῦτα τῷ αὐθέντῃ σου τῷ βασιλεῖ, ὅτι τὸ ἐμὸν δίκαιον, ὃ ἔχω ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ, **59** ταῦτα τὰ ὄπλα καὶ αἱ παρεσκευασθῆς εἶδας εἰσίν. » Καὶ τοῦ πρέσβευς ἀναφορὰν ποιήσαντος τῷ βασιλεῖ Σιγισμῶνδῳ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν περὶ τούτων, ὁ βασιλεὺς ἐλυπήθη λίαν διὰ τὸ ἀκοῦσαι ὑπὸ τοῦ πρέσβευς τὰ τοιαῦτα καὶ τὴν τοῦ ἀμηρᾷ ὑπερηφάνειαν· καὶ εὐθὺς στρατὸν μισθοφορικὸν πολλὴν συνάξας, καὶ τὸν αὐτοῦ μᾶλλον ἐτοιμάσας καὶ πολλοὺς ἑτέρους αὐθέντας προσκαλεσάμενος εἰς βοήθειαν, ἀνευ τινὸς μισθοῦ ἢ ὀψωνίου καὶ μετὰ πλείστης χαρᾶς καὶ γενναίας ψυχῆς καὶ ἀνδρικοῦ φρονήματος διήρχετο ὁ λαμπρὸς οὗτος στρατὸς, καὶ πάντα τοῖς ποσὶν ὑπέτασσαν τὰ τῶν Τούρκων φρούρια, ἁλῶν καὶ σκυλεύων καὶ ἀφανίζων, ἕως καὶ τῆς Νικοπόλεως περάσαντες ἔφθασαν, καθάπερ ὅλη ἐπιτυχεῦσα φλογὶ ἰσχυρᾷ. Εἶτα ὁ βασιλεὺς Σιγισμῶνδος, καὶ ἑτέρως θέλων στρατηγήσας κατὰ τοῦ Μπαγιαζήτη, πρέσβυν ἔστειλε λάθρα πρὸς τὸν βασιλέα κύρ Μανουήλ καὶ τοὺς ἑτέρους αὐθέντας, οὓς προέφημεν, ἵνα ἔτοιμοι καὶ παρεσκευασμένοι οὗτοι ᾧσι καὶ τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεως, εἰ

quæ jure ad sui regni provincias pertineret. Hæc dicenti legato Bajazetes nihil respondit, sed manu apprehenso domum amplam ostendit, omni armorum genere, rhomphæis gladiisque bene dispositis et adornatis, refertam. Tum legatum allocutus: « Hæc, inquit, regi, domino tuo, renuntia: jus meum, quod in Bulgaria exerceo, hæc esse arma apparatusque, quos vidisti. » Sigismundus rex hæc cum audisset a legato, ex eo nuntio et arrogantia ameræ gravem dolorem percepit; et confestim magno exercitu mercenario coacto et suis ipsius copiis instructis aliisque multis principibus auxilio vocatis, sine ulla mercede vel victu, præclarum hunc et generosi animi spiritusque plenum exercitum educit, qui omnia Turcarum castella capit, subjicit, diripit, evertit, donec Nicopolim perventum est, voluit silvam invadens flammâ. Tum Sigismundus rex etiam aliunde Bajazetem bello lacessere cupiens, clam ad imperatorem Manuelem et reliquos principes, quos supra commemoravi, legatum misit, ut prompti et parati essent ad hostem hunc fidei funditus, si possent, delendum. Illi talem occasionem, ut sitiens terra aquam e cælo, expectantes, legatum lætabundi exceperunt et bellum ipsi quoque occulte parabant. Interim Bajazetes, Sigismundi regis adventu comperio, in varias cogitationes metumque incidit, et copiis

δυνατὸν, ἀφανίσωσι. Αὐτοὶ τὸν καιρὸν ὡς γῆ διψῶσα τὸν ὕμῃρον ἐξ οὐρανοῦ ἀναμένοντες, τὸν πρέσβυν μετὰ χαρᾶς δεξάμενοι, τὰ πρὸς ἀνάγκην τοῦ πολέμου καὶ αὐτοὶ λαθραίως ἠτοίμαζον. Ὁ Μπαγιαζήτης οὖν ἀκούσας τὴν τοῦ Σιγισμόνδου βασιλείως ἔφροδον εἰς λογισμοὺς οὐκ ὀλίγους καὶ φόβον ἐνέπεσε, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐτοίμως καὶ μετὰ βίας συνειθροίσεας καὶ καλῶς ἐτοιμάσας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ᾤδευε. Φθασάντων δὲ τῶν στρατῶν ἐγγὺς τὴν πόλεμον ἀνῆψαν οἱ Γερμανοὶ πρῶτον καὶ οἱ Γαλάται, καὶ συμπλοκῆς γενομένης **60** διὰ κακοβουλίαν τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐσφάλησαν, καὶ τὸ πᾶν ἀπώλεσαν στρατεύμα, καὶ φεύγοντες ἦσαν ἀμετάτρεπτοι. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν οἱ Τούρκοι πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ ἤχημαλώτιζον, οὐ μόνον ἀσῆμου καὶ στρατοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν περιφανῶν καὶ ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν αὐθεντιῶν, ἐν οἷς ἦσαν ὁ δοῦξ τῆς Μπουρτουνδίας, ὁ κόμης τῆς Ἀβέρσας καὶ ὁ μέγας ἀρχιεπίσκοπος τοῦ τῆς Φραγκίας βῆγος καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι περιφανεῖς καὶ ἐνδοξοὶ. Μόλις δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος μετὰ τοῦ πρωτεύοντος τὸν σταυρὸν φοροῦντος τῆς ἀδελφότητος Ῥόδου, ἀκάτιον μικρὸν τυχόντες εὐραῖν, ἐμβάντες τὸν Ἰστρὸν ἐπέρασαν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐπορίσαντο. Ὁ δὲ ἀμνηρᾶς πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν κερδήσας καὶ τῆς ταισῦτης θαυμαστῆς νίκης περιτυχὼν ἀνελπίστως καὶ δόξης ἐμπλεὲς καὶ χαρᾶς γενόμενος, καὶ ἰδὼν ὅτι ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ καὶ οἱ ἕτεροι αὐθένται, περὶ ὧν ἔφημεν, οὐ κατὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις ἃς εἶχον ἀναμεταξὺ ἐποίησαν, ἵνα αὐτῷ ἀκολουθήσασιν, καὶ ἐνωτισθεὶς τὰ ὅσα οὗτοι πάντες ἐβουλεύοντο κατ' αὐτοῦ, μάχην μεγάλην κατὰ τοῦ βασιλέως ἐκή-

suis prompte et strenue coactis ac bene instructis, adversus hostes proficiscebatur. Cum sibi propinqui essent exercitus, Germani et Galli pugnam primi civerunt, et congressu facto, imprudentia res Christiana labefactata et exercitus universus dissipatus est. Fugiebant sine respectu, et in fuga a Turcis multi occidebantur aut capiebantur, non obscure solum et gregarie multitudinis, sed etiam ex ipsis claris et honoratis nobilibusque principibus, in quibus dux Burgundie, comes Aversa et magnus architriclinus regis Francorum alique haud pauci clari et illustres vici fuerunt. Quin segre rex ipse Sigismundus cum magistro fratrum Rhodiensium cruce gestante, inventa parvula cynda, Istrum trajecit salutemque expedit. Ameras omnibus eorum sarcinis potitus tamque admirabilem victoriam præter opinionem consecutus, gloria et lætitia redundabat, cumque imperatorem Manuelem et cæteros principes, de quibus diximus, conventis quæ fecerant, ut se sequerentur, non stetit videret, atque cuncta audivisset, quæ illi omnes adversus se moliebantur, grave bellum imperatori indixit, et anno mundi 6900 terra marique obsidione urbi admota, diu eam omni modo oppugnavit.

15. Ea tempestate Joannes, Andronici despotæ

ρουξε, καὶ ἔλθων τὴν πόλιν δια ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπέκλεισεν ἐν ἔτει 59, πολιορκῶν αὐτὴν πανιοτρόπως καιρὸν καὶ χρόνον πολύν.

61 ιε'. Ἐν τῷ τοῦ καιροῦ ἐκείνου διαλήματι ὁ Ἰωάννης ὁ τοῦ δεσπότης κύρ Ἀνδρονίκου υἱὸς καὶ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως κύρ Μανουὴλ, περὶ οὗ πολλάκις ἔφημεν, ἐγγὺς ὑπάρχων πάντοτε ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμνηρᾶ (καὶ σιτηρέσια μέγала εἶχεν ἐξ αὐτοῦ, ἀκολουθῶν καὶ συνοδεύων αὐτῷ, καὶ οἰκιακὸς ἦν πάντοτε καὶ φιλούμενος), μαθὼν ὅτι τινὲς διέβαλλον αὐτὸν πρὸς τὸν ἀμνηρᾶ λέγοντες ὅτι: « οὐκ ὀρθῶς φρονεῖ πρὸς σέ, ὦ ἀμνηρᾶ, ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' ἐπίβουλος ἐστὶ καὶ εἰ οὕτως οὐκ εἶχεν, ἢ πόλις καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ θεῖος αὐτοῦ ὑπέκυπτεν ἂν καὶ ἐδουλώνατο, ἐνωτισθεὶς δὲ οὕτως τὰ γενόμενα καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ θρυλλούμενα, φοβηθεὶς τὸ ἐξυ καὶ ἀπότρεξον τοῦ Μπαγιαζήτου, ἵνα μὴ τὴν ζωὴν κινδυνεύσῃ, ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν ἔφυγε καὶ πρὸς τὸν θεῖον καὶ αὐτοκράτορα ἔρχεται. Ὅν ὁ βασιλεὺς καὶ θεῖος ἀσμένως ἐδέξατο ὡς περ τι δῶρον πολυτελές, καὶ κατεφίλησε καὶ ἠγκαλίσατο αὐτὸν καὶ τὰ πρέποντα σιτηρέσια σημειωσάμενος ἔδωκεν αὐτῷ. Ἡμερῶν οὖν παρελθουσῶν ὁ βασιλεὺς ἐδουλήθη ἔλθειν εἰς Ἰταλίαν καὶ τινα βοήθειαν αἰτῆσαι, λογιζόμενος τοῦ ἀπολαῦσαι τῆς βοηθείας, ἐπειδὴ αἱ αὐτοὶ αὐθένται ὑπῆρχον ἢ αἰτία τοῦ ἔραι τὸν ἀμνηρᾶ τὴν μάχην κατὰ τῆς πόλεως, ἣν ἐποίησε καὶ ποιεῖ ἕνεκεν τοῦ ἀπεσταλμένου παρ' αὐτῶν πρέσβευς, ὡς εἶπαμεν, δι' οὗ τὴν ὁμοφρονίαν ἐποίησαν ἵνα ὧσι πάντοτε κατὰ τοῦ ἀμνηρᾶ καὶ ὁ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου βοηθὸς ἔσῃται, καὶ ἀλλήλοις **62** συναρωγεῖν. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἐξείναι τὸν βασιλέα ἐκ τῆς πόλεως, τὸν ἀναψὸν αὐ-

glius et imperatoris Manuelis ex fratre nepos, de quo sæpe verba fecimus, e longo inde tempore apud ameram assiduus, a quo victum habebat largum, quem sequebatur comitabaturque quæcunque, et cui semper in familiarissimis et intimis erat, postquam apud ameram a quibusdam se accusari sensit, qui eum Bajazeti non bene velle, sed struere insidias dicebant: id enim nisi faceret, aiebant, urbem et imperatorem, patrum ejus, in officio futurum fuisse et servitio: hæc igitur et quæ alia de eo circumferebantur postquam audivit, propter acre et præceps Bajazetis ingenium vitæ suæ timens, nocte quadam aufugit et recepit se ad patrum imperatorem. Is eum cupide, tanquam munus aliquod pretiosum, osculo et amplexu excepit, victumque idoneum ei præberi jussit. Interjectis aliquot diebus, imperator subsidia petendum in Italiam proficisci decrevit. Ea nacturum se esse propterea confidebat, quod ejus ipsius regionis principes in causa erant, cur ameram bellum adversus Cypolim susceperat: quod is fecerat faciebatque propter legatum, ut docuimus, ab illis missum, cujus opera pactionem inierant, ut ameræ semper adversarentur et mutuo sibi opem et auxilia præstarent. Abiturus ex urbe imperator, Joannem ex fratre nepotem ad eam interea regendam et impetum

τοῦ κύριου Ἰωάννην καταλιπὼν ἵνα διοικῆ καὶ κυβερνήσῃ τὴν πόλιν καὶ ἀντιμάχεται τοῖς ἐναντιοῖς, ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν δέσποιναν καὶ σύζυγον λαβὼν καὶ εἰς Πελοπόννησον ἐλθὼν ἐν τῇ Σπάρτῃ ἐγγὺς τοῦ ἀδελφοῦ κύριου Θεοδώρου ταύτην εἶασεν· ὁ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ ὀδεύει. Φθάσας οὖν ὁ βασιλεὺς ἐν Ἐνετία κάκειθεν πρὸς τὸν δοῦκα Μεδιολάνων ἐλθὼν παρὰ τοῦ δουκὸς μετὰ τιμῆς μεγάλης καὶ θαφιλείας ἔτι δὲ καὶ δορυφορίας ἐδέχθη, καὶ ἵππους καὶ στρατιώτας πολλοὺς θύσας αὐτῷ ἵνα πρὸς τὸν ῥήγα Φραγκίας ἐλθῆ, ἐπαγγειλάμενος ὁ δοῦξ τῷ βασιλεῖ, ἂν καὶ οἱ ἕτεροι ὁμοφρονήσωσι, καὶ αὐτὸς ὁ δοῦξ ἰδίως καὶ αὐτομάτως ἐλθῆ καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ βοηθήσῃ καὶ μὴ ἐάσῃ κινδυνεύουσαν. Ἐλθὼν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸν ῥήγα Φραγκῶν εὗρεν αὐτὸν ἐν ἀσθενείᾳ βαρυτάτῃ ἔχοντα καὶ ἐξω φρενῶν ὑπάρχοντα· καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ οὐκ εἶχόν τι ἀποκριθῆναι μόνοι. Ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπρακτος ἐπὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἐπανέστρεψεν ἀπίκτους, ἀπὸ Σεπτεμβρίου 17.

18. Ἐν τούτῳ τῷ ἔτει ὁ ἀμνηρᾶς Μπαγιαζήτης κατὰ τῆς Πελοποννήσου τὸν Γιακούπ-πασιᾶν καὶ τὸν Βρενάζην ἐστειλε μετὰ στρατοῦ χιλιάδων πενήτηκοντα· καὶ ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι 63 αὐτοὺς ἐν τῇ ὁδοῦ καὶ ἔνδον τῆς Πελοποννήσου φθάσαντες πολλὰ κακὰ καὶ δεινὰ καὶ ἀνδραποδισμοὺς τοῖς Χριστιανοῖς ἐπέβηκαν, καθὼς ἐν ὀλίγῳ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Μπαγιαζήτου ῥηθῆσεται. Ὁ δὲ δεσπότης κύριος Θεόδωρος θεωρῶν τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα ὅτι οὕτως κακῶς διέκειντο, καὶ τὴν πόλιν τεσφῦτον καιρὸν κινδυνεύουσαν ἀποκεκλεισμένην καὶ στενο-

hostium propulsandum reliquit. Ipse cum imperatrice conjuge in Peloponnesum profectus, Spartæ eam apud Theodorum fratrem deposuit et Italiam versus processit. Primum Venetias venit; inde ad ducem Mediolanensium perrexit, qui cum honorificentissime atque magno cum sumptu et cum satellitibus excepit, eidemque equitum peditumque magnam comitatum ad regem Francorum dedit, pollicitus, si cæteri consentirent, semet illi et imperio Romano sua sponte auxillia venturum ac discrimen depulsurum esse. Ad regem Francorum cum venisset, morbo gravissimo eum conflictantem et mentis impotem reperit; nec habebant consiliarii

16. Eodem anno Bajazetes ameras Giacup-pasianem et Brenazem in Peloponnesum cum exercitu quinquaginta millium misit: qui et in ipso itinere et in Peloponneso multis incommodis, calamitatibus ac servitiis Christianos afflixerunt, ut paulo infra in vita Bajazetis narrabitur. Theodorus desponsa, cum rem Romanam tam male affectam et urbem tam diu vericlitantem, obsessam et gravi fame oppressam, deinde Peloponnesum bello vexatam, et Christianorum principum nullum sibi auxiliaturum videret, omni spe abjecta, una triremi

A χωρουμένην ὑπὸ λιμοῦ πολλοῦ, ὁμοίως καὶ τὸν τῆς Πελοποννήσου πόλεμον, καὶ βλέπων ὅτι οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν αὐθεντῶν ἤθελεν αὐτοῖς βοηθῆσαι, καὶ ἀπορηθεὶς ὅλως, περάσας ἐν τῇ Ῥόδῳ μετὰ τριήραως τὴν τῆς Σπάρτης ἀρχὴν ἐπεπωλήκει τῇ ἀδελφότητι τοῦ προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Στείλαντες οὖν ἡ ἀδελφότης τινὰς τῶν σταυροφόρων ἐν τῇ Σπάρτῃ ἵνα ἐγκρατεῖς τῆς ἀρχῆς ὡς κύριοι καὶ δεσπότες γενήσωνται, ὁμοίως ὡς εἶδεν αὐτοῦς καὶ ἤκουσε τὰ γινόμενα, ὤρμησαν μετὰ ξύλων καὶ πετρῶν μετὰ θυμοῦ δραμόντες, ἵνα τοὺς ἀπεσταλμένους σταυροφόρους ἀποκτείνωσι. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς τοῦ τόπου σταθεῖς καὶ ὁμιλήσας, ἵνα μὴ τοιαύτη ἀταξία γενήσῃται, ἐδυσώπει τὸν λαόν, καὶ πειθόμενοι τοῖς τούτου λόγοις τοῖς σταυροφόροις τριῶν

B ἡμερῶν διορίαν ἔδωσαν, ἵνα ἐκτῶν ὁρίων τῆς Σπάρτης μετὰ εἰρήνης ἀναχωρήσωσιν· εἰ δὲ ἄλλως πράξωσιν, αὐτοὶ ὄψονται. Ἰδόντες οὖν οὗτοι ὅτι οὐδὲν κατώρθουν, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος καὶ σκάνδαλα ἐγίνοντο καὶ τὴν ζωὴν μάλιστα ἐκινδύνευον, ἐγερθέντες 64 ἐπανέστρεψαν οἴκαδε. Οἱ δὲ Σπαρτιάται τὸν πρόεδρον αὐτῶν καὶ δοῦκα ἐψήφισαν εἶναι, καὶ πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἤθελον κρῖναι καὶ κυβερνᾶσαι ὑπὸ αὐτοῦ. Ὁ δὲ δεσπότης κύριος Θεόδωρος ὡς εἶδε τὰς ἐλπίδας ψευθείας, τὰ χρήματα δὲ ἔλαβε τῇ ἀδελφότητι ἐκτίνας ὀπισθεν, εἰς Σπάρτην ἐν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ θέλων ἐλθεῖν, οὐκ ἤθελεν δεχθῆναι αὐτὸν ὁ δῆμος, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὕβρισιν ἐνέπλυνον. Καὶ πολλῶν λόγων γενομένων καὶ σκανδάλων τέλος ἐμεσίτευσεν ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ πάλιν ἐδέχθησαν καὶ ἔστερξαν αὐτὸν εἶναι ὡς καὶ τὸ

Rhodum trajectus, Spartæ principatum societati Joannis prophetæ et baptistæ vendidit. Misit ea societas Spartam crucigeros aliquot ad eam provinciam occupandam et sibi vindicandam ut dominiis. Quibus incolæ conspectis et auditis, quæ acta essent, hortante iracundia, cum clavibus et saxis ad eos occidendos procurrant. At superveniens et intercedens ejus regionis episcopus, ne tales turbæ orirentur, objurgabat multitudinem, quæ dictis ejus obsecuta, trium dierum spatium crucigeris concessit, quo e Spartæ finibus quiete excederent. Si secus fecissent, ipsos experturos, quo ea res evasura esset. Illi, cum nihil se efficere, sed turbas ac tumultus excitari atque vitam suam in discrimen adduci viderent, castris motis, domum redierunt. Spartani episcopum etiam præsidem suffragiis constituerunt et ab eo rem suam tam civilem quam ecclesiasticam administrari voluerunt. Theodorus, cum se spe falsum esse vidisset, pecunia, quam acceperat, societati restituta, Spartam in provinciam suam reditorus, non recipiebatur a populo, sed exagitabatur conviciis. Post multos tandem sermones et tumultus, conciliante episcopo, eum recipiunt et pristinum obtinere gradum patiuntur. Priusquam tamen restitueretur, sacramentis eum obstrinxerunt, ne unquam memor esset, quæ fecissent.

πρότερον. Πλήν πριν τοῦ τήν κατοχήν λαβεῖν αὐτὸν, ἄσυνθηκα; μετὰ ὄρκων συνέστησαν, ἵνα μὴ εἰς τὸν αἰῶνα ἐνθυμηθῆ ὅσα ἐποίησαν.

ιζ'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπὶ ἔτους. . . , δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκαμεν, καὶ ὁ δεσπότης κύρ Ἀνδρόνικος τὴν Θεσσαλονίκην τῇ τῶν Ἐνετῶν γερουσίᾳ ἐμπεπωλήκει διὰ φλωρία χιλιάδας πεντήκοντα.

Ἡ δὲ ἐλευθερία τῆς πόλεως ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ οὕτως γέγονεν. Ἀκούσας ὁ ἀμνηρᾶς ὅτι ὁ Ντεμίρης ὁ βασιλεὺς Σκυθῶν καὶ Μασσαγατῶν ἔρχεται κατ' αὐτοῦ ἵνα μετὰ στρατοῦ ἑξακισθίου πόλεμον συνῆρῃ, θέλων καὶ μὴ βουλόμενος τὴν πολιορκίαν καὶ τὸν πόλεμον καὶ ἀποκλεισμόν τῆς πόλεως ἔλυσαι, καὶ ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως ἐποίησε μεθ' ὄρκων, καὶ ἐν 65 τῇ Ἀσίᾳ περάσας τοῦ δεχθῆναι τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐφοδὸν τοῦ Ντεμίρη τὸν στρατὸν ἠτοίμαζεν.

ιβ'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας λοιπὸν τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος κύρ Μανουήλ, ἐν τῷ ἀποκλεισμῷ τῆς πόλεως, τῷ τότε καιρῷ ἐγεννήθη ἐγὼ ἐπι ἀποκρίσεως κόσμου ςθβ', Αὐγούστου λ', ἀνεγεννήθη δὲ διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ὑπὸ τῆς ὀσιωτάτης μητρὸς ἁγίας Θωμαῖδος, περὶ ἧς ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ καὶ ἀρμόζοντι διηγησόμεθα τάληθες. Ἀφ' οὗ δὲ τοῦ δεκάτου ἔτους μέχρι καὶ τοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἔκτου πολλῶν γενομένων ἀναγκαίων καὶ μνήμης ἀξίων βούλομαι διηγήσασθαι. Λέγω δὲ ἐν πρώτοις περὶ τῆς εἰς τὴν εὐσίαν ἀφίξεως τῶν πέντε υἱῶν τοῦ ἀμνηρᾶ τοῦ Μπαγιαζήτου, ἡγουν τοῦ Μουσουλμάνου, τοῦ Μωσῆ, τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Μεεμέτη καὶ τοῦ Ἰωσοῦφ, ὅς ἐγεγόνει Χριστιανὸς καὶ Δημήτριος ἐπωνομάσθη.

17. Illo tempore, anno. . . propter eam, quam commemoravimus, causam, etiam Andronicus despota Thessalonicam Venetorum senatui quinquagenis florenorum millibus vendidit.

Urbs obsessione hoc modo liberata est. Amaras, audito, Demirem, Scytharum et Massagetarum regem, cum innumeris copiis contra se proficisci, quamvis invitus, tamen obsidionem et oppugnationem urbis solvit, atque pace cum imperatore facta et sacramentis confirmata, in Asiam trajectus, ad excipiendos impetus Demiris exercitum parabat.

18. Cæterum regnante hoc imperatore, Manuele domino, dum urbs obsidetur, ego in lucem editus sum, anno ab orbe condito 6909, die Augusti tricesimo. Regeneratus sum per sacrum baptismi opera venerabilis matris Thomaidis, de qua loco opportuno ad veritatem referam (1). A decimo autem anno ad octogesimum sextum quæ acciderint multæ et memorabiles calamitates, enarrabo. Dicam primum de quinque Bajazetis amerae filiis in occidentem trajectis, Musulmano, Mose, Jessai, Mehemete et Josuphe, qui Christianus factus Demetrius appellatus est, de imperatore Josune Thessalonice mortuo, et Manuele imperatore, filio ejus, illic profecto, et ejus filio, Andronico despota, ibidem

περὶ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τῆς ἐλεύσεως ἐκείνης τοῦ βασιλέως κύρ Μανουήλ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τῆς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ δεσπότη τοῦ κύρ Ἀνδρονίκου ἐκεῖ ἀποκαταστάσεως, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότη τοῦ κύρ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογεννήτου εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν ἡγουν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κύρ Μανουήλ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἐλεύσεως. Καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀμνηρᾶ Μουσουλμάνου 66 παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μωσῆ διηγήσομαι, καὶ περὶ τῆς τριετοῦς μάχης αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Μωσῆ μετὰ τοῦ βασιλέως κύρ Μανουήλ, καὶ τῆς περὶ τὰ μέρη τῆς Λαρίσσης ἐκτυφλώσεως Ὀρχάνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουσουλμάνου παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Μωσῆ, καὶ τῆς ἐλεύσεως ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν εὐσίαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μεεμέτη τοῦ καὶ Κυρίτζη, καὶ τῆς ἀποστροφῆς εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ πάλιν ἐλεύσεως αὐτοῦ διὰ τῆς πόλεως ἐν τῇ Θράκῃ ἡτοῖ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ τῆς νίκης αὐτοῦ. Καὶ τὸν θάνατον τοῦ Μωσῆ εἶπω, ἐπὶ δὲ καὶ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ βασιλέως κύρ Μανουήλ, τοῦ πατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου, τὸν θάνατον ἐν τῇ Μονεμβασίᾳ. Ἀλλὰ καὶ περὶ δύο θυγατέρων αὐτοῦ, καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ ἀθηντοπούλου κύρ Μιχαήλ, καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὑπὸ λοιμώδους νόσῃματος. Ὁμοίως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ τζελεπῆ κύρ Δημητρίου τοῦ υἱοῦ τοῦ σουλτάν Μπαγιαζήτη καὶ ἀδελφοῦ τοῦ ἀμνηρᾶ Μεεμέτη· αὐτὸς δὲ γενόμενος Χριστιανός, ὡς παρὸς ἄλλοις εἴρηκα, καὶ τῷ θεῷ βαπτίσματι ἀνεγεννήθη, καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἀμνηρᾶς Μεεμέτης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πλεῖστα σιτηρέσια ἔδωσαν αὐτῷ, ζήσας μετὰ τὸ βαпти-

restituto, de Theodoro porphyrogenito despota Lacedæmone sive Sparta exsilicto, et de imperatore Manuele, fratre ejus, profecto in Peloponnesum; deinde exponam, quomodo Moses Musulmano amerae fratri suo mortem intulerit, cum Manuele imperatore per tres annos bellum gesserit et circa Larissam excecaverit Orchanem, Musulmani filium; quomodo hujus frater Mehemetes, qui etiam Cyritzis appellatur, ex oriente in occidentem transierit, inde redierit in orientem, et rursus trans urbem in Thraciam vel Europam trajectus, reportaverit victoriam. Tum obitum Mosis explicabo, et filii secundi Manuelis imperatoris, qui Constantinum præcessit, mortem, qua is Monembasie decessit. Dicam etiam de duobus filiis ejus, atque Michaelis principis natali ac morte pestilentia ei allata. Item mortem attingam Demetrii Tzelepis, Bajazetis sultani filii, et Mehemetis amerae fratris, qui Christianus factus, ut paulo ante monuimus, et sacro baptismate regeneratus, ab imperatore et fratre Mehemete amera magna salaria accepit, et annos septem postquam baptizatus erat, ad Deminum concessit; dicamque de Thomæ principis natali: atque hæc quidem propter ætatis maturitatem bene et accurate doctus; quæ autem ante me natum facta nar-

(1) Vide cap. 5 lib. II.

οθῆναι ἔτη ἑπτὰ πρὸς κύριον ἐξεδήμησε. Καὶ περὶ Α τῆς γεννήσεως τοῦ αὐθεντοπούλου κύρ Θωμᾶ. Ταῦτα μὲν διὰ τὸ τῆς ἡλικίας μου ἐντελὲς καλῶς καὶ ἀκριβῶς εἰδότες μου· τὰ δὲ 67 πρὶν τῆς γεννήσεως τῆς ἐμῆς ὅσα εἰρήκαμεν, τὰ μὲν ὑπὸ ἀξιοπίστου καὶ σοφῶν συγγραφέων γεγραμμένα μέρας εἶδομεν, τὰ δὲ ὑπὸ ἀρχόντων τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ βουλῆς καὶ τῆς συγκλήτου σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ γηραιῶν ἀκούσαμεν. Καὶ πῶς αἰγῶν παραλείπω;

18. Τῆ δὲ εἰκοστῇ ἡμέρῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ 891 ἔτους ὁ Ντεμίρης ὁ βασιλεὺς Μασσαγετῶν καὶ Περσῶν καὶ βορείων Σκυθῶν τὴν ἀμνηρᾶν Μπαγιαζήτην ἠχμαλιώτισε καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὴν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους ἀρχοντας τῆς αὐλῆς αὐτοῦ, καὶ πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκέδασεν. Ἄλλὰ ποῖος ἦν αὐτὸς καὶ πῶς ὁ βασιλεὺς Ντεμίρης, οὐκ ἀφήσωμεν εἰπεῖν καὶ διηγήσασθαι. Οὗτος μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἔθνος τοῦτο τῶν Μασσαγετῶν καὶ Σκυθῶν Τούρκων πέραν Ἀράξου τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀνατολὰς τὴν οἰκίαν ἔχουσιν, εἰσὶ δὲ γένος λίαν τοξικώτατοι καὶ κακοξενώτατοι, ἔθνος δὲ μέγα καὶ πολὺ καὶ ἀλκιμον, παρ' οἷς Κύρος ἐκεῖνος ὁ μέγας βασιλεὺς ποτε καιρῶν κάκει ἐτελεύτησεν βασιλευούσης Ντεμίριδος. Αὕτη δὲ ἡ βασίλισ Ντεμίρις μετὰ τὸ ἀποκεφαλίσαι τὸν Κύρον τὴν κεφαλὴν εἰς ἀσκὸν οἴνου ἐνέβαλε, καὶ καταπατοῦσα τὸν ἀσκὸν καὶ τὴν τοῦ Κύρου κεφαλὴν ἔλεγε· Ἀκόρεστε Κύρε, κορέσθητι. Ἐἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ Μασσαγέται γένος πάνυ ἀγριώτατον, καὶ ἐν τῷ ἵπκυσιν ἀγαθώτατοι καὶ πεζοὶ 68 ληστρικώτατοι. Ἐν δὲ ταῖς μάχαις καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς τοιούτοις χρῶνται ὕπλοις ἤγουν μαχαίραις καὶ θώ-

ravi, ea partim a fide dignis et eruditis scriptoribus memorie prodita didici, partim ex proceribus aulae imperatoriae et viris senatorii ordinis sapientibus ac prudentibus senibusque audivi, quae silentio praetereunda non putavimus.

19. Die vicesimo octavo mensis Julii anni 6910 Demires, Massagetarum, Persarum et Scytharum septentrionalium rex, Bajazetem ameram cum uxore et filio Mose aliisque aulae optimatibus non paucis cepit, totumque ejus exercitum dissipavit. At enim qualis et ille et Demires rex fuerit, ne omitamus exponere. Hic igitur atque populus ejus, Massagetae et Scythae Turcae, trans Araxem fluvium orientem versus sedes habent, gens sagittandi peritissima et hospitibus infestissima, late se porrigens, frequens et strenua, quae quondam Cyrum, magnum idem regem, occidit, Demeride regina. Haec caput Cyri amputatum in utrem vino impletum demersit, deinde utrum cum capite conculcans, « Insatiabilis, inquit, Cyre, satiare. » Massagetae sunt longe barbarissimi, equites velocissimi, latrones maxime rapaces. In bello et pugnis armis hisce utuntur: machaeris, loriceis, arcibus, sagis paucis; eorum vestimenta et cingula aures sunt; in praemia coronati procedunt. Equorum freno, cincta

ραξί καὶ τόξοις καὶ σάγαις χαλκοῖς. Τὰ δὲ ἐνδύματα αὐτῶν καὶ αἱ ζῶναι ὑπάρχουσι χρυσαῖ, καὶ διαδήματα ἐν ταῖς μάχαις ἔχουσιν. Οἱ δὲ ἵπποι αὐτῶν χρυσοχάλινοι, μασχαλιαστῆρες δὲ χρυσοὶ καὶ τὰ πλήκτρα. Καὶ ὁ σύμπαξ βίος αὐτῶν αὐθέκαστος μὲν, σκαιὸς δὲ καὶ ἀγριὸς καὶ πολεμικὸς ὑπάρχει πάντως. Καὶ οὕτως τὰ τῶν Μασσαγετῶν καὶ τοῦ Ντεμίρη αὐτοῦ βασιλέως ἡ πολιτεία καὶ ὁ βίος ἔχει.

Καὶ τούτους ἀφέντες πρὸς τὴν ἀμνηρᾶν Μπαγιαζήτην ἐπανέλθωμεν καὶ τοὺς προγόνους αὐτοῦ, πόθεν κατέγονται, καὶ τίνα τὰ ἔργα καὶ ἀνδραγαθήματα αὐτῶν κατ' ἐπιτομήν διηγησώμεθα.

Οὗτος ὁ ἀμνηρᾶς Μπαγιαζήτης ἦν πέμπτος αὐθέντης τοῖς κυριεύσασιν ἐκ τοῦ τῶν Ὀθμανλίδων γένους· ὁ Ἐρτογρούλης γὰρ ἦν ὁ πρῶτος, υἱὸς τοῦ Γου. Περί τῶν μὲν πολλοῖς καὶ ἑτέροις ἐξιστορήθη, καὶ διαφορὰς εἰλήφασιν ἀλλήλων, ἀλλ' ὡς εἶδον καὶ ἤκουσαν ἕκαστος, οὐ συνεφώνησαν· ὁμοῦς οὕτως καὶ ἡμῖν κλιῶς ἐφάνη καὶ ἐκρίναμεν ἱστορήσαι. Ἐπὶ τὰ ὅσα ἐκ μακρᾶς ἀκοῆς ὑπὸ σοφῶν ἀνδρῶν ἐμάθομεν καὶ ὅσα ἐγγράφως περὶ τῆς γενεαλογίας ταύτης εἶδομεν.

69 κ'. Ὁ ἀναξ Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς τινὲ καιρῶν ἐν τῇ Ἐφῶ εὐρισκόμενος κατὰ τὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας τῆς Νεοκαισαρείας πόλεως, μαχόμενος μετὰ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Ἰκονίου σουλτάνου, καὶ πολλὰ φρούρια τῶν Περσῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο· εἶχε δὲ μεθ' αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ, υἱὸν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος καὶ ἀδελφοῦ. Ἡμέρας δὲ πολλὰς διατρίβον τὸ στρατόπεδον ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, καὶ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ ἵππων ἐσπᾶνίζον διὰ τὸν τόπον λυπρὸν καὶ

pectoralia et scuticæ item ex auro. Universa eorum vita simplex quidem, sed rigida, ferox et militaris semper. Talis igitur Massagetarum et Demiris, eorum regis, conditio et vivendi ratio.

His missis, ad Bajazetem ameram et majores ejus praevertamur, unde originem ducant et quae eorum facinora et res fortiter gestae fuerint, paucis dicaturi.

Bajazetes ameras princeps quintus erat ex regia Othmanidarum familia. Primus enim Ertogrules erat, filius Gu. De his cum multi alii scripserint, sed valde in diversa abeant dissentiantque, quandoquidem singula ut quisque viderat et audiverat, ita narrarunt; tamen idem mihi quoque placuit, atque constitui, quae ex longinqua fama de eorum genere aut a viris doctis didicissem aut litteris invenissem consignata, exponere.

20. Joannes Comnenus imperator in oriente quondam in praefectura Neocaesareae urbis cum Persis et sultano Iconii bellans, multa eis castella eripuit. Habebat secum Joannem, Isaacii Sebastocratoris, fratris sui, filium. Cum exercitus diu in locis illis moraretur res necessariae quoniam reliquae, tum equos pabulum deficiebat, propter solum gracile et saxosum, atque, ingruente hieme, propter caeli fri-

κρημνίσθη εἶναι, καὶ τὸ κλίμα ἐκεῖνο ψυχρὸν καὶ ἄριστον ἦν. Τότε καὶ χειμῶνος ἐπιγενομένου οἱ Ἴπποι πλείστα ἐσαθρώσαντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆν τῶν Ἴππων μεθοδεύων κυλλότητα, περιῶν τὸ στρατεύμα τὰ εὐγενῆ τῶν ὀχημάτων συνέλεγε, καὶ ταῦτα διδοὺς Ῥωμαίοις τε καὶ Ἰταλοῖς καὶ ὁπόσοι κοντοφόροι εἶδασαν δεξιόστροφοι, ἐπιστάμενος δὲ αὐτῶν ἀνθίστασθαι τοῖς πολεμίοις καὶ ἀντιμάχεσθαι. Καὶ ταῦτα ὁ βασιλεὺς μεθοδεύων, καὶ συμπλοκῆς μελλούσης γενέσθαι, ἐπὶ τὴν ἐπίσημον ἐξ Ἰταλίας ὀφρῶμενον Ἐπιππον θεασάμενος παρεστῶτα πεζόν, Ἰωάννην τὸν ἀνεψιὸν ἐκέλευσεν ἀποδῆναι τοῦ Ἀραβικοῦ Ἴππου τούτου ἐφ' οὗ **70** ἦν ἐποχοῦμενος, καὶ δοῦναι αὐτὸν τῷ Ἰταλῷ. Ὁ δὲ φρονηματίας ὢν καὶ γαῦρος πλέον τοῦ δέοντος, τῷ τοῦ βασιλέως καὶ θεῖου ἀντίστη κελεύσματι, αὐθαδεστέρην τὴν ἀντίβρῆσιν ποιησάμενος· μὴ ἀπὶ πολὺ δὲ ἔχων ἀνθίστασθαι τῷ θεῷ καὶ βασιλεῖ (ἑώρα πρὸς ὀργὴν γὰρ ἐπιθράζοντα) ἔκων καὶ μὴ βουλόμενος τὴν Ἴππον τῷ Ἰταλῷ δίδωσι, μετακελητίσας εἰς ἕτερον ὄχημα. Αὐτὸς ἀθυμίας πλήρης καὶ βράζων θυμῷ ἀντικρὺς γανόμενος, φυγῶν πρὸς Πέρσας αὐτόμολος γίνεται. Ὁν καὶ ἀσμένως καὶ ἀσπασίως προσεδέξατο ὁ ἀμνηρῆς καὶ πάντες οἱ βάρβαροι· καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν ἐξομολογούμενος ἀντὶ Ἰωάννου Τζελεπῆς ὀνομασται, καὶ τινα ὀνόματι Καμερῶ τοῦ ἀμνηρᾶ θυγατέρα γυναῖκα ἔλαβε, καὶ προῖκα ἔδωκεν αὐτῇ τόπους καὶ χώρας καὶ πόλεις καὶ χρήματα πολλά. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας οὐκ ἀμέθεκτος καὶ ἐν τῷ λέγειν τῆς Ἀραβικῆς διαλέκτῳ ἱκανώτατος. Ἦν δὲ καὶ φιλοδωρότατος καὶ θαυμάσιος ὁ νέος, ὃ πᾶσιν ἀρεστόν ἐστι, καὶ μᾶλλον τοῖς βαρβά-

gus et asperitatem summam, equi maxime confidebantur. Quorum perniciēi imperator ita subvenit, ut exercitum obiens generosos deligeret eosque præberet Romanis et Italis et quotquot perire hastas versabant, horum opera hostibus obviam ire et resistere se posse confisus. Hæc ille administrans, cum prælium commissurus, equitem insignem, ex Italia advectum, peditem astare vidisset, Joannem de Arabico equo, cui is insidebat, descendere eumque Italo tradere jussit. Joannes, elati et supra modum ferocis animi, imperatoris et patrii imperio repugnat, sermone audaciorē oblocutus. Verum cum diu illi resistere non posset, quem jam ira effervescere videret, quamvis invitus, Italo equum concessit, atque ipse alium conscendit. Mox, stomacho tumens et inflamatus ira, ad Turcas transfugit, atque cupide et amice excipitur ab amera cunctisque barbaris. Deinde, ejurata Christi fide, pro Joanne, Tzelepes nominatur, et ipsius ameræ filiam, Camero nomine, cum dote locorum, regionum, urbium et pecuniæ haud mediocri in matrimonium accepit. Erat juvenis ille Græcæ eruditionis haud expertus, et peritissimus sermonis Arabici; idem munificentissimus et lautissimus, quæ res omnibus inque primis Barbaris, grata esse solet, atque exhibebat se facilem subditis cum reli-

ροις, καὶ ἄλλως κοινωνικῶς τὸ ἔθος τοῖς ὑπ' αὐτὸν παρεχόμενος, ἤδη κράτιστον τοῖς στρατηγούσιν, ἐν οἷς καὶ τρόπαια· ὄθεν καὶ αἶψην εὐθύς τοῦ σκοποῦ, καὶ ὡς κοινὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐχόμενα ἐποίησε καὶ ἔλεγεν εἶναι. Τοῖς πᾶσιν ἦν συμπονῶν ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῶν, καὶ ἐβοήθει καὶ ἐθεράπευε, καὶ τὰς διαφορὰς τὰς φουομένας ἀναμίειον **71** αὐτῶν ἐθεράπευε καὶ διώρθου καὶ εἰρήνευε. Καὶ οὐδεὶς ἀντιλέγετο τοῖς λόγοις καὶ θελήμασιν αὐτοῦ· καὶ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ τοσοῦτον ἠγαπήθη καὶ τῶν ἑτέρων πάντων ὥστε τὰ ὅσα ἤθελεν ἐπραττε καὶ οἱ βάρβαροι ὡς δεύτερον Μωάμεθ ἐδόξαζον. Οὗτος δὲ γεννᾶ υἱὸν ὀνόματι Σολιμαν-Σιάχ ἐκ τῆς Καμερῶ, καὶ παιδεύσας αὐτὸν Ἑλληνικῇ καὶ Ἀραβικῇ σοφίᾳ, κατὰ πάντα εἰκῶς ἦν τῷ πατρὶ, καὶ πλείστα ἠυλαβοῦντο αὐτὸν οἱ βάρβαροι. Καὶ ἐν τῷ τόπῳ καὶ πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ, ἐνθα τὴν κατοικίαν ἐποιεῖτο, αὐθέντης καθίσταται· καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν Ἀσίαν διέδραμε καὶ διέβρεε. Καὶ πλείστους νεαρὰς τῶν βασιλέων Ῥωμαίων μεταγλωττίσας Ἀραβιστὶ τοὺς Τούρκους τοῦ κρίνειν εὖτως ἐδίδαξεν. Εὐρόν δὲ καὶ εὐκαιρίαν τινα διὰ τὰς συγχύσεις ἃς ἐποίουν οἱ Ἰταλοὶ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, τὰ ὅσα ἐγγύς τῆς δεσποτείας αὐτοῦ Ῥωμαίων ὑπήκουα ὑφ' ἑαυτοῦ ἐποίησατο. Καὶ οὐδένα Χριστιανὸν ἀδικεῖν ποτὲ ἤθελεν, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς τυχόντας ὑποταγμένους αὐτῷ πολλὰς χάριτας καὶ εὐεργεσίας ἐποίησε καὶ ἐχαρίζετο. Καὶ ἦν αὐξάνων ὀλίγον πρὸς ὀλίγον τὴν αὐτοῦ ἀρχὴν. Αὐτὸς γεννᾶ τὸν Ἐρτογρούλην πατέρα τοῦ Ὀσμάνου.

quis, tum ducibus maxime, in quibus spes tropæorum sita est. Unde statim instans operi, sua volebat et dicebat esse communia, omnibus in rebus angustis succurrebat, auxiliabatur et conferebat officia, atque exorientes inter eos controversias sedabat, componebat dirimebatque. Nec quisquam ejus vel verbis vel consiliis adversabatur; atque a socio cæterisque omnibus tantopere diligebatur, ut et faceret, quæcunque vellet, et Barbari eum ut alterum Mohametum haberent. Suscepit e Camero filium, nomine Solimanem Siachum, quem, Græcis Arabicisque litteris eruditum, sibi rebus omnibus simillimum reddidit, ac summopere Barbari colebant. Is in omni loco vel provincia, ubi sedem collocabat, constituebatur princeps, ac fama ejus totam pervagabatur Asiam. Ideo plurimas imperatorum Romanorum novellas, in Arabicam linguam conversas, ut Turcæ in judiciis adhiberent, effecit. Idoneam autem occasionem nactus propter turbas, quas imperio Romano Itali excitabant, quidquid Romanæ ditionis suis finibus vicinum erat, in suam redegit potestatem, nec tamen ullum unquam Christianum lædere voluit, quin imo, qui subjecti sibi erant, eos beneficiis ac dotis angebat, regni fines paulatim prolatus. Genuit hic Ertogrulem, patrem Osmanis.

Ἄλλοι μὲν ὑπὲρ τούτων συγγράψαντες ἕτερον ἄ
 ἔνοιαν ἔχουσι, ὅτι αὐτὸς ὁ διαληφθεὶς Τζελεπῆς
 οὐχ οὗτος ἦν ὁ 72 τοῦ ἀνακτος Ἰωάννου τοῦ Κομ-
 νηνοῦ ἀνεψιός, ἀλλ' ἕτερος συνώνυμος καὶ αὐτὸς τὸ
 ὄμοιον ὄνομα ἔχων. Ὅστις ἦν ὁ τοιαῦτος, λέγου-
 σιν.

κα'. Ὁ σουλτάν Ἀζατίνης Χριστιανῶν γονέων
 ὑπῆρχεν υἱὸς καὶ τῷ θεῷ τετελεσμένος βαπτίσματι,
 τύχης δὲ φορῆ χρησάμενος καὶ αὐτὸς, οἷα παρ' ἐλ-
 πίδα συμβαίνει, σουλτάν καὶ ἀμειβῆς καὶ ἀρχηγὸς
 ἐγεγόνει τῶν Τούρκων· ὅς καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐτήρει
 τὰ τῆς εὐσεβείας κυριώτερα, καὶ ἐν τῇ πόλει ἐλθὼν
 συμμαχίαν ἤτησε τῷ βασιλεῖ διὰ τὴν πόλεμον ἃν εἶ-
 χον ἀναμέσων Σκυθῶν καὶ Τούρκων· αὐτὸς δὲ καὶ
 τὰς θείας εἰκόνας ἠσπάζετο, καὶ πάντα εἰς προὔπτον
 τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐργαζόμενος. Ἐν δὲ τῷ ἐπα-
 ναστρέφειν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ ὁ καὶ υἱὸς αὐτοῦ Μελέκ
 παρῶν ἦν, καὶ διαθῆς τὸν Ἰστρον ἐκεῖ τὸ κοινὸν
 χρέος ἐπλήρωσε. Ὁ οὖν υἱὸς αὐτοῦ Μελέκ διαθῆς
 πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Σκύθας, ἀφ' ὧν τὸ ἐνδύσιμον
 εἰληφῶς ἤκε ζητῶν τοῖς Τούρκοις τὴν πατρικὴν
 ἀρχὴν. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων σατραπῶν πάντων ὡς
 δεσπότην καὶ αὐθέντην καὶ ἀμειβῆν αὐτὸν προσκυ-
 νησάντων, τὶς δὲ τοῦνομα Ἀμούριος οὐχ ὑπέσχετο,
 ἀλλὰ δῆμον ἀθροίσας ληστρικὸν πόλεμον ἤρατο κατ'
 αὐτοῦ, καὶ τέλος τρεφόμενος ἐδίωξεν ἄχρι θαλάττης·
 καὶ εἰς τὴν κατὰ Πόντον Ἡράκλειαν διεσώθη κατα-
 φυγών. Ἐκρος δὲ ἐπιστάντος παρὰ τοὺς Τούρκους
 αὐθὺς ἐλθὼν τὴν πατρικὴν ἔλαβεν 73 ἀρχὴν. Ἀλλ'
 οὐκ εἰς μάκρος καὶ αὐτὸς τὸν βίον ἀπολιμπάνει, λα-
 θραϊκὸς παρὰ τινῶν τῶν τῆς βουλῆς καὶ τῆς αὐλῆς

Alii, qui de his rebus scripserunt, diversam opi-
 nionem secuti, Tzelepem hunc non Joannis Com-
 neni imperatoris ex fratre filium, sed alium illi
 cognominem.uisse dicunt. Quis is fuerit, ita narrant.

21. Azatines sultanus Christianis parentibus or-
 tus et sacro baptismate initiatus fuerat, sed fortune
 ludibrio, sicut multa præter expectationem
 accidunt, sultanus et ameras et dux Turcarum fac-
 tus erat. Occulta tamen colebat præcipuas Christianæ
 pietatis religiones, et Cpolim profectus imperato-
 ris auxilium adversus Scythas Turcasque petiit,
 quibuscum ei bellum erat, sacras imagines veneraba-
 tur et omnes Christianorum cæremonias patriam obibat.
 Revertens in regnum suum, postquam Istrum transit
 Melec, filio presente, naturæ satisfecit. Melec deinde
 in Asiam ad Scythas trajecit, a quibus impulsus, a
 Turcis paternum regnum poposcit. Cum reliqui
 satrapæ omnes ut dominum et principem et
 acriam eum venerarentur, quidam, Anarius no-
 mine, detrectabat obedientiam, et collecta manu,
 prædatorio more bellum ei intulit tandemque fuga-
 tum usque ad mare persecutus est. Hic Heracleam
 Ponti salvus devenit. Invenit autem vere ad
 Turcas reversus, paternum regnum recepit, sed
 non multo post excessit e vita, a quibusdam con-
 siliariis et proceribus aulicis dolo interfectus. Tur-
 carum regno hunc in modum turbato, et rebus ex

αὐτοῦ φονευθείς. Τῆς δὲ τῶν Τούρκων ἀρχῆς οὕτως
 φθαρσίσης, καὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων ἐξ εὐταξίας
 καὶ τύχης λαμπρᾶς εἰς ἀταξίαν μεγίστην κεχωρη-
 κότων, οὐ μόνον σατράπαι καὶ ὅσαι τῷ γένει καὶ ὀδ-
 ξῇ διαφέροντες εἰς πλείστα ἕτερον, τὴν ὅλην διέλα-
 θον ἐγκράτειαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ὀδίστων καὶ
 ἀνωνύμων, ὄχλους τινὰς συμπερτώδεις προσεταιρι-
 σάμενοι, πρὸς ληστρικὸν ἀπέκλιναν βίον καὶ τὰς
 ὁμόρους χώρας καὶ πόλεις τῶν Ῥωμαίων κακίως
 διετίθεσαν. Ἐκ τούτων τῶν ἀρχόντων εἰς ὑπῆρχεν,
 ὡς ἱστοροῦσι, καὶ ὁ . . . . . καταγόμενος μὲν
 ἐκ γένους οὐ τοσοῦτον περιφανοῦς, ὡς φασιν, ἐν δὲ
 ἀρεταῖς καὶ ἀνδρείαις περιδότης· ἦν γὰρ συνετὸς
 καὶ ἐπιδέξιος καὶ ἐν τῷ λέγειν καὶ πράττειν πάνυ
 καλὸς καὶ ἐπιτήδειος. Ἄρμητο δὲ ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ'
 αὐτοῦ ἐκ τινος ἐπαρχίας καλουμένης . . . . . καὶ
 διὰ τὴν σύνεσιν καὶ ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην αὐτοῦ
 πᾶν τὸ τῶν Τούρκων γένος ἰδόντες καὶ ἀκούσαντες,
 αὐτοὶ καὶ ὁ συναθροισθεὶς ἐκεῖνος λαὸς, πλείστα ἠγά-
 πουν καὶ ὑπατάσσοντο καὶ ἤκουον αὐτοῦ εὐλαδῶς.
 Οὗτος γεννᾷ τὸν . . . . . υἱὸν, ὅς καὶ τὴν πα-
 τρικὴν ἀρχὴν διαδεξάμενος εἰς τὰ πάντα ὁμοίος ἦν
 τῷ πατρί. Καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἡ φήμη αὐ-
 τοῦ ἔδραμε, καὶ ὑπ' αὐτὸν 74 ὑπατεταγμένοι καὶ
 ἕτεροι πολλοὶ ἠγάπουν καὶ εὐλαβοῦντο, καὶ τὴν ἀρ-
 χὴν αὐτοῦ καλῶς διοίκει, καὶ παντοιοτρόπως καθ'
 ἐκάστην ἡμέραν ἦν αὐξάνων. Αὐτὸς γεννᾷ τὸν Ἐρ-
 τογρούλην.

Ὅμως μὲν, εἴτε οὕτως ἦν εἴτε οὕτως, ἐάσωμεν
 ταῦτα, καὶ τοῖς φιλομαθέσι καὶ τοῖς ἀναγινώσκουσι
 τὴν κρίσιν ἀφήμι διὰ τὴν ἀμφισβολίαν τῆς διηγή-

ordine et splendida fortuna in maximam confusio-
 nem traductis, non modo satrapæ et quotquot ge-
 nere et auctoritate maxime insignes erant, totum
 imperium inter se distribuerunt; sed etiam multi
 ignobiles et obscuri homines, e sæce populi col-
 lectis gregibus, ad latrocinia incubuerunt ac lini-
 timas regiones et urbes Romanorum misere vexa-
 runt. In quibus unus erat, ut traditum est . . . . .
 genere, ut dicunt, non ita illustri oriundus, sed a
 virtute et strenuis facinoribus nobilis. Erat enim
 prudens et promptus, atque in dicendo et agendo
 plane egregius. Exierat grex ejus e provincia, cui
 nomen . . . . ., eumque ejus prudentiam, virtutem
 et justitiam Turcæ viderent audirentque, omnes
 eum non secus atque ipsi socii ejus summopere
 amabant, verebantur et audiebant diligenter. Hic
 filium . . . . . habuit, qui paterno imperio potitus,
 rebus omnibus patri similis erat, e jusque gloria
 per totam volitabat Asiam. Multos is sibi alios
 subjecit, a quibus similiter amore et observantia
 colebatur, atque regnum suum tum pulchre admi-
 nistrabat tum omni modo in dies augebat. Hic Er-
 togrulem genuit.

Sed mittamus hæc, sive hoc sive illo modo se
 habent, reique judicium lectoribus discendi cupidis
 committamus propter narrationis ambiguitatem et

σεως καὶ τῶν ἱστορησάντων τὰς ἐννοίας, καὶ ἐπὶ τὴν Ἐρτογρούλην ἐπανέλθωμεν.

κβ'. Ὑπῆρχεν οὗτος ὁ Ἐρτογρούλης δεινὸς εἰς τὰ πάντα καὶ μεγαλόφυχος ὑπὲρ τὸν πάππον αὐτοῦ καὶ πατέρα, καὶ ἐν πολέμοις ἐν ὀλίγῳ καιρῷ δοκιμὸς ἐγεγόνει, καὶ τινὰς τόπους καὶ χώρας ὑποτελεῖς Ῥωμαίων αἰφνιδίως ἤρπασε. Καὶ διὰ τὴν σύγχυσιν τοῦ καιροῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἑτέρων σατραπῶν τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ πολλὰ τινὰ φρούρια οὗτος ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, καὶ ἦν φοβερὸς τοῖς πᾶσιν. Ἱστοροῦσι δὲ τινες ὄραμα ἰδεῖν τοῦτον τοιόνδε. Ἐρχομένου ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν τῇ ὁδῷ, καύσωνος ὄντος πολλοῦ, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναπαυθῆναι μικρὸν (κακοπιακῶς γὰρ ὑπῆρχεν ἐκ τῆς ὀδοπορίας), καὶ ἀναπεσὼν ὑπὸ τὴν σκιάν τινος δένδρου ἐκειμήθη. Ἐνθα ἐφάνη αὐτῷ οὐρεῖν μετὰ πόνου μεγάλου αἷμα ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ· καὶ ὅπου τὸ εὔρον ἔπεσε, δένδρον πάνυ ὠραῖον μικρὸν ἀνέφυσεν, ἔχον τοὺς κλάδους ὡς χρυσοῦς καὶ ἀπαλοὺς καὶ τρυφεροὺς, καὶ ἡ ῥίζα αὐτοῦ στερεὰ, καὶ δι' ὀλίγου καιροῦ τοσούτον οἱ τοῦ δένδρου κλάδοι ἠόξανθησαν ὥστε φαίνεσθαι σκέπειν τὸν κόσμον 75 ἅπαντα. Καὶ ὑποκάτωθεν τοῦ δένδρου σκέπης καυήμενα ἦσαν πᾶν πιτεινὸν πτερωτῶν, καὶ μέσον τῶν πτηνῶν τούτων τῶν πολλῶν καὶ ἀναριθμήτων καὶ τινες ἀετοὶ ὑπῆρχον μικροὶ τε καὶ μεγάλοι. Ἐκ μακρόθεν δὲ ἐξ ἐναντίας τοῦ δένδρου ἕτεροι ἀετοὶ τινες ἦσαν καθήμενοι, σκοπεύοντες τὴν τοῦ δένδρου καλλονήν, καὶ τοὺς ἀετοὺς καὶ τὰ πτηνὰ τὰ ὑποκάτωθεν ὡς τόχα μεμφόμενοι καταγέλλων. Καὶ ὅτε μὲν τις ἐκ τῆς τοῦ δένδρου ῥίζης ἐνεφύσησε πάνυ σφοδρῶς, καὶ ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ χειμῶν πολὺς·

diversas historicorum sententias, ad Ertogrulē ipsum jam reversuri.

22. Erat Ertogrulēs homo ad omnia impiger, et supra avum et patrem magnanimus; armis brevī tempore excelluit, ac loca nonnulla regionesque Romanis vectigalla confestim illis eripuit. Idem, temporum perturbatione usus, etiam suæ gentis satrapis castella non pauca extorsit eratque terribilis omnibus. Tradunt nonnulli, hujusmodi ei visum oblatum esse. Aliquando cum magno solis aestu iter faceret, libuit ei, ut fesso de via, paulum quiescere. Itaque recubans sub umbra arboris obdormivit. Mox ei magno cum dolore de ventre urina profluere sanguinea visa est, et, qua in terram flueret, repente arbor sane quam speciosa enasci, ramis prædita aureis, teneris et mollibus, et radice solida; brevi intervālo arboris ramī adeo succreverant, ut totum orbem terrarum viderentur obtegere. Sub tegmine arboris omne genus voluorum consederat, in quarum innumerabili multitudine etiam aquilæ aliquot et parvæ et magnæ erant. Procul, e regione arboris, aliæ aquilæ consederant, arboris pulchritudinem contemplantēs, et alteras illas, quæ sub arbore erant, aquilas volucresque quodammodo deridentes. Mox a radice arboris ventus vehementissimus exortus est, et excitabantur fulgura et tonitrua et gravis

οἱ δὲ ἀετοὶ ἐκ μακροῦ ἱστάμενοι, μὴ ἐυνάμενοι ὑπαφθεῖν τὴν τοῦ πνεύματος καταγίδια καὶ τοῦ χειμῶνος τὸ ἰσχυρὸν, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ αὐτοὶ τοῦ δένδρου τοῦ θαυμαστοῦ καὶ εὐσκιοφύλλου ἤλθον· ὧν τινῶν οἱ ὄνυχες ἐκ τοῦ χειμῶνος τοῦ πολλοῦ ἐκλάσθησαν, τινῶν δὲ αἱ πτέρυγες ἔπεσον, καὶ οὐκέτι ἐδύναντο πέτεσθαι, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τὸ καθόλου ἐνεκρώθησαν. Ἐξυπνας δὲ γενόμενος μετὰ φόβου τὸ ὄραμα τινι ὄνειροκρίτῃ τῷ τὴν ἀστρολογίαν εἰς ἄκρον γυγυμνασμένῳ προσελθὼν διηγήσατο. Αὐτὸς δὲ ἐκ τῆς τῶν πλανητῶν καὶ ζωδίων καὶ ἀστέρων κινήσεως γνωρίσας εἶπεν αὐτῷ οὕτως· « Οἱ ὑπὸ σοῦ καταγόμενοι βασιλεῖς μεγάλοι δι' ὀλίγου γενήσονται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτῶν λίαν ἀύξανθήσεται ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὐθέντας καὶ βασιλεῖς ἑτέρους δουλώσουσι καὶ ἐξώσουσι τῆς 76 ἀρχῆς καὶ ἀποκτενοῦσι, καὶ πολλὰ ἔθνη ὑποτελεῖ ποιήσουσι, καὶ δουλεύουσιν ἑαυτοῖς, καὶ ἔσονται εὐλαβοῦμενοι καὶ φοβεροὶ εἰς πᾶν ἔθνος καὶ γένος καὶ γλῶσσαν καὶ φυλὴν. » Ἀκούσας δὲ ὁ Ἐρτογρούλης περιχαρὴς γενόμενος, καὶ εἰς τὰ πάντα ἃ ἐποίησε ἰσχυροτέρως καὶ μετὰ ἐλπίδων μεγάλων καὶ ἀγαρήχου γνώμης ἦν ἀγωνιζόμενος. Μετὰ τινὰς ἡμέρας νῆας ληροτρικὰς ὡς ἐνὶ οἰκονομήσας, διήρεις καὶ μονήρεις εὐθύς ἐτοιμάσας καὶ μετὰ ἀνδρῶν μαχίμων καλῶς παρασκευάσας, πάλλας τῶν Κυκλάδων νήσους τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει τῆς Ἀσίας ἐλεηλάτησε καὶ ἀνδροποδίσσατο. Περᾶσας δὲ καὶ πρὸς τὴν Θράκην ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰνίου καὶ Περιθεωρίου πολλοὺς Χριστιανοὺς ἠχμαλώτισσε, καὶ ἕως τῆς Εὐβοίας ἐλθὼν καὶ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τινὰς τόπους ἐξημίωσε. Φθάσας

tempestas. Aquilæ, quæ procul erant, cum procellæ impetum et vim tempestatis sustinere non possent, ipsæ quoque, quantumvis gravate, sub tegmen admirabilis et egregie umbræ arboris se receperunt. Harum aliis ungues vi tempestatis fracti erant, aliis pennæ deciderant, ut non jam possent volare, aliæ denique plane erant extinctæ. Expergefactus Ertogrulēs et percussus animo, somniorum interpretationem astrologiæ peritissimum adiit, ei que visum enarravit. Is, ex planetarum et siderum stellarumque motibus re cognita, sic respondit: A te oriundi reges brevī tempore magni evadent eorumque regnum mire angebitur per orbem terrarum, principes et reges alios domabunt, ex ipsorum finibus eos ejicient et occident, nationesque multas sibi vectigales facient subjicientque. Denique venerabuntur eos et timebunt omnes populi, gentes, lingue, tribus. Illis auditis Ertogrulēs magna lætitiâ perfusus, ad omnia, quæ agebat, etiam elacriori studio summaque cum fiducia et ferocia incumbēbat. Post aliquot dies, navibus prædatoriis, quantum fieri poterat, adornatis, navigiisque quæ partim simplici partim duplici remorum ordinē instructa erant, confestim paratis et idoneo militum numero impletis, complures de Cycladibus insulis in mari Ægæo sitis depopulatur earumque incolæ redigit in servitutem. Mox in Thraciam trajectus,

δὲ ἄχρι καὶ τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος καὶ πολλὰ σκῦλα ποιήσας, τὸν πλοῦν ερέψας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐπανέστρεψε μετὰ πλήθους αἰχμαλώτων καὶ πλούτου. Καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἐτέρων σατραπῶν καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀσπασίως ἐδέχθη, καὶ μετὰ φωνῶν ἐτίμουν αὐτὸν οἱ βάρβαροι· καὶ ἐκ τῶν σατραπῶν ἔκτοτε μάλιστα ἦν εὐλαβοῦμενος, καὶ προτιμητέος ἐκ πάντων διὰ τὸ ἱκανῶς πλέειν καὶ θαλαττουργεῖν, διότι μὲν οὐκ εἰσὶν ἀγαθοὶ τὸ γένος τοῦτο τῶν Τούρκων ἐν τῇ θαλάσῃ πλέειν, αὐτὸς δὲ διὰ τὸ πλέειν **77** τότε πλεόν τῆν θαυμαζόμενος. Οὗτος γεννᾷ τὸν Ὀθμάνον, ἐς αὐτὸν καὶ Ὀθμανίδες τὸ γένος ἐκλήθη ἅπαν.

κγ'. Ἀποδιώσαντος οὖν τοῦ Ἐρτογρούλου σταθεῖς ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀθμάνης, ὡς εἴπομεν, τὴν ἀρχὴν τὴν πατρικὴν εἰς χεῖρας ἔλαβεν, ἔπει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 5507, καὶ ἐν ὀλίγῳ καιρῷ ὁμοφω- νήσας μετὰ τῶν ἐτέρων σατραπῶν, καὶ πολέμους τινὰς ποιήσας κατὰ τῶν ὑπηκόων Ῥωμαίων· καὶ ἦν τὰ πάντα τοῦ πολέμου διοικῶν καὶ κυβερνῶν Ὀθμάνης. Εἶτα οὐκ ἤρρεσεν αὐτῷ ἵνα κοινῶς οἱ πάντες ἐν ὧσιν καὶ αὐδαὶ ἀεὶ διαφέρῃ τοῦ ἐτέρου. Μετὰ μικρᾶς τινὸς ἀφορμῆς αἰτίαν εὔρεν, καὶ διαφορᾶς ἀναμέσον γενομένης εἰς σμύρνασιν ἦλθον ὅπως τὰ ὅσα ἐκ τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων ἐκέρδησαν μερίσωσιν, ἵνα ἕκαστος εἰς τὸ τυχὸν κύριος καὶ δεσπότης μόνον γνωρίζηται. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ τοῦ Ἀμορίου παῖδες, ὁ Χασσάν καὶ Μαχουμέτ, ἔλαβον τὰ ἀπὸ τοῦ Σαγγάρεως ποταμοῦ μέχρι Παφλαγονίας, τὰ δὲ περὶ τὴν Μαγνησίαν καὶ Πέργαμον καὶ Ἐφρσον ὁ Σασάν,

ex Æoli et Peritheorij provincia non paucos Christianos captivos abducit et, ad Eubœam usque progressus, etiam Græciæ loca quædam vocat. In ipsam adeo Peloponnesum pervenit, unde, magna ditatis prælia in Asiam cursum reflexit et cum captivorum et divitiarum magna multitudine rediit, a reliquis satrapis et universo populo benigne exceptus et Barbarorum honestatus acclamationibus. Ex eo tempore præ cæteris satrapis dignitate et auctoritate insignis erat propter rerum maritimarum navaliumque peritiam, quæ quodammodo Turcarum gens mari non exercitata est, ille autem ex navigandi arte sua laudem tanto majorem nanciscebatur. Hic Othmanem genuit, a quo universa familia nomen Othmanidarum invenit.

23. Ertogrulê mortuo, ejus filius Othmanes, in regno, ut diximus, collocatus, paternum imperium suscepit, anno mundi 6773. Is aliquandiu cum cæteris satrapis concors, bella quædam adversus Romanos gessit, ipse omnem rem bellicam administrans et adornans. Mox eidem non placuit, ut communia cuncta haberent, nec quisquam sua ab alienis secerneret. Facili opera causam reperit, unde exorto dissidio, tandem pepigerunt, ut, quæcumque de Romano imperio detraxissent, distribuere inter se, et, quæ cuique pars obligisset, ejus is dominus et princeps esset. Ac primum quidem Amorij filij, Chas an et Mahumetus, acceperunt, quidquid terratum a Sangario fluvio usque

τὰ δὲ ἐκείθεν μέχρι Σμύρνης καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας ὁ Σαρχάνης, τὰ δὲ πλείονα τῆς Μεσοφρυγίας καὶ ἐπι μέχρι Φιλαδελφίας καὶ τῶν ἐγγιστα πάντων ἀπὸ τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ Ἀντιοχείας ὁ Καραμάνος Ἀλισσοῦριος, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Λυδίας καὶ Αἰολίδος ἄχρι Μυσίας τῆς πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον ὁ Καλάμης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Καρδάσης, τὰ δὲ περὶ τὸν Ὀλυμπον καὶ ὅσα τῆς Βιθυνίας ἐξῆς ὁ Ὀθμάνης. Καὶ οὕτως τὴν αἰχμαλώτων γῆν ἐκείνην μερίσαντες καὶ ὄρια ἐπιθέντες, ὁ Ὀθμάνος φιλαρχὸς ὢν καὶ πλεονέκτης οὐκ ἠρέμησεν, ἀλλὰ ἀποπειθὼν τὰ ὄρια τῶν ἐτέρων, ἀδικῶν αὐτούς, πολλὸν τόπον ἐξ αὐτῶν περιεποιήσατο καὶ πολλὰ ἐλύπει αὐτούς. Καὶ θέλων παντοιοτρόπως ἵνα αὐξήσῃ τὴν ἐαυτοῦ μερίδα καὶ ἀρχὴν, εἶτα πόλεμον ποιήσας κατὰ Ῥωμαίων μέρος τῆς Βιθυνίας ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, καὶ μετὰ τοῦ τῆς περιφήμου πόλεως Σεβαστείας ἀμηρέουτος πόλεμον ποιήσας καὶ πιάσας αὐτὸν ἀπέκτεινε, καὶ ἐγκρατῆς καὶ κύριος ἐγένετο τῆς τοιαύτης πόλεως καὶ ἐπαρχίας, καὶ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν ἐκείνην ὑπέταξεν. Ἐκείθεν ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἀρχὴν λαβοῦσα ἐφημέσθη καὶ ἐμεγαλύνθη. Εἶτα πάλιν στραφεὶς τὰ ὅσα ἐβουλήθη ὑπὸ τῶν ἐτέρων ὁμοφύλων σατραπῶν καὶ συντρόφων αὐτοῦ τῆς ἐκείνων μοίρας, ληστρικῶς καὶ μετὰ συμβάσεως, τινὰς τόπους καὶ φρούρια ἔλαβεν. Εἶτα ἀπέθανεν, βασιλεύσας ἔτη κη', ἔτους 5507, ἰνδικτιῶνος ια', καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀρχάνης ἐγκρατῆς τῆς πατρικῆς ἀρχῆς γέγονεν.

ad Paphlagoniam porrigitur; Magnesium, Pergamum Ephesum et quæ his oppidis adjacent regiones, Sasan accepit; inde ad Smyrnam et maritimam oram Ionie quæ pertinent, obtinuit Sarchanes; majorem partem Phrygiæ Magnæ, adeoque Philadelphiam usque, et proxima omnia a Mæandro fluvio usque Antiochiam, Caramanus Alissurius; terram a Lydia et Æolide usque ad Mysiam, quæ est in Hellesponto, Calames cum Carase filio: finitima Olympi et inde quæ patet pars Bithyviæ, Othmanes habuit. Hunc in modum terra, quam armis occupaverant, distributa et constitutis finibus, Othmanes, dominandi habendique cupidine incensus, quiescere non potuit, sed ultra fines evagatus, reliquos hædebat, ac multa iis loca eripiebat affligebatque eos graviter; atque omni modo nisus, ut augetet regnum suum, mox etiam Romanos armis adortus est et partem Bithyniæ sibi subjecit, ac principem Sebastie, urbis clarissimæ, aggressus, ipsum captum occidit, urbem ejus et totam provinciam in potestatem suam redegit sibi quoque vindicavit. Ab his profectum initiis, regnum ejus inclaruit et auctum est. Deinde rursus ad aliorum satraparum popularium sodaliumque provincias conversus, quidquid inde potuit locorum et castellorum, sive vi sive pactis usurpavit. Tandem, expletis in regno annis duodeciginta, mortuus est, anno 6801, indictione 11, hærede Orchane filio relicto.

κδ'. Ὀρχάνης δὲ, ὡς εἶπομεν, κύριος τῆς βασι-
 λείας γενόμενος τοῦ πατρὸς τῷ πατρὶ εἰς πάντα τὴν
 μιμούμενος, καὶ **79** ἤπει τὸν τρόπον καὶ ὄφρα μὲν εἶνα
 πλουσίως αὐξήσῃ τὸν κλῆρον καὶ τὴν βασιλείαν αὐ-
 τοῦ, καὶ ἡμέραν τε καὶ νύκτα οὐχ ἡσύχαζεν ἀλλ' πολ-
 λέμους ἔχειν καὶ ἀγωνίζεσθαι. Καὶ μάχην ἐγείρας
 κατὰ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ ἀμυράδων καὶ πολλὰς νί-
 κας ἤρατο καὶ πᾶσαν τὴν Μυσίαν νόμῳ πολέμου
 ἐκέρδησε, Λυκαονίαν καὶ Φρυγίαν καὶ Καρίαν καὶ
 ἕως θαλάττης τῆς περὶ τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμὸν,
 καὶ τὸ ἀναπαλειφθὲν μέρος τῆς Βιθυνίας, Νικομή-
 δειαν καὶ Νίκαιαν καὶ ἕτερα πολλὰ οὐκ ὀλίγα καὶ
 ἄστια, καὶ τὴν περίφημον καὶ ὠραίαν πόλιν τῆς
 Προύσης, ἣ καλεῖται ὑπὸ τοῦς πόδας τοῦ Ὀλύμπου,
 ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχομένην ἐκέρδησεν. Ἐν ἐκεί-
 νῳ τῷ πολέμῳ τῆς Προύσης καὶ τὸν πόδα τὸν δεξιὸν
 ἐπλήγη. Περᾶσας δὲ καὶ ἐν τῇ Χερβονήσῳ τῆς Θρά-
 κης πολίχνιά τινα πόλεμίσας ἐπῆρεν· ὕστερον δὲ
 τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου εἰς γυναῖκα λα-
 βὼν διὰ τὴν συγγένειαν τῷ βασιλεῖ τῷ καὶ γυναῖκα-
 δέλιφῳ τὰ ἐν τῇ Χερβονήσῳ φρούρια αὐθις ἐχαρί-
 σατο, ὡς ἀλλαχοῦ ἔφημεν, καὶ τῷ γυναῖκαδέλιφῳ
 βοήθησας εἰς τὴν βασιλείαν τὴν πατρικὴν ἀποκα-
 τάστησεν. Εἶτα ἀπέθανεν, ὃς ἐβασίλευσεν ἔτη πεν-
 τήκοντα καὶ ἑπτὰ καὶ μῆνας ἑννέα καὶ ἡμέρας ιβ',
 καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης τὴν ἀρχὴν διεδέ-
 ξατο.

κε'. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοῦ Ὀρχάνου ὁ Ἀμου-
 ράτης **80** εἰς χεῖρας λαβὼν τὴν τῆς βασιλείας ἐξου-
 σίαν, ἐν ἔτει Ἰωνῆ, Ἰουδικτιῶνος ιβ', ὃς ἦν εἰς τὰ
 πάντα ἐπιτίθειος, ἀνδρῆος καὶ ἀρχίνου; ὑπῆρχε καὶ

24. Orchanes igitur regno paterno politus, pa-
 trem in omnibus rebus imitabatur, ac modum quaerebat
 occasionesque, opes et regnum, quantum posset, augendi,
 nec unquam cessabat commovere bella et certamina.
 Itaque populares principes adortus, multas de his victorias
 reportavit, armisque sibi paravit totam Mysiam, Lycaoniam,
 Phrygiam, Cariam, usque ad mare et Eurymedontem fluvium
 progressus. Idem reliquam partem Bithyniae, Nicomedi-
 am et Nicæam et alia non pauca oppida et urbes, inque
 primis celebratissimam et pulcherrimam Prusam, ad
 radices Olympi montis sitam, quae etiam tunc Romanis
 parebat, suis provinciis addidit. In bello Prusensi in
 dextero pede vulneratus est. Copiis item in Chersonesum
 Thraciae transductis, oppida nonnulla expugnavit, quae
 tamen postea, imperatoris Joannis sororem in matrimonium
 adeptus, huic et uxoris fratri propter affinitatem ultro
 concessit, ut alibi diximus; atque auxilio suo effecit,
 ut leviter in paternum imperium restitueretur. Deinde
 mortuus est, postquam regno praefuit annos septem et
 quinquaginta, menses novem, dies duodecim; ac suscepit
 imperium illius ejus Amurates.

25. Post mortem Orchanis Amurates imperio politus
 anno 6858, iud' ctione 12. Is in rebus omnibus strenuus,
 fortis et solers, atque versotia et

πολύτροπος, καὶ ἐν τοῖς πολέμοις δεξιὸς ὑπὲρ πάν-
 τος τοὺς προγόνους αὐτοῦ, καὶ πολλὰ κατώρθωσεν
 ἔργα μνήμης ἄξια εἰς αὐξήσιν τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς καὶ
 βασιλείας. Οὗτος πρῶτος μὲν, ὡς εἶρηκαμεν, ἐν τοῖς
 τῆς Εὐρώπης μέρεσι περάσας τὴν Καλλιούπολιν
 κατέλαβεν, εἶτα καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁμοίως
 καὶ ἕτερον οὐκ ὀλίγον μέρος τῆς Θράκης καὶ Μακε-
 δονίας ἔλαβεν. Ὑστερον δὲ ἀγάπην καὶ ὀρκωμοσίαν
 μετὰ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου ἐποίησεν. Ἀπο-
 στατησάντων τινῶν τῶν σατραπῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰβῳ
 μετὰ τοῦ βασιλέως περάσας ὁμοθυμαδὸν τοὺς
 ἐτροπώσατο· καὶ μάχην ποιήσας μετὰ τῶν τοῦ Ἀμο-
 ρίου ἀπογόνων πᾶσαν Παφλαγονίαν καὶ ἕως τοῦ
 ποταμοῦ τοῦ Σαγγάρεως αὐτοὺς νικήσας καὶ διώξας
 ἐκυρλεύτε. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν περᾶσαι αὐθις ἐν τῇ
 Εὐρώπῃ μαθὼν ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωσῆς μετὰ τοῦ
 τοῦ βασιλέως υἱοῦ τοῦ κύρ Ἀνδρονίκου ἀπεστάτησαν,
 λίαν λυπούμενος ἦν. Καὶ περᾶσαντες ταχέως ἤλθον,
 καὶ στρατὸν στείλαντες κατ' αὐτῶν, νικήσαντες αὐ-
 τοὺς, ἐφυγον. Ὑστερον πιάσαντες αὐτοὺς ὁ μὲν ἀμη-
 ρᾶς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εὐθὺς ἐθανάτωσεν, ὁ δὲ βασιλεὺς
 τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐτύφλωσεν. Εἶτα μάχην κατὰ τῆς
 Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ποιήσας πολὺ μέρος ὑφ'
 ἑαυτὸν ἐποίησατο καὶ νίκας μεγάλας ἤρατο. Καιροῦ
 δὲ **81** τινος παρλιθόντος πάλιν κατὰ τοῦ δεσπότη
 Λαζάρου τοῦ τῆς Σερβίας κρατοῦντος πόλεμον ἐποι-
 ῆσατο. Τρίψας καὶ νικήσας αὐτὸν ἐδίωξε, καὶ τὸν
 στρατὸν αὐτοῦ διεσχόρπισε, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ
 χώρας τῆς Σερβίας αὐθις ἐκράτησε. Τριέκοντα καὶ
 ἑπτὰ μάχας ποιήσας μεγάλας πάντοτε ἦν τροπαιοῦ-
 χος καὶ νικητής. Ὑστερον δὲ ὑπὸ τοῦ προβῆθέντος

peritia rei bellicae supra omnes majores insignis,
 multa praeclara facinora ad augendum regnum
 edidit. Namque primus in Europam trajectus, ut
 supra docuimus, Calliopolim, mox etiam Adriano-
 polim, atque aliam haud exiguam partem Thraciae
 et Macedoniae occupavit. Postea foedus et amici-
 tiam cum Joanne imperatore inivit; et cum eodem
 in Asiam trajectus, quosdam e satrapis suis, a
 fide desciscentes, conjunctis viribus ad officium
 revocavit, atque Amorii posteriori certamine divictis
 fugatisque, tota Paphlagonia usque ad Sangarium
 flumen politus est. Deinde in Europam reversurus,
 D Mosem filium cum Andronico, Joannis filio, dese-
 cisse magno cum dolore audivit. Confestim trajecti,
 exercitum adversus eos mittunt, vincunt eos fu-
 gantque; mox iisdem comprehensis, ameras statim
 filium suum morte multavit, imperator suum
 privavit oculis. Tum Bulgaris et Servis bello illato
 et praeclaris reportatis victoriis, magnam his pro-
 vinciarum partem eripuit. Intermissa aliquo tempo-
 re, Lazaram, Serviae despotam, bello denno aggres-
 sus, devicit fugavitque, et dissipato ejus exercitu,
 multas rursus urbes et regiones Serviae in pote-
 statem suam redegit, septem et triginta magnis
 praeliis conflictatus, e quibus omnibus superior ac
 victor discessit. Tandem ab eo, quem ante nominavi,
 Lazaro dolo necatus est, regno politus annos tres

δυσπότου Ααζάρου ἐφρονεύθη ὄλλω, βασιλεύσας ἔτη **A** τρία καὶ εἴκοσι. Οἱ δὲ βεζιρίδες αὐτοῦ, μὴ εἰδότες τινός, στείλαντες τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μπαγιαζήτην ἡγαγον· καὶ ἐγκρατὴς τοῦ στρατοπέδου καὶ πάσης ἀρχῆς ἐν Εὐρώπῃ τε καὶ Ἀσίᾳ ἐγένετο. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Μπαγιαζήτης λίαν τοῖς πᾶσι φιλοδωρότατος καὶ θαυμάσιος, καὶ τοῖς αὐθένταις καὶ ἀρχουσι Χριστιανοῖς τοῖς ὑποταταγμένοις καὶ δεδουλωμένοις αὐτῷ καὶ εὐρισκομένοις ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ πλείστα σιτηρέσια καὶ ἐσέρας εὐεργεσίας καθ' ἑκάστην ἐχαρίζετο, συνασθίων καὶ συνομιλῶν αὐτοῖς μετὰ πλείστης χαρᾶς καὶ ἰαεροῦ προσώπου [οὐ θέλειπε ποιεῖν].

κς'. Ἀρχῆς τῆς βασιλείας ὁ λεγόμενος Ἀλευτορῆς ἐν ἔτει ρωπα', Ἰνδικτιῶνος ς'· ἐν δὲ τῇ τῶν **B** Τούρκων διαλέκτῳ ἀλευτορῆς ἀστραπή καὶ ἀρκου λέγεται· καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἕξον εἰς πάντα καὶ ὀρμητικόν, καὶ τὸ πᾶν ταχέως καὶ μετὰ βίας θέλει ποιεῖν ὡς ἀστραπὴν, ἐπωνόμασαν οὕτως. Φοβηθεὶς δὲ ἵνα μὴ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσουλμάνος ἐνωτισθῇ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον καὶ τι ἐναντίον συμβῆ, μηχανῆ ἐλαγίσαστο· **82** στείλας εὐθὺς ὡς ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς προσεχιλιάσαστο, οὕτως δὲ μὴ εἰδὼς τὰ γενόμενα ἐν ἀκακίᾳ ἐλθὼν καὶ πιασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἀπεκνήθη, καὶ οὕτως ἀρρεβόμενος διήγεν. Ὡς δὲ τὸ ἔαρ ἤγγικε, πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ συναθροίσας καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ παράσας, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐλθὼν, πολεμήσας πᾶσαν ἐκυρίευσεν καὶ τοὺς Κολχὰς ἐτροπύσαστο καὶ τὴν Ἀμαστρίν καὶ τὸν ἀμηνρᾶν αὐτῆς τὸν Δίνον. Εἶτα στρατεύει κατὰ τοῦ ἀμηνρᾶ Σαρκάνου, νικᾷ αὐτὸν τε καὶ τὸν ἀμηνρᾶν Μαεδίς. Τοῦ δὲ **C** φθινοπώρου ἐπιστάντος, τοῦ χειμῶνος ἐλθὼν κατὰ

et viginti. Vezires ejus, sciente nemine, Bajazetem, ejus filium, accessiverunt, qui exercitum et universum in Europa et Asia regnum in potestatem suam accepit. Erat Bajazetes erga omnes liberalissimus et sumptuosus, atque Christianis principibus sibi subjectis, qui in ipsius regia essent, benignissime alimenta et alia beneficia quotidie tribuebat, nec cessabat hilariter vniuque leto cum his vivere et convivari.

26. Suscepit imperium Aleutores qui dicitur, anno 6834, Indictione 6; nimirum Turcico sermone Aleutores fulmen et fulgur significat. Quis enim ad omnia avar et promptus erat et fulminis instar **D** celeriter cuncta et cum impetu fieri volebat, idcirco hoc eum cognomen appellarant. Veritus autem, ne Mosulmanus frater, patris morte audita, sibi obesset, fraudem comminiscitur. Statim misit, qui eum tanquam patris nomine accesserent. Ille, rerum ignarus nec quidquam formidans mali, adest; comprehensus strangulatur. Ita deinceps sollicitudine vixit Bajazetas, vere appropriante, copias omnes in unum colligit, zique in Asiam trajectus, impressionem facit in Armeniam totamque sibi subjicit. Idem Colchos domat atque Amastrin et hujus urbis ameram, Dinon. Deinde contra Sarcanem ameram ducto exercitu, ipsam et Maedes, aliam ameram, devincit. Auctumno vergente et

τοῦ θεοῦ ἀμηνρᾶ καὶ Μεθῆνου, νικῆσας αὐτοὺς καὶ διώσας καὶ κύριος τῆς αὐτῶν ἀρχῆς πάσης ἐγένετο καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τέκνα αὐτῶν ἡχμαλώτισεν. Εἶτα ἐν τῇ Εὐρώπῃ αὐθὺς ἐπιστρέψας ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Οὐγγρῶν, καὶ ἅπας καὶ δις αὐτοὺς ἐνίκησε, καὶ τῆς Ἀλθανητίας μέρος ἐδούλωσε. Καὶ κατὰ τοῦ Μίλιτζα τοῦ τῆς Βλαχίας ἀρχοντος στρατεύει, πολὺν τε τόπον ζημιώσας, εἶτα ὁ Μίλιτζας ἦλθεν εἰς μάχην φανεράν ἐν τινι τόπῳ δυσκόλῳ, ὃ ἀμηνρᾶς δὲ μεθοδεύων τὸ τοῦ τόπου ἀτύχημα, τὴν μάχην καταλιπὼν ἀναχώρησεν. Ὑστερον εἰς συμβάσεις ἐλθόντες, τέλος ἔταξεν ὁ Μίλιτζας δίδοναι αὐτῷ, καὶ εἰρήνευσαν, καὶ ἐκ τῶν ἐναπολειφθέντων τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας πολὺν τόπον ἔλαβε. Καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Σιγισμόνδου πόλεμον ποιήσαντας, **83** καὶ ἕως τῆς Νικοπόλεως ὁ Σιγισμόνδος ἐφθασε, καὶ τὰ στρατεύματα συνηντήθη, καὶ κακοβουλίας ἕνεκεν τὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς ἄκρον ἐσφάλησαν, καὶ τρέψαντες αὐτοὺς μετὰ φόβου πολλοῦ καὶ αἰχμαλωσίας ἐδίωξαν. Εἶτα τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡμετέραν πατρίδα ἐλθὼν ἀπέκλεισε πολιορκῶν αὐτήν. Καὶ τοσοῦτον ἕξος εἰς τὰ πάντα ἦν ὥστε οὐκ ἤρκετο μόνον τὴν πόλιν πολιορκεῖν, ἀλλὰ τὸν Γιακούμπ-πασιδᾶν καὶ τὸν Βρενέζην στείλας μετὰ στρατοῦ χιλιάδων πεντήκοντα καὶ ἕξ ἦλθον κατὰ τῆς Πελοποννήσου, καὶ εἰσελθόντες ἐν τῇ νήσῳ τὰ ὄσα ἐδύναντο κακὰ ἐποίησαν. Ἐφθασαν δὲ καὶ ἕως ἕγγυς τῆς Κορώνης καὶ Μεθώνης, εἶτα στραφέντες τὴν παλαιὰν καὶ ὀνομαστήν πόλιν τοῦ Ἄργους πολέμησας ἔλαβον, καὶ ὑπὲρ τῆς τριάκοντα χιλιάδας αἰχμαλώτους λαθόντες ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποίκους ἐποίησαν,

ista hieme Thechoejum et Methenem ameras eggressus, ipsis vicis ac fugatis, tota eorum terra potitur, uxores cum liberis in servitutem rapit. Tum in Europam reversus, in Hungaros movet, eosque semel atque iterum vincit, ac partem aliquam Albanie occupat. Idem adversus Miltzam, Blachiae principem, profectus, multa loca ejus vexat; sed quum ad justum praelium in locum quendam difficilem Miltzas prodisset, incommoditati loci cedens, ommissa pugna, revertit. Postea ad pactiones ventum est, quibus Miltzas tributum illi pensurum se esse promisit, et pax convenit. Idem e locis reliquis Bulgarie et Servie non pauca accepit. Deinde adversus Sigismundum, imperatorem Germanie, bello excitato, quum Nicopolim usque Sigismundus processisset, et occurrissent sibi exercitus, imprudentia factum est, ut Christiani funditus devicti, cum magna hominum partim occisorum partim captorum clade fugarentur. Jam Cpolim patriam nostram adortus, obsidione clausit, adeoque pæceps erat ad omnia, ut non satis haberet, urbem obsidere, sed Giacub-pasianem et Brenezem cum sex et quinquaginta millibus mitteret in Peloponnesum. Hi insulam adorti, omni eam malorum genere lacerarunt, prope Coronem et Methonem usque progressi. Inde reversi, vetustam et inclytam urbem Argos expugnarunt,

καὶ τὰ τεῖχη αὐτῆς χαλάσαντες ἔρημον κατέλιπον, ἐν ἔτει ςθγ', Ἰνδικτιῶνος ε'. Δίνος δὲ ὁ ἀμυρᾶς καὶ οἱ ἕτεροι οἱ τῆς ἀρχῆς ἐξωσθέντες παρὰ τοῦ Μπαγιαζήτου, ἐλθόντες πρὸς τὸν βασιλέα Ντεμίρη, κλαίοντες τὴν ἀδικίαν ἣν ἤδικήθησαν· καὶ ὁ Ντεμίρης θέλων αὐτοῖς βοηθῆσαι, στείλας πρέσβυν τινὰ εἰς τὸν Μπαγιαζήτην λέγων ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιον κατὰ τῶν ὁμοφύλων μᾶλλον καὶ ὁμοπίστων πράττειν οὕτως, καὶ παρήκει αὐτὸν ἵνα τὴν ἀρχὴν ἐνδὸς ἐκάστου αὐθιῆ δώσῃ, εἰ θέλει ἵνα φίλοι ἔσωνται, 84. Ὁ δὲ ἀμυρᾶς ἄκρον πλεονέκτης ὢν καὶ οὐδέποτε ἤρκετο πλοῦτου καὶ τρόπου· ὀρμητικὸς καὶ δεινὸς ὢν τοῦ πρέσβευ· τοὺς λόγους εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο, καὶ τὸν Ντεμίρη τὸν αὐθέντην αὐτοῦ ὡς ἄγροικον λέγων ἐνάπαιζεν. Ὁ δὲ Ντεμίρης ἀκούσας ὑπὸ τοῦ πρέσβευ τὰ ὅσα ἐφθέγγετο κατὰ τούτων ὁ ἀμυρᾶς, καὶ τὴν κενοδοξίαν αὐτοῦ εἰδὼς ἐθυμώθη, καὶ πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ συναθροίσας κατ' αὐτοῦ βαδίζων ἦν. Ὡς δὲ ἤκουσε καὶ ὁ Μπαγιαζήτης, τὰς αὐτοῦ θυνάμεις συναθροίσας μετὰ σπουδῆς εἰς συνάντησιν τοῦ Ντεμίρη ἦν ἐρχόμενος ἀνδρείως καὶ θαρσαλέως μετὰ μεγάλης ψυχῆς. Ὑπῆρχε δὲ ὁ στρατὸς τοῦ ἀμυρᾶ χιλιάδες πενήκοντα καὶ ἑκατὸν, τοῦ δὲ Ντεμίρη χιλιάδες ἦσαν ὀκτακόσαι καὶ εἴκοσι· καὶ πάλιν ἡ μεγαλοψυχία τοῦ Μπαγιαζήτου εἰς οὐδὲν τὴν Ντεμίρη ἐλογίζετο. Φθάσαντες τὰ στρατεύματα εἰς τὰ μέρη τῆς Φρυγίας συνήντησαν, καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ σύνταξις καὶ ἡ συμπλοκὴ μεγάλη ἐγεγόνει. Τέλος οἱ τοῦ Μπαγιαζήτη εἰς φυγὴν ἐτρέπησαν· καὶ ἐν τῷ φεύγειν αὐτοῦς πολλοὺς πιάσαντες, οἷς οὐδὲν ἕτερον ἀνιστῶν ἐποίησαν εἰ μὴ μόνον τὰ ἱμάτια

eamque, triginta amplius millibus captivorum in Asiam missis deductisque in colonias, eversis mœnibus, desertam reliquerunt, anno mundi 6903, indictione 5. Interea Dinus ameras et reliqui, qui a Bajazete sedibus suis pulsati fuerant, Demirem regem adierant, injurias, quas accepissent, conquærentes. Demires, succurendi iis cupidus, per legatum Bajazeti suadebat, injustum esse, erga homines ejusdem gentis et religionis isto modo agere, eumque cohortabatur, ut suam cuique satrapiam restitueret, si se amicum sibi vellet. Ameras, homo inexplebili avaritia et habendi cupiditate, idemque vehemens et præceps, orationem legati nihili aestimavit, et Demirem, dominiū ejus, ludificans rusticum appellavit. Demires, cum audisset ex legato, quæ in se dixisset ameras, ejusque nosset ambitionem, ira incensus, collectis omnibus copiis suis, adversus eum castra movit. Re comperta, etiam Bajazetes, confestim suis collectis copiis, Demeri strenue et fortiter confidenterque obviam proficiscitur. Constabat ameræ exercitus centum et quinquaginta millibus: Demiris octingenta et viginti millia erant; at confidentia Bajazetis nihili faciebat Demirem. Cum in Phrygiam ab utrisque ventum esset, concurrerunt exercitus magnamque ortum est prælium. Tandem Bajazetis exercitus in fugam conversus est: in qua multi capti sunt, quibus

καὶ τὰ ὄπλα αὐτῶν ἦρουν καὶ γυμνοὺς ἀπέλυον. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν καὶ τὸν Μπαγιαζήτην πιάσαντες καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν καὶ ἑτέρους πολλοὺς ἄρχοντας τῆς αὐτῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ντεμίρη ἤγαγον. Καὶ ὁ Ντεμίρης ἐπλήσθη χαρᾶς διὰ τὴν νίκην, καὶ λέγει τῷ Μπαγιαζήτη· 85. «Κακὴ κεφαλὴ, διὰ τί τὰς ὀρέξεις τὰς κακάς τῆς σῆς γνώμης οὐκ ἐκυβέρνησας, ἵνα μὴ εἰς τοῦτο ἐλθῆς; οὐκ οἶδας ὅτι οὐδαὶς δύναται τῷ ἐμῷ στρατῷ ἀντιστῆναι;» Εἶτα θαυμάζων ὁ Ντεμίρης τὴν βασιλικὴν παρασκευὴν τοῦ Μπαγιαζήτου καὶ ὡραίαν καὶ τὰς σκηναὶς ἐκείνας τὰς θαυμαστάς, τὰ τοσαῦτα ὄρνεα καὶ κύνες κυνηγετικούς οὗς εἶχε, λέγει πάλιν αὐτῷ· «εἰπέ μοι, ὦ σαλὲ καὶ παράφρων, τίς ἡ ὠφέλεια τῆς μεγάλης σου κενοδοξίας μετὰ τοσαύτης παρασκευῆς;» Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Μπαγιαζήτης λέγει τῷ Ντεμίρη· «Οἶδα καλῶς, διὰ τὸ εἶναί σε ἄγροικον Σκύθην καὶ ἐξ ἀσῆμου γένους, ὅτι αἱ βασιλικαὶ παρασκευαὶ οὐκ ἀρέσονται σοι, διότι οὐδέποτε ταῦτα ἔπρεπόν σοι· ἐγὼ γὰρ ὡς υἱὸς τοῦ Ἀμουράτη καὶ ἑγγονὸς τοῦ Ὀρχάνου καὶ δισέγγονος τοῦ Ὀθμάνου καὶ τρισέγγονος τοῦ Ἐρτογραύλη, καὶ ταῦτα καὶ πλείονα πρέπον μοι ἔστι ποιεῖν καὶ ἔχειν.» Ὁ δὲ Ντεμίρης ἀκούσας τοὺς αὐθάδεις λόγους τοῦ Μπαγιαζήτου, θυμωθεὶς, κροθούκλιον ἐκ αἰθῆρου ποιήσας ἔσω αὐτὸν ἐνέβαλε καὶ μετ' ὀλίγον αὐτὸν ἀπέκτεινε, βασιλεύσας ἔτη 25 πρὸς τοὺς εἴκοσι, ζήσας δὲ ἐν τῇ αἰχμαλωσίῳ μῆνας ὀκτώ.

κζ'. Τοιοῦτοτρόπως οὖν τῶν πραγμάτων, ὡς εἰρήκαμεν, ἐλθόντων, καὶ τοῦ ἀμυρᾶ Μπαγιαζήτου αἰχμαλωτισθέντος, εἰς ἀταξίαν καὶ κίνδυνον μεγά-

nihil aliud moleste factum, nisi quod vestibus et armis nudati dimittebantur. Ipse Bajazetes cum uxore et filio Mose aliisque multis aulae suæ proceribus comprehensus, ad Demirem adductus est. Qui propter victoriam, quam reportaverat, lætitia exsultans, Bajazetem allocutus: «Homo nequam, inquit, cur pravis animi tui cupiditatibus non imperasti, ne huc devolverere? an nescis, meis copiis neminem parem esse?» Deinde regium ejus ornatum et elegantiam, et tentoria illa eximia tantamque avium et canum venaticorum multitudinem miratus, rursus. «Dic mihi, inquit, homo turbulente et excors, qui est satus tui cum tanto apparatu fructus?» Tum ille: «Bene novi, non placiterum tibi, ut agresti Scythæ et ex obscuro genere oriundo, apparatus regium, qui nunquam te decuit. At me decet, Amuratis filium et Orchanis nepotem et Osmanis pronepotem et Eriogruis abnepotem, hæc et plura facere atque habere.» Sermonis insolentia iratus Demires, caveam ferream fabricari jussit, in quam eum coniectam paulo post occidit. Regnaverat annos sex et viginti, captivus fuerat menses octo.

27. Rebus sic transactis, ut exposuimus, et Bajazete capto, in perturbationem et magnum discrimen Othmanidarum imperium incidit propter dissidia quædam et bella inter filios ejus exascentia,

λον ἢ τῶν Ὀθμανλίδων βασιλεία **86** ἐνέπεσε διὰ A
 τινὰς διαφορὰς καὶ πολέμους τῶν υἱῶν τοῦ Μπαγια-
 ζήτου, οἱ ὡς ἤκουσαν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς
 αὐτῶν, ἠγωνίζοντο ἵνα ἕκαστος τῆς βασιλείας τῆς
 πατρικῆς κύριος γένηται. Καὶ περάσαντες εἰς τὴν
 Εὐρώπην οἱ τέσσαρες αὐτάδελφοι, διὰ τὸν Μωσῆν
 ὡς εἰρήκαμεν αἰχμάλωτον μετὰ τοῦ πατρὸς ἐναπο-
 μείναντα. Ἰωσοῦφ, ὡς εἶπομεν, φωτισθεὶς τῇ αἴγλῃ
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος Χριστιανῶς ἐγεγόνει, οἱ δὲ
 ἕτεροι ἀναμίσρον διεφέροντο, καὶ μάχης γενομένης
 τὰ τοῦ Ἰεσσαὶ ὀλίγον καιρὸν ὑπερίσχυσε. Καὶ φι-
 λίαν μεγάλην ἔχων μετὰ τοῦ βασιλέως κύρ Μανουήλ
 καὶ στρατὸν συναθροίσας κατὰ τοῦ ῥηγῶς Οὐγγαρίας
 ἐλθὼν οὐδὲν κατώρθωσε. Καὶ κατὰ τοῦ δεσπότη
 Σερβίας ἐλθὼν οὐδὲν αὐτῷ χρήσιμον ἐγεγόνει. Καὶ
 περάσας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἵνα ἔλθῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ B
 Μουσουλμάνου, καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Καππαδοκίῶν
 ἐπαρχίης συναντήσαντος ἐκείνου Ἰεσσαὶ ἠττηθεὶς
 ἔφυγε, καὶ ἐν τῷ φεύγειν πιάσαντες αὐτὸν προσή-
 γαγον τῷ ἀδελφῷ· ὁ δὲ ἐναπέπνιξεν αὐτὸν σταθεὶς
 ἐν τῇ ἀρχῇ μῆνας. . .

κη'. Καὶ ὁ Μουσουλμάνος ἐγκρατῆς γενομένος
 τῆς ἀρχῆς, ὁ Ντεμῆρης ἔπειτα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ
 Μωσῆν ἠλευθέρωσεν, ἢ περάσας κρυφῶς ἦρθεν ἐν
 τῇ Εὐρώπῃ, καὶ ὁ δεσπότης Σερβίας χεῖρα ἱκανὴν
 δώσας καὶ βοηθήσας αὐτῷ, λέγων τῷ Μωσῇ, ἐγκρα-
 τῆς κατὰ τῆς Εὐρώπης ἐγεγόνει. Μαθὼν δὲ τοῦτο
 ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσουλμάνος ἐν τῇ Ἀσίᾳ περά-
 σας διὰ τῆς πόλεως **87** ἐλθεῖν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ,
 καὶ φιλίαν μεγάλην μετὰ τοῦ βασιλέως ἔχων, καὶ C
 τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότη τοῦ κύρ Θεοδώρου
 δώσας αὐτῷ εἰς γυναῖκα, ἡμέρας ὀλίγας ἐν τῇ πόλει

quī, audita morte patris, pro se quisque nitentur,
 ut regno paterno potirentur. Transeunt in Euro-
 pam fratres germani quatuor; Mosem enim captivum
 fuisse cum patre, monuimus; diximus etiam, Jo-
 saphum, Spiritus sancti lumine impletum, Christia-
 num factum esse. Reliqui inter se dissidebant.
 Prælio facto, arma Jesses aliquandiu prævalebant.
 Is, arcta amicitia cum imperatore Manuele con-
 junctus, collectis copiis, adversus Hungarorum re-
 gem profectus est, nec tamen quidquam egit; nec
 Servie despotam aggresso, expeditionis fructus
 constitit: et, cum in Asiam trajecisset, Musulma-
 num fratrem adorturus, in Cappadocum sinibus cum
 eo congressus, fugatus est et, in fuga comprehen-
 sus, ad fratrem adductus, qui eum strangulari jus-
 sit. imperio potitum menses . . .

28. Regno a Musulmano occupato, Demires Mo-
 sem, fratrem ejus, liberum dimisit, qui clam in
 Europam transgressus et a despota Servie suffi-
 ciente manu instructus et adjutus, ea parte supe-
 rior sit. Hoc cum primum Musulmanus, frater ejus,
 in Asia accepit, in Europam trajecit, ut per Byzan-
 tium fratri obviam iret; et, quoniam cum non vul-
 garis amicitia cum imperatore conjungebat, isque
 Theodori despote filiam ei dederat in matrimonium,
 dies aliquot in urbe commoratus, contra Mosem

διατρίψας ἐξῆλθε κατὰ τοῦ Μωσῆ. Καὶ πολέμου
 γεγονότος ὁ Μουσουλμάνος ὑπὸ τοῦ Μωσῆ ἐνικήθη,
 καὶ πιασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐθανατώθη.

κθ'. Καὶ ὁ Μωσῆς γενομένος τῆς ἕλης ἀρχῆς κύ-
 ριος στόλον ἠτοίμασε διὰ θαλάσσης καὶ στρατὸν διὰ
 ξηρᾶς ἐλθεῖν κατὰ τῆς πόλεως. Μαθὼν δὲ ταῦτα
 ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, Ῥωμαϊκὸν στόλον ἐτοι-
 μάσας καὶ οἰκονομήσας, ἄρουγγάριον καταστήσας
 Μανουήλ τὸν νόθον ἀδελφὸν, καὶ ἐγγυὸς τῆς νήσου
 τῆς λεγομένης Πλάτης οἱ στόλοι συναντηθέντες, ὁ
 τοῦ Μωσῆ στόλος ἐσφάλῃ, καὶ μέρος μὲν τι κατε-
 παντίσθη μέρος δὲ ἐδυθίσθη, καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα
 πάνυ ὀλίγα πλοιάρια κακῶς ἔφυγον, καὶ ἡ νίκη Ῥω-
 μαίοις ἦν. Καὶ ἐκ τῆς ξηρᾶς τὰ ἴμοια ὁ Μωσῆς
 ἔπαθεν. Ἀκούων ταῦτα ἄν χώρησε μετὰ αἰσχύνης.
 Καὶ αὐθις ὁ βασιλεὺς μεθοδεύων μηχανὰς ἵνα παν-
 τελῶς νικήσῃ τὸν Μωσῆν, στείλας ἐν τῇ Ἀσίᾳ
 ἔφερε τὸν τοῦ Μουσουλμάνου υἱὸν Ὀρχάνην καὶ ἐν
 τῇ Εὐρώπῃ αὐθέντην ἐπίβαλε. Καὶ πολέμου γεγονό-
 τος τὰ τοῦ Ὀρχάνου ἐσφάλῃσαν, ἐπιβουλευθέντος
 παρὰ τοῦ κυβερνήτου καὶ πρώτου βεζίρη αὐτοῦ
 Σαρπάνη, καὶ πιάσας αὐτὸν ὁ Μωσῆς ὁ θεῖος αὐτοῦ
 ἐτύφλωσε. Μετετέτης δὲ ὁ ὑστερογενὴς υἱὸς τοῦ
 Μπαγιαζήτου διὰ τὸ εἶναι ἐκ πάντων νεώτερος καὶ
 ὑπὸ τῶν **88** ἀδελφῶν πάντων φοβούμενός φυγῶν
 ἦλθεν ἐν τινὶ τόπῳ μετὰ τινος τεχνίτου ταξοποιτοῦ,
 καὶ ἐκεῖ μισθωτῶς ἐγένετο, ἵνα μὴ γνωσθῇ τοῖς
 ἀδελφοῖς· ἀνδρυνθεὶς δὲ τῇ ἡλικίᾳ ὀλίγον μετὰ
 τοιαύτης κακουχίας, Οἰωρῶν οὕτως ἔχοντα τὰ πρέ-
 γματα, καὶ αὐτὸς τῇ τῆς τύχης φορᾷ χρησάμενος
 ταῦτα συλλογίζεσθαι καὶ πρὸς τὸν ἀμνηρῶν Καραμά-
 νον ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ ἔρχεται βοήθειαν αἰτῶν.

movit. Prælio commisso, Musulmanus a Mose de-
 victus, captus et necatus est.

29. Moses, universo regno potitus, classem ador-
 nat, qua mari, exercitum, quo terra urbem aggre-
 deretur. Qua re comperta, Imperator quoque Ro-
 manorum classem parat et instruit, cui drungarium
 præfecit Manuelem, fratrem nothum. Ad Platen in-
 sulam classes sibi occurrunt: naves Mosis devictæ,
 partim demersæ, partim captæ sunt: pauca admodum
 navigia, quæ restabant, turpiter fugerunt: victoria
 penes Romanos stetit. Similem in terra cladem Mo-
 ses accepit. Hæc ubi audit, cum ignominia recessit.
 Imperator de novo excogitatis artibus, quibus prorsus
 devinceret Mosem, missis in Asiam legatis, Orcha-
 nem, Musulmani filium, accessivit et in Europa domi-
 num constituit, at collatis signis, succubuit Orchanes,
 a duce suo et primario veziro Sabane proditus. Cap-
 tum Moses patruus oculis privavit. Mehemetes au-
 tem, filius Bajazetis natu minimus, fratrum omni-
 um metu, cum quodam artifice arcuario in locum
 quemdam aufugit, ubi mercenarius vixit, ne fratri-
 bus innotesceret. Ætate paulo grandior factus in
 vili hac conditione, quum rerum statum conside-
 rasset, ipse quoque fortunæ se permisit, et ad Ca-
 ramanum ameram in Cappadociam confugiens, ejus
 auxilium implorat: amice ab eo receptus et instrue-

Καὶ ὁ ἄμηνρᾶς Καρμάνος δεξάμενος αὐτὸν ἠδέως καὶ χεῖρα δώσας ἐξῆλθεν οὗτος κατὰ τοῦ αὐταδέλφου Μωσῆ. Πρώτης καὶ δευτέρας μάχης γενομένης ὁ τοῦ Μωσῆ στρατὸς ὑπερίσχυσε καὶ ὁ Μεσεμέτης καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ διεσκορπίσθησαν. Ἐκ τρίτου δὲ τὴν τύχην λογισάμενος δοκιμάσαι, πρὸς τὸν τῆς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας αὐθέντην καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐλθὼν βοήθειαν αἰτήσας παρ' αὐτῶν, καὶ δώσαντες αὐτῷ χεῖρα ἱκανὴν καὶ στρατὸν ἐξῆλθεν αὐθις κατὰ τοῦ Μωσῆ· καὶ μάχης γενομένης ὁ Μεσεμέτης ἀπατήσας μετὰ χρημάτων πολλοὺς τῶν πρώτων στρατηγῶν καὶ κυβερνήτας τοῦ Μωσῆ, ἀφέντες αὐτὸν ἐφυγον πρὸς τὸν Μεσεμέτην. Ὁ δὲ Μωσῆς ἰδὼν καὶ αὐτὸς εἰς φυγὴν ἐτρέπη καὶ ἐλθὼν ἐν τινι τόπῳ ὀλώδει ἐκρύβη· ὃν εὐρὼν τις στρατηγὸς τοῦ Μεσεμέτη ἐκεῖ ἀπέπνιξε προστάξας τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ. Ἐστάθη οὖν ἡ αὐτῆ βασιλεῖα κινδυνεύουσα διὰ τὰς διχονοίας τὰς ἐν ἀλλήλοις τοῖς τέσσαρσιν ἀδελφοῖς ἔτη τρία καὶ μῆνας δύο, Μεσεμέτης δὲ ἐγκρατὴς πάσης τῆς ἀρχῆς καὶ βασιλείας τῆς 89 πατρικῆς μετὰ τεσσούτων κόπων καὶ ὀδυνῶν γέγονεν ἐν ἔτει ςθζ', Ἰνδικτιῶνος γ'.

λ'. Πρῶτον μὲν ἔργον μετὰ τὸ λαθεῖν τὴν ἀρχὴν ἐποίησε τοῦτο. Τὰ τέλη τῆς Μολδοβλαχίας καὶ Μπογδανίας, ὅσων ἦν δυνατὸν, ἐθάρυνε, καὶ πᾶσαν χώραν καὶ τόπον ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐν οἷς οἱ Σκύθαι ἐγίνοντο ἐγκρατεῖς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ πατρὸς, πάλιν μετ' ὀλίγον ὑφ' αὐτὸν ἀπεκατέστησε· καὶ τοὺς ὁμοφύλους καὶ ὁμοπίστους αὐθέντας οὓς ὁ πατὴρ ἐξέωσε τῆς ἀρχῆς καὶ ὁ Νσεμίρης ἐλθὼν πάλιν μετέδωκεν αὐτοῖς, οὗτος νόμῳ πολέμου αὐθις

ius copiis, adversus Mosem fratrem proficiscitur. Atque e primo quidem et secundo praelio Mosis exercitus superior discessit, Mehemetes ejusque exercitus fugati sunt; sed tertium fortunam experiendam esse ratus, principem Serviciæ et Bulgariæ et imperatorem adiit eorumque imploravit opem, atque acceptis ab iis copiis idoneis, denno adversus Mosem duxit. Prælio inito, e primariis multi duces centurionesque Mosis, pecunia a Mehemete corrupti, illo relicto, ad hunc transfugiunt. Hoc cum animadvertisset Moses, in fugam et ipse conversus, in loco silvoso delituit, sed a duce quodam Mehemetis repertus, hujus jussu suffocatus est. Versata igitur in discrimine fuerat hujus imperii salus propter intestinas quatuor fratrum discordias annos tres et menses duos, atque Mehemetes universi regni et imperii paterni cum tantis ærumnis et molestiis potitus est anno 6907, indictione 3.

30. Primum post susceptum imperium opus hoc edidit. Moldoblachicæ et Bogdanicæ tributa quam poterat gravissima imperabat, et quidquid regionum in Asia Scythæ, capto ejus patre, occupaverant, brevi intervallo recepit, atque suæ gentis ac religionis principes eos, quos a patre sedibus expulsos Demires restituerat, de integro ejecit, et Galatiam, Cappadociam, Pontum totamque Asiam superiorem in potestatem suam redegit, Ismaelem,

ἠεδίωξε, τὴν Γαλατίαν Καππαδοκίαν τε καὶ Πόντον καὶ ὅσα τῆς ἄνωθεν Ἀσίας ἐκέρδησε. Τὸν Ἰσμαὶλ ἄμηνρᾶν τοῦ Σινωπίου ὑποτελῆ ἐποίησε, καὶ ἀπὸ Αὐδίας ἕως Αἰολίδος καὶ ἄχρι Μυσίας τῆς τρὶς τὸν Ἑλλήσποντον κύριος ἐγένετο, καὶ μετὰ τῆς γερουσίας τῶν Ἐνετῶν μάχην ποιήσας. Ὁ οὖν τῶν Ἐνετῶν στόλος εἶχεν ναυάρχην τὸν Πέτρον Λορδῆν· καὶ ἀμφω οἱ στόλοι συναντηθέντες, λέγω τῶν Ἐνετῶν καὶ τοῦ ἄμηνρᾶ, ἀναμέσον Προικονήσου καὶ Καλλιουπόλεως, καὶ ναυμαχίας γενομένης πολλὰς τριφρεῖς καὶ νῆες τῶν Τούρκων καταπογνίσθησαν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀγάπην ἐποίησαν. Ἠγάπα δὲ τὸν βασιλεῖα κύρ Μανουήλ οὗτος ὁ ἄμηνρᾶς καὶ τοὺς ἑτέρους αὐθέντας Χριστιανούς τοὺς ἐγγύς τῶν ὀρίων αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν τελευταῖον 90 τῷ υἱῷ Ἀμουράτῃ παρήγγειλεν ἵν' ἔσται φίλος καὶ βοηθὸς τῷ βασιλεῖ κύρ Μανουήλ. Οὗτος πρῶτος ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει τὴν καθέδραν ἐποίησεν, ἣν οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐν τῇ Προύσῃ εἶχον. Ὑπῆρχε δὲ λίαν φιλόδιμος καὶ τοῖς φίλοις ἀριστος· ὁμοίως δὲ τοῖς ἐχθροῖς ἕως τέλους ζωῆς καμηλοειδῶς διέκειτο, καὶ πάντοτε νέα ἐφευρήματα καὶ μηχανὰς γυρεύων, ἵνα βλάβη καὶ ἀφανίζῃ τοὺς κακῶς διακειμένους μετ' αὐτοῦ. Ἀπέθασε δὲ βασιλεύσας ἔτη δέκα καὶ ἑπτὰ.

λα'. Ἀποθανόντος οὖν τοῦ ἄμηνρᾶ Μεσεμέτη καὶ Κυρίτζῃ ὀνομαζομένου, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης ἐλθὼν τὴν ἀρχὴν διεδέξατο ἐν ἔτει ςθκδ', Ἰνδικτιῶνος η', καὶ τοῦ φθνοπώρου ἱσταμένου οὐκ ἤρέμησε διὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ τὸν στρατὸν αὐτοῦ συνάξας ἔρχεται κατὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Μουσταφᾶ, καὶ νικήσας αὐτὸν ἐθανάτωσε. Καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν

Sinopes ameram, vectigalem fecit, et a Lydia ad Æolidem usque et Mysiam, quæ est in Hellesponto, dominabatur, etiam cum Venetis praelio conflictatus, quorum classis Petrus Lordan præerat. Cum ambæ classes, Venetorum et ameræ, inter Preconnesum et Calliopolim essent congressæ et pugna commissa, multæ Turearum naves et triremes depressæ sunt. Deinde pax inter eos composita. Anice hic ameras amplectebatur imperatorem Manuelem et reliquos principes Christianos sibi vicinos, et moribundus Amuratæ filio mandavit, ut is quoque amicus et socius esset Manuelli. Idem primus Adrianopoli sedem regiam collocavit, quam majores ejus Prusæ habuerant. Erat munificentissimus, et sicut in amicos liberalissimus, ita hostibus usque ad finem vitæ infensissimus, semperque novarum artium machinarumque studiosus, quibus male erga se animatis damnum atque interitum afferret. Mortuus est anno regni decimo septimo.

31. Mortuo Mehemete ameræ, qui cognominatur Cyritzes, Amurates, ejus filius, imperium capessivit, anno 6924, indictione 8, autumnoque ineunte, ut quiesceret, instante hieme commoveri non poterat, sed, collecto exercitu, patrum Mustapham aggressus est, victumque occidit. Ac statim post eam victoriam præmisso Copolim Michaelbego, ipse supervenit eamque urbem obsedit: cujus rei causa erat,

νίκην καὶ τὸν Μιχαήλ-μπήν στασίας, ἐλθὼν τὴν πόλιν ἀπέκλεισε. Ἡ αἰτία ἦν ὅτι τῷ Μουσταφᾷ, ὡς ἔμπροσθεν εἰς πλάτος ῥηθήσεται, οἱ βασιλεῖς ἐβοήθησαν. Ἔτα καὶ αὐτὸς ἐλθὼν καὶ οὐδὲν κατορθώσας ἀγάπην μετὰ τῶν βασιλέων ἐποίησε, μεσιτευσάσης τῆς κυρᾶς Μάρως τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἔτα ἔρχεται κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης κρατουμένης οὖσης ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἦν πολιορκήσας καὶ ἀποκλείσας ἔλαθε. Καὶ ἐκ τῆς Οὐγγαρίας μέρος οὐκ ὀλίγον ἐδούλωσε, καὶ μάχην ποιήσας **91** μετὰ τοῦ ῥηγῶς Λαδισλάου αὐτὸν ἐνίκησεν. Ἐλθὼν δὲ κατὰ τῶν Βλάχων καὶ Μολδοβλάχων οὐδὲν κτώρθωσεν, ἀλλὰ ζημιωμένος ἐπανέστρεψεν. Ἔτα αὖθις δεύτερον στρατεύει κατ' αὐτῶν καὶ οἱ Βλάχοι εἰς βοήθειαν τοὺς Οὐγγάρους προσκαλεσάμενοι, καὶ πολέμου γενομένου ἡ νίκη τῷ ἀμνηρᾷ ἦν καὶ αὐτοὶ δισκορπίσθησαν φεύγοντες. Λέγουσι δὲ ὅτι ἀπέθανον ἐν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ πλεῖον ἢ τριάκοντα χιλιάδες Οὐγγαροὶ τε καὶ Βλάχοι. Τοῦρκοι δὲ πάνυ ὀλίγοι. Τῆς παλαιᾶς Ἑπείρου μέρος καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνοὺς Θῆβάν τε καὶ Ἀθῆναν καὶ πᾶσαν Βοιωτίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Ἰωάννινα ἐδούλωσε πολέμῳ, καὶ τὸν τῆς Καισαρείας ἀμνηρᾷ εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ ἠφάνισε, καὶ κύριος τῆς ἀρχῆς ὅλης ἐκείνης ἐγένετο, ἄχρις δὲ τινῶν φρουρίων, ἃ ἦσαν ἐν τισὶν ὄρεσιν ὑψηλοτάτοις, ἐνθα ἦλθεν ὁ Καραμόνος καὶ τὴν κατοίκησιν ἐποιεῖτο. Καὶ ὁ ῥηγῶς Λαδισλάος ἐμοφωνήσας μετὰ τινῶν ἐτέρων αὐθεντῶν Χριστιανῶν ἔρχεται αὖθις κατὰ τοῦ Ἀμουράτου, καὶ ἕως τῆς πόλεως Βάρνης φθάσαντες καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἀμνηρᾷ συναντηθέντες, ἐξ ἀγνώσεως ὁ Λαδισλάος

quod Mustaphæ, ut postea fusius dicetur, imperatores auxilium tulerant. Verum cum nec ipse quidquam proficeret, amicitiam cum imperatoribus composuit, conciliante Maro domina, ejus poverca. Inde Thessalonicam, Venetis tum subjectam, aggressus est eamque obsessam oppugnatamque in potestatem suam redegit. Etiam Hungariæ partem non exiguam sibi subjecit ac, prælio cum Ladislao rege conserto, superior discessit. Contra Blachos autem et Moldoblachos profectus, successu caruit, imo cum detrimento recessit. Mox iterum in eos ducit: Blachi Hungaros subsidio vocant; sed conserta manu, victoria penes ameram est; illi dissipati fugiunt. In ea pugna Hungarorum Blachorumque amplius triginta millia, Turcarum perpaucos cecidisse dicunt. Partem veteris Epiri, Ætoloι, Acarnanes, Thebas, Athenas, totam Bœotiam, Helladem et Johannina bello sibi vindicavit, atque ameram Cæsareæ postremum devicit delevitque, et universa illa ditioe politus est, exceptis quibusdam castellis, quæ in montibus altissimis erant, ubi sedem collocaverat Caramanus. Ladislau rex, cum aliis quibusdam principibus Christianis foedere junctus, denuo contra Amuratem suscepit expeditionem, sed Varnam usque progressus ibique cum amera prælatus, imperitia rei bellicæ rem male gessit. Namque certamine devictus et occisus, exercitusque ejus

A ἐσφάλη καὶ νικήσας αὐτὸν ἀπέκτεινε καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διασκέδασεν. Ἔτα ἐξέρχεται κατὰ τῆς ἄνω Μυσίας, καὶ πάλιν μέρος ὑποτελὲς **92** ἐποίησε, καὶ τὴν Μπόσαν καὶ τὸν Καστριώτην Ἰωάννην εἰς ἄκρον ἐδούλωσεν. Οὗτος πρῶτος τοῖς Ἰαννιτζάροις τὰ προνόμια ἃ ἔχουσι ἐχαρίσατο, καὶ εἰς τάξιν ἦν ἕως τῆς σήμερον ἔταξε πορεύεσθαι παλαιόθεν μὲν τῇ αὐτῇ τάγμα ἐτέρας συνηθείας καὶ τάξεις καὶ ἐνδύματα εἶχον. Καὶ γυναῖκας μὴ λαμβάνειν ἔταξεν, ἵνα μὴ ἀτχολῶνται διὰ γυναικῶν καὶ παίδων τροφᾶς καὶ φροντίδας, ἀλλὰ μετὰ προθυμίας ἐν τῷ πολέμῳ πάντοτε ἀμερίμνοις ἔσονται, καὶ υἱοὺς αὐτοῦ καλεῖσθαι ἐκέλευσε. Ὑπῆρχε δὲ εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ πάνυ δίκαιος, προθεωρῶν τὰ ἐρχόμενα. Οὐδένα ὀδικεῖν ποτὲ τοὺς σατραπῶν καὶ κριτῶν πάντας μᾶλλον ἐπρόστατε καὶ ἐάν τις τὸ πρόσταγμα μικρὸν παρέβαινε, χωρὶς τινος συμπαθείας κεφαλικῶς αὐτοῦς ἐπαίδευεν. Ἦν δὲ ἐν ταῖς μάχαις βίφοκλίνδυνος, καὶ ἡ τύχη πάντοτε αὐτῷ ἐδοθήσεν. Ὑστερον ἐφάνη αὐτῷ δερβίσης γενέσθαι ἤγουν μοναχῶς, καὶ ἐν τῇ Προύσῃ περάσας ἐγένετο, καὶ ζῶν ἐτι τῷ υἱῷ Μεεμέτῃ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ βασιλείαν ἔδωκε, βασιλεύσας ἔτη τριάκοντα καὶ τέσσαρα.

B λβ'. Ἐλθούσης δὲ πάσης τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπὶ τὸν Μεεμέτην ἐν ἔτει 597η', Ἰνδικτιῶνος ιδ', διὰ τὸ εἶναι **93** αὐτὸν πάνυ νέον τινὲς τῶν γηραιῶν βεζιρίδων ἔλεγον τῷ Ἀμουράτῃ ὅτι οὐκ ἔξοστιν ἐμπιστευθῆναι τὴν τοσαύτην ἀρχὴν ἐτι τῷ υἱῷ, ἵνα μὴ οἱ τῆς νεότητος καπνοὶ τὴν βασιλείαν κινδυνεύσαι ποιήσωσιν. Ὁ οὖν Μεεμέτης

dispersus est. Jam Amurates Mysiam superiorem ingressus, magnam ejus partem sibi vectigalem fecit, ac Bosnam et Joannem Castriotam plane sibi subjecit. Idem prius janitzaris jura, quæ illi habent, præcipua impertivit, eosque eo, quo etiam hodie utuntur, exercitio uti jussit. Antiquitus enim ejus legionis aliæ consuetudines, alia exercitia, alia vestimenta erant. Vetuit eosdem matrimonia contrahere, ne detinerentur uxorum liberorumque cura et victu, sed alicri et soluto semper animo in militia versarentur, voluitque eosdem filios suos appellari. In subjectos egregie justus, et futuri intelligens erat; severe satrapis et judicibus omnibus edicebat, ne cuiquam injuriam facerent; quod edictum si quis vel minime violasset, nulla misericordia prohibebatur, quominus cum capite mularet. In præliis se objiciebat periculis, atque nunquam non favit ei fortuna. Postremo ei visum est, ut derbises sive monachus fieret. Itaque Prusam profectus, derbises factus est concessitque adhuc vivus Mehemeti filio regnum et omnem auctoritatem regiam, postquam ipse functus est imperio annos triginta quatuor.

92. Translato Mehemeti regno omnique potestate regia anno 6958, indictione 14, quoniam is admodum adolescens erat, quidam senioris vezires Amuratem monuerunt, licitum non esse, tantam regni

ταῦτα αἰσθανόμενος ἐμείνετο κατ' αὐτῶν, καὶ πολ-
 λούς ὑστερον ἐθανάτωσε, καὶ παιδαριόγερων ἐν
 ταῖς μάχαις καὶ ταῖς διοικήσεσιν εἰς ἄκρον ἐγένετο
 Ἦν δὲ ὁ νέος δραστικὸς καὶ θεινὸς κατὰ πάντα.
 τοὺς ἐναρέτους καὶ σοφοὺς ἄνδρας ἀγαπῶν καὶ
 αὐτὸς οὐκ ἀμέλειος ἦν σοφίας, καὶ τὴν τέχνην
 τῆς ἀστρολογίας οὐκ ὀλίγον γευσάμενος ἀναγινώ-
 σκειν ἀεὶ ἠγάπα. Τὰ τε κατορθώματα καὶ βίους
 Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα καὶ τοῦ Ὀκταβίου
 Καίσαρος, Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, τοῦ καὶ
 Φλαβίου καὶ Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰσπανίας βασιλέως
 Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγίνωσκεν. αἰτῶν καὶ ἐρευ-
 νῶν μηχανάς ἵνα τοὺς πάντας ὑπερβῆ καὶ τὰ ὅρια
 τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἰς ἄκρον αὐξήσῃ· ὁ καὶ
 ἐποίησεν. Ἀκούσας οὖν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ
 Ἀμουράτη ὁ Καραμάνος Ἀλισούριος ἐκ τῶν ὀρέων
 καταβὰς πολὺν τόπον ἐαυτῷ περιεποιήσατο. Ὁ δὲ
 νέος αὐθέντης ὁ Μεεμέτης στρατὸν ἐτοιμάσας ἔρ-
 χεται κατ' αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ φυγῶν πάλιν εἰς τὰς
 κορυφὰς τῶν ὀρέων διήρχετο, ἕως οὐ μετὰ τινα
 καιρὸν παντελῶς ἠφανίσθη. Μετὰ δὲ τὸ διωχθῆνα,
 τὸν Καραμάνον περάσας ἐν τῇ Καλλιουπόλει καὶ
 εἰς Ἀνδριανούπολιν **94** φθάσας ἠτοιμάσθη καὶ
 ἦλθε κατὰ τῆς πόλεως καὶ Τωμαίων βασιλείας,
 καὶ τῆς τοιαύτης περιφήμου πόλεως κύριος ἐγένετο,
 καὶ ἡμᾶς ἐκεῖθεν ἠχμαλώτισε καὶ ἠφάνισε καὶ
 ἐξέωσεν. Εἶτα στρατεύει κατὰ τῆς βασιλείας Τρα-
 πεζούντας, καὶ ἐν εὐκολίᾳ μετ' ὀλίγον πόλεμον
 πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἀρχὴν ἔλαβε, καὶ τὸν βασιλέα
 αὐτῆς Δαδιδὸ τὸν Κομνηνὸν αἰχμάλωτον ἐν τῇ πόλει
 Κωνσταντίνου ἔφεσεν. Καὶ τὴν περιβόητον πάλιν

Α Ζινωπίου ἦν ὑποτελῆ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐποίησαν, οὗτος
 πολέμῳ τὸν αὐτῆς ἀμηρᾶν νικήσας κύριος τέλειος
 ἐκείνης τῆς ἀρχῆς ἐγένετο. Εἶτα τὴν ἀγάπην λύσας
 ἦν εἶχε μετὰ τῶν δεσπότην στρατεύει κατὰ τῆς
 Πελοποννήσου, καὶ τοὺς δεσπότης διώξας πᾶσαν
 τὴν Πελοπόννησον ἔλαβε. Καὶ τὸ ἐναπολειφθὲν τῆς
 Σερβίας μέρος, καὶ τὸν δεσπότην αὐτῆς διώξας καὶ
 τὴν μητέρα πολέμῳ, ἐγκρατὴς εἰς πάντα ἐγένετο.
 Χίον δὲ τὴν νῆσον καὶ Λέσβον ἄνευ πολέμου ὑφ'
 ἑαυτῷ ὑποτελεῖς ἐποίησεν· ὑστερον δὲ τῆς Λέσβου
 πάσης καθ' ὅλου ἐγκρατὴς ἐγένετο. Εἶτα ἔρχεται
 κατὰ τῆς νήσου Κύπρου, καὶ μετὰ τοῦ ῥηγὸς εἰς
 Β συμβάσεις ἐλθόντες, τέλος ἔταξε διδόναι αὐτῷ καὶ
 οὕτως ἀνεχώρησεν. Εἶτα στόλον ἕτερον ἐτοιμάσας,
 κατὰ τῆς νήσου Ῥόδου ἐλθὼν ἀπρσκτος ἐκ τῶν
 ἐκεῖθεν διέβη, καὶ πολλοὶ ἐκ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ
 ἀπεκτάνθησαν διὰ τὸ ἐλθεῖν στόλον τινὰ ἐκ τῆς Ἰτα-
 λίας εἰς βοήθειαν. Αὐτὸς δὲ θυμῷ καχλάζων, ἵνα
 τὴν ἀνταμοιβὴν τοῖς Ἰταλοῖς ποιήσῃ, στόλον βαρὺν
 ἐτοιμάσας μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ἱππικοῦ τε καὶ
 πεζοῦ ἔστειλε κατὰ τῆς **95** Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπου-
 λίας, καὶ ἐν τῷ ἐπέργεσθαι τὸν στόλον Ζάκυνθον
 καὶ Κεφαλονίαν ὑποτελεῖς ἐποίησε· φθάσας δὲ ὁ
 στόλος ἐν τῇ Καλαβρίᾳ, τὸ φρούριον τὸ ἐν τῇ
 Ἀπουλίᾳ τὸ λεγόμενον Ὑδροῦς ἀποκλείσας καὶ πο-
 λιορκήσας αὐτὸ ἔλαβε, καὶ ἕτερα φρούριά τινα λα-
 θῶν πρόσω ἐπορεύετο. Καὶ ἐὰν μὴ ὁ θεὸς ἐξ ἀνθρώ-
 πων ἐποίησεν αὐτὸν οἷς οἶδε τρόποις, τὰ ὅμοια ὡς
 καὶ ἡμεῖς οἱ Ἰταλοὶ ἐπαθον ἄν. Ἀκουσθεῖς δὲ ὁ θά-
 νατος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, οἱ σατράπαι καὶ οἱ κυ-
 βερνήται τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ μετὰ συμβά-

molem jam tum committi filio, ne spiritus juveniles
 regno excitarent pericula. Mehemetes hæc ubi sen-
 sit, ira furebat, multosque de his veziribus postea
 interemit, in rebus tum domesticis tum bellicis ad-
 ministrandis sapientiam plane senilem præstans.
 Erat impiger et acer in rebus omnibus, atque amore
 amplectebatur homines virtutis et litterarum stu-
 diosos; nec ipse rudis erat litterarum, et in disciplina
 astrologica progressus non mediocres fecerat; as-
 sidua lectione occupatus, res gestas et vitas Alexan-
 dri Macedonis, Octavii Cæsaris, Flavii Constantini
 Magni, imperatoris Theodosii Hispani legebat, quæ-
 rens et indagans artes, quibus omnes antecelleret
 et regni fines proferret quam latissime: quod etiam
 præstitit. Audita morte Amuratis, Caramanus Ali-
 surius e montibus descendit multaque sibi loca sub-
 jecit. Juvenis rex Mehemetes, comparata manu,
 adversus eum proficiscitur; qui in fugam versus,
 rursus in montium juga se abdit, donec aliquanto
 post omnino deletur. Caramanum persecutus, Callio-
 polim, deinde Adrianopolim concessit, unde, instru-
 ctis copiis, adversus urbem et imperium Romanum
 proficiscitur, ac tanta hac tamque nobili urbe po-
 situs, nosmet inde captivos expulit et exterminavit.
 Mox Trapezuntiorum regnum adortus, facili opera
 illud quoque brevi bello sibi vindicavit, et regem
 ejus Davidem Comnenum captivum Crophim duxit

cumque celeberrimam urbem Sinopen decessores
 ejus tantummodo vectigalem habuissent, Mehemetes,
 armis devicto ejus amera, prorsus eam in potesta-
 tem suam redegit. Deinde rupta pace, quam cum
 despotis habebat, in Peloponnesum duxit, eamque,
 pulsis despotis, totam occupavit, sicut etiam reli-
 quam partem Serviciæ, ejus despota cum matre fu-
 gata, imperio suo subjecit. Chium et Lesbum in-
 sulas citra bellum sibi tributarias fecit: ac Lesbo
 quidem mox universa potitus est. Deinde Cyprum
 aggressus, cum ejus rege de tributo sibi solvendo
 pactum iniit atque ita recessit. Mox alia classe com-
 parata et contra Rhodum ducta, re infecta inde re-
 diit, amissis non paucis militibus, quoniam classis
 ex Italia auxilio venerat. Ipse ira et cupidine æs-
 tuans Itaios ulciscendi, classem ingentem nullis in-
 structam peditibus et equitibus in Calabriam et
 Apuliam misit, atque in itinere Zacynthum et Ceph-
 leniam vectigales fecit. Appulsa classe ad Calabriam,
 oppidum Apuliæ Hydruntem obsedit cepitque, atque
 aliis quibusdam oppidis occupatis, ultra processit.
 Ac, nisi Deus eum, quibus solet rationibus, e vivis
 abstulisset, ærumnæ nostris pares subeundæ Italici
 fuissent. Comperta ejus morte in Italia, satrapæ et
 duces classis atque exercitus sub conditionibus qui-
 busdam oppida restituerunt et ex Italia decesserunt.
 Res in Calabria igitur ita evenerunt. Regnavit an-

σως τὰ φρούρια ἀφέντες ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀνεχώρησαν· καὶ οὕτως τὰ ἐν τῇ Καλαβρίᾳ γέγονασιν. Ἐβασιλευσαν δὲ ἔτη δύο καὶ τριάκοντα, καὶ δέκα βασιλείας ὑπέταξε καὶ ἐδούλωτε, καὶ διακοσίας πόλεις ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἔλαβε. Πέντε δὲ διαλέκτους, χωρὶς τῆς αὐτοῦ, ὀρθῶς ὠμίλει, Ἑλληνικὴν, Λατινικὴν, Ἀραβικὴν, Χαλδαϊκὴν καὶ Περσικὴν. Λίαν ἦν εὐφραϊνόμενος ἐμίλειν καὶ διαλέγεσθαι μετὰ σοφῶν καὶ συνετῶν ἀνδρῶν· διὰ τοῦτο καὶ τὸν πατριάρχην κύρ Γεννάδιον ἠγάπα καὶ ἤκουεν αὐτοῦ καὶ συχνάκις ὠμίλει αὐτῷ. Ἔλεγε δὲ ὅτι ἐκ τῆς τῶν ἄστρον κινήσεως ἀγνώριζεν ὅτι βασιλεῖς ἐμελλεν ὑποτάξαι καὶ πολλοὺς τόπους δουλώσαι· καὶ οὕτως ἐγένετο.

Καὶ οὕτως μὲν, καθὼς ἱστορήσαμεν κατ' ἐπιτομήν, ἡ ἀρχὴ τοῦ γένους τοῦ ὀμηρᾶ Ὀσμάνου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπογόνων **96** ἄχρι καὶ τοῦ Μεσεμέτη ἀμηρᾶ ἐν ταῖς ζωαῖς αὐτῶν μάχαις καὶ πολέμοις καὶ νίκαις ἐπολιτεύθησαν καὶ ἐποίησαν. Ἡμεῖς δὲ τῆς τῆς ἱστορίας ἑδοῦ κατὰ τάξιν αὐτοῖς ἀρξώμεθα.

λγ'. Ἐν δὲ τῷ Ἰουλίῳ μηνί τοῦ ς' τοῦ ἔτους ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουήλ. Ἀπελθὼν εἰς τὴν νῆσον Θάσον ἐπῆρεν αὐτὴν ἐν μηνί Σεπτεμβρίῳ τοῦ ς' τοῦ ἔτους· καὶ αὐτοῖς ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν, εἶτα εἰς τὸν Μωρέαν, ἐνθα ἐκδόμησε τὸ Ἐξαμίλιον ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ὅπου καὶ ἐν ἑτέροις καιροῖς ἐκδόμηθη, ὅταν ὁ Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς περᾶσαι ἐκ τῆς Ἀσίας μετὰ τοῦ μυριαριθμήτου ἐκείνου στρατοῦ ἤρχετο κατ' αὐτῶν. Εἶτα διὰ τὸ μᾶκρος τοῦ καιροῦ τὰ πάντα δαμάζον καὶ ἀνεπιμέλητον ἀρεθὲν διεφθάρη· ἐκ δευτέρου δὲ κτιοθὲν ἦν παρὰ τοῦ ἐν βασιλευσιν

nos duos et triginta; acquisivit et subiecit sibi regna decem, et Christianis urbes ducentas eripuit. Quinque linguas præter suam probe noverat, Græcam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, Persicam. In congressibus et colloquiis cum hominibus eruditis ac prudentibus hilaris erat: quare etiam Genadium patriarcham diligebat et audiebat frequenterque conveniebat. Dicebat, didicisse se ex astrorum conversionibus, se reges et loca multa subacturum esse: id quod sane evenit.

Tale igitur, quale paucis adumbravimus, Othmanis amerie ejusque posterorum genus usque ad Mehemetem ameram fuit, eorundemque, dum vixerunt, ista bella, pugnae et victoriae. Nunc ad interruptum historice ordinem revertamur.

35. Mense Julio anni 6921 imperator Manuel Cpoli discessit. Thasum insulam profectus, expugnavit eam mense Septembri anni 6922: inde rursus Thessalonicam abiit, deinde in Moream, ubi Hexamilium extruxit eo loco, quo ante constructum fuerat, quando Artaxerxes rex cum infinito illo exercitu ex Asia contra Græcos trajecit. Postea, cum diuturnitate temporis omnia consumentis et incuria hominum collapsum fuisset, iustauratum erata magno Justiniano, imperatore sempiterna colendo memoria, non quidem propter necessitatem aliquam, quandoquidem ei parebat orbis terrarum pene uni-

ἀειμνήστου μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, οὐχ ὑπὲρ ὀνάγκης (ὅτι αὐτὸς γὰρ σχεδὸν εἶπεν τὸν κόσμον ὅπαντα ὑπέταξε), ἀλλὰ μόνον ἐφάνη αὐτῷ καλόν· ἐπεὶ καὶ ἄλλας ἑτέρας κτίσεις καὶ οἰκοδομὰς ἐποίησε, τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καλλωπίζων, ἔδοξεν αὐτῷ καὶ ἡ κτίσις τοῦ Ἴσθμου. Προστάξας ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ ἐνθα ἐν τινι καιρῷ καὶ ὁ πατριάρχης Νικήτας ὁ ἐπωνομαζόμενος Ὀρειφᾶς τὰς νῆας ἤγουν τὰς τριήρεις **97** τὰς Ῥωμαϊκὰς διὰ τῆς ξηραῖς τοῦ Ἴσθμου ἐκ τῆς Ἑλλαδικῆς θαλάττης εἰς τὴν δυτικὴν περᾶσαι τοὺς Κρήτας Ἀγαρηνοὺς ἐτροπώτατο. Ἀλλὰ πῶς καὶ διὰ τί τὸ αὐτὸ μέγα στρατήγημα καὶ ἔργον περιφανὲς καὶ ἀξίου μνήμης ἐγγράφει, οὐκ ἐγκαταλείψω, ἀλλὰ τῇ ἡμετέρῃ ἐνώσει διεγῆσται, ἐτι δὲ καὶ πῶς ἡ νῆσος Κρήτη καὶ τινεὶ τρόπῳ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀγαρηνῶν ἔτυχε γενέσθαι, καὶ αὐτοῖς πῶς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ πῶς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς γερουσίας τῶν Ἑνετῶν ἐνέπεσε. Καὶ πάλιν τοῦ ἡμετέρου ἔργου ἀφώμιθα καὶ τὸν πλοῦν τῆς νέας ἱστορίας ποιήσωμεν.

λδ'. Οἱ τοῦ καταράτου Μωάμεθ ἀπόγονοι διάδοχοί τε καὶ κληρονόμοι τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς πρῶτον μὲν τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς ἐγκρατεῖς γενόμενοι καὶ Μηδίαις καὶ Βαβυλώνας καὶ Ἀσσυρίων κυριεύσαντες, ἤδη δὲ καὶ Αἰγύπτου καὶ Συρίας καὶ Ἀσσυρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ Λιβύης καὶ Ἀφρικῆς καὶ μέρους οὐκ ὀλίγου ἐκ τῆς Εὐρώπης, μετὰ δὲ τινα καιρὸν ἀλλήλοις στασιάζαντες, ἡ μία αὕτη μεγάλη ἀρχὴ εἰς πολλὰ διεμερίσθη, καὶ ἄλλαν μὲν ἀρχηγὼν εἶχεν ἡ Περσία, ἄλλον δὲ ἡ Βαβυλών, ἕτερον δὲ τὰ τῆς Ἀσίας ἄνω καὶ κάτω μέρη· ἕνα μὲν ἀρχηγὸν εἶχεν ἡ Ταρσός,

versus, sed quia laudabile esse susceptum ei videbatur: nam sicut alia quædam ædificia extruxit, quibus ornabat imperium Romanum, ita Isthmum munire eidem placuit. Factum est jussu ejus in eo loco, in quo quondam patricius Nicetas, cognomento Otriphias, naves sive triremes Romanas per continentem terram Isthmi ex mari Græco in occidentalem traxit fuditque Agarenos Cretenses. Quomodo autem et quare hoc præclarum strategema et perpetuo celebrandum facinus patratum fuerit, non prætermittam dicere, sed narrationi nostræ inseram; item commemorabo, quo pacto Creta insula in potestatem Agarenorum venerit, et rursus, qua ratione ad Romanos redierit, et tandem sub Venetorum ditionem concesserit: tum denique ad institutum redibimus et recentioris historie filum pertexemus.

34. Exsecrandi Mohameliis posteri et successores et imperii ejus hæredes, primum Persarum regno atque Media, Babylonia et Assyria possiti, deinde etiam Ægyptum, Syriam, Assyriam, Palestinam, Libyam, Africam et Europæ regiones non paucas consecuti, aliquanto post discordes inter se facti sunt, unde unum illud magnum imperium in multa regna divisum est, et alium principem Persis nacta est, alium Babylonia, alium superior et inferior Asia, alium Tarsus, alium Tyrus, alium Iconium, alium multis illa et præclaris rebus abundans Melitene,

ἕτερον δὲ ἢ Τύρος, ἄλλον τὸ Ἰκόνιον καὶ ἕτερον ἢ A
 Νελοτηνὴ ἢ τὰ πολλὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ βέουσα. ἕτε-
 ρον δὲ τὸ Χαλέπι εἶχεν καὶ 98 ἄλλον ἢ Δαμασκός
 καὶ ἕτερον ἢ Αἴγυπτος καὶ ἄλλον ἢ Λιβύη, καὶ ἢ
 Ἀφρική ἕτερον, καὶ ἕτερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἢ Ἰδηρία
 εἶχεν, ἢ λέγεται Ἰσπανία. Καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ
 γειτονῶντες καθ' ἑκάστην διαφορὰς εἶχον ἀναμέσον
 αὐτῶν φηομένας καὶ ἐμάχοντο. Οἱ δὲ τὴν Ἰσπανίαν
 οἰκοῦντες Ἀγαρηνοὶ εἰς πολυανθρωπίαν ἐλθόντες,
 καὶ ἦν ἑκατόκων γῆν λυπρὰν καὶ μετρίως εὐδαίμο-
 να δρῶντας· καὶ διὰ τοῦτο τρέφειν αὐτοὺς μὴ δυνα-
 μένην, προσῆλθον τῷ ἀρχοντι αὐτῶν Ἀποχάψ ἀμερ-
 μουνῇ καὶ μετανάστασιν ἀπήτουν γενέσθαι αὐτοῖς,
 πολλὰ πνευνοχορούμενοι λέγοντες, καὶ τῶν ἀναγκαίων
 ἐσπώνον. Ὁ δὲ μετὰ χερσὶ τὸν λόγον δεξάμενος,
 νῆας μακρὰς εὐθὺς ἐπισκευάσας καὶ δύναντιν ἐξ B
 αὐτῶν ἐμβιδάσας, ἐπὶ ληστείαν ἔχων τὴν ἔννοιαν,
 πρὸς τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ κειμένας νήσους, ἐτρέποντο
 καὶ πολλὰ ἐποίησαν ταῖς νήσοις, οὐδένα εὐρίσκοντες
 ἀντιπαρατασσόμενον· πᾶσαι γὰρ ἦτουν βοήθειαν
 καὶ οὐκ ἐλάμβανόν διὰ τὸ τὸν βασιλεῖα Ρωμαίων
 Μιχαὴλ τὸν Ἰραυλὸν περισπώμενον εὐρίσκεισθαι ἐν
 ἐμφυλίῳ πολέμῳ. Διὰ τοῦτο πολλὰ κέρδη ἐκ πα-
 ῶν τῶν νήσων ἐκαρπούντο. Ἐφθάσε δὲ ποτὲ καὶ
 ἔως τῆς Κρήτης, καὶ ταύτην καταδραμών καὶ ἀν-
 δραποδισάμενος ὡς ἐνι, καὶ τὴν αὐτῆς νήσου καταμα-
 θῶν ὄρεσθαι καὶ χάριν, ἔφη πρὸς τοὺς ὑπηκόους· Ἰδοὺ
 γῆ 99 βέουσα γάλα καὶ μέλι. » Καὶ ταῦτά ὁ βάρ-
 βαρος εἶπε πρὸς τῆς Κρήτης· ὁ δὲ ποιητὴς ταύτην
 ἐγκομιάζων φησὶ· » Κρήτη τιμήσσα εὐθὺν Διὸς,
 ἢ τὸ μέγεθος περιούσιον, πολλὴ τε λιπαρὰ τε καὶ

alium Chalepi, alium Damascus, alium Aegyptus,
 alium Libya, alium Africa, alium in Europa Iberi),
 quae Hispania dicitur. Itaque factum est, ut vicini,
 quotidie exorientibus inter eos controversiis, ad
 pugnas descenderent. Hispaniam qui incolabant
 Agareni, numero aucti, cum regionem, quam ha-
 bitabant, sterilitatem, nec admodum felicem esse
 ideoque aliendis sibi haud sufficere viderent, Apo-
 chasem amermunem, principem suum, adierunt, ro-
 gantes, ut sedes mutare sibi liceret, ut qui valde pro-
 nocerentur angustiis et rebus tuendae vitae necessariis
 egerent. Ille, petitione letatus, statim naves longas
 aedificandas curavit, et piraticae faciendae consilio D
 manum his idoneam imposuit, quae ad Aegaei maris
 insulas conversa, nullis eas calamitatibus silixit,
 cum neminem esset, qui resisteret. Omnes auxilium
 rogabant, nec renesciebantur tamen, quoniam
 Michael Balbus, Imperator Romanus, bellis civili-
 bus eistrabebatur. Itaque illi ex omnibus insulis
 commoda sibi multa comparabant. Cum aliquando
 ad Cretam usque venisset, eamque, quantum pote-
 rat, pervagatus et populatus esset, comperta huius-
 mode et fertilitate insulae, ad suos conversus : » Haec
 terra, inquit, sive lacte et melle. » Haec Barbarus
 de Creta : quam praeter his verbis commendavit :
 » Creta, honorata nutritrix Jovis, insignis magnitu-
 dine, ubertate et pasuorum abundantia. » Nullis

εὐδοτος. » Καὶ οὐδὲν πλέον ἔφη αὐτοῖς, καὶ οὕτω
 τὸν στόλον ἐμπλήσας παντὸς ἀγαθοῦ πρὸς τὴν Ἰσπα-
 νίαν ἐπανέστρεψεν. Ὡς δὲ ὁ χειμὼν παρήλθε καὶ τὸ
 ἔαρ ἐπέλαμψε, τεσσαράκοντα νῆας πληρώσας ἀν-
 δρῶν μαχίμων καὶ ἀνερῶν ἐπιτήδειον τηρήσας πρὸς
 Κρήτην τὸν πλοῦν ἐποίησε, τὰς ἄλλας τῶν νήσων
 παράτρεχον. Φθάσας δὲ ἐν τῇ νήσῳ ἐν ἀκρωτηρίῳ
 τῷ λεγομένῳ Χάρακι προσορμίζεται, καὶ οὐδὲν οὔτε
 κατὰ τὴν ἀπόδασιν οὔτε κατὰ τὴν ἀγωγήν ἐφάνη πο-
 λέμιον. Ἐλθὼν δὲ πορθωτέρῳ σταδίῳ ὡς ἑκατὸν καὶ
 πῶρ ἐμβαλὼν τὰς νῆας πάσας κατέφλεξεν, οὐδεμίαν
 φεισάμενος. Ὁ δὲ στρατὸς παραχθείς ἐπὶ τὸ κρηθῆν
 καὶ καταπληγόντες τὴν αἰτίαν ἐπηρώτων, ἐλθόντες
 καὶ εἰς λόγους νεωτερικούς. Αὐτὸς δὲ μανείας ἀκούων
 εἶπεν· » Ὑμεῖς νεώτων κείτοι ἐστε, ἀποικίαν ζητοῦ-
 τε καὶ γῆν ἀγαθὴν. Ἐμοὶ δὲ ταύτης ἐτέρῃ οὐ νε-
 νόμισται κρείττων· καὶ ἀνταῦθα ἦλθον ἵνα τὰς ὑμε-
 τῆρας θελήσεις καὶ ὀρέξεις πράξω. Καὶ τὰ νῦν, μὴ
 εἰδότες ἢ ἐγὼ ποιῶ, φλοαρεῖτε. » Οἱ δὲ ἀκούσαντες
 ἐσίγησαν· Ὡς δὲ γυναικῶν καὶ τέκνων ἐμμένηστο
 καὶ φιλότατων τυτῆς, εἶπεν αὐτοῖς· » Ἄθε ὦραϊσαι γυναῖ-
 κές εἰσι, καὶ παῖδας ποιήσατε. » Ἐἴτα τόφρον ὄρου-
 ξεν βαρείαν καὶ χάρακα περιέπηξεν 100 (ὁδὸν καὶ
 ὁ τόπος τῆν ἐπινομιάν λαθῶν ὠρίζει τὴν πρὸς Ἰ-
 γορίαν, Χάνδαξ ἐνομαζόμενος) κάκεισε διηνυκτί-
 ρουεν. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ μετ' ὀλίγον τὰ
 ἐν τῇ Κρήτῃ πραττόμενα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, παρὰ
 Φωταίνοῦ πρωτοσπαθάρου καὶ στρατηγοῦ τῆς Κρή-
 τας, ὅς δύναντιν ἡξίου αὐτῷ σταλαῖ ἵνα τοὺς ἐχθροὺς
 ἀπόσπῃ καὶ Δαμιανὸν πυνά κόμητα τοῦ βασι-
 λικοῦ ἱπποστασίου μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ πα-

verbo praeteres addito, cum classe, omni rostrum ge-
 nere repleta, in Hispaniam revertit. Postquam autem
 hiemis exiit et instabat verna tempestas, quadraginta
 naves strenuis bellatoribus complet, ventumque
 naetus secundum, Cretam cursu petit, caeteris insulis
 praetermissis. Ubi advenit, ad promontorium, cui
 nomen Charax, appellitur : nec ei quidquam vel
 descendenti, vel populanti hostile comparuit. Pro-
 gressus stadia circiter centum, naves ad unam om-
 nes, injecto igne, comburit. Ea re conturbati et ob-
 stupefacti milites, causam seiscitabantur, voces
 etiam seditiosas inmiscentes. Ille iratus, » Vos, in-
 quit, hujus rei causa estis, qui coloniam quaeritis
 et terram beatam : namque mihi nulla haec melior
 esse videtur, et haec vela feci, ut vestrae satisfacere
 voluntati. Itaque insulae, quae ego agam, ista
 blateralis. » His auditis, contulerunt. Cum autem
 nonnulli uxores et liberos commemorarent, occurrit
 illis : » Hic sunt formosae feminae, e quibus liberos
 praeterabitis. » Deinde fossa profunda ducta et χά-
 ρακι, id est valla communita (unde dicitur nomen
 Chandax locus hodieque servat), ibidem noctem
 transegerunt. Imperator Michael brevi post de his
 quae in Creta a Saracenis agerentur, per Photinum
 protospatharium et praefectum Cretae certior factus,
 qui copias sibi mitti voluit, quibus hostes dispelle-
 ret, Damianum quemdam, comitem stabuli impera-

ρασκευῆς ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ Κρήτῃ εἰς βοήθειαν τοῦ στρατηγοῦ Φωτεινοῦ, καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν οὐδὲν γρήσιμον αὐτοῖς τέλος ἐγεγόνει· προσβολῆς δὲ γενομένης ὁ Δαμιανὸς κριρίως πληγείσκει καὶ τοῖς λοιποῖς τροπῆς γέγονεν αἴτιος, καὶ ὁ Φωτεινὸς μόλις ἐν δρόμῳ διασώζεται, καὶ τῷ βασιλεὶ ἀγγελος γίνεται. Ἐγεγόνει δὲ αὐτὸς ὁ πόλεμος καὶ ἡ προσβολὴ μακρόθεν, ἐνθα ἡ πόλις τοῦ Χάνδακος ὠκοδόμηται, ὡσεὶ σταδίους εἴκοσι, πρὸς τὰ μέρη τοῦ τόπου τοῦ λεγομένου Ἀλμυροῦ, ἐν ἔτει 571. Καὶ πάλιν τοῖς Ἀγαρηνοῖς οὐ διετίπον φροντίδες καὶ λογισμοὶ καὶ δειλία καὶ ταραχὴ καὶ μέριμνα. Καὶ αὐτῶν οὕτως ἐχόντων μοναχὸς τις ἐκ τῶν ὀρέων τῆς νήσου ἐπικαταβὰς ἀμαρτάνειν ἔφησεν οἱ ἀσφαλῶς ὑπολαμβάνουσι κατοικήσειν οἰκοδομήσαντες ἐν τῷδε τῷ τόπῳ· καὶ ἅμα λέγων τόπον δεξιῶν καὶ εὐφυῆ πρὸς πᾶσαν εὐετηρίαν ὑπέδειξε. Καὶ ἐν τούτῳ φρούριον **101** ἰδρύσαντες καὶ καλῶς ἀκροπολίσαντες, ὃ καὶ Χάνδακα ὠνόμασαν, καὶ ἐκ τούτου ὀρμώμενοι τὴν ὅλην νήσον κατέτρεχον καὶ τὰς λοιπὰς πᾶσας πόλεις τῆς νήσου ἐδαύλωσαν, πλὴν τῆς Γορτύνης καὶ Κυδωνίας. Καὶ οὕτως μὲν ἡ Κρήτη ἢ μία τῶν περιωρῆμων ἑπτὰ μεγάλων νήσων ἐάλω ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν Σαρακηνῶν. Καὶ αὐθις μετὰ ἔτος ἐν ὃ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἕτερον στόλον ἐκπέμπει κατ' αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ἄξιον ἔργον ἐποίησαν· καὶ οἱ Σαρακηνοὶ τοῦ λοιποῦ ἀμερίμνως διήγον, καὶ πάσης τῆς νήσου κληρονόμοι καὶ κύριοι γέγονασιν, καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ ὑπὲρ τῆς ὑγιουῶς ἡμῶν πίστεως τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐμαρτύρησαν. Ἔστι δὲ ἡ νήσος αὕτη ὀρεινὴ καὶ θαλαττα, ἔχει δὲ καὶ ἀλῶνας εὐκάρ-

torii, cum ingenti exercitu et apparatu in Cretam ad illum adjuvandum misit. Verum enimvero, conjunctis licet viribus, nihil adversum Agarenos profecerunt. Quippe proelio commisso, Damianus, plaga mortifera vulneratus, etiam reliquis causa fugæ fuit, et Photinus in equo veloci ægre servatus, rei nuntium imperatori attulit. Facta est hæc pugna loco ab urbe Chaidace stadiis circiter viginti dissito, cui nomen Almyri est, anno mundi 6540. Rursum Agarenos non deficiebant curæ, cogitationes, timor, perturbatio et angor; atque ita illis affectis, monachus quidam e montibus insulæ descendit et errare illos affirmavit, si eo in loco collocatis sedibus, **D** secure se posse habitare existimarent; simulque locum idoneum et ad omnem ubertatem accommodatum demonstravit. Ibi oppidum extruxerunt et arce hæc communiverant, cui Chandacis nomen datum est: unde progressi, totam insulam incursabant, omnesque urbes ejus, præter Gortynam et Cydoniam, in ditionem suam redegerunt. Hoc igitur modo Creta, una ex septem nobilioribus insulis, ab Hispanis Saracenis occupata est. Uno anno post rursus Michael imperator aliam classem adversus eosdem misit, quæ tamen nihil memorabile gessit. Jam Agareni curis omnibus soluti vixerunt totaque insula sunt potiti: ac multi Christiani pro sana fide nostra illo tempore martyrium tulerunt. Est autem

A πους· τὰ δὲ ὄρη αὐτῆς οὐκ ἐλάττονα τοῦ Ταυγέτου ἐν τῷ ὕψει· ἔχει δὲ πόλεις παλαιὰς, πλείονας ἢ τῶν ἐνενηκοντα, μαγίστας δὲ καὶ ἐπιφανιστάτας τρεῖς, Κνωσσὸν, Γόρτυναν καὶ Κυδωνίαν. Ἦν ὁ Μίνος ὁ βασιλεὺς Κρήτης, θαλαττοκρατῶν ποτε, τὴν νήσον τριχῆ διελθὼν, ἐν ἐκάστῳ μέρει κτίσας πόλιν, τὴν Κνωσσὸν κατάντικρον τῆς Πελοποννήσου· αὕτη δὲ ἐστὶ προσδόρειος. Οὗτος ὁ βασιλεὺς ὁ Μίνος, ὡς ἱστορεῖται, πρῶτος τὴν Κρήτην ἐξημερώσας νομοθέτης ἐγένετο σπουδαῖος· διὸ λέγει καὶ ὁ ποιητὴς περὶ αὐτοῦ· « Διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην Μίνος καὶ Ραδάμανθος, Κρήται ὄντες, ὑπὸ τοῦ Διὸς κριταὶ καταστάθησαν **102** ἐν ταῖς τῶν μακάρων νήσοις. » Καὶ ταῦτα περὶ τοῦ Μίνως. Ἦ δὲ Γόρτυνα κεῖται ἐν πεδίῳ πρὸς τὸ Λιδύτης πέλαγος, ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης σταδίους ἐξήκοντα, παλαιότερον μὲν τετειχισμένη, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ καιροῦ τὰ τεῖχη φθαρέντα ἢ πολιτεία αὕτη ἤθελον πάλιν τειγίσαι, καὶ ἀρχὴν λαβούσα κτίσαντες τεῖχος στάδια ὀγδοήκοντα, καὶ στάσιως γενομένης ἀναμέσον τὸ ἔργον ἀτάλῃς διέμεινεν. Ἦ δὲ Κυδωνία μαγίστη τὴν προθήκη ἦν, κεῖται δὲ αὕτη ἡ πόλις πρὸς τοῖς ἐσπερίαις τῆς νήσου πέρασιν, τὰ δὲ ὄρη τὰ ἐγγύς αὐτῆς τὰ ὑψηλὰ Τίτυρος καλοῦνται· ἰδρύται δὲ ἐπὶ θαλάσσης, βλέπουσα πρὸς τὴν Λακωνικὴν πεδιάδα, ἀγαθὴ καὶ λίαν πανεύμορφος καὶ πολλὰ κύκλωθεν ἔχουσα. Λοιπὸν εἰς τρεῖς ἢ νήσους, ὡς προσίπομεν, μεμέρισται, καὶ τὸ μὲν πρὸς ἡμῶν μέρος ἐν τοῖς τῆς Γορτύνης μέρεσι Δωριεῖς ἐκάλουν, τὸ δὲ νότιον Μεσόκρητας, ἐν ᾧ ἔστι καὶ τὸ πολίχνιον Πράσου, τὸ δὲ δυτικὸν μέρος Κυδωνίας· καὶ ἀναμέσον αὐτῶν πολλάκις μάχα· καὶ πόλεμοι

hæc insula montana et silvosa atque valles fertiles habet: montes altitudine Taygeto non cedunt. Habet urbes antiquas supra nonaginta, atque in primis magnas et nobiles tres, Cnossum, Gortynam et Cydoniam, a Minoe, Cretensium rege, qui imperium maris olim tenebat, extractas: qui, in tres partes insula divisa, in qualibet parte unam condidit, et Cnossum quidem e regione Peloponnesi et ad septentrionem. Hunc regem proditum est primum Cretam litteris excoluisse et legibus studiose moderatum esse: unde poeta dicit: « Propter summam justitiam Minos et Rhadamanthus, Cretenses genere, a Jove in beatorum insulis iudices constituti sunt. » Hæc de Minoe. Gortyna in planitie sita maro Libycum spectat, a quo abest stadiis sexaginta. Antiquitus muris cincta erat, quos, injuria temporis labefactatos, magistratus instaurare coeperunt, sed ad octo stadia productos, exorta seditione, reliquerunt inchoatos. Cydonia incrementis, quæ paulatim cepit, maxima fuit, in occidentalibus sinibus insulæ posita. Alti montes, qui in vicinia sunt, Tityri nomen habent. Ad mare sita est, et Laconicam spectat, egregia et mirifice elegans et ampla in circuitu. Cæterum in tres partes, ut diximus, insula divisa est: partem versus orientem circa Gortynam Dorienses nominarunt; australem partem Eteocretenses, in qua etiam Prusus oppidulum est; occidentalem Cy-

ἐγίνοντο. Λέγουσι δὲ καὶ τοῦτο περὶ τῆς Κρήτης, ὅτι διὰ τὸ τῆς νήσου τραχὺ οὐκ ἐδύναντο μετὰ ἀμαξῶν προσβολὰς ποιεῖν καὶ ἀκοντίζεσθαι, καὶ πρῶτον διὰ τοῦτο ἔφιπποι οἱ Κρήτες ἐδειξαν μάχεσθαι.

Κύριοι δὲ γεγονότες τῆς τοιαύτης μεγάλης νήσου τρόπον **103** ὃν ἔφημεν οἱ Ἀγαρηνοὶ, καὶ νῆας μακρὰς ποιήσαντες, καὶ θαλασσοκρατοῦντες, νεωστὶ τὸν Μίνωα μιμούμενοι, ληστεύοντες ἦσαν καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους ἐλήϊζον καὶ πολλὴν φθορὰν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καθ' ἡμέραν ἐποίουν. Χρόνιον δὲ παραδραμόντων τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης, Σαήλ Ἀπόχαψ ὁ ἀρχηγὸς Κρήτης, υἱὸς τοῦ ἀμερμουνη Ἀπόχαπος τοῦ τὴν Κρήτην κερδήσαντος, αὐθις αὐτὸς ληστρικὰς νῆας μακρὰς οἰκονομήσας, ἃς ἤδη γαλέας κατονομάζειν εἰώθασιν ἦτοι τριήρεις, τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ τριάκοντα (κωπαρίων εἴκοσι καὶ δύο ἐκάστη αὐτῶν), καὶ ἑτέρας νῆας ληστρικὰς, ἐξορμήσας ἐκ τῆς Κρήτης, τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει νήσους ἐλήϊσατο, εἶτα καὶ αὐτὴν τοῦ Πέλοπος νήσον κατέβαλε καὶ τὰς κάτωθεν αὐτῆς νήσους ἐλύπει, Ζάκυνθόν τε καὶ Κεφαλληνίαν. Ἐμηνύθη δὲ τοῦτο τῷ βασιλεῖ διὰ ταχυδρομίου, καὶ ἐξαργύσας στόλον ἱκανὸν πέλλει κατ' αὐτῶν, καταστῆσας δρουγγάριον τῆς αὐτῆς ναυτικῆς δυνάμεως τὸν πατρίκιον Νικήταν, ἄνθρωπος δεινὸν καὶ δραστηρὸν καὶ ἔμπειρον παντὸς πολέμου, ὕδραίου τε καὶ χερσαίου, ὃς μηχανὰς οἶδεν ὡς οὐχ ἕτερος. Πνεύσαντος δὲ ἀνέμου βορείου ἡδίστου δι' ὀλίγων ἡμερῶν καταλαμβάνει τὴν Πελοπόννησον. Καὶ φθάσας ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγχρωῶν, ὡς εἴρηται, μαθὼν δὲ ὅτι αἱ τῶν ἑχθρῶν τριήρεις τὰ δυτικ-

κώτερα μέρη τῆς Πελοποννήσου ληϊζουσι, Μαθώνης καὶ Ἰύλου **104** καὶ Γλαρέντζος καὶ Πάτρας, καὶ τὰ ἕτερα ἐκεῖθεν χωρία, βουλὴν βουλευέται ἐν τῇ διανοίᾳ συνετὴν καὶ σοφὴν. Καὶ ἦν ἡ βουλή καὶ ὁ λόγος ἔργον εὐθύς· ἰλιγγιάσας γὰρ περιδεῦσαι τὴν Πελοπόννησον διὰ Μυρμιδόνων καὶ Ἐπιδαύρου καὶ Μαλέου καὶ Νεταρίου, διὰ δυσκόλου πλοῦ καὶ χιλίων μιλίων μῆκος τὴν ἄλλως ἀναμετρήσας τε καὶ προσήκοντος ὑστερήσας καιροῦ, ὡς εἶχεν, εὐθύς τῇ αὐτῇ νυκτὶ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ πολυχειρῶς χρησάμενος πρὸς τὴν ἐκεῖθεν δυτικὴν θάλασσαν, πλησίον τοῦ ὀρύγματος ὅπου τὸ τοῦ ἰσθμοῦ τεῖχος ἐγεγόνει, κατὰ τὸ ξηρὸν διαβιβάζει τὰς νῆας. Ἐμβιβάσας δὲ λαὸν καὶ ἄνδρας μαχίμους συντόμως ἐν αὐταῖς ὑπὲρ τὸ ἀρκετὸν, ὅσον ἦν δυνατόν, ἔργου εἵχετο. Καὶ μηδὲν ἐλπίζοντες οἱ πολεμιοὶ Κρήτες (ἐπὶ Μαλέου γὰρ εἶχον τὰς ἡμεροσκοπούς καὶ νυκτοσκοπούς ταχεῖς νῆας φυλάττειν, ἐὰν τις στόλος Ῥωμαϊκὸς ἔλθῃ κατ' αὐτῶν), οὕτως αἰφνιδίως ἐπιτίθεται αὐτοῖς, καὶ συγχύσας καὶ συνταράξας αὐτοὺς, εἰς φυγὴν ἐπράπησαν. Τὰς μὲν οὖν πυρπολήσας τῷ ὕγρῳ πυρὶ, τὰς δὲ καταποντίσας, τὰς δὲ ζωγρήσας τῶν πολεμίων νηῶν, τοὺς δὲ βαρβάρους ταῖς μὲν ἀνελῶν τῷ ξίφει τοὺς δὲ ὑποβρυχίους ποιησάμενος, καὶ τὸν ναυάρχην καὶ αὐθέντην αὐτῶν ἀνελῶν, τοὺς λοιποὺς διασκεδάσθηναι κατὰ τὴν νήσον ἠνάγκασεν· εἶτα αὐτὸς πάντας ζωγρήσας καὶ σαγηνεύσας διαφόροις τιμωρίαις ἐνέβαλε. Καὶ **105** οὕτως οἱ Κρήτες Ἀγαρηνοὶ ἰδόντες ἐδειλίασαν, τὰς τῶν Ῥωμαίων στρατηγίαις καὶ μηχανὰς θαυμάζοντες· καὶ τὴν τοιαύτην ἀπώλειαν ἐξαίφνης παθάντες, φοδηθέντες

donenses. Inter hos sæpe bella et prælia commissa sunt. Tradunt etiam hoc de Creta, propter asperitatem soli non potuisse in ea cum curribus impetus fieri et jaculari, unde Cretes primi ex equis pugnarent.

Potiti igitur magna hac insula eo, quo diximus, modo Agareni, navibus longis exstructis et vindicato sibi imperio maris, ad Minois exemplum piraticam exercebant et Cycladas insulas populabantur et multam quotidie perniciem Christianis inferebant. Post annos septem et quadraginta, imperante Basilio Macedone, Sael APOCHAPS, Cretæ princeps, ejus, qui Cretam occupavit, APOCHAPSIS AMERIMONIS filius, denuo naves piraticas, quas nunc galeas sive triremes nominare solent, numero fere triginta et remigibus viginti duobus instructas, atque alias naves prædatorias comparavit: deinde e Creta progressus, insulas maris Ægæi populatus est, ipsamque adeo Peloponnesum invasit, et insulas infra eam sitas, Zacynthum et Cephaleniam, vexavit. Qua re imperatori per faselum nuntiata, idoneam is classem adversus illos misit, drungario facto Niceta patricio, viro prudenti et strenuo ac scienti omnis rei bellicæ, tum terrestris tum navalis. Idem bellicarum artium peritus erat, ut nemo supra. Flante lenissimo borea, paucis diebus in Peloponnesum pervenit, Delatus in portum Cenchrearum,

ut dictum est, cum hostium triremes occidentales partes insulae, Mothonen, Pylium, Glarenizam, Patras et reliqua illius regionis loca populari audivisset, consilium animo cepit prudens et callidum. Atque consilium et verbum statim excepit ipsa res. Cum enim horreret circumire Peloponnesum per Myrmidones, Epidaurum, Malcam et Netarium, ne navigationem molestam subiret aut, mille miliarium longitudinem nequidquam emensus, adveniret sero, statim illa ipsa nocte, multorum usus opera, per Isthmum Corinthiacum ad occidentale mare, prope fossam, ubi murus Isthmi erat, per terram naves transfert. Imposito confestim strenuorum militum numero majori, quam satis erat, operi, quantum poterat, incumbibat, atque nihil tale sperantes Cretes hostes, qui ad Malcam diu nocturne veloces habebant, quæ observarent, si qua Romanorum classis contra ipsos cursum tenderet, subito invadit, confusosque et turbatos in fugam vertit. Naves eorum partim igne Græco incendit, partim depressit, partim cepit; Barbaros ipsos aut gladio interemit, aut undis submersit, atque, occiso eorum duce et principe, reliquos per insulam ut se dissiparent coegit: quos tamen postea omnes comprehenso, variis affecit suppliciis. His compertis, Agareni Cretenses terrore perculsi sunt, admirantes rei bellicæ peritiam artesque Romanorum; ac tali clade repente

καὶ δειλιόταυτες ἠρίμῃσαν τοῦ λοιποῦ καιροῦ τινα καὶ φόρους τῷ βασιλεὶ Βασιλεῖ ἑταξάν δοῦναι.

Καιροῦ παρελθόντος ἐπὶν οἷσι δέκα τὰ συνήθη αὐτῶν οἱ βάρβαροι πάλιν οὐκ ἔπαυον πράττειν καὶ ληΐζειν τὰς νήσους, καὶ τοὺς φόρους τοῖς βασιλεῦσι κατὰ τὰς ὑποσχέσεις ἠθέτησαν καὶ οὐκ ἔπεμπον. Ἐπὶ τῶν παρελθόντων ἐδόδομήκαντα, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ τοῦ παιδίου, τρισεγγόνου τοῦ βασιλέως Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς στόλον ἰκανὸν καὶ ἀξιόλογον οικονομήσας καὶ προπαρασκευάσας ἐπέμπει κατὰ τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Σαρρακηνῶν, καταστήσας ἑξαρχον καὶ δεσπότην τῆς αὐτῆς δυνάμειος, ὑδραίτη τε καὶ χερσαίου, τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν τὸν καὶ ὕστερον βασιλεύσαντα. Καὶ ἐλθὼν ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ συμβαλὼν πολλάκις τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ προσβολῆς γενομένης πάντοτε ὑπερείχεν ὁ στρατὸς τοῦ Φωκᾶ, καὶ οὐ δύναμενοι ἀντιστήκει οἱ Κρήτες πρόβῃ ληφθέντες ἔφυγον, καὶ τῶν φρουρίων ἐντὸς εἰσελθόντες ἐκλείσθησαν. Ὁ δὲ Φωκᾶς κατὰ πᾶσαν μηχανὴν πολιορκήσας πρὸς τειχομαχίαν ἐπιτήθειον τοῖς ἄστεσιν ἐπαγαγὼν, καὶ φοβερός φαναὶς τοῖς ἐναντίοις, ὑφ' ἑαυτὸν πᾶν φρούριον τῆς νήσου ἐποίησατο καὶ τὴν μητρόπολιν αὐτὴν Χάνδακα ἐξεπόρθησε, καὶ ἕτερα ἅπαντα πολίχνια ἅμα ὑπέκυπτε τῷ αὐτοῦ θελήματι καὶ τὸν ἀρχηγὸν Κρήτης Κουρούπην καλούμενον ἐχειρώσατο, καὶ τὸν μετ' αὐτὸν ἄλλον πρωτεύοντα Ἀνεμᾶν. Καὶ ταῦτα πάντα κατορθώσας ὁ Φωκᾶς διὰ μηνῶν ἑπτὰ, καὶ τὴν νήσον πᾶσαν ταῖς Ῥωμαίοις ἐποίησεν ὡς τὴ πρότερον, κρατούμενην ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν οὕτω ἕτη ραβ' ἀπεκαταστάθη δὲ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων διὰ τὰ ἀνδραγα-

affectedi, præ timore ac metu postea quieverunt aliquandiu, et imperatori Basilio tributa pendere statuerunt.

Quævis annis prope decem, Barbari non desinebant rursus solita sibi facere, sed populabantur insulas atque mittere recusabant promissa imperatoribus tributa. At annis post septuaginta imperator Romanus puer, Basilii Macedonis proceres, classem non contemnendam contra Saracenos Cretenses misit, harum copiarum tum terrestrium tum navalium duce constituto Nicephoro Phoca magistro, eo, qui postea imperavit. Is in Cretam delatus et frequentibus præliis cum Agarenis conflictatus, semper superior discessit; atque Cretenses cum illi resistere non possent, timore perculsi, in castella sese abdiderunt. Phocas omnes machinas urbibus expugnandis aptas incensibus admovit, et incenso hostibus terrere, insulae castella omnia in potestatem suam redegit, adeoque ipsum ejus caput, Chandacem, expugnavit: cum qua urbe alia quedam oppidula illius se permisissent arbitrio. Idem cepit principem Crete, Curupem nomine, et dignitate illi secundum Anamanem. Confecit Phocas hæc omnia septem mensium spatio, ac tota insula Romanis, ut ante fuerat, restituta est, ab Agarenis annos 120 possessa. Revocata est virtute Phocæ sub imperium Romanum anno 6568, indictione 8. Phocas, duci-

bus et gubernatoribus navium in insula relictis, jussu imperatoris Cpolim rediit ac victoriarum suarum egit triumphos. Mansit insula in potestate Romanorum usque ad imperium Alexii Angeli, qui, execrato fratre, regnum invasit, ut in principio historie nostræ docuimus. Deinde, cum Itali imperium Romanum in plures partes dividerent, et Balduinus, comes Flandrie, imperator Cpolitanus salutatus est, Henrico Dandolo, Venetorum duci, qui et ipse sua sponte aderat, pars non mediocris de toto regno destinata est: obtinuit enim terrarum locorumque omnium, quæ Itali occupaverant, quadrantem unum et dimidium atque ab imperatore insuper dignitate despote ornatus est. Balduus Peloponnesi princeps declaratus est, Romanus Delatziotes, Florentia oriundus, qui grandem pecuniam foederatis principibus crediderat impenderatque, et ultro presens aderat, Athenarum et Thebarum tractus pignori accepit. Ligures sive Gemenæes Euripi insulam aliarumque regionum particulas sortiti, postea Venetis Euboeam dederunt. Bonifacius, marchio Montisferrati, cum manu non mediocri adjuvisset socios totiusque terrestris exercitus summus dux esset, rex Thessalonice ab imperatore Balduino creatus est et Cretam insulam cum aliis locis propriam accepit, sed post eam Ve-

bus et gubernatoribus navium in insula relictis, jussu imperatoris Cpolim rediit ac victoriarum suarum egit triumphos. Mansit insula in potestate Romanorum usque ad imperium Alexii Angeli, qui, execrato fratre, regnum invasit, ut in principio historie nostræ docuimus. Deinde, cum Itali imperium Romanum in plures partes dividerent, et Balduinus, comes Flandrie, imperator Cpolitanus salutatus est, Henrico Dandolo, Venetorum duci, qui et ipse sua sponte aderat, pars non mediocris de toto regno destinata est: obtinuit enim terrarum locorumque omnium, quæ Itali occupaverant, quadrantem unum et dimidium atque ab imperatore insuper dignitate despote ornatus est. Balduus Peloponnesi princeps declaratus est, Romanus Delatziotes, Florentia oriundus, qui grandem pecuniam foederatis principibus crediderat impenderatque, et ultro presens aderat, Athenarum et Thebarum tractus pignori accepit. Ligures sive Gemenæes Euripi insulam aliarumque regionum particulas sortiti, postea Venetis Euboeam dederunt. Bonifacius, marchio Montisferrati, cum manu non mediocri adjuvisset socios totiusque terrestris exercitus summus dux esset, rex Thessalonice ab imperatore Balduino creatus est et Cretam insulam cum aliis locis propriam accepit, sed post eam Ve-

ρὸν ἐπιπολεῖται αὐτὴν τῇ τῶν Ἑνετῶν γερουσίᾳ, καὶ οὕτως ἄχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τῆς χεῖρας αὐτῶν ἐστὶ.

Καὶ ταύτην τὴν ἱστορίαν τῷ λόγῳ ἠνώσαμεν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ εὐρίσκεισθαι· καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Ἴσθμοῦ οἰκοδομὴν ἐπανέλθωμεν.

Λε'. Τῷ ςθιγ' ἔτει, Μαρτίου ιγ', ὁ βασιλεὺς ἀπέσωσεν ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγγρεῶν ἀνομοζομένων· καὶ τῇ ὀγδόῃ Ἀπριλλίου ἤρξατο ἀνακαθαίρειν καὶ ἀνοικοδομεῖν αὐτὸν δὴ **108** τὸν Ἴσθμον, ὡπὲρ ἐστὶ τὸ μῆκος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ εὖρος ἐκ μιᾶς θαλάττης εἰς τὴν ἑτέραν ὀργυιαῖς τρισχιλίαις καὶ ὀκτακοσίαις· τὸ δὲ μᾶκρος ἐκ τῆς χέρσου τῆς Ἑλλάδος ἦτοί τῆς Ἀττικῆς γῆς μετὰ τὸ καταβῆναι τὴν τραχεῖαν ὄδον τὴν λεγομένην Πλάγιον Κακόν, ἕως τῆς πεδιάδος κάτωθεν φθάσαι. ἐν ᾧ τόπῳ ἦν κτισθέντα τὰ τεῖχη ταῦτα τοῦ Ἴσθμοῦ, στάδια τριάκοντα. Ἀπὸ δὲ τῶν τειχῶν τοῦ Ἴσθμοῦ ἕως τῆς Κορίνθου τοῦ ὑπὲρ νεφέλας φρουρίου βουνῶν καὶ τοῦ Ἴσθμοῦ τέλος στάδια ὑπάρχουσι πολλά. Ἔκει δὲ ἡ Πελοπόννησος πλατάνου φύλλῳ εἰς πάντα, τοῦ δὲ φύλλου τὸ καῦλον ὁ Ἴσθμός ἐστιν. Ἀνέστησε δὲ πύργους ἐν αὐτῷ ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ τρεῖς. Καὶ ἐν τινι μαρμαρῷ εὖρον γράμματα γεγραμμένα λέγοντα οὕτως· « Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινός· ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, φυλάξῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν καὶ τὸν πιστὸν δοῦλον αὐτοῦ Βικτωρίνον καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι οἰκοῦντας, τοὺς ἐκ Θεοῦ ζῶντας. »

Τῷ δὲ ςθιδ' ἔτει, μηνὶ Μαρτίῳ, ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ μετ' αὐ-

netorum senatui vendidit, in quorum hodieque ditione est.

Hanc igitur narrationem libro huic nostro intendendam putavimus; revertamur nunc ad communitiōnem Isthmi.

33. Anno 6913, die Martii 13, imperator incolumis in partem Cenchrearum pervenit et 8 die Aprilis expurgare et instaurare Isthmum ipsam coepit, cujus longitudo, sive, ut melius dicam, latitudo ab uno mari ad alterum orgyias ter mille et octingentas patet, longitudo a terra Græca vel Attica, postquam descenderit via aspera, quæ Πλάγιον Κακόν dicitur, donec in planitiem venias, quo in loco muri illi extructi erant, stadia triginta; a muris deinde usque ad Corinthi colles arcemque supra nubes eminentem et finem Isthmi stadia multa sunt. Peloponnesus folio platani simillima est, cujus eandem Isthmus refert. In eo extruxit imperator turres centum quinquaginta tres. Invenerunt tum in marmore has litteras insculptas: « Lumen ex lumine, Deus verus ex Deo vero custodiat imperatorem Justinianum et fidelem ejus ministrum Victorinum et omnes Græciæ incolas qui vitam conformant ad voluntatem Dei. »

Anno 6914, mense Martio, imperator et, qui eum comitatus erat, procerum ordo universus, Cypolim redierunt; quo eodem mense, post illius adventum,

τοῦ οὗσα πᾶσα ἡ σύγκλητος, ἐν ᾧ μηνὶ μετὰ τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως ἀπέθανε καὶ ὁ πατριάρχης κύρ Εὐθύμιος· καὶ τῇ κα' τοῦ Μαΐου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγαγόνει πατριάρχης **109** κύρ Ἰωσήφ ὁ Ἐφέσου μητροπολίτης. Καὶ τῷ ςθιε ἔτει ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ἐν καιρῷ φθινοπώρου, ἐν ᾧ δὲ καιρῷ τὴν Θεσσαλονίκην διερχόμενος τὸν πλασιὸν υἱὸν τοῦ Μπαγιτζήτου ἐκείνου τὸν Μουσταφᾶν, διωκόμενον ὄντα παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ Ἀμουράτου τοῦ τάχα ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐπῆρε, καὶ ἀποσταλάς εἰς Ἀἷμνον, εἶτα εἰς Μιζιθρᾶν.

Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ ἔτους λοιμικῆς νόσου γενομένης ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ ἦτοί ἐν τῇ Μαύρῃ θαλάσῃ, καὶ πανοικί ὄντες ἐν τινι ἄστει τῶν ἐκεῖσε κεφαλατεύοντες ὁ γερμῶδες μου Γρηγόριος Παλαιολόγος Μαμωνᾶς, ἀνὴρ ἀριστος, υἱὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς Μαμωνᾶ τοῦ κυριεύοντός ποτε τῆς Μονεμβασίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν, καὶ οὖν αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ μου ἡ γυνὴ αὐτῷ οὖσα· καὶ ἐν παιδίῳ αὐτῶν θῆλυ, ὃ εἶχον, ἀπέθανε, καὶ μετὰ τῆς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς θανῆς τοῦ παιδίου ἀπέθανεν ὁ πατήρ, καὶ πάλιν μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας τῆς τούτου τελευτῆς ἐτελεύτησε καὶ ἡ μήτηρ, ἧτι· δὲ καὶ ἕξ τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ δύο ἐξ αὐτῶν μόνοι ἐναπελείφθησαν, καὶ ἐλθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν εἶπον ἐν μιᾷ φωνῇ ταῦτα τοῖς ἀθλοῖς μου γονεῦσι· καὶ ἐκ τῆς τσσαύτης Πέψεως καὶ ἀπαραμυθῆτου λύπης ἐν ἀσθενείᾳ πεισόντες καὶ σχεδὸν εἰς κίνδυνον θανάτου **110** ἦλθον. Δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἦλθαν ὁ γεννήσας με, κάγῳ εἰς τὴν

excessit e vivis Euthymius patriarcha, in cujus locum die Maii 21 ejusdem anni surrogatus est Josephus, metropolita Ephesi. Anno 6913, autumnali tempestate, imperator Joannes, cum in Peloponnesum proficiscens, transiret Thessalonicam, Mustapham, spurium Bajazetis filium, quem Amurates ameras, frater ejus, persequabatur, recepit et in Lemnum indeque Mizithram misit.

Per hiemem ejusdem anni ad Pontum Euxinum sive Mare Nigrum sæviente pestilentia, cum in urbe quadam ejus regionis cum tota familia esset eamque regeret affinis meus Gregorius Palæologus Mamonas, filius magui ducis Mamonæ, ejus, qui aliquando Monembasiam cum hœtimitis oppidis administrabat, et apud eum esset soror mea, ejus uxor, eorum filia, quam unicam prolem habebant, extincta est, et post filiole mortem die septimo obiit pater, rursusque post totidem dies etiam mater mortua est, et præterea sex domestici utriusque sexus, duobus tantum relictis, qui Cypolim profecti, uno ore miseris parentibus meis istum nuntium attulerunt. Hi ex magnitudinæ calamitatis et dolore solatii impatienti in morbum adeo non levem inciderunt, ut in periculum vitæ venirent. Qua de causa, cum pater meus esset præpeditus, ego cum Thoma principe in Peloponnesum profectus, illius fungebar officio in cœnatione et cubiculo, quemadmodum

Πελοπόννησον σὺν τῷ αὐθεντοπούλῳ κύρ Θωμᾷ εἰς τὴν αὐτοῦ τάξιν ἦν, εἰς ὑπηρεσίαν ἐπὶ τραπέζης καὶ καλλιώτης αὐτοῦ, ὡς ὠρίσθημεν παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἡτοιμαζόμεθα, καὶ ἐπεὶ ὁ μὲν πρῶτός μου ἀδελφὸς ἦν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ μετ' ἐμὲ ἕτερος, ὡς ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἀφείλετο πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὺς ἀπῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τὴν λεγομένην τοῦ Χαρσιανίτου, ὅπου ἦν καὶ ὁ κατὰ ἀλήθειαν διδάσκαλος κύρ Ἰωσήφ, καὶ ἐκεῖσε ἐγένετο μοναχός.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔαρι καὶ θέρει λοιμοῦ γεγονότος ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Ἄννα ἡ ἀπὸ Ῥωσσίας λοιμῶδες νόσῳ, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Λιβῆος μονῇ.

λς'. Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ ςθκς' ἔτους ἐστάλη εἰς Πελοπόννησον ὁ αὐθεντοπούλος κύρ Θωμᾶς παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς αὐτοῦ· ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ ἐπανέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, κάμει εἰς τὸ καλλίον αὐτοῦ προσηγάγετο Μαρτίου ις' ὑπάρχοντός μου ἔτων ις' καὶ ἡμισυ, ἐκείνου δὲ τοῦ ἀειμνήστου καὶ μακαρίτου ἔτων ἐξήκοντα ὀκτώ ἡμῶν.

III Καὶ τῷ ςθκς' ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Σοφία ἡ τοῦ Μοντεφεράτου μαρκιωνὸς θυγάτηρ, καὶ τῇ ιθ' τοῦ Ἰανουαρίου ἡύλογήθη αὐτὴν καὶ ἐστέφη ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ μεγάλη ἐορτὴ ἐγένετο ἐν τῇδε τῇ στέφει, καὶ ὄντως ἐορτῶν ἐορτὴν καὶ πανηγυρίν πανηγύρεων ἐποίησαν.

λς'. Καὶ τῷ ςθκς' ἔτει ἦλθεν ὁ ἀμπερᾶς ὁ κύριος Κυρίτζης καὶ Μεσμέτης, ἵνα διὰ τῆς Κωνσταντι-

jussi ab imperatore, patre ejus, et parati eramus. Frater meus nati maximus in Peloponneso erat cum imperatore, et alter, me minor, cum morte occubuissent ejus fratres, relictis patre et matre et fratribus, in monasterium abditus, quod dicitur Charsianitæ, ubi etiam verus ille magister Josephus versabatur, monasticam vitam agebat.

Vere et æstate pestilentia Cpoli grassante, Anna domina, e Rossis oriunda, obiit et sepulta est in monasterio Libis.

36. Principio autem anni 6926, ab imperatore pater Thomas princeps juvenis in Peloponnesum missus est. Quo quidem tempore Cpolim rediit imperator, ejus pater, et me in cubiculum assumpsit Martii die 17, annos natum sedecim et dimidium, cum ipse ille æternæ et beatæ memoriæ vir sexagesimum octavam cum dimidio ageret.

Anno 6927, mense Novembri, Cpolim venit domina Sophia, filia marchionis Montisferrati. Eam die Januarii 19 solemnī cæremonia duxit inauguratusque est in æde S. Sophiæ imperator Joannes; quæ inauguratio summam habuit festi diei celebritatem sicutque revera solemne solemniū ei panegyris panegyrium.

37. Anno 6928 adfuit ameras Cyritzes Mehemeres, per Cpolim in Asiam profecturus. Prænuntia-

novopoleως διέλθη εἰς τὴν ἀνατολήν· καὶ ἐπρομαθητεύθη παρὰ τῶν κατασκόπων ὅτι ὑπῆγεν ἵνα τὰ τῆς ἀνατολῆς διορθώσῃ, καὶ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν κατὰ νοῦν ἐλογίζετο ἐλθεῖν κατὰ τῆς πόλεως, ὡς ἐμελέτα. Πάντας οὖν οἱ τῆς βουλῆς τοῦ βασιλέως οἱ ἐμπιστευθέντες τὸ μυστήριον, ἄρχοντες καὶ ἐκ τῶν ἱερωμένων, παροξύνοντες ἐβούλευον τῷ βασιλεῖ ἵνα πιάσῃ αὐτόν· ἐκεῖνος δὲ οὐκέτι κατεπίσθη λέγων· « Οὐκ ἀθετῶ τοὺς ὄρκους οὓς πρὸς ἐκεῖνον ἐποιήσαμην, εἰ καὶ ἂν ἐδεσθαιούμην ὅτι ἔλθῃ καθ' ἡμῶν, μέλλει νικῆσαι καὶ αἰχμαλωτεῦσαι ἡμᾶς. Εἰ δὲ πάλιν ἐκεῖνος ἀθετήσῃ τοὺς ὄρκους αὐτοῦ, πρὸς Θεὸν τὸν περισσοτέρως ἐκείνου δυνάμενον τὰ πάντα ὀνατίθημι. » Δι' ἣν αἰτίαν οὐδέ τινα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐστείλεν εἰς συνάντησιν τῷ ἀσεβεῖ, εἰ μὴ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, Δημήτριον τὸν Λεοντάρην, Ἰσαάκιον τὸν Ἀσάνην καὶ Μανουὴλ τὸν πρωτοστράτορα τὸν Κοντακουζηνὸν μετὰ πολλῶν ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ δωρεῶν βασιλικῶν. Καὶ συναντήσαντες αὐτῷ **112** περὶ τὰ Κουτούλου ἦλθον μετ' ἐκείνου ἕως τοῦ διπλοῦ κίονος· καὶ δι' ὅλης τῆς ὁδοῦ ὠμίλει ὁ ἀμπερᾶς μετὰ τοῦ Λεοντάρη. Ἐκεῖσε περὶ τὸν διπλοῦν κίονα εὐρέθη καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἐν τινὶ τριήρει, ἔχοντες καὶ ἑτέραν ἡτοιμασμένην βασιλικῶς, ὅπως δι' αὐτῆς διέλθῃ ὁ ἀμπερᾶς. Ἐμῶς οὖν ὁ ἀμπερᾶς ἐν τῇδε τῇ τριήρει, πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ θαλάσῃ χαιρετισθέντες ἠσπάσθησαν, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ τριήρει ὄν· καὶ ὁμιλοῦντες ἦλθον ἄχρι τῆς Ἀσίας ἧτοι τῆς ἀνατολῆς πέραν, ὅπου τὰ νῦν Σκούταρι ὀνομάζεται, πρότερον δὲ Χρυσόπολις. Ἐκεῖνος μὲν ἐξελθὼν τῆς τριήρεως εἰσῆλθεν εἰς τὰς σκηνὰς ἧτοι παρεμβολὰς τὰς αὐτῷ προετοιμασθεί-

tum autem fuerat ab exploratoribus, cum orientem ordinatum advenire atque in reditu urbem invasurum. Omnes igitur consilarii imperatoris, quibus creditum est hoc secretum, principes et ecclesiastici suadebant magnopere, ut comprehenderet ameram. At ille renuens: « Non violarem, inquit, quod illi dedi, jusjurandum, etiamsi cum nos adorturum devictosque servituti addicturum esse certo scirem. Si ipse violarit sacramentum, cuncta Deo committam, qui est illo potentior. » Nullum tamen e filiis impio isti obviam misit, sed optimates quosdam, Demetrium Leontarim, Isaacium Asanem et Manuelem Cantacuzenum protostratorem cum multis ducibus et militibus muneribusque regiis. Circa Cutilum obvii facti, prosequenti eum sunt ad duplicem columnam: quo toto itinere sermonem ameras conferebat cum Leontari. Illic etiam imperator et ejus filii in triremi aderant, cum alia triremi cultu regali ornata, qua Mehemetes veheretur. Eam postquam conscendit ameras, invicem se in mari consalutarunt, in sua quisque triremi vecti. Itaque inter colloquendum ad Asiæ seu orientis littus pervenerunt, ubi urbs est, quæ prius Chrysopolis, nunc Scotari dicitur. Ibi ameras e triremi egressus, in tentoria sive tabernacula sibi parata concessit; imperator cum filiis in triremibus edebat ac bibe-

σας, ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἔνδον τῶν τριή-
ρων ἤσθιον καὶ ἔπινον, καὶ ἀποστολὰς τροφίμους
εἰς πρὸς τὸν ἕτερον ἀπέστελλον. Περὶ οὖν τὸν ἔσπε-
ρινὸν ὁ ἀμηρᾶς ἐφιππος ἀπῆλθε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ
διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς περὶ τὴν Νικομήδειαν φερούσης,
ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον οἴκαδε.

λη'. Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψας ὁ
ἀμηρᾶς εἰς τὴν δῦσιν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Καλλιούπο-
λεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν· ὁ δὲ βασι-
λεὺς ἐτοιμάσας τὸν Λεοντάρην Δημήτριον πρὸς ἐκεῖ-
νον ἀπέστειλεν, ἵνα περὶ τῶν προμελετωμένων μάθῃ
καὶ αὐτῷ προμηνύσῃ, ὃν καὶ ἐλέγξῃ **113** περὶ τῆς
καλλῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς ἣν πρὸς ἐκείνον ἐπεδείξατο
καὶ περὶ τοῦ περιάματος καὶ διὰ τοῦ τοιοῦτου πρέσ-
βυος, καὶ πρόσωπον λέγω καὶ τὰ δῶρα ἃ προσεκόμι-
σεν αὐτῷ. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τιμῆς καὶ **B**
ἀγάπης πολλῆς ἐδέξατο τὸν τοιοῦτον. Καὶ τέλος εἶ-
πεν αὐτῷ ὁ ἀμηρᾶς ὅτι ἀσθενῶν εἶχε τινὰς ἡμέρας,
καὶ μετὰ τὸ ὑγιαῖναι αὐτὸν ὁμοῦ συναυλίσονται καὶ
συνομιλήσουσιν. Ἐκεῖνος δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ
ζῆν ἐξεμέτρησε. Καὶ οἱ τοῦ παλατίου αὐτοῦ βουλευ-
φόροι οὐκ ἀπεκάλυψαν τὸ συμβᾶν τῷ Λεοντάρει·
ἀλλ' ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἦν, τάχα θαυμάζων πῶς οὐ
προσεκαλεῖτο αὐτὸν ὁ ἀμηρᾶς, ὅπως καὶ τὰς δουλείας
αὐτοῦ ἀκούσῃ. Κατ' αὐτὴν γὰρ τὴν ὥραν τούτου τὸν
θάνατον μαθὼν πολλοὺς γραμματοκομιστὰς ὁ Λεον-
τάρης ἀπέστειλεν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ οὐκ ἐδυνή-
θησαν ἀπελθεῖν διὰ τὸ εἶναι κλεισμένας τὰς λάθρα
φερούσας ὁδοὺς εἰς τὴν πόλιν. Καὶ οὕτως ἡμέραι
πλείσται παρήλθον, ἀφ' οὗ δὴ τὸ κατὰ τῆς πόλεως
ἀπεκαλύφθη μυστήριον, καὶ θροῦς μέγας ἐγένετο καὶ **C**
βουλὴ καὶ μελέτη, καὶ πολλοὺς ἐλέγχους ὁ βασιλεὺς

bat : atque invicem sibi partes delicatas mittebant.
Sub vesperam ameras, equo insidens, et qui eum
comitabantur, Nicomediam versus abierunt, impe-
rator cum filiis domum discessit.

38. Vere ejusdem anni revertens ameras in occi-
dentem, via quæ trans Calliopolim ducit, Adria-
nopolim profectus est. Imperator ad eum expedit
Demetrium Leontarium, ut, quæ inisset consilia,
cognosceret sibi que renuntiaret, eumque de gratia
et honore, quæ ei præstitisset, et de transvectione
moneret, legatus tum personæ dignitate, tum dono-
rum, quæ offerret, amplitudine insignis. Excepit **D**
eum admodum et honorifice et amico ameras, tan-
demque ei dixit, ægrotare se dies jam aliquot :
postquam convalescisset, sermonem se collaturos
esse. At post diem tertium vitam posuit. Consilia-
rii ejus palatini, quod evenerat, non aperuere Leon-
tari, qui in tentorio suo degabat, mirans, cur non
vocaretur ab amera ad explicandam ei legationis
consilia. Ipsa autem hora, qua eum obisse cognovit,
tabellarios complures ad imperatorem misit, qui
tamen, quoniam viæ, quæ Cpolim ferebant, clam
præclusæ erant, eo pervenire non potuerunt. Itaque
multis dies effluxere, ex quo arcanum invadendæ
urbis consilium patuit, tumultusque ingens exortus
est, multaque deliberatio et sollicitudo erat, et ve-

ἔλαθε παρὰ τῶν συμβουλευτάντων αὐτὸν ποτε ἵνα
πιάσῃ αὐτόν· εὐρίσκετο δὲ τότε ὁ βασιλεὺς δι' αἰτίαν
λοιμοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιθλέπτου. Μόλις οὖν δι'
ἄλλης ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Μεσημβρίαν ἀπαγούσης
ποτὲ ἐστειλεν ὁ Λεοντάρης δρομίδα, καὶ ἐκείθεν διὰ
θαλάσσης ἐλθὼν ἐκομίσαστο γραφὴν περὶ τοῦ θανάτου
114 τοῦ ἀμηρᾶ· καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
τό··· Ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ
πρωτὶ ἀγαλλίσεις.··· Καὶ ἰσοῦ ἐπεσον εἰς ἑτέραν βου-
λὴν καὶ μελέτην, πότερον ἔχειν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐ-
τοῦ Ἀμουράτου ἀγάπην καὶ παράχωρήσωσιν εἶναι
αὐτὸν αὐθέντην, ὡς καὶ τὰ ὀρκωμοτικά αὐτοῦ διε-
λάμβανον, ἢ ἵνα φέρωσι τὸν Μουσταφᾶν ἀπὸ τῆς Μι-
ζιθρᾶν καὶ καταστήσωσιν αὐτὸν αὐθέντην εἰς τὴν
δῦσιν, καὶ ὁ Ἀμουράτης ἔσεται ἐν τῇ Ἀσίᾳ αὐθίν-
της, τοῦ μὲν βασιλέως καὶ πατρὸς τὸ πρῶτον βου-
λευομένου καὶ κρίνοντος δικαίως ἐκ πολλῶν αἰτιῶν
ἵνα ὁ Ἀμουράτης αὐθέντης γένηται, τοῦ δὲ υἱοῦ
αὐτοῦ καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ Δημητρίου ἵνα ποιή-
σωσι τὸν Μουσταφᾶν, λέγοντες ὅτι εἶδεν αὐτοῖς καὶ
τὴν Καλλιούπολιν. Μόλις δὲ ποτε αἰνεῖ κατὰ παρα-
χώρησιν ὁ βασιλεὺς δέδωκεν ἐξουσίαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ
λέγων··· Ἐγὼ γὰρ εἰμι, υἱέ μου, γέρον καὶ ἀσθε-
νῆς καὶ ἐγγὺς τοῦ θανάτου· τὴν οὖν βασιλείαν καὶ
τὰ αὐτῆς δέδωκά σοι, καὶ πρᾶξον ὡς βούλει.··· Ἐν
δὲ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ς' ρ' α' ἔτους μετὰ πλεί-
στων τριήρων ἀπῆλθεν εἰς τὴν Καλλιούπολιν ὁ βα-
σιλεὺς κύρ Ἰωάννης ἄγων σὺν αὐτῷ καὶ τὸν ἀμηρᾶν
Μουσταφᾶν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου, καὶ αὐθέντην
ἐξέβαλεν εἰς τὴν δῦσιν. Καὶ ἡ Καλλιούπολις προσ-
εκύνησεν αὐτόν· καὶ μετὰ τινῶν ἡμέρας ζητηθεῖσα
παρὰ τοῦ βασιλέως τάχα κατὰ τὰς ὑποσχέσεις, ἀπε-

hementer reprehensus est imperator ab iis qui
ameram comprehendendum esse olim suaserant.
Versabatur tunc imperator pestis vitandæ causa in
monasterio Peribleptæ. Vix tandem alia via, quæ
Mesembriam ferebat, Leontaris mittere potuit cur-
sorem, qui inde per mare profectus, litteras de
obitu amere attulit : atque comprobatum est eo
die dictum illud : ··· Vesperi fletus erit, et mane
lætitia.··· En autem, ad aliam curam conversi sunt
et consultationem, utrum cum filio ejus Amurate
amicitiam inirent eumque sinerent principem esse,
quemadmodum sano ejus exigebant sacramenta, an
Mustapham, Mizithra reductum, in occidente prin-
cipem constituerent, Amurates princeps esset in
oriente. Imperator pater, qui primus sententiam
dixit, multis de causis æquum judicabat, ut penes
Amuratem rerum summa esset, filius autem ejus et
Demetrius Cantacuzenus, ut Mustaphas princeps
fieret, quod is Romanis dedisset Calliopolim. Tan-
dem, licet ægre, imperator filio agendi, quod vellet
potestatem concessit his verbis : ··· Fili mi, ego se-
nex infirma valetudine et morti propinquus sum :
itaque tibi trado imperium et quæ ad id pertinent :
facito, quod placuerit.··· Mense Septembri anni
6929 multis cum triremibus Calliopolim venit Joan-
nes imperator, Mustapham e Peloponneso secum

κρίναντο **115** πάντες οἱ Τούρκοι λέγοντες, ὅτι ἐγγύς τῆς πίστεως ἡμῶν ἡ Καλλιούπολις ἐστὶ καὶ μεγάλη τις εὐλάβεια, ἐκεῖ ὁ πρῶτος τόπος ὃν ἐλάβομεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐστὶ τοῦτο τὸ φρούριον, ἐνθα καὶ τὰς τῆς ἡμῶν πίστεως προσκυνήσεις καὶ τὰ λοιπὰ πρῶτον ἐποιήσαμεν εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης μέρη, καὶ οὐκ ἐξέστιν ἡμῖν κατὰ τὸν ἡμέτερον κορὴν θύναται αὐτήν. Ἀλλὰ δώσωμεν ὑμῖν ἑτέρους τόπους καὶ χώρας ἀντὶ αὐτῆς. Ἔστι καὶ ὁ Ἀμουράτης ἐκ τῆς ἀνατολῆς διὰ πρέσβειων πολλὰ ἔτασσε τοῖς Ῥωμαίοις, δεόμενος ἵνα μὴ γενέσθαι τοῦ Μουσταφᾶ ἀθέλητον βοηθήσωσιν· οἱ δὲ ἡμέτεροι τὰ ἐναντία φρονούντες οὐδὲν ἀπεκρίναντο. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ μπαγλέρ μπέης Μπαγιαζήτης διερχόμενος διὰ τοῦ ἐπάνω στενοῦ εἰς τὴν δύσιν, ἀνὴρ χρήσιμος καὶ πρακτικὸς ἐν πολέμοις καὶ βιζίρις ὢν τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀμουράτου, δὲ τὴν Ἄγκυραν ἐκέκτητο εἰς κεφαλᾶτικον, βουλόμενος, εἰ δυνατόν ἦν, κρατῆσαι εἰς τὴν τοῦ Ἀμουράτη ἐξουσίαν, τὴν δύσιν δηλονότι. Καὶ τοῦ Μουσταφᾶ πάλιν ἐξελθόντος ἐκ τῆς Καλλιούπολεως, διήρχετο κατ' αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν. Καὶ συναντηθέντες πόλεμος ἐγένετο, καὶ ὁ Μπαγιαζήτης ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ νικηθεὶς καὶ πιασθεὶς ἀπεκτάνθη, καὶ τὴν εἰς τὴν δύσιν πᾶσαν ἀρχὴν τῶν ἀσεθῶν ἐκυρίευσε. **116** Καὶ πάλιν ἐπιστρέψας ὁ Μουσταφᾶς εἰς τὴν Καλλιούπολιν τῷ αὐτῷ ἔτει, καὶ παράσκει εἰς τὴν ἀνατολὴν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτη εἰς Προῦσαν εὐρισκόμενον, ἠττηθεὶς ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν δύσιν. Καὶ τῷ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους διῆλθε καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Ἀμουράτης μετὰ Λιγυρικῶν ἔτοι Γενουετῶν νηῶν, καὶ

ducens, quem in occidente principem constituit. Coiuit quidem Joannem, ea civitas, sed cum post dies aliquot requireret eam, ut pactum erat, imperator, Turcæ omnes responderunt, ipsorum sacris addictam esse Calliopolim, et magna se astringi religione, siquidem primus locus, quem obtinissent in Europæ oppida religionis suæ auspiciis et reliquas caeremonias fecissent: unde non liceret per eorandem, eam urbem dare Romanis. Dataros se illis esse hujus loco alia oppida ac regiones. Interim Amurates ex oriente per legatos multum instabat Romanis orabatque, ne Mustapham ad principatum provelerent. At nostri, ut qui contraria sentirent, nihil responderunt. Circa initium hiemis ejusdem anni beglerbegus Bajazetes, vir strenuus et bello exercitatus, idemque vezires patris Amuratis et præfectura Ancyre auctus, per superiores fauces in Europam transiit, eam, si posset, in potestatem Amuratis redacturus. Mustaphæ, qui Calliopolim exierat, ad Adrianopolim obviam sit. Pugna commissa, Mustaphas Bajazetem vincit captumque obtinuit, et universo Turcæ in occidente imperio potitur. Eodem autem anno Mustaphas Calliopolim reversus, susceptaque adversus Amuratem, qui Prusæ erat, expeditione in Asiam, victus in occidentem rediit; et æstate ejus anni patruum Amu-

A διώξας τὸν θεῖον αὐτοῦ καὶ καταλήψας ἀπέκτεινε· Ψευθένας δὲ τὰς ἐλπίδας, θεὸς ἡλπίζου ἔχειν, διὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουσταφᾶ οἱ βασιλεῖς [οἱ] εἰς παραγὴν λογισμῶν καὶ φόβον ἐνέπεσον διὰ τὴν ἐχθρὰν ἣν ἔδειξον κατὰ τοῦ Ἀμουράτη, ζητοῦντες τρόπον καὶ αἰτίαν ἵνα, εἰ δυνατόν ἦν, εἰρήνη καὶ ἀγάπη ἀναμέσον τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ῥωμαίων γενήσεται· καὶ ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἀμνηρᾶν πρέσβεις Δημήτριον τὸν Καντακουζηνόν, Ματθαῖον τὸν Λάσκαριν καὶ τὸν γραμματικὸν Ἀγγελου τὸν Φιλομμάτην. Ὁ δὲ ἀμνηρᾶς μαινόμενος ἦν τῷ θυμῷ κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς δι' αἰτίας ὅς εἰπομεν· καὶ εὐθύς ὡς εἶδεν αὐτοὺς, προστάξας ἐν εἰρκτῇ ἐξοφωμένῃ δεσμίους ἔθετο, καὶ ἀσφαλῶς τηρεῖσθαι κελεύσας.

10. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους, τῇ ἐγδοῇ τοῦ Ἰουνίου, τῷ ς' ἔτει ἀποπέλας ὁ Ἀμουράτης διὰ τὸν Μιχάλμπεη, καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινούπολιν πολιορκῶν αὐτήν. Καὶ τῇ ιε' τοῦ αὐτοῦ ἐφθασε καὶ αὐτὸς ὁ ἀμνηρᾶς μετὰ **117** πλήθους στρατοῦ, ἔχων σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς ἀποσταλέντας πρὸς αὐτὸν πρέσβεις δεσμίους. Καὶ τῇ κβ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἐπολέμησεν αὐτὴν δὲ τὴν πόλιν πολέμῳ καθολικῷ. Καὶ τῇ ε' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ς' ἔτους ἀπῆλθεν ἀπρακτος ἀπὸ τῆς πόλεως, θεοῦ βοηθείᾳ. Καὶ τῇ λ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦλθεν ὁ Μουσταφᾶς, ὁ τοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτη ἀδελφός, καὶ διελθὼν τὴν πόλιν ἔπεσον ἔξω εἰς τὸν αὐθεντικὸν περίβολον, καὶ ἐπὶ τὴν αὐρίον τῇ α' τοῦ Ὀκτωβρίου ἦλθε προσκυνῆσαι τὸν βασιλέα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὸ ἀριστον ἐπῆλθε τῷ βασιλεῖ τὸ τῆς ἡμιπληξίας νόσημα, ὃν ἰδόντες οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας

rates cum Ligurum sive Cennensium navibus persecutus est, comprehensumque interemit. Jam morte Mustaphæ spe sua delusi imperatores, turbati ac sibi metuere cœperunt, propterea quod hostilem in Amuratem animum prodidissent. Itaque modum et occasionem quærebant, qua concordia et amicitia inter Turcas et Romanos conciliaretur, miseruntque ad ameram legatos Demetrium Cantacuzenum, Matthæum Lascarim et Angelum Philommatem grammaticum. Ameras, ira incensus adversus Romanos propter eam, quam significavimus, causam, ubi primum legatos vidit, vincetos in obscurum carcerem detrudi diligenterque custodiri jussit.

D 59. Ineunte æstate, octavo die Junii, anno 6950, misit cum exercitu Michalhegum Amurates, clausique et obsedit Cpolim. Die ejusdem mensis decimo quinto ipsemet cum magnis copiis accessit, legatos in vinculis adducens, et die vicesimo secundo mensis Augusti urbem universis viribus oppugnavit. Die tandem sexto Septembris anni 6951 Dei gratia re infecta ab urbe recessit. Ejusdem mensis die tricesimo Mustaphopulus, Amurateæ scater, per urbem profectus, in septium Dominicum pervenit, et proximo die, qui fuit primus Octobris, ad imperatorem et filios ejus adorandos accessit. Eodem die post jentaculum imperator hemiplexia correptus est: quem Turcæ Asiani mirabundi dice-

Τούρκοι ἔλαγον θαυμάζοντες ἔτι ὁμοίως τῷ τῆς αὐ-
τῶν πίστεως προφήτῃ Μαχουμέτῃ ἐστὶ τῆ θεωρίας,
ὡς ποτε καὶ ὁ Λιπαριάζητης ὁ καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ περὶ
τούτου εἶρηκε· « καὶ ἕστις οὐκ οἶδε τὸν βασιλέα,
ἀπὸ μόνης τῆς θεωρίας αὐτὸν λέγει εἶναι βασιλέα. »
Ὁ δὲ Μουσταφάπουλος πλημμελήσας πλείους ἡμέ-
ραις ἐν τῇ πόλει ἔνακεν τοῦ τῷ βασιλεῖ συμβάντος
τέλος ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σηλυμβρίας, καὶ μὴ διατρέ-
ψας ἐκεῖσε ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ διελθὼν
ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πρωῦσαν. Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ
ἔτους ἐπῆλθε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κατ' αὐτοῦ εἰς
τὴν Ἀσίαν, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν προδοσίᾳ τῶν
ἰδίων αὐτοῦ.

μ'. Τῷ δὲ Μαίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἕτερον τὸ
Ἑξαμίλιον **118** ἦτοι ὁ τῆς Πελοποννήσου Ἰσθμὸς
ὑπὸ τοῦ Τουραχάνη, καὶ πολλοὶ τῶν Ἀλβανιτῶν ἀπε-
κτάνθησαν. Καὶ τῷ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔφυγεν
ὁ αὐθεντόπουλος κύρ Δημήτριος μετὰ Ἰλαρίωνος
Δόρια καὶ Γεωργίου Ἰζαούλ, γαμβροῦ τοῦ αὐτοῦ Δόρια,
καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Γαλατᾶν, ἵνα ὑπέκωσι πρὸς τοὺς
Τούρκους· καὶ πάλιν οὐκ ἀπῆλθον, ἀλλ' εἰς τὴν Οὐγγα-
ρσίαν. Καὶ τῇ ιε' τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ς' αὐτοῦ ἔτους,
δέδωκε ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης εἰς τὴν Οὐγγαρίαν,
ποιήσας δεσπότην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν σύθεντό-
πουλον κύρ Κωνσταντῖνον, καὶ καταλείψας αὐτὸν εἰς
τὴν πόλιν ἀντ' αὐτοῦ. Τῇ δὲ κβ' τοῦ Φεβρουαρίου
μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐποιήσαμεν ὀρκωμοτικὴν ἀγά-
πης μετὰ τοῦ ἀμηνᾶ Ἀμουράτη, καὶ τότε τοὺς
πρέσβεις ἠλευθέρωσε. Τότε οὖν αὐθις ἀπῆλθον
πρέσβεις, Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς ὁ καὶ ὑπερον μέγας
δοῦξ γενόμενος καὶ ὁ Μελαχρηῦς Μενουήλ καὶ ἐγὼ,

hant specie simillimum esse auctori religionis suae
Mahometi; quemadmodum aliquandā ejus hostis
Bajazetos de eodem affirmavit: quicumque non nos-
set imperatorem, eum tamen ex solo aspectu imperato-
rem illum esse intellecturum. Mustaphopulus per dies
multos propter casum imperatoris flagitiis in urbe
designatis, postremo Selymbriam usque abiit, sed
inde statim Cpolim reversus, Prusam se contulit.
Vere hujus anni frater ejus in Asia adversus eum
profectus est, proditumque a suis morte multavit.

40. Mense Maio ejusdem anni captum est a Tu-
rachane Hexamilium sive Isthmus Peloponnesi, ac
multi ex Albanis occisi sunt. Aestate sequenti prin-
ceps Demetrius cum Hilarione Doris et hujus ge-
nero, Georgio Hizaulo, profugus Galatiam venit, ut
ad Turcas abiret: ad quos tamen non venerunt,
sed in Hungariam profecti sunt. Die decimo quinto
Novembris, anno 6932, imperator Joannes in Hun-
gariam transit, despotā facto et in urbe relicto
fratre Constantino, qui suum interim locum tene-
ret. Die vicesimo secundo Februarii ejusdem anni
amicitiam sacramento firmavimus cum Amurate
amira, qui legatos jam liberos dimisit. Tum rursus
legati missi sumus, Lucas Notaras, qui postea ma-
gnus dux factus est, Manuel Melachrenus et ego,
propterea quod Melachrenus jam prius ad amersam
venerat pacemque esse conventuram cognoverat, No-

τα δὲ αἰτίας τοιαύτης, ἔτι ὁ μὲν Μελαχρηῦς καὶ ἄλλο-
τὲ ποτε προεπέλθε πρὸς τὸν ἀμηνᾶ καὶ ἔγνω ὅτι
ἐμελλε γενεθῆναι ἡ ἀγάπη, ὁ δὲ Νοταρᾶς ἵνα τελείῃ
αὐτὴν ὡς χρήσιμος καὶ καλὸς, ἐγὼ δὲ ὡς παρὰ τῆς
ἀγίας δεσποίνης τῆς συγγενοῦς τοῦ ἀμηνᾶ ἕκ τῆς
μητρὸς αὐτοῦ ἀποσταλεῖς· καὶ εἰ τι ἂν δεήσει, γρά-
ψω καὶ διὰ ὑφειλιτῶν γραμμάτων πρὸς τε τὸν γη-
ραῖον βασιλέα καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα
κύρ Ἰωάννην εἰς τὴν Οὐγγαρίαν εὐρισκόμενον. Τῷ
δὲ τῷ εἶναι τοῦ Ὀκτωβρίου **119** τοῦ ς' αὐτοῦ ἔτους
ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν διὰ τοῦ μέρους τοῦ εἰς τὴν
Ἰατρον ποταμὸν κατερχομένου ἐν χώρᾳ τῆς Κελλίης
ἐκονομαζομένου ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης, ἀπελθού-
σων τριήρων ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐκεῖσε·
προέπεμψε γὰρ ἀπὸ Οὐγγαρίας ἄνθρωπον ἀλλόγλωτ-
τον καὶ ἀλλογενῆ τοῦ ἔλθειν διὰ ξηρᾶς μετὰ πιτα-
κίου ὑφειλιτοῦ, ὃς ἔλθων ἐξήτει· ἰδεῖν τὸν βασιλέα
λέγων ὅτι ἀνάγκη ἦν αὐτῷ ἰδεῖν αὐτὸν καὶ ὁμιλῆσαι
σὺν αὐτῷ. Ἀποκρινόμενος· πῶς ἐδύνατο τοιοῦτον ἄνθρω-
πον ἰδεῖν βασιλέα ἀσθανῆ; κατέκοιτας γὰρ ἦν, καὶ
μένος πρὸς μόνον ἦθελεν συνᾶσαι λόγον. Πολλῶν οὖν
λέγων θάπανηθέντων ἐστάλησαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον
δύο τῶν σεκρέτων σὺν ἐμοί, καὶ εἶπον αὐτῷ· « Ἢ
εἰπέ ἢ βούλει τῷ παρόντι, ἢ δεῖξαντες ἐμᾶ, ἢ ἢ ἀπ-
ελθε ἐνθα βούλει, ἢ ἡνίκα παραλαβὼν με κατ' ἰδίαν
δέδωκέ μοι χάρτην ὑφειλιτοῦ, ὃς δεδήλωκέ μοι ἔτι
δὲ πῶθεν καὶ πότε ἐξῆλθεν. Ὡς δὲ διώρθωται τὸ
ὑφειλιτὸν καὶ ἀπῆλθον ἀναγνῶνας τούτο, ἀνέφε-
ρον ὅτι ζητῶ εὐεργεσίαν, ἐπεὶ χάριεντα ἐμελλόν
μηνύεσθαι διὰ τῶν ὑφειλιτῶν. Ἐκείσε καὶ τῆς δε-
σποίνης καθεζομένης καὶ τῆς νόμφης αὐτῆς, τοῦ

varas ad perficiendam eam in primis utilis et idoneus
esse videbatur, et ego asancta desponsa, quae a ma-
terno genere ipsi amere cognata fuit, missus eram,
cui etiam hoc munus datum est, ut, si quid opus
foret, litteris id consignatam ad imperatorem senem
et filium ejus, Joannem imperatorem, in Hungariam
perscriberetur. Exeunte autem Octobri mense anni
6933, per regionem, cui Cellii nomen est, ad Istrum
fluvium pertinentem, imperator Joannes in urbem
reversus est, missis illic Cpoli triremibus. Praemi-
serat enim ex Hungario Joannes hominem peregrini-
num et peregrina utentem lingua, qui cum tabella ob-
signata terrestri via in urbem proficisceretur. Is, ubi
advenit, imperatorem videre cupiebat, affirmans, ne-
cesse esse, ut videret eum et cum eo colloqueretur.
At enim quo pacto fieri poterat, ut imperatorem,
qui aegrotus decumbebat, iste homo conveniret et
solus, id quod volebat, cum eo conferret sermonem?
Itaque, cum multum esset discorpatum, missi ad
eam sunt mecum duo viri imperatori a secretis,
qui ita eum compellarent: « Aut aperi, quid velis,
huic viro » (me autem demonstrabant), « aut abi,
quo libet. » Sic tandem seducto mihi litteras tra-
didit obsignatas, e quibus didici, unde et quo tem-
pore Joannes discessisset. Deinde cum abissem ad
recitandas eas, praemium me exspectare signifi-
cavi, ut qui latum nuntium essem allaturus. Con-

δεσπότης ἀπόντος εἰς τὸ κωνήγιον, κάγω ἀνέγνωσα τὸν χάρτην, καὶ ἀκούσαντες ὅτι ὑγιαίνει καὶ ἐμελλεν εἰσεῖν καλῶς εἰς τὰ περὶ τὴν μεγάλην Βλαχίαν, καὶ ὅπως ἀπέλθωσι τριήρεις εἰς τὸν τόπον τὸν ἐπονομαζόμενον Κελλίον **120** καὶ ἄρασι αὐτὸν φέρωσι, ἐχάρησαν λίαν. Καὶ μετὰ μικρὸν κελεύσας ὁ βασιλεὺς τὸν ἱματοφύλακα, ἔδωκέ μοι καθάδιον μολιθῶν χιτρουχὴν μετὰ βαρσοκοιλίας ἐνδεδυμένον καὶ χρυσίου κεντηνάριον, ἔτι δὲ καὶ τὸν κάλλιστον γλωσσόκομον τὸν μέγαν καὶ ὠραῖον, ἐν πέρ ποτ' ἐμοῦ ἐζήτει· εἶχε γὰρ ὁδε ὁ γλωσσόκομος ἐνδὸν λάφυρα ἀξία θείας πολλὰ καὶ καλὰ καὶ ἕτερα εἴδη θουμάτια, ἀπερ ἐδώθησαν ὕστερον μετὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐνθεν ζωῆς, τὰ μὲν ταῖς υἱοῖς αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑπὲρ τῆς ἀγίας ψυχῆς αὐτοῦ. Τοῦτον γὰρ τὸν ὠραῖον καὶ θουμαστὸν γλωσσόκομον ἀπὸ κοινοῦ ὠρέχθη αὐτὸν· διὰ ἔδοξέ μοι ζητῆσαι τοῦτον, δεόμενος τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ ἀπεκρίνατό μοι ὅτι Αὐτὸς ὁ γλωσσόκομος ὑπῆρχεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ βασιλέως, καὶ ἐν αὐτῷ, ὡς οἶδας, εἶχε πολλὰ καλὰ λάφυρα καὶ λίθους πολυτίμους καὶ ἕτερα πλείστα βασιλικὰ εἶδη, πλείονα ἢν οἶδας. Ἐγὼ δὲ πάλιν θέλω δωρῆσασθαι αὐτὸν τῷ βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου, ἵνα ἐν αὐτῷ ἔχη κίκεῖνος μετὰ τῆς εὐχῆς αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ τὰ ἑαυτοῦ. Καὶ ἀπέπεμφέ με· καὶ τότε διὰ τὰς χρητὰς ἀγγελίας, ἃς ἐκόμισα αὐτῷ, προσέταξεν ἵνα λάβω τὸν εἰρημένον γλωσσόκομον, ὃν καὶ ἔσχηκα μετὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ εὐχῆς πλήρη πολλῶν χρησίμων καὶ τιμίον πραγμάτων τούτου τοῦ ματαίου βίου, κελεύσασα ἔτι καὶ **121** ἡ

sidentes ibi imperatrix et filia ejus, absente vendendi causa imperatore, cum ego litteras praelegissem, magnam ex iis voluptatem perciperunt, quippe e quibus discerent, Joannem bona uti valetudine et in magnam Blachiam profecturum esse atque cupere, ut in regionem, Cellium quæ appellatur, mitterentur triremes, quæ se reciperent et in urbem reducerent. Ac brevi post imperator per prefectum vestimentorum donavit mihi vestem sericam egregiam et centenarium auri, atque arcam insuper vestiariam amplam et mire pulchram, quam olim mihi recusaverat. Continebat enim ea arca multam suppellectilem visu dignam et præclaram, aliasque res mirabiles, quæ deinceps post obitum imperatoris partim filiis ejus donata, partim ob salutem beatæ ejus animæ sacrificata sunt. Hujus igitur arcæ egregiæ et plane mirabilis cum diu flagrassem desiderio, visum est mihi ab imperatore eam expetere. At ille ita respondit: « Fuit ea arca imperatori, patri meo, qui, ut nosti, multa præclara opera, lapides pretiosos aliaque regia ornamenta plura, quam credas, in ea asservabat. Ego eam rursus imperatori, meo filio, donabo, ut is quoque ex votis tum suis tum meis in eadem res suas asservet. » Ita dimisit me. Tum autem propter lotos, quos ei attuleram, nuntios imperavit, ut traderetur mihi ista arca, quam cum pio ejus voto rebus utilibus et in hac inani vita laudatis repletam accepi. Similiter imperatrix vestem sericam exi-

A δεσποῖνα ἵνα σεριχὴν ἐνδυμα προσφέρωσι μοι καλὸν πράσινον καὶ νομίσματα πεντήκοντα, ἡ δὲ νέα δεσποῖνα μηνύσασά μοι ὅτι τὸ δεῖνα αὐτῆς ἐνδυμα ἔσεται τῇ ἐμοῦ συνεύνω, ὅταν γυναικί συναρμοσθῶ, καὶ χρυσίνοι τεσσαράκοντα.

Τῇ δὲ κα' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους κεκοίμηται ὁ ἐν τῇ μακαρίᾳ τῇ λήξει αἰδύμοσ καὶ εὐσεβῆς βασιλεὺς κύρ Μανουήλ, ὃς διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομάσθη πρὸ ἡμερῶν δύο τῆς θανῆς αὐτοῦ Ματθαῖος μοναχὸς· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τεθασμιά βασιλικῇ καὶ περικαλλεῖ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, μετὰ πένθους καὶ συνδρομῆς οἷα οὐ γέγονε πώποτε πρὸς τινα τῶν ἄλλων. Ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη ος' καὶ ἡμέραι κε', ἐξ ὧν ἐβασίλευσεν ἔτη δύο καὶ τεσσαράκοντα.

Ὁδτος οὖν ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουήλ πρῶτον θυγατέρα ἐγέννησε τὴν . . . . ., εἶτα Κωνσταντίνον, Ἰωάννην τὸν βασιλέα καὶ Ἀνδρόνικον τὸν δεσπότην, καὶ θυγατέρα δευτέραν τὴν . . . . ., Θεόδωρον τὸν δεσπότην καὶ πορφυρογέννητον, Μιχαήλ τὸν αὐθεντόπουλον, Κωνσταντίνον τὸν δεύτερον τὸν καὶ βασιλέα γενόμενον, Δημήτριον τὸν δεσπότην καὶ Θωμᾶν τὸν δεσπότην. Ζῶν δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτῶν διεμέρισεν ἐκάστῳ τούτων τούσδε τοὺς τόπους, ὃς ἦν αἰτίαν καὶ μέγα **122** κακὸν προσξίνησε τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν Ἰωάννην βασιλέα εἶασε, τῷ δὲ δεσπότην κύρ Ἀνδρόνικῳ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ ἐκυτῆς ἐδῶκεν.

C miam prasino colore et nummos quinquaginta mihi dari jussit; ejus filia autem significavit, postquam uxorem duxissem, huic se vestem suam præstantissimam et nummos aureos quadraginta donaturam esse.

Die Julii 21 ejusdem anni beatorum sorte obdormivit gloriosus et pius imperator Manuel dominus, biduo ante mortem divino et angelico habitu indutus et appellatus Matthæus monachus. Sepultus est in venerabili basilica et pulcherrimo monasterio Pantocratoris, cum luctu et concursu, qualis nulli unquam alii contigit. Omnino vixerat annos 77 et dies 25, e quibus regnaverat annos duos et quadraginta.

D Hic igitur imperator, Manuel dominus, primum filiam procreavit nomine, . . . deinde Constantinum, imperatorem Joannem et Andronicum despotam, tum alteram filiam, cui nomen erat, . . . Theodorum despotam et porphyrogenitum, Michaelen principem, Constantinum minorem, qui imperator fuit, Demetrium despotam et Thomam despotam. His imperator pater, cum in vivis adhuc esset, locos hosce distribuit: quæ res imperio Romanorum magnam calamitatem attulit. Ac primum quidem Joannem sivit imperatorem esse, Andronico autem despotæ Thessalonicam ejusque urbis territorium donavit. Visum autem est huic propter summam imbecillitatem, Thessalonicam urbem et quæ ad eam pertinent Venetorum civitati vendere nummis

Οὗτος δὲ βλαβείῳ ὑπὸ βαρυτάτης ἀσθενείας, ἐδόξεν αὐτῷ ποιῆσαι τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ ἐκείνης τῆ τῶν Ἑνετῶν γερουσίᾳ διὰ χρυσοῦ χιλιάδας πεντήκοντα. Εἶτα περάσας ἦλθεν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἐν χώρᾳ λεγομένῃ Μαντινεΐα, καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τὴν διατριβὴν ἐκεῖ ἐποίησεν ἕνεκεν τῆς τοῦ ἀέρος εὐκρασίας. Ὑστερον δὲ μοναχὸς γενόμενος κατέκρησεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ λεγομένῃ· τῇ δὲ δεσπότῃ κύρ Θεοδώρῳ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὰ ἐκείνης· τῷ δὲ βασιλεῖ κύρ Κωνσταντίνῳ τὰ τοῦ Εὐξείνου πάντου μέρη,

aureis quinquagies mille : quo facto, ipse, in Peloponnesum profectus, Mantineam urbem se contulit ibique cum Joanne filio vitam agebat propter commodam aeris temperiem. Postea monachus factus, Cpoli sedem collocavit in monasterio Pantocratoris. Theodoro despote pater Lacedæmonem ejusque territorium assignavit; imperatori Constantino domino tractus ad Pontum Euxinum, h. e.

λέγω Ἀγχίαλον καὶ Μεσημβρίαν καὶ τὰ αὐτῶν καὶ τῷ δεσπότῃ κύρ Θωμᾷ τὰ ἐναπομείναντα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ.

Καὶ τῷ 593δ' ἔτει μηνὶ Αὐγούστῳ ἡ δεσποινὰ κυρὰ Σοφία φυγοῦσα διέβη εἰς τὴν αὐτῆς πατρίδα, δι' αἰτίαν τοιαύτην ὅτι ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ εἶχε τοσαύτην εὐνοίαν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτήν, καὶ εἰρήνῃ ἀνά αὐτῶν οὐ διεκείτο διὰ τὸ ἐρᾶσθαι τὸν βασιλεῖα ἐτέρων γυναικῶν, οὕνεκα οὐκ ἦν ἡ δεσποινὰ ἐκ φύσεως ἐστολισμένη τὴν ὠραιότητα.

Anchialum et Mesembriam cum territoriis, ac Thomæ despote partes Peloponnesi reliquas.

Anno 6934, Augusto mense, imperatrix Sophia domina fuga se in patriam recepit, quoniam imperator Joannes dominus, ejus conjux, parum ei amoris charitatisque præstabat, nec concordia inter eos erat, quia ille alias amabat mulieres, cum imperatrici formam natura negavisset.

123 BIBΛION Β'

Ἀρχόμενον μετὰ τὴν θανάτῳ τοῦ βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

α'. Ἐν τῷ καιρῷ οὖν 593δ' ἔτους μηνὶ Αὐγούστῳ διέβη τὰ βασιλικά σκήπτρα καὶ πᾶσα ἡ τῆς βασιλείας ἐξουσία πρὸς Ἰωάννην τὸν υἱὸν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει κύρ Μανουὴλ βασιλέως, ὃς καὶ πρῶστειμένος ἦν εἰς βασιλεῖα. Καὶ τῷ 593ε' ἔτει, Αὐγούστου καθ', ἔγαγον διὰ θαλάσσης μετὰ τριήρων τὴν κυρὰν Μαρίαν τὴν Κομνηνὴν ἐκ Τραπεζοῦντος, θυγατέρα Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος· ἐν δὲ τῷ 593ς' ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ

β' ἠὲ ἀγγήθη αὐτὴν ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης, ἣν καὶ αὐγούσταν ἀνηγόρευσεν. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἐξῆλθεν αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τῇ καθ' Δεκεμβρίου σὺν τῷ αὐτῷ ἀδελφῷ κύρ Κωνσταντίνῳ δι' αἰτίαν τοιαύτην, ὅτι ὁ αὐτῶν ἀδελφὸς ὁ δεσπότης 124 κύρ Θεόδωρος ἐβούλετο γενέσθαι μοναχὸς, καὶ ὁ κύρ Κωνσταντίνος ἐναπομείνη αὐθέντης εἰς πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον· ὃς μεταμελη-

LIBER II

Incipiens post mortem imperatoris Manuelis Palæologi et ab initio imperii Joannis, filii ejus.

1. Anno igitur 6934, mense Augusto, imperium omnisque potestas imperatoria, in Joannem transit Manuelis, beatæ memoriæ imperatoris, filium, qui jam ante diademate imperatorio ornatus fuerat, atque anni sequentis die Augusti 29 per mare trementibus Maria Comnena Trapezunte advecta est, Alexii Comneni, Trapezuntiorum regis, filia. Eam mense Septembri anni 6936 imperator Joannes matrimonio sibi junxit declaravitque Augustam; atque eodem anno, mense Novembri, imperator

C ipse ex urbe profectus, die Decembris 26 cum Constantino fratre in Peloponnesum pervenit, ut hic totius insulæ constitueretur princeps, quoniam Theodorus despota, illorum frater, monachus fieri voluit, quod tamen is consilium postea mutavit. Cum his ego tum primum in Peloponnesum veni, unus e ministris imperatoris, domini mei, et ut curam haberem Constantini despote, propter causam hujusmodi. Jussus a beato et glorioso eorum patre, morti vicino, hæc ego manu mea scripsi,

θαλασσοπλοῦς οὐκ ἐγένετο μοναχὸς. Μεθ' ὧν κατὰ ἀρχὴν εἰς τὴν Παλαιστίνην ἦλθεν, εἰς δουλοσύνην τοῦ βασιλέως τοῦ αὐθέντου μου Ἰου, καὶ ἵνα ἔποιθλόπω καὶ τὸν δεσπότην κύρ Κωνσταντῖνον δι' αἰτίαν τοιαύτην. Ὅτε ὁ μακάριος καὶ ἀοιδίμος κατήρ αὐτῶν ἤγγιζε πρὸς τὸ ἀποθανεῖν, προστάξει με καὶ ἔγραψα τοιαῦτα οὐκιοχέρως, οὐχὶ ὡς δεσπότην αὐτοῦ· αὐτὸ γὰρ διατιθεῖται ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ προστάττουσιν. Ἐν ἧ' προστάξει διορίζεται τάδε ἔπειθ' καὶ ἔγραψα. ἵνα ἔχη ἕκαστος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ μὲν τῶδε ὁ δὲ τῶδε ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ λαφύρων καὶ λίθων κολλοσίμων καὶ ἀξιολόγου εἰδῶν, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἔγουν τῆς ἔσω παλατίου, ἱματισμοὶ καὶ παρεσκευαὶ, ἵνα μερισθῇ εἰς τέσσαρα μέρη, εἰς πρῶτον μέρος καὶ λειτουργίας ὑπὲρ αὐτοῦ κατετάκται τῶν ἐκλήθων, ὁ πολυτελέως καὶ καλῶς ἐδούθηται. τὰ δὲ ἕτερα τρία μέρη εἰς πτωχοὺς, εἰς ἱατροὺς καὶ εἰς τοὺς αὐτοῦ καλλιῶτας· ἐπίτροποι δὲ ὄσιν ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ὁ ἐν τῇ πόλι Ἰερουσαλήμ μονῆ Μακάριος ὁ ἐξ Ἰουδαίων, ὁ διδάσκαλος Ἰωσήφ ἐν τῇ τοῦ Χαραϊανίτου μονῆ, καὶ ἐγὼ. **125** Καὶ ἀναγνωσθεὶς ταύτης δὴ τῆς προστάξεως παρ' ἐμοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ τῆς δεσποίνης καὶ τοῦ βασιλέως καὶ υἱοῦ αὐτῶν καὶ υἱοῦν, τῆς προστάξει τῶν υἱῶν αὐτοῦ λέγων· « Ἰδέ μου, ἤκουσας ἃ προστάξει μὲν ὑμῖν περὶ τῶν ὑπηρετητῶν μου ἰδίων » (ἔγραψα γάρ)· « οἱ δὲ καλλιῶταί μου οἱ ὑπηρετήσαντές μοι καλῶς καὶ εὐνοϊκῶς διακονοῦνται ὡσεὶ κυρίως πρὸς με, ἵνα ἔχωσι παρὰ πάντων τῶν υἱῶν μου ἀγάπην καὶ καλοδοχίαν καὶ προμήθειαν κατὰ τὸ ἀναλογεῖν ἐνὶ ἕκαστῳ αὐτῶν. Ἐξαιρέτως δὲ πᾶ-

ντα λέγω σοι περὶ τούτου δὴ τοῦ Φραντζῆ, ὅς καλῶς μοι ἐδούλευσε καὶ εἰς πάντα τὰ τῆς ψυχῆς μου καὶ σώματος ἐθεράπευσε, καὶ ἄν εἰς τὰ τῆς ἀσθενείας μου πλεῖον τῶν ἄλλων θεράπευσε, ὡς καὶ ἐλπίζω ὅτι καὶ τὰ τῆς ψυχῆς μου μετὰ θανάτου καλῶς οἰκονομήσῃ. Ἡ νεότης γὰρ αὐτοῦ καὶ τὴ γῆρας τὸ ἐμὸν οὐκ εἴσασαν γενέσθαι· εἰ πρὸς αὐτὸν ἀντάξιον τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης ἦν ἐφύλαξεν εἰς ἐμὲ· διὰ τοῦτο ἀφήμι αὐτόν σοι· καὶ εὖως τῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας τῆς ἐμῆς τύχης, ὁ δὲ αἰτίαν τοιαύτην παρ' ἐμοῦ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ, αὐτὸς ποίησον. » Καὶ τοῦτα ἔλαγε καὶ προστάτετε περὶ ἐμοῦ. Ἐπει δὲ καὶ μετὰ τοῦ δεσπότην κύρ Κωνσταντῖνου πολλὴν ἀγάπην εἶχον κατὰ καὶ πληροφορίαν, ἦν ὁ θεὸς ἀπεδέχτο, ἐξ αἰτίας τοιαύτης ὅτι τοῦ πατρὸς μου ὁ ἀδελφὸς ἦν αὐτοῦ παιδάγωγος, καὶ οἱ υἱοὶ **126** αὐτοῦ οἱ ἐμοὶ ἐξ ἀδελφοὶ συνανέτροφος αὐτῷ καὶ φίλοι καὶ δοῦλοι αὐτῷ, καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν. Ἐπει τοῦ καιροῦ φέροντος σικαίωσιν ἐμοῦ πρὸς τὸν μακαρίτην καὶ ἀοιδίμον πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἕσα αὐτῷ ἦν ἀναγκαῖα δι' ἐμοῦ εὐρισκέν. Ἠγάπα γὰρ ἔχειν με καλλίου εἰς τὴν αὐτοῦ δουλοσύνην· συνήθεια γὰρ ἦν καὶ τὰς ἐν τοῖς τῶν βασιλείων οἴκοις χωρεῖν πρὸς τῶν πατέρων καλλιῶτας ἐν τοῖς τῶν υἱῶν καλλιῶταις, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς τῶν υἱῶν καλλιῶτας ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς· τοῦτο δὲ ἐπιζώντων τῶν πατέρων, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ θάνατον. Ὡς οὖν ἀπέθανεν ὁ μακαρίτης καὶ ἀοιδίμος πατήρ αὐτοῦ, μετὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ μνημόσυνον ἐπαπεπρίψαμεν πάντες οἱ καλλιῶται αὐτοῦ εἰς τὸ παλάτιον· ἔθος γὰρ ἔστι καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ καλλιῶται αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως καταμένειν ἐπι-

non ut testamentum iamque : non enim testantur imperatores, sed iubeant : hinc igitur, quæ ille constituebat, ego ab eodem iussus scripsi : ut singuli ejus filii alius aliud de ornamentis ejus et gemmis rebusque aliis pretiosis acciperent, reliqua autem bona, quæ quidem in palatio essent, vestimenta et apparatus, in quatuor partes dividerentur : quarum una consumeretur in liturgiis et ecclesiarum ornamentis supra solitum modum adornandis, quæ sane magno cum sumptu et splendore instituta sunt : reliquæ tres distribuerentur pauperibus, medicis et ommesicis ejus. Curatores autem essent spiritalis pater ejus Macarius, qui, ex Judæis oriundus, in Xanthopoliensium monasterio erat, Josephus, monasterii Charsianensis magister, atque ego. Hæc cum coram ipso Manuele, imperatrice et eorum filio imperatore, et his solis quidem, recitasset, postremo imperator illa filio suo præcepit : « Audisti, fili mi, quæ vobis super ministris meis jussa dedi. Cubiculariis autem, qui pulchre mihi et studiose servierunt, præcipuam gratiam habeo, atque volo, ut ab omnibus filiis meis id illis opteris, tutela et studiis contingat, quod cuique convenit. Itaque in primis hæc tibi Phrantzæ commendo, qui egregie mihi ministravit, omnibusque animi et corporis commodis cum ante prospexerit, tum nunc in ægritudine mea præ cæteris prospicit, ac spero, cum-

dem etiam, quæ ad animam meam post obitum expiandam pertinent, probe administraturum esse. Per ipsius enim juventutem et senectutem meam non licuit, quod amore ac studio, quæ mihi præstitit, dignum esset, illi referre. Quare tibi eum committo, atque spero, te, ut, quæ exopto præcorque tibi, adipiscaris, suppleturum esse, quod illam ob causam Phrantzæ ipse præstare non potui. » Hæc ille de me dixit et præcepit. Intercedebat autem etiam cum Constantino despota, numinis divini gratia, magna mihi familiaritas, cum patris mei frater præceptor ejus esset, et hujus filii, fratres mei patruales, una cum ipso educarentur, in ejusdemque essent amicis et ministris : quibuscum ego in illius veni familiaritatem. Deinde, ferente ita tempore, in beati et gloriosi patris ejus ministerium transii, qui in omni re sibi necessaria opera mea utebatur. Proorsus enim cupiebat in suo me habere ministerio. More autem et consuetudine receptum erat in imperatorum palatiis, ut patrum cubicularii in cubicula filiorum intrarent, non contra filiorum cubicularii in cubicula patris, idque vivis patribus, non post eorumdem mortem. Postquam igitur obiit beatus et gloriosus pater ejus, peractis illi primis justis, omnes cubicularii ejus in palatium reversi sumus. Nam hic quoque mos tenet, ut cubicularii imperatoris circa sepulcrum ejus mane-

τὸν τάφον αὐτοῦ μέχρι τοῦ πρώτου μηνιοσύνου. Καὶ οὕτως ἀπῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν, ἐνθα κατέ-
 μενον ὁ δῆσις δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος, καθί-
 σαντες ἔξω ὡς οἱ πολλοί. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ δεσπό-
 τῆς ἀποστείλας τὸν θεῖόν μου, καὶ εἶρηκέ μοι δεσ-
 ποτικῶ προστάγματι ὅτι Σὺ μὲν τετήρηκας τὴν τά-
 ξιν καὶ οὐκ ἐσιήλωες εἰς τὸ καλλίον μου ἐξ ὀρθοῦ,
 ὡς ἔθος σοι ἦν ἐτι ζῶντος τοῦ αὐθεντός μου καὶ
 βασιλέως καὶ πατρός· πλὴν ἡμεῖς ὀφειλέται ἐντες
 τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης τῆς παρὰ σοῦ πρὸς αὐ-
 τὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς, ἐλεργετοῦμέν σε τοῦ θύνασθαι
 ἔρχεσθαι ἐξ ὀρθοῦ καὶ εἰς τὸ καλλίον μου, ὡς καὶ
 πρότερον **127** ἐποίησες ἐτι ζῶντος τοῦ πατρός μου.
 Προσταχθεὶς οὖν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ
 αὐτοῦ ἵνα συνακολουθῶ αὐτῷ ἀπιρχομένῳ εἰς Πε-
 λοπόννησον, δι' αἰτίαν ἣν ἐδήλωσαμεν, προτάξας
 μοι εἶρηκεν ἐξόχως ὁ δῆσις δεσπότης κύρ Κωνσταν-
 τῖνος περὶ τοῦ μέλλειν συνακολουθεῖν καὶ σὺν αὐτῷ
 εἶναι με· καὶ γὰρ ἀναφάρας αὐτῷ εἶπα ὅτι καὶ ἐγὼ
 μιλῶν τούτων ἐπιθυμῶ, σωζομένου μένον ἵνα μετὰ
 ἀποδοχῆς καὶ προστάγματος τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελ-
 φοῦ αὐτοῦ γένηται. Ὁ δὲ ζητήσας με παρὰ τοῦ
 ἀδελφοῦ αὐτοῦ μετὰ λόγων παρακλητικῶν καὶ αἰ-
 τιῶν ἀναγκαίων, ἐξ ὧν ἠναγκάζετο ἔχειν αὐτὸν
 χρεῖαν ἐμοῦ, ἐκείνος δὲ ἀπεκρίνατο ὡς τὸ ζητούμε-
 νον ἀδύνατόν ἐστιν, οὐβὶ ἄλλον εἰ μὴ ἵνα μὴ ἀθετήσῃ
 τὸ τοῦ πατρός πρόσταγμα καὶ τὴν πρὸς ἐκείνου
 ἐρμὴν διὰ στόματος παράδοσιν. Ὁ δὲ πάλιν ἐζήτησε
 τοῦτο διὰ τῆς δεσποίνης καὶ μητρὸς αὐτοῦ καὶ μετὰ
 αἰτιῶν ἀναγκαίων, καὶ μόλις προσέταξεν τοῦτο εἰπὼν
 ὅτι Ἐλθέτω μεθ' ἡμῶν ὁ Φραντζῆς ἕως τῆς Πελοπον-

aut usque ad prima sacra funeralia. Ita demum ad
 aedes, in quibus Constantinus despota commoraba-
 tur, discessimus, forisque ut ceteri plerisque, con-
 sedimus. Quod ubi audivit despota, misit ad me
 patrum meum, qui suo nomine ita mihi renuntiaret :
 « Recte tu quidem morem observasti, ut non intrares
 statim in cubiculum meum, ut ante, vivo imperatore,
 patre meo, solebas facere ; sed nosmet, obligati tibi
 propter amorem et officia, quae erga patrem no-
 strum et erga nos praestitisti, potestatem tibi damus
 libere intrantem cubiculum nostrum, quemadmodum
 ante faciebas, cum pater meus in vivis esset. » eum
 deinde mandasset mihi imperator, illius frater, ut
 in Peloponnesum abeuntem se comitaret, propter
 eam, quam supra commemoravi, causam. ipse
 Constantinus vehementer me invitabat, ut sibi vel-
 lem comes esse. Cui ego respondi, me quoque
 ipsum istud praecipere, modo id approbante et
 jubente imperatore, fratre ejus, fieret. Itaque ille
 me a fratre precibus petivit, propositis rationibus,
 ob quas necessaria sibi esset mea opera. At respon-
 dit aliter, fieri non posse, quod rogaret, propterea
 quod non liceret negligere voluntatem patris ejus-
 demque commendationem, qua is suo ore ipsi me
 tradidisset. Instabat cursus Constantinus, opera ma-
 tris imperatricis causisque idoneis usus, quibus
 ille commotus, aggre tandem edixit : « Sequitur

νήσου, καὶ εἰ μὲν ὁ ἀδελφός μου μείνη ἐκεῖσε, με-
 νέτω καὶ αὐτός μετ' αὐτοῦ, ἐπι καὶ ἡ κυρία μου
 ἢ δέσποινα προσέταξέ μοι οὕτως καὶ συγχωρεῖ
 αὐτό· εἰ δὲ ἐπαναστρέψῃ ἐνταῦθα μετ' ἐμοῦ ὁ ἀδελ-
 φός μου, οὐ χρεὶ εἰ μὴ εἶναι αὐτὸν σὺν ἐμοί, ὡς
 παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ αὐθεντός μου καὶ πατρός
 προστάχθη. **128** ὁ καὶ δικαίως ὀφειλομεν ἡμεῖς
 ποιῆσαι αὐτό. Ἐρχομένων οὖν εἰς τὴν Πελοπόννη-
 σον τῷ μὲν ἡμῶν τελείως ὑποχαίριος, ὡς προσέειπον,
 τῷ δὲ ἀγάπῃ καὶ ἐλπίδι προσσπέυλατον αὐτόν.

Ἀποσωθέντες οὖν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατὰ τοῦ
 τόπου παντός τοῦ ἐντὸς Πελοποννήσου ὅς ὑπὸ τοῦ
 δεσπότης Καρόλου ἐκρατεῖτο, ἀποβάντες οὖν πάν-
 τες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ καὶ βουλὴν ποιησάμε-
 νοι τοιαύτην, μὴ θερβόοντες γὰρ εὐκόλως ὑποτάξαι
 τὸν τόπον αὐτοῖς ἔν εἶχεν ὁ Κάρολος, ὁμοίως καὶ
 αὐτός οὐκ ἐθάρβει δυνηθῆναι φυλάξαι τὸν ἐπίλοιπον
 τόπον τὸν ἐναπομείναντα αὐτῷ· καὶ τινος τῶν αὐ-
 τοῦ τόπων ἔλαθον οἱ ἡμῶν αὐθένται, εἰς συμφάσεις
 ἐλθόντων, καὶ εὐδοκήσαντος τοῦ δεσπότης κύρ Κων-
 σταντῖνου ἵνα λάθῃ εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀνεψιάν
 τοῦδε τοῦ δεσπότης Καρόλου, καὶ ἕσα ἂν εἶχε κά-
 στρα εἰς τὴν Πελοπόννησον λάθῃ εἰς κροῖκον αὐτῆς,
 οὕτω γενομένης τῆς συμφωνίας.

β'. Τῇ οὖν πρώτῃ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους σταλ-
 θεὶς ἐγὼ παρέλαθον τὴν Γλαρέντζαν, καὶ ἄλλοι τάλλα.
 Καὶ ἐπαναστρέψαντες εἰς Σπάρτην ἐνηργεῖτο ἵνα
 λάθῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὁ δεσπότης κύρ Θεόδω-
 ρος, καὶ τρόπον καὶ ἀναβολὴν ποιήσῃ τοῦ παρα-
 λαθεῖν **129** τὴν Πάτραν, ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον
 τόπον, ἵνα τὴν κατοικήσῃν αἱ δεσπέσαι καὶ ἀδελφοὶ

nos Phrantzes in Peloponnesum, atque ibi si ma-
 neat frater meus, maneto ille quoque cum eo, quan-
 doquidem ita suadet conceditque mihi imperatrix ;
 siu rediit mecum frater, illum necesse est carere
 me esse, quemadmodum jussi sumus ab imperatore
 nosque facere docet. » Cum igitur in Peloponnesum
 proficisceremur, alteri, ut ante dixi, perficere ob-
 temperabam, alterum cum amore et spe suspicie-
 bam.

Delati igitur in Peloponnesum, vidimus loca
 omnia quae a Carolo despota tenebantur. Tum
 principes et fratres omnes, deliberatione habita,
 cum partem a Carolo occupatam subigere se posse
 diffident, nec ille consideret, se totam tueri posse.
 pactione facta, nostri principes nonnulla ab illo
 loca acceperunt ; placuitque Constantino despote,
 ut ejusdem consobrinam legitimo sibi matrimonio
 jungeret, et quaecumque ille castra in Peloponneso
 haberet, ea dotis nomine acciperet ; quibus qui-
 dem conditionibus concordia firmata est.

2. Kalendis igitur Maii ejusdem anni missus ego
 Glarentzam, alii reliqua loca receperunt. Spartam
 reversi, principes in hoc occupatos invenimus, ut
 Theodorus despota monasticum habitum indueret,
 rationemque ac viam invenirent, qua Patrae subi-
 gerentur, locus praecipuus et opportunus, ubi fra-
 tres domicilium collocarent, neve Sparte simul

ποιήσωσι καὶ δια τὸ μὴ εἰς Ασακεδαιμονίαν ἦγουν Ἀ
 Σπάρτην εὐρεθῆναι ὁμοῦ τοὺς ἀδελφοὺς. ἤνικα ὁ
 ἀδελφὸς αὐτῶν ἐβούλετο μοναχὸς γενέσθαι. Τῇ
 πρώτη Ἰουλίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελεθόντες ἦλθον
 κατὰ τῆς Πάτρας οἱ τρεῖς τῶν αὐταδέλφων, καὶ περὶ
 τοὺς μύλους ἔξωθεν τῆς αὐτῆς πόλεως σκηνώσαντας
 ἔκεισε καὶ τὴν ἀνεψιῶν τοῦ Καρόλου κυρίαν Θεοδώ-
 ραν ἤγαγον, ἔνθα καὶ ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος
 συνεζεύχθη καὶ τύλογήθη αὐτήν. Εἰς δὲ Πάτραν οὐ-
 δὲν ἰκατωρθώθη πρὸς ἄλωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς τι
 ἄσπετον ἦν τὰ παρὰ τοῦ δεσπότης κύρ Θεοδώρου με-
 λετούμενα τοῦ γενέσθαι μοναχόν· ἀθετῆσαι γὰρ
 ἐβούλετο καὶ ἀνὰ τῶν ἀδελφῶν σκηνδάλου ἦν αἴτιον,
 ὥστε εἰς τὰ τῆς Πάτρας συμπέρασμα τι χρηστὸν οὐ
 κατωρθοῦτο, ἀλλ' ἦ μόνον τρία μικρὰ ἄσπετα παρέ-
 λαβον, ποιήσαντες εἰρήνην καὶ συμβάσεις μετὰ τῶν
 ἔνδον οἰκούντων μετὰ συνθήκης, ἵνα τελῶσι πρὸς
 τὸν δεσπότην κύρ Κωνσταντῖνον κατ' ἔτος χρυσῶ
 νόμια πεντακάσια. Καὶ οὕτως ἐγερθέντες μὲν μετὰ
 τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ **130** δεσπότης κύρ Θεοδώρου
 ἀπῆλθομεν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς τὴν Σπάρτην φε-
 ρούσης, ὁ δὲ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος δι' ἄλλης
 εἰς τὸ Χλομουτζῖον μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ βα-
 σιλίσσης. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν ὀλίγον ἐπε. ἐβουλετο
 ἐπανελθεῖν ὁ βασιλεὺς εἰς αὐτὴν, μηνυθεὶς καὶ ὁ ἀδελ-
 φὸς αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην ἀπὸ τοῦ Χλο-
 μουτζῖου· κάκειθεν διαβιβάσαντες ἀμφότεροι, καὶ
 οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ ὁμοῦ ἡμέρας ὀλίγας ποιήσαν-
 τες, τῷ Ὀκτωβρίῳ μηνί τοῦ ς' β' ἔτους ἀναβάντες
 ὁμοῦ ἀπῆλθομεν μέχρι καὶ τῆς Κορίνθου· καὶ ὁ
 μὲν βασιλεὺς ἐμὸς εἰς τὰς τριήρεις ἀπῆλθεν εἰς
 τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ δεσπότης ὁ κύρ Θεόδω-

omnes essent, quando eorum frater vellet mona-
 chus fieri. Kalendis Julii ejusdem anni egressi
 tres fratres, Patras venerunt, et extra urbem apud
 molas fixerunt tentoria, quo deinde adducta Theo-
 dora domina, cognata Caroli, solemnii ceremoniā
 Constantino matrimonio juncta est. Verum ad sub-
 jugandas Patras nihil prospere gestum est, quin
 potius callida quædam simulatio erat vitæ mona-
 chicæ meditatio a Theodoro suscepta. Repudiatu-
 rus enim illum erat, magnosque inter fratres
 excitabat tumultus, ita ut res Patrensis felicem
 exitum non haberet, sed tria tantum exigua oppida
 caperentur, cum incolis pace ita pacta, ut Con-
 stantino in annos singulos nummos aureos quingentos
 penderent. Ita collectis vasis, cum imperatore et
 Theodoro despota Spartam discessimus; Con-
 stantinus autem despota alia via cum regina uxore
 Chlomotzim profectus est. Brevi tempore inter-
 misso, cum domum redire vellet imperator, etiam
 Constantinus de ea re certior factus, Chlomotzio
 Spartam venit. Inde, postquam quatuor fratres
 aliquot dies una fuerunt, mense Octobri anni 6937
 Corinthum trajecimus: ibi imperator triremi con-
 scensa Cpolim profectus est; Theodorus despota
 iter, quod Spartam fert, relegit, comitante eum
 Thoma principe usque Calabria.

ρος ὀπισθεν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπαγούσης εἰς τὴν
 Σπάρτην, καὶ ὁ κύρ Θωμᾶς ὁ αὐθεντόπουλος σὺν
 αὐτῷ μέχρι τινὸς ἀπῆλθεν εἰς τὰ Καλάβρυτα.

Ἡμεῖς δὲ μετὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν Κωνσταντῖνου
 τοῦ δεσπότης δι' ἄλλης ὁδοῦ ἤλθομεν εἰς Βοστίτζαν·
 καὶ γὰρ εἰ καὶ μοναχὸς οὐκ ἐγένετο ὁ δεσπότης κύρ
 Θεόδωρος, ἵνα ἀπομείνη ἅπας ὁ τόπος αὐτοῦ εἰς τὸν
 κύρ Κωνσταντῖνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατὰ τὰς συν-
 θήκας καὶ συμβάσεις τὰς ἀνὰ αὐτῶν, ἀλλ' οὖν καὶ
 οὗτος δέδωκε πρὸς αὐτὸν τὴν Βοστίτζαν καὶ τὰ πέ-
 ριξ αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ἕτερον μέρος τὰ ὅσα ἐν τοῖς
 ποσὶ τοῖς πρὸς δυσμὰς ἡλίου εἰσὶ τοῦ ὑπερ μαγέθους
 ὄρους τοῦ Ταυγέτου (καὶ ἐνέκειτο βέλτιον φρούριον
 καὶ χώρον Πελοποννήσου, **131** τὸ Λευκτρον Μαι-
 νης, τὸ ὀποῖον Κεταρία πάλαι ἰκαλεῖτο) καὶ πάντα
 τὸν ἐκεῖνου ζυγὸν ἄχρι καὶ τῆς Πύλου τῆς λεγομέ-
 νης Ἰτίλου, ἐκ δὲ τοῦ ἔξω ζυγοῦ τὸ κάστρον Ζαρ-
 νάτας καὶ Γαστίτζα, τὸ Διάσειστον, Μελέ, Δράχιον
 καὶ Πολιανούν καὶ τὰ περὶ αὐτόν. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ
 καὶ τὰ ὅσα **132** πολιίσματα καὶ φρούριά εἰσιν εἰς
 πάντα τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ἔνθα ῥέει διὰ μέ-
 σου καὶ ὁ Ἡάριος ἐκεῖνος ποταμὸς. Ταῦτα ἐπιτρο-
 πικῶς ἤρχετο, τοῦ μεγάλου πρωτοστράτορος Νικη-
 φόρου τοῦ Μελισσηνοῦ ὄντα, ὃν διὰ τὴν ποικιλότητα
 τῆς φρονήσεως καὶ τὸ ὄξύ τῆς διανοίας καὶ εἰς τὰ
 πάντα δεξιώτατον κοινωτέροις πείθεσθαι πράγμασι,
 καὶ Μελισουργὸν ἐπωνόμαζον τὸν ἄνδρα· διστρι-
 ἐγγονος γὰρ ἦν τοῦ θαυμαστοῦ ἐκεῖνου ἀνδρὸς
 Νικηφόρου Καίσαρος τοῦ Μελισσηνοῦ, υἱὸς δὲ τοῦ
 σεβαστοκράτορος Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, καὶ αὐ-
 θέντης ἔκπαλαι καὶ ἐξ ἀρχῆς τῆς ἰσχυροτάτης Ἰθώ-
 μης, ἣ καὶ Μεσσήνη ἰκαλεῖτο, καὶ παντὸς τοῦ

Nos cum principe nostro Constantino despota
 alia via Boslitzam venimus. Etiam si enim ad mo-
 nachos sese non aggregavit Theodorus despota,
 qua re omnes possessiones ejus ad Constantinum
 fratrem secundum pacta conventaque transituræ
 erant, tamen donavit ei Boslitzam cum locis adja-
 centibus, et ex altera parte quæcunque occiden-
 tem versus ad radices montis altissimi Taygeti
 jacent: est autem ibi situm Leuctrum Mainæ,
 castellum Peloponnesi præstantissimum, quod olim
 Ceteria vocabatur: et omnem illum tractum usque
 ad Pylum, quæ Itilus dicitur, et extra eum tractum
 castellum Zarnatas, Gastitzam, Diaseistam, Melè,
 Drachium et Polianum cum locis finitimis; insuper
 omnia oppida et castella ad sinum Messeniæ,
 per quam mediam regionem Pamisus fluvius
 labitur. Hæc procuratoris nomine administrabat,
 quæ Nicephori Melissenii, magni protostratoris,
 erant; quem propter animi versutiam et ingenii
 celeritatem dexteritatemque summam ad res novas,
 quas vellet, perficiendas etiam Melisurgum co-
 gnominabant. Erat autem viri illius admirandi,
 Nicephori Cæsaris Melissenii, longo posterorum or-
 dine nepos, filius Leonis Melissenii Sebastocratoris,
 atque jam pridem et ab initio dominus munitissi-
 mæ urbis Ithomes, quæ etiam Messene appella-

Μεσσηνιακοῦ κόλπου ὅς γέγονε καὶ μητροπολίτης Ἀνδριανουπόλεως ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαίας αἰτίας εἰς κοινὴν ὠφέλειαν, εἰ καὶ τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου ἤρπαξεν αὐτὸν καὶ ἀτελὲς τὸ ἔργον ἀπέμεινε. Εἰπόντες οὖν ἕτεροι πολλοὶ τὰς αἰτίας εἰς πλάτος, ἐγὼ ἐγκατέλειπον. Ἦ δὲ αἰτία τῆς τοιαύτης ἐπιτροπικῆς τοιοῦτοτρόπως εἶχεν, τῆς πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Θεόδωρον. Ὁ προῤῥηθεὶς Νικηφόρος ὁ Μελισσηνὸς ἔσχεν υἱὸν ὀνόματι Νικόλαον, ὃν ἀνεγέννησε διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος· καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταστάσεως αὐτοῦ εἰς τὰς ἀύλους μονὰς (ὁ γὰρ υἱὸς αὐτοῦ τριετῆς νήπιος ὄν) διαθήκην ποιήσας τοῦτον κατέλιπε τὴν δεσπότην κύρ Θεόδωρον κύριον καὶ δεσπότην καὶ ἐπιτροπὸν τοῦ παιδὸς καὶ πάντων τῶν αὐτοῦ κτημάτων καὶ χρημάτων **133** κινήτων καὶ ἀκινήτων, ὅτι ἐὰν ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ κληρονόμος εὐθὺς ἀποθάνῃ χωρὶς κληρονόμων, πάντα τὰ ἑαυτοῦ ἄστρα, κῶμαι καὶ χῶραι καὶ φρούρια ἔσονται τῷ δεσπότη κύρ Θεόδωρῳ, τὰ ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου. Ἦσαν γὰρ τὰ ἐντὸς, Ἀνδρούσα λέγω καὶ Καλαμάτα, Μαντίνεια, Γιάννιτζα, Πίδημα καὶ Μάνη καὶ Νησὶν καὶ Σπιτάλιον καὶ Γρεμπενῆ καὶ Ἄετος καὶ Νεόκαστρον καὶ Ἰθώμη ἡ νῦν λεγομένη Μεσοήνη καὶ Ἀρχάγγελος καὶ Σαυλάουρος καὶ Ἰωάννινα καὶ Λιγούδιστα, τὰ δὲ ἐκτὸς μεγάλη Αἴνος καὶ ἡ περὶ αὐτὴν παροιχία πᾶσα, κῶμαι καὶ χῶραι ἕως καὶ Περιθεωρίου· ἃ καὶ σταλεῖς ἐγὼ περέλαθον αὐτά.

Ἦς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τινὰς ἐκ τούτου τοῦ γένους τῶν Μελισσηνῶν καὶ Στρατηγοπούλους ἐπωνόμαζον,

batur, et totius sinus Messeniaci. Idem post obitum uxoris metropolitae Adrianopolis factus est, communi utilitate multis et necessariis de causis id postulante: quanquam mors intempestiva eum rapuit, atque ita res eavit eventu. Ceterum causas illas eum complures copiose explicuerint, ego illis supersedebo. Causa autem procurationis illius, quam Theodorus despota habebat, talis fuit. Quem nominavi Nicephorus Melissenus filium habuit Nicolaum, quem e sacro fonte susceperat Theodorus despota. Itaque ad sedes animarum transiens, cum filius tres annos natus esset, Theodorum despota[m] testamento tutorem pueri instituit, omniumque facultatum suarum, mobilium et immobilium, procuratorem, ut, si filius et haeres ipsius mox e vita decederet, nullis relictis haeredibus, omnia oppida, vici, loca, castella Theodoro cederent, sive extra, sive intra Peloponnesum sita. Intra Peloponnesum erant Andrusa, Calamata, Mantinea, Jannitza, Pidema, Mane, Nesis, Spitalis, Grembene, Aetus, Neocastrum, Ilhome, quæ nunc Messene dicitur, Archangelus, Saulaurus, Iohannina, Ligudista; extra Peloponnesum magna Ainos et ejus vicinia tota, vici nimirum et loca usque Peritheorium; quæ ego missus recepi.

Plerumque quosdam de hoc Melissenorum genere etiam Strategopulos cognominarunt, et in libris

καὶ ἐν ταῖς χρονικαῖς ἱστορίαις οὕτως ἔγραφον τοὺς Μελισσηνοὺς Στρατηγοπούλους, δι' αἰτίαν τοιαύτην· τὸν γὰρ Ἀλέξιον Καίσαρα τὸν Μελισσηνὸν, τὸν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλευθερώσαντα **134** ἐκ τῆς Λατίνων χειρὸς, Στρατηγόπουλον ἐπωνόμαζον διὰ τὴν μάμμην αὐτοῦ, καὶ ἐκτοτε τὸ ἐπίκλην τοῦτο εἰς τινὰς τοῦ γένους τούτου ἐπεκράτησε· τὸν δὲ Νικηφόρον καὶ μέγαν πρωτοστράτορα καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνόμασαν.

Διήρχετο δὲ τὴν εἰρημένην ἐπιτροπικὴν καὶ ἀιοκῆσιν καὶ ὁ πρωτοστράτωρ Λέων ὁ Φραγκόπουλος καιρῷ τινὶ προστάξει τοῦ δεσπότη κύρ Θεόδωρου, ἐπεὶ τῷ ἀδελφῷ καὶ δεσπότη κύρ Κωνσταντίνῳ ἐδώρησατο μετὰ πάντων τῶν προνομίων ὧν εἶχε, τουτέστιν, ἐὰν ὁ γνήσιος ἐκεῖνος κληρονόμος ἀποθάνῃ πρὶν τοῦ εἰς νόμου ἡλικίαν φθάσῃ, πάντα ταῦτα τὰ τῆς ἐπιτροπικῆς κτήματα ἔσονται τῷ κύρ Κωνσταντίνῳ.

γ'. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει Μαρτίου τετάρτη τέθνηκεν ὁ δεσπότης κύρ Ἀνδρόνικος, ὁ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σήματος μετονομασθεὶς Ἀκάκιος· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ, ἐνθα κατέμεινε. Βουλῆς δὲ ἀποκρύφου ἐμοὶ γενομένης παρὰ τοῦ ἀθεντός μου καὶ δεσπότη ἵνα κατὰ τῆς Πάτρας ἀπέλωμεν, καὶ εἰ μὲν παραλάβωμεν αὐτὴν, μείνωμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὁ τόπος ὃν εἶχεν ἐν τῇ μαύρῃ θηλονάτι θαλάσση δοθεῖν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα, εἰ δὲ οὐ παραλάβωμεν τὴν Πάτραν, ἀπέλωμεν· εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ αὐτὸς ἔχειν εἰς τὴν Πελοπόννησον **135** τὰ τῆς προικὸς αὐτοῦ κάστρα καὶ τὰ τοῦ

chronicis ita eos appellarunt, Melissenos Strategopulos, ob causam hanc. Alexium Cæsarem Melissentum, qui Cypolim a Latinis vindicavit, Strategopulum a matre ejus nominarunt, atque inde istud cognomentum in quibusdam posteris ejus obtinuit. Nicephorum vero et magnum protostratorem et Melissurgum appellarunt.

Cessit aliquandiu tutelam et procurationem illam etiam Leo Francopus, jussu Theodori despote, cum eam Constantino despote fratri donasset cum omnibus privilegiis, hoc est, si legitimus ille haeres moreretur, antequam justam attingisset aetatem, ut tum omnia hujus pupilli bona Constantino domino cederent.

3. Eodem anno, quarto die Martii, e vita cessit Andronicus despota, qui per divinum et angelicum habitum dictus est Acacius. Sepultus est in monasterio Pantocratoris, ubi degebat. Cum etiam constitutum esset a Constantino despota, domino meo, ut Patras proficisceremur, et si potiremur eo loco, in Peloponneso maneremus, et locus, quem habebat ad mare Nigrum, traderetur imperatori fratri suo: sin non potiremur, abiremus Cypolim, ipse in Peloponneso castra, quæ dote acceperat, quæque ad pontum Euxinum erant, retineret, a fratre autem Theodoro sibi donata, et quæ nomine tutelæ Nicephori Melissenii administrabantur, ad si-

Ἐξείνου πόντου ἦτοι τῆς μαύρης θαλάσσης, τὰ δὲ ἐσθέντα παρὰ τοῦ δεσπότην κύρ Θεοδώρου κάστρα καὶ πάντα τὰ τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ Νικηφόρου ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ πάλιν δευθῶσιν, ὅπου δ' ἂν ὁ βασιλεὺς διακρίνη, παρηκολούθησε καὶ τοῦτο, ὑπερ ἦν ἀπὸ μέρους αὐτοῦ βεβαίωσις ἀποκρύφου μελέτης. Διερχόμενοι τὴν ὁδὸν τῆς Πάτρας ἐκ Βοστίτζης, ἵνα εἰς τὴν Γλαρέντζαν καὶ τὸ Χλομούτζιον ἀπέλθωμεν, ἐνθα καὶ ἡ βασίλισσα ἦν, σταλεῖς ὁ Ἀνδρόνικος Λάσκαρις ὁ Παδιάτης πρὸς τοὺς ἐν τῇ Πάτρᾳ ἄρχοντας περὶ τινῶν ὑποθέσεων κάκεισε προσμείνας, συνέτυχον αὐτῷ ἰδίως καὶ ἐξόχως ἱερεῖς τε καὶ λαϊκοὶ περὶ τοῦ, εἰ ὁ αὐθέντης αὐτοῦ θέλει, αὐτοὶ εὐρήσασιν τρόπον δι' οὗ παραλάβη αὐτὸς τὴν Πάτρην. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Λασκάρως καὶ εἰπόντος μετὰ τῶν ἄλλων τὰ τῶν Πατριῶν ἀπόκρυφα, ἀπεπέμφθη ὡς ἀδύνατα καὶ περιστά ἃ ἤκουσε καὶ ἔλεγε. Ἐστάλη οὖν εἰς κεφαλὴν τῆς Ἰθώμης καὶ Ἀνδρούσης ὁ αὐτὸς Λάσκαρις, ἐπὶ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες οἱ εἰς τὰ ἐκεῖσε κάστρα κεφαλᾶδες· ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ πρῶτος τῶν ἀρχόντων τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὁ Λάσκαρις Ἀλέξιος ἐλείφθη εἰς κεφαλᾶτικόν τῆς Βοστίτζης καὶ ἐπανέμεινεν ἐκεῖσε. Διερχόμενος οὖν, ὡς ἡσέδηλωκα, ὁ ἐμὸς δεσπότης καὶ αὐθέντης μετ' ἐμοῦ μόνου ἐνεργούντος τὸ περὶ τῆς **136** Πάτρας, εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Γλαρέντζαν ἐγράψαμεν πολλάκις πρὸς τοὺς τῆς Πάτρας, σταλέντος ἐκαὶ τοῦ Παδιάτου, ἃ συνέτυχον ἐκεί λέγοντες αὐτοῖς καὶ περὶ ὧν ἔταξεν τῷ Παδιάτῃ. Οἱ δὲ ἀντέγραψαν πρὸς ἡμᾶς πολλάκις. Πλὴν ἐκρίνοντο παρ' ἡμῶν ἀδύνατα, ὡς καὶ ὁ καιρὸς

num Messeniæcum sita, restituerentur omnia, quando imperatori videretur : secreta etiam sunt, quæ, quantum in ipso esset, rem clandestino consilio inter nos agitatam ad exitum perducerent. Nam cum Bostiza Patras transiremus, ut proficisceremur Clarentzam et Chlomatizium, ubi etiam regina erat, Andronicus Lascaris Pediates interim arbiter ad magistratus Patrenses super quibusdam negotiis missus est : qui cum ibidem aliquandiu moraretur, convenerunt eum tum privato tum publico consilio sacerdotes et laici, promiseruntque, si dominus ejus vellet, se modum ac viam inventuros, qua is se in possessione urbis collocaret. Ubi Lascaris cum reliqua, tum secreta hæc Patrensiū consilia renuntiavit, rejecta sunt, quæ audierat dicebatque, ut quæ nec fieri possent et essent supervacanea. Itaque in præfecturam Ithomes et Andrusiæ idem missus est, et alii præterea viri castris istarum regionum præfecti. Quin etiam Alexius Lascaris, interprocere illius domus princeps, ad gubernandam Bostitzam relictus est ibique remansit. In viam igitur se dedit, ut significavi, Constantinus despota, dominus meus, mecum solo in re Patrensi adjutore ; cumque Clarentzæ essemus, Pediate nuntio usi, sæpe scripsimus ad Patrenses de his quæ cum Pediate egerant constituerantque, atque illi sæpe nobis rescripserunt : quæ tamen judicabamus fieri

ἔδειξε. Τέλος ἐστήσαμεν ἵνα διὰ νυκτὸς βαδίσαντες εὐρεθῶμεν εἰς τόπον πλησίον τῶν ὄριων τῶν Πατριῶν ἀμπελώνων, καλούμενον εἰς τὰς τρεῖς ἐκκλησίας, αἱ παλαιότερον ἦσαν· ἐκεῖσε δὲ εὐρεθῶσι καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ δηλώσωσι πλατύναντες τὰ διὰ γραφῆς, καὶ εἰ μὲν ἦσαν δυνατὰ, ἐνεργηθῶσι, εἰ δ' οὐ, ἀπέλθωμεν φανερῶς ἀποκλείσαι τὸ κάστρον, καὶ ὡς φέρη τὸ φέρον. Καὶ ἰδοὺ ἐγράψαμεν προστάγματα πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἰθώμης καὶ Ἀνδρούσης ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ καὶ τῶν ἔσται καὶ ἔξω ζυγῶν, ἵνα τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔλθωσι μετὰ ὄπλων καὶ τῶν πλείονων ἀνθρώπων τῆς ἀρχῆς ἐνδὸς ἐκάστου αὐτῶν, καὶ οὕτως τακτικῶς διελθεῖν τὸν τόπον τοῦ πριγκίπου, καὶ δεχθῶσι καὶ συναπαντήσωσι τὸν νέον αὐθέντην εἰσερχόμενον ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ καὶ ζυγαῖς. Ὁμοίως ἐμηνύθη καὶ τῷ Λασκάρει Ἀλεξίῳ τῷ ἐκ Βοστίτζης. Ἐλθόντες οὖν ἐκινήθημεν αὐτὸς διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Ἄσσαν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐξ εὐωνύμων **137** καὶ πάντες ἐθαύμαζον λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐπυνοθάνοντο ποῦ ἀπήρχοντο. Περὶ δὲ ὧραν ἀλεκτοροφωνίας ἤλθομεν περὶ τοῦ συμφανηθέντος τόπου, ἐνθα εὐραμεν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἰδόντες αὐτοὺς ἀπράκτους εἶναι καὶ ἀπρακτὰ λέγοντας ἀπεπέμφσαμεν αὐτούς. Πρωίας οὖν γενομένης συμβουλευθέντες τί ἄρα προχθῆ, καὶ διακρίναντες ἵνα τὸ στρατόπεδον θράμη πρὸς τὸ αἰχμαλιωτίσαι τοὺς ἔξω τῆς πόλεως οἰκοῦντας καὶ πᾶσαν τὴν τῶν Ἑθραίων οἰκισιν, ὡς οὖν ἐφάνη εὐπρακτον διὰ πολλὰς αἰτίας, ἰδοὺ καὶ οἱ ἐκ τοῦ κάστρου ἰδόντες ἡμᾶς καὶ ἀπορήσαντες τί ἄρα καὶ

non posse : id quod tempus probavit. Tandem constituimus, ut nocturno itinere in locum finibus Patrensiū vinetorum vicinum nos conferremus, a tribus ecclesiis nuncupatum, quæ ex longo inde tempore ibi erant : eodem illi se conferrent, et quæ scripsissent, plenius coram exponerent ; atque ea si quidem essent ejusmodi, ut fieri possent, fierent : sin minus, aperte ad oppidi obsidionem aggredemur et permitteremus rem nostram fortunæ. Item ad omnes in circuito Ithomes et Andrusiæ, ad sinum Messeniæcum et intra vel extra tractam illum habitantes, scripsimus, ut calendis Martiis ejusdem anni cum armis, manuque militari non exigua ditionis suæ quilibet adessent, et ita instructi fines principis transirent, occurrerentque novo principi, versus sinum Messeniæcum et illum tractum procedenti. Item Bostitzam Alexio Lascari nuntiatum est. Nos viam non eam, quæ trans Assum fert, sed quæ est a sinistris, tenuimus ; ac mirabantur omnes, percontabanturque inter se, quoniam iter facerent. Sub gallicinium ad conditum locum cum perventum esset, homines ibi illos invenimus. Quos cum inanes esse animadverteremus, et polliceri inania, dimisimus eos. Mane consultatione habita, quo facto opus esset, et constituto, ut miles ad capiendos suburbanos et quotquot illic domicilia haberent Hebræos discurreret, cum id munitæ de cau-

Ἐνι (οὐ γὰρ προενόμισαν τὸ τυχόν) ἀπέστειλαν ἕνα τῶν ἀρχόντων καὶ ἕνα κανονικὸν Μάρκον τοῦνομα, μετὰ τινος ἀνθρώπου πρὸς τὸ μεταφράζειν καὶ ἄλλων ἀνθρώπων, ὅπως μάθωσι τίνες οἱ ἐπερχόμενοι καὶ διὰ τί. Ὡς οὖν εἶδον ἡμᾶς, καὶ πῶς ἡμεῖς ζητοῦμεν τὸ κάστρον ἢ μετὰ συνθήκης ἢ οἷον δὴ τρόπον δυνησώμεθα παραλάβωμεν αὐτὸ, ἐπιστρέψαντες μετὰ σπουδῆς ἐκρούσαν τὰς σάλπιγγας καὶ πᾶν ὄργανον πολεμικόν, καὶ εὐθὺς πάντες οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς συνήχθησαν εἰς τὸ ἐπιλίεσθαι. Ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν αὐριον ἤρξαμεν τοῦ πολέμου.

δ'. Ἐπὶ τὴν αὐριον οὖν τυχοῦσα ἡ ἑορτὴ τῶν βασιῶν ἐκόψαμεν βάλια μυραίνης, καὶ πᾶν τὸ στρατόπεδον φέροντες **138** ταῦτα ἀνὰ χεῖρας καὶ ἐλθόντες ἐπέσαμεν περὶ τὰς πύλας τοῦ κάστρου. Ὡς δὲ ἐκαίμεθα τῇ κς' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Μαρτίου μετὰ τὴν τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἀκολουθίαν ἦτοι τὴν θείαν μυσταγωγίαν, ἀριστήσαντες καθεζόμεθα ἐν τῇ παρεμβολῇ ἦτοι σκηνῇ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν συνομιλοῦντες περὶ πολλῶν. Ἰδοὺ ἄφνω τινὲς ὀλίγοι ἔφιπποι ἐξήλθον τῆς πύλης τῆς καλουμένης Ἑβραϊκῆς ἢ τοῦ Ζευγαλατείου (οὕτω γὰρ ὠνομάζετο), καὶ ὡς ἐφάνησαν, διωχθέντες εἰσῆλθον διὰ τῆς τοῦ αἰγιαλοῦ πύλης· ἐκαίτε κατασκευαστικῶς ἦσαν πάντες οἱ τοῦ κάστρου μετὰ τζαγκρῶν καὶ τόξων καὶ σκολόπων. Ἐδρεθείς οὖν ὁ δεσπότης καὶ γὰρ προβαδίζοντας πρὸ τοῦ διωγμοῦ τῶν εἰρημένων, διὰ τὸ τοὺς ἵππους ἡμῶν εὐρεθῆναι κατὰ συγχυρίαν ἡτοιμασμένους πλησίον τῆς γαφύρας τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπαγούσης εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν, τὶς τῶν Πατρι-

sis commodum esse videretur, ecce oppidani nos videntes, et quid hoc rei esset dubil (nihil enim hujusmodi opinione præceperant), unum e magistratibus, et canonicum quendam, Marcum nomine, cum alio quodam nomine ex aliis percontatum miserunt, qui essent qui venirent et quam ob causam. Qui postquam nos agnoverunt oppidumque a nobis queri sive pactione, sive quocunque alio modo, intellexerunt, festinanter reversi, tubis et reliquis instrumentis bellicis ad arma vocant, et cuncti, quique intra, quique extra-mœnia erant, ad vim arcendam concurrunt. Nos sequenti luce bellum orsi sumus.

4. Postridie igitur, quoniam palmarum dies erat, ramos myrti amputavimus, quos manibus gestaus totus exercitus portas castri adortus est. Eiusdem mensis Martii die 26, cum post officium magni Sabbati sive divinam initiationem, a prandio in tentorio domini nostri consedissemus et varios misceremus sermones, repente aliquot equites per portam, cui nomen est Hebraicæ vel Zeugalati (ita enim appellatur) prorumpunt; sed, ubi comparuerunt, mox repulsi, per portam littori oppositam refugiant. Ibi omnes incolæ, labaris, arcibus et palis armati, aderant. Jam cum despota et ego, antequam illi nos persequerentur, fugæ nos commissemus, quia equi nostri juxta portam viæ, quæ ad S. Andream

νῶν τοξεύσας τὸν τοῦ δεσπότητος ἵππον, ὃς καὶ εὐθέως ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δρομόντες οἱ ἐχθροὶ ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτὸν ἢ πιάσωσιν, εὐρέθην ἐγὼ ἐκεῖ ὑπέρμαχος. Κάκεινος μὲν Θεοῦ βοήθειᾳ ἀποπλακείς τοῦ ἵππου ἔφυγε πεζός· ἐγὼ δὲ κατ' αὐτῶν μαχόμενος ἐπίασα τινὰ υἱὸν Σαρατέλλου. Ἄλλ' ἤμητιν βαρῶς τραυματισθεὶς ἅμα τῷ ἵππῳ, ὃς οὐκέτι ἴσχυε, καὶ ἔπεσεν ὁ ἵππος ὁ ἀριστος, ὃς παρά τοῦ ἀμητῆ ἐδόθη τῷ Ἀσάνῃ Ἰσαακίῳ ἠνίκα συνήνητησεν ἐκείνῳ, ὃ δ' Ἀσάνης τῷ γαρδρῷ αὐτοῦ τῷ Φιλανθρωπῆνι Γεωργίῳ, κάκεινος **139** τῷ ἑαυτοῦ ἀνεψιῷ τῷ Κομνηνῷ τῷ τοῦ πρωτοστράτορος Καντακουζοῦ γαρδρῷ, ὃν φεύγοντα πρὸς Γαλατῶν φθάτας ὁ ἀδελφός μου καὶ ἐπίασεν αὐτὸν, καὶ οὕτως ὁ ἀδελφός μου εὐηρηγήθη τὸν ἵππον παρά τοῦ βασιλέως· ἔγωγε λαθῶν παρ' ἐκείνου τὸν ἵππον ἀπήλθον εἰς Πελοπόννησον. Περσῶν οὖν ὁ ἵππος, ἐπιάσθη πολλαῖς πληγαῖς πεπληγμένος. Καὶ ἀπαγαγόντες με ἐμήλησαν εἰς τὸν γουλιᾶν ἦτοι τὸν πύργον ἐν σίκῳ σκοτεινῷ, ἐνθα ἦσαν μύρμουγκες καὶ σιτόφθειρες καὶ μύες διὰ τὸ εἶναι ποτε σίτου ἀποθήκη· καὶ χειροπέδας σιδηρᾶς περιέθηκαν τοῖς ποσί μου καὶ σειρὰν λίαν βαρυτάτην καὶ στερεάν μετὰ σκόλοπος μεγάλου κατὰ γῆς πεπηγότες· ἐνθα κακῶς ἐκοιτώμην ἐν τῇ τοιαύτῃ φρουρᾷ, πικρῶς διαγαγὼν ἀπὸ τε τῶν πληγῶν καὶ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν ἄλλων, ὡς δεδήλωται, ἃ ὑπῆρχον ἐν τῇδε τῇ φρουρᾷ.

ε'. Ἐνταῦθα δὲ χρή διηγήσασθαι ἡμᾶς καὶ περὶ τῆς ἰστωτάτης Θωμαίδος. Αὕτη ἐκ γένους χρησίμου ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀνατολῇ τῆς Ἀσίας· καὶ ἀποφα-

ducit, forte parati erant, et a Patrensi quodam equus Constantini sagitta perfossus esset, ut statim collaberetur homini, Constantinum ab insequentibus hostibus, qui aut capere aut occidere cupissent, ego defendi. Itaque divino auxilio ille rex equo expeditus, pedes se iis subtraxit; ego adversus hostes decertans, filium quendam Samatelli cepi, sed et ipse graviter vulneratus sum cum equo generosissimo, qui mox defectu virium concidit. Eum equum dederat ameras Isaacio Asani, ad se profecto, Asanes Georgio Philanthropeno, genero suo, atque hic rursus Comneno consobrino, Cantacuzeni prostratoris genero, quem Galatam fugientem frater meus comprehendit. Is equum dono accepit ab imperatore, atque ego eodem a fratre donatus, in Peloponnesum eum abduxi. Collapso igitur equo, ipse multis plagis percussus, in potestatem hostium veni, qui abductam me in carcerem sive turrem ædificii tenebrosi conjecerunt, formicis, circulionibus et muribus scatentem, quippe que quondam fuisset granarium. Brachia et pedes vineolis et catena gravi et solida ad palum magnam in terra defixam constrinxerunt. Male in ea custodia cubabam propter plagas, vincula, et reliqua, quæ ibi fuisse incemmoda significavi.

5. Hic loci de sanctissima Thomaide narrandum nobis est. Ex honesta familia Orientis in Asia proge-

νισθείσαν οἱ ταύτης συγγενεῖς ἤγαγον αὐτήν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔδωκαν αὐτήν τῇ ἀδελφῇ τῶν τριῶν ἀρχιερέων καὶ ἀδελφῶν καὶ βασιλέων καὶ μητρὶ τοῦ σοφιστάτου Καθασίλα Νικολάου, καὶ εἶχεν αὐτήν καὶ ἐπαίδευε. Καὶ μετὰ τινα καιρὸν ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονικὴν διὰ τὸ ἐκεῖσε εἶναι τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Καθάσιλαν **140** ἀρχιερέα, καὶ ᾤκησεν εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Θεοδώρας μετὰ τῆς Παλαιολογίνης, ἐναρέτου καὶ λογίας γυναικός, περὶ ἧς πολλάκις πολλοὺς ἤκουσα παρὰ τοῦ αἰοιδίμου βασιλέως κύρ Μανουὴλ ἐπαίνους, καὶ πολλοὺς κανόνας εἰς τε τὸν ἅγιον Δημήτριον καὶ ἁγίαν Θεοδώραν καὶ εἰς ἄλλους ἁγίους ἀνέγνωσα ἐγὼ ἐκείνης ποιήματα· αἱ εἶχον σὺν αὐταῖς καὶ τὴν ἁγίαν Θωμαῖδα, καὶ ἐπαίδευσον εἰς τε τὴν ἀρετὴν καὶ λόγον. Ὡς δὲ ἦλθε τὸ τέλος αὐτῶν, κατέλιπον αὐτῇ πάντα τὰ αὐτῶν, ἀλλὰ εἶχε καὶ τὴν τοῦ Κυπριανοῦ γυναῖκα, ἥτις ἀγανακτήσασα τὸ σκληρὸν τοῦ ἀνδρός αὐτῆς καὶ ἀπελθοῦσα πρὸς τὰς ῥηθείας μονᾶς μοναχῆ ἐγένετο, ἐπεὶ δὲ τὸ τέλος αὐτῶν ἐγένετο, πάλιν ἐκατάγη τῇ ἐκείνων κληρονόμῳ καὶ τοῦ βίου, ὅπως εἶπετε καὶ ταῖς ἀρεταῖς ὑπετάγη, καὶ καλῶς διήκουσε τὸν τῆς ὑποταγῆς δρέμον μέχρι θανάτου. Ἡ Κυπριανοῦ λέγου γυνὴ ἦν αὕτη τοῦ ἐλθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν μονὴν κτίσαντος τὴν εἰς ὄνομα τῶν ἁγίων ἐνδόξων μεγαλομάρτυρον Θεοδώρων, ἐπανομαζομένην τοῦ Κυπριανοῦ. Τῶν δὲ ἀσεβῶν τὴν Θεσσαλονικὴν παραλαθόντων ἐξελθοῦσα ἡ ὁσία Θωμαῖς μετὰ τῆς ὑποτακτικῆς αὐτῆς τῆς Κυπριανοῦ γυναικός ἀπῆλθεν εἰς Λήμνον, ἵνα ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἐπανέλθῃ. Ἐν δὲ

nerata erat. Parentibus orbatam cognati Cypolim perduxerunt, et sorori trium archiepiscoporum ac fratrum et imperatorum, matri sapientissimi viri Nicolai Cabasilæ, tradiderunt, a qua educata et insitutata est. Ea, interjecto aliquo tempore, Thessalonicam abiit, in qua urbe Cabasilas, ipsius frater, esset archiepiscopus, abdeditque se in monasterium Sanctæ Theodoræ cum Paleologina, femina virtutis et litterarum studiosa, cujus ego multas sæpe laudes e venerando imperatore, Manuele domino, audivi, et hymnos non paucos in sanctum Demetrium et sanctam Theodoram et alios sanctos legi. Habebant autem secum sanctam quoque Thomaidem eamque ad virtutis et litterarum disciplinam eradicabant. Cum iostaret ipsis vivendi finis, eidem quæ habebant omnia reliquerunt, una cum uxore Cypriani, quæ asperam viri sui naturam non ferens, in illud profecta monasterium, inter monachas nomen dederat. Postquam autem illæ diem obierunt, quemadmodum virtuti se subjecit, ita illarum tum bonarum tum vitæ se subjecit hæredi, et hujus subjectionis cursum præclare usque ad mortem confecit. Conjux hæc Cypriani, inquam, illius erat, qui Cypolim venit, et monasterium sanctorum martyrum nobilium Theodororum construxit, quod Cypriani cognominatur. Thessalonica ab impiis occupata, sancta Thomais cum alumna sua,

τῇ Λήμνῳ ὁ πάππος μου εὕρισκετο μετὰ τῆς γυναικός αὐτοῦ καὶ τέκνων. Ἡ οὖν πρώτη τῶν αὐτοῦ θυγατέρων ἰδοῦσα τὴν ὁσίαν καὶ τὴν αὐτῆς ἀρετὴν καὶ τὸν λόγον ἐγκατέλιπε γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς καὶ **141** ἀδελφὰς καὶ ὄν ἐμνηστεύσατο εἰς ἀνδρὰ ἅμα τοῖς παισὶ, καὶ ἀπελθοῦσα εἰς Θεσσαλονικὴν γέγονε μοναχῆ, καὶ ἐν ὑποταγῇ αὐτῆς δὴ τῆς ὁσίας κάκεισε ἀπομείνασα. Κάκειθεν δὲ ἐξελθοῦσαι αἱ τρεῖς καὶ μόναί ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει κατήντησαν ἀρχῇ ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπονομαζομένῃ τῆς Κλερένας. Διαδοθεῖσα δὲ ἡ ἀρετὴ τῆς ὁσίας καὶ ἡ εἰς τὴν ὁσίαν Γραφὴν αὐτῆς ἐμπειρία εἰς τε τὸν βασιλέα καὶ πατριάρχην καὶ πάντας τοὺς τῆς πόλεως, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐζήτηε λαθεῖν ἄλλο τῶν μοναστηρίων μείζοτερον καὶ εἰσοδηματικώτερον δοῦναι αὐτῇ, ὁ δὲ πατριάρχης ἐνταλμα πατριαρχικῆς ἐξουσίας ἐξέδωκεν εἰς τὰς βουλομένας τῆς πόλεως γυναῖκας προτιέναι αὐτῇ· οἱ δὲ τῆς πόλεως ἤθελον δοῦναι αὐταῖς πᾶν ἀναγκαῖον εἰς τὸ ἐπισκέπτεσθαι καὶ θεραπεύειν τὰ πρὸς χρείαν αὐτῶν· οὐχ ὑπῆρχεν γὰρ ἐκεῖναις οὔτε χρυσίον οὔτε ἀργύριον, οὐκ ἄλλο τι εἰ μὴ τὸ ἐργόχειρον καὶ ἡ τοῦ θεοῦ διὰ τῶν ἀρχόντων προμήθεια. Λαθοῦσα δὲ μικρὸν τι κάθισμα, συνέδραμον εἰς ὑποταγὴν αὐτῆς τοσαῦται ὅσαι οὐκ ἐχώρησαν εἰς τε τὴν τοῦ Λιθός μονὴν καὶ τῆς κυρᾶς Μάρθας. Ἡ δὲ οὐ πλείους ἢ ὀνοκαίθεκα προσελάθετο· καὶ ἦσαν τοιαῦται εἰς τε σκευμοσύνην καὶ ὑπακοῆν καὶ σωφροσύνην καὶ πᾶν εἴ τι εἰς **142** θεῶν εὐαπόδεικτον, ὅτι κατέλιπον οἱ τῆς πόλεως λέγειν Ἡ ἁγία, ἀλλ' Ἄγιαι· καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ὄνομα εἶχον εἰς τὰς ἁγίας. Καὶ τὸ μὲν τῶν μονα-

Cypriani conjuge, in Lemnum discessit, inde Cypolim reversura. In Lemno tum erat avus meus cum uxore et liberis. Itaque nata maxima filiarum ejus cum sanctam hanc feminam vidisset et observasset virtutem ejus ac sermionem, relictis parentibus, fratribus, sororibus, et quæcum conjuncta erat marito, atque liberis, Thessalonicam profecta, monachis se aseripsit ibique sub imperiis sanctæ hujus mulieris vixit. Inde hæc tres scilicet Cypolim emigrantes principio in monasterium Clerenæ venerunt. Cum autem sanctæ illius feminae virtus et Litterarum sacrarum peritia imperatori et patriarchæ quiveris et civitati innotuisset, imperator ei aliud majus et locupletius monasterium tradi jussit; patriarcha patriarchali auctoritate omnibus, quæ vellent, urbis mulieribus potestatem dedit, illi se aggregandi; cives quæ essent necessaria ad res ordinandas et administrandas præstare iis volebant. Neque enim illis erat vel aurum, vel argentum, vel aliud quidquam nisi opus manuum et divina per magistratus providentia. Itaque, cum non ita amplum domicilium haberet, ad vitam ex imperio ejus agendam tot confluerunt, quot non concesserunt in monasterium Libis et Marthæ domine. At recepit illa non plus duodecim, atque erant omnes ad paupertatem, obedientiam, modestiam, denique quicquid Deo gratum est, tam egregie paratæ, ut jam

χῶν ἐκεῖνων γυναικῶν κοινὸν τὸ τῆς τροφῆς καὶ ἐνδουμάτων καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἴδιον καὶ τὸ μὴ ποιῆσαι τὸ μικρότερον ἢ πρὸς κοινὴν ἢ πρὸς ἰδίαν χρεῖαν εἰ μὴ μετὰ συγχωρήσεως ὑπῆρχεν αὐταῖς, καὶ τὸ ἀνυπόδητον καὶ ὀλιγότροφον καὶ χαμαὶ κεῖσθαι καὶ ἐν εὐτελείᾳ καὶ τᾶλλα ὅσα τῶν ἀρετῶν εἰσὶν ἐκ μαρτυρίας τῶν περισσῶν ἔστι διηγεῖσθαι. Ὁμοίως δὲ πάλιν καὶ τῆς αὐτῶν ὁσίας καὶ πνευματικῆς μητρὸς τῆς ἐκεῖνων συνδρομῆς καὶ ἐπισκέψεως τῶν βασιλέων καὶ δεσποινῶν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν, αἱ μὲν χάριν ἐξομολογήσεως αἱ δὲ εὐχῆς καὶ ἐπισκέψεως, τίς ἂν ἀκριβῶς ταῦτά τε καὶ τὴν ἐκεῖνης ἀρετὴν δυνηθεῖη διηγήσασθαι; ἐν δὲ μόνου διηγησάμενοι δεῖξωμεν τὰ πάντα ἀληθῆ. Τῷ ῥηθέντι μεγάλῳ Σαβδᾶτῳ, ὡσπερ μοι συμβέβηκεν ἄπερ ἐδιηγησάμην, καθημένης μετὰ τὴν τῆς λειτουργίας τελειήν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ σὺν αὐτῇ πάσαι αἱ μοναχαὶ αὐτῆς προσμένουσαι ἵνα μικρὸν τι καὶ ἀπογεύσωνται διὰ τὴν τοῦ ἀντιδώρου μεταλήψιν· εἶτα εἰς τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων τεθῆναι τὴν ἀνάγνωσιν· λέγει οὖν ἡ ὁσία· « Μοναχαί, ἐγείρεσθε. » Αἱ δὲ· « Τί σοὶ ἔστι χρεῖα, κυρία ἡμῶν ἁγία; » Ἡ δὲ· « Τῷ κύρ Γεωργίῳ ἐπήλθε

143 πειρασμός, καὶ δεηθῶμεν τῆς Θεοτόκου ὑπὲρ ἐκείνου. » Ἦδε ἀκούσασαι πάσαι πρωτόδραμον αὐτῇ μετὰ δακρύων, ἐξαιρέτως δὲ αἱ τῆς μητρὸς μου ἀδελφαί· καὶ γὰρ ἑτέρα ἀδελφὴ ἦν, ὕστερον γεγονυῖα κἀκεῖνη μοναχὴ καὶ ὑποτακτικὴ αὐτῆς καλῆ. Προσίδραμο καὶ αὐτῇ μετὰ δακρύων, πυνθανομένη· « Τί τοῦτο δὲ λέγεις, κυρία ἡμῶν ἁγία; » Ἡ δὲ πρὸς αὐτάς ἔφη· « Μὴ ὑποκρίσθε· ὁ Θεὸς δ

non sanctae, sed sancta um vocabulo uterentur ci-
ves et monasterium A. sanctas diceretur. Fuisse
monachis illis feminis communem cibum, commu-
nem vestitum, commune etiam, ut nihil proprium
possiderent, nihil, quamvis medicum, vel ad com-
munem, vel ad privatam utilitatem facerent, nisi
concessum his esset; easdem calcamentis nullis et
alimento tenui usus esse, humili cubuisse et omnino
vitam vilem egisse et reliquis virtutibus monachicis
dedisse operam, supervacaneum est dicere. Simi-
liter ad ipsam matrem sanctam et spiritualem con-
cursum imperatorum, imperatricum, principum
virorum levitarumque conventes, quarum aliae
benedictionis, aliae ejus salutandae et precibus ipsius
sese commendandi gratia ventitabant, quis haec, et
virtutem illius digne possit enarrare? Una quadam
re enarranda omnem ostendemus veritatem. Magno
illo die Sabbati, quo quae narravi mihi acciderunt,
cum, finita liturgia, consedisset in ecclesia cum
reliquis monachis suis expectaretque panis bene-
dicti communionem, deinde ad Acta apostolorum
legenda se convertisset, subito : « Monachae, inquit,
expergiscimini. » Haec cum rogassent : « Qua tibi
re opus est, sancta domina? » perguit illa : Geor-
gius dominus in sollicitationem incidit; precemur
ob eam Matrem Dei. » His auditis, lacrymantes ad
eam accurrerunt cum reliquis, tam in prius

συγχωρήσας τὸν πειρασμὸν, χορηγήσει καὶ τὴν
βοήθειαν καὶ διάλυσιν αὐτοῦ δὴ τοῦ πειρασμοῦ. »
Καὶ ἰστάμεναι ἐπαλλοῦν εἰς τὴν Θεοτόκον παράκλη-
σιν δακρύουσαι. Τούτου τί κρεῖστον εἰς μαρτύριον
τῆς εἰς Θεὸν αὐτῆς ἀρετῆς καὶ οἰκειώσεως; Ζήσασα
σὺν οὕτως καλῶς, καὶ ἄλλα εἰς μαρτυρίαν τῆς
ἀρετῆς αὐτῆς ἐπιδείξας ὁ Θεὸς, τέλος καὶ ὁ θάνατος
αὐτῆς τίμιος ἐναντίον Κυρίου ἐγένετο καὶ τῶν ἀν-
θρώπων προέβη. Ἡμέραις γὰρ τισιν ἀσθενήσασα
μικρὸν, καὶ πάσας τὰς μοναχὰς κοινῶς νοθετή-
σασα, καὶ καταλείψασα εἰς τὴν ὑπόδοχὴν τῆς ἀδελ-
φῆς τῆς ἐμῆς μητρὸς, ἢ καὶ πρῶτα εἰς ἀρετὴν καὶ
ὑποταγὴν αὐτῆς ἦν καὶ πάντα τὰ τοῦ κελλίου αὐ-
τῶν ἐκεῖνη διοίχει, εἶτα ὡς ἐνθους γενομένη ἐκά-
θητο, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς ἔχουσα κεκαλυμμένους,
τὸ δὲ στόμα ἀεὶ κινῶσα πρὸς ὕμνους καὶ εὐχαρ-
στίας πρὸς Θεὸν· ἐμιμνήτο γὰρ πάντοτε ἡ ἁγία
τὸ τοῦ Θεοῦ χρυσοῤῥῆμονος Πατρὸς ῥητὸν τὸ λέ-
γον· « Μὴ τάσιν φωνῆς νοήσης καὶ μέγεθος
(χρῆμα γὰρ ἀνάρμοστον ἁγίοις ἢ κραυγῇ), ἀλλὰ τὸ
νοερὸν τῆς διανοίας καὶ τὴν **144** θερμότητα τῆς
ψυχῆς καὶ τὴν συντονίαν τῆς δεήσεως, καθ' ἣν καὶ
σιωπῶντων ἀκούει ὁ Θεός. » Ἡ οὖν ἁγία μήτε τι
προλαμβάνουσα τροφίμου ἢ ποσίμου, μήτε ὀμι-
λοῦσα τὸ τυχὸν ἔκαστο τοῦ κατ' ἡμέραν ἐργασίου
ἐργείας εἰς τὸ μεταλαμβάνειν αὐτὴν τῶν θεῶν μυ-
στηρίων, τότε καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
εἰς τὸν οὐρανὸν αἴρουσα καὶ συγχώρησιν αἰτούσα
λαθεῖν ὕστερον μετελάμβανε. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βα-
σιλέως κύρ Ἰωάννου καὶ τῶν δεσποινῶν καὶ ἄλλων
πολλῶν πολλάκις προσερχομένων αὐτῇ, ἀλλὰ οὐ καὶ

matris meae sorores. Nam altera quoque soror
postea se leccerat monacham illiusque se subiece-
rat imperio. Itaque haec quoque cum lacrimis ac-
currit, quaerens : « Quid illud est, quod dicis, san-
cta domina nostra? » At illa : « Ne tumultuanus,
inquit; qui sollicitationi locum dedit Deus, ejus leu-
etiam praesidium et remedium praestabit. » Itaque
illae flentes Matrem Dei implorabant celebrabantque
hymnis. Haec re quid potest esse disertius virginitatis
pietatisque testimonium? Ita igitur cum pulchre
vixisset et sanctimoniam ejus multis rebus testatus
esset Deus, tandem mors ei gloriosa coram Domino
oblitit, qua e rebus humanis excessit. Nam cum
leviter aliquot dies aegrotasset et monachas com-
muniter ad virtutem esset cohortata, sororem matris
meae, quae in ejus integritate imitanda et subiec-
tione prima erat, et omnia in cella illius praecurabat,
in locum suum delegit; deinde tanquam divino af-
flatu concitata sedebat, clausis oculis et labiis ad
Dei laudes et gratiarum actiones semper motis.
Servabat enim omnino sancta haec, quod pater au-
rea verba fundens dicit : Ne contentionem vocis
et vehementiam noveris (res enim sanctis inbecora
clamor est), sed attentionem mentis et fervorem
animi et ardorem precationis, quibus fit, ut etiam
taceates Deus audiat. » Sancta igitur nec cibum nec
potum sumebat, nec loquebatur quidquam nisi

τάτε διὰ τελευταίαν εὐχὴν ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν καὶ ἐγκρίτων ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν, ἀνέφρα καὶ συγχώρησιν καὶ εὐχὴν ἐχορήγει. Καὶ οὕτως διαρκέσασα ἡμέρας ἑπτὰ πρὸς Κύριον ἐξέσθημῃς, καὶ ἐτάφη φιλοστόμως συνδραμόντων σχεδὸν πάντων τῶν ἱερέων ἱερομονάχων, κλητῶν καὶ ἐκλήτων, ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἔχει καὶ ἀληθῶς.

δ'. Κειμένου μου οὖν ἐν τῇ φρουρᾷ ἡμέρας τεσσαράκοντα, ὡς ἦλθεν ἡ ἑορτὴ τῆς μνήμης τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῶν αἰχμαλώτων ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐδεήθην τοῦδε, ὡς καὶ γὰρ Γεώργιος καὶ παιδιόθεν δοῦλος αὐτοῦ, ἵνα λυτρώσῃται με τῶν δεσμών καὶ δεσμῶν· καὶ ἀφυπνιασθεῖς, ἐξοξέ μοι εὐρεθῆναι με εἰς τὴν περικαλλῆς ἀγίου τέμενος αὐτοῦ τὸ 145 εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τῶν Μαγγάνων ἐπονομαζόμενον. Ἐκεῖ ἱστάμενος τὴν φράσιν ἔχων καὶ τοὺς σιδήρους τοῖς ποσὶ, διερχομένου τάχα τοῦ βασιλέως ἵνα εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησίας ἀπέλθῃ, ἐδεήθην αὐτοῦ ἵνα με τῶν ἀλύσεων ἐλευθερώσῃ. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀρχὼν τις ἐπιστρέψας πρὸς με εἶπέ μοι τάδε· « Προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ὁ αὐθέντης ἡμῶν ἵνα ἐξάρωσί σου τοὺς σιδήρους, ὃ καὶ ἡ κυρία ἡμῶν ἢ δέσποινα ἐζήτησεν αὐτοῦ καὶ ἀπαντες ἡμεῖς. » Καὶ περὶ τὸν ὄρθρον αὐτῆς τῆς νυκτὸς ἰδού ἐν τῇ συνήθει ὥρᾳ οἱ τοῦ πύργου ἀρχόντες καὶ ἄλλοι μετὰ σιδήρων ὄργάνων ἐκβαλόντες με τῶν ἀλύσεων καὶ ἐξαιτιῶνται, καὶ λέγουσιν οὐχ ὅτι ἐχθροδῶς

cum sacerdote, qui ad eam divinis mysteriis impertiendam quotidie ventitabat; tum manus et oculos in caelum attoilens et veniam delictis suis petens, divini mysterii particeps fiebat. Quin etiam imperatori Joanni et despaten aliisque multis frequenter se invisentibus, et qui tum propter ultimas ejus preces eam visabant, viris et feminis illustribus, et probatis hieromonachis et monachis abuehat adendum copiam precesque fundebat. Ita cum vixisset dies septem, ad Dominum abiit, et sepulta est honorifice, omnibus propemodum hieromonachis, vocatis et non vocatis, et primoribus utriusque sexus concurrentibus. Atque haec quidem talia sunt et ad veritatem narrata.

6. Ego cum in carcere fuisset dies quadraginta adessetque lux dicata memoriae magni martyris sancti Georgii, captivorum liberatoris, suppliciter hunc rogavi, ut cognominem me et a puero ipsius cultorem miseris et vinculis eriperet. Tum somno oppressus, visus sum mihi esse in pulcherrimo templo Manganorum quod dicitur, illius nomini sacro. Ibi cum constiissem, pateram manu tenens et compedibus vincus, imperatorem forte transeuntem, ut ecclesiae sacris interesset, observavi, ut catenis me levaret. Cum jam intrasset in ecclesiam imperator, reversus unus de proceribus ita me allocutus est: « Jussit imperator, dominus noster, vinculis te liberari; id quod imperatrix, domina nostra, et omnes nos ab eodem petivimus. »

ἔχουσι· κατ' ἐμοῦ καὶ οὐ τρέφουσι με, εἰ μὴ ἔστι διὰ μὴ κεκτῆσθαι αὐτούς. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐλθόντες, πάλιν ζητοῦσι με· καὶ ἐδεήθην τοῦ αὐθέντου μου διὰ γραφῆς ἵνα ἐξαποστείλῃ ἀρχοντας συλλαλῆσαι τοῖς αἰχμαλωτεύσασί με πρὸς συμβίβασιν περὶ τῆς ἐμῆς ἐλευθερίας. Ὅπερ καὶ γέγονε. Καὶ συμβιβασθέντες δεδώκασιν αὐτῷ τὸ Σαραβάλε φρούριον τοιουτοτρόπως, ἵνα ἐγερθῇ καὶ ἀπέλθῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐν τῇ Γλαρέντζῃ· καὶ μέχρι οὗλου Μαΐου εἰ μὲν ἔλθῃ ὁ μητροπολίτης καὶ αὐθέντης αὐτῶν, ποιησάτω ἐκεῖνος ὡς θέλει· εἰ δ' οὐκ, παραδώτωσιν αὐτῷ τὸ κάστρον. Καὶ γεγονότων ὅρων, καὶ παραλαβομένου καὶ τοῦ Σαραβάλε 146 τῇ πέμπτῃ Μαΐου, ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σκλαβίτζας καὶ Τεριόλου τὰ ὄρια. Δι' ἐμὲ δὲ ἐπαφῆκεν Ἰωάννην τὸν Ῥωσοῦδαν, ἵνα με ἀρη, σωζομένου ὕμῳ, ὅτι μετὰ τὸ ἐλευθερωθῆναι με ἔξουσι τὸ βέβαιον τὰ πραχθέντα. Καὶ ἐλευθερωθεὶς ἡμιθανῆς σχεδὸν ἀπέσωσα ἐνθα ἦν ὁ αὐθέντης μου, ὃς εἶδέ με μετὰ χαρᾶς πολλῆς καὶ λύπης, τὸ μὲν ὅτι ἡμῖν οὕτως ἡμιθανῆς, τὸ δὲ ὅτι ἠλευθερώθην, καὶ πολλὰ εἶπε πρὸς ἐπαινον καὶ παραμυθίαν μου. Ἀπελθόντος μου οὖν εἰς τὴν σκηνὴν τὴν ἐμὴν προσέφερόν μοι εὐεργεσίαν τοιάνδε. Ἰμάτιον ἐπανώφορον διπλοῦν, χαμουχᾶν πράσινον ἀπὸ Λούκκας ἀξιότιμον μετὰ πρασίνου ὑφάσματος καὶ καλοῦ ἐνδεδυμένον, σκούφιαν Θεσσαλονικαίαν μετὰ χρυσοκοκκίνου χασδίου ἐνδεδυμένην, καθάδιον καρμεζὴν χαμουχᾶν μετὰ βερζέων καταρούχων ἐνδεδυμένον, κουρτζουδάκαν

Et ecce, circa matulinum noctis ejusdem tempus, hora consueta, turris praefecti et alii viri, instrumentis ferreis instructi, catenis me expediunt, et excusant se mihi aiuntque, non hostili odio tam parce ac maligne victum se praebuisse, sed quia meliora quae darent, non habuissent ipsi. Post biduum adsunt iterum et me cohortantur, atque ego per litteras dominum meum oravi, ut mitteret viros honoratos, qui de conditionibus liberationis meae transigerent cum his, a quibus captivus detinebar: id quod factum est, et, composita amicitia, castellum Sarabale hoc ei pacto tradiderunt, ut Glarentzam domum recederet; et quidem si per Maium venisset metropolita et dominus ipsorum, faceret is, quod vellet; si non venisset, castrum illi dederent. Dictis deinde utrimque sacramentis, et quinto Maii Sarabale accepto, Solabitzam usque et ad fines Terioli abiit, ad me autem liberandum Joannem Rhosolaneni misit, pactus, ut me libero demum, quae acta essent, forent rata. Liberatus igitur, paene semianimis perveni ad principem meum, qui magno me tum gaudio, tum dolore vidit, cum liber quidem, sed idem semianimis essem, multaque ad laudem et consolationem meam dixit. Postquam discessi in tentorium meum, haec mihi munera oblata sunt: duplex amiculum, supparum prasini coloris pretiosum, Luccae emptum et bombyce perpulera inductum, birretum Thessalonicense, cocineo holoserico inductum, sagum sericum eleganter

χαμουχᾶν χρυσᾶν πράσινον καὶ φωᾶν προύσινον, καὶ σπάθην ἔγκεκοσμημένην, καὶ φλωρία ἦτοι νόμισμα χρυσᾶ χιλιάδας τρεῖς.

θ'. Ἐπὶ τὴν αὐριονοῦν ἐπιβάντες εἰς Γλαρέντζαν, ἰδοὺ τις ἄρχων τοῦ ἀμηρᾶ μετὰ τινὰς ὀλίγας ἡμέρας ἦλθε λέγων ὅτι ἡ Πάτρα τελεῖ τῷ ἀμηρᾶ τέλει, καὶ διαβαίνει αὐτῷ εἶναι· διὸ ἀπεχε αὐτῆς καὶ μὴ πολιόρκει αὐτήν. Εἰ δ' οὖν, πέμψομεν στρατὸν κατὰ σοῦ. Ὁ δ' αὐθέντης μου ἀποκριθεὶς **147** αὐτῷ εἶπεν· « Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι θέλουσι παραδοῦναι αὐτήν τοῖς Καταλάνοις. Οὐκ οὖν δοκεῖ μοι πρέπον εἶναι εἶναι ἡμᾶς τοὺς γε τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν καὶ ἐχθροὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ καὶ ἡμῶν παραλαβεῖν αὐτοὺς τὸ τοιαῦτον κάστρον τὸ ἐν μέσῳ τῶν ὀρίων ἡμῶν κείμενον. Διὰ τοῦτο ἀπήλθομεν ἐκεῖ, καὶ ἐξετάσαντες τὸ πρᾶγμα ἐστήσαμεν ἵνα μὴ γένηται· καὶ ἰδοὺ, ὡς βλέπεις, ἠγέρθημεν ἐπανελθόντες εἴκαδε. Οὐ μετὰ πολλῆς ἡμέρας ἔχω κατὰ νοῦν ἵνα ἀποστείλω πρὸς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν τοῦτον ὃν τὸν ἀρχοντα, » δεικνύων ἐμὲ, « διὸ ἀηλοποιήσῃ αὐτῷ, καὶ πλείονα ἄλλα ἢ ἀναμεταξὺ ἡμῶν δεῖ ἐνεργεῖσθαι. » Ὁ οὖν, Τοῦρκος ἀκούσας τούτους τοὺς λόγους, ἔτι δὲ καὶ φιλοφωρηθεὶς καλῶς, ἐπήλθε χαίρων Ἐκείνου δ' ἀναχωρήσαντος προσέταξέ μοι λέγων· « Ἰδοὺ προετοίμαζε τὰ πρὸς χρεῖαν τῆς ὁδοῦ. » Καὶ μὴ εἰδὼς ἐγὼ τὸ τυχόν, ἀνέφερον αὐτῷ ὅτι εἰ μὴ ἔλθῃ ὁ μητροπολίτης, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, καὶ δώσωσι ἡμῖν τὸ κάστρον, καὶ γὰρ ἀναβρῶσθῶ ὀλίγον. « Ἀλλ' ὁμῶς, εἰπέ μοι, προετοίμαζε πάντα τὰ εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς προσταξείας σου. »

ornatum, cucuzubacas sericus aureus prasinus, gladius ornamentis conspicuus et florenorum sive nummorum aureorum tria millia.

7. Cum postridie Glarentzam profecti essemus, ecce paucis post diebus quidam ex amerae optimatibus nuntium nobis affert, Patram amerae tributa pendere in ejusdemque concessisse ditionem. Abstineret proinde ea urbe, neve eam obsideret: si minus contra eum exercitum missum iri. Cui ita respondit princeps meus: « Nos audieramus, veile eos urbem Catelanis tradere. Nam parum, mihi æquum videtur, pati nos communes fratris mei, magni amerae, nostrosque hostes tale castrum occupare, in mediis finibus nostris situm. Qua de re hoc iter suscepimus, et, re cognita, id negotium ut impediremus, dedimus operam. Atque vides nos, collectis sarcinis, domum jam redire. Propediem autem ad fratrem meum, magnum ameram, mittere consitui hunc illustrem virum (me autem ostendebat) qui illi etiam alia multa exponet, de quibus inter nos agi necesse est. » Turca, his auditis, et muneribus bene cumulatus, læto animo discessit. Qui cum abisset, Constantinus jussit me parare, quæ ad iter faciendum necessaria essent. Ego, quid rei esset ignarus, respondi, ita fore, si Deo placuisset, ut non veniret metropolita, ac castrum nobis traditum esset, et postquam ipse aliquantum

ἦ. Τῆς δὲ προθεσμίας ἐλθούσης καὶ μὴ ἐλθόντος τοῦ μητροπολίτου, τῆ α' Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπηρχόμεθα κινίσαντες εἰς Πάτραν. Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἡμέραις καὶ ὁ **148** αὐθεντόπουλος ὁ κύριος Θωμᾶς τὸ τοῦ πριγκίπου Κεντηριῶνος πολίεθρον τὴν Χαλατρίτζαν, τοῦ καὶ μετέπειτα γενομένου πανθεροῦ αὐτοῦ, ἐπολιόρκει· ὁ δὲ αὐθέντης μου ἅμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ διήρχοντο διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς Πάτραν φερούσης· κατελθόντες οὖν ἐμείναμεν ἡμεῖς εἰς τὴν Καμενίτζαν. Ἰωαννίκιος Βαλότας οὖν ὁ τοῦ πριγκίπου ἐκεῖσε ἄρχων, ὡς ἔμαθε τοῦτο, αἰτήσας ἀφιέρωσιν ἵνα ἀμφοτέρους τοὺς αὐθέντας ἔλθῃ προσκυνῆσαι αὐτοὺς, καὶ ἐλθὼν εὐθὺς τὰς τοῦ πολίεθρου κλεῖς ἐκβαλὼν δέδωκε ταύτας τῷ αὐθέντῃ μου τῷ δεσπότῃ, εἰπὼν· « Τοῦτό ἐστι πολίεθρον ἰδίως τοῦ αὐθέντου μου καὶ συγγάμμου τῆς βασιλείας σου » (καὶ γὰρ ὁ τοῦ πριγκίπου υἱὸς προέλαθεν εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν τῆς βασίλισσης κυρίας Θεοδώρας), « ὅς μοι προσέταξεν ἵνα παραδώσω τοῦτο τῇ βασιλείᾳ σου. » Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· « Ὡς τὸς ἔχει, ὅτι συγγενοῦς μου ἐστὶν ὁ τοιοῦτος τόπος, ἀλλ' οὐ γνησιώτερον τοῦ ἀδελφοῦ μου. Λοιπὸν εἰ προγενέστερον ἐποίησεν τοῦτο, ὁ ἀδελφός μου κατ' ἑμοῦ οὐκ ἐνεχειρίζετο οὐδὲν ὃ ἐγὼ εἶχον, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ αὐθέντης σου ἀλλοτρίως εἶχον αὐτά. Τὰ νῦν οὖν εἰ παραλάβω αὐτὸ, ἀνάγκη ἐστὶν ἵνα διαφερῶμεθα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ οὐ τυγχάνει διὰ πολὺ τι, πολλῷ μᾶλλον διὰ τοσοῦτον. Ἀλλ' ἀπέλθε ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς δύνασαι ποίησον. » Ὡς οὖν ἤκουσε ταῦτα, ἤτησεν ἵνα ἀκίχως εἰσεέλθῃ ἐν

convalessem. At ille: « Nihilominus, inquit, ad perficiendum, quod mandatum tibi est, omnia prepara. »

8. Ubi venit dies præstituta, nec adfuit metropolita, Kalendis Junii ejusdem anni Patram movimus. Per eosdem dies etiam Thomas dominis Ceterionis principis, cujus idem postea gener factus est, oppidulum Chalacritzam obsidebat. Dominus igitur meus eum fratre Patram processit, divertimusque una omnes Camenitzam. Itaque Johannicus Balotas, principis ibi procurator, ubi hoc didicit, postulata admissione, ambos dominos adoratum venit: et illico prolatis oppidi claves despotæ, domino meo, his verbis tradidit: « Oppidum hoc proprium est domino meo majestatis tuæ affini (etenim principis filius sororem Theodoræ imperatricis legitimis nuptiis sibi conjuxerat), qui mandavit mihi, ut majestati tuæ id dederem. » Respondet Constantinus: « Ita se res habet, locus iste affinis mei est, non fratris mihi cognationis. Ceterum si prius hoc fecisset, frater meus nihil, quod ego tenerem, contra me occuparet, atque ille et princeps tuus incommodè id tenebant. Nunc autem si oppidum accipio, inter me fratremque meum dissidium exoriri necesse est, quod ne magnæ quidem rer causa, nedum tantillæ fieri oportet. Sed tu abi in urbem et, quod potes, effice. » His auditis, petivit,

τῷ αὐτοῦ πτολιέθρῳ. Προσταχθεὶς **149** οὖν ἐγὼ συνώδευσα αὐτῷ μετὰ σιρτιωτῶν. Καὶ περὶ τὴν ὁδὸν εὐρεθεὶς Ῥαούλ ὁ Θωμάς, καὶ νομίσας εὐκολὸν εἶναι ἵνα ἄρῃ αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ εἰς κίνδυνον ἦλθε τοῦ φνεῖναι ἀνά τῶν ἀδελφῶν τι μάχιμον καὶ λυπηρόν· ὁμοίως οὖν Θεοῦ εὐδοκοῦντος ἐκεῖνον μὲν σῶον ἀπεκατέστησα οἴκαδε, καὶ γὰρ ἐπιστρέψας εὐρον τὴν αὐθέντην μου ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου ναῦ καὶ τάφῳ ἀποσωθέντα τῇ ὁ Ἰουνίου ἑσπέρας. Τῇ ε' πρωτὶ τοῦ αὐτοῦ, ἡμέρᾳ πρώτη τῆς ἑβδομάδος, ἐξελθόντες πάντες οἱ τοῦ κάστρου ἐγκριτοὶ μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ἐλθόντες μέχρι καὶ τοῦ βυθίου ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τὸν δεσπότην καὶ αὐθέντην μου προσεκύνησαν καὶ τὰς κλεῖς τοῦ κάστρου παρέδωκαν αὐτῷ. Καὶ οὕτως κινήσαντες μετὰ πλείστης χαρᾶς ἀμφοτέρω τὰ μέρη, λέγω τοῦ αὐθέντου μου καὶ τοῦ πτολιέθρου, τινὲς ἔφιπποι καὶ τινες πεζοὶ, ἕκαστος κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πηλικότητα, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸ κάστρον μέχρι καὶ τῶν κατὰ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου δωματίων ἀπήλθομεν, τῆς μὲν ὁδοῦ πάσης κατεστρωμένης οὖσης πάντων ἀνθρώπων, καὶ εὐκοσμίας ἀκδεξιῶν τε καὶ ἐξ εὐωνύμων, ἐκ δόμων πάντοθεν βαινομένων βροδοσταμμάτων καὶ βόδων καὶ τριακουταφύλλων. Ἀπὸ δ' ἄνωθεν τοῦ φρουρίου ἦτοι τοῦ πύργου διὰ σκευῶν καὶ τζαγγρῶν **150** κακῶς ἐδεξιούοντο ἡμᾶς, ἀλλ' οὐδὲν ἔδραψιν· οἱ γὰρ τοῦ μητροπολίτου κρατήσαντες τὸ φρούριον, ἔτι δὲ καὶ τὰ αὐθεντικά παλάτια τὰ κλησίον αὐτοῦ οἰκήματα σιταρχήσαντες καὶ ἀφιέρωσαντες κατέσχον, ἐλπίζοντες· ὅτι ἐλθόντος τοῦ μητροπολίτου διὰ τούτου πάλιν

ut tute urbem intraret. Itaque jussus ego una perrexi cum manu militum. In itinere in Thoma Raulum incidimus: qui cum facile se posse Johannicum a me distrahere arbitraretur, periculum erat, ne inter fratres pugnae et mala excitarentur. Sed favente Deo, illum salvum domum restitui, atque ipse reversus, in templo et sepulero sancti Andreae, qui primus ad apostolatam vocatus est, Constantinum inveni, quarto die Junii, ad vesperam. Die quinto, qui erat primus hebdomadis, mane omnes oppidi uriniores et plebs universa ad templum, de quo dictum est, progressi, despotam, dominum meum, venerabundi salutarunt tradideruntque et oppidi claves. Inaffatitia maxima pars utraque, et domini mei, et oppidi, alii equestres, alii pedites, pro sua quisque conditione, incedebant, atque castrum ingressi usque ad aediculas juxta templum sancti Nicolai sitas processimus, tota via constrata omnis generis floribus et ad dextram laevamque ornata, sum e domibus insuper undique aqua rosacea et osae et odorifera folia spargerentur. De summo autem castello sive arce telis arcubusque balearibus male nos excipiebant, nec laedebant tamen. Nam quia a metropolita stabant, castellum occupabant, et praeterea palatia principis in illius vicinia aedificata, spe ducti, fore ut, cum redisset metropolita, hujus auctoritate oppidum, quod etiam prius

λάσσωσι τὸ πτολιέθρον, ὅπερ καὶ πρότερον εἶχον. Ἡμῶν δὲ ἐπὶ τὴν αὐριον συναχθέντων ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ναῦ, καὶ παντὸς τοῦ τῶν πολιτῶν δήμου, ὡμοσαν μετὰ ὄρκων ἵν' ὦσι πιστοὶ δοῦλοι καὶ ὑποτακτικοὶ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ δεσπότη· εἶτα ἐζήτησαν καμὲ τοῦ κρίνειν ἐν αὐτοῖς καὶ ἰθύνειν. Ὁ δὲ αὐθέντης μου ἀπεκρίνατο λέγων· « Καὶ μᾶλλον τοῦτο αὐτῷ ὀφείλομεν, καὶ χάριν τῆς ὕμων αἰτήσεως ἔσεται αὐτὸς εἰς κεφαλὴν ὕμιν. » Τῇ δὲ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ Ἰουνίου μηνὸς διερχομένου μου εἰς Ναύπακτον, ἵνα πρὸς τὸν βασιλέα πρῶτον ἀπέλθω ἀκουστὸν ποιῆσαι αὐτῷ τὰ ἐν τῇ Πάτρᾳ παρακλουθήσαντα, εἶτ' ἀπ' ἐκεῖσε μετ' ἀρχόντος αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀμηνῶν, κατὰ τὴν τετάρτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φθάσαντες ἐπείναμεν ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ναῦ. Ἰδοὺ καὶ δύο Τοῦρκοι διερχόμενοι τὴν Ναύπακτον, ὁ μὲν τοῦ ἀμηνῶν, ὁ δὲ τοῦ Τουραχάνη, προσαγγέλλοντες ἐν προστάγματι ἵνα μὴ τὴν Πάτραν παραλάβωμεν. Οἷτινες δὲ πάλιν ὑπίστρουψαν μετ' ἐμοῦ ἀπολογία λαθόντες τοιάνδε, ὅτι ἐπεὶ ὁ παρὼν ἡμῶν ἄρχων ἀπέρχεται πρὸς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηνῶν (δεικνύων ἐμὲ ἔφη αὐτοῖς ὁ **151** δεσπότης ὁ αὐθέντης μου), καὶ ὡς ἐκεῖνος προσταξῆει, οὕτως καὶ ποιήσομεν. Ἀναχωρησάντων οὖν ἡμῶν ἐν Ναυπάκτῳ ἐμείναμεν. Πρωτὶ σκοτίας ἔτι οὖσης ἰδοὺ ἐκεῖσε καὶ ὁ παλαιῶν Πατρῶν μητροπολίτης τοῦνομα Πανδούλφος Μαλατέστα, μετὰ τριήρεως Καταλανικῆς ἐφθάσε· διερχόμενος γὰρ περὶ τὰ νησίδρια τὰ μέσον τῆς ὁδοῦ, ὡς ἔμαθεν ὅτι ἐδόθη τὸ πτολιέθρον τῷ δεσπότη, τὸν πλοῦν ἐποίησατο διὰ τοῦ ἐκεῖσε κόλπου παρὰ τὴν Αἰτω-

tenuerant, reciperent. Postera luce tota civitas, nobiscum in aede sancti Nicolai congregata, sacramentis fidem et obedientiam addidit despotae, domino nostro. Deinde cum me praefectum et gubernatorem sibi exoptarent, respondit dominus meus: « Et ipsi admodum hoc debeo, et petentibus vobis satisfacio, ut vobis praesit. » Cum octavo die ejusdem mensis Junii Naupactum discessissem, primum imperatori nuntium allaturus de rebus ad Patram transactis, deinde cum uno e proceribus ejus profecturus ad ameram, die quarto ejus mensis in templo sancti Andreae commemorati sumus. Advenerunt tum Naupactum forte duo Turcae, ventantes unus amerae, alter Turachanis nomine, ne Patram in ditionem nostram acciperemus. Hi mecum reversi, tale a Constantino responsum ferunt: « Quoniam praesens hic vic ad fratrem meum, magnum ameram, proficiscitur (me autem his verbis significabat), ut ille decreverit, ita faciemus. » Sic igitur recessimus, constitimusque Naupacti. Antequam porro diluxerat, ecce etiam veterum Patrarum metropolita, Pandulphus Malatesta, illuc advectus est tiremi Catelanica. Obiens enim insulas, trans quas via ferebat, eam oppidem despotae traditum esse audisset, cursum per sinum illum proxime terram Aetolicam flexit, Naupactumque, urbem Aetoliae, ut factum explore cognosceret,

λικήν χέρσον ἔγγιστα, καὶ ἀπεσώθη εἰς Ναυπάκτον ἅ
 πόλιν τῆς Αἰτωλίας, ὅπως καλῶς μάθῃ περὶ τοῦ
 γεγονότος. Ἐδεήθη οὖν ἐπιμεῖναι καὶ ἐκείσε καὶ
 ἐπὶ τὴν αὐρίον· ἔγωγε ὑπεσχέθην· τοῦτο ἕνεκεν
 δύο αἰτιῶν· τῆς μὲν ἵνα μνηύσω τῷ οὐθέντῃ μου
 περὶ τοῦ γεγονότος, ὃ καὶ παρ' ἐμοῦ ἔμαθε πρῶ-
 τον, τῆς δὲ ἵνα μάθω τίς ὁ σκοπὸς αὐτοῦ δὴ τοῦ
 μητροπολίτου. Διὰ ταύτας οὖν τὰς δύο αἰτίας, ἀπέ-
 μεινα παρ' αὐτῷ. Μίσον δὲ γενομένου καὶ τοῦ
 Βικάρδου Μαρκελλοῦ ἡγεμόνος Ναυπάκτου, καὶ
 εἶδομεν ἀλλήλους, ὃν καὶ γὰρ βλέψας ἐθαύμασα ὅτι
 ἔοικεν εἰς πάντα τῷ τοῦ Σίδης μητροπολίτῃ. Συνα-
 νακείμενος οὖν ἰγὼ αὐτῷ καὶ συνομιλῶν, ἐν τῷ
 διαλέγεσθαι αὐτὸν μηχανοῦμενος ἦν ὅπως γνωρίσῃ
 τίνας ἕνεκεν ἤθελον ἐγὼ ἀπελθεῖν πρὸς τὸν ἀμηνᾶν,
 καὶ γὰρ ἐκείνων πυνθανόμενος τίς ὁ σκοπὸς αὐτοῦ
 περὶ τῶν κατὰ τῆς Πάτρας **152** συμβάντων, καὶ
 μὴ οὐκ ἔμοιγε εἰς τοῦ ἑτέρου τὰ κρύφια γνωρίσαι.
 Ἔοικεν γὰρ ὡς τινες κερδαλέοι ἐποίησαν ἐμπορίας.
 Ὁ μὲν φορτίον εἶχεν ἀντὶ σηρικῆς μετάξης τὰς
 τῆς θαλάσσης βρῦνας, ὃ δὲ ἀντὶ πεπέρεως σχοίνου
 σπόρον ξηρόν· καὶ συναπαντηθέντες ὁμοῦ ἐπυν-
 θάνοντο ἀλλήλων « τί τὸ φορτίον; » ὃ μὲν, « Μίτα-
 ξα, » ἔφη « ἐστὶ, τὸ ἐμόν· » ὃ δὲ, « Πέπερι· » καὶ
 ἕκαστος αὐτῶν ἐνόμιζε μήπως τὸν ἕτερον συμπά-
 ξῃ. Καὶ οὕτως εἰς συνθήκην ἤλθον ἵνα ἀνταλλά-
 ξωσιν τὰ φορτία, καὶ μὴ γινώσκων ὃ εἰς τὰ τοῦ
 ἑτέρου ἔλαθον φορτία, καὶ σπουδαίως ἐπορεύετο
 ἕκαστος ἵνα πόρρω μακρῶν ἀπὸ τοῦ ἄλλου, μὴ πως
 ἢ μηχανῆ φανερωθεῖη· καὶ παραγενόμενοι ὃ εἰς **C**

devenit. Rogavit igitur, ut ego quoque ad diem
 sequentem ibi manerem: quod ei duabus de causis
 promisi: una, ut indicarem domino meo quid
 contigisset, quod is sane ex me primum cognovit;
 altera, ut consilium metropolitæ discerem. Ob eas
 duas causas igitur cum illo mansi. Vidi ibi etiam
 intervenientem Bicarum Marcellum, Naupacti
 præfectum, quem mirabar omnino simillimum esse
 metropolitæ Sidensi. Malatesta, cum accubissemus
 una et colloqueremur, in sermonibus studiose co-
 nabatur expiscari, qua de re ego ad ameram iter
 suscipere vellem, atque ego vicissim ex illo quæ-
 rebam audire, quid ipse de rebus adversus Patram
 gestis sentiret: cumque neuter ex altero elicere
 posset secreta ejus consilia, accidit nobis, quod
 quæstuosis quibusdam accidit mercaturam facien-
 tibus, quorum alter pro serico plantam quamdam
 maritimanam portabat, alter pro pipere juncei baccam
 aridam. Hi cum sibi occurrissent, quæsisissentque
 vicissim, quidnam mercium portarent, unus seri-
 cum, alter piper dixit. Itaque cum uterque alterius
 deludendi cupidus esset, convenit inter eos, ut
 permutarent merces, atque uterque quid alter ha-
 beret ignarus, ejus onus accepit abibatque festi-
 nanter, ut longe recederet ne fraus fieret manifesta.
 Diversi igitur cum abiissent et longo jam inter-
 vallo distarent, postremo apertis sarcinis, quod
 quærebant haud repererunt. Tale quid etiam no-

ἔθεν καὶ ὁ ἕτερος ἐκαίθην πολλῶν δικαστήματι τῆς
 ἰδοῦ καὶ ἀνοίξαντες οὐχ εὔρον οὐδέν. Οὕτως ἐπά-
 θομεν χήμεις. Λοιπὸν ὁ μητροπολίτης δέδωκε τοῖς
 ἀπεσταλμένοις Τούρκοις παρὰ τοῦ ἀμηνᾶ καὶ τοῦ
 Τουραχάνη τοῖς μετ' ἐμοῦ οὐκ ἰσχυρά γράμματα πρὸς
 τοὺς ἐναντίον αὐθέντας τοὺς ἀποστελλαντας αὐτοὺς.
 κάμοι δὲ πολὺς συνέβη λογισμῶς, μὴ ποτε ὑπόσχη-
 ται δοῦναι ἄτταά τινα τῆς Πάτρας, εἴπερ αὐτῷ
 βοηθήσῃ παραλαβεῖν αὐτήν, ἢ πλῆθος τι χρημάτων.
 Καὶ μὴ παύμενος τῷ λογισμῷ ἕως οὗ μάθω τὸ τί
 περιείχον τὰ γράμματα, καὶ πολλὰ κοπιάσας καὶ
 συνεσθίων αὐτοῖς ἐρέθυσσα αὐτοὺς τὰ μέγιστα ἀκου-
 σίως διὰ τὸ συγκοινωνεῖν **153** καὶ μετ' αὐτοῖς πρὸς
 τὸ πιεῖν, καὶ σχεδὸν ἐμεθύσθην· καὶ τοσοῦτον ἐρέθυ-
 σαν ἐκείνοι ὥστε ἀπῆρα ἀπ' αὐτῶν τὰς ἐπιστολάς,
 καὶ ἀνεγνωκῶς αὐτὰς καὶ μεταγράψας, πάλιν
 σφραγίσας εἶσα αὐτοὺς. Ὡς δὲ ἐφθασα εἰς τὴν
 πόλιν, ἰδόθη μοι συμπρέσβυς Μάρκος ὁ Παλαιολό-
 γος ὁ Ἰαγρος ὁ καὶ ὑστερον πρωτοστράτωρ, τότε
 δὲ πρωτοβεστιαρίτης. Καὶ ἀντὶ τοῦ συμβουθεῖν
 μοι ἐναντίος ἦν κατὰ τῆς ὑποθέσεως δι' ἣν ἐπυρ-
 χόμην, καὶ οὐκ οἶδα τὴν αἰτίαν. Ἄλλ' ἢ τὸ ἔφθονος
 οὐκ οἶδα προτιμᾶν τὸ συμφέρον. Ἀπελθόντις δ'
 ἐμοῦ πρὸς τὸν ἀμηνᾶ ἰδόθοντες ἀπολογία ἔνχ
 αὐθις ἀποδώσωμεν τὴν Πάτραν οἷς προσείχον αὐτήν.
 Ἀπελογισάμην οὖν καὶ γὰρ τῷ πρώτῳ τῆς βουλῆς
 τοῦ ἀμηνᾶ τοῦνομα Ἰβραήμ-πασιᾶ ὅτι τοιαύτην
 ἀπέκρισιν ἐγὼ οὐ τολμῶ εἰπεῖν τῷ οὐθέντῃ μου·
 ὁμοίως, ἐπεὶ ἐκείνος ἀπίστευτον ἐμὲ πρὸς τὸν μέ-
 γαν ἀμηνᾶν, προσταξάτω καὶ αὐτὸς τινα τῶν

bis usu venit. Deinceps metropolita Turcis, ab
 amera et Turachane missis, qui mecum erant, ad
 eorum dominos, a quibus missi venerant, litteras
 dedit: ac vehemens me subit suspicio, ne forte
 oppida quedam Patrensis territorii, aut aliquan-
 tum pecunie promisisset, si se in occupanda ea
 urbe adjuvaret. Nec cessavi a suspicione, donec
 cognovissem, quid eæ litteræ continerent, multura-
 que opere impendens et cum iis convivans, ine-
 briavi eos quamvis repugnantes, cum una cum iis
 potarem, nec aberat multum, quin inebriarer ipse.
 Illi autem coebrietatis processerunt, ut epistolas iis
 subtraherem, quibus lectis et descriptis rursumque
 obsignatis, ipsos missos feci. Postquam in urbem
 veni, Marcus Palæologus Iagras, qui postea proto-
 strator fuit, tum eadem protovestiarii dignitate
 fungebatur, legationis socius mihi adjunctus est.
 Is tantum aberat, ut me juvaret in negotio, ob quod
 veneram, ut adversaretur mihi: ejus ego rei nul-
 lam aliam causam novi, nisi quod invidia hono-
 rare utilitatem non consuevit. Una igitur ad ame-
 ram profecti, responsum tulimus, ut Patram iis,
 quorum fuisset, restitueremus; qua de re ego ei,
 qui ameræ primus erat a consiliis, Ibraemi-pasianī
 nomine, edixi, tale responsum non audere me re-
 ferre ad dominum meum: verum tamen, cum ad
 magnum ameram ille me misisset, ipse quamprimum
 mecum juberet abire, qui magni ameræ decretum

αὐτοῦ, ἵνα μετ' ἐμοῦ ἔλθῃ καὶ ἀπαγγέλῃ τῷ αὐθεντῇ μου τὸ τοῦ μεγάλου ἀμνηρᾶ δόγμα. Καὶ στερεώσας τοῦτο λέγει· « Φρονίμως καὶ χρηστῶς εἰρηκας. » Ὁ δὲ Ἰαγρος μεμφόμενος ἐμὲ ὡς ἀπρακτον ἐλογίζετο καὶ μὴ θυνάμενον ἐκτελέσαι τι χρηστὸν εἰ μὴ ἐπιζήμιον· ἐγὼ δὲ Θεοῦ εὐδοκίᾳ ἐπραξα τοῦτο, καὶ ἦλθε σὺν ἐμοὶ τις παρὰ τοῦ ἀμνηρᾶ πρέσβυς. Καὶ τοῦτο ἦν τὸ πρῶτον αἴτιον τοῦ λαθεῖν τὴν διόρθωσιν τὸ περὶ τῆς Πάτρας.

154 ἡ'. Τῷ δ' αὐτῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ ὁ δεσπότης Κάρολος εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ τῷ Ἰουλίῳ ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τοὺς κρατικούς ἐπραξαν τὸ συνοικέσιον τοῦ αὐθεντοπούλου κύρ θιομά οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ δεσπύται μετὰ τῆς θυγατρὸς πριγκίπιω Ἀσάνη Ζαχαρίου τοῦ Κεντηρίωνος· ἐν ᾧ δὲ μηνὶ καὶ πάλιν ἐπανέστρεψα εἰς Λάρισσαν πρὸς τὸν Τουραχάνην, καὶ τὸ περὶ τῆς Πάτρας τελείως ἐδιώρθωσα. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἡ βασίλισσα κυρία Θεοδώρα εὐρισκομένη εἰς τὴν Στάμηρον ἀπέθανε, καταλείψασα λύπην πολλήν εἰς τε τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ πάντας ἡμᾶς τοὺς αὐτῇ οἰκίους διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν καλλίστην. Ἐτάφη δὲ μέχρι τινὸς ἐν μιᾶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Γλαρέντζας, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνεκόμισαν αὐτὴν εἰς τὴν ἐν τῇ Σπάρτῃ τοῦ Ζωροδότου μονήν. Καὶ τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐλογήθη ὁ αὐθεντόπουλος κύρ θιομάς τὴν κυρίαν Αἰκατερίναν, θυγατέρα τοῦ ρηθέντος πριγκίπου ἐν τῇ Σπάρτῃ.

Τῇ δὲ κς' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέρα καὶ ὄρα οἱ Πατρηνοὶ με ἐπίασον, ἐρχομένου μου

domino meo renuntiaret. Quam petitionem approbans, « Prudenter, inquit, commodeque dixisti. » Iagrus autem me calumnians pro inepto habebat, quique ad nihil, nisi ad damnum parandum factus essem. Ego vero auxiliante Deo hoc effeci, venitque mecum ab amera legatus. Atque hæc prima causa fuit, qua Patrense negotium eventum habuit.

9. Eodem mense Julio ejusdem anni Carolus despota apud Joanninam mortuus est, et anno 6938, mense Septembri, Thomæ principis fratres despote connubium inter ipsum et filiam principis Asauis Zachariæ Centerionis conciliarunt: quo mense ego Larissam ad Turachanem reverti, et Patrensem controversiam ad finem perduxī. Mense Novembri ejusdem anni imperatrix Theodora Stameri e vita exiit, ingenti desiderio sui tum marito, tum nobis omnibus domesticis propter eximiam suam venustatem relicto. Corpus in ædæ quadam Glarentzæ ad tempus conditum, postea Spartam in monasterium Christi Salvatoris delatum est. Ejusdem anni mense Januario Thomas dominus solemni ritu Catharinam, dicti principis filiam, Spartæ uxorem duxit.

Dio Martii vicesimo sexto ejusdem anni, die et hora, qua me Patrenses comprehenderant, cum legatus in despotatum proficiscens, rogatu Caroli

εἰς τὸ δεσπότητον ὡς πρέσβυς ζητήσῃ τοῦ Καρόλου δεσπότη, ἀνεψιοῦ καὶ γυναικαδέλφου τοῦ αὐθεντός μου, καὶ τῶν φυσικῶν υἱῶν αὐτοῦ δὴ τοῦ Καρόλου, Ἐρκοῦλου καὶ Μενώνου, ἵνα εἰρηνοποιήσω **155** τοὺτους εἰς τὰ διαφερόμενα αὐτῶν· ἐποίησαν γὰρ ἐνόρκους συμφωνίας, λέγοντες ὅτι εἰ τι ἄρα γε διακρίνη ὁ ζητήσῃ ἡμῶν σταλείς ἄρχων τοῦ δεσπότη κὺρ Κωνστααντίνου (δηλονότι ἐγὼ) περὶ τῶν διαφορῶν αὐτῶν ὧν ἔχομεν, στερεώσωμεν ὁμοῦ τὰ μέρη· ἐρχόμενος οὖν κατὰ τὰ πλησίον τῆς ἁγίας Μαύρας νησούρια ἤχμαλώτισθη ὑπὸ τῶν Καταλάνων μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν ἀνθρώπων καὶ σκευῶν πολυτίμων, καὶ κρατήσαντές με μέχρι τινὸς ἀπήγαγόν με ἄχρι τῆς Κεφαλληνίας, ὡς δὴθεν διελθόντες εἰς τὰ περὶ τὴν Νεάπολιν. Τέλος ἐπιστρέψαμεν εἰς τὴν Γλαρέντζαν, καμὲ δὲ ἐπώλησαν καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ διὰ χρυσίνους χιλιάδας πέντε.

Ἐν ᾧ δὲ καιρῷ μηνὶ Μαρτίῳ καὶ ὁ ἀμνηρᾶς Ἀμουράτης ἐπολιόρχει τὴν Θεσσαλονίκην, κρατούμενην ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. Καὶ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς πρέσβυν τὸν πρωτοεθέσαστον Νικόλαον τὸν Χωνιάτην καὶ Φραγκόπουλον τὸν πρωτοστράτορα πρὸς τὸν ἀμνηρᾶν, λέγων, « Οὐκ ἔξεστι μενούσης τῆς ἡμῶν φιλίας καὶ ἀγάπης, πολιορκεῖν σε τὰ ἡμέτερα· » ὁ δὲ ἀμνηρᾶς ἀπεκρίνατο· « Ἀληθῶς λέγετε. Εἰ ἦτο ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως, ἐγὼ οὐκ ἐπιχειροῦμαι τι· εἰ δὲ καὶ ἐπιχειροῦμαι, ἐγκατέλειπον ἄν. Πλὴν τοῖς πᾶσι δὴλόν ἐστι καὶ γνωστὸν ὁμοίως καὶ τῷ ἀδελφῷ μου τῷ βασιλεῖ καὶ ὑμῖν, ὅτι ἐκ πολλοῦ ἐπώλησε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ περίε

despotæ, qui domini mei affinis et frater patruelis erat, et germanorum filiorum ejusdem, Herculis et Menonis, ut eos dissidentes inter se restituerem in concordiam: convenerant quippe et jurarant, si quid vir princeps a Constantino missus (ego videlicet) de litibus, quas haberent, decerneret, se id ratum habituros: cum igitur prope insulas Sanctæ Mauræ venissem, Catalani me cum alijs multis hominibus et rebus pretiosis ceperunt, atque aliquandiu retentum, abduxerunt in Cephaleniam, Neapolim videlicet trajectari. Tandem Glarentzam reversi sumus, ubi me et reliquos captivos quinque aureorum millibus vendiderunt.

Quo quidem tempore, mense Martio, Amurates ameras Thessalonicam obsedit, quam iam Veneti tenebant. Misit imperator legatos Nicolaum Choniaten protosebastum et Francopolum protostratorem, qui hæc amere renuntiarent: « Pace et amicitia inter nos vigente, non licet tibi nostra obsidere. » Respondit ameras: « Recte dicitis. Si ea urbs imperatoris esset, non invasurus eam fuisssem, aut, si invasisssem, dimissurus; sed constat et notum est omnibus, et imperatori, fratri meo et vobis, jam pridem Thessalonicam cum locis adjacentibus omnibus ut peculium ab Andronico despota venditam esse Venetis. Jam vero non licet nec concedam, eam in confinio nostri vestrique

αὐτῆς πάντα ὡς ἴδιον **156** αὐτοῦ κτῆμα ὁ δεσπότης κύρ Ἀνδρόνικος τοῖς Ἑνετίοις. Νῦν δὲ οὐκ ἔξεστιν, ἔασαι αὐτὴν ἐν μέσῳ τοῦ τόπου ἡμῶν καὶ ὁμῶν ἄρχεσθαι ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. » Καὶ οὕτως τῷ Ἀπριλλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβε τὴν θαυμαστὴν Θεσσαλονίκην ὁ ἀμπερὰς πολέμου.

Ὁ δὲ δεσπότης καὶ αὐθέντης μου κύρ Κωνσταντῖνος Μάτῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβε τὸ τῆς Πάτρας παλίνιον, λιμοῦ αἰτία καὶ ἄλλης κακοπαθείας τῶν ἔνδον αὐτοῦ. Καὶ τῇ δεκάτῃ ἑβδόμῃ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβον οἱ Καταλάνοι τὴν Γλαρέντζαν, καὶ κρατήσαντες τινὶ καιρῷ εἶτα ἐπώλησαν αὐτὴν διὰ χρυσίνων νομίων χιλιάδας δύο καὶ δέκα τῷ αὐθέντῃ μου, καὶ μετ' ὀλίγον προστάξας πάντα τὰ τεῖχη αὐτῆς ἐπόρθησε. Καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψαντες οἱ ἀπὸ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου πρὸς τὸν πάπαν Μαρτίνον πρέσβεις, Μάρκος λέγω ὁ Ἰαγρός καὶ μέγας στρατοπεδάρχης, καὶ ὁ μέγας πρωτοσύγκελος καὶ ἡγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, καὶ ὁ ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς Μακάριος ὁ Μακρῆς ὀνομαζόμενος, ἀνὴρ ἄριστος κατὰ τε λόγον καὶ ἀρετὴν καὶ σύνεσιν· καὶ διερχόμενοι τὴν Πελοπόννησον ἐποίησαν δι' ὀρισμοῦ τοῦ βασιλέως δεσπότην τὸν αὐθεντόπουλον κύρ Θωμᾶν.

Καὶ τῷ δεκάτῳ ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εὐηργετήθην ἐγὼ **157** τὴν τῆς Πάτρας ἡγεμονίαν. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει Ὀκτωβρίῳ μηνὶ ἀπῆρην ὁ μπεγλέρ μπέης τῶν Τούρκων τοῦνομα Σινάνης τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν αὐτῶν περιοχὴν. Καὶ τῇ κς' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ τῇ αὐτῇ ἐν ἧ' καὶ τὰ προγεγονότα μοι συνέβη, ἔδεξάμην καὶ τὸ λυπηρὸν

imperii teneri a Venetis. » Atque ita mense Aprilii ejusdem anni inelytam Thessalonicam ameras vi cepit.

Constantinus despota autem, dominus meus, mense Maio ejusdem anni Patram in potestatem redegit, pesti aliisque civium incommodis subactam. Decimo septimo Julii anni ejusdem Catalani Glarentzam occuparunt, eamque aliquandiu retentam, duodecim aurorum millibus domino meo vendiderunt, qui brevi post mania ejus universa destrui jussit. Mense Augusto ejusdem anni redierunt ab imperatore Joanne ad Martinum papam missi legati, Marcus Jagrus, magnus strategarcha, et magnus protosyncelus et venerando monasterio Pantocratoris praefectus, hieromonachus et spiritualis pater Macarius, cognomine Macra, vir eloquentia, virtute et prudentia praestantissimus. Hi, per P. Iohannesum proficiscentes, Thomam principem jussu imperatoris despotam fecerunt.

Anno 6939, mense Septembri, praefectura Patrensi coonestatus sum. Eodem anno, mense Octobri, Begierbegus Turca, nomine Sinanes, Joannina regionesque adjacentes occupavit; et vicesimo sexto Martii die et hora eadem, qua ante narrata mihi acciderunt, per litteras domini mei, Bostitza scriptas, tristem nuntium accepi, praeter-

ἔμοι μήνυμα παρὰ τοῦ αὐθέντου μου δι' ἐκείνου γράμματος ἐκ τῆς Βοστίτζας, ὅτι τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ζ' τέθνηκε λοιμῶδει νόσῳ ὁ ἄριστος κάμοι φίλος Μακάριος ὁ καὶ Μακρῆς καλούμενος, ὁ παρ' ὀφθαλμῶ μὲν πατριαρχικῶ ὑπερηφάνῳ καὶ πλείστα ἀγερῶν καρδίᾳ αἰρετικῶς, παρὰ δὲ ὀφθαλμῶ παντοκρατορικῶ ἀκοιμήτῳ καὶ ἀληθείᾳ δικαιοσύνη ὀρθόδοξος ὢν. Ὁς τινι καιρῷ καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἔρους καὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἔλαθε παρακινήσει καὶ συνεργίᾳ ἐμῇ, ὥς οἱ πάντες ἐπίσταντο· καὶ συνάρσει μὲν πρῶτον τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, ἔπειτα δὲ σπουδῇ τε καὶ ἐπιμαλείᾳ ἐμοῦ τε κάκεινου πᾶν καλὸν πρὸς σύστασιν καὶ εὐκοσμίαν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν πραχώρησε. Καὶ τῷ τέλει τοῦ ἔτους αὐτοῦ δὴ τοῦ ἔτους ἦλθεν ὁ Τουραχάνης καὶ κατεγάλασεν αὐτὸς τὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τεῖχη. Καὶ πολλὴ λοιμικὴ νόσος γέγονεν ἐν τῇ Πάτρῃ.

ί. Καὶ τῇ λα' Ἰανουαρίου τοῦ δεκάτου ἔτους σταθείς ἐγὼ ἀπῆλθον πρέσβυς πρὸς τὸν ἀμπερὰν καὶ τὸν βασιλέα, ἀφ' οὗ δὴ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τοῦ πρωτοβεσπιαρίου ὀφφίκιον **158** τότε εὐηργετήθην. Ἐν ᾧ ἔτει τῷ Μαρτίῳ μηνὶ καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν τόπων ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν καὶ δεσποτῶν κύρ Κωνσταντῖνου καὶ κύρ Θωμᾶ ἐγένετο· ὁ μὲν ἀπῆρην τὰ Καλάβρυτα καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε, ὁ δὲ τὴν Ἰλαρέντζαν καὶ τὰ περὶ αὐτῆς πάντα.

Καὶ τῷ δεκάτῳ ἔτει τέθνηκεν ἡ τοῦ Μαλατέστα θυγάτηρ, γυνὴ τοῦ δεσπότης κύρ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογεννήτου, ἡ κυρία Κλεώπα τοῦνομα· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Ζωοδότου μονῇ.

Idi Januarii die septimo mortuum esse pestifero morbo virum optimum et mihi amicissimum Macarium Macram: qui cum patriarchae oculis superbis et animo ferocissimo haereticus videretur, omnipotenti semperque vigili et ad veritatem judicanti oculo orthodoxus erat. Is quodam tempore Cpolim, a monte sancto reversus, me auctore et adjectore ut sciebant omnes, monasterium Pantocratoris regendum accepit, et auxilio quidem primum omnipotentis Dei, deinde meo et ipsius studio et diligentia, ad res monasterii ejus ordinandas administrandasque omnia praeclearissime fecit. Exeunte vero ejusdem anni Turachanes, impressione facta dejecit rursus muros Isthmi, ac Patrae vehemens pestilentia fuit.

10. Die primo et tricesimo Januarii anni 6940 missus sum legatus ad ameram et imperatorem qui tum protovestiarum dignitate me ornavit. Quo eodem anno, mense Martio, permutatio locorum inter duos fratres et principes, Constantinum et Thomam, facta est: quorum alter Calabryta et quae sunt in vicinia, alter Glarentzam et circumjacentia loca accepit.

Anno 6941 Malatestae filia, uxor Theodori despote porphyrogeniti, Cleopa domina, obiit et in monasterio Christi Salvatoris sepulta est.

Καὶ τῷ ς' Ἰανουαρίου ἔπειτα πάλιν ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀχώρας καὶ πόλεις καὶ κῶμαι, Ἄστρον, Ἅγιος-Πέτρος, Ἅγιος-Ἰωάννης, Πλαταμόνας, Μελίγον, Προάστειον Λεωνίδα, Κυπαρισσία, Γέοντας καὶ Σίτανας, καὶ οὕτως ἐγγύς αὐτῶν δώσω αὐτῇ τόπον ὁκόσον καὶ οἶον φανήσεται μοι εἰς γνώμην καὶ βουλήν αὐτῆς. Προλαβόντος δὲ τοῦ Τουραχάνη καὶ τὴν Θήβαν ἀποκλείσαντος, ἦν καὶ παρέλαβε μετὰ τινος ἡμέρας, ἀπρακτος ἐγὼ ἐπανέστρεψα ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ, τοῦτο παραγγελίαν γάρ ἔχοντός μου. Εἰς δὲ τὰ Στυλάρια ἐδρισκομένου τοῦ δεσπότη καὶ αὐθεντός μου καὶ τὰς τῶν Ἑνετῶν ἐμπορικῶς 160 τριήρεις προσδοκῶντος ἵνα ἐμβίς εἰς τὴν πόλιν ἀπέλθῃ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀπρακτος ἐφθάσα.

Καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ ς' Ἰανουαρίου ἀπέθανε καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων αὐθεντής καὶ ἐπιβάνων ὁ προφῆτης κὺρ Ἀντώνιος Ἀκνιζιόλης ὁ Κομνηνός καὶ ζητήσας τῆς ἐκείνου γυναικὸς Μαρίας Μελισσηνῆς, θυγατρὸς Δέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, πρώτου ἐξαδέλφου Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ ὃν προσεδηλώσαμεν, ἐστάλην ἐγὼ μετὰ ἐνόρκου ἀργυροβούλλου καὶ πολλῶν στρατιωτῶν, ἵνα παραλάβω τὴν Ἀθήναν καὶ Θήβαν, καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον αὐτῇ δώσω τόπον, κατὰ τὰ μέρη τῆς Λακωνικῆς, πλησίον ὧν περ εἶχε τῆς αὐτῆς πατρικῆς κληρονομίας καὶ προικῆς, αἱ εἰσὶν αἱ κάτω γεγραμμέναι

Anno 6942, die Januarii septimo, cursus legatus ad Antonium Comnenum, Athenarum dominum, ad amaram et ad imperatorem profectus sum : cujus mensis die vicesimo nono, noctis hora tertia pueri quidam nobiles, pullos columbinos comprehendere laborantes, incendunt Dei Matris nomine edificatum in Blachernis templum pulcherrimum et miraculis nobile, situm Cproli in littore prope sinum eccatinum. Audivimus hoc Cproli in ipso discessu, kalendis Februariis, hora prima post meridiem diei festi, qui ὕπαπαντῆ dicitur ; cumque homo, qui rem narravit, ignotus nobis esset, commentitiam eam esse putavimus. et per itineris stationes quinque nihil de eadem edocui, tandem Rhædesti, quæ erant statio sexta, caeco cognovimus, quo modo et tempore acciderit, quantumvis res videretur incredibilis esse.

Incunte æstate anni 6943 etiam Antonius Comnenus, Athenarum Thebarumque dominus, e vita cessit ; ac rogante conjuge ejus, Maria Melissena, filia Leonis Melissenii, primi e patribus Nicephori Melissenii, cujus supra mentionem fecimus, ego cum litteris juratoriis, bulla argentea insignitis, multisque militibus missus sum Athenas et Thebas receptum, pro quibus illi aliam locum in Peloponneso darem, in regione Lacœnica, situm illis quæ ex hereditate paterna et dote sua

habebat : quæ quidem regiones, oppida et vici hæc sunt : Astrum, Sanctus-Petrus, Sanctus-Joannes, Platamonas, Meligum, Proasteum, Leonidas, Cyprissia, Rheontas, Sitanas. His igitur finitimum locum ei darem, qualem quantumque mihi videretur, et qui ad ipsius sententiam ac voluntatem esset. Sed quoniam antevertens Turachanes Thebas jam obsidebat, quas idem paucis diebus, expugnavit, ego, ut mandatum mihi fuerat, ex Istimo re infecta redii, atque ad dominum meum Styliarum agentem triremesque Venetorum mercatorias expectantem, quibus in urbem veheretur, frustra suscepto itinere, perveni.

11. Cum conscensis Venetorum triremibus venissemus in Euripum, visum est domino meo,mittere nos ad Turachanem Thebis versantem, ut de Athenis cum eo agerem. Is advenientem me hilariter excepit, affirmavitque jurjurando, istud si novisset, priusquam domo huc profectus esset, pro amore, quo in despotam esset, et propter notitiam meam, libenter, quod peterem, facturum fuisse, siquidem injussa magni amercæ hoc fecisset et domi plurimas potuisset causas præterdere, nunc nullam posset. Habebat autem me benigne et honorifice, ac filios etiam me salutatum adduxit, eosque mihi et domino meo commendavit : e quibus unus fuit, qui hodie nobilis et magnus amercas est. Hoc igitur

καὶ ἐμβάντες εἰς τὰς τῶν Ἑνετῶν τριήρεις καὶ φθάσαντες εἰς Εὐριπον, ἔδοξε τῷ αὐθέντῃ μου καλὸν εἶναι ἀποστεῖλαι με πρὸς τὸν Τουραχάνην ἐν Θήβῃ εὐρισκόμενον, ἵνα τὰ περὶ τῆς Ἀθήνης αὐτῷ δηλοποιήτω. Καὶ παραγενομένου μου ἐδέχθη με μετὰ χαρᾶς, καὶ ἐπληροφόρησέ μοι μεθ' ὄρκου λέγων ὅτι εἰ ἐγνώκα τοῦτο πρὶν αἰσθῆναι ἐξελθεῖν με ἐνταῦθα, ἔνευεν τῆς πρὸς τὸν δεσπότην ἀγάπης καὶ πρὸς σὲ γνωριμίας χαριέντως ἢ αἰεὶς πληρῶσαι εἶχον, ἐπεὶ ἄνευ προσταγμάτων τοῦ μεγάλου αὐθέντου ἐποίησα τοῦτο, διότι ὅτε ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ μου πλείστας προφάσεις ἐδουάμην εὑρεῖν, νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχω οὐδεμίαν. Φιλοφρονηθεὶς δὲ φιλοτίμως ἐγὼ παρ' ἐκείνου, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ προσέφερέ μοι εἰς προσκύνησίν μου, καὶ παρετίθετο αὐτοὺς ἐμοὶ καὶ τῷ αὐθέντῃ μου, ἐξ ὧν ἦν εἰς ὁ νῦν πολὺς καὶ μέγας ἀμῆρης. Καὶ οὕτως τῶν ἐκείθεν ἐπανέστρεψα ἀπρακτος. Καὶ ἐπεὶ προλαβόντες

habebat : quæ quidem regiones, oppida et vici hæc sunt : Astrum, Sanctus-Petrus, Sanctus-Joannes, Platamonas, Meligum, Proasteum, Leonidas, Cyprissia, Rheontas, Sitanas. His igitur finitimum locum ei darem, qualem quantumque mihi videretur, et qui ad ipsius sententiam ac voluntatem esset. Sed quoniam antevertens Turachanes Thebas jam obsidebat, quas idem paucis diebus, expugnavit, ego, ut mandatum mihi fuerat, ex Istimo re infecta redii, atque ad dominum meum Styliarum agentem triremesque Venetorum mercatorias expectantem, quibus in urbem veheretur, frustra suscepto itinere, perveni.

οἱ ἐν τῷ Εὐρίπῳ ἦσαν τὴν γέφυραν ἀκουσίως τῆ καὶ
 Αὐγούστου, ἡμεῖς ἐμείναμεν ἐν ἐκείνῃ τῆ νυκτὶ εἰς
 τὰς ἑξιοθὲν τῆς γεφύρας πέτρας· καὶ ἐν ἐκείνῃ τῆ νυ-
 κτὶ πολλὰ ἐναντία ἐπάθομεν ἀπὸ τοῦ φύγου καὶ πείνας
 καὶ ἀπὸ τῆς ξηρότητος τῶν πετρῶν ἀπὸ τοῦ φόβου τῶν
 ληστῶν καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Τουραχάνη στρατοῦ **161**
 διὰ τὸ ξένους τοὺς Ἴκπους εἶναι, οὓς ἐκ τοῦ Λιέθρου
 ἐδανεισάμεθα, ὃ τι καὶ παροιμία ἐγένετο ἐπὶ κακῶ
 τοῖς ματ' ἐμοῦ τότε οὖσιν εἰς τὸν μετέπειτα ἦτοι
 ἐπιόντα χρόνον. Ἀναβάντες οὖν εἰς τὰς τριήρεις
 ἐπὶ τὴν αὐριον, τῆ καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ
 ςθμδ' ἔτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφθάσαμεν.

ιβ'. Τῆ δὲ κα' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς
 τὴν πόλιν ἡ τοῦ Παρασπονδήλου μεγάλου θυοῦκος
 θυγάτηρ ὀνόματι Ζωῆ, μετὰ βασιλικῆς τριήρεως
 ἐσταλμένη μετὰ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἵνα κο-
 μίσωσιν αὐτὴν, ἣν δὴ καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας πύλο-
 γήθη ὁ δεσπότης ὁ κύρ Δημήτριος· μεθ' ἧς δὲ τριή-
 ρεως παρεγένετο εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ δεσπότης κύρ
 Θεόδωρος διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ πόλει διάδοχον
 τῆς βασιλείας ὡς δεύτερος ἀδελφός, ὃ καὶ ὁ βασιλεὺς
 ἐπεκύρου αὐτῷ ἀκουσίως, ὅτι τὸν κύρ Κωνσταντίνου
 τὸν αὐθέντην μου καὶ ἀδελφὸν αὐτοῦ πλείον ὠρέ-
 γετο ἔχειν ἐγγὺς αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, ὡς καὶ ὁ λόγος
 προῖόν δὴ γλώσει. Ἐπει δὲ οὕτως παρεχολούθη το
 πράγμα, ἐσπούδαζεν ἵνα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ
 τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς ἐγκατοικήσῃ. Ὁ γὰρ αὐθέντης
 μου πάλιν ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντίνος μετὰ τοῦ
 ἀδελφοῦ αὐτοῦ κύρ Θεωμά τοῦ δεσπότη (ἦν γὰρ μεθ'
 ἡμῶν ἐν τῇ πόλει ὁ πρῶτος ἄρχων τοῦ οἴκου ἐκεῖ-
 νου ὀνόματι Ῥαούλ Μιχαήλ) ἐσπούδαζον ἵνα οἱ δύο

modo infecta re radii. Cum autem Euripum qui
 accolebant, licet inviti, pontem sustulissent die
 Augusti 29, nos eam noctem extra pontem inter
 saxa transeginus, et nulla adversa a frigore, fame
 et duritie saxorum, a timore item latronum et
 militum Turachanis pertulimus, quoniam equi
 nostri, quos e Liethro mutuati eramus, peregrini
 erant: quæ res prociemium quoddam malorum
 fuit, quæ postea exporti sunt, qui tunc mecum
 erant. Conscensis postridie triremibus, vicesimo
 tertio die Septembris, anno 6944, Cpolim per-
 venimus.

12. Vicesimo quinto Martii ejusdem anni in
 urbem venit Paraspondeli, magni ducis, filia, no-
 mine Zoe, triremi imperatoria, qua eam adduci
 voluit imperator, cum Manuele Paleologo advecta,
 atque vupsit post dies aliquot Demetrio despota.
 In eadem triremi venit etiam Theodorus despota,
 qui ut frater nato secundus imperii in urbe habes
 erat, quod ei jus imperatè non nisi iuritus con-
 cessit, quippe qui Constantinum fratrem, domi-
 num meum, secum in urbe habere mallet, id quod
 procedens narratio nostra declarabit. Quia vero
 sic evenerat, dedit operam, ut in Peloponneso tres
 fratres collocaret. Itaque Constantinus, dominus
 meus, et frater ejus, Thomas despota (erat enim
 nobiscum in urbe primus illius domus dux, Raul

A μὲν σὺν τῷ βασιλεὶ μείνωσιν ἐν τῇ πόλει, οὗτοι δὲ οἱ
 δύο αὐθένται εἰς τὴν Πελοπόννησον. **162** Διὰ ταύ-
 την δὴ τὴν αἰτίαν καὶ τῷ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ
 ἔτους διέβη ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ
 δεσπότης κύρ Κωνσταντίνος ὡς φεύγων μετὰ ἀκα-
 τίου τινός, καὶ γὰρ δὲ παρ' αὐτοῦ σταλαῖς πρὸς τὸν
 ἀμηρᾶν διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν, ἵνα οὐτὸν ὑπὲρ
 ἑαυτῶν ἔχωσι. Καὶ οὕτως ἀπελθὼν τὰ ἀνατεθει-
 μένα μοι καλῶς ἠκονόμησα, καὶ διὰ ξηρᾶς εἰς Πελο-
 πόννησον ἐφθασα. Εὐρον δὲ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ αὐ-
 θέντας ἔχοντας ὀχλήσιν μάχης μεγάλην· ὀπισθεν
 γὰρ τοῦ κύρ Κωνσταντίνου τοῦ αὐθέντου μου στα-
 λαῖς μετὰ τριήρεως ὁ κύρ Θεόδωρος, ἵνα κατὰ τῶν
 δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ μάχηται, καὶ στρατοῦ πλείστου
 συναθροισθέντος ἄμφο τοῖς μέρεσι, καὶ πόλεμος τις
 ἀνά αὐτῶν γέγονε. Τῷ ςθμδ' ἔτει ἀπεστάλθησαν
 παρὰ τοῦ βασιλέως πρέσβεις πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς
 αὐτοῦ ὁ ἄγιος χρηστὸς Διονύσιος ἱερομόναχος, ὁ χρη-
 ματίας καὶ μητροπολίτης Σάρδεων, καὶ ὁ Δισύ-
 πατος Γεώργιος, καὶ οὗτοι τὴν μάχην μικρόν τι κατε-
 πράυναν. Τέλος δὲ πάλιν ἄλλων ἐλθόντων πρέσβειων,
 τοῦ Μελισσηνοῦ λέγω Γρηγορίου ἱερομονάχου καὶ
 πνευματικοῦ, τοῦ καὶ χρηματίσαντος ὑπερῶν πα-
 τριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὃς καὶ παρ' ἄλλοις
 στρατηγούσι ἐκονομάζετο καὶ σὺν αὐτῷ δὴ καὶ
 τῷ Γρηγορίῳ πάλιν τοῦ Δισυπάτου καὶ ἐμοῦ συμ-
 βιβασάντων καὶ συμφρονησάντων αὐτοῦ, ἵνα ὁ μὲν
 αὐθέντης μου καὶ δεσπότης ἀπελθὼν παρεικήσῃ ἐν
 τῇ Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ κύρ **163** Θεόδωρος
 καὶ κύρ Θεωμάς οἱ δεσπότη ἐν τῇ Πελοπόννησῳ.
 Καὶ τῆ ε' τοῦ Σεπτεμβρίου τῷ ςθμδ' διέβη ἀπὸ τῆς

Michael) nitabantur, ut apud imperatorem in urbe
 duo alteri manerent, ipsi discederent in Pelopon-
 nesum. Atque hac de causa Janio mense ejusdem
 anni Constantinus despota velut fugitivus parvo
 navigio Cpoli in Peloponnesum abiit, et ego ad
 ameram missus sum, ut hunc in ipsorum partes
 pertraherem. Discessi igitur et mandatum mihi
 negotium feliciter transegi; deinde per terram in
 Peloponnesum reversus, inveni fratres principes
 magnis bellorum turbis implicatos. Constantium
 enim, dominum meum, ut insequeretur et duos
 fratres debellaret, avectus est cum triemi Theo-
 dorus dominus, atque utrinque magnis collectis
 copiis, bellum exarsit. Anno 6945 ab imperatore
 ad fratres legati prohibissimus vir Dionysius hiero-
 monachus, qui metropolita Sardiom fuit, et Geor-
 gius Disypatus bellantium impetum aliquantum
 mitigavit; tandemque sibi missi legati, Gregorius
 Melissenus hieromonachus et pater spiritualis,
 qui etiam patriarche Cpolitatus postea fuit et a
 nonnullis Strategopulus appellabatur, et cum co-
 rursu Disypatus et ego, ita eos in amicitiam con-
 cordiamque reduximus, ut dominus meus discederet
 Cpoli habitatum, Theodorus et Thomas despote in
 Peloponneso essent. Itaque Constantinus die 5 Sep-
 tembris anni 6948 Patra per terram ad Euripum no-
 bisum abiit, et vela fecimus ab urbe Euripi, in tri-

Πάτρας διὰ ξηρῶς εἰς τὸν Εὐριπον ἀπελθὼν, ὁ αὐθιγῆς μου λέγω, σὺν ἡμῖν καὶ ἐρθάντες εἰς τινὰ τῶν Ἑνετῶν τριήρη ἀπὸ ἄστεος Κυρίκου Εὐβοίαν λεγομένην, ἐν ἧ δὴ τριήρει ἦν καὶ ὁ ποτε ἐν τῇ Πάτρᾳ κανονικὸς Μάρκος ἠγέκω ἀπήλθομεν κατ' αὐτῆς, ὅς γέγονε καὶ λεγάτος παρὰ τοῦ πάπα Εὐγενείου τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ, καὶ παρ' ἐκείνου ἐτι καὶ πρὸς τὸν βασιλέα διὰ πρᾶξιός αὐαστάλη, καὶ τῇ κ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἀπισιόθημεν εἰς τὴν πόλιν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷδε τῷ καιρῷ διάλεξις τις σημειωμένη ἐγένετο ἀναμεταξὺ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου καὶ τινος Ἑβραίου Ξένου τοῦνομα, τοῦ μετέπειτα διὰ τῆς τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἀναγονήσεως μετονομασθέντος Ἐμμανουήλ, λοιπὸν οὐκ ἀφήσω τοῦ διεγείσθαι.

Ἐν πρώτοις ἠρωτήθη ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ Ἑβραίου τοιῶδε· « Πῶς ἦν δυνατὸν τεκεῖν τὴν Μαρίαν τὴν Χριστὸν παρθένον οὖσαν; » Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίθη· « Πῶς ἔτεκεν ὁ Ἄδάμ τὴν Εὐάν χωρὶς γυναικὸς; καὶ πῶς ἐξήρθησεν ἡ γῆ χωρὶς σπέρματος; πῶς ἐδύσεν ὕδωρ ἢ ἀκρότομος πέτρα; πῶς τοῦ Ἄραβων ἐδλάστησεν ἡ βᾶβδος; πῶς οὐρανὸθεν κατεπέμφθη τὸ μάννα; πῶς ἐπιηθύνητο ἡ ὕδρις τοῦ ἀλεύρου; πῶς τὸ ἔλαιον Ἐλισσαίου ἐδύσεν εἰς τοὺς κερᾶμους; πῶς ἡ **164** βᾶβδος τοῦ Ἰεσσαὶ ἐδλάστησεν ἄνθος; πῶς ἐπὶ Ἰεδοίων ὁ πόκος ἀπεβρύη δρόσον; πῶς ἐπὶ Σαμφίων ἐδύσεν ὕδωρ τὸ ὄστον; πῶς ἐφύλακτε τοὺς παῖδας ἀφλέκτους ἢ κάμινος; πῶς ἐπὶ Μανωὲ ἀνήφθη ἡ πέτρα δίχα ὕλης; πῶς ἐκαίετο ἡ βᾶτος ἐπὶ Μωϋσείῳ καὶ οὐ κατεκαίετο;

remi Veneta, Eubœa dicta, in qua eadem Marcus erat qui olim, cum Patram oppugnaremus, in ea urbe canonicus, tum autem legatus Eugenii papæ, sibi cognati, ad imperatorem mittebatur. Die quarto et vicesimo Septembris incolamæ Byzantium delati sumus.

Quoniam autem illo tempore habita est memorabilis disputatio inter Joannem imperatorem et Hebræum quendam, nomine Xenum, qui postea sacro baptisate regeneratus, Emmanuelis nomen accepit, eam litteris mandare non omittam.

Primum Hebræus imperatorem sic interrogavit : « Quomodo Maria Christum generare potuit, dum virgo erat? » Respondit imperator : « Quomodo Adamus Evam sine usura mulieris genuit? terra effloruit sine semine? saxi superficies percussa emisit aquam? aut quomodo virga Aaranis fronduit? quomodo cœlitus manna demissum est? hydria impleta est farina? quomodo in vasa sicilla oleum Elisai manavit? Jessai baculum flores egit? irrigatum est Gedeonis vellus? quomodo Sampsoni ex osse aqua sedit? tres pueri in camino a combustione servati sunt? Quomodo Manoi saxum sine materia arsit? aut rubus Mosi flagravit, nec consumptus est? aut Elias in curru igneo non est combustus? quomodo Isaias dominum in throno excelso et elevato sedentem vidit? Danieli occultum

A πῶς οὐ κατεφλέχθη Ἡλίας ἐπὶ τὸ ἄρμα τὸ πόρινον ἐπιθάς; πῶς ὁ Ἰσαΐας εἶδε τὸν Κύριον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καθήμενον; πῶς ὁ Δανιήλ ἐφάνερωσε τὸ κεκρυμμένον ἐνόπιον τοῦ Ναβουχοδονόσωρ; πῶς ὁ οὐρανὸς τοὺς ἀστέρας κατέχει μὴ βασταζόμενος; πῶς ἡ νύξ ἐγέννησε τὴν ἡμέραν καὶ γίνεται; πῶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου φωτίζει πάντα τὸν κόσμον; εἰ ταῦτα ἐρμημεύσης μοι ἂ ἐρωτῶ σε, οἶδα ὅτι καταλαμθάνεις καὶ τὴν γέννησιν τῆς παρθένου. Ἄλλὰ ἀλλότριος κἀκείνων καὶ τούτων ὑπάρχεις.

Ὁ Ἑβραῖος πάλιν ἠρώτησεν· « Ἢ οὐκ ἀναγκαίως ἄλλ' ἐκὼν, εὖς αὐτὸς φῆς, ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς, φονεὺς ἄρα ἑαυτοῦ νομίζοις' ἂν εἰκότως, καὶ ψυχικῆς διὰ τοῦτο τιμωρίας ἄξιος. » Ὁ βασιλεὺς ἀποκριθεὶς, « Πόλύ τι, Ξένε, τοῖν λόγον ἀμφοῖν μεταξὺ τὸ διάφορον· ἀλλὰ θαυμά γ' οὐδὲν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἀγνοεῖν σε καὶ τοῦτο, φονεὺς γὰρ ἑαυτοῦ λέγοις' ἂν δικαίως ὁ ἑαυτὸν διαχειρίσας, οὐχ ὁ ὑπὲρ τῆς τῶν φιλουμένων ἀγάπης ἀφειδήσας ἑαυτοῦ καὶ θάνατον ὑποστάς' ὁ γὰρ τοιοῦτος **165** οὐκ αὐτόχειρ ἀλλὰ φίλος προσηκόντως ἀληθῆς καλεῖται' ἂν ὡς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν φιλουμένων προσῶς, ἴν' ἐκείνευς, εἰ οὕτως τύχοι, τῶν ἐπικρατημένων θανάτων ἐξέληται. Ταῦτ' ἄρα φιλανθρωπίας, καὶ ὁ Χριστὸς ἀποίσταται μᾶλλον χάριν ἢ τοιοῦτοις ἐγκλήμασιν ὑποκαίεται. »

Ξένος δὲ Ἑβραῖος ἐρωτᾷ· « Πόσων ἄρα δεινῶν αἰτιῶν δει τὸ ψεῦδος καθίσταται! ὁ γὰρ προφήτης οὐχ· Ἦ παρθένος, ἀλλ', Ἦ τεῦνις, φησὶν, τέξει, δηλονότι συναλθοῦσα ἀνδρὶ· ὑμεῖς δὲ τὰς ἑαυτῶν συστήσαι βουλόμενοι τερατείας, τὴν παρθένον τῆς νεάνιδος ἀντιτίθετε. Τί γὰρ ἂν τις καὶ λέγοι, πόσον ἐντεῦθεν

somnium Nabachodonosori aperuit? quomodo cœlum astra continet, cum non sustentetur? nox diem genuit et gignitur ipsa? lumen solis totum mundum illuminat? Hæc mihi si explicaveris, te etiam virginis partum putabo explicare posse. Enimvero tu nec illa, nec hunc comprehendis. »

Rursus Hebræus rogavit : « Si non coactus, sed volens, ut ipse dicis, Christus mortuus est, merito semet interfecisse et ideo pena spirituali dignus esse videatur. » Imperator respondens, « Magnum, inquit, Xene, inter hæc discrimen est; nec mirum tamen, te hoc cum reliquis ignorare. Semet interfecisse enim jure dicatur, qui sua se manu occiderit, non is, qui, charitate in amicos commotus, vitæ suæ non parcit eorumque causa subit mortem. Talis enim non sui homicida, sed sincerus amicus merito nominatur, qui semetipsum pro dilectis tradit, ut eos, si possit, ab impendente morte eripiat. Quare illud animi benigni est, et Christus gratiam potius, quam istas criminationes meretur. »

Rursus Hebræus : « Quot mala semper mendacium creavit! propheta enim non virginem ait, sed adolescentulam parturam esse, virgum videlicet expertam; vos autem, portenta vestra nobis commendaturi, pro adolescente muliere virginem supponitis. Quis hoc verbis assequatur, quanta

ἰλιγγιον καὶ μόνον λεγόμενον ἐμποιεῖ, καὶ τὴν ἀπι-
 σταν ἡλίκην κατάγει τῶν ἀκρωμένων; Τίς γάρ
 τῶν ἐκ τοῦ παντός αἰῶνος παρθένον ἤκουσε τετο-
 κοῖαν; Εἴ μοι μίαν ἔχει δεικνύσαι τις, πρὸς οὐδ'
 ὀπιούν ἀντερῶν περαιτέρως. Ὁ βασιλεὺς ἀπεκρίθη·
 « Εὐ λέγεις. Δείξόν μοι σὺ Θεὸν ἕτερον ἐξ οὐρανοῦ κα-
 τεληλυθότα καὶ σάρκα φορέσαντα· κἀγὼ σοὶ δείξω
 τὴν, ὡς αὐτὸς ἀξιοῖς, παρθένον αὐτὸν γεννήσαντα. Σὺ
 δ' ἄλλ' ἐπεὶ τούτῳ πιστεύεις ὑπισχνῆ, εἰ σοὶ τις καὶ
 ἄλλο τοιοῦτο ἔχει δεικνύσαι γεγενημένον, δεχτέον
 ἂν εἶη σοὶ καὶ τοῦτο πρῶτον καὶ μόνον ὄν, ἐπεὶ κά-
 κεινο πρὸς οὐδέν ἕτερον ἀφορᾶν ἔμελλεν, εἴπερ
 πρῶτον ἦν. Εἰ δ' οὖν, τοῦτο μὲν ἐατέον, δεῖξόν **166**
 δὲ σὺ μοι πῶς Μωσῆς τοὺς ὑμετέρους πατέρας τὴν
 Ἐρυθρὰν περαιωθῆναι πεποίηκε, κἀκ τῆς πέτρας
 τοσοῦτον ἐβλύσεν ὕδωρ ὡς ἅπαντα τὴν λαὸν κορε-
 σθῆναι, καὶ ἡ κισωτὸς τοῖς ἱερεῦσιν ἀνεχομένη καὶ
 τὴν Ἰορδάνου διαστήσασα βουὴν ἐπὶ τοῦ ξηροῦ διέβη,
 καὶ τὰ Ἰεριχοῦντινα κατεσείσθη τεῖχη, καὶ τῆ μι-
 λιωτῆ τὸν Ἰορδάνην αὐθις Ἐλισσαῖος διέρρηξε καὶ
 διηρέθη τὰ ὕδατα ἐνθεν καὶ ἐνθεν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ
 ξηροῦ διέβη. Ἄρα κατὰ φύσιν τι γενέσθαι τούτων
 ἔστιν εἰπεῖν; οὐδαμῶς. Εἰ δ' ἐκαίνα ὑπὲρ φύσιν,
 οὐδὲ τὸ τῆς παρθένου κατὰ φύσιν. Ὑμῶν δὲ καλῶς
 τὴν ἀπειθειαν ὁ μεγαλοφωνότατος ἐστηλίτευσεν
 Ἰσαΐας λέγων· « Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τῆς
 χειρᾶς μου πρὸς λαὸν ἀπειθούντα καὶ ἀντιλέγοντα. »
 Πρὸς μὲν γὰρ πάσας τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ προφη-
 τείας ἐναργεῖς οὕτως καὶ σαφειστάτας μαινομένων
 τρόπον διάκεισθε, οἳ τῶν ὁδῶν τῆς τετριμμένης ἐκ-
 κλίνοντες κατὰ κρημῶν πολλακίς ἑαυτοὺς ῥίπτου-

quasi vertigine laborei, istud qui dicat, apud au-
 dientesque quam parum fidei habiturus sit? Quis
 enim post hominum memoriam audivit, virginem
 matrem fuisse? Si quis mihi unam proferre po-
 terit, in nulla re tibi jam adversabor. » Imperator:
 « Pulcre, inquit, istud dicis. Ostende tu mihi
 alium Deum de caelo profectum et corpore indu-
 tum: et ego tibi ostendam, quam tu desideras,
 virginem, quae cum pepererit. Verum enim vēto
 quoniam fides te habiturum polliceris, si quis
 aliud simile factum demonstraverit, admittendum
 tibi erit etiam primum hoc et unicum exemplum,
 quandoquidem nec illud ad aliud poterit referri, cum
 primum sit. Sed mittamus hoc, atque tute nunc me
 doce, quomodo Moses patres vestros per mare Ru-
 brum transducere potuerit, et e saxo profluxerit
 tanta aquae copia, quanta ad satiaudum universum
 populum satis esset; quomodo arca a sacerdotibus
 portata, flumine Jordanis divisa, per siccum de-
 lata sit; quomodo Jerichuntina moenia concussa
 sint, et pelle ovili Jordanem rursus Eliseus per-
 ruperit, et, separata utrinque aqua, ambulaverit,
 per aridam terram. Nam quid horum vi naturae
 factum esse dici potest? profecto non potest. Atqui
 si illa supra naturam sunt, nec alterum de vir-
 gine naturae conveniens est. Caterum ab increduli-
 tate bene vos notavit grandiloquus Isaias: « Per

σιν· μᾶλλον δὲ τῶν ἄλλων πρὸς τὴν παρούσαν
 σαφιστέραν περίληψιν τῶν εἰρημένων. Ὅμως γε
 μὴν ἀνωτέρω μικρὸν αὐτὴν ἀναλαβόμεν, ἵν' ἴδωμεν
 σαφέστερον τίς ἡ τῶν εἰρημένων τῷ προφήτῃ διά-
 ναία καὶ περὶ τίνων ἐστίν. « Προσέθετο, φησὶ, Κύ-
 ριος λαλῆσαι τῷ Ἀχαζ, λέγων· **167** Αἰτήσαι σεαυτῷ
 σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς
 ὕψος. Καὶ εἶπεν Ἀχαζ, Οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδ' οὐ μὴ
 πειράσω Κύριον. Καὶ εἶπεν Ἰσαΐας· Διὰ τοῦτο δώ-
 σοι Κύριος ὑμῖν σημεῖον. Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γασ-
 τρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ Ἐρμανουὴλ. Βούτυρον βοῶν καὶ γάλα
 προβάτων καὶ μέλι φάγεται πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ
 προσέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν· διότι
 πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθόν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ
 πονηρία ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. » Ἀπ' ἀρχῆς τοίνυν
 αὐθις κατ' ὀλίγον ἐκτιθέμετες σκοπῶμεν. « Προσέ-
 θετο Κύριος λαλῆσαι τῷ Ἀχαζ, λέγων· Αἰτήσαι
 σεαυτῷ σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου εἰς βά-
 θος ἢ εἰς ὕψος. Καὶ εἶπεν Ἀχαζ· Οὐ μὴ αἰτήσω
 οὐδ' οὐ μὴ πειράσω Κύριον. » Ἐξετάσαι τοίνυν
 πρῶτον δίκαιον, τίς ἦν ἡ αἰτία τῆς τοῦ Ἀχαζ πα-
 ρακοῆς ὥστε μὴ θελήσει ποιῆσαι τὰ προστεταγμένα
 παρὰ Θεοῦ. Φαμέν δὴ οὖν ὡς ἄνθρωπος ὄν ματαιό-
 τητι καὶ ἀπνοοίᾳ συνεζηκίως καὶ ἐπὶ ψευδοπροφητίας
 καὶ χρησμολόγους καὶ τοιοῦτους ἀγυρτικῶς κεχη-
 νῶς ὑπερρροεῖν οὐκ ὠκνεῖ τῶν θεῶν ἐπιταγμά-
 των ὅθεν τὸ καταφρονητικὸν οἶονεῖ καὶ τὴν ἀναίδειαν
 Ἰσαΐας ὀνειδίζων ἐκαίνου· « Διὰ τοῦτο, φησὶ, δώ-
 σοι Κύριος αὐτὸς σημεῖον. » Ὁ ἀποστελλὰς με δη-
 λονότι πρὸς σὲ τὸν βέβηλόν τε καὶ δυσσεβῆ, τὸν

totum diem, inquit, protendi manus ad populum
 incredulum et contradicentem. » In omnibus
 enim de Christo vaticiniis, cum evidentissima
 sint et apertissima, furentium instar agitis, qui,
 vias tritas declinantes, per rupes saepe se projiciunt;
 idque magis, quam in reliquis rebus, in
 hac, de qua cum maxime sermo est, caeteris evi-
 dentiore. Verum enim vero paulo alius eam re-
 petamus, ut quid propheta dicat et de quibus di-
 cat, clarius perspiciamus. « Mandavit, inquit,
 Dominus, ut Achazum appellarem his verbis:
 Expete tibi signum a Domino, Deo tuo, sive pro-
 fundum, sive sublime. Respondit Achazus, Non
 expetam, nec tentabo Dominum. Perrexit Isaias:
 Idcirco Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce
 virgo concipiet, et pariet filium, et vocabunt no-
 men ejus Emanuelem. Butyro hominis et lacte ovium
 et melle vescetur, antequam noverit vel praecipi-
 bit malum, aut eliget bonum; quoniam priusquam
 infans dignoscere didicit bona vel mala, pravitas fa-
 cere recusat, quod bonum est. » Jam nunc ab initio
 singula repetamus consideremusque. « Mandavit
 Dominus, ut Achazum appellarem his verbis: Ex-
 pete tibi signum a Domino, Deo tuo, sive profun-
 dum sive sublime. Respondit Achazus, Non expetam,
 nec tentabo Dominum. » Equum est, primum
 nos causam exquirere, cur non obediverit Acha-

κατορχησάμενον τῶν θείων ἐπιταγμάτων. Μὴ γὰρ ὁ
 ἴδιος νομίτας **168** ἀπεστάλθαι με πρὸς σὲ ὡς ἄξιον
 ἔντα· πῆρβω γὰρ εἰ σὺ τοῦ τοιοῦτος εἶναι, ὥστε οὐ
 σοῦ γε ἔνεκα, ἀλλὰ τοῦ οἴκου Ἰούδα καὶ πάντων
 ἀπέσταλμαι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. « Διὰ τοῦτο οὖν θύ-
 σαι Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν
 γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουὴλ. » Εἰ μὲν, ὡς σὺ φῆς,
 νεάνην ὁ προφήτης προὔλεγεν ἐν γαστρὶ ἕξειν ἀμι-
 ληκυῖαν ἀνδρὶ, μάταιον τὴν ἀτεχνῶς καὶ λίαν ἀλό-
 γιστον τὸ σημεῖον τοῦτο καλεῖν. Ἄνευ δὲ τούτου
 καὶ τὸ νεάνη ἀντὶ τοῦ παρθένου εὐρήσει ἐπιστάς
 ἐν τῷ Δευτερονόμιῳ. Φησὶ γὰρ ὡς « Εἴαν τις βιάσῃται
 ἐν τῷ πεδίῳ νεάνηα, » παρθένον δηλαδὴ· ἀλλαχρῶ δὲ,
 « Εἴαν τις εὐρῇ τὴν παῖδα τὴν μεμνηστευμένην καὶ
 βιασάμενος κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν
 ἄνθρωπον μόνον, καὶ τῇ νεάνηι οὐ ποιήσετε οὐδέν.
 Καὶ ὁ Ἑβραῖος δὲ νεάνηα καλεῖ τὴν τῷ βασιλεὶ καὶ
 προφήτῃ Δαβὶδ γεγενηκότι συγκοιμημένην παρ-
 θέγον, ἢ περιθάψεως αὐτῷ χάριν ὑπὸ γήρεος κα-
 τεψυγμένην συνεκοιμᾶτο καὶ οὐδὲν ἕτερον τι. Φησὶ
 γὰρ ὅτι καὶ οὐκ ἔγνω ταύτην ὁ βασιλεὺς. Ἐπεὶ δὲ,
 ὡς περ εἶπαμεν, καὶ τὸ συλλαβεῖν γυναῖκα συγκοι-
 μημένην ἀνδρὶ καινὸν οὐδὲν ἦν, οὐδὲ σημεῖον εἰκό-
 τως τοῦτ' ἂν ἐκάλεισεν ὁ προφήτης, λέιπαται τοῦτο
 νομίζειν αὐτὸν εἰρηκέναι σημεῖον δεδόσθαι παρὰ
 θεοῦ, τὸ παρθένον ἀνευ ἀνδρὸς τεκεῖν· ὁ **169** δὲ

zuz, nec facere voluerit, quod a Deo ei mandatum
 erat. Arbitramur igitur, eum, quod homo esset
 vanitate et amentia obstrictus, ac pseudopropheta
 et fatidicus et istius generis aliis impostoribus in-
 hiaret, divina mandata contemnere non cunctatum
 esse. Unde Isaias, insolentiam istam et impuden-
 tiam ei exprobrans: « Kleireo, inquit, Dominus
 ipse dabit vobis signum. » Qui videlicet misit
 me ad te profanum et impium et insultantem im-
 peris divinis. Noli enim existimare, me ad te
 missum esse, quia dignus sis: multum abest. Ita-
 que non propter te, sed propter domum Juda, et
 universos filios Israel missus sum. « Ideo igitur
 Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo
 concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus
 Emmanuel. » Quod si, ut tu dicis, propheta
 adolescentulam, marem passam, concepturam esse
 prædiceret, prorsus ineptum foret et ab omni ra-
 tione alienum, istud signum appellare. Præterea
 adolescentulam pro virgine positam invenies, si
 attenderis, in Deuteronomio, ubi hæc leguntur:
 « Si quis in agro violaverit adolescentulam, » id est
 virginem; et alibi, « Si quis invenerit filiam
 sponsam ei que vi facta concubnerit, occiditis so-
 lum hominem, in adolescentulam nihil statuetis. »
 Atque Esdras virginem illam cum Davide rege et
 propheta jam senio confecto cubantem, non ob
 aliud, nisi ut annis jam frigentem fovaret, adole-
 scemulam vocat. Dicit enim a rege eam non ini-
 tiam esse. Quoniam igitur, ut diximus, feminam
 a viro compressam concipere nihil novum erat,

καὶ πέρας ἔσχε, καὶ ὑμεῖς τάληθες σαθροῖς τισὶ λό-
 γοις καὶ ἀσυστάτοις, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν ἀνοήτοις,
 περιτρέπειν ἐπιχειρεῖτε. Ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο πα-
 ρατρέχειν ὡς εἰ μὴ ἐν τῇ παρθένῳ Μαρίᾳ τὸ σημεῖον
 εἰληφε πέρας, πῶς ἐξ αὐτῆς ὁ γεγεννημένος οὐκ
 ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς,
 ἀλλ' ἐκ Πνεύματος ἁγίου κατὰ τὸ προφητικὸν λό-
 γιον Ἑμμανουὴλ ὠνομάσθη, ἡγουν Μεθ' ἡμῶν ὁ
 Θεός: ἢ δηλονότι ὁ Θεὸς ἔσται μεθ' ἡμῶν τῶν ἀν-
 θρώπων, ἡγουν ὅμοιος ἡμῖν ἄνθρωπος ἔσται καὶ
 Θεός ὁ αὐτὸς ὑπάρχων. Ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ τοῦ κα-
 λέτοιται τὴν πληθὺν πᾶσαν εἰρήκε τῶν ἀνθρώπων, ὁ
 καὶ ἐγεγόνει. Τούτοις δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ Βαρούχ τοῦ
 Ἰεραμίου παντάπασι συμφωνεῖ. Οὗτος γὰρ, φησὶν,
 « ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογιθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν·
 ἐξεῦρε πᾶσιν ὁδὸν ἐπιστήμης, » ὡς περ εἶλεγεν, Οἶδε
 πᾶσαν ἐπιστήμην ὡς αὐτοσοφία ἴον, καὶ πάντας
 τοὺς λόγους αὐτῶν ὡς δημιουργὸς αὐτῶν ὄν, « καὶ
 ἔδωκεν αὐτῇ Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, » ἦτοι τῷ
 δούλῳ αὐτοῦ, « καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐ-
 τοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς
 ἀνθρώποις συνανεστράφη. »

Ἔτιος ἔρωτᾷ· « Μιδενός ποῦ τῶν ἐξ αἰῶνος, ὁ
 βασιλεὺς, ἀνθρώπων ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη ζήσαντος,
 πῶς αὐτὸν τὸν Μεσσίαν **170** τετρακοσίων ἔγγυς ἦδη
 καὶ χιλίων παρεγγυκῶτων ἐνιαυτῶν ἐτι ζῆν ὑπειλή-
 φατε; Ἀδύνατον γάρ. Εἰ δ' ἀποθανεῖν φαίητε, ψευ-

parumque convenienter hoc propheta signum no-
 minatus fuisset, relinquatur, ut putemus, enim
 hoc signum a Deo datum iri dicere, ut virgo, vi-
 rum minime passa, filium ederet: quod sane
 eventum habuit, quantumvis vos veritatem mar-
 ceidis maleque coherentibus, aut, ut dicam rectius,
 stolidis argumentis evertere conamini. Nec illud
 fas est nos præterire, nisi in virgine Maria hoc
 signum eventum habuisset, quomodo ex ea natus,
 non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri,
 sed ex Spiritu sancto secundum prophetæ oracu-
 lum vocatus sit Emmanuel, id est, Nobiscum
 Deus: quo nimirum significavit, Deum nobiscum
 fore qui sumus homines, sive similem nobis homi-
 nem fore et tamen eundem Deum. Quod et factum
 est. Idem verbo « vocabunt » generis humani
 universitatem significavit: quod et ipsum eventu
 comprobatum est. Cum his etiam Jeremie qua-
 sunt apud Baruchum penitus consentiunt. Is enim,
 « Deus noster, inquit, non habebitur diversus ab
 eo. Invenit omnibus viam scientiæ, » quasi dice-
 ret, novit omnem scientiam, ut qui est ipsa sa-
 pientia, et omnes sermones eorum, ut eorum
 conditor, « atque dedit eam Jacobo puero suo, »
 id est, servo suo, « et Israeli a se dilecto; postea
 autem in terra visus et cum hominibus conversa-
 tus est. »

Xenus interrogavit: « Cum post homines natos,
 imperator, nullus unquam ultra annos mille vixe-
 rit, quo pacto ipsam Messiam jam annis plus mille
 et quadriugentis præteritis adhuc vivere opinamini? »

δος αὐτοῖς περιφανές αὐτὸν εἶναι τὸν Μεσσίαν. Οὐδὲ γάρ Ἡλίας ἦλθεν, ὡς φαίν, αὐτὸν γεννηθέντα χρισταί. Ὁ βασιλεὺς ἀποκριθεὶς· « Πλανᾶσθε, Ξένε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἦξειν μὲν γάρ τὸν Θεοσβίτην Ἡλίαν καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται, οὐκ ἐπὶ τὸ χρισταί γε μὴν τὸν Κύριον· ἀλλ' ἐπέπερ ἀπόκειται τινα γεννηθῆναι μυσαρὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ γένους, ὡς φασι τινες, τῶν Ἑβραίων, πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ δεξιόμενον τοῦ διουθόλου τὴν ἐνέργειαν, καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς σημεῖα καὶ τέρατα, Θεὸν ἑαυτὸν καὶ Χριστὸν ὀνομάζοντα, ὥστε μὴ μόνον πολλοὺς τῶν τότε ὄντων πλανηθῆναι Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὸ καταλελειμμένον ὀλίγον μέρος τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων ἦτοι ἔθνος τῆ πλάνῃ τοῦ Ἀντιχρίστου συναπαχίῃ. Ἦξειν φασὶ τῆνικαὶ τα τὸν τε Ἡλίαν καὶ Ἐνώχ ἀπεσταλμένους ὑπὸ Θεοῦ σπλάγγνα οἰκιρμῶν λαθόντος, διδάξαι τε καὶ ἐπιστρέψαι τοὺς τε ἄλλους καὶ δὴ τὸ ταλαίπωρον τῶν Ἑβραίων ἔθνος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, εἰς τὴν τῆς ἀγίας Τριάδος πίστιν, ἵνα μὴ τὸ σύμπαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου καταποθείη. Εἰ γάρ καὶ διὰ τὸν εἰς τὸν Χριστὸν φόνον ἐχθροὺς ἑαυτοὺς εἰργάσαντο τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἀγάπητοί εἰσι διὰ τὴν εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην. Οὐδὲ μὲν οὖν οἶδεν ἡ **171** θεία πρόνοια ἀνεπιστρέφως ἔχοντας πρὸς μετάνοιαν, κατέλιπεν· οὐδὲ γὰρ ἦξει τὸ Θεῖον εὐγνωμόνως τὸ τοῦ Εὐαγγελίου κήρυγμα δεξιόμενος, οὐ παρεῖδε. Τότε τοίνυν πληρωθήσεται ἡ λέγουσα προφητεία τοῦ Ἠσαίου· « Ἐάν ἡ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὑπὲρ τὴν ἀμμον τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραὴλ σωθήσεται. » Καὶ δια

ταῦτα γοῦν Ἡλίας ὑπὸ Θεοῦ πεμφθήσεται τότε, οὐχὶ δ', ὡς ὑμεῖς, χριστων τὸν Μεσσίαν· τὸ γὰρ τοιαῦτα λογοποιεῖν ἀμαθῶν ἐστίν, ὡς ποῦ γε εἰρηκῶς ἔφθην, καὶ τῆς Γραφῆς παντάπασιν ἀμυήτων. Ὁ δὲ Χριστὸς, καθὸ μὲν Θεός, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ ἔστι καὶ ἐν τῷ παντὶ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν (Τὸν γὰρ οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος)· καθὸ δὲ ἄνθρωπος, οὔτε χίλια ἔτη ἔζησαν οὔτε ἐνταῦθα ἤγουν ἐν τῇ γῆ ἐστίν, ἀλλ' ἔζησεν μὲν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη, σταυρωθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν κακίστων πατέρων ὑμῶν τέθνηκε· καὶ τὸ μὲν ἅγιον αὐτοῦ σῶμα ἐτίθη ἐν μνημείῳ, φθορὰν μὲν δεξιόμενον, οὐ διαφθορὰν δέ· ἡ δὲ θεία ὑπόστασις, ἀχωρίστως τῷ προσλήματι ἠνωμένη, κατήλθεν εἰς ἄδου σκότη σὺν τῇ θεῖα ψυχῇ, πάντας μὲν τῶν χρονίων ἐλευθέρωσασα δεσμῶν, ἀναστήσασα δὲ μετ' ἐξουσίας θεϊκῆς τὸ σῶμα δ' προσελάβετο, τὴν μὲν φθορὰν ἤδη καὶ τὸ θάνατον ἀποθεβλήκως, ἀφθαρσίαν δὲ καὶ ἀθανασίαν ἐνδεδυκός. Χριστὸς μὲν οὖν οὕτω τριήμερος ἀναστάς καὶ τὸν Ἀδὰμ τῶν δεσμῶν ἀνελὼς καὶ τὴν πρὶν διαίτην **172** τὸν παράδεισον αὐτῷ δοὺς, τοῖς ὑπολειφθεῖσι τῶν μαθητῶν ἕνδεκα συγγενόμενος (ὃ γὰρ Ἰούδας ἀπῆλθεν εἰς ὃν οἱ προφῆται τόπον εἰρήκισαν, εἰς κόλασιν δηλονότι τὴν ἀτελεύτητον), μεθ' ἡμέρας τεσσαράκοντα τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πάντων αὐτῷ τῶν μωθητῶν ὁμοῦ τῇ παναγίᾳ Μητρὶ συμπρόντων τε καὶ ὁρώντων, καὶ νῦν ἐστίν ἐν οὐρανοῖς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ συγκαθήμενος καὶ συμπροσκυνούμενος ὑφ' ἀπάσης τῆς οὐρανόλου ἱεραρχίας. »

Fieri non potest. Sin autem mortuum eum esse dicatis, hoc rursus manifestum mendacium erit, eum Messiam esse. Neque enim Elias venit ut, aiunt, unctum uncturus. Respondens imperator: « Erratis, inquit, Xene, ignorantes Litteras et potentiam Dei. Venturus enim esse Elias Thesbites et dicitur et creditur, non tamen Dominum uncturus; sed quia futurum est, ut nascatur homo execrabilis ex gente, ut quidam volunt, Hebræorum, qui omnem potestatem diaboli habebit et per eam signa et portenta efficiet, Deum se et Christum uominans, ut non solum multi Christianorum tunc viventium erraturi sint, sed etiam quæ restabunt exiguæ reliquæ Judæorum Antichristi illius erroribus abripiendæ sint, venturos illo tempore aiunt Eliam et Enoch, a Deo misericordia cominoto missos, ut doceant et cum alios tum miseram Hebræorum nationem ad Christum convertant, aut quod idem est, ad sanctæ Trinitatis fidem, ne tota a diabolo absorbeat. Etiam si enim propter eadem in Christum factam semet Dei et Evangelii hostes fecerint, tamen chari Deo sunt propter charitatem, qua is eorum patres amplexus est. Quos igitur Providentia divina poenitentiam averſaturos esse novit, eos deseruit: quos autem divinam Evangelii prædicationem studiose amplexuros prævidit, eos non neglexit. Tunc igitur exitum habebit Isaïæ vaticinium, quod tale est: « Si numerus filio-

rum Israelis superaverit arenam maris, reliquæ Israelis salvabuntur. » Hanc ob causam igitur Elias tunc a Deo mittetur, non, ut vos jaetatis, Messiam unctures. Nam tales contingere fabulas, indoctrinæ hominum est, ut ante dixi, et sacrarum Litterarum prorsus expertium. Christus autem, qua Deus, in cælo et in terra est et in universo et supra universum (Cælum enim et terram ego impleo, dicit Dominus); qua autem homo, neque mille annos vixit neque hic, id est in terris, est, sed vixit, ultra annos triginta, deinde, a sceleratissimis majoribus vestris cruci affixus, mortuus est; et sanctum corpus ejus, in monumento repositum, admisit interitum, non corruptionem; divina autem hypostasis, insolubili vinculo cum eo, quod assumpserat, conjuncta, cum anima divina ad inferorum tenebras descendit, omnesque e diuturno carcere recepit, atque corpus, quod assumpserat, virtute divina suscitavit, interitu et morte liberatum, incorruptione et immortalitate indutum. Itaque Christus cum hunc in modum die tertio resurrexisset, et Adamum, vinculis solutum, in vitam pristinam paradisi restituisset, et cum reliquis discipulis undecim sæpe versatus esset. (Judas enim abierat in locum, quem prophetae dixerant, in supplicium videlicet scorpiterium), post dies a resurrectione quadraginta, omnibus discipulis et sanctissima ipsius Matre præsentibus

Παρόν καὶ Ματθαῖος ὁ ἱερομόναχος καὶ μέγας πρωτοσύγκελλος βασιλικῆ προστάξει ταῦτα ἔφη καὶ ἀπελογίσαστο. Καὶ ὁ μὲν Ξένος ἐρωτῶν εἶπεν οὕτως, ὡς ἔ΄ Ἦδὲ τὸν μὲν Μεσσίαν ἐληλυθέναι φατὲ, τὸν Θεοῦτίτην μὴ ἦκοντα κατὰ τὰς τῶν προφητῶν ῥήσεις; Ὁ Ματθαῖος ἀποκριθεὶς ἔ΄ Ἀκουσον, ὦ Ξένε, καὶ σῦνός. Δύο τὰς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας οἱ προφῆται κηρύττουσι, ταύτην τε τὴν ἤδη γεγεννημένην καὶ τὴν εἰς ἔπειτα τῆ τελευταῖῃ τοῦ κόσμου φανησομένην· καὶ τῆς μὲν μιᾶς, τῆς δευτέρας δηλαδὴ, πρόδρομον ἔσεσθαι τὸν Ἠλίαν λέγουσι, τῆς δὲ προτέρας Ἰωάννης ἐγένετο, ὃν ἄγγελον μὲν ὁ προφῆτης ὠνόμασε Μαλαχίας, οὐ μόνον ὡς τὴν προτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἐγγὺς οὔσαν μηνύοντα, ἀλλὰ καὶ ὡς βίον ἀσπασάμενον μικροῦ τοῦ τῶν ἀγγέλων ἐξ ἑραμίλλου χωροῦντα. Ἠλίαν δὲ καὶ τοῦτον ὁ Χριστὸς ἐκάλει, οὐκ ἐπειδὴ Ἠλίας ἦν, ἀλλ' **173** ὅτι τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ πληρῶν ἐτύγγανε διακονίαν· ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος πρόδρομος ἔσται τῆς δευτέρας παρουσίας, οὕτω καὶ οὗτος τῆς προτέρας ἐγένετο. Οὐ παρὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ βίον μετῆει κατάκρας τῷ ἐκείνου συμβαίνοντα. Ἀλλ' οἱ μὲν προφῆται καὶ ἀμφοτέρων μέμνηται τούτων καὶ τοὺς προωδευκτάς ἐκατέρας κηρύττουσιν· ὁμοίως δὲ τὴν μὲν προτέραν σιγῆ κακούργως παρέρχεσθε, εἶγε καὶ τῷ νῦν τῆς Γραφῆς ἀτεχνῶς ἐπιβάλλετε, τῆς δὲ δευτέρας μέμνησθε μόνως, ἧς ὁ Θεοῦτίτης προδραμεῖται πάντως Ἠλίαν. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν χρησμῶν αὐτῶν ἀκουσώμεθα. Ὁ θεσπέσιος Μαλαχίας τὴν τοῦ Σωτῆρος βουληθεὶς παρουσίαν διδάξαι, καὶ ὡς ἔξει τῆς δικαίας ἀνταποδόσεως ὁ καιρὸς, πρῶτος μὲν τὴν

speciamibusque, in caelos susceptus est, ibique nunc assidet Deo Patri, cum eodem ab universo sancto caelestium choro adoiatus. »

Qui huic disputationi intererat Matthaeus hieromonachus et magnus protosyncellus, jussu imperatoris haec dixit responditque. Interrogans Xenus : « Vos, inquit, Messiam jam venisse dicistis, Thesbiten non venisse secundum voces prophetarum ? » Respondit Matthaeus : « Audi, Xene, et adverte. Duplicem adventum Christi prophetae praenuntiant, eum, qui jam praeterit, et qui in fine rerum futurus est ; et unius quidem, secundi nempe, praecursorem Eliam fore exant, sicut alterius praecursor Joannes fuit, quem Malachias propheta angelum nominavit ; non solum, quia priorem Domini adventum jam viciniam indicavit, sed etiam, quia vitae institutum sectatus est, quod cum angelica vita propemodum certaret. Atque hunc quoque Christus Eliam appellavit, non quod Elias esset, sed quod eodem ministerio fungebatur, quo ille fungetur. Sicut enim alter adventum secundum antecedit, sic alter priorem antecessit. Nec ob unam istam causam ita eum appellavit, sed etiam, quia vitam colebat illius vitae prorsus similem. Prophetae igitur utraque adventum memorant et utriusque praedixent praecursorem ; at vos priorem quidem adventum nequiter silentio praeteritis, siquidem sensum Scripturae haud dubie assequimini ; ac solum

A προτέραν ἐπιφάνειάν του προθεσπίζει καὶ δείκνυσιν τὸν μετὰ Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἐκείνης προηγούμενον· ἔ΄ Ἰδοὺ γὰρ ἐγὼ, λέγων, ἐξαποστελώ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου, καὶ ἐπιθλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου σου· καὶ ἐξαίφνης ἔξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος. » Πάντων γὰρ ἀγνοούντων ὁ σωτήριος τόκος ἐγένετο· ναὸν γὰρ τὴν ἀνθρωπείαν ὠνόμασε φύσιν, ἣν ὁ Θεὸς Λόγος ἀνέλαβε. Πρὸς δὲ τῆ προτέρα καὶ τὴν δευτέραν ἔλευσιν ὑπογράφει· ἔ΄ Ἰδοὺ ἐρχεται Κύριος παντοκράτωρ, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσίδου αὐτοῦ, ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ **174** ὄπτασίῳ αὐτοῦ ; ἀδυσώπητος καθιεῖται κριτὴς ὁ ἀποδοῦνς ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Εἶτα διδάσκει τὰ κατὰ τὴν προτέραν αὐτῆς παρουσίαν ὑπ' αὐτοῦ ὁρῶμενα· ἔ΄ Διότι αὐτὸς πορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου καὶ ὡς πόα πλυνόντων, καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον. » Σημαίνει δὲ διὰ τούτων ὁ προφῆτης τὴν διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος κάθαρσιν, ἣν θεανδρικῶς ὁ Λόγος πολιτευσόμενος ἡμῖν ἐχαρίσατο· καὶ γὰρ ἐν τούτῳ μυστικῶς τοὺς προσιόντας ἀναχωνεύει καὶ νεουργεῖ, τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος χρώμενος, οἷα θεμιουργός, ὁ Δεσπότης· καθάπερ τινὲ πόα τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος τὸν τῆς ἀμαρτίας ῥύπον ἀποσμήχει, καὶ τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ταύτης ἰοῦ τὰς ἡμετέρας ἐλευθεροῖ ψυχάς. Μεθ' ἧν τοῖς μὴ φυλάξασιν εἰς τέλος τὴν ψυχὴν ἀκρηίδωτον φοβηρῶς ὀφθήσεται καὶ ἀπαραίτητος κολαστῆς, τὸ δεύτερον αὐτῆς ἐπανιών. Καὶ μετὰ τινὰ τῆς δευτέρας πάλιν ἐπιδημίας ὑπομνησκει· ἔ΄ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελώ

posteriorem commemoratis, cui omnino praecursorus est Thesbitas Elias. At enim audiamus ipsa oracula. Divinus Malachias de Salvatore a futuro nos docere volens, et quale futurum sit tempus justae compensationis, primum quidem priorem alicujus adventum vaticinatur significatque, qui praecursori Joanni baptistae successurus sit : « Ecce enim, inquit, angelum meum ante faciem tuam mittam, qui viam tibi sternet spectabitque eam ante faciem tuam ; et statim veniet ad templum suum Dominus. » Omnibus enim nesciis partus salutaris factus est. Nimirum templum naturam humanam appellavit, quam Deus Verbum suscepit. Cum priore autem adventu etiam secundum describit. « Ecce venit Dominus omnipotens : quis sustinebit diem ingressus ejus, aut quis prodibit in ejus conspectum ? Inexorabilis iudex sedebit referetque cuique secundum ejus opera. » Deinde in priori rursus adventu ab eo facta docet : « Quare ipse veniet ut ignis fornacis et sicut herba fullonum, ac sedebit confians et purgans argentum et aurum. » Quibus verbis propheta purgationem per Spiritum sanctum futuram significat, quam Verbum utraque natura nobiscum versatum nobis impertivit. Hujus enim opera accedentes ad se mystice conflant ac renovat Dominus, igne Spiritus, tanquam ariflex quispiam, usus ; aqua baptismatis tanquam herba quadam sordes peccatorum abstergens, atque igne Spiritus eorum quasi

ὁμῖν Ἰλλίαν τὸν Θεοδίτην · ἔ καὶ σημαίνων τὸν καιρὸν ἐπήγαγε · ἔ Πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ἔ τὴν τῆς δευτέρας λέγων ἐπιφανείας. Διδάσκει δὲ ἄπερ ὁ μέγας Ἰλλίας ποιήσει παραγενόμενος · ἔ Ὅς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν. ἔ Ἐπειδὴ γὰρ πατέρες τῶν ἀποστόλων οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦτο εἶπε λέγειν, ὅτι ἀποκαταστήσει τοῖς δόγμασι τῶν υἱῶν αὐτῶν ἦτοι τῶν ἀποστόλων τὰς τῶν πατέρων καρδίας, τουτέστι τοῦ γένους **175** τῶν Ἰουδαίων τὴν διάνοιαν · ἀποκαταστήσει δὲ τοὺς εὐρεθησομένους τῆνικαῦτα πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εὐγνώμονας εἰς πατρῶν ὡς περὶ τὴν εὐσέθειαν κληρον, πάλαι δι' ἀπιστίας ἐκπεπωκότας αὐτοῦ. ἔ Καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ · καὶ τοὺς ἀδελφοὺς γὰρ ἀδελφικὰ παρασκευάσει φρονεῖν. Καὶ δεικνύς τὸν σκοπὸν δι' ὃν Ἰλλίας πρότερος παραγίνεται, ἐπήγαγε · ἔ Μὴ ἔλθῶν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην, ἔ ἵνα μὴ εὐρῶν ὁμᾶς ἅπαντας ἐν ἀπιστίᾳ εἰς τὴν ἀτελεύτητον κόλασιν παραπέμψω. Ἐνταῦθα περιφανέστερον τὴν δευτέραν καὶ φθεράν τοῦ Κυρίου παρουσίαν ἐνόησε · τῇ γὰρ προτέρᾳ οὐκ ἤλθε τὴν γῆν πατάξαι, ἀλλὰ σῶσαι. Ἐρ' οὐ φανερώς καὶ ἰκριθωμένως καὶ ἀμφοτέρως τὰς τοῦ Σωτῆρος ἐδήλωσε παρουσίας; Ἡ μὲν γὰρ ἤδη γεγένηται, θαυμασίους ἡμῖν ὁμῶν ἐπιβλύσασα χαρισμάτων · ἡ δὲ πρὸς τῷ τέλει τοῦ παρόντος αἰῶνος γενήσεται, εὐθύναι τῶν ἐκάστη βεβιωμένων εἰσπράττουσα. Εἰ οὖν τὴν ἐπὶ τὸ σῶσαι μόνον γεγενημένην παρὰ φαῦλον ἡγεῖσθε, τὴν δὲ

serugine animas nostras liberans. Postquam purgationem qui ad finem usque animam non servaverint a labe, his terribilis et implacabilis vindex erit in secundo adventu : de quo mox idem propheta ita prædicat : « Ecce mittam ego vobis Eliam Theobiten ; » et tempus significans, addit : « Antequam veniat dies Domini magnus et præclarus, » alterius nimirum adventus. Docet idem quæ facturus sit magnus Elias, cum advenerit : « Qui convertet animum patris ad filium. » Quoniam enim patres apostolorum Judæi erant, hoc videtur dicere, convertetur eam esse per filiorum ipsorum, hoc est, apostolorum doctrinam animas patrum, id est, mentem generis Judaici. Convertet autem quos tunc invenerit ad fidem Christi, quasi ad paternam pietatis sortem, unde pridem propter infidelitatem exciderunt. ἔ Et cor ad hominem convertet, ἔ fratres enim ut sensus fraternos inducat faciet. Deinde rationem explicans, ob quam Elias prius venturus sit, addit : « Ne adveniens terram penitus percutiam, » id est, ne vos omnes invidiosos reprobos ad supplicium sempiternum detrudam. Atque his quidem verbis secundum et horribilem Domini adventum clarius significavit. Prius enim terram non percussam, sed salvatam venit. Nonne igitur manifesto et accurate duplicem Salvatoris adventum significavit? Unus jam evenit, quo admiranda gratiarum imbribus irrigati sumus : aliter sub fine hujus mundi eveniet, quo totius vitæ ab unoquoque

A ἐπ' εὐθύνην ἀγούσαν τοῦ Μεσσίου παρουσίαν ἐπιζητεῖτε, σκοπεῖτε μὴ πρότερον λάθητε λόγῳ προσκόντες ἀντὶ ποιμένος καὶ τῷ τοῦ Ἀντιχρίστου στόματι περιπέσητε καὶ οὖν ἐκείνῳ τῷ κυρὶ τῷ αἰῶνι παρακερμπόμενοι ἀνόνητα μετακλαύσηθε. ἢ οὐ καὶ τοῦτον μετὰ τὴν τοῦ χρόνου περίδον καὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἐξαριθμησιν **176** ὁ προφήτης ἐπιδημήσειν εἶρηκε Δανιὴλ, θηρίον τροπικῶς ὀνομάσας παρὰ τὸ τῆς γνώμης ἀτίθασον, πάστις γέρον ἀπονοίας καὶ δυσσεβείας, καὶ τῷ τοῦ πυρὸς κατακλιθῆναι ὑπ' ὅψιν βίοντι τοῦ χριτοῦ πρὸ τῶν ἄλλων ἐθήσεσθαι; Ἐπερ γὰρ ὁ διάβολος παρὰ πάντα τὸν νῦν αἰῶνα τῆς ἡμετέρας γνώμης ἀφείθη βάσανος καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς αὐταξουσίῳ γυμνάσιῳ, εἰ προαιρετικῶς ἔχομεν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς (τοὺς γὰρ ἀρίστους ἡ πόλις δείκνυσιν), οὕτω καὶ ὁ Ἀντιχριστος · ὅς καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἐνώχ καὶ Ἡλίου ἐλεγχον μὴ φέρων ἀνάξει αὐτοὺς ὡς τύραννος, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον προξενήσων αὐτοῖς · καὶ γὰρ οὐπω πύραν θανάτου ἔγνωσαν. ἔ

Λοιπὸν ἐνεκὸν τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰγλης καὶ τοῖς σοφίᾳς βήμασι τοῦ αυτοκράτορος καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ματθαίου φωτισθεὶς ὁ Ἑβραῖος τὴν ἁγίαν Τριάδα φανερῶς ὡμολόγησε καὶ πάντα τὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δόγματα, καὶ τῷ θεῷ βαπτίσματι ἀναγεννηθεὶς ἀντὶ Σίμου Ἐμμανουὴλ ἐπονομάσθη.

B Ἔτι λοιπὸν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθοιμεν. Τῇ κζ' τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης μετὰ τοῦ πατριάρχου κύρ Ἰω-

C peractæ ratio repetetur. Quod si adventum eum, qui tantum ob salutem hominum susceptus est, nihil æstimatis, illius autem, quo ratio danda erit, tenemini desiderio, cavete, ne ante eundem imprudenter lupum pro pastore inveniat neque in fauces Antichristi incidatis et cum ipso in ignem æternum conjecti nequibquam fundatis lacrymas. Annōn hunc post exactam temporis periodum et absolutum numerum dierum Daniel propheta venturum dixit, translate bestiam appellans propter animi impotentiam effrenatamque impietatem, eumque fluvio igneo, in conspectu iudicis labenti, præ exteris injectum in affirmavit? Sicut enim diabolus toto hujus sæculi spatio ad examen mentis et ad libere voluntatis exercitium nobis relictus est, ut cognoscat, nam palestri et honesti simos studiosi (strenuos enim iunctæ prædit), ita Antichristus quoque, qui Enoch et Eliæ non ferens refutationem, quasi tyrannos quidam eos occidet hisque conciliabit coronam martyrii. Nondum enim illi mortem obierunt. ἔ

Deinde sanctissimi Spiritus lumine et sapienti imperatoris ac Matthæi hieromonachi disputatione edoctus Hebræus, sanctam Trinitatem omniaque orthodoxæ fidei capita palam confessus est, et divino baptisate regeneratus pro Xero nominatus est Emmanuel.

D 45. Sed redeamus jam ad propositum. Die vicesimo septimo ejusdem anni imperator Joannes cum Josepho patriarcha et Demetrio Cæsarea mul-

σὴν καὶ τοῦ δεσπότου κύρ Δημητρίου καὶ πολλῶν ἀρχόντων τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας 177 καὶ πάντων σχεδὸν τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων διὰ τὴν μελετηθεῖσαν καὶ μὴ ὠφεληθεῖσαν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μὴ ὠφελήσασαν σύνοδον τὴν ἐν Φλωρεντία συναθροισθεῖσαν, ἐνθα καὶ οὐ συνεπέρασε τεῖ; πᾶσι. Οὐ λέγει τοῦτο κατὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων· ταῦτα γὰρ παρ' ἄλλοις ἐδόθησαν κρίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ ἀρκεῖ ἡ πατρικὴ μου διαδοχὴ τῆς πίστεως, διότι οὐ παρά τινος τῶν ἐκείνων μερῶν τῶν ἐξ ἐναντίας ἤκουσα λέγειν τὰ ἡμέτερα κακὰ εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον καλὰ καὶ ἀρχαῖα, καὶ τὰ ἐκείνων πάλιν οὐ κακὰ, ἀλλὰ καλὰ. Καὶ ὡς εἰπεῖν ἐν παραδείγματι, ὅτι τὴν μέσθιν ὁδὸν τῆς πόλεως τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον διερχόμεθα πολλοὺς χρόνους μετὰ τινῶν, δι' ἧς καταντῶμεν εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν· εἶτα μετὰ τινος καιροῦς εὐρέθη παρά τινῶν καὶ ἄλλη ὁδὸς καταντῶσα, ὡς λέγουσι, καὶ αὕτη ἐκεῖ, καὶ παροτρύνουσι με λέγοντες· « Ἐλθέ καὶ σὺ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἣν εὐρομεν· καὶ γὰρ εἰ καὶ ἐκεῖν ἀπὸ τῆς δι' ἧς ἀπέρχη καλὴ καὶ ἀρχαία, καὶ ἡμῖν ἀρχῆθεν γνωστὴ καὶ σὺν ὑμῖν διερχομένη, ἀλλὰ καὶ αὕτη, ἣν εὐρομεν νῦν, καλὴ ἐστίν· » ἐγὼ δὲ ἀκούων παρὰ μὲν τῶν ὅτι καλὴ ἐστίν, παρὰ δὲ τῶν ὅτι οὐ καλὴ, καὶ ἀσυμφωνία οὖσα ἐν τῷ μέσῳ, διὰ τί μὴ εἶπω μετ' εἰρήνης· « Ἀπέρχεσθε καλῶς εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν ὅθεν βούλεσθε· ἐγὼ πάλιν διέλθω διὰ τῆς ὁδοῦ ἣν καὶ μεθ' ὑμῶν πολλῶ χρόνῳ 178 διερχόμεν, καὶ καλὴν αὐτὴν καὶ παρ' ὑμῶν καὶ τῶν προγόνων μαρτυρουμένην καὶ διερχομέ-

tisque tam senatorii ordinis, quam Ecclesie vitis primoribus et universis propemodum metropolitans et episcopis, propter eam, quam meditabatur, sed cui non profuit, vel, ut aptius dicam, quæ ipsa nihil profuit, Florentiæ coactam synodum discessit. In ea igitur cum reliquis omnibus nihil profecit imperator: quod non de dogmatis Ecclesie dico: ea enim aliis data sunt iudicanda, ac mihi sufficit quasi hæreditate a majoribus accepta fides, quoniam a nemine contrarie partis assecle audivi, dogmata nostra prava esse, imo potius pulchra et antiqua, quanquam nec sua dogmata prava, sed et ipsa pulchra esse contendunt. Quam rem ita licebit exemplo illustrare. Si via illa per mediam urbem ferente plana et ampla per longum temporis spatium cum aliis quibusdam profecti essemus ad sancte Sophiæ templum, deinde, post aliquod tempus inventa a nonnullis alia via, et ipsa, ut illi quidem dicerent, eodem ferente, cohortarentur me his verbis: « Utere tu quoque hac, quam invenimus, via; etiamsi enim ista, qua tu uteris, pulchra et antiqua est ac nobis pridem nota et vobiscum usitata, tamen etiam hæc pulchra est, quam nunc invenimus; » ego autem ab aliis audirem, pulchram eam esse, ab aliis, non pulchram, essetque inter utrosque dissensio et discordia: quidni ego quiete ita responderem: « Ite vos, qua placet, ad templum sancte Sophiæ; ego posthac quoque usurpabo viam eam,

νην; » Οὐ διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν εἶπον τὰ ὡς μὴ ὠφελήσασαν, ἀλλ' ἐνεκεν τῆς ἀσυμφωνίας. Εἶθε ἔνωσις εἴη τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ὑπερίσαι με ὁ θεὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἀλλὰ διὰ τί; ὅτι καὶ αὐτῇ ἡ τῆς συνόδου ὑπόθεσις ἦν αἰτία πρώτη καὶ μεγάλη ἵνα γένηται ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἀσεβῶν ἐφοδος, καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν ἡ πολιορκία καὶ αἰχμαλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τοσαύτη συμφορὰ ἡμῶν· καὶ ἀκούσατε λόγους ἀληθεῖς, τὴν Αὐτοσαλήθειαν προβαλομένου μου μαρτυρίαν.

Εἶπεν ὁ αἰοιδιμὸς βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν βασιλέα κύρ Ἰωάννην, μόνος πρὸς μόνον, κάμοῦ μόνου ἰσταμένου ἐμπροσθεν αὐτῶν· καὶ ἐκπεσόντος λόγου περὶ τῆς συνόδου ἔφη· « Ἰδέ μου, βεβαίως καὶ ἀληθῶς ἐπιστάμεθα ἐκ μέσου τῆς καρδίας αὐτῶν δὴ τῶν ἀσεβῶν, ὅτι λίαν διατάξουσι, φοβούμενοι μὴ πως συμφωνήσωμεν καὶ ἐνωθῶμεν τοῖς δυτικοῖς, Χριστιανοῖς· δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς ὅτι εἰ τοῦτο γένηται, γενήσεται τι κακὸν μέγα κατ' αὐτῶν παρὰ τῶν εἰρημένων δυτικῶν δι' ἡμᾶς. Λοιπὸν τὸ περὶ τῆς συνόδου μελέτα μὲν αὐτὸ καὶ ζῆτει, καὶ μάλιστα ὅταν χρειᾶν ἔχεις φοβῆσαι τοὺς ἀσεβεῖς, τὸ δὲ ποιῆσαι αὐτὴν μηκέτι ἐπιχειρησθῆς αὐτὸ, διότι ὡς βλέπω τοὺς ἡμετέρους, οὐκ εἰσιν ἀρμόδιοι πρὸς τὸ εὐρεῖν μέθοδον καὶ τρόπον ἐνώσεως συμφωνίας τε καὶ εἰρήνης 179 καὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας, εἰ μὴ φροντίζουσι πρὸς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτοὺς, λέγω τοὺς δυτικοὺς, ὡς ἤμεν ἀρχῆθεν. Τοῦτο δὲ ἀδύνατον ὄντως· σχεδὸν γὰρ φοβοῦμαι μὴ καὶ χειρὸν σχίσμα γένηται· καὶ ἰδοὺ ἀπεκαλύφθημεν τοῖς ἀσεβεῖσι. » Τοῦ

quam vobiscum diu usurpavi, et pulchram illam et a nobismet ac majoribus probatam usurpatamque? Non hac de causa igitur synodum nihil profuisse dixi, sed propter discordiam. Utinam fieret conciliatio ecclesiarum! sic ego non recusarem, privari me a Deo oculis. Nimirum ipsa illius synodi quaestio causa prima et gravissima erat, expeditionis ab impiis contra Cpolim susceptæ atque deinde consecutæ obsessionis et expugnationis et tantæ hujus cladis nostræ: agite audite; audituros vos esse narrationes veras, testor eum, qui est ipsa veritas.

Gloriosus imperator Manuel Joannem filium imperatorem solus solam, me unico astante, cum forte de synodo mentio incidisset, sic est affatus: « Fili mi, inquit, vere ac certo scimus exploratis impiorum intinns sensibus, vehementer eos angi ac formidare, ne quando conciliemur et jungamur cum Christianis occidentalibus. Hoc enim si fiat, ab iis, quos dixi, occidentalibus magno sese damno propter nos mactatum iri putant. Cæterum cogita de synodo et rem curæ habe, præsertim, cum impii tibi timendi sunt; cogere autem eam ne jam aggrediare, quoniam nostrates, ut mihi quidem videtur, ad inveniendam rationem modumque conjunctionis, consensus, pacis, charitatis et concordie nequaquam apti sunt, sed eos, occidentales dico, tales facere animum inducant, quales fuimus antiquitus. Quod profecto fieri non potest; ac timeo pene, ne

δε βασιλέως, ἔδοξε, μὴ δεξαμένου τὸν λόγον τοῦ πα-
τρὸς αὐτοῦ, μηδὲν εἰπὼν ἀναστὰς ἀπῆλθε. Καὶ μι-
κρὸν σύννου; γεγονῶς δὲ μακαρίτης καὶ ἀσιδίου
πατὴρ αὐτοῦ, ἐμβλέψας πρὸς μὲ εἶπε· « Δοκεῖ τῷ
βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου εἶναι αὐτὸν ἀρμόδιον βασιλέα,
πλὴν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· βλέπει γὰρ καὶ φρο-
νεῖ μέγαρα, καὶ τοιαῦτα οἶα οἱ καιροὶ ἔχρηζον ἐπὶ
τῆς εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν. Πλὴν τῆ σήμε-
ρον ὡς παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς τὰ πράγματα, οὐ βα-
σιλέα θέλει ἡμῶν ἡ ἀρχή, ἀλλ' οἰκονόμον· φοβούμαι
γὰρ μὴ ποτε ἐκ τῶν ποιημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων
αὐτοῦ γένηται χαλασμός τοῦ οἴκου τούτου· προεἶδον
γὰρ καὶ τὰς ἐνθυμίσεις αὐτοῦ, καὶ ὅσα ἐδόξασε
κατορθῶσαι μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ, καὶ εἶδον καὶ τὰ
τέλη τῶν δογμάτων, ἐν τίνι κινδύνῳ ἡμᾶς ἦγα-
γον. »

Ἐτερον βεβαιοῦν τὴν ποτε βουλήν τοῦ ἀσιδίου
πατρὸς αὐτοῦ. Ὡς ἔκρινεν ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν
σύνοδον, ἐτάλλη πρὸς τὸν ἀμηρᾶν πρέσβυς Ἀνδρό-
νικος ὁ Ἰαγρός δηλῶσαι τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον ὡς
τάχα φίλον καὶ ἀδελφόν· κάκεινος ἀπεκρίνατο **180**
ὅτι· « Οὐ φαίνεται μοι καλὸν εἶναι ἵνα ὑπάγῃ καὶ το-
σοῦτον μοχθήσῃ καὶ καταναλώσῃ τὸν βίον αὐτοῦ,
καὶ μετέπειτα τί τὸ κέρδος; Ἴδοῦ ἐγὼ ὑπὲρ αὐτοῦ,
εἰ χρεῖαν ἔχει χρημάτων δι' ἔξοδον καὶ εἰσοδον καὶ
ἄλλο τι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, ἔτοιμός εἰμι θερα-
πεῦσαι αὐτόν. » Καὶ ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ βουλή,
πότερον γένηται τὸ τοῦ ἀμηρᾶ θέλημα, ἢ ἀπελθεῖν
αὐτοῦ εἰς τὴν σύνοδον. Ὅμως ἐγένετο ὕπερ ἠθέληεν
ὁ βασιλεὺς ἢ μᾶλλον ἢ κακὴ τύχη. Ἐξελεθόντος οὖν

Α τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἀπερχομένου,
ἐβουλεύσατο ὁ ἀμηρᾶς ποιῆσαι μάχην κατὰ τῆς
πόλεως καὶ στρατόπεδα πέμψαι κατ' αὐτῆς. Καὶ
τοῦτο παρὰ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ἐδεβαιώθη, καὶ ἐστε-
ρεώθη, ἄνευ μόνου τοῦ Καλλὶ μπασιᾶ, ὅστις ἀντί-
στη, λέγων ὅτι· « Εἰ κατὰ τῆς πόλεως ποιήσεις μάχην,
μᾶλλον ἐστὶν ἐπιβλαβὲς, μὴ πως ὁ βασιλεὺς ἐξ
ἀνάγκης δεηθῆις παρὰ τῶν Λατίνων βοήθειαν ἐπι-
κυρώσῃ τὰ δόγματα αὐτῶν, καὶ ὁμονόησαντες ὁμοῦ
γενήσονται, ὅπερ ἐνδοιάζομεν. Ἄλλ' ἄφες αὐτὸ νῦν,
ἕως ἂν ἴδῃς τί πράξει αὐτός, καὶ εἰ μὲν ὁμονοή-
σωσι, σὺ ἀγάπην ἔχε μετ' ἐκείνων καὶ ὄρκους εἰς
τὸ πρόσω πάλιν· ὡς ἴδῃς, οὕτω καὶ πράξεις· εἰ δ'
οὐχ ὁμονοήσωσι, τότε μᾶλλον ἐξέρχεται ὁ λογι-
σμός, καὶ μετὰ κλείονος θάρρους ποιήσεις ὁ βούλη. »
Καὶ αὕτη ἡ βουλή τὸν μὲν ἀμηρᾶν τοῦ σκοποῦ
ἐκόλυσεν, περὶ δὲ τοῦ Καλλὶ μπασιᾶ τὴν βουλήν
δόντος τῷ καιρῷ μάθειν ἡμᾶς ἄλλα τῶν ἄλλων.

181 Ὁ οὖν αὐθέντης μου ὁ δεσπότης καὶ οἱ
ἀρχόντες ἐξώρθωσαν τὸν Παλαιολόγον Θωμᾶν καὶ
πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλαν· καὶ λογισμῶς καὶ
τριχυμῆ ἐν τῇ πόλει περιέπεσε πλείστη. ἕως οὗ
πάλιν ἐμάθομεν τὴν ἰσχύσαν βουλήν τοῦ Καλλὶ
μπασιᾶ. Καὶ ἰδοῦ, ὡς ἐγὼ προεἶπον, μὴ ἔνεκεν τῶν
τοιούτων σκανδάλων, τὸ ὡς μὴ ὠφέλε γενέσθαι τὴν
σύνοδον.

Καὶ τὴν μὲν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰτα-
λίαν περίοδον, ὡς περισσὴν οὔσαν, γραφῇ παρα-
δοῦναι διὰ τὸ μῆκος ταύτην ἔασω· τὴν δὲ εἰς τὴν
Ἐνεσίην εἰσέλευσιν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τῶν

ciam deterius schisma eveniat : et nos ecce expositi
foremus impiis. » Imperator non probata, ut visum
est, patris sententia, tacitus surrexit ac discessit.
Tum paulum secum reputans beatæ memoriæ et
venerabilis pater ejus, meque intuens : « Videtur sibi,
inquit, filius meus præclarus imperator esse : est
haud dubie, sed non huic ætati aptus ille est. Spe-
ctat sapitque magna, et talia, qualia majorum no-
strorum prospera tempora postulabant. Sed, ut ho-
die res sunt, non imperatore, sed governatore re-
gnum nostrum eget. Metuo enim ne quando e fa-
cinoribus conatibusque ejus hujus quasi navis in-
teritus exoriat. Namque præsens cogitationes
ejus et quæ se cum Mustapha perfecturum spera-
bat, atque intellexi, in quod periculum nos præci-
pitavit sanctiones dogmatum. »

En tibi aliud, quo confirmatur gloriæ patris ejus
consilium. Postquam ad synodum proficisci decre-
vit, ad ameram legatus missus est Andronicus Ia-
grus, quæ id illi tanquam amico et fratri videlicet
significaret. Respondit ameras, non sibi probari,
eum abire, tantoque labore semet conficere. « Quid
enim, » inquit, « inde emolumentum reportabit? Ego
tamen, si pecuniis ad abitum et reditum vel ad alios
usus indiget, paratus sum ei succurrere. » Multis
deinde sermonibus et consultationibus agitata res
est, utrum amerae auctoritati parendum, an ad sy-
nodum abeundum esset. Sed enim factum est, quod

imperator, sive potius fatum volebat. Egresso igitur
ex urbe imperatore et iter prosequente, ameras
Cpolim oppugnare copiasque adversus eam mittere
constituit. Suaserunt hoc approbaruntque omnes
consilarii ejus, uno Chalilbasia excepto, qui cæteris
repugnans : « Imo potius, inquit, urbem oppugnare
exiliosum videtur, quoniam metus est, ne impera-
tor, necessitate coactus opem Latinorum implorare,
eorum dogmata amplectatur, et ita eveniat, quod
veremur, ut concordēs illi fiant concilienturque.
Quare nunc mitte eam rem, donec videris quid
Joannes sua sponte facturus sit. Nam si in con-
cordiam redierint, tunc posthac rursus amicitiam
cum iis ac fœdus servato, ac facito quod tibi vi-
debitur : si inter eos non convenerit, tum melius
evenit consilium, majorique confidentia facies, quod
velueris. » Hoc consilium ameram cœpto prohi-
bit : de Chalilbasia autem, consilii opportune au-
ctore, alia ex aliis cognovimus.

Dominus meus igitur, Constantinus despota, et
principes Thomam Palæologum excitaverunt atque
ad imperatorem miserunt. Interea in cogitationes
et fluctus curarum ingentes Cpolitani inciderunt,
dum cognovimus, quod obtinuit, consilium Chalil-
basie. Vides jam, quod supra dixi, propter tantes
offensiones non debuisse synodum istam fieri.

Iter imperatoris Cpoli in Italiam factum, ut eam
supervacaneam, litteris tradere, quia longum est,

σὺν αὐτῷ, ὡς λαμπρὸν καὶ αἰδέσιμον, εἰ γὰρ μὴν Ἀ
καὶ ἀξίαν, ταύτην διηγήσωμαι κατὰ τὸ δηλοποιεθὲν
μοι παρὰ τοῦ δεσπότης κύβ Δημητρίου.

14. Κατὰ τὴν ἐβδόμην τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς
ὀρήσασαι ἐκ τοῦ Παρεντίου πᾶσαι αἱ τριήρεις
ὁμοῦ· ἡ δὲ βασιλικὴ τριήρης διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν
ταχυτέραν τῶν ἄλλων προαπέσωσε τῶν ἄλλων εἰς
Ἐνετίαν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον τῆς ἡ
τοῦ μηνὸς, ὥρα β' τῆς ἡμέρας. Ἐξῆλθεν οὖν ἐκ
τῆς Ἐνετίας πλείστα πλοῖα εἰς συνάντησιν τῷ
βασιλεῖ· τοσοῦτον ἦν τὸ πλῆθος ὅτι σχεδὸν εἶπαι
μὴ φαίνεσθαι τὴν θάλασσαν δυναμένην ἐκ τοῦ πλῆ-
θους τῶν ἄλλῶν. Ἐξῆλθεν οὖν λόγος ἐκ τῆς τῶν
Ἐνετῶν γερουσίας ἦτοι 183 αὐθεντίας μὴ ἐξελε-
θεῖν τῆς τριήρεως τὸν βασιλέα ἕως τὸ πρῶτ, ἵνα
συνέλθῃ ὁ δούξ σὺν πάσῃ τῇ γερουσίᾳ ποιῆται τὴν
προσέχουσαν τιμὴν καὶ ἀσπασμὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ
ἐγένετο οὕτως. Καὶ μετ' ὀλίγην ὥραν παρεγένετο ὁ
δούξ σὺν τοῖς μεγιστάσιν αὐτοῦ καὶ γερουσίᾳ, καὶ
προσεκύνησε τὸν βασιλέα ναθήμενον, ὁμοίως καὶ οἱ
ἄρχοντες, καὶ πάντες ἀσκαπεῖς. Ἐκίθητο δὲ ἐκ
θαξίων αὐτοῦ ὁ δεσπότης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κύβ Δη-
μήτριος, μικρὴν κατωτέρω τοῦ βασιλικοῦ θρόνου·
καὶ ἐξ εὐωνύμιον τοῦ βασιλέως ἐκάθισεν ὁ τῶν
Ἐνετῶν δούξ. Καὶ συλλαλήσαντες ἀλλήλοις λόγους
χαριτισμοῦ καὶ ἕτερα μυστήρια, εἶπεν ὁ δούξ τῷ
βασιλεῖ ὅτι· Τῷ πρῶτ ἐλεύσομαι σὺν πᾶσι ποιῆσαι
τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τῇ βασιλείᾳ σου ἐν θεῷ
ἀγίῳ καὶ συναντήσασαι αὐτῇ μετὰ παρόρησας, καὶ
ἐλεύσῃ ἐντὸς Ἐνετίας. Καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν ὁ

euersedebo; ejusdem autem ei comitum ejus in-
gressum Venetias, ut splendidum et gloriosum
etiam dignum cognitione, narabo, qualem
eius ex ore Demetrii despotæ cognovi.

14. Septimo die mensis Februarii omnes simul
trirames Parentio solverunt; sed imperatoria, utpote
cæteris velocior, ante easdem Venetias pervenit,
appolitque ad S. Nicolaum mensis die octavo, hora
secunda. Venetiis imperatori obviam processerunt
navigia pleraque, quorum tanta multitudo erat, ut,
pene dixero, mare conspici propter eam non pos-
set. Rogatum deinde est a Venetorum senatu sive
concilio, ne ante crastinum diem triremi sua impe-
rator exiret, ut a duce cum toto patrum collegio
digne salutari et honorari posset. Itaque factum
est. Brevi lux cum proceribus suis et senatu adest,
atque imperatorem sedentem adorat: similiter pri-
mates, idque omnes nudatis capitis. Sedebat a
dextris frater ejus Demetrius despota paulo infra
cellam imperatoriam; a sinistris Venetorum dux
consedit. Postquam amice inter se consalutarunt
et alia secretiora collocuti sunt, dux ait imperatori,
se luce sequenti, Deo volente, affuturum cum om-
nibus, debitamque ejus majestati honorem habitu-
rum et occursum celebrius Venetiasque eam in-
ducturum esse. Ita cum primoribus suis recessit.
Postera die, quæ erat Dominica et Februarii
mensis nona, hora quinta, dux magna cum pompa

δούξ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ. Ἐρωτίας δὲ γενε-
μένης, ἐπιφωσκούσης τῆς Κυριακῆς, Φεβρουαρίου θ',
ὥρα πέμπτη τῆς ἡμέρας, ἦλθεν ὁ δούξ μετὰ τιμῆς
μεγάλης, μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ συμβούλων
τῶν τῆς γερουσίας καὶ συγκλήτου ἐτέρων ἀρχόντων
πολλῶν, ἐντὸς τοῦ πορθμαίου τινός, ἐν ᾧ ἔθος ἦν
τῇ γερουσίᾳ εἰσεῖναι αὐτούς, κατὰ τὴν ἑκαίνων διά-
λεκτον πορτζιδῶρον καλούμενον· ὃ ἦν εὐτραπισμένον
καὶ κεκαλυμμένον διὰ ἐρυθρῶν καλυμμάτων, καὶ
χρυσοῦς λέοντας εἶχεν ἐν τῇ πρόμῃ καὶ χρυσᾷ
περιπλέγματα, καὶ ὄλον ἐξωγραφισμένον ποικίλων
καὶ ὠραιοτάτων ἱστοριῶν· δηλονότι τὸ εἰρημένου
183 πορτζιδῶρον ἦν ἡ κῆρυξ ἦτοι κλοῖαριον αὐ-
θεντικόν. Ἦλθον δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἕτερα ἡμι-
τριήρεις, αἱ κατὰ τὴν τῶν Λατίνων διάλεκτον
τετραήρει; ἐπονομαζόμεναι, ὡσεὶ εἴς ἐπὶ δέκα, καὶ
αὐταὶ εὐτραπισμέναι καὶ ἐξωγραφισμέναι ἐντὸς καὶ
ἐκτὸς, κατὰ πάντα ὅμοιαι τοῦ δούκός· ἐν οἷς ἦσαν
ἄρχοντες πλείστοι, καὶ κύκλωθεν σημαίας, εἶχον
χρυσᾶς καὶ σάλπιγγας ἀκείρους καὶ πᾶν εἶδος ὀργά-
νιον. Εἶχον δὲ καὶ τινα τετραήρη ἐξαιρετον πᾶνυ,
εἰς ἔνομα τάχα τῆς βασιλικῆς τριήρεως, ἣν ἐποίησαν
ὠραιοτάτην καὶ ποικίλην· κάτωθεν γὰρ οἱ ναῦται
ἐμπλεα ἔχοντες φορέματα χρυσοπτάλινα, καὶ ἐπὶ
τᾶς κεφαλᾶς αὐτῶν εἶχον σημεῖον τὴν εἰκόνα τοῦ
πανευφύμκου Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ ὀπισθεν
τούτου τὸ βασιλικόν σημεῖον· εἶτα οἱ τζαγκράτορες
ἄλλης θέας ἐνδύματα καὶ σημαίας φέροντες· καὶ
κύκλωθεν τοῦ αὐτοῦ πλοίου ἦτοι τετραήρει; ὅλης
σημαίας βασιλικᾶς, εἰς τὴν πρόμῃαν χρυσᾶς ση-

adest, stipatus proceribus, consiliariis et senatori-
bus aliisque viris primoribus non paucis, in navi-
gio, quo senatum vehi solemne erat, illorum lin-
gua putzidoro appellato. Ornataque id convestitum-
que erat stragulis purpureis; in puppi leones aurei
et aurea textilia; totum denique navigium illud
principale variis pulcherrimisque historiis depi-
ctum. Advenerunt autem una semitrirames, quæ
Latinorum sermone quadrirames vocantur, circiter
duodecim, et ipsæ ornate ac depictæ intus atque
extrinsecus, planeque similes navi ducis, quibus
vehebantur nobiles quam plurimi, circumdati vexil-
lis aureis, tubis innumeris et omni genere instru-
mentorum. Habebant autem unam plane insignem
navem, quæ regia quadriremis dicebatur, quam
varie et pulcherrime ornaverant. Infra cætera remiges
gerebant integras vestes frondibus aureis obtextas,
et in capitibus signum celebratissimi Marci evange-
listæ ac pone id imperatorium signum; deinde tran-
cratores alius generis vestimenta et insignia habe-
bant; in ambitu navis autem imperatoria signa
erant et in puppi quidem plurima eaque aurea, viri
item quatuor vestimentis auro intertextis induti et
capillis coccineis, auro intermiscante, insignes; in-
ter quos medios vir decorus nunc sedebat, nunc
stabat, et ipse veste ornatus auro picta et splendida,
manu sceptrum tenens, quo quasi quadriremis do-
minum se profitebatur. VIII præterea advenæ viri

μει· καὶ πλείστας καὶ ἀνθρώπων, τέσσαρας ἑτα-
 λισμένους μεθ' ἱματίων χρυσοζωγραφίστων, καὶ
 τρίχας κοκκινοχρύσας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν.
 Μέσον δὲ τούτων τῶν τεσσάρων ἀνὴρ τις εὐειδὴς
 ποτὲ μὲν ἐκαθίζετο, ποτὲ δὲ ἵστατο, φέρων ἱμάτια
 χρυσοφαντα καὶ λαμπρὰ, καὶ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ
 σκῆπτρον, ὡσπερ τριήριως κύριος δεικνύων εἶναι.
 Καὶ ἕτεροι ἄρχοντες ὡς ἐξ ἀλλοδαποῦ χώρας
 ὑπάρχοντες ἑωρῶντο, φέροντες **184** ἄλλης ἰδέας
 ἐνδύματα πάνυ ποικίλα, λατρεύοντες αὐτὸν μετ'
 εὐλαβείας τάχα. Ἐμπροσθεν δὲ τῆς πρύμνης ἵστατο
 ἕρθιον τι ὡς στῦλος, ἀνωθεν δὲ τοῦ στύλου ἐκείνου
 ὡς τράπεζα τετράγωνος, ὀλιγώτερον ὀργυιάς μίαν·
 ἐπάνω δὲ τῆς τραπέζης ἐκείνης ἀνὴρ ἵστατο
 ὠπλισμένος ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς, ἀστράπτων ὡς
 ἥλιος, κρατῶν δὲ καὶ ἀριστερᾷ αὐτοῦ ὄπλον φοβε-
 ρόν· δεξιᾷ δὲ καὶ ἀριστερᾷ αὐτοῦ ἐκάθητο δύο
 παῖδες ἀγγελικὴν φοροῦντες, καὶ περωτοὶ ἦσαν ὡς
 ἄγγελοι. Καὶ οὗτοι οὐκ ἐν φαντασίᾳ, ἀλλ' ἀληθῶς
 ἄνθρωποι ἦσαν κινούμενοι. Καὶ δύο λέοντες ἦσαν
 ἐν τῇ πρύμνῃ χρυσοί, καὶ μέσον αὐτῶν ἀετὸς δικέ-
 φαλος, καὶ ἄλλα πλείστα ὡς φαντάσματα, καὶ ἄλλα
 τινὰ ἃ οὐδεὶς δύναται γραφῇ παραδοῦναι· ἦν γὰρ
 ἄκρως πάνυ ἡ τετραήρης, ὡς ποτὲ μὲν ἔμπροσθεν
 τῆς βασιλικῆς τριήρεως, ποτὲ δὲ πλαγίως, καὶ ἐπο-
 ρεύετο κύκλωθεν μετὰ ἀλαλαγμοῦ καὶ σαλπίγγων
 πολλῶν. Ἔτερα δὲ πλοίαρια καὶ ὀλκάδες ἦλθον, ὧν
 οὐκ ἦν ἀριθμὸς· ὡς ἀδύνατόν τινα ἀριθμῆσαι ἄστρα
 οὐρανοῦ καὶ φύλλα δένδρων ἢ ἄμμον θαλάσσης ἢ
 ψεκάδας ὑετοῦ, οὕτω κάκεινα ἀριθμῆσαι τις οὐ δύ-

ναται. Καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγω καὶ διαλέγωμαι, ἴδου
 προσήγγισεν ὁ θεὸς τῇ βασιλικῇ τριήρει μετὰ τῆς
 γερουσίας αὐτοῦ, καὶ ἀνελθὼν ἐπροσκύνησε τὸν
 βασιλέα καθήμενον ἐπὶ θρόνου, ὧν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ
 ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὡς εἶρηται, καθήμενος κατώτερον
 τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. Καθίσας οὖν **185** καὶ ὁ
 θεὸς ἐξ ἄριστερῶν αὐτοῦ, ἐπὶ ὁμοίου σκάμνου τῷ
 τοῦ δεσπότου, καὶ κρατῶν αὐτὸν τῇ χειρὶ, συνω-
 μίλουν ἀσπασίως. Καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν εἰσῆρ-
 χοντο μετὰ παρρησίας μεγάλης, μετὰ σαλπίγγων
 καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ, ἐν τῇ λαμπρᾷ καὶ
 μεγάλῃ Ἐυστίᾳ καὶ ὄντως θαυμαστῇ καὶ θαυμα-
 στοτάτῃ, πλουσίᾳ, ποικιλοειδεὶ καὶ χρυσοειδεὶ, τε-
 τορνευμένῃ, πεποικιλμένῃ καὶ μυρίων ἐπαίνων
 ἀξία, τῇ σοφῇ καὶ σοφωτάτῃ, ἣν εἰ καὶ δευτέραν
 γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὀνομάσῃ τις, οὐκ ἀμαρτάναι.
 Περὶ αὐτῆς οἶμαι καὶ ὁ Προφήτης λέγει ἐν τῷ εἰ-
 κοστῷ τρίτῳ ψαλμῷ· Ὁ θεὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθε-
 μελίωσεν αὐτήν. Ἔτι γὰρ ἂν ζητήσῃ τις καὶ οὐκ
 εὐρήσῃ ἐν αὐτῇ· Διὰ τοῦτο πολλῶν ἐπαίνων καὶ
 μεγάλων ἀξία ὑπάρχει. Ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη τῆς
 ἡμέρας ὅτε ἤρξετο εἰσερχεσθαι ἐν τῇ Ἐυστίᾳ, καὶ
 ἐπλεοπόρουσαν ἕως δύσεως ἡλίου, καὶ κατήντησαν ἐν
 ταῖς οἰκίαις τοῦ τῆς Φεβρόαρος μαρκιωνοῦ. Ἦ δὲ
 πόλις πᾶσα ἐσεισθη, ἐξελθόντες εἰς συνάντησιν τῷ
 βασιλεῖ, καὶ κράτος καὶ ἀλαλαγμὸς μέγας ἐγένετο.
 Καὶ ἦν ἰδεῖν ἕκαστον φοβερὸν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ,
 τὸν πολυθαύμαστον ἐκείνον τοῦ ἁγίου Μάρκου ναῦν,
 τὰ παλάτια τοῦ δουκὸς τὰ ἐξαιτίαι, καὶ τοὺς ἄλλους
 τῶν ἄρχόντων οἴκους παμμεγέθεις ὄντας, ἐρυθροῖς

nobiles conspiciebantur, qui diversi generis varia
 admodum vestimenta gestabant eumque magna cum
 reverentia venerabantur. Ante puppim quiddam co-
 lumnæ instar erectum stabat, mensam quadratam
 orgyia aliquanto minorem sustinens, cui insistebat
 cataphractus, instar solis coruscans, sinistra gla-
 diam tenens horribilem : ad dextram sinistramque
 duo pueri in angelorum modum induti, et alati, sicut
 angeli, considebant, qui non imagine efficti, sed re-
 vera homines erant movebanturque. In puppi item
 duo leones aurei erant, et inter hos aquila biceps ;
 et alia plurima simulacra aliaque spectacula, quæ
 describere nemo possit. Velocissima enim hæc qua-
 driremis erat, et nunc imperatoriam triremem an-
 tecebat, nunc in obliquum currebat, et cum latis
 vociferationibus tubarumque frequentium cantibus
 in orbem se agebat. Carterorum, quæ adveniebant,
 navigiorum acatiorumque infinitus numerus erat :
 quæ non magis, quam stellas cæli, aut folia arborum,
 aut arenam maris, aut pluvie guttas nume-
 rares. Sed, ne longus sim, dux ad imperatoriam
 navem cum senatu accessit, qua conscensa impera-
 torem in solio sedentem adoravit, cui dextra, impe-
 ratorio solio paulo inferior, ut diximus, frater ejus
 assidebat. Considerens deinde dux quoque sinistra,
 in inferiore scamno, uti despota, prehensa manu
 ejus, humane et amice colloquitur, atque ita paulatim,
 magna cum pompa, tubarum et omnium mu-

sicorum instrumentorum cantu, inclitas ei amplexus
 Venetias intrabant, urbem vere admirandam et
 summe admirandam, opulentam, multiformem, au-
 ream et quasi tornatam versicoloremque, et nihil
 merito afficiendam laudibus, urbem sapientem, imo
 sapientissimam, urbem denique, quam qui dixerit
 alteram terram promissionis, non erraverit. De hac,
 opinor, psalmo vicesimo tertio Propheta dicit :
 Deus super mare fundavit eam. Quid enim que-
 rat quispiam, quod illic non inveniat ? qua de re
 multis et magnis laudibus digna est. Erat autem hora
 circiter sexta, cum Venetias navibus intrare cœ-
 perent, et navigarunt ad occasum solis usque, de-
 vertexeruntque a lædes marchionis Ferraræ. Tota au-
 tem civitas commota erat, imperatori obviam se
 effundens, erantque letanium plausus clamoresque
 ingentes : ac liebat stupente animo videre eodid
 templum illud admirandum S. Marci, palatium du-
 cis egregium, cæterasque principum domus longe
 maximas, purpura et auro ornatissimas, elegantes
 et elegantibus elegantiores. Qui oculis non ipsi vi-
 derunt, non credent ; qui viderunt, scribendo con-
 sequi nequeunt pulchritudinem illam et speciem vi-
 rorum ac mulierum prudentiam, hominum frequen-
 tiam ; qui læti omnes gaudentesque et exultantes
 super adventu imperatoris astabant. Obstupefiebant
 enim animi omnium, qui videbant novam hæc
 rem, ut etiam clamarent obstupefacti : Cælum

καὶ χρυσίῳ πολλῶ κεκοσμημένους, ὠρσίους καὶ ὠρσίων ὠραιοτέρους. Οἱ μὴ εἰδότες ἐπ' ἀληθείας οὐ πιστεύουσιν, ἀλλ' οἱ εἰδότες οὐ **186** δύνανται γραφῇ παραδοῦναι τὴν καλλονὴν καὶ τὴν θέσιν καὶ τῶν ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν τὴν σύνεσιν, τὴν περιληθῆς τοῦ λαοῦ, ἐστῶτων πάντων καὶ χαιρόντων ὁμοῦ καὶ εὐφραϊνομένων ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ βασιλέως· ἐξίστη γὰρ ἡ ψυχὴ πάντων βλέπόντων τὴν τοιαύτην παρῆρσιαν, ὥστε λέγειν καὶ αὐτοὺς ἐν ἐκστάσει· «Ὁ οὐρανὸς σήμερον, ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα γέγονε.» Δῆλον ὡσπερ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ κτίσματα καὶ ποιήματα τοῦ Θεοῦ οὐ δύναται τις αὐτῶν καταλαβεῖν, ἀλλὰ μόνον ἐκπλήττεται, οὕτω καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐκπλήττοντο θεάματα βλέποντες· ἀλλὰ πολλὴ μεταξὺ τῶν ἐτέρων διαφορὰ. Ὅταν οὖν ἦλθον εἰς τὴν μεγάλην γέφυραν ἐκείνην ἦν καὶ Ῥεάλτον καλοῦσιν, καὶ ἦσαν αὐτῆν ἄνω, ὑφ' ἧς διέβη ἡ τριήρης· ἦν δὲ κάκεισε πλήθος λαοῦ καὶ σημεῖα χρυσοειδῆ καὶ σάλπιγγες καὶ κρότοι καὶ ἀλαλαγμοὶ καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶν εἶδος ἐξαισίου θεάματος. Ἐτι τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν τιμὴν ἦν ἐδειξαν πρὸς τὸν βασιλέα, τίς διηγήσεται; Ἀπῆλθον οὖν, ὡς προεῖπον, ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ μαρκιῶνος. Ἐκαίσε γοῦν ἔστησαν τὴν τριήρη. Ἦν δὲ ὥρα δύσεως ἡλίου· καὶ ἀποχαιρετίσας ὁ αὐτὸς καὶ οἱ ἄρχοντες ἀπῆλθον οἴκαδε.

15. Φεβρουαρίου οὖν τῇ εἰκοστῇ ὀγδόῃ ἐξελθόντες εἰς Ἑνετίαν ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ δεσπότης καὶ πᾶς ὁ κληρὸς καὶ **187** ἡ συνοδία αὐτῶν ἐπλεον Φεβρουαρίου ὁδόν· ὁ δὲ πατριάρχης ἀπέμεινεν ἐν Ἑνετίᾳ δι' Ἰνδοίαν τῶν πλοιαρίων. Οὗτοι δὲ ἦλθον, ἵνα τὰ

hodie, terra et mare facta sunt. Unde apparat, quemadmodum quæ in cælo a Deo condita et creata sunt, nemo potest mente comprehendere, sed ea stupet tantummodo, sic illius diei spectacula quæ intuerentur, stupuisse: quanquam magnum inter utrasque res discrimen est. Cum igitur ad magnum illum portum venissent, quem Reatum vocant, sublato eo, triremis transitum fecit. Ibi quoque magna hominum multitudo erat cum vexillis auratis tubisque, ingens strepitus plaudentium et ovantium, denique omne, ut tribus verbis dicam, insignis spectaculi genus. Ipsas autem laudes et honores, quibus imperatorem exceperunt, quis explicabit? Deverterunt igitur, ut supra narraui, in ædes marchionis, ibique triremem stiterunt. Fuit autem circa occasum solis. Dux et primores, salutato imperatore, domum abierunt.

15. Februarii die vicesimo octavo egressi Venetiis imperator et despota omnisque clerus comitatusque eorum Ferrariam versus navigarunt. Patriarcha propter penuriam navigiorum Venetiis mansit. Illi igitur, ut taceam, quæ in medio acciderunt, quippe minus necessaria, ad castellum Frangulinum venerunt, quo appulse sunt et in ancoris constituerunt naves omnes Venetiis Ferrariam proficiscentes. Ibi per comitentem equis advecti viri illustres circiter quinquaginta impera-

διὰ μέσου ὡς μὴ πάνυ ἀναγκαῖα ἔασω, εἰς τὸ κατέλλει Φραγγουλή· ἐνθα ἀπέσωσαν καὶ ἐστήσαντο ἅπαντα τὰ πλοῖα τὰ ἐκ τῆς Ἑνετίας εἰς Φεβρουαρίαν ἐλθόντα. Ἦλθον οὖν διὰ ξηρᾶς ἄρχοντες· ἐπιπκοὶ ὡσεὶ πεντήκοντα, καὶ προσεκύνησαν τὸν βασιλέα. Καὶ ὁ λαγάτος ἦν μετ' αὐτῶν, ὅστις ποτὲ ἦλθε μετὰ τριήρεως τοῦ πάπα ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει· αὐτὸν γὰρ ἀπέσταλκεν ὁ πάπας ἰδεῖν τὴν βουλήν τοῦ βασιλέως. Τότε γοῦν προστάξας ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀγαγεῖν αὐτῷ τῷ πρώτῳ Ἰππας ἑκατὸν πενήκοντα, ὅπως πορευθῆ διὰ ξηρᾶς εἰς Φεβρουαρίαν, ἐνθα ἦν ὁ πάπας. Ἐμείναν οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἐκείνῃ τῇ νυκτί· τῷ δὲ πρώτῳ κελύσαντος τοῦ βασιλέως ἀπῆλθον τὰ πλοῖα διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς Φεβρουαρίαν, αὐτὸς δὲ, ὡς εἴρηται, ἐπορεύθη διὰ ξηρᾶς. Τὰ δὲ πλοῖα διὰ τοῦ ποταμοῦ ἐπορεύθησαν· Ὁ γὰρ βασιλεὺς διὰ ξηρᾶς ἀπελθὼν ὡρα ἕκτη τῆς ἡμέρας εἰσῆλθεν ἐπιπκος εἰς τὴν Φεβρουαρίαν μετὰ τιμῆς μεγάλης καὶ παρῆρσιας· ἦσαν δὲ μετ' αὐτοῦ πολλοὶ μητροπολίται, δηλονότι ἐπίσκοποι τοῦ πάπα, καὶ ὁ ἀσθέντης τῆς χώρας ὡσαύτως ἤγουν ὁ μαρκίων, ἔτι δὲ καὶ ιεροὶς τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος κύρ Γρηγόριος, καὶ ἕτεροι ὡσεὶ διακόσιοι **188** τὸν ἀριθμὸν. Καὶ οὕτως εἰσῆλθον μετὰ τῶν σαλπίγγων καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ. Ἦ δὲ πόλις πᾶσα τῆς Φεβρουαρίας συνέδραμεν ἰδεῖν τὴν τοῦ ἀγίου ἡμῶν ἀσθέντου καὶ βασιλέως ἔλευσιν μετὰ αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ εὐλαβείας. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκαθέζετο ἐφ' Ἰππου ὠραιοτάτου μέλανος καὶ εὐτρεπισμένου μετὰ ἐρυθροῦ καὶ χρυσοφάντου

torem venerabundi salutarunt: in quibus legatus erat, qui quondam in triremi papæ in Cretam et Cephalliam venerat. Hunc enim papa ad explorandum animum imperatoris miserat. Mandavit imperator, ut sisierentur sibi postero mane equi centum et quinquaginta, quibus terra Ferrariam iret; ubi papa erat. Itaque, nocte in eo loco transacta, mane jussu imperatoris naves per fluvium Ferrariam subvectæ sunt, ipse per terram, ut dictum est, iter fecit. Dum igitur naves per fluvium aguntur, imperator, in continenti profectus, hora sexta Ferrariam magno cum honore et pompa equo insidens ingressus est. Comitabantur enim multi metropolitæ siye episcopi papæ, et ipsius loci princeps, marchio, porro sacerdotes imperatoris ejusdemque spiritualis pater Gregorius, magnus protosyncellus, atque alii, numero ferme ducenti. Ita igitur intrarunt cum tubarum et musicorum instrumentorum omnis generis strepitu; concurratque civitas Ferrariensis universa ad videndum sacratissimi domini nostri et imperatoris introitum, cum observantia, honore et verecundia: Sedebat imperator in equo formosissimo nigri coloris, cui injectum erat stratum serici villosi purpureum et auro intertextum. Stipabant eum principes et alii quidam, aulico candidi coloris eum operantes nigricante tanquam cæli imago. Alius equus

χασδίου· ἄρχοντες δὲ καὶ τινες ἄλλοι συνηπείγοντο αὐτῷ, μετὰ οὐρανίας λευκοειδούς ἐπισκαπάζοντες αὐτὸν, καὶ αὕτη ἐπιμελανίζουσα ὡς ἰδέα οὐρανοῦ. Καὶ ἕτερος ἵππος λευκῆς ὠριότατος, εὐτρεπισμένος καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ, καὶ χρυσοῦς ἀστούς ἐπὶ τοῦ χασδίου ἔχων καὶ ἕτερα χρυσᾶ πλέγματα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, μὴ ἔχων ἀναβάτην. Ὁ δὲ μακαριώτατος πάπας ἦν καθήμενος ἐπὶ τοῦ παλατίου αὐτοῦ μετὰ παντός τοῦ κλήρου, καρδινάλιων δηλαδὴ μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ ἄλλων τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, καὶ ἀρχόντων καὶ αὐθεντῶν πολλῶν, ἐκδεχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ ἔλθόντες οἱ ἔμπροσθεν Ἐφιππαι, τινὲς μὲν τῶν ἀρχόντων ἐπέξευσαν, καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης, καὶ εἰσῆλθον διὰ τῆς μεγάλης πύλης ἔνδον τοῦ παλατίου, οὗ ἦν ὁ πάπας· τὸν δὲ βασιλέα εἰσέγαγον Ἐφιππον δι' ἑτέρας πύλης. Γνοὺς οὖν ὁ πάπας ὅτι ἔγγυς ἐστὶ τῆς πύλης ὁ βασιλεὺς, ἀνίστη καὶ περιεπάτει. Ὅν καὶ εὗρεν ὁ βασιλεὺς ὄρθιον· καὶ θέλων γονυπετῆσαι, οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πάπας, ἀλλ' ἐδέξατο αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους **189** αὐτοῦ, καὶ δοὺς τὴν χεῖρα, ἠσπάσατο αὐτὴν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ. Οἱ δὲ καρδινάλιοι παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν, ποιήσαντες τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν, καὶ ὁμιλήσαντες λόγους μυστικούς τῆς εἰρήνης ἀνεχώρησαν ἀπ' ἀλλήλων· καὶ ὁ μὲν πάπας ἔμεινεν ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν συνερχομένων αὐτῷ ἐφιππιῶν ἤχθη μετὰ σάλπιγγων ἐν ἑτέρῳ παλατίῳ εὐτρεπισμένῳ πάνυ καλῷ, καὶ κέκλεισε ἀνεπαύσατο μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπηρετῶν βασιλικῶν, μηνὶ Μαρτίῳ τετάρτη ἡμέρᾳ.

candidus et ipse formosissimus et simili modo ornatus, in cujus strato aquilæ aliæque figure auro intextæ erant, imperatorem præcedebat, carens equite. Sanctissimus papa in palatio suo cum toto clero, hoc est, purpuratis, metropolitibus, episcopis, sacerdotibus, cæterisque ecclesiasticis, et viris principibus ac dominiis multis, imperatorem expectans, sedebat. Advectis, qui agmen ducebant, equitibus, e principibus nonnulli descenderunt, inter quos ipse despota fuit, ac per magnam portam palatii, ubi papa erat, ingressi sunt; imperatorem per aliam portam equo insidentem introduxerunt. Papa, cognito, imperatorem ad portam adesse, surrexit et inambulavit, et ita spatia facientem offendit cum imperator: qui cum in genua vellet procumbere, non id permisit papa, sed eum complexus porrectaque dextera, quam ille osculatus est, ad sinistram suam collocavit. Purpurati autem ad pedes eorum consederunt salutatione in Christo peracta. Deinde arcano de pace collocati, digressi sunt; et papa quidem in palatio suo mansit, imperator ab equitibus, quibuscum venerat, in aliud palatium, splendidissime instructum, cum tubarum cantu deductus est, atque ibi cum optimatibus et ministris suis regie diversatus est, mensis Martii die quarto.

189. Πλησιότατος τόνον τοῦ πατριάρχου ἡμῶν ἐν τῷ ἐρύματι Φραγγουλή, ἐστὶ αὐτοῦ μακρὸν ἀπέχοντος, ἰδοὺ πρὸς συνάντησιν αὐτῷ ναὺς τις ἐρχομένη κατάχρυσος καὶ συρομένη ἐν τῷ ποταμῷ παρὰ τῆς σκάφης αὐτῆς, καὶ ἐζήτουν τὸν πατριάρχην εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ· ἦν γὰρ διόροφος καὶ τριόροφος, ὡς ἡ παλαιὰ ἐκείνη τοῦ Νῶε κιβωτός. Καὶ ἐκείνη ἀσφαλῶς ἦν περιησφαλιτμένη. Αὐτῇ μὲν, ὅσον μὲν ἐν τῷ ὕδατι, πίση κεχρισμένη ὑπῆρχεν, ὅσον δὲ τὸ φαινόμενον, ἐν χρώμασι διαφόροις ἦν κεκαλλωπισμένη· μικρὸν δὲ ἀνωτέρω παραθυρῖδας τετορυμενῆσαι, ὡς ἂν τις εἰκάσαι, μετὰ κίωνων λεπτῶν ἦσαν αὐταὶ καὶ μετὰ μαρμάρων κοκκίνων, καὶ ἀνωθεν τούτων πρόκυψις ὠριότατη. Ὑπεράνω δὲ πάσης τῆς νηὸς κύκλωθεν πολεμικὰ ὄργανα, καὶ ἐν μέσῳ μαγειρεῖον διὰ **190** τὸ ἀνωθεν εἶναι τοῦ καπνοῦ, καὶ κλιμάξ τις παρὰ τῇ πρύμνῃ καὶ ἑτέρα τῇ πρύμνῃ πρὸς τὸ ἀνέρχασθαι καὶ κατέρχεσθαι τοὺς ὑπηρέτας αὐτῆς. Ἔσωθεν δὲ παλάτιον ἄλλο, ὡσὸν τις εἶπη γλῆν περικαλλῆ, καὶ κοιτῶνες διάφοροι περικεκαλυμμένοι βηλοῖς χρυσοῖς· κύκλωθεν δὲ ἀναστρωμίδες καὶ προβαθμίδαι καὶ θρόνοι καὶ παραπέτασματα κατεστρωμένα τάποις μακροῖς, κύκλωθεν θεωρία λαμπρὰ καὶ περιφανὴς καὶ ἀξιέπαινος. Κάτωθεν δὲ τοῦ παλατίου ἄλλο ὡς κατώγειον αὐτοῦ καὶ ὑποθήκαι ὑπῆρχον πολλαί, αἱ μὲν οἶνου αἱ δὲ ἔχθρων αἱ δὲ τροφῶν ἄλλων. Ἡ δὲ καλάθωτις τοῦ ὀρόφου αὐτῆς καὶ ἡ θαυμαστὴ ἀπόθεσις καὶ ἀνάπαυσις τῶν κοιτώνων ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον ὠριόταται. Κατὰ τὴν τῶν Ἰταλῶν οὖν διάλεκτον ἐκαλεῖτο ἡ ναὺς ἐκείνη ὀρομπούρκιον. Εἰσῆλθε γοῦν ἐν αὐτῇ ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ πικρῶς τοῦ

189. Accedente patriarcha nostro ad castellum Frangulinum, sed tamen longe adhuc absente, navis insaurata ei obviam mittitur, per flumen a scapha sua tracta, rogaturque patriarcha, ut eam conscenderet: habebat enim duo et tria tabulata, sicut vetus illa arca Noe, et bene undique erat communita, quantum sub undis erat, pice illita, quantum undis eminent, coloribus variis decorata. Paulo superius fenestra opere, ut quis putaret, tornatili, cum columellis e rubro marmore; et supra has projectura pulcherrima. In summa navi circumcirca disposita erant arma bellica, et in medio culina ob ascensum fumi in cælum liberum. Scælae erant tum ad puppim, tum ad proram, quibus nautici ministri ascenderent et descenderent. Intus quasi palatium erat, quod diceret templum elegantissimum, et diversa conclavia, convestita velis aureis; in circuitu gradus erant et scamilla, throni et longorum tapetorum aulica: circumcirca aspectus splendidus, magnificus et elegans. Infra palatium aliud quasi subterraneum conclave, et cellæ complures, aliæ vini, aliæ piscium, aliorumve esulentorum. Lacuaria et cubiculorum ad cubandum et quiescendum accommodatio pulcherrima erant. Appellabatur autem navis illa Itatorum lingua Horoburcion. Intravit igitur eam patriarcha

κλήρου· καὶ ἦν ἰδεῖν πλείους τὴν νῆα διὰ τοῦ ποταμοῦ ὡσεὶ πολάτιον, καὶ μὴδ' ὄλως εἰκάζουσιν εἶναι ἐν ὕδασι· ἀλλ' ὡς ἐπὶ ξηρᾶς. Πλεύσαντες οὖν διὰ τοῦ ποταμοῦ ἦλθον εἰς νεβέρβριαν, καὶ ἐπεμφάν ἀπὸ Ἑσσίας πρὸς τὸν πάπαν πρέσβεις τὸν Ἡρακλείας μητροπολίτην κύρ Ἀντώνιον καὶ τὸν Μονεμβασίας κύρ Θεοδοσίον. Τῷ πρωτῷ δὲ, ὧρα πρώτη τῆς ἡμέρας, πρραγέοντο τέσσαρες καρδινάλιοι καὶ ἐπίσκοποι πάντε ἐπὶ εἰκοσι, καὶ ὁ μαρκίων ὁ τῆς Φεβρουαρίου κύριος, καὶ σὺν αὐτῷ πλῆθος ἀρχόντων ἐφ' ἵππων καὶ ἡμιόνων ὄχουμένων, 191 συναντήσαι τῷ πατριάρχῃ. Ἦν δὲ ὁ πατριάρχης Ἐφιππος, ἐρχόμενος ἐν τῷ μέσῳ δύο καρδινάλιων μετὰ τιμῆς μεγάλης. Καὶ εὐθὺς ἀνελθόντες εἰς τὸ τοῦ πάπα παλάτιον ἠσπάσαντο ἀλλήλους τῷ ἀγίῳ φιλήματι.

Ἀφίεμεν οὖν τὰ ἐν τῇ συνόδῳ συμβάντα, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων εἰς ἡμᾶς παρακολουθήσαντα εἰπομεν.

Ἰζ'. Τῷ δὲ 15θμῳ ἔτει, τῇ κς' Ἰανουαρίου μηνός, ἠύλογηθὴν ἐγὼ Ἑλένην τὴν θυγατέρα τοῦ ἐπὶ κανακλείου Ἀλεξίου Παλατολόγου τοῦ Ἐξαμπλάκωνος· καὶ ἦν ἐν τῷδε τῷ συνοικισίῳ παράνομος ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος, ὁ κατὰ τὸ ἡμέτερον ἔθος στεφανώσας ἡμᾶς. Καὶ Μαΐου πρώτη τοῦ 15θμῳ ἔτους ἐγεννήθη μοι υἱὸς τοῦνομα Ἰωάννης, ὃν καὶ ὁ προβόηθαις αὐθέντης μου ὁ δεσπότης ἀνεγέννησε διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος.

Τῇ δὲ ἰζ' τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 15θμῳ ἔτους τοῦ παρόντος ματαίου βίου μετέστη ἡ δέσποινα ἡ κυρία Μαρία ἡ ἀπὸ τῆς Τραπεζούντος, καὶ τῇ πρώτῃ

cum archiepiscopis et universo clero, oratque eam nautem per flumen palatii instar intueri, ut nequam in aqua esse videretur. Itaque flumen emensi Ferrariam venerunt, ac miserunt Venetiis ad papam legatos Antonium, Heraclææ metropolitam, et Theodosium, episcopum Monembasiæ. Postridie, prima hora, adfuerunt patriarcham salutatum purpurati quatuor, episcopi viginti quinque, marchio, Ferrariæ dominus, et cum hoc viri nobilissimi permulti partim equis, partim mulis vecti. Equitabat etiam patriarcha, procedens inter purpuratos duos magno cum splendore. Ingressi statim palatium papæ, invicem se salutarunt osculo sancto.

Sed mittamus jam, quæ in synodo acta sunt, et dicamus, quæ nobismet ipsis deinceps evenerunt.

17. Anno 6946, Januarii die 26, duxi ego uxorem Helenam, filiam Alexii Palæologi Exampliconis, canaceo prefecti. Ejus conjugii paranymphus dominus meus Constantinus despota fuit, qui ex more nostro nos coronavit. Primo die Maii anni 6947 natus est mihi filius, nomine Joannes, quem idem ille dominus meus despota e sacro fonte suscepit.

Die Decembris decimo septimo anni 6948 cessit ex hac joani vita despota Maria Trapezuntia, et

Ἰουνίου μηνός τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρία Εὐγένεια ἡ τοῦ Κατελιούτζη θυγάτηρ τοῦ τῆς Λέσβου αὐθέντου, καὶ ἐτάφησαν αὐταὶ ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ· καὶ σφοδρὸς εἶ πέρι ποτε χειμῶν τότε ἐγένετο. Καὶ τῇ ἰζ' τοῦ αὐτοῦ μηνός τὸ κοινὸν χρέος ἐπλήρωσε καὶ ἡ κυρία Ζωὴ ἡ βασίλισσα, καὶ 192 ἐτάφη ἐν τῇ τῆς κυρίας Μάρθας μονῇ. Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανέστρεψαν πάντες εἰς Κωνσταντινούπολιν οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀπελθόντες ἕνεκεν τῆς συνόδου, ὁ βασιλεὺς λέγω καὶ ὁ δεσπότης καὶ οἱ λοιποὶ, ἀνευ τῶν ἐκεῖσε ἐν Ἰταλίᾳ ἐναπολειφθέντων τριῶν, τοῦ πατριάρχου κύρ Ἰωσήφ ἐν Φλωρεντίᾳ πρὸς κύριον ἐκδημήσαντος καὶ τοῦ Σάρδεων μητροπολίτου ἐν Φεβρουαρίῳ· καὶ ὁ Νικαίας πρόεδρος ἐν Ῥώμῃ ἐναπέμεινε τοῦνομα Βησσαρίων, ὃν μετὰ τὴν τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τῶν ὧδε ἀποδημίαν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος αὐτὸν εἰς πατριάρχην ἐψηφίσαντο. Εἶτα ἕνεκέν τινων συγχύσεων καὶ σκανδάλων μὴ ἐλθῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' εἰς Ῥώμην προσμείνας, ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς καρδινάλην ἐποίησεν αὐτὸν καὶ πλείστα σιτηρέσια αὐτῷ ἔδωκέν αὐτο. Ἦν δὲ κς' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως Κυριακῇ, ἐγεννήθη μοι ὁ δεῦτερος υἱὸς Ἀλέξιος, ὃς μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ἀπέθανε. Καὶ τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κύρ Μητροφάνης ὁ πρὶν Κυζίκου μητροπολίτης.

ιη'. Καὶ τῇ ε' Δεκεμβρίου μηνός τοῦ 15θμῳ ἔτους προστάχθη ἀπελθεῖν με εἰς Λέσβον, ἐνθα καὶ κατέστησα ἴνα εἰς γυναῖκα λάβῃ ὁ δεσπότης κύρ

primo die Junii ejusdem anni etiam despota Eugenia, Catelutzæ, Lesbiorum principis, filia, mortem obiit, sepultaque est utraque in monasterio Pantocratoris. Dura tum hiems erat, si unquam antea. Die decimo septimo ejusdem mensis commune debitum persolvit Zoe imperatrix, et sepulta est in monasterio Martha. Mense Febuario ejusdem anni, quotquot synodi causa in Italiam profecti fuerant, Cpolim redierunt, imperator, Demetrius despota, et reliqui, tribus in Italia relictis, Josepho patriarcha, qui Florentiæ ad dominum concessit, Sardiensium metropolita, qui Ferrariæ obiit, et Bessarione, Nicææ episcopo, qui Romæ mansit; quem post Josephi patriarchæ obitum imperator et synodus subrogavit in locum ejus. At ille propter perturbationes rerum et contentiones quasdam non venit Cpolim, sed Romæ hærens, a summo illo archiepiscopo purpuratus factus et stipendiis liberalissime donatus est. Eodem anno, die vicesimo septimo Martii, quæ erat Dominica resurrectionis, alter filius mihi natus est, Alexius, qui tamen intra dies triginta obiit. Vere ejusdem anni patriarcha Cpolis factus est Metrophanes, qui ante metropolita Cyzici fuerat.

18. Die sexto Decembris anni 6949 in Lesbum missus sum, ut Constantinus despota, dominus meus, Æcaterinam, Notariæ Palæologi Catelutzæ,

Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης μου τὴν κυρίαν Αἰκατερίναν, θυγατέρα τοῦ τῆς εἰρημένης νῆσου **193** αὐθέντου κύρ Νοταρᾶ Παλαιολόγου τοῦ Γατελιούτζη, καὶ τὴν τοῦ γάμου μνηστείαν ἐποιήσα. Τῆ δὲ ις' Ἀπριλλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῆ τοῦ πάσχα ἀγία Κυριακῆ, ἐγεννήθη μοι θυγάτηρ τοῦνομα Θάμαρ, ἣν ἀναδέξατο καὶ αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ὁ εἰρημένος δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης μου. Καὶ τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ καὶ ὁ Πυλὸς Ἀσάνης παραλαβὼν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀσανίαν ἔφυγεν εἰς Μεσημβρίαν, δι' αἰτίαν ὅτι ἐρώμενος αὐτῆς ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος εἰς λόχος ἐζήτηι αὐτὴν, ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ κύρ Κωνσταντῖνος ὁ δεσπότης καὶ οἱ αὐτάδελφοι αὐτοῦ ἅμα τῆ δεσποίνῃ καὶ μητρὶ οὐκ ἠθέλησαν ἀκοῦσαι. Ἐν δὲ τῷ ἀπελθεῖν αὐτὸν εἰς Μεσημβρίαν καὶ ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος ἐκεῖσε κρυφῶς παραγενόμενος εἰς νόμιμον γυναῖκα ἔλαβεν αὐτὴν. Τῆ δὲ κς' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν εἰς Λέσβον ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος μετὰ βασιλικῶν τριήρων, καὶ ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν εἰρημένην κυρίαν Αἰκατερίναν τὴν Κατελιούτζεναν, δρουγγαρίου ὄντος ἐν ταῖς ταῖς τριήρεσιν Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ τοῦ μετὰ ταῦτα μεγάλου δουκὸς γενομένου. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ςθ' ἔτους καταλείψας ἐκεῖσε τὴν δέσποιναν καὶ γυναῖκα αὐτοῦ ὁ αὐθέντης μου, εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα ἦλθομεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τῶν αὐθεντικῶν τριήρων καὶ ἑτέρας ἄλλης τριήρεως τῆς Λέσβου. Τῆ δὲ κ' Ὀκτωβρίου **194** τοῦ αὐτοῦ ἔτους προταχθεὶς ἐγὼ διέβην πρέσβυς πρὸς τὸν ἀμνηρᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα, ἔχων καὶ ἀπόκρυφον μυστήριον, ὅτι ἐὰν δώσῃ τοῦτο ὁ βασιλεὺς, ἀπελθεῖν με πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Δημή-

ejus insulae principis, filiam, in matrimonium acciperet, ac perfecit conjugii sponsalia. Eiusdem anni Aprilis die decimo sexto, ipsa Dominica Paschæ, Thamar filiam suscepit, quam et ipsam Constantinus despota, dominus meus, e sacro baptis-mate sustulit. Eodem die Paulus Asanes cum Asania filia Mesembriam profugit, quoniam ejus amore captus Demetrius despota lecti sociam eam expetebat, imperator autem et Constantinus despota, ejus fratres germani, cum despota matre id nec audire sustinebant. Die vicesimo septimo **D** Juli ejusdem anni dominus meus, despota, regis iremibus in Lesbum profectus est accepitque in matrimonium Aecaterinam illam Cateliatzenam, deungario navibus præfecto Luca Notara, qui postea magnus dux factus est. Mense Septembri autem anni 6950 dominus meus, despota uxore apud ejus patrem relicta, assumpsit me in Peloponnesum, triremibus principalibus et una Lesbica usus. Vicesimo Octobris die ad ameram et imperatorem ablegatus sum, cum secreto mandato, ut, si assentiretur imperator, transirem Mesembriam ad Demetrium despota, ei que oppida et loca omnia traderem, quæ in Peloponneso dominus meus habebat; ipse, Cpolim reversus, Selymbriam cum

τριων ἄνω εἰς τὴν Μεσημβρίαν, καὶ δώσω ἐκεῖσε ἅπαντα τὸν τόπον ἐν ὃ αὐθέντης μου ἐν τῇ Πελοπόννησῳ εἶχεν· αὐτὸς δὲ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἔχη τὴν Σηλυμβρίαν καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκεῖσε τῆς μαύρης θαλάσσης ἦτοι τοῦ Εὐξεινοῦ πόντου ἄχαι τῶν Δέρκων, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τῆς πόλεως ἕνεκεν τῆς ἐλπίδος τῆς βασιλείας, ὡς ἠγάπα καὶ ὁ βασιλεὺς, ὅς με καλῶς ὑπεδέξατο. Καὶ ἀπέσωσα ἐγὼ τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ εἰς Μεσημβρίαν πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Δημήτριον· αὐτὸς δὲ ἦν ἐτοιμάζων ἵνα κατὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔλθῃ, καὶ ἀπέπεμψε με ἀπρακτον ἕνεκεν τούτου. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς διέτριβον ἐγὼ ἐκεῖσε, ἐν ἀποκλήξια δεινῇ περιπεσὼν ὁ Παῦλος ἐναπέψυξεν. Ἐμοῦ δὲ ἐπναστρέφαντος εἰς τὴν πόλιν, καὶ προσμένοντός μου ὅπως ὀρισμῷ τοῦ βασιλέως ἐπανεέλθω πρὸς τὸν αὐθέντην μου εἰς Πελοπόννησον, ἰδοὺ τῆ κγ' τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέδραμεν ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος μετὰ στρατοῦ καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν, φθείρας καὶ ζημιώσας ὅς εὔρεν ἐξίθην, ἔχων καὶ μεθ' ἑαυτοῦ συμμάχους μέρος ἰκανὸν ἐκ τοῦ τῶν Τούρκων στρατοῦ· ἐν ᾧ δὴ μηνὶ ἐγεννήθη αὐτῷ ἡ θυγάτηρ ἣν ἔλαβεν ὕστερον εἰς γυναῖκα ὁ ἀμνηρᾶς Μεσεμέτης. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ **195** μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐρχομένου τοῦ αὐθέντου μου καὶ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνου εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς Λέσβου διελθόντος, ἔλαβε καὶ τὴν δέσποιναν τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἐν τῇ Ἀθήνῃ ἐλθόντος ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ στόλου παντὸς τῶν Τούρκων ἡμέραις πολλαῖς ἀκαὶ εὔρεθέντος· τῆ δὲ Θεοῦ βοήθειᾳ ἀπῆλθεν ἀπρακτος ἀπ' αὐτοῦ ὁ στόλος. Ἡ δὲ δέσποινα ἡ τούτου σύνευνος ἀπὸ τῆς πε-

locis ad mare Nigrum sive pontum Euxinum finitimis usque Derca haberet, urbi vicinus esse cupiens propter spem imperii. Probata hæc sunt ab imperatore, qui benigne me excepit. Itaque mense Januario Mesembriam ad Demetrium despota sal-vus perveni, qui tamen, ad bellum Cpoli et impe-ratori ac fratri inferendum cum maxime se parans, re infecta me dimisit. Diebus autem, quibus illic commorabar, Paulus, gravi tactus apoplexia, exspiravit. Reverso me igitur in urbem, et expectante, ut jussu imperatoris ad dominum meum in Peloponnesum redirem, ecce die vicesimo tertio Aprilis ejusdem anni Demetrius despota cum exercitu adfuit et eversis deletisque, quoscumque foris offendit, urbem obsedit, auxiliis satis magnis Turcarum adjutus. Eodem mense filia ei nata est, quam postea in matrimonium duxit Mehemetes ameras. Mense Julio ejusdem anni Constantinus despota, dominus meus, ad opem urbi ferendam per Lesbum proficiscens, conjugem despotaam secum abduxit. In Lemnum ut venit, universa eum classis Turcarum, que dies ibi complures steterat, oppugnavit, sed divino auxilio factum est, ut conatu irrito discederet. Despota autem, ejus conjux, ex eo casu morbo correpta, abortu facto, Augustæ

ριτάσσωσθε ἀπονήσασα καὶ ἐκτριθεῖσα τῷ Αὐγού-
στῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ
αὐτοῦ τῆς Αἰήνου νησίου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Καὶ
τῇ 18' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ 895' ἔτους ἐγεν-
νήθη μοι ὁ ἕτερος υἱὸς Ἀλέξιος. Καὶ τῷ Νοεμβρίῳ
μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ δεσπό-
της καὶ αὐθέντης μου. Καὶ τῇ α' Μαρτίου ἔλαβε ἀπὸ
τῶν βασιλέων τὴν Σηλυμβρίαν, καὶ ἀπέστειλεν ἐμὲ
ἐκίσει δικοικεῖν, καὶ οὕτως προσέταξέ μοι φυλάττειν
αὐτὴν μετὰ ἐπιμαλείας, διὰ τὴν ὑποψίαν ἣν εἶχομεν
ἐκ τοῦ ἀμνηρᾶ καὶ τοῦ δεσπότη καὶ κυρ Δημητρίου καὶ
αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως.

19'. Τῷ δὲ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς
Κωνσταντινούπολιν Λέων ὁ Φραγκόπουλος ὁ πρω-
τοστράτωρ, ὁ ἐκ' ἀδελφῆ υἱὸς τοῦ πάλαι μεγάλου
πρωτοστράτορος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ὃν ἡ
ἱστορία ἀλλαγῶν ἐδίλωσε. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐπι-
τροπικὴν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου διεῖργεν, **196**
ὡς τοῦ βῆθέντος μεγάλου πρωτοστράτορος ἀνεψίος,
προστάξει τοῦ δεσπότη καὶ κυρ Θεοδώρου, ἕως οὗ παρ-
έδωκεν αὐτὴν τῷ δεσποτῇ κυρ Κωνσταντίνῳ, ὡς
προγέγραπται. Τότε ὀρισθεὶς καὶ γὰρ ἐκ τῆς Σηλυμ-
βρίας ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἀνα-
μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν συμφωνίαι γεγῶνασι τοιαῦται,
ἵτι ὁ μὲν αὐθέντης μου ὁ δεσπότης Κωνσταντίνος
ἀπέλθῃ εἰς Πελοπόννησον καὶ τὸν τόπον ἅπαντα τοῦ
δεσπότη καὶ κυρ Θεοδώρου λάβῃ, ὁ δὲ κυρ Θεόδωρος
εἰς τὴν πόλιν ἔλθῃ καὶ τὴν Σηλυμβρίαν λάβῃ. Ἄ
δὴ καὶ ἐγένετο. Καὶ τῇ δεκάτῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 895'
ἔτους ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης ἐξῆλθε μετὰ νηὸς
ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ πλεύσας εἰς Πελοπόννησον, καὶ
πάλιν μετ' αὐτῆς δὴ τῆς νηὸς ὁ δεσπότης καὶ κυρ Θεο-

mente ejusdem anni, Paleocastri, quod est illius
insulae oppidum, defuncta et sepulta est. Duodecimo
die mensis Septembris 895 alius filius mihi natus
est, Alexius: quo eodem anno, mense Novembri,
despota et dominus meus in urbem adveniit, et
kalendis Martiis ab imperatore Selymbria donatus,
ad administrandam eam me ablegavit, cohortatus,
ut eam diligenter custodirem, propter suspicionem,
qua ameram et Demetrium despota ipsamque
imperatorem habebamus.

19. Mense Junio ejusdem anni Cpolim venit Leo
Franeopolus, protostrator, filius sororis Nicephori
Melissenii, magni quondam protostratoris, de quo
alio hujus historiae loco dictum est: qua de causa
idem, nempe ut nepos illius magni protostratoris,
jussu Theodori despote Messeniaci sinus praefec-
turam procurabat, donec ea, ut supra narravimus,
tradita est Constantino. Tum ego quoque jussus Se-
lymbria Cpolim redii, factaque sunt inter fratres
hae pactiones, ut Constantinus despota, dominus
meus, in Peloponnesum discederet, et ditionem om-
nem Theodori despote occuparet, Theodorus Cpo-
lim veniret et acciperet Selymbriam. Itaque factum
est. Decimo die Octobris 895 despota, dominus
meus, ab urbe navi in Peloponnesum profectus est,
qua navi Theodorus despota mense Decembri ejus-

δωρος τῷ Δεκεμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπίσω-
σεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ τῷ Μαρτίῳ μηνὶ παρέδωκε
αὐτῷ τὴν Σηλυμβρίαν. Καὶ ἐμβάντος μου εἰς νῆα
τὴν ἐκ Κρήτης Ὑαλινᾶ Ἀντωνίου, εἰς τὴν τῆς
Εὐρίπου Κάρυστον ἐπαφῆκέ με· καὶ τῇ τρίτῃ τοῦ
Ἰουνίου διὰ τῆς ξηρᾶς ὁδοῦ ἐφθάσα εἰς τὴν Σπάρ-
την. Καὶ ὁ δεσπότης καὶ κυρ Θεόδωρος ἐζήτηί με τὰ
πλεῖστα καὶ παρώτρυνε ἵνα καὶ τὴν Σηλυμβρίαν
ἔχω καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ ὑποχειρίων εὐρήσω-
μαι. Διερχόμενος οὖν καὶ γὰρ εὐρον καὶ τὸν Ἴσθμὸν
οικοδομηθέντα παρὰ τοῦ αὐθέντου τοῦ δεσπότη καὶ κυρ
Κωνσταντίνου τῷ παρελθόντι ἔαρι. Φθάσαντός μου
οὖν εἰς τὴν Σπάρτην, μετὰ τινὰς ἡμέρας οὐ πολλὰς
ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ πλείστων
τριήρων ὁ **197** καρδινάλιος καὶ βικεκαγκελλάριος
καὶ καθολικὸς τοῦ πάπα λεγάτος διὰ τὴν κατὰ τῶν
ἀσεβῶν τοῦ βῆγγὸς τῆς Οὐγγρίας ἐξέλευσιν. Ἐστά-
λην καὶ γὰρ αὐθις πρέσβυς πρὸς τε τὸν βασιλέα καὶ
τὸν ἀμνηρᾶ καὶ αὐτὸν δὴ τὸν βῆγγα, ἀλλὰ δὴ καὶ
πρὸς τὸν πρσθευτὴν ἦτοι λεγάτον καὶ πρὸς τὸν
καπητάνιον Ἀλουσίον Λαουρεδανὸν διὰ τινὰς ἀνγκ-
καίας δουλείας, πρὸς οὗ προδῶσι τὰ πράγματα.
Διερχόμενος οὖν εἰς τὴν Κόρινθον τῇ λ' τοῦ Αὐγού-
στου μηνὸς ἵνα τὰς τριήρεις τοῦ στόλου φθάσω εἰς
Εὐρίπον, εὐρον τεθαμμένον τὸν καλοκάγαθον Κο-
ρίνθου Μάρκον, ὃς καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμῶν ἐγεννήθη,
καὶ συνανετράφη ἡμῖν καὶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ τῆς
μητρικῆς αὐτοῦ πολλὰ πιεζόμενος μεγάλας θερα-
πειᾶς παρὰ τῶν γεννητόρων μου εὕρισκεν, ὃς καὶ
ἀναγκασθεὶς ἐκ τοῦ πολλοῦ κακοῦ ἐφυγε τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν τῶν Ξανθοπούλων μονὴν ἀπῆλθε
καὶ χρησιμώτατος κατεστάθη. Φθάσας οὖν ἐγὼ

dem anni in urbem rediit, cui ego mense Martio
Selymbriam tradidi, ingressusque navem Creten-
sem. Antonii Hyalinae et Carystum ad Euripum
delatus, tertio die Junii pedestri itinere Spartam
perveni. Theodorus despota autem vehementer
me rogabat cohortabaturque, ut etiam Selymbriam
gubernare vellem et e primis ejus subjectis esse. In
traeundo igitur isthmum a Constantino, domino
meo, aestate praeterita structum iuveni; et diebus
non multis post, quam ego Spartam veni, purpura-
tus et vicecancellarius et catholicus papae legatus
multis triremibus Cpolim appulsus est propter Hun-
garorum regis adversum impios expeditionem.
Quare ego rursus ad imperatorem, ameram, ipsam-
que regem, quin etiam ad legatum et praefectum
Aloysium Lauredanum super negotiis quibus iam
necessariis missus sum, exploratum, quo res proce-
derent. Ut veni Cotiathum die Augusti tricesimo,
triremes classis in Euripo consecuturus, sepulchrum
reperi piium et bonum Marcum, Corinthi episcopum,
qui et in aula nostra natus, et nobiscum educatus
fuerat, et, ab injusta noverca multum cruciatus,
a parentibus meis non mediocria expertus erat
solatia, sed tamen, adversissimis casibus exagitatus,
patre relictus, in Xanthopulorum monasterium se-
cessit, ubi vitam egit laudatissimam. In Euripum

εις Εὐριπον καὶ μὴ εὐρών τὰς τριήρεις δι' ἄλλου A
πλευσίμου εἰς Λῆμνον ἀπέσωσα, κάκεισε εὐρών
τριήρην τινὰ βασιλικὴν ἀπεσώθην εἰς Κωνσταντι-
νούπολιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 935
ἔτους.

Καὶ τῷ αὐτῷ μηνί, ἑνδεκάτῃ, ὁ ῥῆξ τῆς Οὐγγα-
ρίας ἀπεκτάνθη παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ εἰς τὴν Βάρναν,
τοιουτοτρόπως συγκροτηθέντος τοῦ πολέμου ἀπὸ
τῶν Οὐγγῶν καὶ Τούρκων. Ὁ τοῦ ῥηγὸς στρατὸς
ὑπερεῖχε κατὰ πάντα, ὁ δὲ Τούρκων 198 ἀμηρᾶ;
καὶ πᾶσα ἡ συμβουλὴ αὐτοῦ ἐζήτησαν εὐκαιρίαν
ἀναχωρῆσαι, εἰ δυνατόν ἦν· πολὺς γὰρ φόβος καὶ
τρόμος ἐνέπεσαν ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς. Οἱ δὲ τοῦ Οὐγ-
γῶν ἐκ τοῦναντίου μετὰ χαρᾶς καὶ τόλμης καὶ
ἀνδρίας θαρσαλέως ἐστήκεισαν, ἐλπίζοντες ἵνα τῆς
νίκης τύχῃσι καὶ τὸν ἀμηρᾶν καὶ πάντας τοὺς αὐ-
τοῦ αἰχμαλωτίσωσιν. Ἐπὶ δὲ τὴν αὐριον θέλοντες
οἱ Οὐγγῶν ἵνα τὸν πόλεμον κρούσωσι, καὶ βου-
λῆς γενομένης ἀπὸ αὐτῶν, ὁ ῥῆξ καὶ ἕτεροὶ τινες
διέκρινον λέγοντες ἵνα αὐτομάτως ὁ ῥῆξ τὸν πόλε-
μον συνάψῃ καὶ ἕως τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ, εἰ δύ-
ναιτο, φθάσῃ, ὅπως ἡ φήμη τῆς νίκης καὶ τῆς ἀν-
δρίας αὐτοῦ κηρυχθῆ ἔν τῷ κόσμῳ· βῆδιόν γάρ καὶ
ἐν εὐκόλῳ ἐλογίζοντο τὴν νίκην καθ' ἑαυτούς. Ὁ
δὲ Ἰαγκὸς ὁ καὶ κυβερνήτης αὐτοῦ ὡς φρόνιμος
καὶ πρακτικὸς ἐν πολέμοις τὰ ἐναντία φρονῶν
ἔλεγε· « Τῆς τύχης τὸ ἄστατον οὐδεὶς οἶδε· διὸ ἡ
βασιλεῖα σου οὐκ ἐστὶν ἀνάγκη ἵνα τοιούτως ἐπι-
χειρισθῆς. Ἐπικίνδυνόν ἐστὶ τὸ πρᾶγμα. Ἄλλ' ἐγὼ
πράξω ὅσα παρὰ τῆς βασιλείας σου προσταχθῶ »
καὶ εἰ μὲν ἡ τύχη ἐμοὶ βοηθήσῃ, ἕως τῆς σκηνῆς
τοῦ ἀμηρᾶ ἐγὼ ἀπελεύσομαι. Καὶ εἰ μὲν ἡ νίκη

ἕως τέλους ἔσται εἰς ἡμᾶς καὶ ἐγὼ ἐπιναστρέψω,
ὄψα τῷ Θεῷ, ἡ νίκη τῆ βασιλείᾳ σου ἐστὶ καὶ ἐσθ-
ταί· εἰ δὲ ἀποκτανθῶ, οὐδέμ ἐστὶ τὸ ἐμποδίζον
ὑμᾶς. Ἐμβλέψατε τὴν γνώσιν τοῦ ὄψεως, ὅς πάν-
τοτε τὴν κεφαλὴν-σκέπων ὄλον τὸ σῶμα ὑγιαίνει·
εἰ δὲ πληγῇ ἡ κεφαλὴ, ὄλον 199 τὸ σῶμα ἀπόλλυ-
ται. Τοιούτως καὶ εἰ ἡ βασιλεῖα σου ἐπιχειρισθῆς
καὶ τοῦναντίον συμβῆ, ἢ δέδομαι τοῦ Κυρίου μου μὴ
γένοιτο, πάντες ἡμεῖς προφανῶς ἀπολλύμεθα. » Ὁ
δὲ ῥῆξ μὴ δεχθεὶς τὴν τοῦ Ἰαγκοῦ βουλὴν, τῷ
πρὸς συγκροτηθέντος πολέμου ἰσχυροῦ καὶ φιθεροῦ
καὶ πολλῆ αἱματοχυσία καὶ σφαγῇ ἐκ τοῦ τῶν Τούρ-
κων μέγας ἐγεγόνει. Ὁ δὲ ῥῆξ φθάσας ἀχρις ἐγ-
γὺς τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ, ἐβούλετο φεῦγειν ὁ
ἀμηρᾶς· οἱ δὲ Ἰαννιτζᾶρικοὶ οὐκ εἴσαν αὐτὸν, εἰ
καὶ εἰς δεξιάν ἐνέπεσαν θεωρῶν τὸν ῥῆγα ἀνδρείως
μαχόμενον, ἀλλὰ χειροπέδαις σιδηραῖς κρατήσαντες
τὸν ἵππον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐδύνατο φεῦγειν· οὗ καὶ
ἠγωνίσαντο ἰσχυρῶς περὶ τῆς τοῦ ἀμηρᾶ σωτηρίας.
Ὁ δὲ ῥῆξ δι' ἄλλης ἀνδρείως μαχόμενος, ἵνα τὸν
ἀμηρᾶν καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ κερδήσῃ,
καὶ τις τῶν Ἰαννιτζᾶρων τοῦνομα Χαμουζᾶς, ἐκ
τῆς Πελοποννήσου ὄρμώμενος, τὸν ἔπισθεν πῆλα
τοῦ ἵππου τοῦ ῥηγὸς τρώσας ἀξίνῃ, ἦν ῥίψας κατὰ
τοῦ ἵππου, καὶ ἐν τῇ γῆ πεσὼν εἶν τῷ ἀναβάτῃ,
οὕτω δραμῶν αὐτὸν ἀπεκεφάλισε· καὶ μετὰ ἀλα-
λαγμοῦ, ὡς σύνηθες τοῖς ἀσεβέσι, τὴν τούτου κεφα-
λὴν ὑψωσαν ἐπὶ ὄρατος. Καὶ ἰδόντες οἱ Οὐγγῶν
διεσκορπίσθησαν ἐνθεν καὶ ἐκείθεν, καὶ ἐν τῷ φεύ-
γειν αὐτοὺς πολλοὶ ἐάλοντο καὶ ἐφρονεύοντο· καὶ
τοῦτο ἐκ τῆς κακῆς συμβουλῆς συνέβη. Τῷ δὲ εἰρη-
μένῳ Ἰαννιτζᾶρῃ Χαμουζᾶ ὁ ἀμηρᾶς ἀνταμείψας

igitur ut veni, nec inveni triremes, alia navi Lem-
num trajeci, ibique reperta triremi quadam impe-
ratoria, Cpolium delatus sum incunte Novembri
anni 935.

Eodem mense, die undecimo, Hungarorum rex
apud Varnam ab amera cæsus est, pugna inter Hun-
garos et Turcas ita excitata. Regis exercitus ubivis
superior erat, et ameras cum omni concilio suo op-
portunitatem querebat recedendi, si possent: ingens
enim timor et tremor impios invaserat. Hungari
contra lætabundi audacter et fidenter stabant, victu-
ros se esse sperantes ameramque et universas eo-
pias ejus oppressuros. Itaque, cum postridie pug-
nam committere Hungari cuperent, concione habita,
rex et alii quidam statuerunt, ut ultro ipse rex præ-
lium consereret et ad tentorium amerae usque, si
posset, penetraret, ut fama victoriam virtutemque
ejus toto orbe prædicaret; facilem quippe et nul-
lius negotii victoriam fore arbitrabantur. At Ian-
cus, gubernator ejus, ut vir prudens et bello ex-
pertus, contraria sentiens, dixit: « Fortunæ in-
constantiam nemo novit; nec ulla necessitas est,
istud ut coneris. Periculosum enim facinus est.
At ego faciam, quidquid a majestate tuâ jussus
fuero; ac, si mihi fuerit fortuna, penetrabo ad
tabernaculum amerae. Quod si usque ad extremum

victoria nobis constiterit et ego rediero, gloria Dei,
victoria majestatis tuæ est eritque. Sic exorantem,
nihil indecirco vos remorabitur. Intuemini serpentis
prudentiam, qui semper caput legendo totum cor-
pus conservat, capite autem percusso, toto corpore
perit. Eodem modo, si majestas tua impressionem
fecerit, et secus res ceciderit, quod Deum rogo ut
ne fiat, manifestum est, nos omnes perituros esse. »
At rex, Iancæ consilium aspernatus, sequenti luce
prælio ingenti et horribili commisso, cum magna
strage et cæde Turcarum, ita prope ad tentorium
amerae penetravit, ut is jam supra se committere
cogitaret. Verum non dimiserunt eum jannitarii,
quantumvis timore percussus, cum regem tam
animose dimicantem videret; sed compedibus fer-
reis equum ejus adstrinxerunt, ut fugere non pos-
set, ac strenue dimicarunt de salute ejus. Interim
rex viriliter pugnabat, amera cum omni ejus appa-
ratu potiri cupiens, cum quidam de jannitariis,
Chamuzas vocabulo, ex Peloponneso oriundus,
posteriorem pedem equi regis, vibrata securi, vul-
neravit, eumque, cum equo humi prolapsus, con-
secutus occidit. Tum lætis clamoribus, ut mos est
impiis, caput hastili præfixerunt. Id ubi viderunt
Hungari, huc illuc dissipantur, multique in fugâ
capti et interfecti sunt. Hic igitur mali consilii

τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸ λήρη αὐτοῦ δρουγγάριον τῆς
200 αὐτοῦ βίβλας τατίμηκεν, ὃ λέγεται τῇ αὐτῶν
 διαλέκτῳ ἰαννιτζάραγας, καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν καὶ
 θεζίρην αὐτὸν ἐποίησε.

Τῇ οὖν 15' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους
 γέγονε παγκόσμιος καύσων καὶ ἀξίος μνήμης· ἐν
 ᾧ ἤθ' ἔθρεν καὶ ὁ πνευματικὸς κύρ' Γρηγόριος ὁ
 Μελισσηνὸς πατριάρχης ἐγένετο. Καὶ τῇ 15' τοῦ
 Αὐγούστου μηνὸς ἐγεννήθη μοι υἱὸς Ἀνδρόνικος
 τοῦνομα, ὃς ἐξῆσαν ἡμέρας καὶ μόνον ὄκτω. Καὶ
 τῷ 15' οὖν ἔπει ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ φθίνοντι ἐλθόντος
 μου εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν τῆς Ἑνοτίας
 ἐμπορικῶν τριήρων, καὶ Σεπτεμβρίου πρώτη τοῦ
 15' οὖν ἔτους εὐηργετήθη τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρ-
 τῆς καὶ διοικήσιν καὶ πάντων τῶν περὶ αὐτῆς.
 ἦγουν Κουλά, Ἑβραϊκῆς Τρίπης, Τζεραμίου, Παγ-
 κάτων, Σκλαβοχωρίου, καὶ πάντων τῶν ἄλλων αὐ-
 τῆς χωρίων, καὶ πάντα τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν, ὡς
 οὐκ εἶχεν οὐδεὶς ἄλλος πώποτε τὴν τοιαύτην διοίκη-
 σιν. Εἶπέ μοι δὲ καὶ τοῦτο ὁ αὐθέντης μου· Ἐνε-
 κεν τῆς σῆς χρηστῆς δουλοσύνης καὶ τῆς ἐμῆς πρὸς
 σὲ ἀναδελφῆς καὶ ἀγάπης εὐηργετήσαμέν σοι τὴν
 τῆς Σπάρτης διοικήσιν, καὶ οὕτως θέλω εἶναι καὶ
 αὐτῇ ὡς τῆς Κορίνθου καὶ Πάτρας, ὧν τὴν μὲν
 ἔχει ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, τὴν δὲ Ἀλέξιος
 ὁ Λάσκαρις. Καὶ γίνωσκε ὅτι ἕτερον μεσάζοντα οὐ
 ποιήσω πάρεξ τὸν Σοφιστὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην,
 ὃν ἔχω. Ἀλλ' οὐδ' ἐνταῦθα εὐρήσονται αὐτὸν, ἀλλὰ **201**
 διέρχομαι τὸν τόπον μου διὰ πολλὰ ὀφίλιμα· καὶ
 ὅταν μὲν εὐρήσωμαι εἰς τὴν Κορίνθον, προστάξω
 τὰς ἐμάς· ὑποθέσεις γίνεσθαι καὶ θεωρεῖσθαι καὶ

eventus fuit. Jannitarum autem illum Chamuzam
 ameras, fortitudinem ejus et audaciam remunerans,
 druggarium bigiæ, qui ipsorum lingua jannitza-
 garas dicitur, ac brevi intervallo vezirem creavit.

Decimo septimo die mensis Julii ejusdem anni,
 toto orbe æstus ingens et memorabilis fuit: qua
 æstate spiritalis pater Gregorius Melissenus pa-
 triarcha factus est. Die decimo quinto mensis Au-
 gusti genitus est mihi filius Andronicus, qui dies
 tantum octo vixit. Anno 6954, mense Decembri
 exeunte, mercatorum Venetorum triremibus in Pe-
 loponnesum profectus, die primo Septembris anni
 6955 Spartæ oppidorumque omnium adjacentium
 in circuitu, id est, Culsæ, Hebraicæ Tripes, Tzera-
 mii, Paucotorum, Selabochorii cæterorumque loco-
 rum, omniumque vectigalium præfectura et admini-
 stratione cõhonestatus sum: qualem præfecturam
 nemo unquam alius habuit. Atque hæc dixit mihi
 dominus: « Propter studiosa officia tua, meamque
 erga te voluntatem et amorem, ornavi te præfec-
 turæ Spartæ, quam similem esse capio Corinthiæ
 et Patrensi: quarum alteram Joannes Cantacuze-
 nus, alteram Alexius Lascaris habet. Et scito, me
 alium ministrum non creaturum, præter eum quem
 habeo, Joannem Sophistam Eudæmonem. Non au-
 tem semper hic ero, sed obæo regionem meam
 multis de causis. Camque Corinthi ero, leges meas

τὰς τοῦ τόπου ἐκείνου μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ
 τοῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου, καὶ ὅταν πάλιν εὐ-
 ρήσωμαι ἐν Πάτρῃ μετὰ τοῦ Λάσκαρι καὶ τοῦ
 Εὐδαίμονος Ἰωάννου, καταλιμπάνω τὸν Καν-
 τακουζηνὸν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. Ὅταν δὲ ἔσωμαι
 ἐνταῦθα, μετὰ σοῦ καὶ τοῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου
 καὶ ἄλλων. Ἐπιᾶταν Θεοῦ εὐδοκίᾳ λήψωμαι καὶ
 γυναῖκα, διὰ σοῦ ἔξω αὐτὴν, καὶ ἐνταῦθα τὸν πλεονα-
 χρόνον διαβιδάσω, καὶ σὺ ἔσῃ ὁ γνωστότερος ἐν
 πᾶσιν εἰς τὰ τῆς θεραπείας αὐτῆς. Νῦν δὲ ἐγὼ μὲν
 ἀπέρχομαι πρὸς κρείττονα οἰκοδομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ
 σὺ δὲ ἐνταῦθα εὐρισκόμενος ἄρχου καλῶς τὴν ἀρ-
 χὴν σου, καὶ παῦσον τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἐνταῦθα
 πολλὰς ἀρχὰς, καὶ ποιήσον πάντας μὴ ἔχειν ἄλλην
 ἀρχὴν πάρεξ σοῦ ὡς ἐμὲ μόνον αὐθέντην καὶ σὲ
 ἀντὶ ἐμοῦ. Καὶ ἐὰν θέλῃς τοῦ μὴ ποιεῖν ἀδικίας
 καὶ φιλοπροσωπίας καὶ φυλάττης μᾶλλον τοὺς νό-
 μους, ἔξεις τὸν μισθὸν ἐκ Θεοῦ, καὶ ἐξ ἡμῶν εὐ-
 χαριστίαν. Ἀπεχε τῶν δώρων, διότι μὲν περὶ τῶν
 δωροδεκτῶν τάδε φησὶν ὁ χρυσοῦς τὴν γλώτταν·
 « Πῦρ κατακαύσει οἴκους δωροδεκτῶν καὶ καρδίαι, ἢ
 διὰ τὸ μὲν τῆ δωροδοκία διαφθείρει τὸ δίκαιον, καὶ
 τοσοῦτον ἀποτυφλεῖ ὡς καὶ ἀθῶους ὑπὸ καταδίκην
 ποιεῖ. Ἐπι δὲ καὶ ταῦτα· τὰς τρεῖς ἀρετὰς **202**
 δεῖ ἔχειν τὸν κριτὴν τὴν κρίνοντα λαβὴν Κυρίου καὶ
 ὀμοφύλου Χριστιανοῦς, πίστιν ὀρθὴν εἰς Θεὸν καὶ
 εἰς τὸν προχειρίζοντα αὐτῷ τὸ ἀξίωμα, καὶ ἀλήθειαν
 ἀπὸ τῆς γλώττης, καὶ σωφροσύνην ἀπὸ τοῦ σώμα-
 τος· καὶ ταῦτα πάντα καλῶς σε εἶδα φυλάττειν ἐκ
 νεότητός σου. Καὶ ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς Διατάξεσιν
 οὕτως φησὶν· « Ἐστω ὁ κριτὴς ἀπροσωπὸληπτος;

servari et illius loci leges cum Cantacuzeno et
 Joanne Eudæmone examinari jubebo; similiter cum
 Patris ero, cum Lascari et eodem Joanne, relicto
 Cantacuzeno in præfectura sua, et cum hic ero,
 tecum et cum Joanne aliisque. Porro, si Deo pla-
 cuerit, ut uxorem ducam, per te eam ducam, ac
 plurimum temporis hic commorabor, et tu cæte-
 ris peritior eris earum rerum, quibus ei servien-
 dum erit. Nunc ad instituendam meliorem ædifica-
 tionem Isthmi discedo: tu hic manens bene guber-
 na provinciæ tuæ, tolle injurias dominatiumque
 multitudinem, ac fac, ut ne aliud imperium præter
 tuum noverint, sed me esse solum principem, te
 locum meum tenere agnoscant. Quod si nec injusto
 egeris, nec personæ habueris rationem, sed dili-
 gentissime leges servaveris, præmia a Deo habebis,
 et nobismet gratiam. Abstine ab accipiendis mone-
 ribus: de quo hominum genere Chrysostomus dicit:
 « Ignis comburet domos et corda eorum qui dona
 accipiunt, » propterea, quod accepta dona pervertunt
 justitiam adeoque execrant, ut condemnes etiam
 insontes. Præterea his tribus virtutibus præditum
 esse oportet, qui de populo Domini et fratribus
 Christianis jus dicit: ille recta erga eum, a quo
 dignitatem est consecutus: veritate oris, et tempe-
 rantia corporis: quæ omnia præclare te inde ab
 adolescentia servare novi. Idem in apostolicis con-

μήτε πλούσιον ἐντροπέμενος ἢ κοιλακεύων παρὰ τὸ προσῆκον, μήτε πενήτων φειδόμενος. Οὐ λήψη γάρ, φησὶ, πρόσωπον ἐνάστων, καὶ πένητα οὐκ ἐλεήσῃς ἐν κρίσει, ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ κρίσις. Δίκαιος τὸ δίκαιον διώξεται, καὶ οὐκ ἀρέσει τῷ δικαίῳ ἀδικόν ποτε. » Προσκυνήσας οὖν ὑγὼ αὐτὸν καὶ εὐχαριστήσας, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς κῆ' τοῦ αὐτοῦ Σεπτεμβρίου.

Τῷ δὲ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Γλαρέντζας ἡ κυρία Ἑλένη, θυγάτηρ τοῦ κύρ Θωμᾶ τοῦ δεσπότη, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ Λάζαρον τὸν υἱὸν κύρ Γεωργίου δεσπότη ἀνδρα λάβῃ, ὅπερ καὶ ἐγένετο· καὶ διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Λάζαρον ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ἐνεκεν τοῦ φιλανθρωποῦ Γεωργίου τετίμηκε. Τῇ δὲ κζ' τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν ὁ ἀμηνᾶς κατὰ τοῦ Ἴσθμοῦ ἡτοι Ἑξα-
B μιλίου· καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἐπόρθησε. **203** Καὶ ἀπελθὼν εἰς Πάτραν τὴν Πάτρας πόλιν μόνην παράλαβε καὶ ἐνέπρησε καὶ ἠφάνισε. Καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην πάλιν ἐγὼ εἰς τὴν Κωνσταν-

stitutionibus ita dicit: « Habeto judex personarum nullam rationem, neve aut diviti indulgeat blanditurque, aut parcat pauperi. Non respicies enim, inquit, personam potentis, nec pauperum misereberis, quoniam est judicium Dei. Justus sequetur justitiam, nec placebit illi unquam injustitia. » Deinde cum osculatus eum essem egissemque gratias, die ejusdem Septembris 28 in Isthmum abiit.

Mense autem Octobri ejusdem anni Glarentza discessit Helena domina, Thomæ despote filia, ut in Serviam proficisceretur et Lazaro, filio Georgii despote, nuberet, ut etiam nupsit. Quare et despota et ipsum Lazarum imperator Joannes propter Georgium Philanthropenum honoravit. Vicesimo septimo die mensis Novembris ejusdem anni ameras Isthmum sive Hexamium oppugnatum venit, cepitque eum delevitque decimo Decembris. Deinde Patram profectus, cum solam urbem cepit, combussit et evertit. Augusto mense ejusdem anni ego rursus Cepeliam missus sum mittis super de-

τινούπολιν ὑπὲρ πολλῶν ἄνων ὑποθέσεων καὶ περὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Γουθίας καὶ περὶ τινος συνοικιστοῦ διὰ τὸν αὐθέντην μο. ἵκει απ' ἐκεῖσε προεσύντυχον· ἐνθα καὶ ἱερομονίχους καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων μου ἔστειλα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, ἐξαιρέτως δὲ καὶ τὸν ἱερομόναχον Ἰσίδωρον τὸν καὶ ἕτερον χρηματίσαντα μητροπολίτην Ἀθηνῶν, μεθ' ὧν ἔγραψα. Καὶ προεμένοντός μου ἵκει τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ ςθ' ἔτους ἀπέθανεν ὑπὸ λοιμώδους νοσήματος ὁ διαπότης κύρ Θεόδωρος ἐν τῇ Σηλυμβρία, καὶ κομίσαντες τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει ἐθαψαν αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῆ. Καὶ τῇ ιε' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανέ μοι ὁ υἱὸς Ἀλέξιος, ζήσας χρόνους ε' καὶ μῆνας ἑνδικο· οὗ ὁ θάνατος σφόδρα μου καθήφατο, οὐκ εἰδὼς μου τοῦ ἀθλίου τὰ μέλλοντά μοι συμβῆναι λυπηρότερα. Καὶ τῇ λα' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ ςθ' ἔτους ἀπέθανε καὶ ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης, ἐτῶν ὑπάρχων νς' καὶ μηνῶν ε' καὶ ἡμερῶν ιε', καὶ ἐτάφη τῇ πρώτῃ Νοεμβρίου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, αὐτοκρατορήσας ἔτη εἴκοσι τρία, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δέκα.

gotiis, etiam de Trapezun. et Gothia, et de quodam conjugio domini mei actum, illinc ante conditiones agitans: unde hieromonachos, et quosdam de meis domesticis, in primis Isidorum hieromonachum, qui postea Athenarum metropolita fuit, in istas regiones cum litteris dimisi. Ibi cum degerem, mense Julio anni 6956 Theodorus dominus peste consumptus est Selymbria: cujus corpus in urbem translatum et in monasterio Pantocratoris sepultum est. Decimo quinto die Augusti mensis ejusdem anni mortuus est mihi Alexius filius, cum vixisset annos quinque et menses undecim: cujus obitus vehementer me afflixit, quando miser nesciebam, quæ mihi acerbiora eventura essent. Tricesimo primo die Octobris anni 6957 etiam imperator Joannes diem obiit, annos natus sex et quinquaginta, menses decem, dies quindecim, primoque Novembris die in monasterio Pantocratoris sepultus est, regno potitus annos viginti tres, menses tres, dies decem.

BIBLION Γ.

Περὶ τῆς βασιλείας κῆρ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς
Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐτέρων τινῶν.

204 α'. Νοεμβρίου μηνὸς δεκάτῃ τρίτῃ τοῦ
εξουστῆτος ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ
νηδὸς ὁ δεσπότης κῆρ Θωμᾶς, μὴ εἰδὼς τὸν τοῦ βασι-
λέως θάνατον· καὶ διερχόμενος τὴν Καλλιούπολιν
ἔμαθεν αὐτόν. Αὐτοῦ δὲ παραγενομένου ἔπαυσαν
πολλῶ πλέον τὰ ὅσα ὁ δεσπότης κῆρ Δημήτριος καὶ
οἱ αὐτοῦ σφετεριζόμενοι ἐνήργουν βασιλεῦσαι τοῦ-
τον τὸν δεσπότην καὶ πορφυρογέννητον. Ἀλλὰ παρὰ
τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν οὐκ ἄξιον εἶναι ἐκρί-
νετο, ζῶντος τοῦ πρώτου καὶ τοιοῦτου ἀδελφοῦ τοῦ
ἐπὶ πάσαις ἀρεταῖς πρωτεύοντος· εἰ καὶ δυστυχῆς
ἦν, ἅμως τῇ κροσῆκον καὶ δίκαιον ἔπραξαν. Πρα-
τάξει τῆς ἀγίας δεσποίνης καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς
τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων βουλή καὶ γνώμη
τῷ ἀμηνᾷ ἐβουλήθησαν ἀκουτίσαι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ
μήτηρ καὶ οἱ ὀδελφοὶ καὶ **205** τὸ πρωτεῖον τοῦ
χρόνου καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἀγάπη τῶν ἐν τῇ πόλει
σχεδὸν πάντων τὸν κύριον Κωνσταντῖνον διὰ τὸν
βασιλέα κρίνουσιν, ἵνα κάκεινος ἐπίσταται τοῦτο.
Καὶ τῆς ε' τοῦ Δεκεμβρίου ἀπεστάλην ἐγὼ πρέσ-
βως πρὸς τὸν ἀμηνᾶν ἀναγγεῖλαι τὰ εἰρηγμένα. Ὡς

οὖν ἀνήγγειλα αὐτὰ τῷ ἀμηνᾷ, ἀκούσας ἐπέκύ-
ρωσε, καὶ μετὰ τιμῆς καὶ δώρων ἀπέπεμψε με.
Ταῖς αὐταῖς δὲ ἡμέραις καὶ ἄρχοντες ἐκ Κωνσταν-
τινουπόλεως εἰς Πελοπόννησον ἐστάλησαν, καὶ Ἀλέ-
ξιος Φιλανθρωπηνὸς ὁ Λάσκαρις ἐστάλη εἰς τὴν πό-
λιν παρὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν μετὰ τοῦ δεσπότου
κῆρ Θωμᾶ ὑπὲρ τινῶν ὑποθέσεων τοῦ δεσπότου δη-
πρὸς τὸν βασιλέα, μὴ εἰδότες τὸν τοῦ βασιλέως θά-
νατον. Καὶ φθάσας εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πό-
λεων εὗρε τεθνηκότα τὸν ἀνακτα. Καὶ συγχύσεως
πολλῆς οὖσης περὶ τοῦ τίνα στεφθῆναι εἰς βασι-
λέα ἐκ τῶν ἀδελφῶν, κατὰ τὸ διορισθὲν ὑπὸ πάν-
των, ὡς προείρηται, ἐπεστάθη παρ' αὐτῶν ὁ
Ἀλέξιος ὁ Φιλανθρωπηνὸς μετὰ Μανουῆλ τοῦ Πα-
λαιολόγου τοῦ λεγομένου Ἰάγρου εἰς Πελοπόννησον,
ἵνα εἰς βασιλέα στέψωσι τὸν δεσπότην κῆρ Κων-
σταντῖνον τὸν αὐθέντην μου, ὃ καὶ ἔπραξεν ἐν τῇ
Σπάρτῃ τῇ ἕκτῃ Ἰανουαρίου. Καὶ τῇ ιβ' τοῦ Μαρ-
τίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐφθάσαμεν εἰς τὴν
πόλιν **206** μετὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ νέου
ἐστερμένου βασιλέως, μετὰ Καταλωνικῶν τριῆ-

LIBER III.

De imperio Constantini Palæologi, expugnatione Constantinopolis, et rebus quibusdam aliis.

1. Novembris die decimo tertio anni 6957 Cpo-
lim navi venit Thomas despota, mortem imperatoris
ignorans, quam primum Calliopolis comperit.
Qui cum advenisset, longe sedatiora erant, quæ
Demetrius despota ejusque asseclæ moliebantur, ut is
despota et porphyrogenitus obtineret imperium. Ne-
que vero id fas existimabant Cpolitani, vivente natu
maximo ac tali fratre, omnibus virtutibus principe;
qui cum infortunatus esset, fecerunt illi tamen, quod
honestum justumque erat. Jubente sancta despota
volentibusque ac suadentibus ejusdem filius, despota
ac principibus, amerae significare statuerunt, matris
fratrumque voluntatem, primatum ætatis, virtutem
civiumque pene omnium studia Constantino ad im-
perium suffragari. Quippe illum quoque id scire vo-
lebant. Itaque ego Decembris die 6 legatus ad ameram
missus sum, ista ut renuntiarem: quæ ille rata ha-
buit, meque honoribus et donis ornatum dimisit.
Iisdem diebus et alii viri illustres Cpoli in Pelopon-
nesum missi sunt, et Alexius Philanthropenus Las-

caris a domino nostro cum Thoma despota de qui-
busdam despota negotiis Cpolim ad imperatorem,
quippe cujus mortem ignorarent. Is igitur, ubi ad-
venit in urbem, imperatorem mortuum invenit:
cumque magna esset perturbatio dubitantium,
quem e fratribus coronarent imperatorem, tandem
ex omnium voluntate, ut ante commemoravi, Ale-
xius Philanthropenus cum Manuele Palæologo, qui
Iagrus dicitur, missus est in Peloponnesum, ad
coronandum augustali corona dominum meum
Constantinum despotam: id quod fecerunt Spar-
tæ die sexto Januarii. Die deinde 12 Martii mensis
ejusdem anni cum domino nostro recens coronato
urbem intravimus in triremibus Catelanicis, exce-
peruntque novum dominum universi benigne et
hilariter, impleti exsultatione et lætitia, magnosque
agentes triumphos, quemadmodum imperatoribus
recens coronatis fieri solet. Paucis diebus post
Thomam principem, fratrem germanum, ad digni-
tatem despoticam evexit: qui eodem anno, Augu-

ρειων, καὶ παρὰ πάντων ἀσπασίως ἐδέχθη ὁ νέος Ἀ
 νναξ μετὰ χαρᾶς, ἐμπλησμένοι ἅπαντες ἀγαλλιᾶσις
 καὶ εὐφροσύνης, καὶ θριᾶμβους μεγάλους ποιήσαν-
 τες, ὡς ἔθος ἐστὶν τοῖς νεωστὶ ἐστεμμένοις βασιλεῦσι
 ποιεῖν. Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας τὸν αὐτάδελφον αὐ-
 τοῦ τὸν κύρ Θωμᾶν τὸν ἀθηνόπουλον εἰς τὴν δεσπο-
 τικὴν ἀξίωμα ἀνεθίθασε. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ
 Αὐγούστῳ ἐξελθὼν τῆς πόλεως ὁ προῤῥήθεις δεσπό-
 τῆς κύρ Θωμᾶς ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον. Ἦν δὲ
 πρώτη Σεπτεμβρίου τοῦ ᾿σϞνς ἔτους ἐξῆλθε καὶ ὁ
 δεσπότης ὁ πορφυρογέννητος κύρ Δημήτριος, καὶ
 ἀπῆλθε κάκεινος εἰς Πελοπόννησον, καὶ συμβάσεις
 μεθ' ὄρκων φρικτῶν πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν αὐτοὺς τῆς
 πόλεως ἐνώπιον τῆς κυρίας μητρὸς αὐτῶν καὶ βα-
 σιλείσσης καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀδελφοῦ καὶ
 πάντων τῶν τῆς συγκλήτου ἐγκρίτων ἀρχόντων
 ποιήσαντες, ἵνα μηδεὶς τοῦ ἑτέρου τοὺς τόπους καὶ
 ὄρια ὑπερπηδῇ καὶ ἀρπάξῃ, ἀλλ' εἰρηνικῶς διάγειν.
 Οὗτοι δὲ μετὰ ταῦτα μὴ τηρήσαντες τοὺς ὄρκους
 καὶ τὰς συνθήκας ἠθέτησαν. Διὰ τοῦτο ἐν ὕσ-
 τέροις, ὡς ἐφάνη καὶ εἶδον καγὼ, κακῶς ἀπέ-
 λαβον καὶ πρὸς ἀλλήλους διετέθησαν, ὡς πρῶτω
 διηγήσομαι τὰ παρακολουθήσαντα ἀναμεταξὺ αὐ-
 τῶν.

Ἦν δὲ τετάρτη τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ
 ἔτους ἐστάλην ἐγὼ παρὰ τοῦ αὐθέντου μου καὶ βα-
 σιλείως πρὸς τὸν **207** τῆς Ἰβηρίας κύριον Γεώρ-
 γιον Μέπεν, ὃς παρ' ἡμῖν ῥήξ λέγεται, καὶ πρὸς
 τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος κύρ Ἰωάννην τὸν Κομ-
 νηγόν, μετὰ δώρων ἀγλαῶν καὶ πολλῆς παρα-
 σκευῆς, μετὰ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερο-
 μονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ψαλτῶν μουσικῶν καὶ
 ἱατρῶν καὶ τινων κρουόντων ὄργανα καὶ ἕτερα
 εἶδη μουσικά. Καὶ ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν ὑπὸ πάν-

sto mense ex urbe egressus in Peloponnesum abiit.
 Kalendis Septembribus anni 695 etiam Demetrius
 despota porphyrogenitus discessit similiterque abiit
 in Peloponnesum. Hi antequam ex urbe excederent,
 coram matre imperatrice et imperatore fratre cun-
 ctisque senatorii ordinis viris primoribus horren-
 dis sacramentis se astrinxerunt, ut neuter alterius
 loca finesque invaderet aut vastaret, sed pacem
 servaret uterque. At mox, neglectis ac violatis sa-
 cramentis pactionibusque, postea, ut comparuit
 egoque ipse vidi, male inter se affecti et animati
 fuerunt; unde quæ exorta sint inter eos, infra
 explicabo.

Die quarto Octobris ejusdem anni ab imperatore,
 domino meo, ad principem Iberiæ, Georgium Me-
 pen, qui a nobis rex dicitur, et Joannem Comne-
 num, Trapezuntis regem, missus sum cum donis
 splendidis multoque apparatu cum viris nobilibus
 et satellitio, cum hieromonachis et monachis,
 cum psaltis et medicis, aliisque quibusdam organa
 et alia instrumenta musica tractandi peritis. Ubi
 in Iberiam venimus, cuncti nos læti exceperunt,
 pulsatisque organis cæterisque instrumentis, inco-
 iæ concursantes mirari ac profiteri, audisse se de

των ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς, καὶ κρουόμενον τῶν
 μουσικῶν εἰδῶν καὶ ὄργανων πάντες οἱ ἐκείθεν
 ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες ὅτι ἤκούομεν
 περὶ τούτων, ἀλλ' αἰσθητῶς ὡς τὰ νῦν οὐκ εἶδομεν
 οὔτε ἤκούσαμεν. Οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας πό-
 λεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς καὶ περὶ τῶν
 ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν
 ἤκουον, τί δὲ ἐστὶν οὐκ ἐγίνωσκον. Καὶ ἐλθόντων
 πολλῶν, ἐν αὐτοῖς ἦν καὶ τις γηραιὸς ὡσεὶ ἑτῶν
 ἑκατὸν, καὶ τόδε μοι διηγήσατο. Ἦν τοῦνομα τῷ
 πρεσβύτῳ Ἐφραῖμα, ὀρμώμενος ἐκ τῆς περιφέρειου
 τῆς Ἰβηρίας πόλεως λεγομένης. . . . ὃς ἐκ νεό-
 τητος αὐτοῦ ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ βαρβάρων καὶ ἀτε-
 θῶν τῶν ἐκείθεν ἐθνῶν, καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς
 τὰ ἐνδοτέρω μέρη τῶν Περσῶν. Ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ
 ἔμπορος ὢν, καὶ μετὰ ἑτέρων πολλῶν ἐμπόρων θέ-
 λοντες ἐλθεῖν κατὰ τὰ τῶν Ἰνδῶν μέρη ποιῆσαι τὴν
 αὐτοῖς νενομισμένην ἐμπορίαν, καὶ περιπατοῦντες
 ἡμέρας οὐκ ὀλίγας ἤγγισαν ἔνδον τῆς τῶν Ἰνδῶν
 χώρας. Ὁ αὐτὸς Ἐφραῖμα ἐπιθυμῶν **208** φεύγειν
 τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀχμαλωσίας ἐζήτηε εὐκαιρίαν· καὶ
 ἐν μιᾷ νυκτὶ πανσελήνῳ ὁ κύριος αὐτοῦ κακοτυχῶς
 ἐκ τῆς ὁδοπορίας καὶ ἕτεροι συναδοῦπόροι, αὐτῶς
 τῆς τύχης φορᾶ χρησάμενος ἐγερθεὶς φυγὰς ἤλαστο
 ἐκ τόπου εἰς τόπον, περιπατῶν ἡμέρας πολλὰς ἐν
 ἐρήμοις τόποις καὶ ἀβάτοις. Ἐφθασεν εἰς τινὰς
 νήσους, ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ Μακρόδοιοι μακροδίους
 γὰρ ὀνομάζουσι διὰ τὸ ζῆν πλεῖον ἢ ἑκατὸν πεντή-
 κοντα ἔτη ἕκαστος αὐτῶν. Καὶ τοῦτο δὲ γίνεται,
 λέγουσι, διὰ τὴν τοῦ ἀέρος εὐκρασίαν καὶ καθαρό-
 τητα, διὰ τὴν μὲν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν οὐ λεί-
 πονται ὀπώραι παντοῖαι δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ
 τὰ μὲν ἀνθοῦσι, τὰ δὲ ὀμφακίζουσι, τὰ δὲ τρυγᾶται.
 Ἐκαὶ δὲ καὶ τὰ μεγάλα Ἰνδικὰ γίνονται κάρσα

talibus rebus, nunquam, ut nunc, sensibus asur-
 passe. Neque solum ex urbe, sed etiam e locis et
 regionibus finitimis ad videndum audiendumque
 accurrerunt, quoniam illarum rerum nomina au-
 diverant, quales illæ essent, ignorabant. Cumque
 multi confluxissent, fuit inter hos senex quidam
 centum circiter annorum, qui hæc mihi narravit.
 Erat nomen seni Ephraim, et oriundus erat e no-
 bili Iberiæ urbe, quæ appellatur . . . Puer captus
 a barbaris et impiis illis gentibus, venditus est in
 interiores regiones Persarum. Cum herus ejus, qui
 mercator erat, et alii multi mercatores, apud Indos
 solitum sibi mercatum facturi, dies aliquot iter
 fecissent, jamque appropinquarent finibus Indorum,
 Ephraim, juro servitii se subtrahere cupiens, fu-
 gæ opportunitatem quærebat, ac nocte plenilunii
 lumine illustrata, cum herus cum reliquis comitibus
 fessus esset ex itinere, ipse fortunæ confisus, sur-
 rexit fugiendoque loca mutavit, et dies non paucos
 per invia ac deserta circumvagatus, pervenit in in-
 sulas quasdam, quas Longævi habitant. Quippe Lon-
 gævos hos appellant propterea, quod singuli vitam
 supra annos centum et quinquaginta producant:
 id quod fieri aiunt propter aeris temperiem et pu-

καὶ δυσπόριστα ἡμῖν καὶ πάνυ ἐπιθυμητὰ ἀριεματα καὶ ὁ μαγνήτης λίθος. Οἴαινες ἄνδρες ἔθνος εἰσὶν εὐσεβὲς καὶ ζῶσι ζωὴν ἀκτῆμονα καὶ τὸν θεὸν δοξάζουσιν. Ἐκ τῶν ἐκείθεν καὶ ὁ ποταμὸς ὁ Νεῖλος ἀρχὴν λαμβάνει· ὁ δὲ τρόπος ὅπου ὁ ποταμὸς οὗτος τῷ Ἰουλίῳ καὶ Αὐγουστῷ μηνὶ πλημμυρεῖ, καὶ οὐχὶ ἐπίρῳ καιρῷ ὡς οἱ ἄλλοι ποταμοί, λέγουσιν εἶναι οὕτως· ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ μῆνες ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ὑπάρχουσι ψυχρότεροι τῶν ἄλλων μηνῶν, διότι ὁ ἥλιος ὑπάρχει πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ βόρειον. Ὑψώνεται διὰ τοῦτο τότε μεσοῦντος τοῦ θέρους, τὴν Αἴγυπτου ἐπικλύζει, ὡς τοῦ ἡλίου τὴν βορειοτέραν διαθέοντος **209** ζώνην καὶ τὰς ἄλλαις παρενοχλοῦντός ποταμοῖς. Ἐπέρασε δὲ καὶ τινὰ ἄλλον ποταμὸν πάνυ ἐπικίνδυνον, ἵνα ὑπάγῃ κῆ-τόθι εἰς τοὺς ἡμικροβίους, διὰ τι ζῶον ἀμφίβιον μάλα σφόδρα, ὃ κατακαί ἐν ἐκείνου τοῦ ποταμοῦ τῷ ὕδατι, καλούμενον τῇ ἐκείνων διαλέκτῳ ὀδοντοτύρκονον, οἷον καὶ ἀλέφαντα καταπιεῖν ὀλέκληρον. Εὐρίσκονται δὲ ἐν ἐκείνοις τοῖς ἐρήμοις τόποις καὶ ἕτερα πολλὰ φοβερώτατα ζῶα καὶ θηρία, ἐξ ὧν εἰσὶ δρόκοντες πλείστοι καὶ μέγιστοι σφόδρα ὡσεὶ κρητῶν ἐξιδρομήκοντα, τὸ δὲ μέγεθος καὶ τὸ πάχος πολὺ καὶ φρικτωδέστατον, σαρπηβοὶ μὲν πηχυαῖοι, αἱ δὲ μύρμηκες σπιθαμιαῖοι καὶ πλέον, νυκτερίδες δὲ ὡς κῆρακες θερῖνοι, μύλαι δὲ ὡσεὶ στρουθία τὰ ἐπὶ δώματος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ τόποι εἰσὶν ἀοίκητοι, διὰ τὰ φοβερά θηρία καὶ φαρμακώδη. Οἱ ἐλέφαντες δὲ κατ' ἐκείνην τὴν χώραν εἰσὶ τὸ πλῆθος ὡσπερ καθ' ἡμᾶς οἱ βόες καὶ ἀγέλαι προβάτων,

οἱ καὶ ἀγγελοῦν πορευόμενοι βόσκονται. Διατρίψας δὲ οὗτος ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ καιρῷ τινὶ καὶ τὴν διάλεκτον τοῦ τόπου ἐκείνου καλῶς ἔμαθεν, καὶ ἐνεθυμίσθη ἵνα ἐν τῇ πατρίδι ἐπανέλθῃ. Καὶ τινε τῶν ἐντοπίων τὴν γνώμην αὐτοῦ εἰπὼν, παρέλαθεν αὐτὸν καὶ ἤγαγεν ἐν τόπῳ τινὶ ἐνθα ἐκ τῶν ἐξωθεν Ἰνδῶν ἀκάτια ἐρχόμενα καὶ φόρτον ποιοῦντα ἀρωμάτων ἦν. Καὶ ἐμβὰς ὁ **210** Ἐφραιμ ἐν ἐνὶ τῶν ἀκατίων καὶ ἐλθὼν εὔρε νῆα παμμέγεθον Ἰσηρικὴν, καὶ πλεύσας δι' αὐτῆς ἤλθεν εἰς Ἰσηρικὴν ἡτοῖ Ἰσπανίαν κατὰ τὴν Πορτογαλίαν, κακείθεν δι' ἄλλης νηὸς πλεύσας κατὰ τὰς Βρεταννικὰς νήσους καὶ πλησίον Γερμανίας ἐπέρασεν ἐν τῇ Ἰσηρικῇ ἐνθα καγὼ ἐφθάσα, καὶ οὕτως ταῦτά μοι ἐξηγήσατο.

Ἀπῆλθον οὖν ἐγὼ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ διὰ συμ-πανθερίαν, ὅπου δ' ἔρα μοι φανήσεται ἐκ τῶν δύο γενῶν. Ἔδει οὖν ἵνα μετὰ γράμματος, διὰ τὴν ἀνά-τιν μου πλέον, δηλώσω τῷ βασιλεῖ τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ ὁ αὐθέντης μου ἀπελογί-σατο. Καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἀμισὸν ἐναυάγησα. Ἐκεῖσε προσδοκῶν ἐγὼ τὴν ἀπολογίαν διέτριψα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἔτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα. Ἐν τῷδε τῷ καιρῷ τῇ κγ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἡ ἀοιδί-κος δέσπονα Εἰρήνη ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχὴ καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ ἀοιδίμου βασιλέως τοῦ συζύγου αὐτῆς. Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ εϑνθ' ἔτους

ritatem, propter quam illis in regionibus per totum annum non deficiunt omnis generis fruges, quarum aliæ florent, aliæ crudæ sunt, aliæ jam maturæ colliguntur. Ibidem proveniunt magnæ nuces Indi- cas, et aromata nobis pæne negata sed optatissima, et magnæ lapis. Gens ea pia est vitamque agit moderatam et Deum colit. Ex eadem regione Ni- lus originem capit, causamque, propter quam is fluvius Julio et Augusto mensibus inerescit, non alio tempore, ut reliqua flumina, hanc esse dicunt, quod hi duo menses illis in regionibus cæteris men- sibus frigidiores sicut, propterea quod iam vel ad nostram regionem borealemque procedat. Qua de re augetur Nilus media æstate inundatque Ægy- ptum, utpote sola zonam magis borealem obeunte et instante aliis fluminibus. Trajecit autem ille, ut ad Longævos perveniret, etiam alium quemdam fluvium, valde periculosum propter ingens quod- dam animal amphibium, quod in eo flumine vivit, illorum sermone odontotyranum appellatum, quod vel integrum possit elephantum devorare. Inve- niuntur in illis locis desertis præterea aliæ multæ horrendæ bestię et belluæ, velut dracones plurimi et ingentes, longitudinis cubitorum fere septuaginta, altitudinis et latitudinis longe terribilissimæ, scor- piones cubitales, formicæ unius spatulæ et am- plius, vesperiliones corvorum æstivorum instar, muscæ passeribus pares magnitudinis. Quapropter

etiam habitari nequeunt illæ regiones, propter il- las, dico, terribiles et venenatas bestias. Elephan- torum autem ibidem tanta multitudo est, quanta apud nos boum etque ovium, pascunturque etiam pægatim vagantes. Ille cum ea in regione aliquan- dio commoratus esset jamque pulchra didicisset gentis sermonem, in patriam redire cupivit; cum- que mentem suam incolarum alicui aperuisset, deductus ab eo est in locum quemdam, quo ab ex- ternis Indis naviculæ aromatis onustæ appelli so- lebant. Harum una conscensa et mari commissa, mox navem grandem Ibericam invenit, qua in Ibe- riam sive Hispaniam Portugallensem delatus est, indeque alia navē in insulas Britannicas et prope Germaniam profectus, in Iberiam eam trajecit, in qua ego ipse cum inveni atque hæc ita ab eo au- divi.

Discessi ego illam in regionem ob conjugium cum alterutra familia, prout mihi videretur, concilian- dum. Necesse autem erat, quo tutior essem a cui- pæ, ut imperatori utriusque generis comaroda per litteras significarem, quorum ille duceret rationem. Ad Amisum feci naufragium, ibique imperatoris expectans responsum circa eas regiones annos duos et dies triginta commoratus sum. Illo tem- pore, Martii mensis die 23 ejusdem anni, ad bea- terum sedes cessit gloriosa desponsa Irene, per di- vinitatem et angelicum habitum mutato nomine Hy-

ἀπέθανεν ὁ ἀμνηρᾶς ὁ Ἀρωρᾶτης, ὃ καὶ γὰρ ἔμαθον ἔτι ὧν ἐν τῇ Ἰθρηίᾳ. Ὡς οὖν ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα, εἰρηκὲ μοι ὁ βασιλεὺς τοιάδε· « Κύριε πρέσβυ, **211** εἰπὲν σοι θέλω χρηστὰς ἀγγελίας, εἰ μὴ δεῖ ἀποδοῦναί σε ἡμῖν τι δῶρον χάριτος. » Καὶ γὰρ ἀναστὰς προσεκύνησα αὐτὸν εἰπὼν· « Ὁ θεὸς μακροήμεροῦ σοι τὴν ἀγίαν σου βασιλείαν, ὃς πολυτρόπως εὐεργετεῖς ἡμᾶς· οὕτως καὶ διὰ τὰς νῦν ἀγαθὰς ἀγγελίας αὐθις εὐεργετήσῃς ἡμᾶς. Ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀντάξιόν τι ἀποδοῦναι τῇ βασιλείᾳ σου τῇ ἀγίᾳ. » Καὶ εὐθὺς εἶπέ μοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμνηρᾶ, καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγένετο αὐθέντης καὶ πλείστα· χάριτος ἐποίησε τῷ ἀνακτι, καὶ εἰρήνην· αὐθις ἐπεκυρώθη ἀναμεταξὺ αὐτῶν τηρεῖν αὐτῆν, ὡς καὶ πρῶτην μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχεν ὁ ἐκείνων οἶκος. Καὶ γὰρ ἀκούσας οὕτως ἐγενόμην ἀφώνος καὶ τοσαύτη ἐδύνη μοι περιείχεται ὡς εἰ περὶ τοῦ θανάτου τῶν ἐμῶν φιλοτάτων ἠκούκειν. Καὶ μικρὸν κατηφιάσας λέγω· « Δέσποτά μου, οὕτη οὐ χάρισσα ἐπαγγελία ἔστιν, ἀλλὰ καὶ λίαν ὀδυνηρά. » Ὁ δὲ λέγει· « Καὶ πῶς, χρηστὲ ἄνερ; » καὶ γὰρ, « Διότι ὁ τεθνηκὼς ἀμνηρᾶς ἦν γέρον, καὶ τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπεπειράσθη αὐτῷ, καὶ οὐκέτι ἐβούλετο ἐγγεμισθῆναι τι κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ἠθέλα μᾶλλον εἰρηνεύειν· ὁ δὲ νῦν γεγονὼς ἔστι νέος καὶ παιδιόθεν ἐχθρὸς ἦν τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸ ὑβρίζειν καὶ ἐκαταλείν αὐτούς, λέγων ὅτι ὅταν κειρὸν εὖρη ἐπιτήθειον καὶ τὴν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ λήψεται, τὴν ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων καὶ πάντων **212** Χριστιανῶν ἔχει ἐξολοθρεῦσαι καὶ ἀφανίσαι. Τὰ νῦν

romone monacha dicta. Sepulta est in monasterio Pantocratoris, juxta beatum et gloriosum imperatorem, conjugem ejus. Mense Februario anni 6959 Amurates ameras obiit, quod ego in Iberia etiam tum degens accepi. Trapezuntem igitur ut veni, imperator his me verbis excepit: « Domine legate, faustum tibi nuntium impertire volo, nisi quod munus aliquod grati animi rependas mihi necesse est. » Ad quæ ego surgens cumque adorans: « Deus, » inquam, « dies producat sanctæ majestati tuæ, qui nobis cum multis modis benefacias, tum per istos nunc nuntios benefacias. Verum nihil nos habemus dignum, quod rependamus sanctæ majestati tuæ. » Tum statim dixit mihi de morte Amuratis, narravitque, quomodo ejus filius princeps factus esset, et plurima sibi beneficia præstitisset, et pax rursus inter ipsos esset confirmata, qualis etiam ante huic domui cum patre ejus intercesserat. Quæ ubi audivi, obmutui, tantusque dolor me incessit, quam si hominum mihi charissimorum mortem contempserissem. Deinde demisso animo, « Mi despota, » inquam, « iste quidem non gratus nuntius est, sed admodum etiam acerbus. » Tum ille: « Quomodo, vir bone? » « Quia, inquam, is, qui obiit, ameras senex erat, urbemque satis tentavit, nec jam adorturus eam erat, sed pacem quam bellum maluit. At qui nunc factus est ameras, is et juvenis est et a puero Christianorum inimicus, contumeliose eos

καὶ ἡ πόλις ἠπορημένη ἔστί· διὰ τὸν αὐθέντην μου καὶ βασιλέα νεοσσι τὰ σκῆπτρα λαβόντα, ὃς καὶ ἐκ τῶν τῆς βασιλείας εἰσοδημάτων πολλὰ ὀφείλει διὰ τὰς ἐξόδους καὶ τὰ φιλόδοξα, ἃ ἐχαρίσατο τοῖς στρατιώταις καὶ πάση τῇ αὐλῇ· διὸ δεῖται καιροῦ εἰρηνικοῦ πρὸς τὸ ἐξοικονομῆσαι τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια. Καὶ ἐὰν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ὁ θεὸς παραχωρήσῃ, καὶ αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος ὑπὸ τῆς νεότητος αὐτοῦ καὶ κακογνωμίας ὀρμήσῃ ἂν μάχην ποιῆσαι κατὰ τῆς πόλεως, οὐκ οἶδα τί γενήσεται εἰς ἡμᾶς. Ναὶ ἀληθῶς εὐφρόσυτος ἀγγελία ἦν, εἰ ἀπέθανεν ὁ νῦν γεγονὼς νέος ἀμνηρᾶς, ἐπεὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐκ εἶχεν ἄλλον υἱόν, καὶ τῷ γηραιῷ ἐκ τῆς λύπης ἐδίδοτο ἀσθένεια, ἐξ ἧς καὶ ὀλιγοχρονία· καὶ τούτου ἕνεκεν εἰς κίνδυνον καὶ διχαστασίαν μεγάλην ἐνέπιπτεν ἡ τῶν ἀσεβῶν ἀρχή, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τούτου τοῦ καιροῦ ἐδύνατο ἂν διορθῶσαι καὶ οἰκονομῆσαι τὰ πάντα, καὶ ἡ αὐτοῦ βασιλεία διέβαινεν εἰς κρεῖττονα προτίμειαν. » Ὁ δὲ βασιλεὺς Τραπεζοῦντος ταῦτά μοι ἔφη· « Αὐτὸς ὑπάρχεις εἰς τῶν φρονίμων ἀρχόντων καὶ πρακτικῶν τῆς αὐλῆς ἐκείνης, καὶ γινώσκεις κρεῖττον περὶ τούτων· ὅμως ὁ θεὸς, ὡς βουλήσῃ, ποιῆσαι αὐτὸν εἰς ἀγαθόν. » Καὶ γὰρ ἀποκριθεὶς εἶπα· « Δίαν εὐχαριστῶ τῇ καλοκαγαθίᾳ καὶ προαιρέσει **213** τοῦ κράτους σου, διότι ἐγὼ οὐκ εἶμι τοσαύτης ποιότητος ὡς ἡ βασιλεία σου ἐκέλευσε. » Ἀκούσας γὰρ ἐγὼ ἔτι ὅτι ἡ τοῦ προβήθθεντος ἀμνηρᾶ γυνή, ἡ καὶ τοῦ τῆς Σερβίας δεσπότητος θυγάτηρ, μετὰ τὴν τοῦ ἀμνηρᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς θανάτην ἐνεῖρως καὶ καλῶς ἀπα-

habere minatusque dicere solebat, se, cum primum occasionem invenisset et regno potitus esset, Romanorum, imo Christianorum omnium imperium perditurum et delicturum. Et vero urbs nunc in angustiis est propter principem meum et imperatorem recens regnum adeptum, cui de redditibus imperii grande æs alienum solvendum est, propter expeditiones et donativa tum militibus, tum cunctis aulicis collata constitutum. Quare temporibus placatis opus est, ut rebus ad bellum necessariis et idoneis se instruat. Quod si Deus propter peccata nostra concesserit, ut nequam ille, juvenili audacia et animi pravitate actus, urbem bello aggrediatur, nescio equidem, quid nobis futurum sit. Profecto felix nuntius foret, si juvenem, qui nunc ameras factus est, obiisse nuntiares, siquidem pater ejus alium filium non haberet et seni e lacte oriretur agrotatio, ex agrotatione demittente vitæ: unde in periculum et magnam seditionem incidere impiorum imperium, nostra autem interim omnia restitui et administrari possent, ut auctoritas imperatoris inde haud paulo honoratior evasura fuisset. » Tum rex Trapezuntius ita respondit: « Tu cum ipse sis unus e prudentibus et peritis viris illius aulæ, melius utique ista novisti. Etenim vero Deus, qua est potentia, fragi illum faciet. » Ille ego, « Magnas, inquam, gratias ago integritati et consilio potentie tue, quoniam non tantus sum, quantum majestas tua

στράφη πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, εἶδει με γὰρ ἑναπομείναι εἰς Τραπεζοῦντα διὰ τινὰς οὐκ ὀλίγας αἰτίας, καὶ εὐρὺν τινα νῆα μέλλουσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποπλεῦσαι, μεθ' ἧς ἐγὼ ἀπέστειλά τινας ἵππους, καὶ δύο οὖς ὁ βασιλεὺς Ἰθρηίας μοι ἐδωρήσατο ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ αἰχμαλωτισθέντων, ὅτε τοὺς αἰχμαλώτους ἐσκόλευσεν. Καὶ ἕτερα πολλά τινα εἶδη ἀπέστειλα φιλοδωρηθέντα ἡμῖν παρὰ τινῶν, καὶ πρὸς τὴν αὐθέντην μου τὴν βασιλέα τοιαύτη ἐνράφα περὶ ὧν εἰς Ἰθρηίαν ἐπραξα καὶ ὧν εἰς Τραπεζοῦντα ὑπόπτουον ποιῆσαι, καὶ πάντα τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐδήλωσα. Καὶ δοὺς τὰς γράφας ἐνὶ τῶν σὺν ἐμοὶ ἐρχόντων ἐστείλα αὐτὸν, καὶ παρήγγειλα αὐτῷ ἵνα τὴν μὲν μίαν τῶν γραφῶν δώσῃ τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ προσκυνῆσαι αὐτὴν, ἔφηγ' αὐτῷ, καὶ διὰ στόματος, ἵνα τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα ἀναφέρῃ διὰ ζώσης φωνῆς, τὴν δὲ ἑτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν αὐρίον τῷ βασιλεῖ αὐθις δώσῃ. Εἶχε δὲ οὕτως ἡ γραφή· « Ἐγὼ ἐν τῷ ἀποσωθῆναι με εἰς Τραπεζοῦντα ἐμαθὼν τὰ περὶ τοῦ θανάτου **214** τοῦ ἀμηνῆ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐνταῦθα, καὶ πῶς ἡ ἀμηνῆσσα ἢ τούτου ἐξαδέλφη ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς πρὸς τοὺς γονεῖς ἐντίμως καὶ καλῶς. Ὡς ἤκουσα δὲ, ἐσυλλογισάμην κατὰ τὴν ἐρῆν σκοπῶν καὶ τὸ δοκοῦν μοι δηλοποιῆσαι τῷ κράτει σου, ὅτι τῶν δύο συνοικεσιῶν, περὶ ὧν ἐνθάδε ἐλήλυθα, συμφερώτερον τῇ βασιλείᾳ σου ἔσεται καὶ λίαν κρείττον καὶ ὀφέλιμον εἰς πάντα διὰ πολλὰς αἰτίας, εἰ ἀριστὸν ἔστι τῷ κράτει σου ποιῆσαι τρέπον καὶ ἀναβολὴν ἵνα λάθῃς τὴν εἰρημένην ἀμηνῆσσαν εἰς γυναῖκα. Τέσσαρα γὰρ μόνα εὐρίσκω αἴτια δι' ὧν ἡ

βασιλεία σου κίττωμένη οὐ πράξει τοῦτο, εἰ αὐτῇ δόξει· πρῶτον μὲν τὸ ἕλαττον τοῦ γένους· δεύτερον δὲ μὴ πῶς καὶ ἡ ἐκκλησία διὰ τὴν συγγένειαν τὴν τοῦ γάμου ἱερολογίαν κωλύσῃ· τρίτον ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἦν Τοῦρκος· τέταρτον ὅτι πεντηκονταετῆς οὕτως ἡλικία, εἰ τύχῃ καὶ συλλήφῃται ἐν γαστρὶ, ἐν τῷ μέλλειν περὶν κινδυνεύσῃ, ὡς οἱ φυσικοὶ λέγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπισυμβαίνει, ἐπεὶ ἦν στεῖρα μὴ τεκοῦσά ποτε. Τῶν τεσσάρων σὺν τούτων αἰτιῶν τὴν διάλυσιν λέξομαι. Πρῶτον μὲν οὐδὲν ἔστιν παράδοξον εἰ ταύτην λάθῃς εἰς γυναῖκα, ὅτι ἐλάττωτος γένους οὐκ ἔστιν τῆς κυρίας μου καὶ ἀοιδίμου σου μητρός. Δεύτερον, εἰ καὶ τὸ συνοικέσιον μετὰ τῆς τοῦ Τραπεζοῦντος βασιλέως θυγατρὸς γένηται, ἐνεκεν τῆς συγγενείας **215** ἐλπίζομεν συγχωρηθῆναι τοῦτο παρὰ τῆς ἐκκλησίας, εἰ εἰς πτωχοὺς καὶ ὀρφανούς καὶ ἐκκλησίας χρήματα δοθήσονται. Τοσοῦτον μᾶλλον εὐτοκωτέρως συγχωρηθήσεται καὶ τὸ τῆς τοῦ δεσπότου Σερβίας θυγατρὸς, λέγω τῆς εἰρημένης ἀμηνῆσσης, διὰ τὰς τσαύτας χάριτας καὶ εὐεργεσίας ἃς ὀφείλουσιν αὐτῇ καθ' ἑκάστην ἡ ἐκκλησία τε καὶ οἱ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ καὶ πᾶς ὁ τῆς ἐκκλησίας κληρὸς. Τρίτον οὐκ ἔσεται παράδοξον εἰ Τοῦρκον ἔσχῃ ἀνδρα, ἐπεὶ καὶ ἡ θεσποινα Εὐδοκία, ἣν ὁ πάππος σου ἔλαβεν εἰς γυναῖκα, ἀνδρα προέσχε Τοῦρκον καὶ μικροῦ καὶ ὀλίγου τόπου αὐθέντην, καὶ παιδίᾳ μετ' ἑκαίμου ἔτεκεν· αὕτη δὲ τοσοῦτου μεγάλου αὐθέντου καὶ ἀμηνῆ γυνὴ οὖσα, καὶ ὡς ἀκούομεν, οὐκ ἐγνώρισεν αὐτὴν, διὸ καὶ ἀτεκνὸς ἔστι. Περὶ δὲ κατὰ τὸ τέταρτον, εἰ καὶ ἐτῶν πλειόνων ὑπάρχει, ἐὰν συλλάβῃ γαστρὶ, τὸ τοῦ Κυ-

me putavit. » Acciperam præterea, ameræ, cujus ante mentio facta est, uxorem, despotaæ Serviaë filiam, post mariti mortem præclaro et honorifico comitatu domum ad parentes redisse. Cum propter quasdam non leves causas Trapezunte me manere necesse esset, inventa navi, quæ Cypolim solveve veilet, transmisit equos quosdam et pueros duos ab Iberorum rege de captivis, quos fecerat, mihi donatos, aliaque multa munerum genera a quibusdam liberaliter in me collata, scripsique ad imperatorem dominum meum, tum, quæ in Iberia transegissem, tum, quæ Trapezunte transacturum me considerem, certioremq; cum feci de rebus omnibus, quæ ac-

curam adhibere, ut amerissam illam ducas uxorem. Etenim quatuor modo causas invenio, propter quas majestati tuæ illa conditio repudianda videri queat: primum, quod genere inferior est; deinde, ne forte Ecclesia istarum nuptiarum sacra propter cognationem impediatur; tum, quod conjux ejus Turca sit; postremo, quod, ut quinquagenaria, si conceperit, cum periculo pariet, quod physici plerumque fieri dicunt, quandoquidem, adhuc sterilis, nullum unquam partum edidit. Quatuor his causis ita jam occurramus. Ad primum nihil singulare facies, si illam uxorem ducas, quæ nobilitate dominæ meæ, gloriosæ matri tuæ, nihil cedit. Deinde, si in matrimonium peteres Trapezuntiorum regis filiam, cognationis gratiam speramus tibi factum iri ab Ecclesia, si in mendicos, orphanos et ecclesias pecuniam erogaris. Hoc tanto magis et facilius concedetur tibi matrimonium filiaë despotaë Serviaë, amerissæ inquam, propter tanta illa officia et munera, quibus quotidie illi obligantur Ecclesia, hieromonachi, monachi, universus denique clerus. Illud autem, quod Turcam maritum habuit, minime singulare est, quoniam etiam Eudocia despota, quæ avi tui uxor fuit, ante Turcam conjugem habuerat, parvæ et exilis regionis principem, cui etiam liberos pepererat. Contra hæc tam eximii principis et ameræ

ρίου θέλημα γενήσεται, ἐπεὶ συμφέρον τῇ βασιλείᾳ σου ἔστι τὰ προειρημένα τρία αἴτια, εἴαν γένηται, μᾶλλον. Καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς περιχαρῶς καὶ ἀσμένως δέξονται τοῦτο. Ἐξαπέστειλον οὖν εὐθύς τινα πιστὸν τῶν τοῦ παλατίου σου ἀρχόντων ἢ τῶν ἱερομονάχων ἢ μοναχῶν, καὶ τὰ περὶ τούτου διορθώσουσι, καὶ ἀναβολὴ οὐδεμία γενήσεται. » Ἀποσωθέντων οὖν τῶν γραμματοκομιστῶν μετὰ τῆς νηὸς ἐν τῇ πόλει τῇ κη' Μαΐου, καὶ ὁ βασιλεὺς ὢν εἰς χοιράγραν, ὡς ἐμηνύθη αὐτῷ **216** ὅτι τινὲς ἐκ τῆς Ἰθρηρίας ἐληλύθησαν, ἔλασας τὸ σάγριον ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἦλθε μετὰ χαρᾶς. Ἐν ᾧ δὴ καιρῷ ἐφθασαν οἱ χαρτοκομισταί, τῇ κη' τοῦ Μαΐου, τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὑπνώτων ἐφάνη μοι κατ' ὄναρ ὅτι καὶ ἐγὼ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφθασα, καὶ προσπεύσας τῷ βασιλεῖ ἀσπασθῆναι με τοὺς πίδακας αὐτοῦ οὐκ εἶπασέ με, ἀλλ' ἐπιλαθῶν ἀνέστησέ με καὶ κατεφίλησέ μου τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐγὼ γε ἔξυπνος γενόμενος εἶπον τοῖς περὶ ἐμὲ ὑπνοῦσι τὸ ὄραμα, καὶ ὅπως τῆς ἡμέρας μνημονεύσωσι. Ἰδὼν οὖν ὁ αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς μὴ ἐλθεῖν με, ἀλλ' ἐκ τῶν οὖν ἐμοί, καὶ τὴν πρώτην γραφὴν ἀναγνώσας περὶλυπος ἐγένετο καὶ ἐδυσφόρει κατηγορῶν τὴν ἐμὴν βραδύτητα· ὡς δὲ τὴν ἐτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν αὐριον ἀνέγνω, καὶ μαθὼν μέλλειν ἐλθεῖν διὰ τῆς γραφῆς, ἰδοὺ ἤρκεσθη καὶ χαρίεις ἀναπέμεινε· καὶ εὐθύς οἰκονομήσας Μανουὴλ τὸν Παλαιολόγον τὸν τῆς Καντακουζηνῆς τῆς πρωτοστρατορίσσης ἀνεψιόν, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας δεσπότην, ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ἰδῇ περὶ οὗ ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστολῇ γέγραφα συνοικεσίου. Καὶ ἀκούσαντες οἱ

uxor fuit, et ab eo, aiunt, ne tacta quidem est : quare nec liberorum quidquam genuit. Ad quartam jam rationem quod attinet, etiam si annosa est, si conceperit, fiet utique voluntas Dei, quando tres ante commemoratae rationes majestati tuæ commodæ erunt. Parentes ejus autem libenter et cupide eam conditionem accipient. Tu jam confestim mittito mihi fidelem quempiam de primoribus palatii, aut hieromonachis, aut monachis, resque hæc administrabitur, nec ulla mora erit. » Cum ii qui litteras portabant, salvi ad urbem appulissent die Maii 28, imperator, qui forte apros venabatur, certior factus, advenisse quosdam ex Iberia, relicta venatione, lætabundus palatium petiit. Quo tempore tabellarum advenerunt, die 28 Maii, eadem nocte per somnum visus mihi sum et ipse adesse Cpoli, eumque festinare ad imperatorem, genua ejus amplexurus, retineri ab eo et sublevari et osculo salutari. Espergefactus, iis qui circa me dormiebant, somnium narraui, atque dixi, ut diei meminissent. Imperator autem, dominus meus, ubi non ipsum me, sed e comitibus aliquem adesse animadvertit, et priorem legit epistolam, mæstus factus, segnitiam meam ægre tulit accusavitque. Ubi autem alteram die sequenti legit meque venturam esso didicit, acquievit et lætitiæ se dedit, statimque rerum notitia instructum Manuelem Palæologum, Canta-

γονεῖς αὐτῆς ἠδέως καὶ ἀσμένως τὸν λόγον ἐδέξαντο, καὶ ἐτόιμος εἶχον ἐκπληρῶσαι καὶ τὸ ἔργον. Ἄλλον γὰρ οὐκ ἐκόλυσε τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον εἰ μὴ ὅτε ἡ ἀμήρισσα ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ εὐχομένη τάξασα εἰς ζωὸν τοῦ ἀμηνᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ ὁ Θεὸς αἴψῃ δὴ ποτε τρόπον ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἐκ τὰς τῶν ἀσεβῶν χειρᾶς, ἐτέρῳ ἀνδρὶ μηκέτι ἐν τῇ **217** ζωῇ αὐτῆς συζευχθεῖη, ἀλλὰ μένει αὐτὴν ἐν σοφρωσύνῃ παρθενεύουσαν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν θεραπεύειν Θεῷ τῷ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς χορηγήσαντι· δι' ἣν αἰτίαν τὸ συνοικέσιον τοῦτο οὐκ ἐγένετο.

Ἰψὸ τοῦ αὐτοῦ ἔτους Ἀβγούστῳ μηνὶ διέβη ἀπὸ τῆς πόλεως ὡς φυγὰς ὁ πατριάρχης κύριος Γρηγόριος, καὶ ἐγὼ τῇ ιδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ςθξ' ἔτους εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέσωσα μετὰ τῆς νηὸς τοῦ καλοῦ Ἀντωνίου Ἰρίτζου, τοῦ κατ' ὕστερον μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν αὐτοῦ πίστεως.

β'. Τελέσας οὖν ἐγὼ τὸ συνοικέσιον ἐν τῇ Ἰθρηρίᾳ, ἵνα λάβῃ ὁ αὐθέντης μου τὴν τοῦ ἐκεῖσε βιργῆος θυγατέρα, εἰδὼς ὅτι κρεῖττον ἦν τὸ ἐν τῇ Ἰθρηρίᾳ τοῦ τῆς Τραπεζούντος. Εἶπέ μοι γὰρ ὁ τῆς Ἰθρηρίας προειρημένος ῥήξ τοιάδε· « Οὐκ ἔστι συνήθεια παρ' ἡμῖν ἵνα διδῶσιν χρήματα αἱ γυναῖκες τοῖς ἀνδράσιν οὓς μέλλουσι λαθεῖν, ἀλλ' οἱ ἄνδρες ταῖς γυναῖξιν. » Ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῶν ἱλασμὸν παρ' αὐτοῦ λέγων· « Οὐκ ἤκουσα πώποτε τοιαύτην συνήθειαν καὶ νόμον ὡς ἡ βασιλεία σου προστάττεις. » Ὁ δὲ βασιλεὺς γελάσας, τάχα θαυμάζων τοὺς λόγους μου, εἶπεν· « Οὐκ οἶδός, τιμωτάτε ἀνερ, τί φησιν ὁ μέγας Καίσαρις ; Διαφόρων ἐθνῶν τρόπον τε καὶ νόμον ἐξη-

cuzenæ protostratorissæ consobrinum, ad despotam Servie ablegavit, ut is de conjugio, de quo scripseram, inquireret ac videret. Parentes ejus libenter et cupide conditionem acceperunt, et ad rem perficiendam parati erant. Nulla enim alia res id conjugium impediēbat, nisi quod amerissa, vivo etiam tum amera conjuge, ad Deum precata constituerat, si Deus quo tandem eumque modo liberasset se e manibus impiorum, alii nemini per totam vitam nubere, sed in castitate virginali, quod restaret vitæ, transigere et pro viribus Deo, liberatori suo, servire.

Ejusdem anni mense Augusto ex urbe prologus abiit Gregorius patriarcha, atque ego die 14 mensis Septembris anni 6960 Cpolim reverti in navi viri optimi Antonii Ritzii, ejusdem qui postea propter fidem Christi martyrium pertulit.

2. Confeci igitur conjugium in Iberia, ut dominus meus illius regis filiam duceret. Noveram enim, concubium Ibericum præstare Trapezuntio. Nam quo ita mihi dixerat Iberorum rex : « Nobis moris non est, ut dotem dent feminæ viris, quibus nupturæ sunt, sed viri feminis. » Ego præfatus veniam, nunquam me de isto more aut lege, qualem majestas ipsius diceret, audisse respondi. Tum rex subridens et quasi mirans verba mea : « Scisne, inquit, vir honoratissime, quid magnus dicat Cæsarius Diversarum gentium mores et instituta explicans

γούμενος ἐν ἐπιτομῇ τοιαύτῃ φάσκει· Ἐν ἐκάστῃ γὰρ A
 χώρα καὶ ἔθνεσιν ἐν τοῖς μὲν ἐγγράφως νόμος ἐστίν,
 ἐν τοῖς δὲ 218 ἀγράφως καὶ συνήθεια· νόμος γὰρ
 τὰ πάτρια δοκεῖ εἶναι. Ὡς πρῶτον Σῆρες οἱ τὸ ἔκρον
 τῆς γῆς οἰκοῦντες νόμους ἔχουσι τὰ πάτρια ἔθρ,
 μὴ πορνεύειν ἢ κλέπτειν ἢ λοιδορεῖν ἢ φρονεῖν.
 Νόμος δὲ παρὰ Βακτριανοῖς ἢ ἐκ προγόνων παιδεία
 καὶ εὐσέβεια, μὴ κρεωφαγεῖν ἢ οἰνοποτεῖν ἢ λα-
 γνεύειν ἢ παντοία κακὰ διαπράττεσθαι, καίτοι γε
 τῶν παρακειμένων αὐτοῖς Ἰνδῶν τάναντία διαπρα-
 ττομένων ἀδεῶς. Ἐν δὲ τοῖς ἐνδοτέροις μέρσι τού-
 των ἀνθρωποφάγοι εἰσὶ καὶ τοὺς ἐπιξενιομένους
 ἀναιροῦντες ἐσθίουσι. Νόμος Χαλδαίοις καὶ Βαβυ-
 λωνίοις ἀτελείας καὶ αἰσχροουργίας ἀνήμετος.
 Ἄλλος δὲ παρὰ Ἰηλαίοις νόμος, γυναῖκας γεωργεῖν
 καὶ οἰκοδομεῖν καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν πράττειν, ἀλλὰ B
 καὶ πορνεύειν ὡς βούλονται, μὴ κηλυόμεναι ὑπὸ
 τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν παντελῶς· ἐν αἷς ὑπάρχουσι καὶ
 πλείστα πολεμικώταται καὶ θηρῶσαι τὰ μὴ λίαν
 ἰσχυρότατα τῶν θηρίων. Ἐν Βρεταννίᾳ δὲ πλείστοι
 τῶν ἀνδρῶν μὲν συγκαθεύδουσι γυναῖκί, καὶ πολλὰ
 γυναῖκας ἐνὶ ἑταιρίζονται ἀνδρῶν. Αἱ Ἀμαζῶναι μὲν
 ποτε καιρῶ ἀνδρας οὐκ εἶχασιν, ἀλλ' ὡς τὰ ἄλογα
 ζῶα ἀπαξ τοῦ ἐνταυτοῦ περὶ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν
 ὑπερόροι γίνονται, καὶ μιγνόμεναι τοῖς γειτονίῳσιν
 ἀνδράσιν ὡς πανήγυριν τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν
 τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡγοῦνται· ἐξ ὧν καὶ ἐν γαστρὶ
 συλλαμβάνουσαι 219 παλινδρομοῦσι ὁκαθε πᾶσαι·
 τῷ δὲ καιρῷ τῆς ἀποκνήσεως τὰ μὲν ἀβρῆνα φθει-
 ρουσι, τὰ δὲ θῆλυ ζωογονοῦσι καὶ τιθηνοῦσιν ἐπι-

μελῶς καὶ ἐκτρέφουσιν. Οὕτως καὶ τὰ ἐνταῦθα, ὡς
 εἶπὸν σοι, ὑπάρχει ἡ ἡμετέρα συνήθεια, ὡς καθὼς
 καὶ αὐτὸς μέλλεις μαθεῖν παρὰ ἀξιοπιστοῦ ἀνδρῶν.
 Καὶ μὴ θαύμαζε, τιμιώτατα ἀνερ κὺρ Γεώργιε. Διὰ
 τοῦτο ποιούμεν τὸ παρὸν συνοικέσιον μετ' αἰδοῦς
 καὶ οὐκ ἀσυμβούλως τῶν, καὶ ὑπόσχομαι δοῦναι τῇ
 θυγατρὶ μου ἀνευ τῶν πολυτίμων σκευῶν ἀργυρίου
 καὶ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων καὶ μανικίων
 διαμαργάρον καὶ χρυσοῦ καὶ ἐτέρων λίθων, χωρὶς
 τῶν ἐνδυμάτων καὶ ὑφασμάτων πολυειδῶν εἰς ὑπηρ-
 σίον αὐτῆς, καὶ πέντε τούτων χρυσᾶ νοῦμια χιλιά-
 δας, πεντήκοντα καὶ ἑξ. Ἔτι δὲ καὶ κατ' ἔτος ἔχη
 ἑτέρας χιλιάδας τρεῖς τοῦ ποιεῖν ἐλεημοσύνας εἰς
 πτωχοῦς, καὶ ὅπου δ' ἂν δόξη αὐτῇ. Σε δὲ ἀκούω
 ἔχειν παιδία δύο. Τῷ μὲν ἀβρῆν ὁ βασιλεὺς ἀνεγέν-
 ησε διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, καὶ αὐτοῦ ἐκεῖνο
 ἔστι καὶ ἔσται· τὸ δὲ θῆλυ ἔστω ἐκ τῆς σήμερον τῇ
 θυγατρὶ μου, ἢ καὶ ὀφειλέτω τοῦ ὑπανδρεῦσαι αὐτῇ,
 ὅπου δ' ἂν σὺ κρίνης εἶναι ἀξίον τόπον. Καὶ ἔταν
 ἔλθῃς σὺν Θεῷ ἄραι αὐτὴν, τότε ἐπιδώσω σοι φορτία
 σθητικοῦ τέτταρα· ἔστι γὰρ ἡ μέταξα ἐκεῖνη οὐκ
 ἐξίτηλος, καὶ ὡς ἤκουσα μὲν, πρᾶτταται τὸ φορτίον
 διὰ χρυσῶν νομίων πεντακυσίων. »

220 Ὡς οὖν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καὶ Τρα-
 πεζοῦντι καταλεπτῶς ἐδιηγησάμην τῷ βασιλεῖ καὶ
 αὐθέντῃ μου ὡς ἔνωθεν, ἠρώτητα μαθεῖν καὶ περὶ
 τοῦ τῆς Σερδίας συνοικεσίου· καὶ ἀποκριθεὶς εἶπέ
 μοι· « Ἐγὼ σοι ὀφείλω πολλὰ διὰ τὴν πρὸς με σὴν
 ἀγάπην καὶ πίστιν παιδιόθειν καὶ τὴν τοσαύτην δου-
 λασύνην· ἀλλὰ τοῦτο δὴ πλεῖον σήμερον τὸ τῆς Σερ-

breve contracta hæc docet. Cuius terræ et genti aut
 scripta lex est aut non scripta et more constituta. Lex
 enim esse videntur patria instituta, quemadmodum
 primum, qui in extremo orbe habitant. Seres le-
 gum loco patria instituta habent, ne mœchantur,
 aut furentur, aut calumniantur, aut occidant. Lex
 est apud Bactrianos a majoribus accepta disciplina
 et pietas, ne carnibus vescantur aut bibant vinum,
 neve libidini vel ulli generi pravitatis locum relin-
 quant, cum finitimi illis Indi impune contraria
 agant: quorum qui in regionibus interioribus ha-
 bitant, anthropophagi sunt et advenas occidunt
 comeduntque. Chaldæis et Babylonis lex lasciviae
 et turpitudinis plena. Apud Pelæos autem lex est, ut
 mulieres agros colant et domos ædificent cæterisque
 virorum operibus fungantur, at vero etiam mœ-
 chantur, quantum libet, a viris plane non impedi-
 te: in quibus adeo plurimæ bellicosissimæ sunt ac
 bestias non plane validissimas venantur. In Britan-
 nia autem plerique viri uni concubant mulieri, et
 multæ mulieres uni viro. Amazones olim maribus
 carebant ac bestiarum instar semel quotannis,
 circa vernal æquinoctium, e sinibus egressæ et
 concumbentes cum viris finitimis, quasi festum
 quendam conventum celebrabant: unde conceptis
 fetibus eunctæ domum se recipiebant: deinde cum
 partum edidissent, mares necabant, feminas con-
 servabant, diligenter lactabant educabantque. Si

etiam nobis hic, ut tibi dixi, nostra est consuetu-
 do, id quod a viris fide dignis poteris cognoscere.
 Verum ne mirare, vir honoratissime Georgi: præ-
 sens horum connubium reverenter nec inconsulto
 instituimus, polliceorque, præter pretiosam ar-
 genti et auri suppellectilem, præter gemmas et mo-
 nilia margaritis, auro et lapillis composita, præter
 vestes et textilia varii generis, ipsius usui desti-
 nata, præter hæc igitur datorum me esse nummum
 aureorum quinquaginta sex millia. Ad hæc in annos
 singulos accipiet illa aureorum tria millia, quæ in
 stipes pauperum aut quodcumque ipsi videbitur,
 impendat. Te autem duos habere liberos audio,
 quorum masculum imperator o sacro fonte susce-
 pit: is igitur illius est eritque; at puella ab hodierno
 die esto filiae meæ, cuius erit eam collocare, in
 quem tu locum boni consulueris. Tum autem, cum
 eam receptum venies, si Deo ita placuerit, donabo
 tibi insuper onera seriei quatuor. Est enim non vul-
 garis illa metaxa, solvique pro singulis eneribus
 nummos aureos quingentos accepi. »

Cum igitur omnia in Iberia et Trapezunte gesta
 subtiliter imperatori domino meo et a principio enar-
 rasseni, de Serviano connubio eum percontatus sum,
 atque ille ita mihi respondit: « Equidem multum tibi
 debeo propter eam, quam a puero erga me presti-
 disti, benevolentiam et fidem tantaque officia; ve-
 rum nunc Servianum hoc negotium benevolentiam

οὐκ ἐβραχύνθη καὶ ἀσφάλεια καὶ ἐκσφραγισμὸς ἐστὶν ἄ
 τῆς εἰς ἐμέ σου ἀγάπης καὶ δουλοσύνης, καὶ ἀντα-
 μοιθίην σοι ὀφείλω ζωῆς ἐν τοῖς ζῶσιν εὐρίσκειναι,
 ἐπεὶ τοσοῦτον κεκοπίακας ἀεὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ μάλ-
 λον τὰ νῦν ἐγκατέλιπες τὸν οἶκόν σου, τοσοῦτον δὴ
 καιρὸν πάθῃ τῆς σῆς πατρίδος ξένης χώρας περιε-
 χόμενος. Ὅθεν οἱ ἐκαίετο κυριεύοντες μεγάλας εὐερ-
 γασίας καὶ τιμὰς ἐπηγγέλλοντό σοι δοῦναι, λέγω οἱ
 τῆς Ἰβηρίας καὶ Τραπεζοῦντος δεσπότης καὶ βασι-
 λεὺς, ἕκαστος αὐτῶν ζητῶν σοι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα
 συνοικέσιον μετ' ἐμοῦ τελέσῃς. Αὐτὸς δὲ ἴσως σώ-
 φρον καὶ πιστὸς θεράπων διέκρινας τὸ συμφέρον
 μοι καὶ ὠφελιμώτερον, καὶ ἔδρασας, καὶ ἃ νενόηκας
 ἔγραψάς μοι συμβουλευῶν. Ταῦτο ἦν μέγα τι ἐκ-
 μαρτύριον τῆς πρὸς ἐμέ σου εὐνοίας καὶ ἀγάπης,
 καὶ πληροφορήθητι ἀληθῶς ὅτι καὶ παρ' ἐμοῦ ἔξεως
 ὀξίαν τὴν ἀντάμειψιν, ἕως ἐν τοῖς ζῶσιν ὑπάρχω.
 Ἡερὶ δὲ τοῦ ἐν Σερβίᾳ συνοικεσίου ὄπερ ἐρωτᾷς
 με, τοιοῦτοτρόπως παρηκολούθησι. Μετὰ τὸ θανεῖν
 τὸν ἀμηνᾶν καὶ τὴν **221** τούτου σύζυγον ἐπανα-
 στρέψασαν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας δεσπότην τὸν πα-
 τέρα αὐτῆς, προσῆλθέ μοι συλλαλήσασα ἢ πρωτο-
 στρατόρισσα ἢ συγγενῆς αὐτῆς περὶ τῆς τοιαύτης
 ὑποθέσεως, καὶ πλείστας δόσεις καὶ προΐκας ἐπηγ-
 γέλλετό μοι, καὶ ἄλλα πολλὰ ὠφελιμώτατα ἔτασεν
 ὑποσχομένη ἐν τῷ μέλλοντι, ἅπερ καὶ γὰρ ἀπὸ πολλῶν
 αἰτιῶν ἐνόμισα ταῦτα ἀληθῆ εἶναι καὶ συμφέροντα.
 Ὅμως δὲ ἐν τούτῳ ἔδει καὶ ἑτέρα βουλή καὶ σκέψις,
 καὶ γὰρ οὐκ εἶχον μετὰ τινος συμβουλευθῆναι διὰ τὸ
 πάντας παθητικῶς διακείσθαι. Ἡ κυρία μου ἡ
 δέσποινα καὶ μήτηρ τοῦ παρόντος βίου ἐξεδήμησε.

Ὁ μὲν Καντακουζηνός, ὃς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπροσκα-
 οῦτος ἐβούλευε, καὶ αὐτὸς ἀπέθανεν ὁ δὲ Λουκάς ὁ
 Νοταρὸς φανερώς καὶ ἀφανῶς λέγει ὅτι οὐδεὶς τῶν
 ἄλλων παρέξ αὐτοῦ οἶδε τί ποιεῖ, εἰ μὴ τὰ παρ'
 αὐτοῦ λεγόμενα καὶ ποιούμενα διεσχυρίζεται ἀληθῆ
 καὶ κατὰ εἶναι, καὶ πάντα λίθον κινεῖ, τὸ τοῦ λόγου,
 ὡς καὶ αὐτὸς καλῶς ἐπίσταται. Ὁ μέγας δομῆστι-
 κος ἐχθροδῶς διάκειται εἰς τὰ τῆς Σερβίας, καὶ
 ὁμονόητος μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου πι-
 ροτρύοντός με ἀεὶ ἵνα τὸ τῆς Τραπεζοῦντος συνοι-
 κέσιον γένηται. Τίνι γὰρ τότε ἐδυνάμην συμβου-
 λεύεσθαι; Μετὰ μοναχῶν καὶ τῶν τοιοῦτων ἀπράγ-
 μονές εἶσι. Μετὰ ἀρχόντων; καὶ οὐδεὶς ἐφρόντιζε
 μὴ προκαίμενός τινι, μὴ πως δημοσιεύσῃ αὐτὰ τοῖς
 ἄλλοις. Λοιπὸν **222** ἐγὼ ἐδεινοπάθουν εἰς τὴν σὴν
 βραδύτητα. Ἐλθούσης δὲ τῆς γραφῆς σου, ἰδοὺ καὶ
 τὴν καὶ τὴν γνώμην σου ἔγνωκα καὶ ἃ εἶχομεν καὶ
 ἡμεῖς προσυνιστάμενα, φρονίμως καὶ καλῶς ἔλυσας.
 Καὶ εὐθὺς τὸν Παλαιολόγον καὶ τὸν Εὐδαίμονα
 Ἰωάννην ἀπέστειλα, δι' ἄλλα μὲν τὸ φαινόμενον,
 ὡς ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ τῆς πρωτοστρατορίας
 εἶπη τοῦτο. Καὶ ἰδοὺ ἤκούσαμεν τὸ αἴτιον τοῦ κω-
 λήματος, καὶ ἐπαύσαμεν. Λοιπὸν σὺν θεῷ τελέσω-
 μεν τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας. Καὶ γεγονότος
 χρυσοβούλλου καὶ ὑπογράφεντος, περιεῖχεν οὕτως,
 ὅτι ἐκεῖνου μὲν ἡ θυγάτηρ ἔστω γυνὴ τοῦ βασιλέως
 καὶ δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτὸς
 δὴ ὁ βασιλεὺς ἔστω ἀνὴρ αὐτῆς, κατὰ πάσας τὰς
 συμφωνίας ἃς μετ' ἐμοῦ ἔστησαν ὁ ῥηθείς ῥῆθ' τῆς
 Ἰβηρίας. Καὶ κληθεὶς προσῆλθε κατενώπιον τοῦ
 βασιλέως ὁ ἔκ τῆς Ἰβηρίας μετ' ἐμοῦ ἐλθλυθὸς

tuam ac studium etiam magis confirmat, communit
 et quasi obsignat, tibi que obligatus sum, quoad in
 vivis ero, cum semper ista causa summopere li-
 boraveris, nunc vero etiam domum tuam per lan-
 gum tempus reliqueris, procul a patria exteras re-
 giones obiens: unde cum, qui illic regnant, magna
 tibi dona honoresque promitterent, Iberiæ scilicet
 et Trapezuntis despote regesque, uterque terrogans,
 ipsi ut conciliares hoc connubium, ut prudens et
 fidelis minister decrevisti et fecisti, quod mihi com-
 modum et utilissimum esset, et quid tibi videretur,
 per litteras mihi suasisisti. Illud magnum mihi testi-
 monium erat tuæ erga me voluntatis et benignitatis:
 et certo scito, digna me tibi premia soluturum,
 quoad in vivis ero. Quod autem de Serviano me
 connubio rogas, res ea ita evenit. Amens mortuo
 et conjuge ejus reversa ad despotam Servie, ejus
 patrem, adiit me super illo negotio cognata ejus
 protostratgrissa, sponditque mihi cumulatissima
 dona dotemque, et alia multa utilissima commemo-
 ravit et in futurum promisit: que ego multis de
 causis vera et e re mea fore existimavi. Attamen
 alio consilio et deliberatione in tali re opus erat,
 nec habebam, quem consulerem, quoniam omnes
 animo vehementiori erant. Domina et mater mea
 imperatrix e vita cesserat; Cantacuzenus, qui e
 reliquis non cupide judicabat, et ipse mortuus erat.

Lucas Notaras autem palam et occulte dicitur,
 præter se neminem omnium scire, quid facto opus
 sit, nihil, nisi quod ipse dicit facitque, verum ac
 bonum esse affirmat, omnemque lapidem movet, ut
 utar proverbio, id quod ipse bene nosti. Magnis
 domesticus infesto in Servios animo est conspirans-
 que cum Joanne Cantacuzeno quotidie me ad Tra-
 pezuntium connubium adhortatur. Cum quoniam
 igitur deliberarem? Cum monachis et ejusmodi ho-
 minibus? at rem publicam non attingunt. Cum
 proceribus? at nemo rem perpensurus erat, qui
 nulli propensior esset, ut timendum esset, ne eam
 cum cæteris communicaret. Itaque ego iniquius fe-
 rebam moras tuas. Epistola autem tua ad me per-
 lata, et te et sententiam tuam cognovi, quæque nos
 quoque prius constituta habebamus, prudenter et
 commode expediveras. Statim igitur Paleologum
 cum Joanne Eudæmone, aliarum rerum pretextu,
 misi, a protostratorissa, matertera sua, illud
 nuntiatum. Ecce autem, causam que rem impedi-
 ret, cognovimus, et destitimas. Cæterum, si Deo
 placeat, perleciamus cum Iberorum rege connu-
 bium. Fit igitur bulla aurea, cui subscriptum est,
 in hanc sententiam, ut illius filia esset uxor impe-
 ratoris et imperatrix Cælis, imperator esset ejus
 maritus, secundum conditiones omnes quas Ibero-
 rum rex mecum composuerat. Vocatur in conspe-

πρέσβυς. Καὶ ὁ βασιλεὺς οἰκαιοχείριως ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἐποίησε σταυρούς τρεῖς μετὰ κινεθάρειας εἰς τὸ ἀνώτερον τοῦ χρυσοβούλλου μέτωπον εἰς βαβαίωσιν κατὰ τὴν ἐκεῖνων συνθήκην, καὶ ἔδωκε τὸν χρυσοβούλλον ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ πρέσβυτος, καὶ φησὶν αὐτῷ· « Ἰδοὺ οὗτος » ἐμὰ δεικνύων « σὺν θεῷ τῷ ἐρχομένῳ ἔαρι ἐλεύσεται μετὰ τριήρων παραλαβεῖν τὴν ἐμὴν σύνθετον τὴν νεόνυμφον. » Προσκυνήσας οὖν ὁ πρέσβυς ἀνεχώρησεν.

223 Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψιθυρίζετο ὅτι ὁ ἀμηρᾶς ἐβούλετο ἐλθεῖν κατὰ τὸ στενὸν ὄγγος τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς τοῦ Ἀσωμάτου κίοντος οἰκοδομησά τι φρούριον, καὶ βουλῆς γενομένης ἵνα ὁ βασιλεὺς εἰς Πελοπόννησον ἀπέλθῃ μηνύων τοῦ ἐλθεῖν ἕνα τῶν ἀπαδελφῶν αὐτοῦ, ὃς ἂν βουλήσεται τούτων, καὶ ὁμοφωνήσῃ εἰς ὅσα αἱ βασιλικαὶ γραφαὶ διελάμβανον, ἵνα ἀνάγκης ἐπελοπούσης ἴδωσιν εἰ ὁ ἀμηρᾶς βούλεται πράξαι τι κατὰ τῆς πόλεως ἦται τῆς βασιλείας, καὶ ἀπέλθῃ πρὸς τοὺς δυτικοὺς ἀδελφούς καὶ συμμαχίαν αἰτήσῃ, ἐν τῷδε τῷ μέσῳ παρήλθον ἡμέραι τινές, εἴτα προστάξας ἐλθεῖν με ἐνώπιον αὐτοῦ εἶπέ μοι τάδε· « Ἡρωτοθεαριάρτα, περὶ τῆς βουλῆς ἧς ἐστήσαμεν ἐτοιμάσθητι τοῦ ἀπελθεῖν σε εἰς Πελοπόννησον καὶ ὡς ἐν διορθώσῃ τὴν ἐκεῖσε ὑπόθεσιν, ἵνα τις τῶν ἀδελφῶν μου ἐλεύσεται ἐνθάδε, ἀναγκαζόν ἐστὶν ἀπελθεῖν σε ἐκεῖθεν εἰς Κύπρον πρὸς τὴν ἐμὴν ἀδελφί- παιδα τὴν ῥήγισσαν. Ἐμεῖς δὲ ἐνταῦθα ἐτοιμαζόμεν σοι τὰ ἐπιτήδεια τῆς ὁδοῦ. Μετὰ τὸ ἐξελθεῖν σε κάκειθεν πορεύσῃ αὐθις εἰς τὴν Ἰθρηίαν, ὅπως ἄρῃς τὴν νεόνυμφον τὴν ἐμὴν σύνθετον τὴν μελλο-

κυρίαν σου. » Ἐγὼ γε ἀποκριθεὶς εἶπον αὐτῷ· « Οὐ δύναμαι παραθεῖναι τὸ πρόσταγμα σου, τοῦ μὴ ἐκτελέσαι ὡς κελεύεις· ἀλλ' ἡ σύντεκνος καὶ δούλη τῆς βασιλείας σου, ἡ γυνὴ μου, ὑποπτεύω μὴ ποτε διὰ τὸ συχνάκις με ἀκουσιάζειν αὐτῆς ἀγανακτώσα ἀποκαρῆσεται **224** μοναχῇ, ἧ καὶ ἔδωκε με καὶ ἄλλον λάθῃ· γοῆς γὰρ ἐλήλυθα ἀπὸ Ἰθρηίας, διατρίψας ἐκεῖ ἔτη δύο, καὶ εἰ ἀναχωρήσω αὐθις ἐν βραχυμερίᾳ οἴκοθεν, εὐλογον αἰτίαν εὐρήσει καὶ δικαίαν πρόφασιν τοῦ πράξαι ἐν ἐξ ὧν εἶρηκα. » Ὁ δὲ βασιλεὺς γελάσας εἶπέ μοι· « Ἄλλ' αὐτὸς λέξον αὐτῇ ἵνα ταύτην καὶ μόνην τὴν ὄδοιπορίαν συχωρήσῃ σοι ποιῆσαι, καὶ ἐν ὄρκῳ προστάγματι τάσσω μηκέτι σε ἐνοχλήσῃ τοῦ ἐξελθεῖν σε πατριόθεν. Καὶ μάλα καλῶς ἐπίστασαι τὰ ἔσα σοι ἐπηγγελά- μην εὐεργετήσαι σε, καὶ τί τὰ ἀνά ἡμῶν συλλαληθέντα, καὶ τί βουλόμεθα ποιῆσαι. Καὶ τοῦτο βέβαιόν ἐστι καὶ χωρὶς ἐν ὄρκου προστάγματος, ὅτι αἱ πρεσβείαι καὶ ὄδοιπορίαι αἱ ὑπὸ σοῦ παύσονται. Μηνύσω δὲ καὶ πρὸς τὸν μέγαν δουκά τὸν Νοταρᾶν ὅτι ἐπεὶ τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὄφρῆκιον κτήται, σὺ δύναται ἔχειν καὶ τὸ μεσαπτικόν. Καὶ τοῦτο λέγω ἵνα σοι δωρῆσωμαι. Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἔστι πρέπον ἵνα ἀραιρέσω αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ· ἔστι γὰρ ὡς καταφρονεῖν, εἰ μὴ ἀναβολὴν καὶ τρόπον ποιήσομεν ἵνα αὐτοθελῶς ἐγκταλείψῃ αὐτὸ ἐκεῖνος. Καὶ ἐχέτω δὴ πάλιν τὸ πρωτεῖον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς, καὶ τι σιτηρέσιον δι' ἄλλου τρόπου, ἐπεὶ χρῆ ποιῆται καμὲ δύο τῶν ἀρχόντων συμβούλους, ὡς καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ ἀδελφός μου εἶχεν, ἐν ᾧ μετ' ἐμοῦ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ προδλίπαιν διορθῶσιν futuram dominam tuam. » Ad quæ ego ita respondi : « Non possum equidem declinare mandatum tuum, ut non faciam, quod jubes; verum majestatis tuæ commater et serva, conjux mea, vereor, ne quando, propter crebram absentiam meam indignata, monachis se adjungat aut me deserto nubat alii. Nuperrime enim ex Iberia rediī, annos ibi duo moratus, atque si intra paucos dies iterum peregre aliero, causam idoneam et justam inveniet faciendi alterum horum, quæ dixi. » Subridens imperator : « At tu, inquit, fac ut unum hoc iter etiamnum facere tibi permittat, ac jure jurando tibi spondeo, post hac me non jam creaturum tibi molestiam itineris extra patriam faciendi. Scis autem, quæ tibi beneficia promiserim, quæ inter nos locuti simus et quid facere cogitemus, atque hoc quidem etiam sine sacramenti religione certum est, legationes et itinera tua inem habitura esse. Significabo autem Notaræ, magno duci, cum magni ducis munere fungatur, non posse eum præesse etiam administratoris officio. Atque hoc dico, ut te eo munere ornem. Neque tamen decet, spoliare me cum ista dignitate. Contemnere enim cum videamur, nisi expectemus aliquantisper et modum excogitemus, quo eam ipse sua sponte deponat. Unimvero habebit cursus primas in consilio, et aliunde aliquod stipendium, quandoquidem me quoque duos e nobilitate consiliarios, quales habuit imperator, trater meus,

cum initio ejusdem anni fama manseret, anteram ad angustias prope superiorem partem vicī Asomatī esse venturum, ut ibi exstrueret castellum, cumque, concilio habito, visum esset, ut imperator in Peloponnesum ad fratrem arcessendum mitteret, uter-
D
cunque illorum venire vellet, et is comprobaret, quæcunque imperatoris litteris constituta essent, atque, si necessitas adesset vidissentque ameram adversus urbem vel imperium aliquid moliturum, ad occidentales principes opem imploratum proficisceretur: hæc igitur dum fiunt, paucis diebus interjectis, imperator me ad se arcessitum ita allocutus est: « E consilio, quod cepimus, para te, protovestiarie, ut in Peloponnesum proficiscere, ibique negotium hoc perficias, ut alteruter fratrum meorum huc veniat. Inde oportet te in Cyprum ad reginam, neptem meam, iter facere. Nos hic necessaria itineri providebimus. Inde reversus autem in Iberiam discedes, ut advchas recens mihi sponsam uxorem,

καὶ πράττειν ἀναγκαῖα, δουλείας τε καὶ ὑποθέσεις A
 τῆς βασιλείας. » **225** Καὶ οὕτως ἐμηνύθη ἡ μέγας
 δοῦξ διὰ τοῦ ἔμοῦ καὶ αὐτοῦ συντέκνου, τοῦ ἱερομο-
 νάχου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς Νεοφύτου τοῦ ἐν τῇ
 τοῦ Χαρσιανίτου μονῆ. Καὶ ἀκούσας ὁ Νοταρᾶς περὶ
 τοῦδε τοῦ ἁφρικίου ἑστερξε, πλὴν ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως
 οὐκ οἶδα· καὶ μᾶλλον ἐδείκνυεν ὅτι καὶ πρὶν ἢ τοῦ εἰ-
 πεῖν αὐτῷ περὶ τούτου ἐλογίζετο ποιῆσαι, ὅπως καὶ ὁ
 βασιλεὺς ἀντιχαρίσεται τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἄλλην τιὰ
 τιμὴν. Ταῦτα οὖν πέρας οὐκ ἔλαβον διὰ τὴν ταχέως
 ἐπελθοῦσαν εἰς ἡμᾶς κοινὴν συμφορὰν. Καὶ πάλιν
 εἶπέ μοι ὁ βασιλεὺς ὅτι ἤθελεν εὐεργετῆσαι μοι καὶ
 τὴν τοιαύτην χάριν, ἵνα συζεύξῃ εἰς γυναῖκα τὴν
 ἐμὴν θυγατέρα τῷ νεανίσκῳ ἑκαίνῳ Νικολᾶῳ τῷ Με-
 λισσηνῷ, τῷ υἱῷ ποτε Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ὅν
 καὶ Μελισσοῦργον ἐπωνόμαζον, τοῦ καὶ μεγάλου B
 πρωτοστράτορος, ὑστερον δὲ καὶ μητροπολίτου γεγο-
 νότος, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς ἡμῶν ἱστορίας
 ἐμνησθημεν· καὶ τὴν ἐπιτροπικὴν διοίκησιν, ἣν προ-
 ειρήκαμεν, τῶν τούτου τόπων καὶ χώρων δώσῃ μοι
 τοῦ ἰθύνειν καὶ κυβερνᾶν, ἕως οὗ ἡ ἐμὴ θυγάτηρ τὸ
 δέκατον τέταρτον ἔτος φθάσῃ καὶ ὁ γάμος τέλειος
 γένηται. Καὶ αὕτη μὲν ἦν ἡ ὑπόθεσις, περὶ ἧς ἔλε-
 γεν ὁ βασιλεὺς ὅτι αἱ δι' ἐμοῦ πρεσβεῖαι καὶ ὁδοιπο-
 ρίαι καύσιωσιν. Ἐξήρχέ μοι καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ Πε-
 λοποννήσῳ ἤθελεν ἀποστέλλαι ἑτερόν τινα τῶν γη-
 ραιῶν ἀρχόντων, ἵνα τὰ ἐκείσε, ὡς ἔφημεν, διορθώσῃ
 μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνάβασιν δώσει **226**
 αὐτῷ πῶς ἔχη πράξει· εἰ ἐν κεφαλαίῳ οὐ δύνηθῆ
 ποιῆσαι, πράξῃ κατὰ τὸ δεύτερον, καὶ εὐτὼ κατὰ C
 διαδοχὴν ἢ τὸ τρίτον ἢ τὸ τέταρτον ἢ ἐξ ἀνάγκης τὸ
 creare necesse est, qui per totum diem mecum sint
 in palatio ad providenda, ordinanda, et facienda
 necessaria tum servitia tum consilia imperii. »
 Atque ita significatum est magno duci per meum
 et ipsius compatrem, hieromonachum et spiritua-
 lem patrem Neophytum, qui in Charsianitæ mo-
 nasterio erat. Edoctus de hoc officio Notaras, non
 repugnabat, utrum libenter tamen, an invitus,
 nescio: quanquam præ se ferebat, etiam antequam
 monitus esset, cogitasse se istud facere, ut impe-
 rator ipsius filiis aliam impertiret dignitatem. At
 enim hæc non habuerunt exitum propter commu-
 nem citius in nos ingruentem calamitatem. Rur-
 sus mihi affirmavit imperator, etiam hanc se mihi
 gratiam daturum, ut filiam meam juveni collocaret
 Nicolao Melisseno, filio Nicephori Melissenii, quem
 Melissurgum cognominabant, magni protostrato-
 ris, postea vero etiam metropolitæ munere functi,
 quemadmodum historiarum libro secundo com-
 memoravimus; pollicitus etiam, traditurum se mihi
 vicariam, cujus ante mentionem fecimus, admini-
 strationem locorum ejus oppidorumque, quæ habe-
 rem et procurarem, donec filia mea decimum
 quartum annum attingisset et nuptiæ fierent. Atque
 hoc illud fuit, in quo legationes et itinera mea
 finem esse habitura imperator affirmavit. Idem
 mihi dixit, velle se in Peloponnesum alium e scribis

πέμπτον. Καὶ εἶπέ μοι περὶ τούτου πάλιν· « Ἄλλ' ὀπιπλὸν ἔχω ὅτι ἐὰν ἑτερόν τινα πάρεξ σοῦ ἀπο-
 στείλω, οὐ φυλάξει μοι τὴν τρέπουσαν εὐνοίαν καὶ
 πίστιν, μὴ πως ἀπατήσωσιν αὐτὸν οἱ δεσπότες καὶ
 ἀδελφοί μου, ὑποσχόμενοι τούτῳ διὰ τούτῳ διὰ χρυ-
 σοβούλλου τινα κώμην ἢ χώραν αὐτῷ καὶ τοῖς
 κληρονόμοις αὐτοῦ κατὰ διαδοχὴν, καὶ πεισθεῖς
 ἀποδοκιμάσῃ τὰ τέτταρα εἰρημμένα κεφάλαια, καὶ
 πράξῃ κατὰ τὸ πέμπτον, ὅπερ βαρύτερόν μοι ἔσε-
 ται. Αὐτὸς οἶδας καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Κύπρου ῥηγίσσας
 τῆς ἐμῆς ἀνεψιάς ἀποσταλέντα μοναχόν, λέγοντά
 μοι ὅτι ἐπεὶ ἡ ῥηγίσσα οὐκ εἶχεν ἄνθρωπον πιστὸν
 καὶ ἐπιτήδειον μνηύσαι μοι δι' αὐτοῦ τὰ ὅσα ἦν
 ἀναγκαῖα, οὔτε δυνατόν ἦν ὡς ἐκεῖνη ἐπεθύμαί σου
 λαλῆσαι μοι διὰ στόματος, ἐξαποστειλῶ ἐγὼ πρὸς
 αὐτὴν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς δόκιμον
 καὶ πιστόν. Διὰ τοῦτο ἑτερόν τινα οὐχ ἀρμόζει πά-
 ρεξ σοῦ εἰδέναι τὰ μυστήρια ἡμῶν, καὶ οὐδεὶς ἐς
 ἀρμοδιώτερός σου, εἰ μὴ μόνον σὺ ὁ πράξας
 καὶ στήσας καὶ ὀμιλήσας καὶ πληροφορήσας τὰ
 πάντα μετ' αὐτῆς καὶ ἐν ἑτέρῳ καιρῷ· οὐδ' οὐ
 δύναται δι' ἄλλου τινὸς ἢ ὑπόθεσις πέρας λα-
 θεῖν. » Ἐγὼ δὲ πάλιν ἀποκριθεὶς εἶπα τῷ βα-
 σιλεῖ· « Ὡς κελύσει ἡ βασιλεία σου, οὕτως ἔχει.
 Ἐνεκεν τούτων τῶν εὐλόγων αἰτιῶν ἡ ἐμὴ σύνεσις ἢ
227 δοῦλη σου ἄμυ τοῖς ἐμοῖς συγγενέσιν οὐ κω-
 λύσουσί με, εἰ τύχῃ, καὶ ποιήσω τὸ προσταχθέν
 μοι. Ἦν εὖ μακαρίσω, ἀναφέρων αὐτῇ ἔτι περὶ ὧν
 διὰ τῆς καλοκαγαθίας τῆς βασιλείας σου ἔταξάς μοι
 περὶ τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ὑπανδρίας καὶ τόπον καὶ
 τιμῆς δωρήσεως καὶ ἀναδοχῆς πλέον τῶν ἄλλων
 optimatum mittere, qui illic res, de quibus dixi-
 mus, cum fratribus componerent, et referret ad se,
 quid facto opus esset: quod si non posset primum
 caput obtinere, obtinere niteretur secundum, atque
 ita deinceps aut tertium, aut quartum, aut, si ne-
 cessitas cogeret, quintum. Rursus: « Sed si, inquit,
 alium præter te misero, memento, ut is debitam mi-
 hi benevolentiam et fidem præstet, neve eum deci-
 piant despotæ, fratres mei, per bullam auream
 vicum aliquem vel regionem ipsi et heredibus
 deinceps polliciti: qua ille re commotus, quatuor
 capitibus rejectis, de solo quinto agat: quod mihi
 molestissimum accideret. Præterea scis ipse, a re-
 gina Cypri, cognata mea, ad me missum monachum
 dixisse, ut, cum regina non haberet hominem fidum
 et idoneum, per quem res quasdam maximi mo-
 menti mecum communicaret, nec posset, ut opta-
 ret, coram mecum colloqui, ego ad illam hominem
 ex nostra aula spectatum et fidum mitterem. Quare
 fieri nequit, ut alii, ac tibi, secreta nostra inno-
 tescant, neque est quisquam te aptior, quan-
 doquidem tu etiam alias omnia cum illa egisti,
 constituisti, communicasti, perfecisti. Quam
 ob rem per alium istud negotium absolvi nequit. »
 Ego ita respondi: « Sicut censes, imperator, ita
 res habet. Ac propter istas gravissimas causas
 conjux mea, serva tua, cum reliquis propinquis

ἀρχοντισσῶν. » Καὶ οὕτως καιροῦ δὴ ὄντος τοῦ ἀριστησαί προσκινήσας ἐγὼ ἀπῆλθον οἴκαδε. Μετὰ δὲ τὸ ἀριστον ἐλθόντας τοῦ μεγάλου δουκὸς ἐν τῷ παλατίῳ ἐφήσατο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὰ ὅσα μετ' ἐμοῦ ἐλάλησεν περὶ τοῦ πρέσβου με ἀπελθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀπεκάλυφεν αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν· καὶ προσέθηκε καὶ τοῦτο, ὅτι Ἄναγκαῖόν ἐστι τιμῆσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν Φραντζῆν, διότι τὸ ὄφφικιον ὃ κέκτηται οὐκ ἔστιν εὐχαριστία οὐδεμία πρὸς ἡμᾶς, διότι παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ μου εὐεργετήθη. τοῦτο αὐτῷ, διὰ λέξον αὐτῷ ποῖον ἄλλο τῶν ὄφφικίων ὀρέγεται, καὶ ἀκούσωμεν. Καὶ ἐξελθὼν ὁ δούξ καὶ εὐρύων με ἐπυνθάνετο τί τὸ ὄφφικιον ὠραγόμεν ἵνα διορησῆται μοι ὁ βασιλεὺς. Ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπον ὅτι: « Κατὰ νόον εἶχον καὶ ἐγὼ αἰτήσαι μείζον ὄφφικιον, ἢ περὶ οὐ κέκτηται ἄλλος, καὶ οὔτε ζῶντος μου εὐεργετήση τινὲ ἑτέρῳ πλὴν ἐμοῦ· καὶ τὸ πρέπον οὕτως μοι δοκεῖ εἶναι, ὃ καὶ ὀρέγομαι, ἐπεὶ καὶ πρὸ τοῦ ἀπελθεῖν με εἰς Τραπεζοῦντα τσαῦτα ἐνεῖδον καὶ κτηγορίας ἔκρουσα καὶ ὑπέφερα διὰ τὸ εἶναι: καὶ ἑτέρους **228** δύο ἀρχοντας ἐν τῷ ὄφφικίῳ ὃ ἔχω, ὃ οὐκ ἔθελα. Ἄλλ' ἵνα βεβαιωθῇ ὁ λόγος μου, ὡς μοι εἶρηκας κἀγὼ ὀρέγομαι, εἰ καὶ ἀρεστὸν ἔστι τῇ αὐθέντῃ μου τῷ βασιλεῖ, εὐεργετήση μοι τὸ ὄφφικιον τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου. » Καὶ οὕτως ἀπῆλθεν ὁ Νοταρᾶς καὶ ἀνέφερε πάντα τῷ βασιλεῖ· ὃ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ: « Αὐτὸ γὰρ τὸ ὄφφικιον οὐ δίδωμι οὐδενί, ὅτι ὁ πρῶτον μου πενθερός ἐστι μέγας κοντοσταύλος, γεγονώς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ πατρὸς μου, ὅτε ἐκκοδόμαι τὸν Ἰσομόν. Πλὴν δώσω αὐτῷ ἕτερον μείζον ὄφφικιον **229** *obstabit fortasse, quomodo voluntati tuæ obsequar: quam habeo, cum docebo, quæ majestatis tuæ gratia de filia mea collocanda decreverit, deque ditionis et honorum præmiis, præ reliquis feminis nobilibus eam evectura. »* Ita cum tempus prandii adesset, adoratione facta, domum discessi. Post prandium magno duci in palatium venienti imperator retulit, quæ de obeunda mihi legatione mecum egisset, causam tamen non aperuit; addidit autem, necesse esse, ut ipse quoque me cohonestaret, quoniam munus, quo fungerer, non sua gratia, sed imperatoris, fratris sui, benevolentia mihi impertitum esset; mandavitque ei, ut quod munus optarem, ex me quæreret et sibi renuntiaret. Itaque dimissus dux, ubi me vidit, rogavit, quod munus ab imperatore mihi dari cuperem. Ad tuæ ita respondi: « Possim equidem munus majus nunc petere, quod alius non habeat, quodque me vivo præter me nemini impertiat. Quod honeste petiturus mihi videor, quia, antequam Trapezuntem discessi, plurimas calumnias et criminationes expertus sum ac pertuli, quia alii duo proceres in officio essent, quod habeo: id quod nolui. Itaque, ut eventum habeat oratio mea, quando tu ita jubes, cupio equidem, si imperatori, domino meo, acceptum sit, ut impertiat mihi munus majus contostauli. » Ita discessit Notaras

κίον, τὸ τοῦ μεγάλου λογοθέτου. » Ὁ δὲ δούξ ἀποκριθεὶς εἶπε: « Καὶ τί γενήσεται μετὰ τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Μετοχίτου; » Ὁ Νοταρᾶς εἶπεν εἰς τῷ βασιλεῖ ἵνα εὐεργετήσῃ με τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου, ὃ ἔστι μετὰ τὸ τοῦ στρατοπεδάρχου, καὶ οὗ τοῦτο, λέξας ὅτι: « Ἡ βασιλεῖα σου ζητήσαι τοῦ δεσπότη τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐποίησαι στρατοπεδάρχην τὴν τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱὸν διὰ τὴν συγγαμβρίας συγγένειαν καὶ διὰ τὴν πρωτοστράτορα τὴν ἑαυτοῦ πατέρα. Καὶ ἐὰν δώσης τῷ Φραντζῆ τὸ τοιοῦτον ὄφφικιον, ὃ ἔστι πρῶτον τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου, τί γενήσεται; » Ὅμως εἰ ἀρεστὸν ἔστι τῇ βασιλεῖα σου, εὐεργετήσον αὐτῷ τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου ὄφφικιον, ὃ ἔστι μετὰ τὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου. » Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶπεν: « Ἐγὼ σοι προεῖπον ὅτι ὁ Φραντζῆς οὐ δέχεται **229** οὐδὲν ὄφφικιον παρ' ἄλλου κρατούμενον, εἰ καὶ μαιζότερον εἴη· πῶς οὖν καταδέξεται τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου; ἢ μὴ ἐκ δευτέρου λάλησιν αὐτῷ, καὶ ἴδωμεν τὴν γνώμην αὐτοῦ. » Ἀριπὸν αὐθις ἦλθε πρὸς με ὁ μέγας δούξ λέγων: « Ὁ βασιλεὺς ἔφη ὅτι: τὸ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου ὄφφικιον, ἐπεὶ ὁ πενθερός αὐτοῦ ἔχει τοῦτο, οὔτε σοὶ οὔτε ἄλλῳ τινὲ εὐεργετήσαι αὐτὸ, ἀλλὰ δώσει σοὶ τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου, ὅπερ καὶ πρῶτον τοῦτου ἔστι. » Κἀγὼ εἶπον αὐτῷ ὅτι: « Εἰ καὶ πρῶτόν ἐστι τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὄφφικιον, τοῦτο οὐ θέλω ἀφαιρεθῆναι ἀπὸ ἄλλου καὶ δοθῆναι ἐμοί· » καὶ οὕτως διελύθη ὁ σύλλογος. Βουλευθέντος δὲ μου μετὰ τῶν συγγενῶν μου καὶ φίλων καὶ οἰκείων περὶ ὧν ὁ βασιλεὺς μοι ἐπηγγείλατο, καὶ καλῶς πᾶσιν ἔδοξεν ἵνα τὸ συνοικέσιον **230** *ei cuncta retulit imperatori: qui hæc ei respondit: « Illud quidem munus nemini impertio, quoniam pristinus affinis meus magnus contostaulus est, ornatus ea dignitate in Peloponneso a patre meo imperatore, cum Isthmum muniret. Verum dabo illi aliud majus munus, magni logothetæ. »* Tum dux: « Quid igitur, inquit, de Paleologo Metochita fiet? » Addiditque, ut magni primicerii munus, quod post stratopedarchæ munus sequitur, non hæc, mihi daret. « Ipsa enim, inquit, majestas tua fratris despotæ rogatu stratopedarcham fecisti Cantacuzeni filium propter affinitatem et patrem ejus protostratorem. Phrantzæ igitur si dederis hoc officium, quod majus est dignitate stratopedarchæ, quid futurum est? Sed tamen, si placet ita majestati tuæ, magni primicerii munus illi imperti, quod magno stratopedarchæ proximum est. » Contra hæc imperator: « Jam ante tibi dixi, Phrantzen non accepturum dignitatem, quam cum alio communem habiturus sit, etiamsi sit præstabilior: quomodo igitur accipiet munus magni primicerii? verum tu iterum eum conveni, ut cognoscamus voluntatem ejus. » Itaque iterum ad me veniens magnus dux: « Imperator, ait, dixit, magni contostauli officium, quo ipsius affinis fungatur, nec tibi nec alii cuiquam se daturum, sed ornaturum te esse magni primicerii munere, quod etiam ma-

τῆς ἐμῆς θυγατρὸς γένηται· περὶ δὲ τοῦ ὄφφικίου, ὡς τὴ φέρων φέρῃ, καὶ ἀπέλθω καὶ εἰς Πελοπόννησον καὶ Κύπρον, καὶ σὺν ἐμοὶ ἄρῳ καὶ τὴν ἀριστόν μου υἱὸν τὸν καὶ κρείττονα σχεδὸν εἶπαι πάντων τῶν συνηλικιωτῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς κινήτης μου περιουσίας τὸ πλεόν μέρος, καὶ ἀπελθεῖν ἡμᾶς διὰ ξηρᾶς, ὅπως κάκαινος ἴδῃ τοὺς τόπους καὶ παιδευθήσεται εἰς πᾶν τὸ χρέσιμον ἐν τῷ βίῳ· καὶ εἰ ἴδωμεν ὅτι ἀμηρᾶς καθ' ἡμῶν βούλεται τι ποιῆσαι, ἔδωκα τὴν υἱὸν μου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μετὰ τῆς κινήτης μου ὑπάρξεως παρὰ ταῖς μητρικοῖς **230** μου γνησίοις συγγενέσι, ταῖς κατοικοῦσιν ἐν ταῖς χώραις τοῦ μελλογάμβρου μου· εἰ δὲ οὐκ ἔσεται τι καθ' ἡμῶν, ἀπαναστρέψῃ πάλιν σὺν ἐμοὶ ἐν τῇ πατρίδι. Ἐνεκεν λοιπὸν τῶν εἰρημένων πασῶν αἰτιῶν, ἐηλονότι τοῦ συνοικασίου τῆς θυγατρὸς μου καὶ τῆς μάχης ὑποψίας καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς προείπομεν, ἡ σύνευνός μου συνεχώρησεν τὴν πάλιν ἐξιλευσῖν μου. Ὡς οὖν τὸ τῆς θυγατρὸς μου συνοικασίον διορθώσαμεν, ποιήσαντες τὰ προικασύμφωνα καὶ ἱερολογίαν τοῦ ἀρραθῶνος, καὶ χαρὰν διὰ τοὺς γάμους ποιήσαντες, πάντα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὁδὸν ὑπονομήσαμεν, εἰ μὴ μόνον τὰς βασιλικὰς προσταξείας διὰ γραμμάτων προσηδῶκον λαθεῖν. Καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ παλάτιον εἰσελήλυθα ἔνδον τοῦ τοῦ βασιλέως κελλίου, ὡς σύνθηθές μοι, καὶ οὐχ εὔρον αὐτόν. Περὶ οὗ ἠρώτησα, καὶ ἐρρέθη μοι ὅτι ἐν τῷ τραπέζῳ δωματίῳ ἐτέρῳ πλησίον τοῦ Ἰκελλίου αὐτοῦ συνελάλει τῷ ἱερεὶ Ἀντωνίῳ τῷ Ῥοδίῳ. Κἀγὼ προσμείνας μικρὸν, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος θυμοῦ πνέων λέγει μοι· « Εἶδες τὸν μεσάζοντα τὸν Νοτα-

ρᾶν τί διὰ τοῦ ἱερέως Ἀντωνίου μηνύει μοι; » Εἶσα παραλιπὼν τὴν ὄδον λέγει μοι πάλιν, « Σὺ ἐξήτησας τὸ ὄφφικιον τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου· ἐγὼ εἶπον τῷ Νοταρᾷ ὅτι οὔτε ἄλλῳ τιλὶ δώσω διὰ τινὰς αἰτίας ὡς εἶπον· ἀλλ' ἔφην αὐτῷ ἵνα δώσω σοι τὸ ὄφφικιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου. Ὁ δὲ εἶπέ μοι ὅτι εἰ ὁ Παλαιολόγος **231** ὁ μέγας στρατοπεδάρχης ἀκούσῃ τοῦτο, τί γενήσεται, εἰ σοὶ εὐεργετήσω τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα. Καὶ σήμερον ἔστειλεν ὃν εἶδες ἐξιλεῖν, τὸν ἐν σχήματι καὶ θεωρίᾳ ἐπιτήδειον, τῷ δὲ τρῶκῳ καὶ καὶ ἄγροικον καὶ ἀνωφελέστατον Ἀντωνίον ἱερέα, αἰτῶν μοι ἵνα τιμήσω τοὺς σκαιστάτους καὶ ἀτυνέτους υἱοὺς αὐτοῦ, τὴν μὲν πρῶτον μέγαν λογοθέτην, τὸν δὲ δεύτερον μέγαν κοντοσταύλον, ἔπει καὶ τοὺς ἐσθῆτας ἐκεῖνος ἄρχει, ὅπερ ἐστὶν ἡ ὑπηρεσία τοῦ αὐτοῦ ὄφφικίου. Λοιπὸν λέγω εὐεργετήσω αὐτοῖς ἄλλα ὄφφικια μετὰ καιρὸν, ὡς τοσαύτης ἀξίας ὄμως, ἀλλ' ἐλάττονα· σὺ δὲ ἔσθ' ἀπὸ τοῦ νῦν μέγας λογοθέτης. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον παραγγέλλω σοι, ὅτι διὰ τὰ συμβᾶντα τοῦ καιροῦ καὶ τὰς ποικιλώδεις γνώμας τῶν ἀρχόντων καὶ ἄλλας αἰτίας μὴ προσκυνήσεις με εἰς παράστατον ἐορτῆς, ὡς ἔξιστι τῷ ὄφφικίῳ σου, εἰ μὴ ὁ Νοταρᾶς γράψῃ ἐν ταῖς τρῶς τοὺς ἀυταδέλφους μου καὶ τὴν ἀνεψιάν μου τὴν βήγισσαν ἐπιστολαῖς, καὶ ἀπλῶς πρὸς πάντας οὓς μέλλω γράψῃν περὶ τῆς ἐκείσε ἀποδημίας, σὺ δὲ ἀντιγράψῃς πάλιν ἐκεῖθεν πρὸς με καὶ πρὸς πάντας τοῦ οἴκου σου. Εἰ καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέσῳ ἀκούσῃσι οἱ μὴ θέλοντες, καὶ εἰ φανήσεται αὐτοῖς αὐστηρὸν ἢ πικρὸν, θέλουτες καὶ μὴ θέλοντας καταπίωσιν αὐτό. » Ἐγὼ δὲ ἀπακρίθην τῷ

jus illo est. » Cui respondi, etiamsi majus esset id officium magni ducis officio, tamen non passurum me esse, alii id derogatum in me conferri, atque ita finem habuit colloquium. Consultante autem me cum cognatis, amicis et familiaribus de iis, quæ imperator mihi proposuerat, omnibus videbatur, ut conjugium filiae meae fieret, de officio autem fortunæ me committerem, atque in Peloponnesum et Cyprum proficiscerer et assumpto filio optimo ac, prope dicam, æqualibus suis omnibus præstantiore, et majore parte opum mobilium, per continentem iter facerem, ut ille quoque eas regiones cognosceret et ad omnem scientiam, quæ quid habet ad vitam commodi, institueretur, atque, si sensissemus, ameram aliquid adversus nos moliri, filium cum bonis mobilibus in Peloponneso apud maternos cognatos, in agro futuri affinis mei habitantes, relinquerem; sin nihil contra nos nisurus esset, eum mecum in patriam reducerem. Cæterum ob omnes illas causas, quas commemoravi, filiae conjugium, suspensionem belli et reliqua, conjux mea, ut supra dixi, denuo me prægre proficisci passa est. Postquam igitur filiae conjugium perfecimus, peracta dotis et arrhabonis sponsione, gaudio propter nuptias impleti, omnia ad faciendum iter necessaria providimus, nec jam opus erat, nisi scriptis mandatis imperatoris.

Palatium igitur et cubiculum imperatoris pro consuetudine mea ingressus, ipsum non invenio. Roganti mihi responsum est, colloqui eum in conclavi cubiculo vicino cum Antonio sacerdote, Rhodio. Itaque præstolor aliquandiu, cum ecce prodians imperator ira incensus me inclamat: « Nostine, inquit, qui a mandatis mihi est Notaras quid per Antonium sacerdotem mihi significet? » Deinde remissa superbia, addit: « Cupivisti tu officium magni contostauli: quod nec alii cuiquam daturum me esse propter causas, quas commemoravi. Notaræ edixi: tibi vero daturum me esse magni logothetæ officium. Ad quæ ille respondit: Si hæc te dignitate ornassem, quid futurum esset, cum Palæologus magnus stratopedarcha id cognovisset? Jam hodie misit ad me, quem exeuntem vidisti, habitu et specie idoneum, moribus et ingenio horridum et improbum Antonium sacerdotem, rogans, ut ineptissimos ipsius et stolidos filios, majorem magnam logothetam, minorem magnam contostaulum creem, cum ille etiam vestimentis præsit, quod proprium ejus munus est. Attamen consentio, procedente tempore daturum me iis esse alia officia, non tanti tamen ponderis, sed leviora; tu autem dehinc magnus logotheta eris. Verum hoc unum te moneo, ut propter temporis eventa et varias procerum voluntates aliasque causas in festorum die-

βασιλεῖ λέγων· « Κύριος ὁ Θεὸς μακροήμερος
τὸ κράτος σου. Ὅμοιος δεόμενος παρακαλῶ τὴν ἀγίαν
σου βασιλείαν, ἕάν μὲλλον συμβῆναι δι' ἐμέ τι **232**
σκάνδαλον δι' οὗ προξενηθῆσεται λύπη τῷ κράτει
σου, μὴ γίνωιτο εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τὸ
δέρμα μου ἀφαίρεσον, εἰ εἰς εἰρήνην καὶ εὐφροσύ-
νην τῆ βασιλείᾳ σου εἴη. » Ὁ δὲ εἶπέ μοι· « Ὡς
πιστὸς θεράπων εἶρηκας. Ὅμοιος μὴ φρόντιζε περὶ
τούτου οὐδέν· λυποῦμαι γὰρ πῶς μὴ περισκεπτόμε-
νοι τὰς πρὸς με τοσούτας παρὰ σοῦ θεραπείας καὶ
φιλίας, βούλονται κατὰ σύγκρισιν τῶν σῶν ταῖς
ἐαυτῶν ὑπολήψεις ἀποπηδᾶν τοὺς προσήκοντας
βαθμοὺς τῶν ὀφφικίων. Πλὴν προσκάλεσον ἐνταῦθα
τὴν τὰ ταύτης τῆς ὑπηρεσίας ἐμπιστευθέντα νοτά-
ριον. » Καὶ ἐλθὼν ὁ νοτάριος, προστάξας ὁ βασι-
λεὺς εἶπεν αὐτῷ· « Προτίπομέν σοι πρὸς τίνα καὶ **B**
τίνα ἴδαι σε γράφειν τὰς τῆς πίστεως ἐπιστολάς,
οἷς γράψου εἰς μέλλουσι μαθεῖν τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ με-
γάλου λογοθέτου Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ· καὶ εἰ μὲν
ζήσωμεν καὶ πρόσω, γράψεις αὐτὸν καὶ συγγενῆ
ἡμῶν εἶναι. Καὶ ἐάν τιτι σὺκ ἀρέσῃ, ἄκοντες ὑπο-
μείνωσι, καὶ ἀντὶ νέκταρος ἢ μυραφικουῦ ποτοῦ τῆν
χολὴν καταπιέτωσαν. Εἰ μὴ καὶ σὺ, νοτάριε, ἔχε
τοῦτο ὡς ἀπόκρυφον μέχρι ἡμερῶν τινῶν. » Καὶ
συγκατασκευάσας τὰ πράγματα ἔλαθα αὐτὰ, καὶ
προσεδόκουν σήμερον ἢ αὔριον προσκυνῆσαι τῷ βα-
σιλεῖ ἡγουν λαθεῖν ἄδειαν ἵνα ἀπέλθω. Ἰδοὺ ἐξῆλθε
τῆς Ἀνδριανουπόλεως ὁ ἀμηρᾶς βαδίζων καθ' ἡμῶν.

rum solemnitatibus ne me pro more officii tui
adores. Quanquam notarius rei mentionem faciet
in litteris ad fratres meos et cognatam meam re-
ginam, denique ad omnes, ad quos de itinere tuo
scripturus sum, ac tu illinc vicissim ad me et
quemcumque domus tue scribens, istulum hunc
usurpabis. Quodsi interea rem cognoverint, qui
invident tibi, quamvis iis durum acerbumque vi-
deatur, volentes nolentes eam devorant. » Re-
spondi ita imperatori: « Deus Dominus producat
imperium tuum. Sed tamen suppliciter rogo san-
ctam majestatem tuam, si mea causa ulla futura
sit offensio, unde quid detrimenti capiat imperium
tuum, unquam ne fiat, quod meditaris, imo potius
pellam tibi detrahas, si ad majestatis tue tran-
quillitatem et pacem conducatur. » Tum imperator:
« Ut minister, ait, fidelis locutus es. Sed ne tibi
ista res curæ sit ullo modo. Doleo enim, quod nihil
circumspicientes tanta tua erga me officia et obsequia
et morum meritorum comparationem affectantes
animis gradus officiorum convenientes transsilire
conantur. Verum accessit huc jam munere hoc
fungentem notarium. » Venientem notarium im-
perator ita allocutus est: « Ante tibi significavi-
mus, quæ et ad quos publice fidei epistolis tibi
scribenda sint: his adde, eos totam rem cognitu-
ros esse e Georgio Phratze magno logotheta; ac
si vita suppeditaverit, scribes etiam, eundem nobis
affinem esse. Hoc cui displicuerit, ringatur licet, et
pro nectare aut potu aromatico bilem concoquat.

Καὶ προσμείναντες ἄλιγον ἵνα ἴδωμεν, μὴ ποτε
κατὰ τὴν ὁδὸν συναντήσῃ ἡμῖν τι ἀπεσκευαστον.

233 γ'. Ἰδὼν καὶ ἀκούων ὁ ἀμηρᾶς Μετμέτης
τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ νίκας καὶ πολέμους περιψα-
νοῖς καὶ τῶν ἐτέρων αὐτοῦ τρισκαταράτων προγόν-
ων, ἐν ἑαυτῷ ἐφαντάζετο τί ἄρα καὶ αὐτὸς ποιήσει
ἀξιον μνήμης. Ταῦτα οὖν κατὰ νοῦν λογιζόμενος
βουλῆ κοκῆ καθ' ἡμῶν χρησάμενος ἦν, ἵνα πόλεμον
ἐγείρῃ κατὰ τῆς πόλεως· ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῷ· « Ἐάν
τὴν πόλιν νικήσω, ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἦδη
ἐποίησα, διότι αὐτοὶ μὲν κατὰ τῆσδε τῆς πόλεως
πολλάκις πειρασθέντες οὐδὲν ἐκατώρθωσαν. » Διὰ
ταύτην οὖν τὴν ὑποκεκρυμμένην ἔγνοιαν καλὸν
ἐφάνη αὐτῷ ἵνα κατὰ τὸ τῶν Ἀσωμάτων στενὸν
ἄστυ κτίσῃ, ὡς προείρηται, ἵνα καταφυγῆν ἔχη αὐτὸ
περὶ ὧν ἐμελέτα ποιῆσαι, ὅπως οὐδὲν τῶν πλοιαρίων
μικρὸν ἢ μέγα δυνηθεῖη καταλαβεῖν ἐκ τοῦ Εὐξείνου
πόντου κατὰ τὴν πόλιν, καὶ ἵνα ῥάδιον ἔχισσι τὸ πέ-
ραμα ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην. Θέλων δὲ καὶ
βιαζόμενος ἵνα τὰ μελετούμενα ὑπ' αὐτοῦ ἀρχὴν
λάβωσιν, ἰδοὺ τῆ κς' Μαρτίου τοῦ ἑξεκισχιλιοστοῦ
ἐννακοσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους ἐλθὼν ἔπεσεν εἰς τὸ
στενὸν, ἵνα οἰκοδομήσῃ τὸ ἄστυ. Ἰδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς
τὰς πανουργίας αὐτοῦ ἐδουλήθη ἀποκαλύψαι αὐτὸς
πρῶτον τὴν μάχην, ὅπως αὐτὸν ἐμποδίσῃ. Τινὲς
δὲ τῶν τῆς συγκλήτου ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν
ἐκώλυσαν τὴν γνώμην καὶ βουλὴν τοῦ βασιλέως,
234 λέγοντες μὴ ἀποκαλυφθῆτω ἡ μάχη τῆς βα-

C At tu quoque, notarie, hoc dies aliquot silentio
tege. » Rebus deinde adornatis, instructus iis sum
atque exspectabam, eo ipso die aut postridie me
adoraturum imperatorem et abeundi potestatem
accepturum esse, cum subito Adrianopoli egressus
ameras adversus nos profleiscitur. Itaque præsto-
lati sumus aliquandiu, ne forte in itinere contia-
geret nobis quid infaustum.

3. Mehemetes ameras cum patris' majorumque
exsecratissimorum præelatas victorias et res gestas
videret audiretque, reputabat secum, quid ipse fa-
ceret dignum memoria. Hæc cogitans apud animum
suum, malo consilio statuit, ut bellum adversus ur-
bem pararet. Sic enim secum ratiocinabatur: « Si
urbem vicero, priores omnes præcelluero, quoniam
illi eam urbem sæpe aggressi frustra laborant. »
D Ex hac occulta cogitatione igitur visum ei est, juxta
Asomatorum angustias castrum condere, ut supra
monuimus, quo refugium haberet, dum faceret quæ
meditabatur, neve ullum sive parvum sive magnum
navigium e Ponto Euxino in urbem posset perve-
nire, utque faciliorem haberent ex Asia in Europam
transitum. Festinans igitur et instans, ut meditati a
se eventum daret, ecce die 26 Martii anni 6960 subito
invasit angustias, castrum exstructurus. Animadver-
teus astutiam ejus imperator, ipse primum bellum
commovere ad eum impediendum statuit. At quidam
senatorii ordinis tum sacerdotes tum laici adversa-
bantur sententiæ et consilio ejus. « Ne commoveat-
ur, aiebant, a majestate tua bellum, donec cogno-

οιλίας σου, ὥς ἂν ἴδωμεν τί βούλεται αὐτὸς πρά-
ξαι. Εἰ καὶ τὸ ἄστυ κτίση, ἐν εὐκολίᾳ παραλαβόμε-
μεν αὐτὸ διὰ τὸ ἐγγύτερον εἶναι ἡμῖν. » Ὁ καὶ ἐν
ὕστεροις εἶδον τέλειον, καὶ ἀληθῶς ἔγνωσαν ὅτι
ἐλπιδες κεναὶ τρέφουσι τοὺς ἀνοήτους. Ἐγὼ δὲ ἐνα-
πέμεινα τῆς πορείας ἢ ἡτοιμάσθη, ἡμέτερον λέγον-
τες ἴδωμεν καὶ αὐριον· καὶ ὅτι διὰ ξηραῶς οὐχ ἀρ-
μόζει, ἐπεὶ ἐπικίνδυνόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εὐρή-
σωμεν πλεῦσιμον. »

Ἐν Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἰδοὺ ἐδημοσιεύθη
ἡ μάχη· καὶ καθ' ἡμῶν τοῦ στρατοπέδου δραμόν-
τος, ἡχημαλώτευσεν πάντας τοὺς ἐξωθεν τῆς πόλεως
οἰκοῦντας. Ἐν ἧ καίρῳ ἐτελείωσε καὶ τὸ ἄστυ, καὶ
ἐν αὐτῷ ἠικοδόμησεν πύργους τρεῖς ἰσχυροὺς, τοὺς
δύο μὲν χειρσαίους, τὸν δὲ ἕτερον κατὰ θάλασσαν,
ὅς καὶ ὀλίγον τι μείζων τῶν δύο ὑπῆρχε. Τὸ δὲ τει-
χῶν εὖρος ἦν εἴκοσι καὶ πέντε ποδῶν, τὸ δὲ ἔσωθεν
αὐτῶν εὐρύχωρον ὑπῆρχε τριάκοντα καὶ δύο ποδῶν.
Εἶτα ἐν μολύβδῳ σκεπάσας τοὺς πύργους, καὶ πᾶν
τὸ ἄστυ καλῶς ἀσφάλισας, καὶ ἐν αὐτῷ φρουροὺς
κατίστησε. Καὶ ἐν τῇ εἰκοστῇ ὁγδόῃ τοῦ Αὐγούστου
ἔγερθεὶς ἐκαίθην ἔπεσεν ἐπὶ τὰς σούδας τῆς πόλεως,
καὶ τῇ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ 693^{ου}
ἔτους διέβη εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν, ὡς φαίνεται,
ἵνα ταῖς δύο αὐταῖς ἡμέραις ἴδῃ τὰ τεῖχη τῆς πό-
λεως καὶ **235** τάφρους, καὶ εἴ τι ἕτερον αὐτὸς
ἐλογίζετο. Καὶ τῷ αὐτῷ φθινοπώρῳ Ὀκτωβρίου
πρώτῃ σταίλας τὸν Τουραχάνη καὶ τοὺς δύο υἱοὺς
αὐτοῦ Ἀχουμάτιν καὶ Ἀράριν μετὰ πλείστου στρα-
τοῦ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἵνα μαχόμενοι κατὰ τῶν

despotarum tamen totius imperii consilio, ut per totam
verimus, quid ille velit. Etiamsi enim castrum condi-
derit, tamen facili opera id expugnabimus, quoniam
propius nobis est. » Quod postea compererunt pla-
nissime, et revera cognoverunt, spe vana pasci amen-
tes. Ego autem perseverabam in itineris jam parati
consilio. Scilicet, « Hodie aiebant, aut eras videbi-
mus; nec per terram iter facere licet, quoniam pericu-
losa res est, sed navigandi occasionem inveniemus. »

Mense Junio ejus anni bellum commissum est,
atque invadente nos exercitu hostili, pro captivis
abrepti sunt cuncti suburbani. Quo eodem tem-
pore castrum perfectum est, exstructæque in eo tres
turres firmæ, duæ continentem versus; tertia, illis
paulo altior, ad mare. Murorum latitudo erat viginti
quinque pedum, interius spatium duorum et triginta.
Easdem plumbo textit et totum castrum bene muni-
vit et præsidio firmavit. Deinde vicesimo octavo die
Augusti inde egressus, in vallos urbis impressionem
fecit, ac primo Septembris anni 6961 Adrianopolim
concessit, duobus illis diebus urbis, ut videtur, mo-
nia et fossas, et si quid aliud volebat, speculatus.
Eodem autumno, Octobris die primo, Turachanem
et duos filios ejus, Achumatem et Amarim, cum
exercitu ingenti in Peloponnesum misit, ut despotas,
fratres imperatoris bello adorti prohiberent, ne, reli-
ctis illis locis, imperatori auxilio venirent, man-

τῷ βασιλεῖ· καὶ οὕτως ἐπροσέταξεν ὁ ἀμνηρᾶς ἵνα
δι' ἔλου τοῦ χειμῶνος ἐμποδίζοντες αὐτοὺς, καὶ μὴ
εὖρωσιν εὐκαιρίαν τοῦ ἐλθεῖν βοηθῆσαι τῇ πόλει
ἅμα τῷ βασιλεῖ τῷ καὶ ἀδελφῷ αὐτῶν. Ἐλθόντος
οὖν τοῦ Τουραχάνη καὶ τὰ τεῖχη τοῦ Ἴσθμου αὐτῆς
ἀλώσαντας, καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πλείστοι
ἀπεκτάνθησαν, λέγω Χριστιανῶν καὶ ἀπίστων, μά-
λιστα ἐκ τῶν Χριστιανῶν, οἳ καὶ εἰς φυγὴν ἐτρέ-
πησαν. Αὐτὸς δὲ καταλιπὼν τὴν Κόρινθον καὶ διὰ
μέσου τῆς νήσου ἐρχόμενος αἰχημαλωτεύων, ἄλλους
σκυλαύων καὶ ἀνδραποδίζων, οὗς εὖρε, ἔφθασεν ἄχρι
τῆς Ἀρκαδίας ἐπαρχίας καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλ-
που, καὶ τὴν ἑδὴν βαδίζων τῆς Ἰθώμης, καὶ πάντα
τὴν Μεσσηνιακὴν κόλπον ληϊσάμενος ἄχρι τῆς Μαν-
τινείας. Ἰδὼν δὲ τὸ τοῦ τόπου στενὸν καὶ δύσχωρον,
δι' οὗ στρατὸς οὐκ ἐδύνατο δευεῖν ὁμοῦ πάντες,
τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀχουμάτῃ μέρος οὐκ ἄγενοῦς **236**
στρατοῦ δίψας καὶ τὴν ὁδὸν ἐρχομένην ἐν τῷ Λεον-
τάρῃ παρήγγειλεν ἰδεύειν· ὁ δὲ δι' ἄλλης ὁδοῦ
ᾤχετο. Μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ δεσπότες καὶ ἀδελφοὶ
σταίλαντες τὸν Ματθαῖον Ἀσάνην μετὰ στρατοῦ λα-
θραίως, καὶ ἐλθὼν ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐμελλον περάσαι,
καὶ αἰφνιδίως εἰς αὐτοὺς συμβῆξαντες πολλοὺς
ἀπέκτειναν καὶ ἡχημαλώτισαν, ἐν οἷς εἷς ἦν τῶν
αἰχημαλώτων καὶ ὁ Ἀχουμάτης ὁ Τουραχάνη υἱός·
ὃν ἀπέστειλαν εἰς Σπάρτην πρὸς τὸν δεσπότην κύρ
Δημήτριον. Καὶ τῇ 15^ῃ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τοῦ
αὐτοῦ ἔτους ἐγεννήθη καὶ ὁ τῶν Παλαιολόγων γένους
καὶ τῆς βασιλείας διάδοχος καὶ τοῦ τῶν Ῥωμαίων
μικροῦ τούτου σπινθῆρος κληρονόμος, ὁ κύριος Ἀν-
δρέας ὁ Παλαιολόγος, ὁ υἱὸς τοῦ δεσπότη καὶ
Θωμᾶ τοῦ παρφυρογεννήτου.

davitque iis ameras, ut per totam hiemem eos impe-
dissent, ne invenirent occasionem ferendæ urbi opis
uua cum imperatore fratre. Turachanes igitur ut ad-
venit, Isthmi propugnacula cepit, cecideruntque ex
utraque parte, Christianorum et infidelium, permulti,
sed illorum plures, qui iidem fugæ se mandarunt.
Ipse deinde, relicta Corintho, per mediam insulam
procedit, capiens, spolians, in servitutem redigens
quoscunque obvius, pervenitque ad provinciam Ar-
cadia et sinum Messeniacum, et via Ithomensi pro-
grediens totum sinum Messeniacum Mantineam usque
depopulatur. Perspectis autem regionis angustiis
et natura invia, per quam totus simul exercitus tran-
sire non posset, militum strenuorum parte Achumati
filio commissa, via enim quæ trans Leontarim fert,
procedere jussit. At aliam is viam ingressus est. Quo
comperto, despotæ fratres Matthæum Asanem clam
cum exercitu mittunt; qui ubi pervenerunt in lo-
cum, quem illi transire vellent, subito in eos incur-
sione facta, non paucos partim occidunt, partim ca-
piunt, in his ipsum Turachanis filium Achumatem,
quem Spartam ad Demetrium despotam mittunt.
Primo septimo die Januarii anni ejusdem natus
est Palæologorum et imperii parvæque hujus scin-
tilla Romanorum hæres, Andreas Palæologus, Tho-
mæ porphyrogeniti despotæ filius.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως εἶχον τὰ τῆς Πελοπον-
νήσου. Ὡς δὲ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψεν, ὁ ἀμηνρᾶς, ὃν εἶχε
κατασκευασμένον στόλον οἰκονομήσας τὰς ἐλεθόλαις
καὶ ἐλεβολίσκους καὶ ἐτέρως μηχανάς, ὃς εἶχε προ-
ητοιμασμένους, εἴτε ἐμπροσθεν στεῖλας τὸν Χαρατῆ
μπασιᾶν μετὰ φουσάτου, καὶ ἐλθὼν ἀπέκλεισε τὴν
πόλιν. Καὶ πρὸ τοῦ ἔλθειν τὸν ἀμηνρᾶν, τοὺς ἐξωθεν
πύργους τῆς πόλεως τοὺς ἐν ἀγροῖς καὶ κώμαις, ἐν
οἷς ἦσαν τινες ἀνθρώποι συναχθέντες διὰ τὸ αἰφνί-
διον τοῦ στρατοῦ, ἐξεπολιόρκησε καὶ ἐπῆρεν. Ἐξ
αὐτῶν μέρος μὲν **237** ἐδουλόσαντο, καὶ μέρος ἐκ
τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς ἄλλης κωκοπαθείας ἐπῆρε, καὶ
οὐκ ὀλίγους Χριστιανούς ἠγματολόγησε. Τὰ δὲ τοῦ
πολέμου ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια καὶ μηχαναὶ ἀνα-
μίτων ἤρχοντο πολλά· ἔφερον γὰρ ἐλεθόλαις πολλάς.
Ἐξ αὐτῶν δὲ τινες τοσοῦτον ὑπῆρχον εἰς μέγεθος,
ὃς οὐκ ἐδύναντο τεσσαράκοντα ζεύγη βοῶν εὐρεῖν
ἐκάστην αὐτῶν ἢ καὶ πενήκοντα ζεύγη καὶ πλέον
ἢ δύο χιλιάδες ἀνθρώποι. Καὶ τῆ β' τοῦ Ἀπριλλίου
ἐφθασε καὶ ὁ ἀμηνρᾶς μετὰ πλῆθος ἀναρίθμητον
στρατοῦ ἰππικῶ τε καὶ πεζοῦ. Ἐλθὼν τὴν σκηνὴν
αὐτοῦ πήγνυσεν ἐξ ἐναντίας τῆς πύλης τοῦ ἀγίου
Ῥωμανοῦ, καὶ ὁ στρατὸς ὡσεὶ ἄμμος θαλάσσης
κατὰ τὸ Ἑξαμίλιον οἷος χέρτου ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσ-
σης καὶ ἐκ τῆς ἐτέρας. Καὶ ὁ τῆς Ἀνατολῆς στρατὸς
ἐπῆξατο τὰς σκηνὰς αὐτῶν ἐν τοῖς δεξιούσι μέρεσι
τοῦ ἀμηνρᾶ καὶ ἕως τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης πύλης
τῆς Χρυσῆς, ὁ δὲ τῆς Εὐρώπης ἐν τῇ ἄριστερῃ καὶ
ἕως τῆς πύλης τῆς Ξυλίνης τῶν ἀκτῶν τοῦ Κερατιοῦ
κόλπου. Καὶ ὁ ἀμηνρᾶς περιεκυκλοῦτο ὄρυκταις χα-
ρακώμασι καὶ ξυλίνοις περισταυρώμασι, καὶ ἐξωθεν

Ac res Peloponnesiacæ quidem tales fuerunt. Ve-
te autem iugumento, ameras cum classe, quam in-
structam habebat, postquam expeditiua helepoles et
heleboliseos aliasque, quas paraverat, machinas,
Charatehpsiane cum exercitu præmisso, advenit
urbemque obsidione pressit: ante tamen turres ex-
tra urbem in agris vicisque sitas, in quas nonnulli
propter repentinam hostium irruptionem se recepe-
rant, expugnatas evertit. Horum partem in servitu-
tem redigit, partem peste et aliis incommodis con-
fecit, ac non pauci Christiani captivi facti sunt. Res
ad bellum necessariae et utiles cum machinis inte-
riori magno numero advehiebantur: in his helepoles
permultæ, quarum nonnullæ tantæ erant magnitu-
dinis, ut singule a quadraginta vel quinquaginta ju-
gis boum atque hominum plus duobus millibus trahi
non possent. Secundo Aprilis ipse ameras affuit cum
copiis equestribus et pedestribus innumeris, et ten-
torium ex adverso portæ sancti Romani fixit, atque
exercitus ut arena maris ad Hexamiliam per terram
ab uno mari ad alterum pertinuit, atque orientalis
quidem pars a dextra ameræ usque ad portam, quæ
est in litore, auream castrametata est, Europæa a
sinistra usque ad ligneam portam in sinus Ceratini
litore sitam. Erat ameras vallo et fossa palisque
cinctus, et extra vallum stabant janitzi cum re-
liquis palatii proceribus. Parias autem, cognatus

τοῦ χαρακώματος περιστάντο οἱ ἰκωνιτζᾶροι οὖν
τοὺς ἄλλοις εὐγενέσι τοῦ παλατίου αὐτοῦ. Ὁ δὲ
μπασιᾶς ὁ τοῦ ἀμηνρᾶ συγγενῆς ἐλθὼν ἐπκήρυξεν
ἅμα τῷ ἐμπιστευθέντι αὐτῷ στρατῷ ἄνωθεν τοῦ
Γαλατᾶ. Καὶ τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ ἐφθασεν καὶ μέρος τοῦ
στόλου αὐτοῦ, καὶ ἐκλήτισεν **238** ἐν ταῖς ἀκταῖς
τῆς θαλάσσης τῆς πόλεως. Ἦσαν δὲ τριήρεις ὡσεὶ
τριάκοντα καὶ δρόμωνες, νῆες δὲ καὶ πλοιάρια καὶ
μονήρεις τριάκοντα καὶ ἑκατόν. Καὶ οὕτως παρέ-
πεται τῇ πόλει πολιορκῶν αὐτὴν πᾶσι τρόποις καὶ
μηχαναῖς, διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης περικυκλώσας
τὰ δέκα ἄκτῳ μίλια τῆς πόλεως. Καὶ ὁ βασιλεὺς
προσέταξε τὴν σειρὰν τὴν σιδηρᾶν τὴν βαρυτάτην
ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος βαλεῖν, ἵνα τοῦ στόλου,
λέγω τῶν πολεμίων πλοίων, κωλύσῃ τὴν ἐφοδὸν·
ἔσωθεν δὲ τῆς ἀλύσου τὰς παρατυχοῦσας νῆας ἐνά-
θαιλλον, ὅπως ἰσχυροτέρως κωλύσῃσι τὴν εἰσόδον
καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀντιμάχωνται. Ἦσαν δὲ νῆες
τοιαῦται, ἐκ μὲν Λιγυρίας τρεῖς, ἐκ δὲ Ἰδηρίας
ἦσαν Καστελλίας μία, ἐκ τοῦ Γάλλου τῆς Προβέν-
τζιας . . ., ἐκ δὲ τῆς Κρήτης τρεῖς, ἐκ τῆς
πόλεως λεγομένης Χάνδαξ ἢ μία καὶ αἱ δύο ἐκ Κυ-
διονίας, πᾶσαι εἰς πικράταξιν πολεμικὴν καλῶς ἤτοι-
μασμέναι. Ἐτυχον δὲ καὶ ἐκ τῶν Ἑνετῶν τριήρεις
ἐμπορικαὶ μεγάλαι τρεῖς, ὃς οἱ Ἴταλοι εἰώθασιν
γρόσασας γαλέρας καλεῖν ἢ ῥᾶλλον εἰπεῖν γαλεάτζιας,
καὶ ἕτεραι τριήρεις ταχεῖαι πρὸς φύλαξιν καὶ ὑπη-
ρσίαν τῶν ἐμπορικῶν τεταγμέναι. Καὶ πρωτέταξον
ὁ βασιλεὺς ἵνα καὶ αὐταὶ ἐναπομείνωσιν εἰς συνδρο-
μὴν τῆς πόλεως. Καὶ οὕτω τὰ τοῦ λιμένος ὠκονό-
μητο, ἐκ δὲ τῆς χέρτου ἔστησαν οἱ ἐναντίοι **239**

ameras cum exercitu sibi commisso supra Galatam
castra posuit. Eodem die pars classis advenit et pro-
pe urbem ad litus maris appulit. Erant triremes et
dromones circiter triginta, naves minores autem et
uniremes centum et triginta. Ita ad urbem accessit
obsidetque eam omni modo omnisque generis ma-
chinis, terra marique per octodecim miliarium am-
bitum inclusam. Imperator ponderosissimam cate-
nam ferream ori portus prætendi jussit, qua accessus
navium hostilium arceretur; intra eam naves, quæ
forte aderant, collocabantur ad validius defen-
dendum aditum et impetus hostium propulsandos.
Erant naves hæ: e Liguria tres, ex Iberia sive
Castilia una, e Provincia Galli. . ., e Creta tres,
ex urbe, cui Chandez nomen, una, Cydoniatarum
duæ, omnes ad pugnam probe instructæ. Aderant
præterea Venetorum magnæ triremes mercatoricæ
tres, quas Itali magnas galeras, sive potius gale-
atizas appellare solent, et aliæ triremes veloces
ad custodiam et tutelam mercium constitutæ: quas
et ipsas imperator ad succurrendum urbi
manere jussit. Hoc modo igitur portui provisum
est. In terra hostes magnam illam helepolim, cu-
jus os patebat spithamas duodecim, et alias com-
plures spectatu dignas collocarunt; ac fossa mili-
tari alta ducta palisque superne manita, jaculaban-
tur, et mœnia urbis locis quatuordecim graviter

τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐλεβόλιν, πλάτος ἔχουσαν ἐπὶ Ἀ κοντα καὶ ὀκτώ, τὸ δὲ λοιπὸν ἄχρι τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ στόματος σπιθαμὰς δεκαίδικα, καὶ ἑτέρας πολλὰς ἐλεβόλους ἀξίας θεάματος· καὶ στρατήγιον ὀρυκτὸν ποιήσαντες ὑψηλὴν καὶ μετὰ ξύλων σταυρώσαντες αὐτὰς ἀνοιθεν ἐβαλλον, καὶ ἐν τόποις τέσσαροι καὶ δέκα τὰ τεῖχη τῆς πόλεως σφοδρῶς ἐτυπτον. Καὶ ἐκ πετροβόλων μηχανημάτων πολλὰ οἰκίαι περιφανεῖς ἐγγὺς τῶν τειχῶν ἠχρειώθησαν, καὶ μάλιστα τὰ ἀνάκτορα· ἐκ δὲ τῶν ἐλεβόλων τὴν πόλιν ἐθορύβουν κροτοῦντες καὶ κλονοῦντες τοῖς τεῖχεσι καὶ τοῖς πύργοις ἐνέτιδον, καὶ διαμφοῖς οὐκ ἔλιπον θάνατοι ἐκ τε τῶν ἐλεβόλων καὶ ἐλεβολίσκων μπαλαιστρῶν τε καὶ τόξων καὶ ἐτέρων μηχανημάτων. Καὶ οὐκ ἔπαυεν ὁ πόλεμος καθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτα, αἱ συμπλοκαὶ καὶ αἱ συρρήξεις καὶ οἱ ἀκροβολισμοί, ἐλπίζων ὁ ἀμνηρᾶς διὰ τὸ εὐλίγους εἶναι ἡμᾶς καὶ ἰσχυρῶς κεκοιμηκότας εὐκόλως θηραῦσαι τὴν πόλιν· καὶ οὐκ εἶασεν ἡμᾶς ἀνεσιν λαθεῖν οὐδ' ὄλωσ. Ἡ δὲ μεγάλη ἐκείνη καὶ ἰσχυρὰ ἐλεβόλις διὰ τὸ συνεχῶς σφενδονίζεῖν καὶ οὐ τασούτον τὸ μέταλλον ὑπάρχειν καθαρὴν διαβράβη ἐν τῇ βάλλει τὸν τεχνίτην τὸ πῦρ καὶ εἰς πολλὰ διεμερίσθη κλάσματα, καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπλήγησαν. Καὶ ἀκούσας ὁ ἀμνηρᾶς ἐλυπήθη λίαν, καὶ προσέταξεν ἵνα ἀντ' αὐτῆς ποιήσωσιν ἄλλην ἰσχυροτέραν, καὶ ἕως τῆς αὐτῆς ἡμέρας οὐδὲν ἄξιον ἔργον καθ' ἡμῶν κατώρθωσαν. Καὶ τῇ 15^ῃ τοῦ αὐτοῦ ἐφθασε καὶ ὁ ἐντολειφθεὶς στόλος αὐτοῦ ἐκ τε τοῦ **240** Εὐξείνου πόντου καὶ Νικομηδείας καὶ Ἀσίας, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἴκοσι καὶ τριακόσια, ἐξ ὧν ὑπῆρχον τριήρεις δέκα καὶ ὀκτώ, διήρεις τεσσαρά-

percutiebant; destruebantque machinis, quibus lapides jaciebantur, multas domos egregias propter inœnia sitas, imprimis palatia, atque helepolibus urbem perturbabant et cum strepitu ac tumultu inœnia turresque petebant, et utrinque geminabantur cædes helepolibus, beleboliscis, ballistis, areubus, aliis machinis, nec cessabat bellum vel noctu vel interdiu, sed erant perpetuæ pugnæ, conflictus, jaculationes. Sperans enim ameras, quod pauci essemus itque admodum confecti, facile se urbem expugnaturum esse, nullam plane quietem nos capere passus est. Magna autem illa et valida helepolis propter continuam jaculationem, præsertim cum metallo non ita puro esset, dirupta igne existiit magistrum, et in multa frusta disjecta alios complures aut delevit aut vulneravit. Qua re audita, ameras magnò opere doluit, edixitque, ut illius loco aliam firmiterem facerent, nec quidquam egregii operis ad eum usque diem contra nos patratum est. Ejusdem mensis die 15 reliqua ejus classis e ponto Euxino, Nicomedia et Asia, navium trecentarum et viginti adest, e quibus erant triremes octodecim, biremes duodequingaginta, reliquæ naves longæ et onerariæ, quibus magnus numerus militum et sagittariorum vehabatur. Numerabantur in

κοντα καὶ ὀκτώ, τὸ δὲ λοιπὸν ἄχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τε ὑπῆρχον νῆες μικραὶ καὶ πλοῖα, τῶν γε τὸ φορτίον ἦν μαχίμων καὶ τοξοτῶν ἀνδρῶν πρὸς πολλῶν τὸν ἀριθμὸν· ὑπῆρχον γὰρ ἐν τούτοις καὶ δρόμωνας φορτίαι πάντα καὶ εἴκοσι, οἳ εἶχον πεφορτισμένα ξύλα, τίτανον, πέτρας καὶ ἑτέρας ὕλας ἐπιτηδεύσας πρὸς πολιορκίαν πόλεως. Πλήν ἐν τῇ Κωνσταντινῇ οὐ βραδίως εἶχον τὴν εἰσόδον δι' αἰτίαν ἣν εἴπομεν. Ἐθρόντας ἐκ τῆς ἐφών περαίας κάτωθεν ὀλίγον τι τοῦ διπλοῦ κίονος καὶ μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἐγγὺς τὴν στάσιν μετὰ ἀγκυρῶν ἐποίησαν. Τῇ δὲ δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμήσας τὸν στόλον καὶ τοῦ τῆς χέρσου στρατοῦ, ἰππέων τε καὶ πεζικῶν, καὶ εὔρε τριήρεις καὶ διήρεις, μονήρεις, δρόμωνας νῆας καὶ πλοῖα, εἴκοσι καὶ τετρακόσια ἰστία· ὁ δὲ στρατὸς ὁ θάλων μάχεσθαι ἐκ τῆς χέρσου χιλιάδες ὑπῆρχον ὀκτώ καὶ πενήκοντα καὶ διακόσια. Οἱ δὲ πρὸς ἀντιπαράταξιν ἄνδρες ὄντες ἐνδον τῆς πόλεως τῆς τοσαύτης εἰς μέγεθος ἦσαν χιλιάδες τέσσαρες καὶ τρεῖς καὶ ἐβδομήκοντα καὶ ἑνακόσιοι, ἀνευ τῶν ξένων μόλις ὄντων χιλιάδων δύο. Ἐγὼν γὰρ ἐγὼ τοῦτο οὕτως ἔχειν ἀπὸ αἰτίας τοιαύτης. Τοῦ γὰρ βασιλέως προστάξαντος τοῖς δημάρχοις καὶ στρατηγοῖς ἔγραψεν **241** ἕκαστος αὐτῶν τὴν δημαρχίαν αὐτοῦ ἀκριθῶς, τοὺς ἐννεμέτους ἐν τῇ κᾶστρω κοσμικοὺς τε καὶ μοναχοὺς, καὶ τίνα ὄπλα ἕκαστος αὐτῶν κέντητο πρὸς ἡμῶν· καὶ οὕτως ἕκαστος τῶν δημάρχων δέδωκε τὸν κατάλογον τῆς δημαρχίας αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ κελεύσας με εἶπεν· «Αὕτη ἡ διακονία πρὸς σὲ ἀφορᾷ τὰ φυλακῆς δεόμενα καὶ ἀπόκρυφα (1). Λήψον οὖν

his dromones operarii quinque et viginti, lignis, calce, saxis aliisque rebus ad oppugnandam urbem idoneis onusti. Verum non facilem habuerunt ad tum portus propter causam quam dixi. Ex oriente advectæ paulo infra duplicem columnam usque prope ad ecclesiam Sancti Constantini in ancoris stationem habebant. Die mensis decimo recensita classe et exercitu tum equestri tum pedestri, invenit triremes, biremes, uniremes, dromones, naves et naviculas viginti et quadringentas, militum autem terra dimicare gestientium duccata duodesexaginta millia erant. Ad horum impetus sustinendos qui erant in tantæ magnitudinis urbe, numerabantur quater mille nonaginti septuaginta tres, præter extraneos, quorum vix duo millia erant. Cognovi enim hec ita esse hac ratione. Jubente imperatore, singuli prætores et duces accurate renunciarunt, ex ipsorum demarchia qui possent militiam tolerare tum laici tum monachi, et quæ quisque arma ad vim propulsandam haberet. Mandaus autem mihi imperator, « Id negotium, inquit, ad te pertinet; cautione enim et silentio opus est. Accipe igitur catalogum censuum, domique diligenter computa, quot sint et quid armorum sive scuta sive arcus sive machinæ. » Functus igitur labore ab imperatore mihi mandato, tabellas

(1) Plenius Chronicon abbreviatum, infra, sub an. 557, αὕτη ἡ δουλεία πρὸς σὲ ἀφορᾷ, καὶ οὐ πρὸς ἄλλον τινά, διὰ τὸ ἐπίστασθαι σε καὶ καλῶς ἀριθμῆσαι καὶ καλῶς φυλάσσειν τὰ φ. δ. κ. ἀ. εἶρη.

τά τοῦ καταλόγου κατέστιγα, καὶ κάθισαν ἐν τῷ ἄ
 οἴκῳ σου. Ψήφιστον ακριβῶς πόσοι καὶ τί τὰ ὄπλα
 καὶ ἀσπίδες καὶ τόξα καὶ ἐλεθολικά. » Ἐκτελέσας
 οὖν ἐγὼ τὸ παρὰ τοῦ βασιλέως προσταχθέν μοι πα-
 ρέστησα τῷ αὐθέντῃ μου καὶ βασιλεῖ τὸ καταστιχί-
 διον μετὰ λύπης καὶ σκυθρωπότητος πολλῆς· καὶ
 ἔμεινε μόνον ἐναπόκρυφος μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ
 ἡ ποσότης. Πλήν ἦσαν καὶ τινες ὀλίγοι πάνυ ἐκ τε
 τῶν ἀρχόντων καὶ δήμου ἀνοφελέστατοι καὶ δειλο-
 κάρδιοι, οἳ διὰ τὴν φρόνην τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐτέ-
 ρων ἐναντίων πανοικί πρὸ καιροῦ ἐκ τῆς πόλεως
 ἔφυγον· ὡς δὲ τοῦτο ἐν τοῖς ὡσὶ τοῦ βασιλέως
 ἐβρέθη, στενάξας ἐκ καρδίας καὶ οὐδὲν ἕτερον
 ἐποίησεν. Ὑπῆρχε δὲ τις ἐκ τῆς Λιγουρίας ἐν ταῖς
 δύο ναυσὶ, ὅς ἦν ναυάρχης καὶ Κύριος, ἀνὴρ πάνυ
 δεξιός, ἀνδρείος καὶ ἐπιτήδειος, τοῦνομα Ἰωάννης
 Ἰουστινιανός, ὅς γεννάδας εἶχε. Θεωρῶν δὲ αὐτὸν ὁ
 βασιλεὺς εἰς τὰ πάντα δεξιὸν εὐμαρχον αὐτὸν καὶ
 στρατηγὸν ἐπὶ τριακασίους ἀνδρας προσέταξεν εἶ-
 ναι, καὶ προβλέπειν καὶ διοικεῖν αὐτὸν εἰς ἕτερα
242 τινὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου ἐξουσίαν ἔδωκε,
 θαρρήσας μεγάλως εἰς αὐτόν· ὅς ἦντως καὶ ἐν τῇ
 ἀρχῇ ἔργα ἀξία μνήμης ἐποίησε.

Ὡς δὲ ὁ ἀμνηστὴς τὴν κεκλασμένην ἐλεθόλιον τα-
 χέως πάλιν ὄγιη καὶ σώων ἐποίησεν, ἡμέρας τε καὶ
 νυκτὸς μετὰ βίας τοῖς τεύχεσιν ἐτυπτον καὶ θόρυβον
 πολλὸν ἐν ἡμῖν ἐποίουν μετὰ πάσης μηχανῆς πολε-
 μικῆς, ἀκροβουλισμοῦ καὶ συβράξεως καὶ συμπλο-
 κάς ἰσχυροτάτας· καὶ ἦν πολυειδὲς τὸ κακόν. Οἱ
 δὲ ἡμετέροι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰς μηχανὰς τὰς
 πολεμικὰς μανθάνοντες καὶ τὰς τῶν ἐναντίων θεω-
 ροῦντες, πᾶσαν δειλίαν καὶ φόβον ἔσσαντες καὶ

imperatorī non sine dolore et maestitia tradidi, man-
 sitque praeter nos duos reliquis occultus numerus.
 Caeterum nonnulli, sed perpauci illi, de nobilitate
 et plebe homines nequam et imbelles timore belli
 calamitatumque cum totis familiis ante tempus ex
 urbe fugerunt; quod ubi ad aures pervenit impera-
 toris, nihil aliud quam ab imo pectore gemitum
 duxit. Erat autem in Ligusticis illis duabus navibus
 ipsarum praefectus et dominus, vir nobilis, dexter-
 rimus, strenuus, commodus, Joannes Justinianus,
 nomine. Quem cum imperator ad omnia esse ido-
 neum animadvertisset, tribunum eum et ducem
 trecentorum militum instituit eidemque alia quae-
 dam belli munera administranda commisit, virtute
 ejus magnopere nisus: qui revera in hac praefec-
 tura sua facinora memoris digna patravit.

Ameras postquam diffractam helepolum brevi tem-
 pore refecit instauravitque, dies ac noctes reho-
 menter muros quatere et magnum nobis tumultum
 injicere omni belli genere, jaculationibus, praeliis,
 dimicationibus acerrimis non cessavit, eratque mul-
 tiplex mali facies. Nostri quotidie machinas belli-
 cas tractantes spectantesque eas, quas hostes ha-
 bebant, timore et formidine soluti, machinas et ar-
 tes novas excogitabant; et hostibus haud parum de-
 trimenti afferebant. Caeterum singulares illae artes

μηχανὰς καὶ τέχνας καινὰς εὗρισκον, καὶ τοὺς ἐναν-
 τίους οὐκ ὀλίγον ἐβλαπτον. Αἱ δὲ τέχναι μερικαὶ
 οὐκ ἐς μᾶκρος ἐστήκεισαν διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἡμᾶς
 τελείως ἀνεσιν καὶ τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ ἀποκλει-
 σμοῦ ἐπιτήδεια. Χαλάσαντες δὲ ἐν τισὶ τόποις τὰ
 τείχη μετὰ ἐλεθόλεων καὶ πυριδῶλων μηχανημάτων,
 αἷτα θέλοντες πληῖσαι τοὺς τάφρους ἕνα βράδιω;
 ποιήσωσιν τὴν εἰσοδὸν καὶ διὰ τῶν χαλασμάτων
 εἰσεέλθωσιν, ἀκροβουλισμοῦς ἐν πρώτοις ἐποίησαν καὶ
 συβράξεις, μέσον δὲ ἐκείνων ἕτερα χῶματα ἐν τοῖς
 τάφροις ἐβρίπτον καὶ κλάδους δένδρων καὶ ἑτέρας
 ὕλας, τινὲς δὲ ἐκ τῆς βίας καὶ τὰς σκηνὰς αὐτῶν.
 Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα, ὅτι καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκ τε
 τοῦ πλήθους καὶ τῆς στενοχωρίας ἦν εἶχον ἐπι-
 πτον· καὶ οἱ ἐρχόμενοι ἔπιθεν ἀνγλιῶ; βίπτοντες τὰ
243 ξύλα καὶ χῶματα αὐτοῦς οἰκτρῶς ἐσκέπαζον
 καὶ ἐν τῷ ᾄδῃ ζῶντας παρέπεμπον. Ἄλλοι δὲ καὶ
 μετὰ προαιρέσεως οἱ πλέον ἰσχυροὶ καὶ δυναμένοι
 ἐκ τῆς ὀρμῆς καὶ σπουδῆς τοὺς ἀσθενεστέρους ἀντι-
 κλάδων καὶ χῶματος ἐβρίπτον ἀπηνῶς. Ἄλλα καὶ
 ταῦτα ποιοῦντες οὐκ ἐδύναντο φυγεῖν ἀβλαβεῖς ἐκ
 τε τῶν ἐλεθολικῶν καὶ τζαγκρατόρων, καὶ ἐκ τῶν
 τειχῶν βαρέων λίθων ἀποσφενδονούμενα οἱ ἐναν-
 τιοὶ αἰσχυρῶς ἐπιπτον καὶ πολλὰ κατεπλήττοντο,
 καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων τινὲς ἀβλαβεῖς οὐκ ἐναπέ-
 μενον. Σύροντες δὲ καὶ τὰς ἐλεθόλις αὐτῶν ἕως
 γῆς τῶν τάφρων, καὶ ἡ μάχη καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ
 συμπλοκὴ φρικαλέα ἐγένετο. Καὶ εἰς αὐτὰ οὐκ
 ἀγενῆ ἦσαν καὶ τὰ ἡμέτερα· καὶ θαυμαστὸν ἦν,
 χωρὶς ἐμπειρίας πολέμου ὄντες τὴν νίκην εἶχον διὰ
 τὸ μεγαλοφύχως καὶ γενναίως ἐντυχόντες ἐποίουν
 τὸ ὑπὲρ δύναμιν. Καὶ τοὺς τάφρους ἐνεγέμιζον δι·

non diu valuerunt, propterea quod nobis nulla om-
 nino quies concedebatur nec suppetebant, quae ad
 pugnam et obsidionem tolerandam necessaria es-
 sent. Moenibus igitur nonnullis locis per helepoles
 et pyrobolas concussis, hostes fossas impleturi, quo
 facillem ingressum haberent et per foramina muro-
 rum penetrarent, qui primi stabant, jaculationibus
 et pugnis nos vexabant. Inter hos medios alii ter-
 ram in fossas congerebant aut frondes arborum et
 aliam materiam, nonnulli adeo ardore abrepti ten-
 toria sua: eratque videre mirum spectaculum, quo
 corum non pauci multitudine et loci angustiis com-
 pressi cadebant, et ab iis, qui sequebantur et
 crudeliter dejiciebant ligna et terram effossam, mi-
 serabiliter cooperti, vivi ad inferos mittebantur.
 Nonnulli etiam viribus validi ac robusti ex impetu
 et festinatione infirmiores ultro pro ramis vel terra
 saeviter detrudebant. Sed cum haec facerent, non
 poterant salvi devitare helepolum et telorum ictus,
 et a grandibus saxis, quae de muro vibrabantur,
 cadebant turpiter multumque vulnerabantur: quan-
 quam etiam de nostris nonnulli non illæsi manserunt.
 Traxerunt tamen helepoles ad oram fossae, et
 conflictum ac decertatum est horribiliter. At haud
 imbelles nostri se praebuerunt, ac mirum erat, ut
 bello inexercitati victoriam tamen reportarent, et

ἅλης τῆς ἡμέρας, ἡμεῖς δὲ δι' ἅλης τῆς νυκτὸς τὰς ἄψευθεῖς ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἐλπίδας ἕτερα νῆα ἐφευρή-
 υλας καὶ τὰ ξύλα εἰλκίζομεν ἔσωθεν· καὶ αἱ ὀρύξεις
 τῶν τάφρων ἐναπέμειναν ὡς καὶ ἦν τὸ πρότερον.
 Τοὺς δὲ χαλάσαντας πύργους χεῖν μετὰ σφυρίδων
 βαστάζοντες καὶ ἀγγείων ξυλίων οἴνου καὶ ἑτέροις
 ξύλοις αὐθις ἀνεκκινίζομεν. Ὁ δὲ ἀμνηρᾶς θεωρῶν
 ἡσχύνετο διὰ τὸ τὴν βουλήν αὐτοῦ ἀπρακτεῖν
244 μένειν, καὶ ἑτέραν μηχανὴν πολεμικὴν θέλων
 ποιῆσαι προσέταξεν ἵνα ἐλθῶσι τινες ἄνδρες οἱ δυ-
 νάμενοι ὀρθῶς ἰδεῖν καὶ ποιεῖν ὅπως ὑποκεκρυμ-
 μένας κάτωθεν τῆς γῆς, ὅπως δι' αὐτῶν ὁ στρατὸς
 εὐκόλως εἰσελθῶσιν ἐνδον τῆς πόλεως. Καὶ κατὰ
 τὸ προσταχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἤρξαντο ὀρύσσειν. Ἰωάν-
 νης δὲ τις Γερμανὸς ἄκρον ἡσκημένος τὰς τοῦ πο-
 λέμου μηχανὰς καὶ τὰς τοῦ ὕγρου πυρὸς, ἐνωτισθεὶς
 τὴν μηχανὴν, ἑτέραν ὁπὴν ἐναντίαν ὀρύξας καὶ μετὰ
 ὕγρου πυρὸς τεχνηέντως συσκευάσας, ἐρχομένων
 τῶν Τούρκων διὰ τῆς ὁπῆς μετὰ χαρᾶς αὐτὸς τὸ
 πῦρ ἀνάβας τὸ εἰς τὴν ἐναντίαν ὠρυγμένην παρ'
 αὐτοῦ ὁπὴν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε καὶ τὰς
 τέχνας αὐτῶν εἰς οὐδὲν ἀπέδειξεν· ὁπὴν δὲ μίαν
 ἐναντίων ὁ γεννάδας Γερμανὸς λαθὼν εὐχ εὔρεν. Οἱ
 Τούρκοι δὲ καὶ αὐτοὶ τὸ ὕγρον πῦρ ἀνῆψαν, ὃ προη-
 τοίμασαν, πλὴν οὐδὲν κατώρθωσαν· πύργου δὲ τινος
 μόνον παλαιοῦ ὀλίγον μέρος ἐκ τοῦ κρότου τοῦ πυρὸς
 ἔπεσεν, ὃν ἡμεῖς εὐθὺς ἀνεκαινίσσαμεν. Ἦσαν δὲ καὶ
 τινες γηραιοὶ οἱ ἔλεγον ὅτι καὶ οἱ ἐναντίοι ἐν ἑτέ-
 ραις μάχαις ταῦτο ἔπραξαν καὶ οὐδὲν ἐκατώρθωσαν
 διὰ τὸ τὸ πλεῖον μέρος τῆς πόλεως ὑποκάτωθεν τῶν
 τειχῶν πετρῶδες εἶναι. Σφαλεῖς δὲ ὁ ἀμνηρᾶς καὶ C

in magno animo et genere se objicientes supra vires
 laborarent. Itaque cum illi toto die fossas imple-
 rent, nostri tota nocte materiem, terram, ligna in-
 tro egerebant, unde fossæ manserunt, quales ante
 fuerant. Turres autem concussas humo in corlibus
 et vasis ligneis vinariis aggesta trabibusque instau-
 rabant. Quæ cum animadverteret ameras, erubescer-
 bat, quod consilium suum eventu careret, atque
 aliam rationem experturus, imperavit, ut adessent,
 qui recto judicio oculorum uterentur et cuniculos
 agere callerent, per quos exercitus facile urbem
 intrare posset: cœperuntque ad præscriptum ejus
 fodere. At Joannes quidam Germanus in tractan-
 dis bellicis machinis et igne Græco exercitatissi-
 mus, cum animadvertisset illorum consilium, alium
 cuniculum contrarium agendum et igne Græco
 artificiose implendum curavit, Turcisque late per
 cuniculum procedentibus, ipse in altero a se acto
 cuniculo accenso igne, multos eorum exussit opus-
 que ad nihikum redegit. Unus tamen hostium cu-
 niculus generosum illum Germanum latuit. Ipsi quo-
 que Turcæ idem genus ignis pararunt et accende-
 runt, sed nihil profecerunt; nisi quod unius ve-
 stis turris parva pars ex pulsu incensi ignis con-
 cidit, quam tamen statim instauravimus. Erant au-
 tem senes quidam, qui dicerent, hostes idem ten-
 tasse alibi in bellis nec quidquam profecisse, quod
 major urbis pars subter muros solum saxosum

ψευθεῖς ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἐλπίδας ἕτερα νῆα ἐφευρή-
 ματα καὶ μηχανὰς εἰς πολιορκίαν ἐποιεῖ· ἐλέπολιν
 γὰρ μεγίστην ἔχουσαν τροχοὺς πολλοὺς μετὰ ξύλων
 χοντρῶν **245** κατασκευάσας, πλάτος ἔχουσαν πολὺ
 καὶ ὕψος· ἐνέδυσσε δὲ αὐτὴν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐκ
 τρίτου μετὰ βουθάλων καὶ βοῶν ἑορῶν, καὶ πύρ-
 γους εἶχεν ἄνωθεν καὶ παριπετάσματα, ἀναβάθρας
 καὶ καταβάθρας. ἵνα οὐ δυνατώμεθα τοὺς ἔσωθεν
 αὐτῆς βλέπειν. Εἶχε δὲ καὶ τὸ ἔξωθεν μέρος ἡνωιγ-
 μένον, ἵνα ῥαδίως εἰσέρχωνται καὶ ἐξέρχωνται εἰ
 βουλόμενοι. Κατὰ δὲ τὸ μέρος δι' αὐτὸ ἐμελλόν ἐλθεῖν
 ἐν τῷ ὀρύγματι, εἶχε πύλας τρεῖς μεγάλας μετὰ
 παρασκευάσματος σφοδρῶς ἐνδεδυμένας, ὡς εἶπο-
 μεν. Εἶχον δὲ ἔσωθεν καὶ κύκλοθεν πᾶν ὄργανον καὶ
 τέχνην πολεμικὴν καὶ πολλὰς ὕλας καὶ ξύλα, ἵνα
 ῥίψωσιν ἐν τῷ τάφρῳ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ,
 ὅπως ῥαδίως εἰσελθῶσιν· εἶχον δὲ κλίμακας ἔχούσας
 τὰς βαθμίδας μηρινθῶδεις ὑποχαλουμένας διὰ κά-
 λων, καὶ αὐθις ἦσαν μίαν εἰς ὕψος. Προσδεδομένης
 τοῖς τείχεσι καὶ πάσης ἑτέρας μηχανῆς, ἣν ἡδυνή-
 θη ἀνθρώπου νοῦς νοῆσαι, ὡς οὐκ ἤλπιζεν βασι-
 λεὺς ποτε, οὐκ ἐποίησε τοῦ ἀλῶσαι τὸ φρούριον.
 Ποιήσαντες δὲ καὶ ἐν ἑτέροις μέρεσιν ἀμάξας μετὰ
 πλείστων τροχῶν, καὶ ἄνωθεν ὡς πύργους, καὶ αὐ-
 τοὶ ἐνδεδυμένοι ὃν τρόπον εἶπομεν. Ἐχόντες καὶ
 αὐτοὶ πλείστας μηχανὰς κατασκευασθείσας μετὰ
 τοῦ ὕγρου πυρὸς καὶ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἠτοίμασαν ἵνα
 πάντες τὴν σύρρηξιν ἅμα ποιήσωσιν. Καὶ πρῶτον
 μὲν **246** μετὰ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἐλεθάλεως τύ-
 φαντες σφοδρῶς ἔρριψαν εἰς ἔδαφος τὸν πύργον τὸν

haberet. Spe igitur lapsus et frustratus ameras alia
 nova inventa et machinas ad expugnandam urbem
 adhibuit. Helepolim maximam, multis rotis susten-
 tam, in primis latam et altam, lignis instruxit, at-
 que intus et extra triplicato corio Lubalorum et
 boum induit. Habebat eadem superne turres et vela,
 ascensus item et descensus, ne qui intus essent a
 nobis possent ladi. Patebat porro foras, ut qui vel-
 lent, facile et ingredi et egredi possent. In ea au-
 tem parte, qua in fossam intrare vellent, tres ma-
 gnæ portæ erant, tegumento, ut diximus, probe
 obiectæ. In circuitu intus et extra disposita erant
 omnia genera bellicorum instrumentorum et machi-
 narum, materiæ et lignorum magna copia, quæ op-
 portuno tempore in fossam dejicerent, quo habe-
 rent aditum. Habebant scalas gradibus stuppeis,
 quæ per funes demittebantur et cursus in altum
 trahebantur. Admovebantur moenibus præterea aliæ
 omnes machinæ, quas excogitare mens humana
 potest, quales nunquam visurum se esse speraverat
 imperator nec ad capiendam castellum aliquod
 ipse fecerat. Fabricati sunt etiam alii in locis cur-
 rus rotis permultis et superne turribus instructos
 et eo, quo diximus, modo munitos, comque et ipsi
 machinas plurimas habebant igne, qui non extin-
 guitur, repletos, has compararunt, ut una omnes hora
 eruptionem facerent. Ac primum quidem iugentis
 illius helepolis pulsu turrem prope portam sancti

πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, καὶ εὐθύς τὴν ἐλέπολιν ἐκείνην σύραντες ἔστρωσαν ἀνωθεν τοῦ ὀρύγματος. Καὶ ἡ μάχη καὶ ἡ συμπλοκὴ νασιαία καὶ φρικαλέα ἐγεγόνει· ἦν δὲ πρὶν τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι, καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐκράτησε. Καὶ ποτὲ μὲν ἐν μέρει τὴν συμπλοκὴν καὶ τὴν εὐρύτηξιν ἰσχυρῶς ἠγωνίζοντο, ποτὲ δὲ ἐν μέρει τὰ ξύλα καὶ τὰς ὕλας καὶ χώματα τὰ ἔσωθεν τῆς ἐλεπόλειος ἐν τῷ τάφρῳ ἐρρίπτον· καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος τοῦ πύργου ὕλην, καὶ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι ἐρρίπτον, ὁδὸν εὐθείαν αὐτοῖς ἕκονόμησαν. Τυχόντες καὶ οἱ ἡμέτεροι γενναίως αὐτοὺς ἀπεμπόδιζον, καὶ ἐκ τῶν κλιμάκων πολλάκις αὐτοὺς ἀπεκρήμνιζον, καὶ τινὰς κλίμακας ξυλίνας κατέκοψαν, καὶ καρτερῶς οἱ ἐναντίοι πολλάκις τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀπεκρούσθησαν ἕχρι τῆς πρώτης ὥρας τῆς νυκτός.

Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐκ τῆς τοῦ κόπου τοῦ πολλοῦ καὶ τῶν πληγῶν ἠγανάκτησαν, καὶ ἡ συμπλοκὴ καὶ ὁ πόλεμος ἐλύθη, ἐλπίζοντες μὲν τῷ πρωτῷ μετὰ ὀλίγου κόπου τὴν βᾶσιν εὐκόλῳ εὐρωσιν· ἀλλὰ τῶν ἐλπίδων ἐφεύσθησαν, διὰ τὴν μὲν Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανὸς ὡς τις ἀδάμας δι' ὅλης τῆς νυκτός ἀναθάρβύνας τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας καὶ παραιέσας καὶ ὁ βασιλεὺς παρὼν μετὰ ἐτέρων πολλῶν τῶν ἐλθόντων εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον εἰς βοήθειαν δι' ὅλης τῆς νυκτός πολλὰ κοπιέσαντες **247** τοὺς τάφρους ἐκένωσαν καὶ τὸν πεσόντα πύργον μυρίασι μηχαναῖς ἀνώρθωσαν, καὶ τὴν ἐλέπολιν τῶν ἐναντίων ὑποκάτωθεν, οὗ ἔκειτο ἐνδοδυμένη, ἐπυρπόλησαν. Περὶ δὲ τρίτην ἀλεξτροφωνίαν ἐλθόντες μετὰ **C** χροῦς, ἐλπίζοντες ἵνα τὴν βᾶσιν, ὡς εἶπομεν, ῥά-

Romani sitam prostraverunt, atque helepolim illico promotam supra eam fossam collocarunt. Hinc pugna et dimicatio exitiosa et horribilis exarsit, quæ commissæ ante lucem per totum diem duravit. Turcæ nunc conflictu et certamine acriter contendebant, nunc ligna, materiem, terram, quæ in helepoli erant, in fossam conjiciebant. E ruina turris materiam, materia, quam congerebant, viam planam sibi pararunt. At vero nostri eos strenue impediabant, atque sæpe detrudebant de scalis ligneis, quarum nonnullas conciderunt, hostesque eo die usque ad primam noctis horam sæpe acriter repulsi sunt.

Itaque impii, ob laborem plagasque frendentes, pugnam solverunt, postero die levi opera ingressum facilem habituros se esse rati. At exciderunt spe sua, quod Joannes Justinianus, velut adamas tota nocte milites suos cohortatus, atque imperator coram ipse præsens cum aliis multis, qui eodem ad opem ferendam confluerant, per totam noctem magno labore fossas vacuefecerunt, turrem collapsam molimentis innumeris instaurarunt et helepolim hostium, igne ubi operata stabat, submisso, exusserunt. Itaque sub tertium galli cantum cum læti et spe freti, facili se, ut dixi, ingressum habituros esse, advenissent, ubi spe se frustratos viderunt, ndrati sunt, atque ameras, magnopere tristatus et ondeluctus. obstupuit virtute nostra, dixitque mi-

A διον εὐρωσι, καὶ ἰδόντες τὰς ἐλπίδας αὐτῶν κενὰς ἐθαύμασαν. Καὶ ὁ ἀμηρᾶς λυπηθεὶς μᾶλλον καὶ αἰσχυνθεὶς ἐθαύμασε τὴν ἐπιδοξιοτητα τῶν ἡμετέρων, καὶ ἔλεγε θαυμάζων τάχα· Ἐάν καὶ οἱ τριάκοντα ἑπτὰ χιλιάδες οἱ προφῆται εἶπόν μοι ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀσεβεῖς ἡμᾶς διὰ μιᾶς νυκτός δύνανται ποιῆσαι ἃ ἐποίησαν, οὐκ ἐπίστειον. Ἐπειτα μὲν θεωρῶν μὴ ἔχοντας φόβον ἡμᾶς οὕτε θελίαν εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς καὶ συρρήξεις ἃς ἐποίουν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, καὶ τοὺς ἀναριθμήτους ἐλεβολίσκους βέλη τε καὶ πέτρας ἀνωθεν καθ' ἡμῶν βρεχομένας ὡς ὑετοὺς ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀντ' οὐδενὸς πάντα κίνδυνον ἐλογίζοντο· εἰς οὖν ταραχὴν καὶ σύγχυσιν λογισμοῦ μεγάλην ἐπέπεσεν αὐτὸς τε καὶ πᾶσα ἡ βουλή αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως εἶχον.

B Καὶ τούτων γινομένων πολιορκουμένης τῆς πόλεως νῆας τρεῖς Λιγουρίας ἐκ Χίου φόρτον λαβόντες καὶ ἀνεμον. τηρήσαντες ἐπιτήδειον τὸν πλοῦν πρὸς ἡμᾶς ἐποιούνο· διερχομένων δὲ αὐτῶν εὐρον καθ' ὁδὸν καὶ ἐτέραν μίαν βασιλικὴν **248** νῆα ἐκ Σικελίας μετὰ σίτου ἐρχομένην. Καὶ φθάσασαι ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν ἐγγύς τῆς πόλεως, καὶ τῷ πρωτῷ ἰδόντες αὐτὰς αἱ ἡμερόσκοποι τριήρεις τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἐκ τοῦ ἐτέρου στόλου μέρος πολὺ κατ' αὐτῶν ὤρμησαν μετὰ πάσης χαρᾶς, μετὰ τυμπάνων καὶ κερατίνων σαλπείγων κροτοῦντες, ἐλπίζοντες ἐν εὐκολίᾳ τάσδε τὰς νῆας σαγηνεῦσαι. Ὡς δὲ ἤγγισαν καὶ τὸν πόλεμον ἀνῆψαν καὶ ἀκροβολίζοντο, ἐν πρώτοις ἤλθον κατὰ τῆς βασιλικῆς νῆος μετὰ ἐπημένης ἀφρούς· ἡ δὲ ναὺς ἐκ τῆς πρώτης προσβολῆς μετὰ ἐλεβολίσκων καὶ βελῶν καὶ πετρῶν κακῶς

rans; si triginta septem millia prophetarum sibi affirmassent, impios (nos scilicet) una nocte, quod fecerunt, facturos esse, se non habiturum fuisse fidem. Deinde cum nos omni vacare timore, nec impressiones pugnasque, quas per totum diem fecerunt, aut jaculationes innumeras et saxa desuper in nos imbrium instar demissa extimescere, sed omne periculum nibili facere animadvertisset, in magnam animi perturbationem et consternationem ipse et universus senatus ejus inciderunt. Atque hæc quidem ita evenerunt.

D Interim dum urbs obsidetur, tres naves Ligustinæ in Chio oneratæ, ventum secundum noctæ, ad nos cursum tenebant. Inventæ in itinere alia imperatoria navi, quæ e Sicilia cum frumento solverat, nocte quadam prope urbem devenerunt. Mane ut a diurnis excubatoriis triremibus amæræ conspectæ sunt, e reliqua classe naves non paucæ cum lætitia, tympanorum et cornuum strepitu, incitato cursu, contra feruntur, nullo labore eas naves a se interceptum iri opinatæ. Cum appropinquassent et pugnam commisissent jaculando, in primis imperatoriam navem superbius adorti sunt; quæ tamen eos primo impetu jaculis, telis, saxis male excepit: cumque proris eam subissent, illi eos eminus ollis igne Græco bene repletis atque saxis prohibuerunt, magna in eos strage edita. Nos hæc de mœnibus

ἐδεξιώσατο αὐτούς. Καὶ ἐλθόντες ταῖς πρώταις ὑποκάτωθεν τῆς νῆος, αὐτοὶ δὲ μετὰ χύτρων κατασκευασμένων τεχνικῶς πυρὶ ὑγρῇ καὶ πετρῶν πάλιν αὐτούς μακρόθεν ἀπεμπόδιζον διὰ τὸ γίνεσθαι πολὺν φόνον κατ' αὐτούς. Ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν τειχῶν ἄνωθεν ταῦτα θεωροῦντες ἐδέομεθα τοῦ Θεοῦ ἐλεῆσαι αὐτούς καὶ ἡμᾶς. Ὁμοίως δὲ ὁ ἀμηνᾶς ἐπιππος ἐστῶς κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης ἐθεώρει τὰ γινόμενα. Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐμακροβολίζοντο, εἶτα πάλιν θέλοντες συρῆξαι αὐτοὺς μετὰ ἐπηρμένης ὀφρύος καὶ μεγάλων ἀλαλαγμῶν· οἱ δὲ ναύκληροι καὶ κυβερνήται καὶ ναύαρχοι ἀνδρείως καὶ ῥωμαλέως σταθέντες, τοὺς νεύτας παραθαβρύναντες ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, καὶ μάλιστα ὁ ναύαρχος τῆς βασιλικῆς νῆος τοῦνομα Φλαντανελάς ἐκ πρύμνης εἰς πρόραν διερχόμενος καὶ ὡς λέων μαχόμενος καὶ φωναῖς τοὺς **249** ἐτέρους διεγείρων, ὥστε οὐ δύναμαι εἶπαι τὰς φωνὰς αὐτοῦ καὶ τοὺς τῶν ἐτέρων κρότους ἕως τοῦ οὐρανοῦ αἰρομένους. Καὶ συρῆξις πάλιν μεγαλητέρα ἐγεγόνει, καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν τριήρων ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπνίγησαν, καὶ δύο τῶν τριήρων πυριαλώτους ἐποίησαν, καὶ θεωροῦντες τὰς νῆας ἐδειλίασαν. Ὁ δὲ ἀμηνᾶς θεωρῶν μηδὲν ἄξιον ἔργον ποιῶντα τὸν τοσοῦτον καὶ τηλικούτον στόλον, ἀλλὰ μᾶλλον ἤπινα ὄντα, μανεῖς καὶ θυμῷ ληφθεῖς, βρυχώμενος καὶ τοὺς δδόντας τρίζων ὕδρεις ἐνέχεε εἰς τοὺς αὐτοῦ, δειλοκαρθεῖους καὶ γυναικῶδεις καὶ ἀνωφελεῖς ἀποκαλῶν. Καὶ τὸν ἔππον κεντρίσας ἦλθεν ἐντὸς τῆς θαλάσσης (ἦσαν γὰρ ἐγγὺς τῆς χέρσου αἱ τριήρεις ὡσεὶ λίθου βολῆν), καὶ τὰ πλείονα τῶν χιτώνων αὐτοῦ ἐδάκρησαν ἐκ τῶν τῆς ἀλμυρᾶς θαλάσσης ὑδάτων. Ὁ δὲ στρατὸς ὁ παρὰ τὴν χέρσον

spectantes, Deo preces faciebamus, ut ipsorum nostrique misereretur. Similiter ameras, equo insidens, e litore, quæ fiebant, prospiciebat. Jamque tertium jaculantur, fastuque turgidi et magno clamore eos invadunt. At naucleri, gubernatores, navarchi virili animo et robusto pectore stantes, nautas cohortantur ad mortem vitæ anteponendam, in primis imperatoris navis navarchus, Phlantanelas nomine, qui e puppi ad proram processit, leonis instar decertans et reliquos vocibus excitans, quas verbis exprimere non magis quam exterorum clamores possim, quibus astra feriebantur. Itaque exarsit rursus vehementius pugna, ac multi e triremibus occisi aut suffocati sunt, duabusque adeo triremibus captis, in magnum timorem inciderunt. Ameras cum talem tantamque classem nullum operæ pretium facere, imo potius superari videret, ira et furore incensus, fremens et dentibus frendens, maledictis suos proscidit, ignavos, effeminatos, nebulones increpans; ac subditis equo calcaribus, in mare proventus est (prope enim a terra naves aberant, circiter jactum lapidis), ut vestes ejus maximam partem aqua salsa madescerent. Quod ubi eum sapientem vidit exercitus, qui in litore erat, indignatione et dolore commoti, conviciaban-

θεωρῶν αὐτὸν οὕτως ποιῶντα ἠγανάκτων λυπούμενοι καὶ τοὺς ἐν τῷ στόλῳ ἐβλασφήμουν· καὶ πλείστοι ἐπιπποι τῷ ἀμηνᾶ καὶ αὐτοὶ ἀκολουθοῦντες ἕως τῶν νηῶν ἤγγισαν. Οἱ δὲ τοῦ στόλου τὸν ἀμηνᾶν οὕτως θεωροῦντες πράττοντα, καὶ ἀλοχυνθέντες τὰς ὕδρεις, ἄκοντες καὶ ἐκόντες μετὰ θυμοῦ μεγάλου μετέστρεψαν αὐτοὺς τὰς πρώτας κατὰ τῶν νηῶν καὶ ἐμάχοντο ἰσχυρῶς. Καὶ τί χρὴ λέγειν; οὐ μόνον εἰς οὐδὲν τὰς νῆας ἐβλάψαν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτος φόνος καὶ πληγὴ ἐγεγόνει κατ' αὐτούς ὥστε οὐκ ἐδύναντο αἱ τριήρεις ὑπισθεν ἐλθεῖν. **250** Ἐφονεύθησαν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὡς ἔμαθον ἐγὼ ἐξ αὐτῶν, πλείον ἢ δεσκατὸς χιλιάδες Ἀγαρηνοὶ μόνον ἐν τῇ θαλάσῃ. Ἐλθοῦστος δὲ τῆς νυκτὸς ἐξ ἀνάγκης ὁ στόλος μικρὸν ἀνεχώρησε, καὶ αἱ νῆες εὐκαιρίαν εὐρόντες εἰσῆλθον ἐν τῷ λιμένι ἀνευ οὐδενὸς ἀποκτανθέντος, εἰ μὴ τινῶν ὀλίγων πληγέντων. Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς δύο ἢ τρεῖς ἐξ αὐτῶν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν. Ὁ ἀμηνᾶς δὲ τοσοῦτον μανεῖς καὶ λυπηθεὶς κατὰ τοῦ τοῦ στόλου δρουγγαρίου ἠθέλεν αὐτὸν ἀνασκοποῦσαι, λέγων ὅτι ἔνεκεν τῆς ἐκείνου ἀνανδρίας καὶ ὀλιγοψυχίας αἱ νῆες ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐξάλλοντο, καὶ δι' ἀπροσεξίας τοῦτο καὶ ἀνωφελείας εἶασεν αὐτὰς εἰσελθεῖν ἐν τῷ λιμένι. Τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς βουλῆς καὶ τῆς αὐλῆς τοῦ ἀμηνᾶ ἐδεήθησαν τοῦτον, ὥστε ζῆν τὸν δρουγγάριον ἐχαρίσατο· πλὴν τοῦ ἀξιώματος αὐτὸν ἐγύμνωσε, καὶ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ τοῖς ἱαννιτζάροις ἐχαρίσατο.

Καὶ πάλιν κατηφῆς ὑπάρχων ὁ ἀμηνᾶς καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὡς κύων δάκνων καὶ λάξ ποδὶ κατὰ γῆς θεωρῶν καὶ τοὺς τείχους ῥήξας ὄλε καὶ τρις καὶ τοὺς τάφρους γεμίσας, καὶ εὐθύς πάλιν αὐτοὺς

tur his qui in classe erant, et plurimi equis ameram secuti, ipsi quoque usque ad naves procedunt: ac classiarum, ita cum agentem eum vident, pudore conviciorum compulsi, conversis rursus proris adversus nostrorum naves, strenue decertant. Verum quid opus est, ut eventum dicam? Non modo nihil quidquam nocuerunt navibus, sed etiam tanta in eos clades stragesque edita est, ut triremes redire non possent. Occisi sunt illo die Agareni, ut ex ipsis cognovi, plus duodecies mille in mari duntaxat. Ingruente nocte, classis, necessitate coacta, paulo recessit, et quatuor illæ naves, opportunitatem nactæ, portum intrarunt, nemine de suis occiso, per paucis vulneratis, quorum post aliquot dies duo vel tres ad Dominum migrarunt. Ameras adeo irasebatur succensebatque classis præfecto, ut paucos eum transfigere cogitaret, quod illius ignavia et segnitia naves illa nocte evasissent, idemque socordia et imperitia præpeditus non prohibuisset eas, quominus portum intrarent. Verum quidam senatus et aulae proceres precibus impetrarunt ab amera, ut eam vivere pateretur: qui tamen dignitate eum exiit omnesque facultates ejus jannitzariis donavit.

Rursum moerens ameras, canis instar manus mordet, pede terram pulsat, cum, bis et ter mu-

άνωρθωμένους εύρισκεν, και εκατόν πενήκοντα τριήρεις διήρεις τε και μονήρεις ούκ ήδυνήθησαν άλωσαι τάς τέσσαρας εκείνας νήας, αλλά μάλλον και τοσοούτον φόνον εις αυτούς έποίησαν, **251** στενάζων εκ καρδίας καπνός εκ του στόματος του εξέβαινε· και ελογίζετο τί έδει ποιήσαι, ίνα την πόλιν πλείον θλίψη και στενοχωρήση και διά θαλάσσης και ξηράς την πολιορκίαν δώση. Και τριαύτην ελογίζετο μηχανήν, ίνα μέρος του στόλου εισφέρη έσω του λιμένος. Και ήν ο λόγος εύθυσ και τó έργον, και εκ του δπισθεν μέρους του Γαλατά διά του λόφου οδόν εύθειαν ψκονόμησεν έως του λιμένος έρχομένην, και σανίσι και ξύλοις πάσαν καταέστρωσεν, ως ήλειψε σανίδας μετά στέατος βοών και κριών· και όργανα πολύτροπα έτερα ποιήσας και μηχανάς, τάς τριήρεις και διήρεις εν εύκολία άνωθεν εν τῷ λόφῳ σύρας, έσω εν τῷ λιμένι καταβιβάσας έφερεν αύτάς. Και ήν τó έργον θαυμαστόν και ναυμαχίας στρατήγημα άριστον. Έγώ δε λογίζομαι, τον Καίσαρα Δύγουστον έμιμήσατο, όταν μετά του Άντωνίου και Κλεοπάτρας έμάχετο, ός διά τόν σάλον της θαλάσσης και τους έναντίους άνέμους ούκ έδυνήθη περιοδεύσαι κύκλωθεν της νήσου του Πέλοπος, και έλθών διά του Ισθμού τάς νήας σύρας έτι προς έσαν της Ελλάδος θαλάσσης ταχέως εν τη Άσία οδεύει, ή και τον Νικητάν πατριχίον, όταν και αύτός εκ της Έλλαδικής θαλάσσης τάς τριήρεις εν τη δυτικῇ περάσας τους Κρήτας εν τη Μοθώνη και Πύλῳ έτροπώσατο.

Αοιπόν ο άμηράς τάς τριήρεις φέρας εν μιᾷ νυκτί, εν **252** τῷ λιμένι τῷ πρώτῳ ηύρέθησαν. Είτα

concessis, fossis impletis, illico ea instaurata invenit, et centum et quinquaginta triremes, biremes, uniremes capere non potuisse illas quatuor naves, sed tantam ab iis cladem perpressas esse considerat. Trahit ex imo pectore gemitum, et sumat ore, ac meditabatur, quid facto opus esset, ut urbem gravius urgeret et premeret ac terra et mari obsideret. Talem igitur rationem excogitavit, qua partem classis in portum trajiceret: quam rationem statim facto probavit. A tergo Galatæ trans collem viam rectam ad portum usque pertinentem facit, totamque assibus trabibusque sternit, adipe boum et vervecum perunctis. Multis insuper aliis instrumentis machinisque varii generis constructis, triremes et biremes, facili opera in collem subvectas, in portum deducit. Erat opus mirabile et nauticum stratagemata egregium. Equidem existimo, imitatum eum esse Cæsarem Augustum, contra Antonium et Cleopatram pugnantem, qui cum propter fluctus maris et ventos adversos Peloponnesum circumnavigare non posset, navibus trans Isthmum in partem orientalem maris Græci tractis, confestim in Asiam pervenit, aut Nicetam patriciam, qui et ipse a mari Grieco triesses in orientale trajecit et Cretes ad Mothenen et Pylum fugam vertit.

Triremes igitur ab amera una nocte deportatæ,

A γέφυραν κατασκευάζει τρόπον τειψίδε· άκάτια γάρ τινα, άγγεία μεγάλα, ξυλοπίθους συνάξας πολλούς, και ξύλοις μακροίς ήτοι δοκοίς και σιδήροις και σχοινίοις ισχυρώς και δυνατώς συνσφιγγας και δήσας, ίνα μή τά άλμυρά ύδατα δυνηθῶσιν εκθλίψαι τó έργον, είτα άνωθεν τῶν άκατίων και άγγείων και τῶν ξύλων σανίδας δυνατώς δήσας και σχολόπεσι σιδηροίς ήτοι κεράναις, και γέφυρα έγεγονει δυνατή και τι καλή, έχουσα τó πλάτος όργυίων πενήκοντα, τó δε μάκρος εκατόν, ώστε φαίνεσθαι την μέσην κᾶσαν του λιμένος ως εν ξηρᾷ περικατείν. Είτα και ελεβόλιν άνωθεν της γεφύρας βαλών, και αι τριήρεις όμοῦ προς τά τείχη της πόλεως εν εκείνοις τοίς μέρεσιν έτυπτον. Ίδόντες δε αύτά ο βασιλεύς και πάσα ή πόλις εις ταραχήν λογισμῶν μεγάλων ενέπεσον· έδεδίοι γάρ ο βασιλεύς διά την όλιγότητα ήμῶν. Και βουλης γενομένης, ίνα οι στρατηγοί και οι δήμαρχοί και οι έτεροι άριστοι άνδρες Ιταλοί τε και Ρώμαίοι, όλίγοι πάνυ εύρεθέντες, όπου ο αν νεωστί προσταχθῶσιν, εν εκείνοις τοίς τόποις έκαστος αυτών απέλθη τους τείχους φυλάττειν και τοίς έχθροίς αντιμάχεσθαι. Και πρώτον μεν τῷ της Ένετίας μπατλῳ Ίερωνέμῳ Μηνότῳ ενεμπιστεύθη φυλάττειν και οικονομείν τά άνάκτορα και πάντα τά εκείσε· τῷ δε τῶν Καταλάνων κονσουλῳ Πέτρῳ **253** Γουλιάνῳ έδόθη ίνα φυλάττη εν τοίς μέρεσι του Βουκολέοντος και άρι έγγύς του Κοντοσκαλίου, τῷ δε Ίακώβῳ Κονταρίνῳ ίνα φυλάττη τά μέρη τῶν τειχῶν του έξωθεν λιμένος και έως έγγύς τῶν Υψωμαθίων (και ού διέλιπε ποιείν τά ὅσα έξεστι στρατιώταις, και μάλιστα τοίς

postero mane in portu inventæ sunt. Deinde pontem hoc modo exstruxit. Acatia, alia lignea vasa ampla, dola magno numero comportari jussit, et lignis longis sive trabibus, ferramentis et funibus, firmiter et arcte constringi et colligari, ne opus fluctibus maris disjiceretur. Deinde super acatia, vasa, trabes assibus per clavos ferreos sive fibulas valide affixis, pons firmus et pulcher factus est, latitudine quinquaginta, longitudine centum pedum, ut per totum medium pontem tanquam in sicco ambulari posset. Tum helepoli ponti imposita triremibusque simul ad urbem admotis, mœnia ea parte percutere cœperunt. Hæc cum conspicerent imperator et urbs universa, vehementer animis perturbati sunt. Sollicitum enim imperatorem habebat paucitas nostrorum. Convocato concilio, decretum est, ut duces et tribuni et reliqui viri strenui tum Itali tum Romani, perpauci numero, qua nuper constituti fuissent, eadem in loca nunc redirent ad defendenda mœnia hostesque propulsandos. Ac primum quidem Venetorum bailo, Hieronymo Menoto, mandatum est, ut palatia et quæ ad ea pertinerent custodiret et servaret. Catalanorum consuli, Petro Guliano, pars Bucoleonis prope ad Contoscalium usque tuenda data est. Jacobo Constarino muri exterioris portus usque ad Hypsomathia commissi (nec is neglexit facere, quidquid milites,

εὐγενέσι), Μανουήλ δὲ τῷ ἐκ τῆς Αἰγυρίας φυλάττειν τὰ μέρη τῆς πόλης τῆς λεγομένης Χρυσῆ; μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν τοξότων τε καὶ μπαλαιστρῶν· εἶχον γὰρ ἐν ἐκαίῳ τῷ μέρει ἐλέπολιν ἐναντίαν, καὶ αὐτὴν μετὰ βουβάλων καὶ βοῶν δορῶν ἐνθευμένην, καὶ τὰ τεῖχη μετὰ μηχανῶν ἔτυπτον. Παύλω μὲν καὶ Ἀντωνίῳ καὶ Τρωίλῳ τοῖς αὐταδέλφοις ἐμπιστεύθη ἵνα φυλάττωσι τὸ Μυριάδρον, ὅπου καὶ ἐν ἐκαίνοις τοῖς μέρεσιν ἡ πόλις ἦν ἐπικίνδυνος, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας πεζοὶ τε καὶ ἵπποταὶ τοῦ πλήθους τῶν Τούρκων ἐμάχοντο γενναίως καὶ ἀνδρείως, καὶ πολλάκις καὶ τὰ τεῖχη χαλάσαντες καὶ θέλοντες εἰσελθεῖν κακῶς ἀπεδιώχθησαν, καὶ φόνον εἰς αὐτοῦς οὐκ ὀλίγον ἐποίουν, καὶ μέρος μὲν τῶν κλιμάκων αὐτῶν ἔσυρον, μέρος δὲ ἔθλαζον, καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν ἄθλα καὶ γέρα μνήμης αἰωνίου ὑπῆρχον δέξια. Θεοφίλῳ δὲ τῷ Παλαιολόγῳ, ἀνδρὶ ἐμπείρῳ πάσης γραμματικῆς πραγματείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ μαθηματικῆς εἰς ὄχρον γευσασμένῳ, ἐμπιστεύθη φυλάττειν κατὰ τὰ μέρη τῆς πόλης τῆς λεγομένης Σηλυβρίας. Τῷ δὲ Ἰωάννῃ τῷ Ἰουστινιανῷ τῷ αὐτοῦ στρατηγῷ **254** καὶ εἰς πάντα καλῷ καὶ ἐπιτηδείῳ, πρὸς ὃν καὶ ὁ βασιλεὺς πολλὰ θαρβῶν ἦν διὰ τὴν γανναίότητα καὶ ἀνδρείαν καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ, ἐδόθη ἵνα μετὰ τετρακοσίων στρατιωτῶν Ἰταλῶν τε καὶ Ῥωμαίων φυλάττη ἐν τοῖς μέρεσι τῆς πόλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὅπου οἱ Τούρκοι πλεῖστον τῶν ἄλλων μερῶν ἐμάχοντο· καὶ τὴν ἐλεβόλιν τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἐλεβόλιν ἐν ἐκαίνοις τοῖς μέρεσιν ἔστησαν διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον ἐπιτηδεῖον πρὸς τὸ πολιορκεῖν τὰ τεῖχη καὶ τὴν πόλιν καὶ διὰ τὸ εἶναι καὶ τὸν ἀμειράν ἀντικαὶ εἰς ἐσκηνωμένον. Θεοδώρῳ

strenuos præsertim, facere decet). Manuelli Liguri porta aurea quæ dicitur cum sagittariis et funditoribus ducentis custodienda tradita est. Erat enim huic parti opposita helepolis, et ipsa bubalorum boumque pellibus induta, ac muri quæiebantur machinis. Paulus, Antonius et Troilus, fratres germani, Myriandro præfecti sunt, quoniam ibi quoque urbs graviter laborabat et die noctaque de Turcarum exercitu pedites et equites strenue ac fortiter pugnabant, adeoque sæpe, mœnibus concussis, in urbem penetrare nitebantur: quos tamen male excipientes nostri, cædem in eos non medio-
 erem edebant et scalas eorum partim intro trahebant, partim diffringebant: recreanturque horum virorum certamina et res gestæ æternam apud posterios memoriam. Theophilo Palæologo, homini litterarum et omnis Græcæ eruditionis et mathematicæ peritissimo, custodia prope portam, quæ Scilybria dicitur, tradita est. Joanni Justiniano, duci summo et ubicunque apto et idoneo, cui imperator propter generosum animum, fortitudinem et audaciam plurimum confidebat, dati sunt quadringenti milites Itali et Romani, quibuscum regionem ad portam sancti Romani defensaret, ubi Turcæ acrius, quam in reliquis locis, pugnant statueratque magnam illam helepolim, propterea quod

Α δὲ τῷ ἐκ Καρύστου, ἀνδρὶ πολεμιστῇ καὶ δραστηρίῳ καὶ τοξότῃ ἡσκημένῳ ὑπὲρ ἀνθρώπων, καὶ Ἰωάννῃ Γερμανῷ, ἀνδρὶ τὰς τοῦ πολέμου μηχανὰς καλῶς εἰδῶτι, ἐδόθη ἵνα φυλάττωσιν ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς Καλυγαρίοις. Ὁ δὲ Ἱερώνυμος καὶ Λεονάρδος οἱ Αἰγυρίται ἵνα φυλάττωσιν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς πόλης τῆς λεγομένης Ξυλίνης. Τῷ δὲ καρδινάλῃ Ῥωσσίας ἐδόθη ἵνα φυλάττη ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Κυνηγεσίου καὶ ἕως τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ὁ δὲ μέγας δούξ Λουκάς ὁ Νοταρὰς ἵνα φυλάττη ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Πετρίου καὶ ἕως τῆς πόλης τῆς ἁγίας Θεοδοσίας. Ἐν δὲ τοῖς μέρεσι τῆς πόλης τῆς λεγομένης Ὠραίας φυλάττειν ὠρίσθησαν οἱ ναῦται καὶ οἱ ναύκληροι καὶ κυβερνήται, οὓς εἶχεν ἡ ναὺς ἡ ἐκ τῆς Κρήτης.

δ'. Τῷ δὲ Γαβριήλ Τριβιζάνῳ τῷ τῶν Ἑνετῶν τριήρων καπετανίῳ μετὰ καὶ ἑτέρων ἀνδρῶν πενήτηκοντα ἐδόθη φυλάττειν **255** τὸν πύργον τὸν ἐν μέσῳ τοῦ ρεύματος, τὸν φυλάσσοντα τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος, καὶ ἦν ἀντικρὺς τῆς πόλης τῆς βασιλικῆς· καὶ τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ μέρος ὡς ποιητὴν καὶ ὡμισθωτὸς καλῶς ἐφύλαττε. Τῷ δὲ Ἀντωνίῳ τῷ καπετανίῳ τῶν ἐμπορικῶν τριήρων ἐδόθη φυλάττειν τὰς τριήρεις αὐτοῦ καὶ τὰς νῆας τὰς ἐντὸς τῆς ἀλύσεως, ὡς εἶρηται· αἱ δὲ νῆες ἐκείναι διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς καλῶς ἡτοιμασμένας εἰς παράταξιν πολέμου, οἱ ὄντες ἔσωθεν μετὰ σάλπιγγων καὶ τυμπάνων καὶ φωνῶν ἀναριθμήτων τὰς τῶν Τούρκων τριήρεις καὶ νῆας εἰς μάχην ἐκάλουν, καὶ ἀκροβολισμοὶ οὐ διελείπον ἀναμέσον αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν· πολλὴν οὐ τελείαν συμπλοκὴν ἐποίουν. Οἱ δὲ ἕτεροι εὐγενεῖς

is locus ad oppugnanda mœnia in primis commodus et tentorium amercæ e regione erat. Theodoro Carylsto, viro bellicoso, et strenuo, ac sagittario longe exercitatissimo, item Joanni Germano, machinarum bellicarum artificii perito, regio Calygariorum defendenda erat. Hieronymo et Leonardo Liguribus porta commissa est, quæ a ligno nomen habet. Cardinali Rossie regio Cynegesii ad sanctum usque Demetrium data est. Magnus dux, Lucas Notaras, regionem inde a Petrio usque ad portam sanctæ Theodosiæ accepit. Ad portam, cui nomen pulchræ est, nautæ, naucleri et gubernatores navis, quæ e Creta venerat, constituti erant.

4. Gabrieli Tribizano, Venetarum triremium præfecto, et aliis quinquaginta viris ad custodiam assignata est turris in medio fluctu, e regione portæ regiæ, sita, quæ aditum portus tuetur. Is creditam sibi partem ut pastor, non ut mercenarius, diligenter servabat. Antonius, mercatoriarum navium præfectus, triremium suarum et navium, quæ intra catenam constitutæ erant, tutelam accepit: quæ naves quoniam ad conflictum bene instructæ erant, ii, qui intus erant, tubarum, tympanorum, clamorum strepitu frequenti Turcarum naves et triemes ad certamen provocabant, et jaculis quotidie dimicantes, iusta tamen pugna non concurrebant.

καὶ ἀριστοὶ ἄνδρες τῆς πόλεως ἐν τόποις ἀναγκαίοις διμερισθῆσαν φύλαττειν, καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον οὐ διέλιπον ποιεῖν. Τοὺς δὲ μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς καὶ τοῦ λοιποῦ καταλόγου τῆς ἐκκλησίας ἄνδρας διέταξαν ἵνα διαμερισθῶσιν ἐνθεν κακεῖθεν ἐν τῷ περιβάλλῳ τῆς πόλεως, ἵνα καὶ αὐτοὶ τοῦ Θεοῦ θεόμενοι καὶ ἡμεροσκόπους καὶ νυκτοσκόπους ποιῶσι, καὶ δεήσει ἐξελεοῦσθαι τὸ Θεῖον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Τὸν δὲ Δημήτριον τὸν Καντακουζηνὸν καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Παλαιολόγον Νικηφόρον μετὰ καὶ ἐτέρων τινῶν κατέταξαν ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ καὶ ἐν ἐτέροις τόποις περιπατεῖν μετὰ ἑπτακοσίων ἀνδρῶν, ἵνα εἰς οἶον δὴ τόπον ἀνάγκη ὑπάρχει βοηθήσωσιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς **256** ἅμα τῷ Φραγκίσκῳ τῷ Τολέδῳ τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ, ὃς κατὰγε-
ται, λέγουσιν, ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ περιφανοῦς βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ μεθ' ἡμῶν ἑπιππος δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς περιπατῶν ἦν γύρωθεν ἔνδον τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν καὶ τὰ εἰς ἀνάγκην τοῦ πολέμου ἡτοιμάζομεν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ γρημάτων ἐσπίνιζον τὰ βασίλεια διὰ τὸν μισθὸν τῶν στρατιωτῶν, προσέταξεν ὁ βασιλεὺς λαβεῖν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν σκεύη ἅγια καὶ ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ, καὶ χρήματα ἐποίησαν. Καὶ μὴ τις ἐγκαλέσῃ ἡμᾶς ὡς ἱεροσύλους ἕνεκεν τῆς τοῦ καιροῦ ἀνάγκης ἐγίνετο, ὡς καὶ ὁ Δαβὶδ πεπονθώς, πεινάσας, τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, ἃ οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις. Ἔλεγε γὰρ ὁ μακαρίτης ὁ βασιλεὺς ἔ : Ἄν ὁ Θεὸς τὴν πόλιν λυτρώσῃται, τετραπλοῦν ἀποδώσω τῷ Κυρίῳ μου. »

Reliqui generosi et strenui cives in locis iniquis ad custodiam dispersi sunt, nec cessabant operam, quam possent, præstare. Monachi autem et sacerdotes et clerici et reliqui ordinis ecclesiastici homines per totam urbem passim distributi sunt, ut Deo supplicarent et die noctuque specularentur et precibus Numen pro salute urbis placarent. Demetrium Cantacuzenum et Niesphorum Palæologum, generum ejus, cum aliis quibusdam ad venerandum apostolorum templum et alia loca obvenuda cum viris septingentis constituit, ut ubi res flagitaret, eo cum auxilio advolarent. Ipse imperator nobiscum et cum Francisco Toledo, cognato suo, **D** qui ex illustri imperatore Alexio Comneno genus ducere fertur, tota die et nocte intra urbem et mœnia obequitabat, prospiciebatque rebus ad bellum necessariis.

Cum autem pecunia palatium deficeret propter stipendia militum, imperator sanctam et Deo consecratam ecclesiarum suppellectilem usurpari et in numismata redigi jussit. Ne vero quisquam ut sacrilegos nos increpato. Coacti enim necessitate fecimus, haud secus ac David, qui esuriens panes propositionis comedit, quos nisi sacerdotibus nemini licebat edere. Ac dicebat beatæ memoriæ imperator : « Si Deus urbem liberaverit, quadruplum Domino restituam. »

Καὶ αὖθις ἐτέρας βουλῆς γενομένης, ἵνα τὰς ἐν τῷ λιμένι φερομένας τριήρεις καὶ γέφυραν ἐμπρήσωσι μηχανῇ τινι, διότι μεγάλην παραχὴν καὶ κίνδυνον εἰ νῆες αὐταὶ τῇ πόλει ἐνεδίδον, καὶ μηχανὴν τινα εὔρον, καὶ τὴν βουλήν ἐξεφώνησαν **257** τῷ βασιλεῖ. Ἰάκωβος Κόκος ὁ Ἑνετός, ἀνὴρ ὀξύτερος τοῦ ποιεῖν ἢ λέγειν, ὡς ἐνεμπιστεύθη τοῦ πέρας δῶσαι τῆς ὑποθέσεως, ἤρξατο τοῦ ἔργου πάνυ ἐπιτηθεῖως καὶ καλῶς τρόπῳ τοιῷδε. Ἀκάτια τρία πάνυ ταχέα καὶ γοργὰ οἰκονομήσας, καὶ τεσσαράκοντα νέους θαρσαλέους καὶ μεγαλοψύχους καὶ ἀνδρείους ἐν αὐτοῖς ἔβαλε, Ἰραικοὺς τε καὶ Ἰταλοὺς, καὶ καλῶς παραγγείλας αὐτοῖς τὰ πάντα καὶ τὰς κατασκευασθεῖσας μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τέχνας δίδουσαι, ἵνα ἔλθωσιν νυκτὸς καὶ περάσωσι πρὸς τὸν Γαλατᾶν καὶ πλησίον τῆς πέρας ἐκείνης γῆς ἔλθωσιν ἕως τῶν τριήρων καὶ τὰ ὀρισθέντα πράξωσιν. Καὶ ἐγεγόνει ἄν, εἰ μὴ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἡ κακὴ τύχη ἡμῶν ἐμπόδιζε. Ἐλθόντες δὲ πάνυ ἐπιτηθεῖως καὶ τὴν γέφυραν περιπατήσαντες καὶ περάσαντες καὶ δύο νέους ἀφέντες ἐκαὶ μετὰ κατασκευῆς, ἵνα ὅταν οἱ ἕτεροι εἰς τὰς τριήρεις ἐγγίσωσι καὶ σημεῖόν τι ἴδωσι, τότε ἐν μιᾷ ὥρᾳ θαφίῳ τὸ ὑγρὸν πῦρ ἀνάψωσι, φθάσαντες δὲ καὶ ἕως τῶν τριήρων ἐγγύς, ὁ Θεὸς ἢ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐκόλυσε τὸ ἔργον, ἢ ἐξ ἀπροσεξίας τινὸς τῶν νέων ἐκείνων οἰκίτης τις τὸ μυστήριον τοῖς ἐναντίοις ἐμήνυσε καὶ φυλακὰς ἀγρύπνους καὶ νυκτοσκόπους ἔχοντες, ὡς εἶδον αὐτοὺς, μετὰ σκευῶν καὶ πατρῶν καὶ μετὰ ἐτέρων ἀκατίων τὸ ἐν ἀκάτιον ἐδύθισαν καὶ μερικοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐζώγρησαν καὶ οὕτως οὐδὲν ἕτερον **258** οἱ ἡμέτεροι

Rursus alia inita consultatione, ut in portu collocatas triremes et pontem machinatione aliqua comburerent, quippe quibus in magnum discrimen et periculum urbs adduceretur, ratio aliqua inventa et cum imperatore communicata est. Jacobus Cocus, Venetus, vir ad agendum quam ad dicendum promptior, cui commissum est, ut perficeret consilium, opus admodum alacriter et apte ita aggressus est. Acatia tria apprime velocia et agilia paravit : iis quadraginta juvenes generosos et strennos, tum Græcos tum Italos, quibus omnia diligenter præcepit deditque machinas igne Græco instructas, imposuit, ut nocte Galatam trajecti, prope litus ad triremes accederent facerentque, quæ constituta erant. Ac bene cessisset inceptum, nisi sinistra fortuna nostra fuisset impeditum. Nam cum prospere pontem circummissent trajectissentque, relicis ibi duobus juvenibus cum apparatu, ut, cum reliqui ad triremes pervenissent ac dedissent signum, eodem utrique tempore sulphure accenderent ignem Græcum, illi prope triremes jam advenerant, cum Deus rem impedit, sive peccata nostra ita meruerant, sive imprudentia juvenum servus aliquis consilium hostibus prodiderat ; itaque cum illos animadvertissent, telis, saxis et acatiis unum e nostris navigiis submerserunt, ipsos homines cepērunt : nec nostri quid-

ἐποίησαν εἰ μὴ μίαν τῶν τριήρων ἐπυρπόλησαν. Καὶ τὸ ἐν τῇ γέφυρᾳ πῦρ πλήθος τῶν Τούρκων ἔραμόντες ἐναπέσθησαν. Τοὺς δὲ νέους ἐκείνους τοὺς θαυμαστοὺς καὶ ὠραίους ὁ ἀσεβὴς ἀμηρᾶς προστάξας τῷ πρώτῳ πάντας οἰκτρῶς ἐθανάτωσεν ἡμῶν ὁρώντων αὐτούς· καὶ θρήνος ἐγεγόνει ἐν τῇ πόλει ὑπὲρ αὐτῶν ἀμέτρητος. Ὁ δὲ βασιλεὺς λυπηθεὶς καὶ αὐτὸς προσέταξεν ἵνα ἀνωθεν τῶν πύργων κύκλωθεν τοὺς αἰχμαλώτους Τούρκους θανατώσωσιν· ἦσαν γὰρ τὸν ἀριθμὸν οἱ ἀναιρεθέντες διακόσιοι ἑξήκοντα. Καὶ διὰ ταῦτα οὖν σκάνδαλα ἀνεφύησαν, καὶ στάσις μεγάλη ἐγεγόνει ἀναμεταξὺ τῶν Ἑνετῶν καὶ Λιγουρίων· ἔλεγον γὰρ οἱ Λιγουριοὶ καὶ διαχυρίζοντες τοῦ εἶναι αὐτοὺς ἐμπειροτάτους ἢ τοὺς Ἑνετοὺς ἐν παντὶ πράγματι, καὶ δι' ἀπειρίαν μὴ εἰδέναι τὸν Κόκκον Ἰάκωθον ἃ ἐποίησε, οὔτε ἐκεῖνος οὔτε οἱ λοιποὶ τῶν Ἑνετῶν ἃ ἐπιχειρίζοντο· δι' ἣν αἰτίαν τοὺς τεσσαράκοντα ἐκείνους νέους ἀπώλεσαν, δι' οὓς τοσοῦτος οἰκτος ἐγένετο, καὶ τὰς τριήρεις καὶ τὴν γέφυραν τὰς ἐν τῷ λιμένι οὐκ ἐπυρπόλησαν. Ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς τὰ γενόμενα, ἐλθὼν ὠμίλησε τοῖς Ἑνετοῖς καὶ Λιγουρίοις, καὶ λυπούμενος εἶπε· «Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰρηνεύετε. Καὶ ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ ἐξωθεν πόλεμος· καὶ μὴ ἀνκμεταξὺ ὑμῶν μάχεσθε διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ.» Καὶ ἄλλα πολλὰ δημηγορήσας εἰρηνοποίησεν αὐτούς.

259 Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἰδὼν γεγονέναι τὸ ἡμέτερον ἔργον εἰς οὐδὲν χρήσιμον κατὰ τῶν τριήρων, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐζημιώθημεν, περιχρῆς γεγονῶς

quam aliud præstiterunt, nisi quod unam combusserunt triremem. Ignem enim ponti injectum Turcarum turba confestim exstinxit. Juvenes illos egregios et formosos impius ameras ad unum omnes postero mane in conspectu nostro miserabiliter trucidari jussit. Luctus hinc in urbe ingens fuit, tantaque erat imperatoris mœstitia, ut ipse vicissim captivos Turcas in turribus circumcirca occidi juberet, numero ducentos sexaginta. Ortæ sunt ex hac re turbæ, ac magna emersit inter Venetos et Ligures seditio. Dicebant enim et affirmabant Ligures, se omni in re Venetis peritiores esse, et Jacobum Coenm ex imperitia nescivisse, quid faceret, nec perspexisse vel ipsum vel reliquos Venetos, qui auderent: unde quadraginta illi juvenes, propter quos tantus luctus esset, periissent, ac triemes et pons in portu non fuissent incensa. Hæc ubi audivit imperator, adiit Venetos et Ligures, et afflicto animo ita eos allocutus est: «Obsecro vos, fratres, pacem colite: sufficit æternum bellum. Nolite, per misericordiam Dei, mutuum bellum exercere.» Alia multa dicendo tandem eos pacavit.

Ameras cum nostrum adversus triemes inceptum nihil nobis commodi, imò damnum attulisse videret, gaudio exsultans non sine fastu et indigna-

μετὰ σοβαρότητος καὶ ἀγερώχου γνώμης εἰπὼν· «Τὰ ὅσα αὐτοὶ οὐκ ἐδυνήθησαν ἡμῖν ποιῆσαι, ἐγὼ ἀνταμείψομαι,» καὶ ἀνωθεν ἐν τῷ λόφῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου πέραν ἐν τῷ Γαλατᾷ ἐλεθόλει· μεγάλας στήσας, ἵνα τὰς ἡμετέρας νῆας τὰς ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος βυθίσῃ καὶ ἔθεν ἦσαν ποιήσῃ ἀναχωρήσαι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐποίησε οὐχὶ μόνον διὰ τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰς τῶν Λιγουρέων νῆας ἀνταμείψῃται, ὅπως δείξῃ ἡμῖν ὅτι εἰς τὰ πάντα δύναται καὶ ἀγχείνους καὶ πολύτροπός ἐστιν. Ἰδόντες δὲ οἱ ἐν τῷ Γαλατᾷ ὅτι τὰς νῆας ἐθύετο ζημιῶσαι, συναχθέντες εἶπον αὐτῷ· «Οὐκ ἔστι δίκαιον ὅτι τὰς τῶν Λιγουρέων καὶ ἡμῶν ἐμπορικὰς νῆας ζημιῶσαι, φίλοι ὄντες.» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· «Αὗται αἱ νῆες οὐκ εἰσὶν ἐμπορικαὶ, ἀλλὰ λησταὶ θαλάττειοι, καὶ χάριν ἐμπορείας οὐκ ἤλθον ἐνταῦθα, ἀλλ' ἵνα τὸν βασιλεῖα τὸν ἡμῶν ἐχθρὸν βοηθήσωσιν. Ἐγὼ δὲ ὡς προφανεῖς ἐχθροὺς, εἰ δυνατόν, θέλω παιδεῦσαι· ὑμεῖς δὲ ἀπέλθατε μετ' εἰρήνης ὡς φίλοι.» Λοιπὸν τοῦ ἔργου ἀψάμενος, καὶ ἦν ἰδεῖν σημεῖον ὅτι τῇ πρώτῃ ἐλεθόλει ἢ ὁ τεχνίτης τὸ πῦρ ἐπέβαλε τὴν νῆα τὴν τῶν ἄλλων ἀρχουσαν ἐβύθισεν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἰδοῦσαι τὸν κίνδυνον καὶ θέλουσαι φυγεῖν, ἐπὶ τὸ **260** μέρας πλεόν τοῦ Γαλατᾷ ὀλίγον ἐλθοῦσαι τὴν στάσιν ἐποίησαν, ὅπως διὰ τῶν ὑψηλοτάτων οἰκῶν σκέπωνται· αὐτὸς δὲ μὴ φειδόμενος τῶν οἰκῶν πολλοὺς ἐχάλασεν, ἵνα ἀκωλύτως τὰς νῆας μάχηται. Καὶ ἦν θαυμάσαι ὅτι πλεῖον ἢ ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ἐλεθόλεις ρίψας οὐδὲν τι πλεόν τὰς νῆας ἐθλάψεν οὔτε ἀνθρώπων· ἐθανάτωσεν, εἰ μὴ γυ-

tionem dixit, facturum se nobis, quæ nos ipsis facere non potuissemus. Itaque in colle sancti Theodori trans sinum apud Galatam magnas helepoles collocavit, ut naves nostras ad introitum portus constitutas, nisi recederent, submergeret. Atque hoc faciebat non solum propter introitum portus, sed etiam, ut Ligurum navibus par redderet, nobisque ostenderet, se posse omnia et in primis solertem et versutum esse. Galatæi cernentes, ameram naves pessumdaturum esse, frequentes eum conveniunt monentque, æquum non esse, ab iis, quippe amicis, Ligurum et suas adeo mercatorias naves pessumdari. At ille respondit: «Hæ naves non sunt mercatoriarum, sed piraticarum, nec mercaturæ gratia huc advenerunt, sed imperatorem, hostem nostrum, adiutarum. Quare ut hostes manifestos, si potero, eos puniam. Vos, ut amici, abite.» Itaque opus aggressus est, atque accidit, ut magister prima helepoli, cui ignem injecit, navem principem demergeret. Reliquæ naves, animadverso periculo, fuga salutem quærebant et Galatam versus paulo provectæ constiterunt, ut altissimis ædificiis tegerentur. At ille nihil pepercit ædificiis, sed eorum multa diruit, quo libere naves oppugnaret. Verum mirum hoc accidit, ut centum et triginta amplius helepolibus usus, nihilo magis navibus noceret, nec hominem ullum interficeret.

ναϊκά τινα πέτρα προσῶτα ἐκ τῶν τειχῶν ἀπέκτινεν.

Ἡμέρας γάρ τινας ὁ ἀμνηρᾶς οὐ τελείαν συμπλοκὴν, ὡς σύνηθες, ἐνέειδεν ἡμῖν ὡς τὸ πρότερον, εἰ μὴ ἀκροβολισμοὺς μακρόθεν· καὶ ταῖς ἐλεθόλαις ἡμέρα τε καὶ νυκτὶ οὐκ ἔπαυον τὰ τεῖχη σφοδρῶς τύπτειν. Καὶ τινες μὲν οἱ μὴ ὄντες ἔμπειροι τοσοῦτον τοῦ πολέμου, ὡς ἔβλεπον μὴ γίνεσθαι συμπλοκὴν, τοὺς διατεταγμένους τόπους αὐτῶν ἀφίνοντες ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἤρχοντο· οἱ δὲ Τούρκοι εὐκχερίαν εὐρίσκοντες μετὰ ὀνύχων σιδηρῶν ἦτοι ἀγκίστρων ἐν τισι τόποις τὰς μεστέας χώματος σφυρίδας, ὅπου ἦσαν εἰς σκέπην τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ συμπλοκῇ, κάτω ἔσυρνον· οἱ δὲ δήμαρχοι ἀντ' αὐτῶν ἐτέρας εὐθύς ἔβαλον. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἢ τι συμβαίνει γενέσθαι ὦ τρόπῳ εἰρήκαμεν, τοὺς τοιοῦτους σφοδρῶς ἠπαύλησεν. Αὐτοὶ δὲ ἀπεκρίναντο λέγοντες ὅτι διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς φαγεῖν καὶ πιεῖν, τέκνα τε καὶ γυναῖκας, τοῦτο ἐποίησαν. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὤρισεν ἵνα ὅσοι **261** τινὲς οἱ μὴ θυνάμενοι μάχεσθαι διὰ γῆρας ἢ δι' ἐτέραν αἰτίαν, τοὺς ἄρτους καὶ πᾶν βρώσιμον διαμερίζειν ἐν τοῖς οἴκοις καὶ ἐν τοῖς πύργοις κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐνὸς ἐκάστου. Καὶ ὁ πόλεμος ἡμέραν καθ' ἡμέραν τῦξανε διὰ τὸ καθ' ἐκάστην εἰς τοὺς ἐναντίους ἐκ τοῦ τῆς Ἀσίας κλίματος νέος στρατὸς οὐ διελίπεν ἐρχεσθαι· τὰ δὲ ἡμέτερα ὀλιγόστευον καὶ ἐταπεινοῦντο, ὡς περ σελήνη λευψίφωτος, διὰ τὸν καθημερινὸν θάνατον. Τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀπειθεῖς καὶ ἀπάνθρωποι **C** τὰ ἡμῶν ταπεινοῦσθαι βλέποντες, εὐρόντας τὸν

nisi quod lapis de muro delapsus mulierem aliquam occidit.

Diebus aliquot ameras non justa, ut solebat, pugna nos exercuit, sicut ante, sed omnia jaculationibus; helepolisibus tamen nec die nec nocte cessavit acriter mœnia arietare. Itaque quidam rei militaris non admodum periti, cum pugnam non committi viderent, relictis stationibus domos abibant. Quam opportunitatem Turcæ aucupati, unciis ferreis sive harpagonibus nonnullis in locis corbes ad legendum in pugna militem terra impletas detraxerunt, pro quibus tribuni illico alias reposuerunt. Imperator ubi a duce, quid fieret, rescivit, **D** graviter illos increpavit: qui responderunt, quoniam non haberent, quod ederent aut biberent, nec liberi nec uxores, ita se egisse. Hoc audito, imperator constituit, ut quotquot senectute vel alia re impedirentur, ne pugnarent, his pro cujusvis conditione panis et reliquis cibis per oides et turres distribueretur. Interim bellum in dies ingravescebat, cum ad hostes ex Asia quotidie recentes copie adventarent, nostræ autem res lunc decrescentis instar imminebantur et extenuarentur quotidiana cæde. Insuper quidam de nostris, contumaces et feroces homines, cum nos in angustias adduci viderent, perversis suis cupiditatibus occasionem nacti, perpetuo turbas et seditiones

A καιρὸν εἰς τὰς πονηρὰς ἐρέξεις, στάσεις καὶ ἀκαταστασίας καθ' ἡμέραν ἐποιοῦν, καὶ ὕβρεις καὶ λοιδορίας εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως κατὰ τοῦ δυστυχοῦς βασιλέως καὶ τῶν ἐτέρων ἀρχόντων ἐξέχεον ἐκ τοῦ μιαινοῦ αὐτῶν λάφυργος, μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενοι μήτε τὸν βασιλέα ἢ τοὺς ἀνθρώπους ἐντρεπόμενοι. Αὐτὸς δὲ ὁ τρισμακάριστος τὸ τοῦ Δαβὶδ ῥητὸν μιμούμενος τὸ· « Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἀλαλὸς ἐγενόμην, καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἀνθρώπος οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῇ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμοὺς, ὅτι οἱ ἐχθροὶ μου ζῶσι καὶ κεκραταίωνται ὑπὲρ ἐμέ, ὅτι ἐπληθύνθησαν οἱ μισοῦντές με ἀδίκως. » Καὶ τινὲς μὲν προσήρχοντο αὐτῷ λέγοντες ὅτι Ὁ θεῖνα καὶ ὁ θεῖνα τάδε ἔφη· τινῶν δὲ περιπατῶν ἤκουσ. Καὶ ἐν ἡμῖν ἐπληρώθη τὸ ῥητὸν τὸ φάσκον **262**· Τῶν μὲν εὐτυχούντων πάντας ἀνθρώποι φίλοι, τῶν δὲ δυστυχούντων οὐδ' αὐτὸς ὁ γεννήτωρ. »

Τῇ δὲ εἰκοστῇ τετάρτῃ τοῦ Μαΐου ἀψιθυρίσθη ὅτι ὁ ἀμνηρᾶς βούλεται διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τῇ εἰκοστῇ ἐνάτῃ τοῦ αὐτοῦ πολεμῆσαι ἡμᾶς σφοδρῶς μετὰ συμπλοκῆς καὶ συρρίξεως. Οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ δήμαρχοι πάντες, καὶ μάλιστα Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανός, οὐκ ἔπαυον πᾶσαν μηχανὴν ποιεῖν εἰς ἀντιπαράταξιν τῶν ἐναντίων, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τοὺς τεῖχους τοὺς ἐμπροσθέντας ἐν τῇ τύπτεισθαι ὑπὸ τῶν ἐλεθόλων ἐδιώρθωνον μυριοτρόπως. Εἶτα ὁ Ἰουστινιανὸς στείλας πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Νοταρᾶν ἐζήτηε ἐξαποστεῖλαι αὐτῷ ἐλεθόλαις τινάς, αἱ ὑπῆρχον ἐν τοῖς μέρεσιν οὗ ἐφύλαττεν αὐτός. Ὁ δὲ κύριος Λουκάς ὁ Νοταρᾶς οὐκ ἠθέλησε δοῦ-

excitabant, et ore scelesto per plateas et vicus urbis maledicta et contumelias in imperatorem et reliquos principes conjiciebant, nec Deum nec imperatorem vel homines veriti. At ille ter beatus vir Davidis dictum imitabatur: « Ego autem sicut surdus non audiebam, et tanquam mutus eram, factusque sum sicut homo non audiens nec habens in ore redargutiones, quoniam inimici mei vivunt et prevaluerunt super me et qui injuria me oderunt, multiplicati sunt. » Et adibant eum, qui narrarent, hunc vel illum talia de ipso effutire: quosdam etiam præteriens ipse audiebat. Denique in nobis tum illud eventum habuit: « Felicium omnes sunt amici, infelicium ne ipse pater quidem. »

Die Maii vicesimo quarto fama manavit, ameram vicesimo nono ejusdem mensis terra marique acri-ter nos bello et dimicatione adorturam esse. Itaque duces et tribuni omnes, inque primis Joannes Justinianus, non desinebant moliri omnia ad resistendum hostibus, ac tota nocte muros helepolis pulsu concussos mille modis instaurabant. Misit tum Justinianus ad Notaram, magnum ducem, ut cederet sibi helepolis aliquot in his locis constitutas, quibus is præerat. At recusavit Lucas Notaras eas tradere, quod etiam in sua regione necessarie essent. Respondit Justinianus, minime

ναὶ αὐτὰς, λέγων ὅτι καὶ ἐν ἐκείναις ταῖς μέρσαι A
ἀνάγκη ἦν εἶναι αὐτάς. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀντέλε-
γεν ὅτι οὐδεμία χρεία ἦν ἐλευθερίας τσαούτας εἶναι
ἐν ἐκείναις ταῖς μέρσαι ταῖς ὑδατοῖς. Διὰ ταῦτα
μὲν οὖν τὰ αἰτία ἦλθον καὶ εἰς λόγους νεωτερικοῦς,
καὶ ὕβρεις ἐξέχον ἐκατέρωθεν τῶν στομάτων εἰς
κατὰ τοῦ ἑτέρου, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν Νοταρᾶν
ἀνωφελῆ καὶ ἀλάστορα καὶ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος
ἐκάλει, **263** αὐτὸς δὲ πάλιν αὐτὸν ἐξ ἐναντίας
ὑβρεσιν ἐρέταις ἐνάπλυε. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς
ταῦτα παραλαβὼν αὐτοὺς κατ' ἰδίαν λέγει· « Ἀδελ-
φοί, οὐκ ἔστι καιρὸς ἀναμέσον ἡμῶν τοιοῦτως ποιεῖν
καὶ λέγειν καὶ μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς μισοῦσιν
ἡμᾶς συγχωρήσωμεν καὶ τῷ Θεῷ δευθῶμεν ἵνα λυ-
τρωθῶμεν ἐκ τοῦ προφανοῦς στόματος τοῦ αἰσθη-
τοῦ τούτου δράκοντος. » Καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους B
λόγους αὐτοῖς εἰπὼν εἰρηνοποίησεν αὐτοὺς, καὶ
ἕκαστος τούτων ἐν τῷ ἐμπιστευθέντι αὐτῷ τόπῳ
ἐπανέστρεψε, τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἐκπληρῶν. Ὁ
δὲ Ἰουστινιανὸς φοβερὸς ἐφάνη τοῖς ἐναντίοις καὶ
μάλιστα ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐν τῷ λέγειν καὶ
διορθῶναι καὶ πράττειν, καὶ ἀκροβολισμοῦς καὶ
συρρήξεις καθ' ἑκάστην ἡμέραν κατὰ τῶν ἐχθρῶν
ἐποιεῖ, καὶ πολλοὺς μὲν ἐζώγει, ἑτέρους δὲ
μαχαίρας ἐποιεῖ παρανάλωμα. Καὶ τὰ κατορθώ-
ματα καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς οἱ πάντες θαύμαζον,
καὶ λυτρωτὴν καὶ σωτῆρα τῆς πόλεως ἔλεγον. Πλὴν
οὐκ εἰς τέλος οὕτως ἐνέμεινε, ἀλλὰ τὴν φήμην ἦν
μετὰ ἀνδρίας ἐκέρδησεν, ὕστερον ἢ δαιλία διέ-
φθειρεν.

Ἦμῶν δὲ οὕτως ἐχόντων, ἰδοὺ τις φήμη ψευδῆς
ἐβρέθη εἰς τὸ ἐναντίων στρατόπεδον, ὅτι ἐκ τῆς

opus esse tot helepolibus in locis illis aquosis. Ex
hac causa ad sermones fervidiores processum est,
et utrinque se lacessebant conviciis, et Justinia-
nus quidem Notaram hominem ineptum et pestife-
rum et inimicum patriæ appellavit, hic in illum
alia vicissim convicia sudit. Quæ cum audisset
imperator, cum utroque seorsum collocutus : « Fra-
tres, inquit, minime tempus est ita inter vos agendi,
loquendi et certandi, quin potius etiam his, qui
oderunt nos, ignoscamus, et Deum precemur, ut
liberemur a faucibus hujus, quem ante oculos
videmus, draconis. » Aliis pluribus verbis usus in
amicitiam eos restituit, et uterque in commissum
sibi locum ad munus sui functionem rediit. Jus-
tinianus hostibus, illis præsertim diebus, terribilis
erāt dictis, consiliis, factis, ac quotidie eos jacu-
lationibus et præliis vexavit et eorum multos tum
cepit tum gladio confecit. Admirabantur omnes
hujus viri consilia et facinora eumque vindicem
et servatorem urbis prædicabant. Verum non ad
finem usque talem se prastitit, sed quam sibi
fama fortitudine pepererat, eam postea timiditate
amisit.

Hæc cum rerum nostrarum conditio esset, falsus
rumor per exercitum hostilem percrebuit, ad opem
nobis ferendam ex Italia classem adventare, item

Ἰταλίας στόλος εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως ἔρχεται,
ὁμοίως καὶ ὁ Ἰαγκὸς ὁ κυβερνήτης τῶν Οὐγγάρων
μετὰ πλείστων στρατῶν ἱππικῶν τε καὶ **264**
πεζῶν. Ἀκούσαντες δὲ οἱ υἱοὶ τῆς Ἄγαρ, φόβος
δίστασις πλείστας αὐτοὺς· καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἀρᾶς
ἔλεγον καὶ διεγόγγυζον, λέγοντες ὅτι αὐτὸς ἔσται ὁ
ἀφανισμὸς τοῦ γένους αὐτῶν διὰ τὴν ὀδύνην ἐπι-
χειρῆσθαι αὐτοὺς. Ὁσαύτως καὶ ὁ ἀμηρᾶς μετὰ
ὑπάρχων διαλογισμῶν καὶ ταραχῆς καὶ δειλίας,
καὶ πάντα ἢ βουλὴ αὐτοῦ περίλυπος ὑπῆρχε, πρῶ-
τον μὲν εἶδοι ἐβρέθη αὐτοῖς περὶ τῆς βοήθειας,
δεύτερον δὲ θεωροῦντες πῶς τσοῦτον ἀτράτευμα
φοβερὸν καὶ ἀναριθμητὸν διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσ-
σης τσοῦταις ἡμέραις οὐδὲν ἐκατέρωθεν, καὶ
πολλάκις τσοῦταις μηχαναῖς καὶ δυνάμει τὰς
κλίμακας ἐν τοῖς τείχεσι βαλόντες κακῶς ἀπεπέμ-
φθησαν καὶ ἀπεκρημνίσθησαν, καὶ φόβος πάλιν
κατ' αὐτῶν ἐγένετο, ὥστε τοῖς Τούρκοις τοῖς ἐν
τοῖς τείχεσι δαιλία προσήγγισεν· τρίτον δὲ ὅτι
ἐθεώρουν σημεῖον. Ὡς ἀστράπτειν καταβαλεῖον ἐξ
οὐρανῶν καὶ εἰς ὅλης τῆς νυκτὸς ἀνωθεν τῆς πό-
λεως ἐπέδιδόσκον αὐτήν. Καὶ ὡς εἶδον αὐτὸ τὸ
φῶς, ἐν πρώτοις ἔλεγον ὅτι Ὁ Θεὸς ὠργίσθη τοῖς
Χριστιανοῖς καὶ ἤθελεν αὐτοὺς κατακαῦσαι καὶ
ἡμῖν παραδῶσαι δούλους. Ἐπειτα δὲ ὡς εἶδον ὅτι
πάντοτε μετὰ αἰσχύνης ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν
κλιμάκων ἀπεκρημνίζοντο καὶ τσοῦταις μηχαναῖς
ποιούντες καὶ οὐδὲν ἴσχυσαν, καὶ ὡς ἤκουσαν καὶ
ψευδῆ φήμην περὶ τοῦ στόλου τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ
C Ἰαγκοῦ, πάλιν περὶ τοῦ φωτὸς **265** ἐκείνου
ἔλεγον ὅτι Ὁ Θεὸς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πολεμεῖ
καὶ σκέπει αὐτοὺς καὶ ἀντιλήπτωρ αὐτῶν ἔστι,

Jancum Hungarorum principem cum copiis eque-
stribus et pedestribus maximis. Quæ ubi audiverunt
filii Agar, timor ingens eos invasit : amaram male-
dictis proscindebant murmurantesque dicebant,
ipsum generis sui perniciem fore, a quo coacti co-
narentur, quæ perfici non possent. Ipse quoque
ameras agitabatur consilii inopia, perturbatione ac
metu, totusque senatus ejus tristabatur, primum
quidem, quod de adventante auxilio audiebant, de-
inde, quod videbant, tantum tamque terribilem ex-
ercitum terra marique tot diebus nihil proficere,
sed sæpissime, scalis omni adminiculo et summo
labore mœnibus applicatis, milites male repellere et
detrudi et magna cæde posterni, ut jam qui in mu-
ris essent Turcæ, formidine trepidarent. Huc ac-
cessit tertio loco, quod portentum viderunt. Lumen
fulminis instar coruscum, de cælo supra urbem de-
missum, tota nocte eam obtexit. Quod lumen ubi
animadvertierunt, primum jactabant, Deum succen-
sere Christianis eosque exassurum et sibi in servi-
tium traditurum esse. Deinde autem, cum ubique
se cum dedecore de mœnibus et scalis deturbati
et tanta machinarum vi nihil prospere agere ani-
madvertierent, ac falsum perciperent de classe Itala
et Janco rumorem, rursus lumen illud ita interpre-
tati sunt, ut dicerent, Deum pro Christianis pugnare,

διὸ καὶ ἡμεῖς ἀνευ θελήματος αὐτοῦ οὐ δυνάμεθα λυπεῖσθαι οὐδὲν. Καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ὁ ἀμηνόρῃς, ὡς εἴπομεν, καὶ πᾶς ὁ στρατὸς αὐτοῦ λυπούμενος καὶ κατηφής ὑπῆρχον· ὅς βουλευθεὶς ἐπὶ τὴν αὐριον ἐγερθῆναι καὶ τὴν πολιτορχίαν λῦσαι. Τῇ δὲ αὐτῇ ἐσπέρα ἐν ἣ ἐπὶ τὴν αὐριον ἐβούλοντο ἵνα ἀπέλθωσιν, ὁρῶσι πάλιν, ὡς σύνητες, τὸ φῶς ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαίνειν. Καὶ οὐχ ἠπλωτο, ὡς σύνητες τὸ πρότερον, ἕως ἄνωθεν τῆς πόλεως ἰστάναι δι' ὄλης τῆς νυκτός, ἀλλ' ἐκ μακροῦ μόνον ἐφάνη καὶ εὐθύς διασκορπισθὲν ἀφανὲς ἐγένετο. Ὡς οὖν εἶδον αὐτὸ ὁ ἀμηνόρῃς καὶ πάντες οἱ αὐτοῦ, χαρᾶς πολλῆς πλησθέντες ἔλεγον· «Ὁ Θεὸς τὰ νῦν ἐγκατέλειπεν αὐτούς.» Καὶ αὐτὸ ἔκριναν οἱ τῆς μισαρᾶς αὐτῶν καὶ ἀσεβοῦς θρησκείας καὶ πλάνης σοφοὶ καὶ γραμματεῖς πῶς τὴν πόλιν κερδήσωσι τὸ φῶς ἐδήλου· καὶ οὕτως πάντες ἐλπίδας εἶχον χρηστάς ὄν καὶ ἐπέτυχον διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν.

Ἄλλι πασιᾶς μὲν ὁ πρῶτος τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ὁ ὑπὲρ πάντας δόκιμος καὶ πρακτικὸς, θεωρῶν τὸν ἀμηνόρῃν οὕτως διαλογιζόμενον καὶ τοὺς ἑτέροισι πάντας μεστοῦς φόβου καὶ δειλίας, εἰς τὸ φαινόμενον καὶ αὐτὸς ἐλυπεῖτο, ἐσῶθεν δὲ ἠγαλλιᾶτο. Καὶ ἡ αἰτία ἦν ὅτι αὐτὸς πάντοτε τῷ ἀμηνόρῃ ἐν ταῖς βουλαῖς **266** ἔλεγεν ἵνα μὴ πόλεμον ἐγείρῃ κατὰ τῆς πόλεως, ὅπως μὴ οἱ δυτικαὶ αὐθένται ἀκούσωσι καὶ συναχθέντες ὁμονοήσωσι καὶ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐξώσωσι. Καὶ τότε πάλιν δεικνύων ὡς λυπούμενος ἦν ἔλεγε τῷ ἀμηνόρῃ· «Ἐγὼ εἰς ἀρχῆς ταῦτα ἐνωτιζόμεν ἡμῶν περὶ τούτων πῶς ἐμελ-

λον γενέσθαι, καὶ πολλάκις ταῦτά σοι εἶρηκα, καὶ οὐκ ἤκουσάς μου. Τὰ νῦν δὲ πάλιν, ἐὰν ἀρεστόν σοί ἐστιν ἵνα ἐκ τῶν ἐντεῦθεν ἀναχωρήσωμεν, καλόν ἐστιν, ἵνα μὴ τι χεῖρον γένηται.» Καὶ ὁ ἀμηνόρῃς ἀκούων τοὺς λόγους τούτους ἠμυδανῆς ἐκ τῆς λύπης καὶ τῆς περιφρονήσεως ἐπανέμεινεν, πῶς μετὰ αἰσχύνης τοσαύτης ὡς φεύγων ἀναχωρήσῃ. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν οὕτως ἐστῶτα καὶ διαλογιζόμενον Σογᾶν πασιᾶς ὁ δεύτερος βεζῖρης αὐτοῦ, ἐσυμβούλευσε τὸν ἀμηνόρῃν ἵνα τὴν μάχην κινήσῃ καθ' ἡμῶν, καὶ διὰ τὸ φθονεῖν τῷ Ἄλλι πασιᾶ· κεκρυμμένην γὰρ ἔχθραν εἶχον ἀναμεταξύ. Καὶ οὕτως ἀναθάρρυνας αὐτὸν λέγει· «Ἴνα τί, ὦ ἀμηνόρῃ, ἐστηκας σκυθρωπὸς καὶ λυπούμενος, καὶ τίς ἡ δειλία ἢ ἐμπροσθεῖσά σοι, καὶ τίνες οἱ ἀναβαίνοντες διαλογισμοὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου; ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ ἐστι. Μὴ λυπήσῃ. Οὐχ ὄρας διὰ τοῦ φωτός ἐκείνου σημεῖον ὅτι τὴν πόλιν ταύτην εἰς χεῖρά σου δώσει; Οὐχ ὄρας τοσοῦτου μὴ ἀριθμητοῦ στρατοῦ πλήθος ὃ ἔχεις, καὶ καλῶς εἰ ἠτοιμασμένος, καὶ πᾶσα ἡ προπαρασκευῆ πολλῆ καὶ καλῆ; Ὁ στρατὸς **267** τοῦ Μακεδόνα Ἀλεξάνδρου τοσοῦτος οὐχ ὑπῆρχε ποτε ὡς ὁ εὖς, οὐδὲ τοσαύτας παρασκευὰς αὐτὸς εἶχε· καὶ τὸν κόσμον ἐκυρίευσεν ὁμοῦς. Ἐγὼ μὲν οὐ πιστεύω οὔτε ἐλπίζω ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐνταῦθα στόλον ἐλθεῖν, ὡς τινες λέγουσιν καὶ ὁ ἀδελφός μου ὁ Ἄλλι Πασιᾶς εἶρηκε, διὰ τὸ μὲν καλῶς οἴδατε ὅτι ἡ πολυαρχία τῶν Ἰταλῶν αὐθέντων καὶ τῶν ἑτέρων ἐσπερίων ἀνάρχους ποιεῖ αὐτοὺς εἶναι, καὶ ἀναμέσον αὐτῶν οὐκ ἐστιν ἁμόνοια. Καὶ ὅταν πάλιν τινὲς αὐτῶν ὁμονοήσωσι μετὰ κόπου

eos tueri et defendere, quo invito ipsi nihil possent proficere. His de causis ameras, ut diximus, cum universo exercitu in tristitia et mœrore erat, qui adeo postero die, soluta obsidione, recedere vellet. At ea ipsa vespera, cum sequenti mane discessuri essent, rursus, ut ante, lumen illud cœleste conspiciunt: verum non perinde ac prius diffundebatur, donec supra urbem consisteret tota nocte, sed a longinquo tantum comparuit et subito dispersum evanuit. Quod ut ameras et reliqui omnes viderunt, magna perfusi lætitia, exclamarunt, Deum nunc nos deseruisse. Item execranda et impiiæ superstitionis et erroris eorum sapientes ac scribæ ex illo lumine vaticinabantur, Turcas urbe potituros esse. Ita omnes spem bonam conceperunt, qua propter peccata nostra non sunt frustrati.

Alii pasias, princeps senatus, vir præ cæteris spectatus et solers, cum ameram sic fluctuare et reliquos omnes meum et trepidatione agitari videret, in speciem tristis erat, rêvera exultabat. Cujus rei causa erat, quod ameram in consiliis a bello contra urbem suscipiendo perpetuo deterrere studuerat, ne occidentales principes, re audita, fœdere juncti, Turcas ex Europa ejicerent. Itaque tum rursus mœstitiam simulans, ameram sic compellavit: «Ego ab initio ita hæc eventura esse prædicabam, ac sæpe tibi edixi, nec audisti me. Nunc denuo, si ita

placeat tibi, suadeo, ut hinc recedamus, ne pejus quid accidat.» Qua oratione audita, ameras tristitia et sollicitudine prene contabuit, quod tanta cum ignominia in modum fugæ recedendum esset. Cum cum ita stantem et cogitabundum videret Sogam pasias, secundus vizires ejus, ut bello nos premeret, ei suasit, Invidia erga Alii pasiam commotus. Occultam enim hi inter se exercebant inimicitiam. Itaque eum cohortatus, «Quid, inquit, amera, ita mœstus et afflictus es? Quæ te formido invasit, aut quæ cogitationes subierunt animum tuum? Deus tecum est: mitte sollicitudinem. Annon e luminis illius ominè intelligis, eum tibi urbem hanc in manus traditurum esse? nonne innumeri hujus, quem habes, et egregie instructi exercitus multitudinem et tantum ejusdem et tam eximium apparatus cernis? Alexandri Marcedonis olim copiæ non tantæ fuerunt, quantæ tuæ sunt, nec tantus ejusdem apparatus bellicus: et tamen orbem terrarum is expugnavit. Equidem ego non credo, nec spero, ex Italia classem affore, ut quidam aiunt, et affirmavit cum maxime Alii pasias, frater meus: si quidem bene nostis, multitudinem Italicorum et reliquorum occidentalium principum facere, ut sine imperio sint, nec vigere inter eos concordiam. Quodsi quidam eorum multo labore multisque conditionibus pacem firmarint, non lengo, hercle, sed

καὶ συμβάσεων πολλῶν, ἐν ὀλίγῳ καιρῷ καὶ οὐκ
εἰς μάκρος λύεται ὁ τούτων σύνδεσμος· καὶ ἐν
συνέρισμῳ ὄντες εἰς κατὰ τοῦ ἑτέρου περιεργάζε-
ται, πῶς ἀρπάξαι θυνήσεται τὰ τούτου, καὶ ἀλλή-
λους προσέρχονται καὶ φυλάττονται. Πολλὰ μὲν
οὖν βουλευόνται καὶ λογίζονται καὶ λέγουσι, καὶ
ὀλίγα πράττουσιν, καὶ ἡ τῆς ἑσπέρας βουλή τῷ
πρωτῷ οὐκ ἀριστή ἐστὶ πάλιν αὐτοῖς. Καὶ ὅταν ἡ
βουλή σταθῇ, ἐν τοῖς ἔργοις χρονίζουσι· καὶ τοῦτο
ποιοῦσιν, ἵνα κατὰ τὰς γνώμας αὐτῶν καὶ ὀρέξεις
καιρὸν ἐπιτήδειον εὑρωσι. Καὶ ὅταν ἔργον τι ἐπι-
χειρισθῶσι καὶ ἀρχὴν ποιήσωσιν, οὐδὲν κατορθώ-
νουσι διὰ τὰς ἀσυμφωνίας αὐτῶν. Καὶ μάλιστα τὰ
νῦν, καθὼς γινώσκετε, νέας διαφορὰς ἀναμέσον
μέρος τι ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν. Καὶ ὁμοίως πάλιν ἐγὼ
ἔρω, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον δι' ἁς αἰτίας εἴρηκα· εἰ
στόλος κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἔλθῃ, **268**
τί ἐξ αὐτοῦ ἀνάγκη ἡμῖν, ὅτι οὐδέποτε ἐλεύσεται
λαῶς ὅτος τὸν ἀριθμὸν τὸ ἡμῖν τοῦ ἡμετέρου στρα-
τοῦ, ἀλλ' οὔτε τὸ τέταρτον μέρος. Διὰ τοῦτο, ὦ
ἀμηνῶν ἡμέτερε ἀθύντα, θάρσει. Οὐκ ἀνάγκη ἐστὶ
πρὸς τὸ παρὸν φόβον σε ἔχειν εἰ μὴ μόνον ἐκ Θεοῦ.
Καὶ ἀνδρίζου καὶ ἀγάλλου καὶ ἰσχυε, καὶ τῇ τέχνῃ
τῇ τοῦ πυρὸς οὐκ ἐκνησον σήμερον καὶ αὔριον, ἵνα
μετὰ τῶν ἐλεθόλεων, ὅσον δυνατόν, τὰ τεῖχη πλέον
επιεινώσης. Ὁ γὰρ τοιοῦτοι λόγοι καὶ βουλαὶ τῷ
ἀμηνῶν πλείστα ἤρεσκον, καὶ χαρίεις ἐναπίμεινε,
καὶ ἀναφυγὴν ἐκ τῆς λύπης ἔλαβε. Καὶ προστάξας
λέγει αὐτῷ· « Ἀναθεώρησον τὸν στρατὸν ἐν τῇ
νυκτὶ ταύτῃ, καὶ γνώρισον αὐτούς, ἐν τίνι γνώμῃ
εἰσίν. » Αὐτὸς δὲ ποιήσας τὸ προσταχθὲν καὶ ἐλθὼν

λέγει· « Εἶδον τὸν στρατὸν καὶ ἐγνώρισα. Τοσοῦ-
τὸν ἐστὶν· μάχου μετὰ χαρᾶς, καὶ ἡ νίκη ἡμετέρα
ἐστίν. » Ἀπεκρίθη οὖν ὁ ἀμηνῶν καὶ εἶπε· « Λοι-
πὸν, ὦ Σογάν, ἀρεστόν σοι ἐστὶν ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ
νῦν τὴν τύχην γνωρίσωμεν, εἰ ἀρεστὸν αὐτῇ ἐστὶν
καὶ βοηθήσῃ ἡμῖν ὡς καὶ ἑτέροις πολλοῖς. Στείλον
οὖν ἐπὶ τὸν Γαλατᾶν φυλακὴν τινα, ἵνα μὴ λα-
θραῖως ἐξ αὐτοῦ περάσωσιν καὶ τῇ πόλει βοηθή-
σωσιν. »

Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἄλι πασιᾶς ἐλυπήθη λίαν,
αἰσχυνομένης **269** ὅτι ὑπερίσχυσαν οἱ λόγοι τοῦ
Σογάν πασιᾶ, καὶ ἐκ τοῦ φόβου ἤθελεν, εἰ δυνατόν,
ποιῆσαι μηχανὴν ἵνα οὐδὲν πράξωσιν κατὰ τῆς
πόλεως. Ἐρήνυσεν τῷ βασιλεῖ τὰ συμβάντα καὶ
παρήγει αὐτὸν μὴ φοβεῖσθαι, διότι ἐν τοῖς πολέμοις
ἄδηλός ἐστὶν ἡ τύχη πολλάκις· καὶ διὰ τοῦτο οἱ
φύλακες φυλαττέτωσαν ἀγρόπνως. Ἦν δὲ τοῦτο τῇ
ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Μαΐου ἑσπέρας. Ὁ δὲ Ἀμη-
ρᾶς προστάξας δι' ὅλης ἐκείνης τῆς νυκτὸς καὶ τῆς
ἐπιούσης ἡμέρας φῶτα καὶ φανούς ποιήσωσι, καὶ
νήστεις δι' ὅλης τῆς ἡμέρας διατελέσωσι καὶ ἐπτά-
κις λουσθῶσι, καὶ τοῦ Θεοῦ νήστεις καὶ καθαροὶ
δειθῶσιν, ὅπως τὴν πόλιν νικήσωσιν· ὃ καὶ ἐγένετο.
Τῇ δὲ δευτέρῃ ἑσπέρας ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν μετὰ τὸ
ἀριστήσαι αὐτούς ὁ οὖν ἀμηνῶν σταθεῖς δημηγορῶν
ταῦτα ἔφη·

εἰ. ὦ τέκνα φίλτατα, παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ αὐ-
τοῦ προφήτου Μωάμεθ καὶ ἐμοῦ τοῦ δούλου αὐτοῦ
δέομαι καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα ἐπὶ τὴν αὔριον ἄξιον
ἔργον μνήμης αἰωνίου ποιήσητε, ὡς καὶ οἱ πρὸ
ἡμῶν πανταχοῦ ἕως τοῦ νῦν, ὡς φανερόν ἐστιν,

brevi tempore horum foedus rumpitur; quique vin-
culo conjuncti sunt, alii aliorum ditioni aliquid
detrahere conantur, ac mutuo sibi insidiantur ca-
ventque. Multa illi consultant, ratiocinantur, lo-
quuntur, pauca praestant: quod vespere ineunt con-
siliium, mane non jam probant: aut si stet sententia,
rebus cunctantur: quod propterea faciunt, ut cupi-
ditatibus et consiliis suis aptum nanciscantur tem-
pus. Si opus quodpiam aggressi sint et ejus fecerint
initium, nihil tamen propter sententiarum discre-
pantiam recte agunt. In primis hoc tempore, ut
nostis, pars eorum novam alit discordiam. Verum
fac, ut fiat, quod propter eas, quas dixi, causas
fieri nequit: si revera veniat classis ex Italia, quid
inde nobis periculi minetur, quandoquidem eorum
exercitus non dimidia pars, imo ne quarta quidem
hujus multitudinis erit, quam nos habemus. Quare,
ameras, domine noster, bonum animum habeto; nulla
causa nunc quidem est, cur periculum metuas nisi
a solo Deo. Itaque fortis, laetus et alacer esto, et
quidquid vi ignis eliciri potest, hodie et cras ne in-
termittatur, ut helepolibus moenia, quantum pos-
sunt, alterantur. Hic sermo et consilium ameras
vehementer placuit, et animum ejus e priore mor-
sistitia gaudio perfudit et recreavit. Itaque mandavit
ei, ut ea ipsa nocte obiret exercitum et exploraret,
quo animo essent milites. Illi jussis obsecutus, re-

diit et, « Lustravi, inquit, et exploravi exercitum.
Hoc scito: pugna laeto animo, stat a nobis victoria. »
Respondit Ameras: « Jam igitur, mi Sogan, si vi-
detur tibi, nos quoque fortunam nunc exploremus,
ut cognoscamus, placeatue ei, nos adjuvare, ut ad-
juvat alios multos. Quare mitte Galatam custodiam,
ne clam huc trajiciant et urbi opem ferant. »

His auditis, Ali Pasius magnopere doluit, pudore
motus, quod Sogan pasiae sententia praevaluisset,
constituitque ex invidia, ut, si posset, impediret,
ne quid proficerent adversus urbem. Significavit
imperatori, quid accidisset, eumque hortatus est,
ne metueret, quoniam in bellis varia et anceps for-
tuna soleret esse. Proinde custodes excubias per-
vigiles agerent. Agebatur hoc vespere vicesimi sep-
timi diei mensis Maii. Ameras imperavit, ut per
totam eam noctem et sequentem diem, ignes faces-
que arderent, milites toto die jejunarent et lavaren-
tur septies, ac Deum jejuni totique suppliciter roga-
rent expugnationem urbis. Ita cum factum esset,
altera vespere sub occasum solis post prandium
ameras talem ad milites concionem habuit:

5. « Filii dilectissimi, per Deum et Mohametem,
prophetam ejus, et me, ejusdem servum, obsecro
vos hortorque, ut crastino die rem peragatis omnium
saeculorum memoria dignam, quales ad hunc usque
diem majores ubivis fecisse constat, et alacri, ge-

ἐποίησαν, καὶ μετὰ προθυμίας καὶ γενναιότητος καὶ
 μεγαλοψυχίας τοὺς τοίχους ἀνωθεν μετὰ τῶν κλι-
 μάκων ὡς πτερωτοὶ διέβησαν· καὶ τὴν οἴκηον ἦν
 οἱ πρὸ ἡμῶν, ὡς εἶπομεν, ἐκίρθησαν καὶ ὁ Θεὸς
 ἐχαρίσατο, μὴ γένοιτο ἵνα ἡμεῖς ἀπολέσωμεν αὐ-
 τήν, ἀλλὰ μάλιστα νῦν ἡ ὥρα ἤγγικεν ἵνα αὐτὴν
 πολυπλασίως **270** αὐξήσωμεν. » Καὶ ἑτέρους πολ-
 λούς λόγους στρατιωτικούς εἰπόν αὐτοῖς διέγειρα
 τούτους εἰς μεγαλοψυχίαν, ἵνα γενναίως πράξω-
 σιν. Εἶτα λέγει· « Καὶ ἂν καὶ ἐξ ἡμῶν τινες ἀπο-
 κτανθῶσιν, ὡς ἴθος ἐστὶν ἐν τοῖς πολέμοις, γεγραμ-
 μένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καλῶς οἶδατε διὰ
 τοῦ ἡμετέρου κορᾶν τί φησὶν ὁ προφήτης, ὅτι ὁ
 ἀποθανὼν ἐν καιρῷ τοιοῦτω ὀλόσωμος ἐν τῷ πα-
 ραδείσῳ μετὰ τοῦ Μωάμεθ ἄριστήσεται καὶ πιεῖ, **B**
 καὶ μετὰ παίδων καὶ μετὰ γυναικῶν ὡραίων καὶ
 αἰσθητικῶν ἐν τόπῳ χλοερῷ καὶ μεκρυρισμένῳ ἀν-
 θισιν ἀναπαυθῆ, καὶ ἐν λουτροῖς ὡραιστάτοις λου-
 σῆ, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἐκ Θεοῦ ἔξει ταῦτα.
 Ἐνταῦθα ἐκ πόλιν ἐξ ἐμοῦ πᾶς ὁ ἐμὸς στρατὸς
 καὶ ἄρχοντες τῆς αὐτῆς μου, ἐὰν νικήσωμεν, ὁ
 μισθὸς ὃν ἔξουσιν παρ' ἐμοῦ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν
 ἐκάστου διπλασίῳν ἔσται οὗ τὰ νῦν ἔχουσι, ὅς ἀπὸ
 τοῦ νῦν ἄρξεται· ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν. Καὶ
 ἡμέραις τρισὶν ἢ πόλις πᾶσα ὑμῶν ἔσται. Καὶ εἴ-
 τι δ' ἂν σκυλεύσητε καὶ εὗρητε χρυσίου καὶ ἀργυ-
 ρίου σχεῦος καὶ ἱματισμὸν, αἰχμαλώτους τε ἄν-
 δρας καὶ γυναῖκας, μικροὺς τε καὶ μεγάλους, οὐδεὶς
 θυνθηθεὶτὶ αὐτοῖς ὑμῖν αἰτῆσαι ἢ τι ἐνοχλήσεται εἰς
 οὐδέν. » Καὶ τελειώσας τοῦ λέγειν ὤρμησεν αὐτοῖς **C**
 φυλάξαι τὰ ὅσα αὐτοῖς διατάχεται. Οἱ δὲ ἀκούσαν-
 τες ἐχάρησαν λίαν, καὶ ἐν μιᾷ φωνῇ πάντες ἀλα-

neroso et forti animo incœnia per scylas tanquam
 alites escendatis, neve accidat, ut gloriam, a ma-
 joribus, ut dixi, quesitam et a Deo donatam, nos
 nunc amittamus, cum eximie augendæ ejus tempus
 adsit. » Aliis multis bellicis dictis ad fortitudinem
 eos cohortatus est, ut strenue pugnarent. Deinde
 addidit : « Quodsi nonnulli de nobis, quæ est
 belli natura, occubuerint, bene nostis e coram,
 quid de his propheta dicat : tali tempore qui mo-
 riatur, cum cum toto corpore in paradiso cœna-
 tarum et bibiturum esse cum Mohamete, et cum
 pueris et muliebribus formosis virginibusque in re- **D**
 gione virenti et floribus fragrantî quieturum et la-
 vacris pulcherrimis usurum. Atque talia quidem in
 illo loco a Deo accipiet. Hic autem omnis exer-
 citus et anlæ proceres, si vicerimus, stipendium
 duplex ejus, quod nunc habent, accipient, ab hoc
 ande die ad finem vitæ usque. Tota urbs tribus die-
 bus vestra erit. Ac si quis spoliolum quidpiam
 legerit, vasa aurea vel argentea, vestes repererit,
 viros, feminas ejusvis ætatis ceperit, nemo hæc
 vos pōstulare aut molestiam vobis creare poterit. »
 Ubi finem dicendi fecit, sacramento se obstrinxit,
 facturum se esse, quæ promisisset. Milites hæc
 conditione mirifice lætati, uno ore clamarent li-
 gua sua : « Alla alla ! Mehemetes resul alla ! »

λάξαντες ἦσαν κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον·
 « Ἄλλὰ ἀλλὰ· Μεεμέτη βεσουλ ἀλλὰ, » τοῦτ' ἔστιν·
 « Ὁ Θεὸς τῶν Θεῶν, καὶ ὁ Μαχουμέτης ὁ προφήτης
 αὐτοῦ. »

271 Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τῆς
 τσαύτης κραυγῆς ὡσεὶ ἤχον μέγαν θαλάσσης, ἐλο-
 γιζόμεθα τί ἄρα ἐστί· μετ' ὀλίγον δὲ ἐμάθομεν βι-
 θαίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ ὅτι ἐπὶ τὴν αὐριον ὁ Ἄμηνῶς
 ἠτοίμασε χερσαῖόν τε καὶ ὑδραῖον πόλεμον σφοδρῶς,
 ὅσον αὐτῷ ἦν δυνατὸν, δῶσαι τῇ πόλει. Ἡμεῖς δὲ
 θεωροῦντες τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω ὡς
 ἐμοὶ δοκεῖ, ὅντως καθ' ἕκαστον ἡμῶν πεντακῆσιοι
 καὶ πλείον ἦσαν ἐξ αὐτῶν· καὶ εἰς τὴν ἀνω πρόνοιαν
 πάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα. Καὶ Προστάξας
 ὁ βασιλεὺς ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων
 καὶ τῶν θεῶν ἐκτυπωμάτων ἱεραῖς, ἀρχιερεῖς καὶ
 μοναχοί, γυναικῆς τε καὶ παιδία, μετὰ θακρῶν ἐκ
 τῶν τοιχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ Κύριε
 ἐλέησον μετὰ θακρῶν ἐκραζον, καὶ τὸν Θεὸν ἐκέ-
 τευον ἵνα μὴ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παραδώσῃ
 ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ
 πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ' ἵλεως γε-
 νήσεται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ. Καὶ μετὰ κλαυ-
 θμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαβρόνουντο ἵνα ἀνδρείως ἀντι-
 σταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς.
 Ὅμοίως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ἕδυνηρᾷ ἐσπέ-
 ρα τῆς δευτέρας συνάξας πάντας τοὺς ἐν τέλει
 ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους δημάρχους καὶ ἑκατον-
 τάρχους καὶ ἑτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα
 ἔφη·

σ'. « Ὑμεῖς μὲν, εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ
 ἐκλαμπρότατοι δῆμαρχοὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ γεν-

hoc est, « Deus deorum et Mohumetes propheta
 ejus. »

Cum nos in urbe tantos clamores, tanquam mag-
 num maris fremitum, audiremus, quid illud esset,
 cogitabamus. Sed mox certo ac vere cognovimus,
 in crastinum diem Ameram terrestre et maritimum
 bellum, quantum posset, urbi parare. Intuentes
 tantam impiorum multitudinem (dicam, quod mihi
 videtur), ut sine dubio contra singulos nostrum
 plures quingentis pugnarent, in superna Providen-
 tia spem omnem collocabamus. Præcepit imperator,
 ut cum sacris et venerandis imaginibus et simula-
 cris sacerdotes, episcopi et monachi, mulieres et
 pueri, cum lacrymis intra incœnia urbis obruentes,
 Kyrie eleeson clamarent et Deo supplicarent, ne
 propter peccata nostra in manibus hostium iniquo-
 rum et impiorum et, quos terra sustinet, scelera-
 tissimorum nos traderet, sed propitius esset nobis,
 hæreditati suæ. Insuper collacrymantes invicem se
 cohortabantur, ut tempore committendi prælii for-
 titer hostibus resisterent. Cæterum etiam impera-
 tor luctuosa illa vespere, coactis omnibus primo-
 ribus, principibus et subditis, tribunis, centurio-
 nibus et reliquis præcipuis militibus, concionem
 habuit in hunc modum :

6. « Principes nobilissimi, tribuni et milites cla-

ναιότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς **272** ὁ πιστὸς καὶ ἄ
 τίμιος λαὸς, καλῶς οἶδατε ὅτι ἐφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ
 ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται ἵνα μετὰ πάσης
 τέχνης καὶ μηχανῆς ἰσχυροτέρως στενοχωρήσῃ
 ἡμᾶς, καὶ πόλεμον σφοδρὸν μετὰ συμπλοκῆς μεγά-
 λης καὶ συρρίξεως ἐκ τῆς χέρσου καὶ θαλάσσης
 δώσῃ ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν,
 ὡς ὄφειε τὸν ἴον ἐκχύσῃ καὶ ὡς λέων ἀνήμερος κα-
 ταπίῃ ἡμᾶς. [Βιάζεται] διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρα-
 καλῶ ὑμᾶς ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας
 ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἕως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ
 τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Παραδίδωμι δὲ
 ὑμῖν τὴν ἐκλαμπροτάτην καὶ περίφημον ταύτην
 πόλιν καὶ πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πό-
 λεων. Καλῶς οὖν οἶδατε, ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρά
 τινα ὀφείλεται κοινῶς ἔσμεν πάντες ἵνα προτιμή-
 σωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπὲρ
 τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ
 τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλείως ὡς
 Χριστοῦ Κυρίου, καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ
 φίλων. Λοιπὸν, ἀδελφοί, ἐὰν χρεῶσται ἔσμεν ὑπὲρ
 ἐνός ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωνίζεσθαι ἕως θανάτου,
 πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ πάντων τούτων ἡμεῖς, ὡς βλέ-
 πετε προφανῶς, καὶ ἐκ πάντων μέλλομεν ζημιωθῆ-
 ναι. Ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ
 Θεὸς τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως
 ἡμῶν τῆς ἀγίας, ἣν Χριστὸς ἐν τῷ οἰκείῳ σῆματι
273 ἡμῖν ἐδώρησατο, κινδυνεύομεν ὀδύνη καὶ φάλακρον
 πάντων. Καὶ ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τις καὶ
 τὴν ψυχὴν ζημιώσῃ, τί τὸ ὄφελος; Δεύτερον πα-
 τριδα περίφημον τοιοῦτως ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευ-

rissimi, commilitones generosissimi et omnes fide-
 les et honorandi cives ! Probe nostis, venisse tem-
 pus, quo fidei nostræ hostis omnibus artibus et
 machinis vehementius nos urgere, et grave bel-
 lum magno conflictu et certamine terra marique
 summa contentione nobis inferre decrevit, ut, si
 possit, tanquam anguis, venenum in nos effundat,
 et, tanquam iammitis leo, nos devoret. Quare rogo
 et hortor vos, ut forti et generoso animo, sicut
 hucusque semper fecistis, hostibus fidei nostræ
 resistatis. Tradō et commendo vobis clarissimam
 hanc et illustrem urbem, patriam nostram, et regi-
 nam urbium. Non ignoratis, fratres, quatuor no-
 minibus communiter omnes nos mortem vitæ ante-
 ponere debere, primum pro fide et pietate, deinde
 pro patria, tum pro imperatore ut uncto servo Do-
 mini, postremo pro cognatis et amicis. Quodsi, fra-
 tres, pro una harum quatuor rerum decertare
 usque ad necem debemus, multo magis, ut liquido
 apparet, pro his omnibus mortem non recusabimus.
 Si propter deficta mea Deus victoriam impiis con-
 cesserit, in sancta fide nostra, quam Christus san-
 guine suo nobis paravit, periclitamur : id quod
 omnium caput est. Nam si quis totam mundum
 lucretur, animæ autem detrimentum patiat, quid
 illi proderit ? Secundo loco inclita patria et liber-
 tate privamur. Tertio imperium olim illustre, nunc

θερίαν ἡμῶν. Τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περι-
 φανῆ, νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὠνειδισμένην καὶ
 ἐξουθενημένην ἀπολέσασθαι, καὶ ὑπὸ τοῦ τυράννου
 καὶ ἀσεβοῦς ἄρχεται. Τέταρτον δὲ καὶ φιλότατων
 τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν ὑστερούμεθα.
 Αὐτὸς δὲ ὁ ἀλιτήριος ὁ ἀμηνᾶς πενήκοντα καὶ
 ἐπτὰ ἡμέρας ἄγει σήμερον ἀφ' οὗ ἡμᾶς ἐλθὼν ἀπέ-
 κλεισεν καὶ μετὰ πάσης μηχανῆς καὶ ἰσχύος καθ'
 ἡμέραν τε καὶ νύκτα οὐκ ἐπαύσατο πολιορκῶν ἡμᾶς
 καὶ χάριτι τοῦ παντεπόπτου Χριστοῦ Κυρίου ἡμῶν
 ἐκ τῶν τειχῶν μετὰ αἰσχύνης ἄχρι τοῦ νῦν πολλάκις
 κακῶς ἀπεπέμφθη. Τὰ νῦν δὲ πάλιν, ἀδελφοί, μὴ
 δειλιάσητε, ἐὰν καὶ τεῖχος μερόθεν ὀλίγον ἐκ τῶν
 κρήτων καὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἐλεπόλειων ἔπεσε,
 διότι, ὡς ὑμεῖς θεωρεῖτε, κατὰ τὸ δυνατόν ἐδιωρθώ-
 σαμεν πάλιν αὐτό. Ἡμεῖς πᾶσαν τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν
 ἐμάχον δόξαν τοῦ Θεοῦ ἀνεθέμεθα, οὗτοι ἐν ἄρμασι
 καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις καὶ δυνάμει καὶ πλήθει, ἡμεῖς
 δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν
 πισπίθαμεν, δεύτερον δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις χερσὶ
 καὶ ῥωμαλεότητι, ἣν ἐδώρησατο ἡμῖν ἡ Θεία δύνα-
 μεις. Γνωρίζω δὲ ὅτι αὕτη ἡ μυριαριθμητοῦς ἀγέλη
 τῶν ἀσεβῶν, καθὼς ἡ αὐτῶν συνήθεια, ἐλεύσονται
 καθ' ἡμῶν **274** μετὰ βαναύσου καὶ ἐπηρμένης
 ὄφρυος καὶ θάραους πολλοῦ καὶ βίας, ἵνα διὰ τὴν
 ὀλιγότητα ἡμῶν θλίψωσι καὶ ἐκ τοῦ κόπου στενοχω-
 ρήσωσι, καὶ μετὰ φωνῶν μεγάλων καὶ ἀλαλαγμῶν
 ἀναριθμητῶν, ἵνα ἡμᾶς φοβήσωσι. Γὰρ τοιαύτας
 αὐτῶν φλυαρίας καλῶς οἶδατε, καὶ οὐ χρὴ λέγειν
 περὶ τούτων. Καὶ ὥρα ὀλίγοι ταῦτα ποιήσωσι, καὶ
 ἀναριθμητοῦς πέτρας καὶ ἕτερα βέλη καὶ ἐλεβολί-

depressum et spretum et contemptum amittimus,
 in potestatem tyranni et impii hominis concessu-
 rum ; postremo liberis amatissimis, conjugibus et
 cognatis spoliatur. Est autem dies quinquagesi-
 mus septimus, ex quo scelestus iste ameras nos
 obsessos tenet et omnibus machinis omnique vi
 die ac nocte nos oppugnare non desistit : et om-
 nia intuentis Christi Domini gratia hucusque sæ-
 penumero cum dedecore a mœnibus repulsus est.
 Quapropter nec nunc, fratres, timori locum re-
 linquat, etiamsi mœnia aliqua ex parte propter
 Helepolium pulsus et ictus corruerunt, quoniam,
 ut videtis ipsi, pro viribus ea instauravimus. Om-
 nem spem in gloria invicta Dei collocavimus. Illi
 curribus, equis, copiis, multitudinī, nos Dei, Do-
 mini et Salvatoris nostri, nomini, deinde demum
 manibus et robori fidimus, a divina potentia nobis
 donatis. Scio equidem, hanc innumerablem im-
 piorum turbam more suo contra nos processuram
 esse cum fastu, elato supercilio, spiritibus mag-
 nis et violentia, ut nos paucos urgeant et ærumnis
 premant, ingenti item cum clamore et ululatu, quo
 metum nobis injiciant : quas eorum iras probe
 nostis, ut nihil attineat, de his dicere. Non pauci
 tum ita facient, atque lapides aliaque tela et jacula,
 ut arena maris, innumera, in nos conicientur :
 quibus tamen nihil nos læsum iri confido, quan-

σκους ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν ἀνωθεν ἡμῶν πτήσουσι· δι' ὧν, ἐλπίζω γὰρ, οὐ βλάψωσι, διότι ὑμεῖς θεωρῶ καὶ λίαν ἀγάλλομαι καὶ τριαύταις ἐλπίσι τὸν λογι- σμὸν τρέφομαι, ὅτι εἰ καὶ ὀλίγοι πάνυ ἐσμὲν, ἀλλὰ πάντες ἐπιδέξιοι καὶ ἐπιτήδαιοι βρωμαλέοι τε καὶ ἰσχυροὶ καὶ μεγαλήτορες καὶ καλῶς προπαρασκευα- σμένοι ὑπάρχετε. Ταῖς ἀσπίσιν ὑμῶν καλῶς τὴν κε- φαλήν σκέπεσθε ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ καὶ οὐρήξει. Ἡ δεξιὰ ὑμῶν ἢ τὴν βρωμαλίαν ἔχουσα μακρὰ ἔστω πάντοτε. Αἱ περικεφαλαῖαι ὑμῶν καὶ οἱ θώρακες καὶ οἱ σιδηροὶ ἱματισμοὶ λίαν εἰσὶν ἱκανοὶ ἕνα καὶ ταῖς λοιποῖς ὄπλοις, καὶ ἐν τῇ συμπλοκῇ ἔσονται πάνυ ὠφέλιμα· ἃ οἱ ἐναντίοι οὐ χρῶνται, ἀλλ' οὔτε κέκτηνται. Καὶ ὑμεῖς ἔσωθεν τῶν τειχῶν ὑπάρχετε σκεπόμενοι, οἱ δὲ ἀσκεπεῖς μετὰ κόπου ἔρχονται. Αἰδῶ συστρατιῶται γίνεσθε ἔτοιμοι καὶ στερεοὶ καὶ μεγαλόψυχοι διὰ τοὺς οἰκτιρισμοὺς τοῦ Θεοῦ. Μιμη- θῆτε τοὺς ποτε τῶν Καρχηδονίων ὀλίγους ἐλέφαντας, πῶς τοσοῦτον πλῆθος ἵππων Ῥωμαίων τῇ φωνῇ καὶ θῆρα ἐδίωξαν· καὶ ἐὰν **275** ζῶον ἄλογον ἐδίωξε, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τῶν ζῶων καὶ ἀλόγων ὑπάρ- χοντες κύριοι, καὶ οἱ καθ' ἡμῶν ἐρχόμενοι ἵνα πα- ράταξιν μεθ' ἡμῶν ποιήσωσιν, ὡς ζῶα ἄλογα, καὶ χείρονές εἰσιν. Αἱ πέλται ὑμῶν καὶ βρωμαῖαι καὶ τὰ τόξα καὶ ἀκόντια πρὸς αὐτοὺς πεμπέτωσαν παρ' ὑμῶν. Καὶ οὕτως λογίσθητε ὡς ἐπὶ ἀγρίων χάρων πλῆθὺν κυνήγιον, ἵνα γνῶσωσιν οἱ ἀσεβεῖς ὅτι οὐ μετὰ ἀλόγων ζῶων, ὡς αὐτοὶ, παράταξιν ἔχουσιν, ἀλλὰ μετὰ κυρίων καὶ αὐθεντῶν αὐτῶν καὶ ἀπογόνων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Οἶδατε καλῶς ὅτι ὁ εὐσε- βῆς αὐτὸς ὁ ἀμηρῆς καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀγίας ἡμῶν

doquidem vos dum intueor, animum non abjicio, sed bona spe sustento, quoniam, licet perpauci, tamen omnes dexteri, idonei, robusti, fortes et generosi et præclare ante exercitatu estis. Scutis capita bene tegite in pugna et conflictu; dextera gladium tenens semper extensa esto. Galeæ, thoraces et tunice ferreæ plane sufficiunt cum reliquis munimentis, et præliantibus valde erunt utilia: quæ hostes non usurpant, nec habent omnino. Præterea vos intra muros lecti consistitis, illi aperti et cum labore concursant. Quare, commilitones, per misericordiam Dei strenui et fortes generosi- que estote. Mementote, quantam olim equorum Romanorum multitudinem perpauci elephantum Carthaginiensium voce aspectuque fugarint. Quodsi bruta animalia illud fecerunt, quanto facilius nos, qui animalium ratione expertium domini sumus, præsertim cum, qui nos oppugnatum veniunt, si- miles animalium brutorum et ipsis brutis magis etiam bruti sint? Atque ita existimate, venari vos aprorum greges, ut cognoscant impij, pugnare se non cum brutis bestiis, quales ipsi sunt, sed cum dominis et principibus suis, Græcorum et Roma- norum posteris. Probe scitis, ipsum impium ame- ram, fidei nostræ hostem, sine ulla idonea causa pacem, quam colebamus, rupisse, et tot nobis data sacramenta flocci pependisse et palam viola se, et

A πίστεως χωρὶς εὐλόγου αἰτίας τινὸς τὴν ἀγάπην ἣν εἶχομεν ἔλυσεν, καὶ τοὺς ὄρκους αὐτοῦ τοὺς πολλοὺς ἠθέτησεν ἀντ' οὐδενὸς λογιζόμενος, καὶ ἐλθὼν αἰφνιδίως φρούριον ἐποίησεν ἐπὶ τὸ στενὸν τοῦ Ἄσωμάτου, ἵνα καθ' ἑκάστην ἡμέραν θύνηται βλά- πτειν ἡμᾶς. Τοὺς ἀγροὺς ἡμῶν καὶ κήπους καὶ παραδείσους καὶ εἴκους ἤδη πυριαλώτους ἐποίησε· τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς Χριστιανοὺς, ὄσους εὗρεν, ἐθανάτωσε καὶ ἠχμαλώτευσεν· τὴν φιλίαν ἡμῶν ἔλυσε. Τοὺς δὲ τοῦ Γαλατᾶ ἐφιλίωσε, καὶ αὐτοὶ χαίρονται, μὴ εἰδότες καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι τὸν τοῦ γεωρ- γοῦ παιδὸς μῦθον, τοῦ ἐψήνοντος τοὺς κοχλίας καὶ εἰπόντος, Ὁ ἀνόητα ζῶα, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐλθὼν οὖν, ἀδελφοί, ἡμᾶς ἀπέκλεισε, καὶ καθ' ἑκάστην τὸ ἀχανές αὐτοῦ στόμα χάσκων, πῶς εὖρη κειρὸν ἐπι- τήδειον ἵνα καταπῆ ἡμᾶς καὶ τὴν πόλιν ταύτην· ἀνήγειρεν ὁ τρισμακάριστος **276** καὶ μέγας βασι- λεὺς Κωνσταντῖνος ἑκείνος, καὶ τῇ πανάγῳ τε καὶ ὑπεράγῳ δεσποίνῃ ἡμῶν θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ ἀφιέρωσεν καὶ ἐχαρίσατο τοῦ κυρίου εἶναι καὶ βοηθὸν καὶ σκέπην τῇ ἡμετέρῃ πατρίδι καὶ κα- ταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἐλπίδα καὶ χάριν πάντων τῶν Ἑλλήνων, τὸ καύχημα πᾶσι τοῖς ὄσιν ὑπὸ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν. Καὶ οὗτος ὁ ἀσεδέστατος τὴν ποτε περιφανῆ καὶ ὀμοφακίζουσαν ὡς βόθρον τοῦ ἀγροῦ βούλεται ποιῆσαι ὑπ' αὐτόν. Ἡ ἐδαύλωσε σχεδόν, δύναμαι εἰπεῖν, πᾶσαν τὴν ὑπ' ἥλιον, καὶ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς Πόντον καὶ Ἀρμενίαν, Περσίαν καὶ Παμφλαγονίαν, Ἀμαξόνας καὶ Καππαδοκίαν, Γαλατίαν καὶ Μηδίαν, Κολχούς καὶ Ἰθῆρας, Βοσ- ποριανοὺς καὶ Ἀλβάνους, Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ

subito, impressione facta, castellum condidisse ad fauces Asomati, ut quotidie posset nos vexare. Agros nostros, hortos, vivaria et ædificia igne jam vastavit; fratres nostros Christianos, quoquot invenit, necavit aut captivos abduxit; amicitiam diremit. Galatæos sibi conciliavit, qui gaudent ea conciliatione, nescii illi miseri fabulæ d' puero rustico, qui cochleas cocturus dixit, Stulta animalia et quæ sequuntur. Adveniens igitur, fratres, nos obsedit, et ore ingenti hiat quotidie, dum idoneum tempus inveniat deglutiendi nos et urbem hanc, quam ter beatus et magnus ille imperator Constantinus exci- tavit et castissimæ et supra, quam dici potest, ca- stissimæ dominæ nostræ, Deiparæ ac semper virgini Mariæ consecravit donavitque, ut domina, auxilia- trix et protectrix patriæ nostræ Christianorumque perflugium esset, urbem, quæ spes et gaudium Græcorum omnium et gloriatio eorum est, qui per Orientem habitant. Hac insigni quondam et florente urbe, ut rosa agri, nunc impius iste potiri conat- tur: quæ, prope dixerim, pene totum sub sole mundum subegit, et pedibus suis subjecit Pontum, Armeniam, Persas, Paphlagoniam, Amazonas, Cap- padociam, Galatiam, Mediam, Colchos, Iberos, Bosporianos, Albanos, Syriam, Ciliciam, Mesopo- tamiam, Phœniciam, Palæstinam, Arabiam, Ju- dæam, Bactrianos, Scythas, Macedoniam, Thessa-

Μεσοποταμίαν, Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἀραβίαν Ἄσσυρον καὶ Ἰουδαίαν, Βακτριανὸς καὶ Σκόθας, Μακεδονίαν καὶ Θυρραλίαν, Ἑλλάδα, Βοιωτίαν, Λοκροὺς καὶ Αἰτωλοὺς, Ἀκαρνανίαν, Ἀχαίαν καὶ Πελοπόννησον, Ἠπειρον καὶ τὸ Ἰλλυρικόν, Λυχνίτας κατὰ τὸ Ἀδριατικόν, Ἰταλίαν, Τουσκίνοους, Κελτοὺς καὶ Κελτογαλάτας, Ἰβηρίαν τε καὶ ἕως τῶν Γαδείρων, Αἰθίαν καὶ Μαυρητανίαν καὶ Μαυρουσίαν, Αἰθιοπίαν, Βελέδακ, Σχεούδην, Νουμιδίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ Αἴγυπτον, αὐτὸς τὰ νῦν βούλεται δουλώσαι, καὶ τὴν κυριεύουσιν **277** τῶν πόλεων ζυγῶ ὑποβαλεῖν καὶ δουλεῖν, καὶ τὰς ἁγίας ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐνθα ἐπροσκυνεῖτο ἡ ἁγία Τριάς καὶ ἐδοξολογεῖτο τὸ πανάγιον, καὶ ὅπου οἱ ἄγγελοι ἠκούοντο ὑμνεῖν τὸ Θεῖον καὶ τὴν ἑσαρκον τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίαν, βούλεται ποιῆσαι προσκύνημα τῆς αὐτοῦ βλασφημίας καὶ τοῦ φληναφοῦ αὐτοῦ ψευδοπροφήτου Μωάμεθ, καὶ κατεικμητήριον ἀλόγων καὶ καμήλων. Λοιπὸν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, κατὰ νοῦν ἐνθυμήθητε ἵνα τὸ μνημόσυνον ὑμῶν καὶ ἡ μνήμη καὶ ἡ φήμη καὶ ἡ ἐλευθερία αἰωνίως γενήσεται. »

Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ἐν τοῖς δεξιῶς μέρεσιν ἱσταμένους εἶπε· « Ἑνετοὶ εὐγενεῖς, ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, ἄνδρες ἰσχυροὶ καὶ στρατιῶται δυνατοὶ καὶ ἐν πολέμοις δοκιμώτατοι, οἱ διὰ τῶν ἐστιλθωμένων ὑμῶν ῥομφαίων καὶ χάριτος πολλάκις πλῆθος τῶν Ἀγαρηνῶν ἐθανατώσατε, καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν ποταμιῶδες ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν ἔρρευσε. τῇ σήμερον παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα τὴν πόλιν ταύτην τὴν εὐρισκομένην ἐπὶ τῷ ποταμῷ Συμφορᾶ τοῦ πολέμου ὀλοφύχως καὶ ἐκ μέσου ψυχῆς γένητε

ham, Helladem, Bœotiam, Locros, Ætolos, Acarnaniam, Achaïam, Peloponnesum, Epîrum, Ilyricum, Lychnitas in mari Adriatico, Italiam, Tuscos, Celtas, Celtogalatas, Iberiam usque Gades, Libyam, Mauretanium, Maurusiam, Æthiopiam, Beledas, Seudam, Numidiam, Africam, Ægyptum : hac igitur nunc iste potiri conatur et reginam urbium subjugare in servitutemque redigere, atque sanctas ecclesias nostras, ubi sancta Trinitas adorabatur et sanctissimum celebrabatur Numen, ubi angeli divinam mentem et in carne susceptam Dei Verbi œconomiam canentes audiebantur, in sanum blasphemie suæ et garruli prophetæ Mohametis et brutorum camelorumque habitaculum convertere cogitat. Verum, fratres et commilitones, cogitate cum animis vestris, quo pacto memoriam nostri et famam et libertatem perpetuam consequamini. »

Tum ad Venetos conversus, qui a dextris adstant : « Veneti, inquit, illustres, fratres in Christo Deo dilecti, viri fortes et milites strenni et bello probatissimi, qui gladiis vestris micantibus et divina gratia sæpe magnas Agarenorum strages edidistis, quorum sanguis fluminis instar de manibus vestris defluxit, hodie vos obsecro, ut urbem hanc in tanta belli calamitate versantem, ex animo et intimo pectore defendatis. Scitis enim ipsi, hanc vos alteram patriam et matrem semper habuisse :

ὑπερασπισταί. Οἴδατε γὰρ καλῶς, καὶ δευτέραν πατέρα καὶ μητέρα αὐτὴν ἀενάως εἶχετε· διὸ καὶ ἐκ δευτέρου πάλιν λέγω καὶ παρακαλῶ ἵνα ἐν αὐτῇ ὡρῶς φιλόπιστοί τε καὶ ὁμόπιστοι καὶ ἀδελφοὶ ποιήσητε. » Εἶτα στραφεὶς ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρεσι λέγει τοῖς Αἰγουρίταις· « Ὁ Αἰγουρίται, ἐντιμώτατοι ἀδελφοὶ, ἄνδρες **278** πολεμισταὶ καὶ μεγαλοκάρδιοι καὶ φημιστοὶ, καλῶς οἴδατε καὶ γινώσκετε ὅτι ἡ δυστυχὴς αὕτη πόλις πάντοτε οὐκ ἔμοι μόνον ὑπῆρχεν, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν διὰ πολλά τινα αἰτία. Ὑμεῖς μὲν πολλάκις μετὰ προθυμίας αὐτῇ ἐβοηθήσατε, καὶ συνδρομῇ ὑμετέρῃ ἐλυτρώσατε ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν τῶν αὐτῆς ἐναντίων. Τὰ νῦν πάλιν ὁ καιρὸς ἐστὶν ἐπιτήδειος ἵνα δείξητε εἰς βοήθειαν αὐτῆς τὴν Χριστῷ ἀγάπην καὶ ἀνδρίαν καὶ γενναϊότητα ὑμῶν. » Καὶ πληθυντικῶς στραφεὶς πρὸς πάντας εἶπεν· « Οὐκ ἔχω καιρὸν εἰπεῖν ὑμῖν πλείονα. Μόνον τὸ τεταπεινωμένον ἡμέτερον σκῆπτρον εἰς τὰς ὑμῶν χεῖρας ἀνατίθηναι, ἵνα αὐτὸ μετ' εὐνοίας φυλάξητε. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοῦτο καὶ δέομαι τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ ὑποταγὴν δώσητε τοῖς ὑμετέροις στρατηγοῖς καὶ δημάρχοις καὶ ἑκατοντάρχαις, ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ καὶ τάγμα καὶ ὑπηρεσίαν. Γνωρίσατε εἴ τοῦτο. Καὶ ἐάν ἐκ καρδίας φυλάξητε τὰ ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν, ἐλπίζω εἰς Θεὸν ὡς λυτρωθείημεν ἡμεῖς τῆς ἐνεστώσης αὐτοῦ δικαίας ἀπειλῆς. Δεύτερον δὲ καὶ ὁ στέφανος ὁ ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται ὑμῖν, καὶ μνήμη αἰώνιος καὶ ἄξιος ἐν τῷ κόσμῳ ἔσεται. » Καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ τὴν δημηγορίαν τελέσας καὶ μετὰ θαυμάτων καὶ στεναγμῶν τῶν Θεῶν

quare iterum vos obsecro, ut in ipso rerum discrimine amicos et fidei socios et fratres vos præstetis. » Deinde ad sinistram versus, Ligures ita allocutus est : « Ligures, fratres honoratissimi, viri bellicosi, generosi et nobiles, non ignoratis, infelicem hanc urbem semper non meam solius, sed etiam vestram fuisse multis de causis. Vos sæpe studiose ei opem tulistis, et auxilio vestro liberastis eam ab Agarenis, ejus hostibus. Nunc rursus tempus adest opportunum, quo ope ferenda illam in Christo charitatem, fortitudinem ac magnanimitatem vestram comprobetis. » Postremo ad omnes simul conversus : « Non est tempus, inquit, pluribus vos alloquendi. Tantummodo sceptrum nostrum dignitate sua exutum manibus vestris commendo, ut studiose a vobis eustodiatur. Hortor autem et charitatem vestram obsecro, ut quem decet honorem et obedientiam militibus vestris, tribunis et centurionibus, secundum suum quisque ordinem et manipulum, præbeatis : scitote, hoc quoque esse munus vestri. Quodsi ex animo feceritis, quæ vobis mandavi, Deo confisus spero, minis et periculis jure ab eo in nos intentis nos liberatum iri. Deinde corona adamantina in cœlo vos manet, et memoria vestri perpetua et eximia in orbe terrarum erit. » His verbis cum finem dicendi fecisset et cum lacrymis gemitibusque Deo gratias egisset, cuncti velut uno

εὐχαριστήσας, οἱ πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἀπέκριναντο μετὰ κλαυθμοῦ λέγοντες, ἰ Ἀποθάνομεν ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ πίστεως καὶ τῆς πατρίδος 279 ἡμῶν. ἰ Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πλείστα εὐχαριστήσας καὶ πλείστας δωρεῶν ἐπαγγελίας αὐτοῖς ἀπηγγέλματο. Ἔπειτα πάλιν λέγει· ἰ Λοιπὸν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, ἔτοιμοι ἐστέ τῷ πρώτῳ. Χάριτι καὶ ἀρετῇ τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑμῖν δωρηθείση, καὶ συνεργούσης τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐν ἣ τὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἀνεθέμεθα, ποιήσωμεν τοὺς ἐναντίους μετὰ αἰοχύνης ἐκ τῶν ἐνταῦθεν κακῶς ἀναχωρήσωσιν. ἰ

ζ. Ἀκούσαντες δὲ οἱ δυστυχεῖς Ῥωμαῖοι καρδίαν ὡς λόντες ἐποίησαν, καὶ ἀλλήλοις συγχωρηθέντες ἦσαν εἰς τῷ ἑτέρῳ καταλλαγῆναι, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἐνηγκαλίζοντο, μήτε φιλότων τέκνων μνημονεύοντες οὔτε γυναικῶν ἢ πλούτου φροντίζοντες, εἰ μὴ μόνον τοῦ ἀποθανεῖν ἵνα τὴν πατρίδα φυλάξωσι. Καὶ ἕκαστος ἐν τῷ διατεταγμένῳ τόπῳ ἐκάνετρεψε, καὶ ἀσφαλῶς ἐκαίουν ἐν τοῖς τείχεσι τὴν φυλακὴν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας ἐλθὼν καὶ προσευξάμενος μετὰ κλαυθμοῦ τὰ ἄχραντα καὶ θεῖα μυστήρια μετέλαβεν. Ὁμοίως καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἐποίησαν. Ἔπειτα ἐλθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα ὀλίγον σταθεὶς καὶ ἐκ πάντων συγχώρησιν αἰτήσας, ἐν τῇδὲ τῇ ὥρᾳ εἰς διηγῆσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους τοὺς ἐν τῷ παλατίῳ, εἰ καὶ ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ εἶδύνατο μὴ θρηνηῆσαι.

280 Καὶ ἀναθὰς ἐφ' ἵππου ἐξήλθομεν τῶν ἀνακτόρων περιερχόμενοι τὰ τείχη, ἵνα τοὺς φύλα-

ore, ipsi quoque collacrymantes, responderunt, pro fide Christiana et patria mortem se oppetituros esse. Ad hæc Imperator gratias amplissimas egit et amplissima promisit premia. Tum rursus: « Quod restat, inquit, fratres et commilitiones, parati estote in crastinum diem. Gratia et virtute a Deo vobis impertita, et adjuvante sancta Trinitate, in qua spem omnem collocavimus, efficiemus, ut hostes cum dedecore hinc recedant. »

7. His auditis, miseri Romani animos leonum sibi fecerunt, veniamque petebant et dabant mutuo, et cum lacrymis invicem se complectebantur, non jam liberorum charissimorum, aut conjugum, aut facultatum memores, sed solius mortis, quam pro salute patriæ obire vellent. Ad suam quisque stationem redierunt, et in muris custodiam agebant diligenter. Imperator venerandum Sapientiæ Dei Verbi templum ingressus, precibus ibi et lacrymis effusis, intacti et divini mysterii particeps factus est: quod idem alii multi eadem nocte fecerunt. Deinde in palatium se contulit, ibique aliquantisper moratus, ab omnibus veniam petit. Quis fletus et lamenta tum audita per palatium iando assequatur? Si quis ligneus aut saxeus homo fuisset, non potuisset sibi temperare a lacrymis.

Conscensis equis, e palatio egredimur et obimus mœnia, ad vigiles excubias custodes excitatum.

Α κας διεγείρωμεν πρὸς τὸ φυλάττειν ἀγρόπνοως. Ἦσαν δὲ πάντες ἐπὶ τοῖς τείχεσι καὶ πύργοις τῆ νυκτὶ ἐκείνῃ· καὶ αἱ πύλαι πᾶσαι ἦσαν κεκλεισμέναι ἀσφαλῆστατα, δι' ὧν οὐ δυνατὸν ἦν ἐξελθεῖν τινα ἢ εἰσελθεῖν. Ὡς δὲ ἤλθομεν ἐν τοῖς Καλιγαρίοις ὡσπρῶτῃ τῆς ἀλεκτροφωνίας, κατιόντες τῶν ἵππων ἀνήλθομεν εἰς τὸν πύργον, καὶ ἤκούσαμεν εὐχυνῶς ὁμιλεῖν καὶ θόρυβον μέγαν ποιεῖν ἐξωθεν ἐπιτήδειον, καὶ εἶπον ἡμῖν οἱ φύλακες ὅτι δι' ἄλλης τῆς νυκτὸς οὕτως ποιῶσιν· ἦσαν γὰρ σύρνοντες τὰ ὄσα τῶν ὀργάνων πρὸς τειχομαχίαν ἠτοίμασται, φέροντες αὐτὰ ἐγγὺς τοῦ ὀρύγματος. Ἐπὶ τούτοις σαλεύονταί καὶ τῶν ἡόνων τὰ μέγιστα τῶν ἀντιπάλων σκάφη, καὶ αἱ τριήρεις καὶ αἱ γέφυραι ἐν τῷ λιμένι τοῖς τείχεσι καὶ ταῖς ἀκτοῖς προσπιλάζουσι.

Β Περὶ δὲ δευτέρην ἀλεκτροφωνίαν ἀνευ σημείου τινὸς, καθὼς καὶ ἄλλαις ἡμέραις προεποιοῦν, τὸν πόλεμον ἀνῆψαν μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ βίας. Ἐπροκόρισεν οὖν ὁ ἀρχιερεὺς ἵνα πάντες οἱ μὴ ὄντες τοσοῦτον ἔμπειροι ἐν πολέμοις καὶ τινες γέροντες καὶ νέοι ἐν πρώτοις τὸν πόλεμον ἀνάψωσι καὶ τὴν συμπλοκὴν ποιήσωσιν, ἵνα ἡμᾶς ὀλίγον κοπιάσωσι καὶ οἱ πλείον ἰσχυροὶ καὶ ἄνδρες καὶ ἔμπειροι τοῦ πολέμου μετὰ πλείονος θάρρους καὶ προθυμίας καθ' ἡμῶν ἐλθῶσι. Καὶ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ συμπλοκὴ ὡς κάμινος ἀνῆψε. Καὶ οἱ ἡμέτεροι γενναίως ἀντέλεγον καὶ κακῶς αὐτοὺς **281** ἔδαξιόντο καὶ ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεκρήμιζον, καὶ τινα τῶν πολεμικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν τῶν ἐναντίων κατέσπασαν· καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν θάνατος ἐγεγόνει, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ τῶν

Erant omnes in muris et turribus ea nocte, et portæ tutissimæ clausæ, per quas nemo aut exire aut intrare posset. Ubi in Caligaria venimus sub primum cantum galli, ex equis descendimus atque ascendimus in turrim. Ibi foris crebros colloquentes et magnam strepitum audivimus, dixeruntque custodes, per totam noctem ita fieri. Quippe quidquid instrumentorum ad oppugnandos muros paratum erat, ad fossam comportabant. Interim etiam in littoribus omnia fervent: maxima hostium navigia, triremes et pontes in portu exstructi incenibus et littoribus admoventur. Circa secundum galli cantum sine ullo signo, quemadmodum etiam superioribus diebus fecerant, oppugnationem impense et summo conatu ordiuntur. Præceperat autem ameras, ut qui rei militaris minus periti essent et senes quidam et adolescentes pugnam committerent, quo nos aliquantulum fatigarent, et validiores, fortiores et bello exercitiores majori audacia et aiseritate nos aggredierentur. Fiebat ita, ac prælium et conflictus camini instar exarsit. Nostri fortiter resistebant, male eos excipiebant et de mœnibus deturbabant, et nonnullas machinas et instrumenta bellica eorum diffringebant, et, cum utrinque caderent, e Turcis tamen plures cadebant. Ubi autem stellæ in cælo micare cessarunt, lucescente lumine diei, et ab oriente rosea aurora comparuit, omnis ho-

Τούρκων μέρους. Ὡς δὲ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἄρχὴν ἐποιοῦν μὴ φαίνεσθαι, τοῦ φωτός τῆς ἡμέρας ἀγάζοντος, καὶ ἐκ τῶν ἀνατολῶν τὸ ῥοδοειδὲς τῆς πρωΐας ἐνέφαινε, πᾶν τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων ὡς σχοίνισμα ἐν ἐγεγόνει ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους τῆς πόλεως ἕως τοῦ ἑτέρου. Καὶ τὰ ὄργανα τὰ πολεμικά, τύμπανά τε καὶ ἄλλα κέρατινα καὶ πᾶν ἕτερον, κρούσαντες καὶ φωναῖς ἰσχυραῖς ἀλαλάξαντες εἰς τὰς ἐλεθόλεις πάσας τὸ πῦρ ἐνέβαλον, καὶ πάντας ὀρθομαθὸν ἐν ἐνὶ καιρῷ καὶ ὥρᾳ διὰ τε χέρσου καὶ θαλάσσης τὴν ἐμβολὴν καὶ σύρρηξιν τοῦ πολέμου καὶ συμπλοχὴν ἐποίησαν. Παρσαλέοι δὲ τινες πολεμήτορες τὰς μηρινθώδεις κλίμακας ἐπανίουσι. Τὰ δὲ βέλη παντοῖα κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἀφίστα. Καὶ ὥραις μὲν δύο ἡ μάχη ἐνεστήκει στεναῦσα καὶ φρικαλέα, ἣν ὁδὸς πῶς τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπικρατέστερα· καὶ γὰρ αἱ κλιμακοφόροι τριήρεις σὺν τῇ γεφύρᾳ ἀπρακτοὶ τῶν τειχῶν τῶν ὑδραίων ἀπεκρούσθησαν, καὶ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφειθήρια πλείστους τῶν ἐναντίων Ἀγαρηνῶν διέφθειραν, καὶ ἐκ τῆς χέρσου μέρους τὰ ὅμοια τοὺς ἐναντίους καὶ χεῖρον ἐδεξιώσαντο. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ξόνον, ὡσπερ νεφέλη σκοτεινὴ καλύπτουσα τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανόν. **282** Καὶ τὰς κατασκευασθείσας μηχανὰς μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρός ῥίπτοντες τοὺς ἐναντίους ἔκαιον, καὶ τὰς ἀνασθάρας καὶ κλίμακας μετὰ τῶν ἀναβαινόντων λίθοις βαρῆσις ἀνωθεν ἀκοντίζοντες κατέκοπτον, καὶ μετὰ ἐλεθολίσκων καὶ τόξων ἀπεδίωχον· καὶ ἐνθ' ἂν τὸ πλῆθος ἐθειώρουν, ἐκεῖσε ταῖς ἐλεθόλαις πῦρ ἐνέβαλλον καὶ πολλοὺς ἐπληττον καὶ ἀπέκτεινον. Οἱ δὲ ἐναντίοι ἐκ τε τοῦ κόπου τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀντιστάσεως τοσοῦτον ἀγανακτήσαντες ὥστε ὀπισθεν ὀλί-

stium multitudo perinde ac lunis ab una parte urbis ad alteram pertinuit. Organis bellicis, tympanis, tubis corneis, reliquis omnibus strepentes et magno frementes clamore, in omnes helepolias igne coniecto, cuncti concorditer, eodem tempore et hora, terra marique impressionem faciunt et pugnam lacessunt. Quidam audaciores bellatores per scalas ascendunt. Omnis generis tela in eos, qui in turribus erant, coniciuntur. Horas duas acriter et horribiliter pugnatum est, ac superior forsitan erat res Christiana. Nam triremes, quibus scalae portabantur, cum ponte re infecta a muris maritimis repulsae sunt, et saxa ex urbe jactata Agarenorum plurimos exstinxerunt, atque e terra similiter ac pejus etiam hostes excipiebant: eratque videre novum spectaculum, solem et caelum tanquam obscura nube involutum. Machinis igne Graeco instructis jaculantes, hostes concremabant; scalae et qui eas ascendebant, moliaribus de super jactis deturbabantur et jaculis sagittisque repellebantur, et ubi confertos hostes videbant, eo helepolibus ignem jaculati multos vulnerabant et interficiebant. Hostes autem labores belli et nostrorum renisus ita aegre tulerunt, ut nonnihil recedere vellent ad recreandas vires. Verum tzausides et victores aulae virgis fer-

ρον ἤθελον στρέψαι, ἵνα ἀναβύχην λάθωσιν· οἱ δὲ τζαούσιδες καὶ ῥαζδοῦχοι τῆς αὐλῆς μετὰ ῥάβδωσιδηρίων καὶ βουνεύρων ἐνέτυπτον, ἵνα μὴ δίδωσιν ὧτα τοῖς ἐχθροῖς. Τίς διηγῆσται τὰς τότε φωνὰς καὶ τὰς κραυγὰς καὶ τῶν πληγέντων διαμφί τοῦ οὐαί; ὅθεν ἕως τῶν οὐρανῶν ἀνέβαινον αἱ φωναὶ καὶ ὁ κρότος. Καὶ τινες μὲν ἐκ τῶν ἡμετέρων θεωροῦντες αὐτοὺς οὕτως πάσχοντας μετὰ φωνῶν μεγάλων ἔλεγον· «Ταῦτα πολλάκις ποιήσαντες κακῶ, ἀπεκρούσθητε·» αὐτοὶ δὲ μετὰ βίας, τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν θέλοντες δεῖξαι, ἐπὶ τὰς κλίμακας πάλιν ἀνέβαινον. Ἄλλοι δὲ τινες τολμηροὶ καὶ ἰσχυροὶ καὶ δραστικοὶ ἐπὶ τῶν ὤμων εἰς τοῦ ἑτέρου ἀνέβαινε, καὶ ἄλλος πάλιν ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ δευτέρου ἀνήρχετο ὅπως ἐδύνατο, ἵνα ἄνω ἐν τοῖς τείχεσιν ἔλθωσι. **B** Καὶ ταῦτα πάντα ποιῶντες σφοδρῶς καὶ βιάσως συρρήγνυται περὶ τὰς εἰσόδους καὶ ἀνόδους μάχη καρτερά, καὶ τὰ ξίφη ἐσπασμένοι συνεπλέκοντο. φόνος δὲ πολὺς ἦν **283** ἑκατέρωθεν. Κλινομένης δὲ ἤδη τῆς ἡμῶν παρατάξεως Θεοφίλος μὲν ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καντακουζηνὸς ἄνδρες ἀριστοὶ προπηθῆσαντες νικῶσι τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ τρέπουσι· καὶ ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν κλιμακῶν κακῶς ἀπεκρήμνισαν καὶ διεσκέδασαν. Τότε οὖν καὶ ἕτεροι οἱ διατεταγμένοι εἰς βοήθειαν ἐφθασον. Ἐκεῖ δὲ ὁ βασιλεὺς ἔφιππος εὐρεθείς καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναθαβρόνων καὶ ἐγείρων, ἵνα προθύμως μάχωνται, ἔλεγεν· «Ὡ συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, στήτε ἀνδρείως, παρακαλῶ ὑμᾶς δια τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὰ νῦν θεωρῶ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων ἀρχὴν λαμβάνειν συγκοπὴν ποιῆσαι, καὶ ὀλίγον διασχευάζονται, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν καὶ συνήθειαν ἔρχονται, καὶ ἡ νίκη ἐλπίζω

reis et scortis eos urgebant, ne hosti terga darent. Quis voces et clamores et vulneratorum utrimque gemitus verbis assequatur, unde ad sidera penetraret strepitus? Quidam de nostris, cum ita hostes affectos viderent, clamabant: «Saepe hoc cogati. male semper repulsi estis.» Ad quae illi, virtutis ostentandae cupiditate, scalas rursus ascendebant. Alii audaces, strenui et prompti viri alter in alterius humeros et in hujus humeros tertius, qui posset, ascendebant, ut sic muros superarent. Haec omnia dum sunt, vehementer et acriter circa aditus et ascensus praelium commissum, et strictis ensibus pugnatum est, magnaue utrimque fiebat caedes. Inclinante jam acie nostra, Theophilus Palaeologus et Demetrius Cantacuzenus, viri fortissimi, prosilierunt, Agarenos vicerunt et fugarunt atque e manibus male decurbatos disperserunt. Tum etiam alii, qui illis dispositi essent, ad auxilium advolarunt. Imperator, qui forte ibi aderat in equo, milites, ut strenue dimicarent, his verbis cohortatus est: «Commilitones et fratres, per misericordiam Dei vos rogo, state viriliter, quandoquidem hostium copias nunc viribus labascere et paulatim dissipari nec ordine et more suo incedere video, ac, Deo confisus, spero, victoriam consecuturo fore.»

εις Θεὸν τοῦ εἶναι ἡμετέρα. Αοιπὸν, ἀδελφοί, χαί-
 ρεταις ὅτι ὁ πολυτιμὸς στέφανος ὑμῖν ἔσεται, οὐχί
 μόνον φθαρτὸς καὶ γήινος, ἀλλὰ καὶ ἐπουράνιος. Ὁ
 Θεὸς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ, δεξιὰ κατέχει τὸ πλῆ-
 θος τῶν ἀσεβῶν. »

Καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως λέγοντος, Ἰωάννης ὁ
 Ἰουστινιανός ὁ καὶ στρατηγὸς ἐπέληγγε τόξου βέλει
 ἐν τοῖς ἀκέλευσιν ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα. Αὐτὸς δὲ ὁ
 τοσοῦτον ἐμπειρὸς ὢν πολέμου, ὡς εἶδε τὸ αἷμα
 ῥεεῖν ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὄλος ἠλλοιώθη, καὶ ἦν
 προῖδειξεν ἀνδρῶν ἐκ τοῦ φόβου ἔχασε, καὶ ἀνω-
 φελῶς μετὰ ταῦτα ἔπραξε. Ὁ δὲ ἀνεχώρησεν ἔθεν ἦν.
284 Μετὰ σιωπῆς διήρχετο ζητῶν ἰατροὺς, μὴ
 μνημονεύων τῆς γυναικότητος καὶ ἐπιδειξιότητος ἦν
 ἀρχῆθεν ἔδειξε. Καὶ οὐκ εἶπε τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ
 οὐδὲν, οὔτε ἀντ' αὐτοῦ εἰπέ τινα ἕτερον, ἵνα μὴ ἡ
 γεγονυῖα σύγχυσις γένηται καὶ ἀπώλεια. Στραφέν-
 τες δὲ οἱ στρατιῶται καὶ μὴ ἰδόντες τὸν στρατηγόν,
 διὰ τοῦ ἀγθέτου λόγου ὅτι ἔφυγεν εἰς ταραχὴν καὶ
 δεξιὰν μεγάλην ἐνέπεσον. Ὁ οὖν βασιλεὺς κατὰ
 συγκυρίαν πάλιν ἐκείσε εὐρεθεὶς ἠρᾶ τοὺς στρα-
 τιώτας συγκεχυμένους καὶ μεστοὺς φόβου ὡς πρό-
 θια διωκόμενα, καὶ μαθὼν τὴν αἰτίαν καὶ τὸν στρα-
 τηγὸν αὐτοῦ Ἰουστινιανὸν ἰδὼν φεύγοντα ἐγγίσας
 αὐτῷ λέγει: « Ἀδελφὲ, τί τοῦτο πεποιήκας; Στρέ-
 φον ἐν τῷ διατεταγμένῳ σου τόπῳ. Ἡ πληγὴ αὕτη
 ὀλίγον τί ἐστὶ. Στρέφον, ὅτι τὰ νῦν ἡ πλείων ἀνάγκη
 ἐστίν. Ἡ πόλις εἰς χεῖράς σου κρέμεται, ἵνα λυ-
 τρώσῃς αὐτήν. » Πολλὰ δὲ εἰπόντος τοῦ βασιλέως
 αὐτῷ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐν τῷ Γαλατᾷ περάσας
 αἰσχυρῶς ἐκεῖ τελευτᾷ ἐκ τῆς πικρίας καὶ περι-

Ac gaudete, fratres, quoniam corona pretiosissima
 vobis reposita est, non fluxa et terrena solum, sed
 etiam caelestis. Qui pro nobis pugnat Deus, im-
 piorum copias formidine cohibet. »

Hæc dicente Imperatore, Joannes Justinianus
 dux sagitta vulneratus est in dextero pede. Vir rei
 militaris tam egregie peritus, ubi sanguinem e cor-
 pore profluentem vidit, totus mutatus, quam ante
 ostenderat virtutem, statim pavore abiecit, nec
 quidquam postea operæ navavit, sed loco, in quo
 erat, relicto, cum silentio discessit, medicam que-
 rens, nec memor fortitudinis et dexteritatis, quam
 a principio præstiterat: nec vero iis qui aderant,
 ullum verbum fecit, aut sui vicarium reliquit, quo
 impediretur, quæ secuta est, confusio et perniciēs.
 Conversi enim milites, eum ducem non conspi-
 ciunt, sed fugisse audiunt, in perturbationem et
 metum ingentem inciderunt. Rursus forte aderat
 imperator: qui ubi milites perturbatos et plicos
 timore, velut oves bestiis agitas, vidit, causam
 edoteus et Justinianum profugum animadvertens,
 sic eum aggreditur: « Mi frater, inquit, quid istud
 agis? Redi in locum tuum: plaga ista modica est;
 redi, amabo te; gravior enim nunc necessitas ur-
 get. Urbs in manibus tuis est, a te servanda est. »
 Alia plura mœnenti imperatori nihil respondit, sed
 Galatam trajectus, ibidem in contempionem addue-

φρονήσεως. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἰδόντες τὴν τοσαύτην
 σύγχυσιν τῶν ἡμετέρων, θάρσος ἔλαβον. Ἐκεῖ καὶ
 ὁ Σογάν μπασσιᾶς παρὼν τοῖς Ἰαννιτζαρίοις καὶ τοῖς
 ἑτέροις διαλεχθεὶς ἐπήγειρεν αὐτῶν τὰ φρονήματα.
 Καὶ τις Ἰαννιτζαρίος τοῦνομα Χασάνης (ἐκ τοῦ
 Λουπαδίου ὁ γιγαντιώδης ὄρμητο λένδρος) ὑπὲρ
 κεφαλῆς τῆ ἀριστερᾶ χειρὸς τὸν θυρεὸν βάλων, τῆ δὲ
 δεξιᾷ τὸ ξίφος ἀσπασάμενος, ἐπὶ τὸ τεῖχος, οὐ ἐθεώ-
 ρει τὴν σύγχυσιν, ἐχώρησεν. **285** Ἔποντο δὲ
 αὐτῷ καὶ ἕτεροι ὡσεὶ τριάκοντα, τὴν ἀνδρίαν ζη-
 λῶσαντες. Οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἡμέτεροι ἐν τῷ
 τείχει κατηκόντιζον αὐτοὺς καὶ βέλυσιν ἔβαλλον καὶ
 λίθους ὑπερμεγέθεις ἐκύλιον κατ' αὐτῶν: δέκα καὶ
 ὀκτώ ἐξ αὐτῶν ἀπεκρήμνισαν. Ὁ δὲ Χασάνης οὐ
 πρότερον ἐπέσχεν τὴν ὄρμην ἢ ἀνελθεῖν ἐν τοῖς τεί-
 χεσι καὶ τρέψασθαι τοὺς ἡμετέρους. Ἦνίκα γοῦν
 ἐκράτησε τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἕτεροι πολλοὶ ἀκο-
 λουθήσαντες ἀνήρχοντο εἰς τὸ τεῖχος. Καὶ τοὺς
 ἀναβαίνοντας οὐκ ἔφθασαν κωλύειν οἱ ἡμέτεροι διὰ
 τὴν ὀλιγότητα: οἱ δὲ πολέμιοι πλῆθος ἦσαν. Τοῖς
 δὲ ἀναβάσι συμπλέκοντες ἐμάχοντο, καὶ ἦν οὐκ
 ὀλίγος αὐτῶν ὁ φόνος. Καὶ ὁ Χασάνης μαχόμενος
 προσπαισθεὶς πέτρα τινὴ κατέπεσεν. Ἰπιστραφέντες
 δὲ οἱ ἡμέτεροι καὶ ἰδόντες αὐτὸν κείμενον πέτραις
 ἔβαλλον πάντοθεν: ὁ δὲ εἰς γόνυ διαναπαύσας ἡμύ-
 νετο, ὑπὸ δὲ τοῦ πλῆθους τῶν τραυμάτων παρεῖθη
 τὴν δεξιὰν καὶ κατεχώσθη τοῖς βέλεσι. Καὶ ἕτεροι
 πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπλήγησαν καὶ ἔνεκον
 τῶν τραυμάτων πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐκομίσθησαν.
 Ἦντα τοσοῦτον ἀναθάν τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων
 τοὺς ἡμετέρους διεσκέδασαν, καὶ ὀφέντες τοὺς

tus, mœrore obiit. Interim Turcæ, animadversa
 tanta nostrorum perturbatione, receperunt animos;
 atque Sogan basias Jannitzaros aliosque adhortatus
 erexit. Jannitzarus quidam, nomine Chasanes, Lu-
 padio oriundus, ingenti corporis magnitudine, si-
 nistra manu supra caput scutum proteudens, dextra
 gladium stringens, ad murum, qua turbatos nostros
 vidit, processit, circiter triginta virtutis æmulis
 sequentibus. Nostri manserunt in muro, eosque
 jaculis et grandibus saxis exceperunt atque decem
 et octo deturbarunt. Verum Chasanes non prius
 remisit impetum, quam, escenso muro, nostros
 fugaret. Postquam igitur ausu positus est, etiam
 multi alii, eum secuti, in murum evadebant, quos
 nostri propter paucitatem prohibere non poterant,
 cum hostium magnus numerus esset. Prælium ta-
 men eum iis, qui ascenderent, commiserunt et non
 exiguam in eos ediderunt cædem. Ipse Chasanes,
 inter pugnandum saxo offensus, procubuit. Quem
 cum conversi nostri jacentem vident, lapides un-
 dique in eum conjiciunt. Ille in genua enisus, pu-
 gnabat, sed mox plagarum multitudine manibus
 elanguit et telis obrutus est. Multi item alii aut
 occisi, aut vulnerati et propter plagas in castra
 asportati sunt. Tandem hostes catervatim muro
 petiti, nostros dissiparunt, qui, relictis exteriori-
 bus mœnibus, per portam in urbem irruumper

ἔξωθεν τείχους ἔσωθεν διὰ τῆς πύλης ἔβαινον κατα-
πατώντες εἰς τὸν ἕτερον. Ταῦτα δὲ οὕτως ἔχοντα
καὶ φωνή τις ἐβρέθη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν καὶ ἐκ τοῦ
μέρους τοῦ λιμένος· « Ἐάλω τὸ φρούριον, καὶ τὰ
στρατήγια καὶ τὰ σημαία ἄνωθεν ἐν τοῖς πύργοις
ἔστησαν. » Καὶ ἡ φωνὴ τοὺς ἡμετέρους ἐτρέψατο,
τοὺς δὲ πολεμίους ἀνεθάρρυνε· **286** καὶ ἀλαλά-
ξαντες φωνὰς πολλὰς καὶ προθύμως ἀνευ φόβου οἱ
πάντες ἐπὶ τὰ τείχη ἀνέβαινον.

Ὡς οὖν εἶδεν ὁ δυστυχῆς, ὁ βασιλεὺς καὶ αὐθέν-
της μου, θακρυχέων ἀπαρκαλάει τὴν Θεὸν, καὶ τοὺς
στρατιώτας ἵνα μεγαλοφύνησιν προέτρεπε· καὶ
οὐκ ἦν συνδρομῆς καὶ βοηθείας ἐλπίς οὐδεμία. Ὁ δὲ
τὴν ἵππον κεντήσας ὄραμὸν ἔφθασεν ἐνθα τὸ πλῆ-
θος τῶν ἀσεβῶν ἤρχετο, καὶ ὡσπερ ὁ Σαμφὼν ἐπὶ
τοὺς ἀλλοφύλους ἐποίει, καὶ τοὺς ἀσεβεῖς ἐν τῇ
πρώτῃ συμπλοκῇ ἐκ τῶν τείχων ἀπεκρήμνισεν, ὡς
ἰδεῖν θαῦμα ξῖνον τοὺς ἐντυχόντας καὶ βλέποντας.
Βρυχόμενος ὡς λέων καὶ τὴν ῥομφαίαν ἰσπασμένην
ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀπέσφαξε·
καὶ τὸ αἷμα ποταμηδὸν ἐκ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χει-
ρῶν αὐτοῦ ἔβρε. Καὶ ὁ προβρέθητις Δὺν Φραγκίσκος
ὁ Τολέδος ὑπὲρ τὴν Ἀχιλλέα ἐποίησεν· ἐν τοῖς
δεξιῶς τοῦ βασιλέως ἔτυχε, καὶ ὡς τις ἀετὸς μετὰ
θύουκων καὶ στόματος τοὺς ἐναντίους κατέκοπεν.
Ὁμοίως καὶ Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος, ὡς εἶδε τὸν
βασιλέα μαχόμενον καὶ τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν,
μεγαλοφώνως μετὰ κλαυθμοῦ κράξας εἶπε· « Θέλω
θανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, » καὶ συρρήξας ἑαυτὸν ἐν
μέσῳ μετὰ κραυγῆς τοὺς ὄσους εὗρε πάντα διασκέ-
δασε καὶ διεσκόρπισε καὶ ἐθανάτωσεν. Ἀλλὰ καὶ
Ἰωάννης ὁ Δαλμάτης ἐκεῖ παρὼν ὑπὲρ πάντα στρα-

in vicem se conculcabant. Hæc dum aguntur, intus
et extra et ad portum clamatur : « Capta est arx,
signa et vexilla sublimis in turribus elata. » Quæ
vox nostros fugavit, hostes erexit, qui magno cla-
more et impetu, nullo timore, in murum ascen-
dunt.

Hæc cum videt miser imperator, dominus meus,
cum lacrymis Deum precatur, et milites, ut gene-
roso pugnent, impellit : at nulla jam opis et auxilii
spes erat. Itaque ipse equo concitato advolat, qua
irruerat hostium turba, et quemadmodum Sampso
hostes prostravit, ita impios primo impetu e moe-
nibus deturbat, ut qui aderant et videbant, mirum
cernerent spectaculum. Leonis instar fremens, et
dextra gladium strictum tenens, multos hostes
trucidavit, ac sanguis in modum fluminis e pedi-
bus et manibus ejus profluebat. Dominus Franci-
scus autem, Toledus, quem supra nominavi, ipsum
superavit Achillem, ad dextram imperatoris dimi-
cans et aquilæ instar unguibus et ore hostes con-
cidens. Similiter Theophilus Paleologus, ut impe-
ratorem decertantem et urbem periclitantem vidit,
magna voce et lacrymans clamavit : « Mori quam
vivere malo, » et impetu facto in medios hostes,
quotquot invenit, disjecit, dissipavit, occidit. At
enim Joannes Dalmata quoque, ibi præsens, præ-

τιώτην γενναίως τοῖς πολεμίοις **287** ἐσυμπλέκετο
καὶ οἱ ἐντυχόντες καὶ βλέποντες ἐθαύμαζον περὶ
τῆς ἰσχύος καὶ γενναιότητος τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν.
Καὶ οἷς καὶ τρεῖς τῆς ἐμβολῆς καὶ συρρήξεώς τε καὶ
συμπλοκῆς γενομένης μεγάλως τοὺς ἀσεβεῖς ἐτρέ-
ψαντο καὶ πλῆθος ἀπέκτειναν καὶ ἐτέρους ἐκ τῶν
τείχων ἀπεκρήμνισον, καὶ ἀγωνιζόμενοι σφοδρῶς
καὶ συμπλεκόμενοι ἀπεκτάνθησαν, καὶ πολλὸν φόνον
εἰς τοὺς πολεμίους πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν ἐποίησαν οὐ-
τως. Καὶ ἕτεροί τινες στρατιῶται οὐκ ἀγενεῖς μαχό-
μενοι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ αὐτοὶ ἀπεκτάνθησαν
πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὅπου τὴν
ἐλέβολιν ἐκείνην κατεσκεύασαν καὶ τὴν μεγάλην
ἐλέβολιν ἔστησαν, καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως γαλά-
σαντες ἐκαίθεν ἐν τῇ πόλει πρῶτον εἰσῆλθον. Ἐγὼ
δὲ τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ οὐκ εὗρέθην πλησίον τοῦ αὐθεντίας
μου τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ προστάξει ἐκείνου εἰς ἐπί-
σκεψιν δῆθεν ἐν ἄλλῳ μέρει τῆς πόλεως ἦμην.

Ἡ. Ἐλθόντων δὲ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἐν τοῖς
ἔσωθεν τείχεσι Χριστιανούς μετὰ ἐλεβολίσκων καὶ
βελῶν καὶ τόξων καὶ πετρῶν ἐναπολειφθέντας
ἐδίωξαν, καὶ ἐγκρατεῖς πάντων ἐγένοντο, ἀνευ δὲ
τῶν πύργων τῶν λεγομένων Βασιλείου Λέοντος καὶ
Ἀλεξίου, ἐν οἷς ἐστήκεισαν οἱ ναῦται ἐκεῖνοι οἱ ἐκ
τῆς Κρήτης· αὐτοὶ γὰρ γενναίως ἐμάχοντο μέχρι
καὶ τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης ὥρας καὶ πολλοὺς Τούρ-
κους ἐθανάτωσαν, καὶ τοσοῦτον πλῆθος βλέποντες
καὶ τὴν πόλιν δεδουλωμένην **288** πᾶσαν, αὐτοὶ οὐκ
ἠθέλον δουλωθῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἔλεγον ἀποθανεῖν
κρεῖττον ἢ ζῆν. Τούρκος δὲ τις τῷ Ἀμηρᾷ ἀναφο-
ρὰν ποιήσας περὶ τῆς τούτων ἀνδρίας, προσέταξεν
ἵνα κατέλθωσι μετὰ συμβάσεως καὶ ὡσιν ἐλεύθεροι

reliquis militibus generose adversus hostes decer-
tauit : ut, qui aderant et videbant, fortissimorum
virosum virtutem et audaciam mirarentur. Itaque
bis et ter impressione et pugna facta, impios ve-
hementer fugarunt, multos occiderunt, alios de
muris depulerunt, atque occubuerunt tandem con-
stanter et strenue pugnantes et magna prius ho-
stium strage data. Item alii haud imbelles milites
eodem loco dimicantes ceciderunt, prope portam
sancti Romani, ubi helepolim illam Turcæ fecer-
ant et magnam helepolim constituerant : qua
primum diruto muro, in urbem penetrarunt. Ego
illo tempore non versabar circa imperatorem, do-
minum meum, sed jussu ejus ad lustrandam aliam
partem urbis discesseram.

S. Turcæ urbem ingressi Christianos intra inte-
riorem murum reliquos heleboliscis, jaculis, sagit-
tis, saxis persecuti, et cunctis potiti sunt, præter
eos qui in turribus Basilii Leonis et Alexii quæ di-
cebantur constituti erant, nautas Cretenses. Hi
enim ad sextam et septimam horam strenue pu-
gnabant et multos Turcas interficiebant, eumque
tantam hostium multitudinem et totam urbem
subactam viderent, noluerunt tamen ipsi subigi,
sed mortem vitam esse præstabiliorem ducebant. De
quorum virtute cum Turcæ aliquis Ameræ renun-

αὐτοὶ τε καὶ ἡ ναὺς αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ ἀποσκευὴ ἦν εἶχον. Καὶ οὕτως γενόμενον πάλιν μόλις ἐκ τοῦ πύργου τούτους ἐπεισαν ἀπελθεῖν. Καὶ δύο μὲν αὐτῶν ἀδελφοὶ Ἰταλοὶ, Παῦλος καὶ Τριώλλος τοῦνομα, ἐν τῷ διαταγμένῳ αὐτοῖς τόπῳ μετὰ καὶ ἐτέρων πολλῶν γενναίως ἐμάχοντο καὶ τοὺς πολεμίους κακῶς ἀπεδίωγον καὶ οὐκ ἀγεννῆ συμπλοκὴν καὶ σύρραξιν ἐποίουν, καὶ φόνος ἦν ἀναμεταξύ, λέγω τῶν δύο μερῶν τῶν μαχομένων καὶ ὑπερμαχοῦντων. Στραφεὶς δὲ ὁ Παῦλος καὶ ὁρῶν τοὺς πολεμίους ἔσωθεν τῆς πόλεως λέγει τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· «Ὁ φρίξον, ἦλιε! ὦ στέναξον, γῆ! ἐάλω ἡ πόλις, ἡμεῖς δὲ τοῦ πολεμεῖν παρήλθεν ἡ ὥρα. Ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, εἰ δυνατόν, φροντίσωμεν.»

Καὶ οὕτως ἐγκρατεῖς αἱ πολέμιοι πάσης τῆς πόλεως γεγονότις ἡμέρα τρίτη, ὥρα ἦν τῆς ἡμέρας β' καὶ ἡμισυ, τοῦ πρῶτου ἔτους, τῆ κθ' μηνὸς Μαΐου. Καὶ τῶν μὲν προσπιπτόντων ἦν ἄρπαγὴ καὶ αἰχμαλωσία, τῶν δὲ καταλαμβανομένων καὶ ἀνθισταμένων σφαγὴ καὶ οὐδ' αὖτως ἡ γῆ ἐν τισὶ τόποις ἐκ τῶν νεκρῶν διεφαινατο. Καὶ ἦν ἰδεῖν θίασμα ζένου καὶ θρήνους πολλοὺς καὶ ποικίλους καὶ ἀμετρήτους ἀνδραποδισμοὺς, **289** τῶν εὐγενῶν ἀρχουσῶν καὶ παρθένων καὶ ἀφιστοιμένων τῷ Θεῷ συρομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τῶν θειρῶν καὶ κομῶν καὶ πλοκάμων τῆς κεφαλῆς ἔξωθεν τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ ὀδυρμῶν ἀνηλεῶς, τὴν βροχὴν καὶ κλαυθρὸν τῶν παιδῶν, τοὺς ἱεροὺς καὶ ἀγίους αἰκούς λεηλατημένους, τὸ φρικῶδες καὶ ἀκούμενον τίς διηγήσεται; Ἦν ὄραν τὸ θεῖον αἶμα καὶ σῶμα **C** Χριστοῦ κατὰ γῆς χεόμενον καὶ βιπτόμενον, καὶ τὰ

visset, edixit eis, ut ex pacto descenderent et cum navi et omni suppellectile sua liberi essent. At sic quoque agre iis persuaserunt, ut discederent. Duo fratres Itali, Paulus et Troilus nominibus, in loco sibi commisso cum aliis multis, generose decertantes, hostes acriter repellebant et haud levi dimicabant praelio, et utrorumque, tum pugnantium, tum defensantium, caedes edebantur. Respicens autem Paulus hostesque intra urbem conspicatus, ad fratrem conversus: «O sol, horresce, inquit, o tellus, ingemisce! capta urbs est, et pugnandi tempus jam praeteriit. Attamen de salute nostra, si qua spes est, cogitemus.»

Ha hostes tota urbe potiti sunt die tertio, hora secunda et dimidia, anno 6961, mensis Maii die 29. Qui irruerant, rapiebant et captivos faciebant, qui capiebantur et resistebant, mactabantur, atque nonnullis in locis prae calaverum multitudine non apparebat terra. Vidisses novum spectaculum, lamenta multa et varia, rapinas innumeras, quibus mulieres primariae, virgines et Deo consecratae, capillis et crinibus a Turcis atrociter magno ejulatu ex ecclesiis avellebantur. Clamores ei ploratus puerorum, sanctarum aedium sacrilegia et si quid aliud horrendum, quis haec enarret? Erat videre Christi divinum sanguinem et corpus in terram effundi et projici, sacra vasa diripi et par-

τιμαλῆ, δοχεῖα τούτου ἀρπάζοντας τὰ μὲν διέθραυον, τὰ δὲ σῶα ἐνσκοπιζόντες, καὶ τοὺς ἐγκεκοσμημένους κόσμους ὁμοίως ἐποίουν, καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας μετὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων πολυτίμων κατεπάτου, καὶ τοὺς κόσμους αἶροντες κλίνας καὶ τραπέζας ἐποίουν, καὶ μετὰ τῶν ἱερατικῶν στολῶν καὶ ἐνδυμάτων τῶν ἐκ σηρικῶν καὶ χρυσοῦράντων ὄντων τοὺς ἵππους ἐσκέπαζον, καὶ ἄλλοι ἐπ' αὐτοῖς ἤσθιον, καὶ τοὺς πολυτίμους μαργάρους τῶν ἁγίων κειμηλίων ἀναρπάστους ἐποίουν, τὰ ἅγια λείψανα καταπάτουντες. Καὶ ἕτερα ἀνοσιουργήματα πλείστα ἐποίουν ἕξια θρήνου οἱ τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομοι. Ἦ τῶν σοφῶν σου κριμάτων, Χριστέ βασιλεῦ, ὡς ἀνερομήνευτα καὶ ἀνεξιχνίαστὰ εἶσι! Καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν παμμέγιστον ἐκείνην ναὸν καὶ θεϊότατον τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίης, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον, τὸν θρόνον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὸ Χερουβικὸν εἶδημα καὶ στερέωμα δεύτερον, τὴν Θεοῦ χειρῶνποίησιν, τὸ θέαμα καὶ ἔργον ἄξιον, τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα, τὸν ὠραῖον **290** καὶ ὠραίων ὠραιότερον· οὗ ἔσωθεν τῶν ἀδύτων καὶ ἀνορθῶν τῶν θυσιαστηρίων καὶ τραπέζων ἤσθιον καὶ ἐπινον, καὶ τὰς ἀσελγαῖς γνώμας καὶ ὀρέξεις αὐτῶν μετὰ γυναικῶν καὶ παρθένων καὶ παιδῶν ἐπάνωθεν ἐποίουν καὶ ἐπραττον. Τίς μὴ θρηνήσῃ σε, ἅγιε νεέ; καὶ πανταχοῦ πᾶν κακὸν ἦν, καὶ πᾶσα κεφαλὴ ἤλγει. Ἐν οἴκοις θρήνοι καὶ κλαυθμοὶ, ἐν τριόδοις ὄδυρμοὶ, ἐν ναοῖς ὀλοφυρμοὶ, ἀνδρῶν οἰμωγαὶ, γυναικῶν ὀλοφυγαὶ ἔλκυρμοὶ ἀνδραποδισμοὶ διασπαρμοὶ τε καὶ βιασμοὶ. Οἱ πτωχοὶ τῷ γένει ἀτίμως περιήσαν, οἱ πλούσιοι ἀνόσιοι. Αἱ πλατεῖαι, αἱ γωνίαι κατὰ

rim diffringi partim integra in sinum abscondi. Perinde de ornatu faciebant, sanctas imagines, auro, argento et lapillis pretiosis decoratas, conculebant, et ornamenta spoliantes in lectulos et mensas adhibebant, sacerdotalibus stolis et vestimentis, tum sericis tum auro intextis, equos sternebant aut pro mappis utebantur, pretiosas sacrae gazae margaritas spoliabant, sacris reliquiis humi prostratis. Alia per multa execratissima et lacrymis prosequenda facinora praecursores illi Antichristi patrabant. O sapientissima tua consilia, Christe Rex, quam sunt abscondita et inscrutabilia? erat porro videre maximum illud et divinissimum templum Sapientiae Dei, caelum terrestre, sellam gloriae Dei, Cherubicum vehiculum et firmamentum alterum, opus manuum Dei, spectaculum eximium et totius orbis terrarum lumen, templum illud elegans et elegantibus elegantius, intra cuius aedem et supra altaria ac mensas ederent ac hiberent, et incestas cupiditates et libidines suas cum feminis, virginibus et pueris exercebant. Quis te non lugeat, templum sanctissimum! ubique calamitas erat et dolebat omne caput. In domibus lamenta et fletus, in triviis planctus, in templis luctus, virorum gemitus, mulierum ululatus, rapinae, captivitates, insultationes. Genere nobiles contempti erant, divites impii. Plateae et anguli ubique omni malorum ge-

πάντα τόπον πανταχοῦ πασῶν κακιῶν ἦν ἔρπλεα· οὐδεὶς τόπος ἀνεξερευνήτος ἢ ἀσυλὸς ἔμειναν. Ἐν Χριστῷ βασιλεῦ, τῆς τότε θλίψεως καὶ στενοχωρίας πάσαν πόλιν καὶ χώραν, τὴν οἰκοῦσιν οἱ Χριστιανοί, ἐλευθέρωσον. Καὶ πάντα κῆπον καὶ οἶκον οἱ ἀσεβεῖς οὐκ εἴπασαν ἀνύρυστον, ἵνα τὰ κεκρυμμένα χρήματα εὔρωσι· καὶ πλείστον μὲν νέων θησαυρῶν καὶ παλαιῶν καὶ ἐτέρων πολυτίμων πραγμάτων, εὐρόντες, ἐνεπλήσθησαν.

ἦ. Ἐπεὶ οὖν ἡ πόλις ἐάλω, ὁ ἀμηραῖος ἐνδοξὸν εἰσελθὼν εὐθύς πάση σπουδῇ ζήτησιν ἐποίησε περὶ τοῦ βασιλείως, ὅς κατὰ νόον ἄλλον οὐκ ἐλογίζετο εἰ μὴ μόνον μαθεῖν εἰ ζῆ ἢ τέθνηκεν ὁ βασιλεὺς. Καὶ τινὲς μὲν ἐλθόντες ἔλεγον ὅτι ἔφυγεν, ἄλλοι δὲ ἐν τῇ πόλει ἔλεγον εἶναι κεκρυμμένον, ἄλλοι δὲ τεθνῆναι μαχόμενον. Καὶ θέλων πιστωθῆναι ἀληθῶς ἔστειλεν ἐνθα **291** δὴ τὰ πτώματα τῶν ἀναιριθίντων ἔκειτο σωροειδῶς Χριστιανῶν τε καὶ ἀσεβῶν. Καὶ πλείστους κεφαλὰς τῶν ἀναιριθίντων ἐπλυναν, εἰ τύχῃ καὶ τὴν βασιλικὴν γνωρίσασσι. Καὶ οὐκ ἐδυνήθησαν γνωρίσαι αὐτὴν εἰ μὴ τὸ τεθνεὸς πτώμα τοῦ βασιλείως εὐρόντες, ὃ ἐγνώρισαν ἐκ τῶν βασιλικῶν περικνημίδων ἢ καὶ πεδύλων, ἐνθα χρυσοὶ ἀστοὶ ἦσαν γεγραμμένοι, ὡς ἔθος ὑπῆρχε τοῖς βασιλεῦσι. Καὶ μαθὼν ὁ ἀμηραῖος περιχαρῆς καὶ εὐφραϊνόμενος ὑπῆρχε· καὶ προστάξει αὐτοῦ οἱ εὐρεθέντες Χριστιανοὶ ἔθαψαν τὸ βασιλικὸν πτώμα μετὰ βασιλικῆς τιμῆς. Οὐαὶ οὐαὶ κάμοι τῆς προνοίας ἐν τίνι καιρῷ με φυλακτούσης! Ἦν δὲ πᾶσα ἡ ζωὴ τοῦ αἰοδίου ἐν βασιλεῦσι καὶ γαληνοτάτου καὶ μάρτυ-

nere redundabant; nullus locus erat, quem non scrutarentur et expilarent. Christe Rex, ab illa, quam tum experti sumus, miseria et calamitate omnem urbem et terram, quam Christiani habitant, tuare. Nullos hortos, nulla domicilia non perquirebant impii, ut pecuniam absditam reperirent: ac maximis inventis thesauris, vetustis et novis, atque aliis rebus pretiosis impleti sunt.

9. Capta igitur urbe, Ameras, eam ingressus, studiosissime de imperatore querebat, nec quidquam antiquius habebat, quam ut cognosceret, viveretne an interiisset imperator. Atque cum alii fugisse dicebant, alii in urbe latitare, alii praelio occubuisse. Itaque ut rem certo cognosceret, misit, ubi Christianorum et impiorum cadavera acervatim jacebant. Abiierunt occisorum capita plurima, si forte imperatoris agnoscerent. Non poterant autem, sed inventum imperatoris cadaver ex imperatoris ocreis et calceamentis agnoverunt, in quibus aureæ aquilæ depictæ essent, ut mos erat imperatoribus. Hujus rei certior factus Ameras, summo opere gavisus et exhilaratus est, et qui aderant Christiani jussu ejus imperatorium cadaver honore imperatoribus legitimo sepeliverunt. Væ mihi quoque, quem quæ tempore servavit divina providentia! Vixit venerandus hic et placidissimus imperator, dum roaryr obiit, annos quadraginta novem, menses tres et dies viginti.

ἄρος τούτου χρόνοι τεσσαράκοντα ἐννέα καὶ μῆνες τρεῖς καὶ ἡμέραι εἴκοσι.

Ὁ δὲ ἀμηραῖος τῇ νίκῃ τῇ μεγάλῃ ἐπαρθεὶς καὶ πλείστης κενοδοξίας πλησθεὶς ὄμωδός καὶ ἀνελεήμων ἐφάνη. Προσελθὼν δὲ αὐτῷ ὁ μέγας δαυὲξ ὁ κύριος Λουκάς ὁ Νοταραῖος προσεκύνησεν αὐτόν, καὶ δείξας αὐτῷ θησαυρὸν πολὺν ὃν εἶχε κεκρυμμένον, καὶ λίθους καὶ μαργάρους καὶ ἕτερα λάφυρα ἄξια βασιλεῦσιν, ἃ ἰδὼν ὁ Ἀμηραῖος καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ ἐθαύμασαν. Ὁ δὲ Νοταραῖος εἶπε τῷ ἀμηραῖῳ· Ἐταῦτα πάντα ἐφύλαττον διὰ τὴν βασιλείαν σου, καὶ ἰδοὺ τὰ νῦν χαρίζομαι σοι δῶρον· καὶ δέομαι, ἀξέσαι τοῦ δούλου σου τὴν θέτην καὶ παρακάλεσιν. Ἡλπίζεν οὖν οὗτος δι' αὐτῶν ἐλευθερίαν τύχαι **292** μετὰ τοῦ οἴκου αὐτοῦ· ἀπελογίσατο δὲ αὐτῷ ὁ μηραῖος καὶ εἶπεν· Ἐγὼ ἡμικύων καὶ ἀπάνθρωπε ἀμηχανοῦράφης καὶ πολύτροπος, τοσοῦτον πλοῦτον εἶχες καὶ οὐκ ἐβοήθησας τῷ βασιλεῖ τῷ αὐθέντῃ σου καὶ τῇ πόλει τῇ πατρίδι σου; Νῦν δὲ μετὰ τοιούτων πονηριῶν καὶ πινουργιῶν ὅς οἶδας ποιεῖν καὶ πράττειν ἐκ νεότητος, βούλη ὑποσκελίσαι κέρμη, καὶ φύγῃς τοῦ πρέποντός σοι; Εἰπέ μοι, ὦ ἀσεβῆ, τίς ὁ χάρισας μοι τὸν πλοῦτον τὸν σὸν καὶ τὴν πόλιν πύκτην εἰς χεῖράς μου; Λέγει αὐτῷ ὁ Νοταραῖος· Ὁ Θεός. Ὁ δὲ Ἀμηραῖος εἶπεν αὐτῷ· Ἐπεὶ ὁ Θεός ταῦτά μοι ἐχάρισατο καὶ σὲ καὶ πάντας ὑπὸ τὰς χεῖράς μου δούλους ἔδωκε, τί σὺ λέγεις, πονηρὲ, καὶ φλυαρεῖς; Ἦὼς οὐκ ἔστειλάς μοι αὐτά πρὶν τὴν μάχην κινήσω καθ' ὑμῶν ἢ πρὶν τὴν πόλιν νικήσω, ἵνα ἀφείλω σοι τὴν χάριν καὶ τὴν ἀνταρμειθῆν; Νῦν

Ameras magna victoria elatus et inani tumefactus gloria, crudellem se et immanem præstitit. Accessit ad eum Lucas Notaras, magnus dux, et, adoratione facta, ingentem thesaurum, quem absconditum habebat, gemmas porro et margaritas aliamque gazam regibus dignam ei monstravit; quorum aspectu Ameras cum universo comitatu obstupuit. Tum Notaras: « Hæc omnia, inquit, servavi majestati tuæ et nunc tibi pro munere trado, ac rogo, ut servi tui preces et vota ne aspernere. » Sperabat autem, sic se cum domo sua libertatem consequenturum esse. At respondit Ameras: « Hæc te semicanem, hominem immanem, veteratorem et fraudulentum, qui tantas opes possederis, nec succurreris domino tuo, imperatori, nec huic urbi, patrie tue! nunc vero cum istis nequitias et fraudibus, quibus deditus fuisti a puerrilla, nec quoque supplantare et pœnam effugere studes? Dic mihi, sceleste, quis est, qui in manus meas tradidit divitias tuas et hanc urbem? » Respondit Notaras: « Deus. » Tum Ameras: « Quodsi Deus hæc mihi donavit, atque te et reliquos in manus meas dedit, quid tu, nequam, ais et negaris? cur mihi hæc non ante misisti, quam bellum contra vos commoverem aut urbem caperem, ut tibi gratias et remunerationem deberem? Nunc enim non ta hæc mihi largiris, sed Deus. » Ita statim mandavit licitoribus, ut eum in carcerem conjicerent et diligenter custodirent. Postridie eum rursus coram se

οὐν οὐκ εἶ σύ ὁ χάριτας μοι ταῦτα, ἀλλὰ ὁ θεός. » Καὶ εὐθὺς ὤρισεν τοῖς θεμίσις ἵνα εἰς φυλακὴν βάλωσιν αὐτὸν καὶ ἀσφαλῶς τηρῶσι. Τῇ δὲ ἐπαύριον προστάξας ἤνεγκαν πάλιν αὐτὸν ἐμπροσθεν τοῦ θήματος αὐτοῦ· καὶ λέγει αὐτῷ· « Ἐπεὶ οὐκ ἠθέλησας βοηθῆσαι τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ πατρίδι σου μετὰ τοσοῦτου θησαυροῦ ἀναριθμήτου ἃν εἶχες, καὶ διὰ τὸ οὐκ ἐβούλευσας τὸν βασιλέα, ὅτε ἐμήνυσα αὐτῷ ἵνα μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης μοι δώσῃ τὴν πόλιν καὶ ἄλλον ἄνε' αὐτῆς τόπον δώσω μετ' ἀγάπης καὶ φιλίας, ἵνα μὴ τοσοῦτοι φόνοι ἀναμέσον ἡμῶν γένῃσιονται. » Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν **293** αὐτῷ· « Ἐγὼ αἴτιος οὐκ ὑπάρχει εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ Γαλατῶ, οἳ ἔτασσον τῷ βασιλεῖ ἵνα στόλον καὶ στρατὸν εἰς βοήθειαν αὐτῷ στείλωσιν. » Ὁ δὲ Ἀμηραῶ· « Πολλὰ οἶδας, » λέγει, « ψεύδους ἐρευρήματα· τὰ νῦν δὲ καιρὸς ψεύδους οὐκ ἔστιν ἵνα βοηθήσῃ σοι. » Καὶ προστάξας ἐπὶ τὴν αὐριον ἐπὶ τὴν τοῦ Ξηροῦ λόφου ἀγορὰν πρῶτον κατενώπιον αὐτοῦ θανατώσῃ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, οὓς ποτε ἦται τῷ βασιλεῖ ἵνα τὸν ἕνα αὐτῶν τιμήσῃ τῷ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου ἔξιώματι καὶ τὸν ἕτερον τῷ τοῦ μεγάλου λογοθέτου, εἶτα καὶ αὐτὸν θανατώσῃ, ὡς καὶ ἐγένετο· καὶ οὕτω τὰ τοῦ Λευκῶ τοῦ Νοταρῶ πέρας ἔλαβον. Εἶτα προστάξας μετὰ ταῦτα ἐθανάτωσε πολλοὺς εὐγενεῖς ἀρχοντας, τὸν τῶν Ἑνετῶν ἀγγαρον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἀσάνδην τῆς Καταλονίας καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ. Εἶτα ἠθέληεν θανατώσῃ καὶ τὸν Κονταρῖνον καὶ ἑτέρους εὐγενεῖς τῶν Ἑνετῶν, οἳ χρήματα δώσαντες καὶ ἐπαγγειλάμενοι τῷ Σογᾶν μπασιᾶ τοῦ ζῆν ἐχάρισθησαν. Καὶ στείλας ἐν τῷ Γαλατῶ καὶ πολ-

adduci jussit et his verbis compellavit: « Quandoquidem imperatori et patriæ tuæ ditissimo hoc thesauro, quem habebas, opitulari noluisti, cur imperatori non suasisti, cum talem ego ei conditionem proposuissem, ut pacifice et ultro urbem mihi daret, ego illi alium locum cum benevolentia et amicitia restituerem, ne tantæ inter nos cædes fierent? » Respondit ille: « Hujus rei non ego culpam sustineo, sed Veneti et Galatæi, qui imperatori promittebant, se classem et copias ei auxilio missuros. » Rursus Ameras: « Multa, inquit, fingere mendacia didicisti. Verum nunc tempus non est mandaculis tibi consulendi. » Præcepit deinde ut sequenti die in foro Colliis aridi, quod dicitur, prius coram ipso duo filii ejus trucidarentur, de quibus olim rogaverat, ut imperator alterum magni contostauli, alterum magni logothetæ dignitate honestaret: deinde trucidaretur ipse: id quod ita factum est. Hunc igitur finem res Lucæ Notaræ habuerunt. Deinde Ameras multos generosos viros principes interfici jussit, velut Venetorum stationary et filium ejus, magistrum cursus publici Catalanorum cum duobus filiis. Mox etiam Contrinum et alios nobiles Venetos occidi voluit, qui tamen, pecunia data et promissa Sogaubasiæ, vitam impetrarunt. At vero Galatam misit et multos

λοὺς πιάσας ἐθανάτωσε, καὶ πᾶσα ἡ αὐτοῖς ἐπαγγελία ἦν ἐπηγγελῆται εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ὑποτελεῖς ὥρισεν εἶναι. Τὸν δὲ Ἀλὶ μπασιᾶν στείλας ἀπέκλεισεν ἐν πύργῳ τινί, καὶ μετὰ ὀλίγας ἡμέρας καὶ αὐτὸν ἐθανάτωσε, δι' ἣν αἰτίαν εἴπομεν, ἦγγον διὰ τὸ λέγειν αὐτὸν τοῦ μῆ **294** ἐγεῖραι μάχην κατὰ τῆς πόλεως, ἵνα μὴ οἱ τῶν ἑσπερίων ἀθένται. Χριστιανοὶ συναχθῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τῆς Εὐρώπης αὐτοὺς διώξοσι καὶ τὰ ἐξῆς, ὡς προέγραπται. Ὁ θάνατος οὖν αὐτοῦ λύπην ἀμέτρητον παντὶ τῷ στρατῷ τοῦ ἀμηραῦ ἐπέδωκε διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὑπὸ πάντων φιλούμενον καὶ εἰς πάντα καλῶς τὸν ἀμηραῦ συμβουλεύοντα.

ε'. Ἀπὸ Ἀδάμ ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ γίνεται ἔτη β'ββ', καὶ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως τῆς πυργοποιίας ἔτη φ', καὶ ἀπὸ τῆς πυργοποιίας ἕως τῆς ἐλευθέρσεως τοῦ Ἀβραάμ εἰς Χαναάν γῆν, ἐξ ἧς καὶ τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν λαμβάνουσιν ἀρχὴν τὰ ὀνόματα, εἰσὶν ἔτη χις'. Καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἕως Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου ἔτη ατβ', καὶ ἀπὸ τοῦ Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου ἕως Αὐγούστου Καίσαρος ἔτη ψπζ', καὶ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος ἕως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου Φλαβίου τοῦ τρισολβίου καὶ ἀοιδίου τε καὶ ἀειμνήστου, τοῦ μεταθέσαντος τὰ βασιλεία ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν ποτε Βυζάντιον, ἦν αὐτὸς ἀνωκοδήμησε καὶ νέαν Ῥώμην ὠνόμασεν, εἰσὶν ἔτη τλβ'. Καὶ ἀπὸ Κωνσταντίνου Φλαβίου τοῦ Χλωροῦ ἕως Ἡρακλείου τοῦ μεγάλου ἔτη τε', ἐν οἷς χρόνοις ἦν καὶ ὁ τρισκατάρατος καὶ ψευδοπροφήτης Μωάμεθ, ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἰσμαήλ, ὃς ὑπῆρχεν ἐκ τῆς τοῦ Κηδαρ φυλῆς τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ Ἰσμαήλ. Νίζαρος γάρ

ibi comprehensus trucidavit, nec quidquam jam meminerat, quam iis conditionem promisisset, sed illos quoque sibi stipendiarios esse voluit. Ali Basiam in turrim inclusum, post paucos dies intermit, propter causam a nobis significatam, quod suaserat, ne bellum adversus urbem susciperetur, ut occidentales principes Christiani ne conjungerentur ea occasione et se ex Europa ejicerent, et que alia supra commemoravimus. Ejus mors ingentem luctum exercitui universo Ameræ attulit, quoniam ab omnibus diligebatur et præclara semper consilia Ameræ dederat.

10. Ab Adamo ad diluvium anni sunt 2242, a diluvio ad exstructam turrim anni 500, ab exstructa turri ad Abrahami in Chanaan adventum, ex qua terra Græcorum deorum nomina originem ducunt, anni 616; ab Abrahamo ad Romulum et Remum anni 1342; a Romulo ad Augustum Cæsarem anni 787; ab Augusto Cæsare ad magnum Flavium Constantinum, ter beatum, venerandum et æternæ memoriæ imperatorem, qui a veteri Roma imperii sedem Cpolim, quam, olim Byzantium dictam, ipse instauratam novam Romam appellavit, 332; a Flavio Constantino Chloro ad Heraclium magnum, anni 305, quo quidem tempore vixit ter execrandus pseudopropheta Mohametes, e posteris Ismaelie,

ὁ τοῦ Κηδάρ **295** ἀπόγονος ἐγέννησεν υἱοὺς δύο, Ἀ Μόδδαρον καὶ Ραβίαν, ὁ δὲ Μόδδαρος Κούσαρον καὶ Καίτον καὶ Θεμίνην καὶ Ἄσαδον, ὁ δὲ Κούσαρος τὸν Ἀβεδουλάν, ὁ δὲ Ἄβεδουλάς τὸν ψευδοπροφήτην καὶ ἀντίχριστον Μωάμεθ. Γεννηθεὶς δὲ καὶ ἀνατραφεὶς πενία συζῶν καὶ κτηνοτρόφος ὢν καὶ μάλιστα σεληνιαζόμενος, φωτισθεὶς τὰ τοῦ σκότους παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ, ἐκατέρωθωσεν ὁ ἕτεροι πολλοὶ συνέγραψαν, περὶ ὧν οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀναγκαῖον διηγεῖσθαι. Πλὴν ὀλίγων τινῶν ἐκ τῶν αὐτοῦ μιαρῶν ἔργων καὶ πονηρῶν μνείαν ποιήσωμεν. Οὗτος ὁ παμμίαρος ἐκ τῶν Ἑθρίθου ὀρέων ὤρμητο, καὶ πρῶτον μὲν δοῦλος ὑπάρχων τινὶ γυναικὶ χήρᾳ καὶ ὁμοφύλῳ αὐτοῦ, πλουσίᾳ πάνυ, ὀνόματι Χαδ·χᾶ· ὅς μετὰ τῆς πονηρίας καὶ πανουργίας αὐτοῦ τὴν ἑαυτοῦ κυρίαν εἰς γυναῖκα ἔλαβεν, καὶ δαιμόνια ἔχων καὶ πίπτων καὶ τρέμων καὶ ἀφρίζων αὐτὸς τὸ πάθος μετεσχημάτιζεν, ὅπως μὴ αἰσχύνηται ἡ γυνή καὶ κυρία αὐτοῦ, μεμφομένη αὐτὸν πῶς συνεζεύχθη τοιαύτῳ πένητι καὶ δαιμονήτῃ· τὸν ἄγγελον Γαβριήλ ἔλεγεν ὅτι ἑώρα λέγοντα αὐτῷ τὰ μέλλοντα συμβαίνειν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἀποκαλύπτοντα, ὡς ἔθος ἔστι πᾶσι τοῖς μοναχοῖς καὶ προφήταις· ἐκ τοῦ φόβου ἐξίστατο καὶ ἐδειλία. Ἦν δὲ τις ψευδαββᾶς ὀνόματι Σέργιος, διὰ κακοπιστίαν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξόριστος, καὶ φίλος ὢν τῷ Μωάμεθ· ὃν **296** ὁ Μωάμεθ ἐπαρκελάει τῇ αὐτοῦ κυρίᾳ τῇ καὶ γυναικὶ ταῦτα λέγειν καὶ βεβαιῶναι, καὶ παραινεῖν ἵνα μὴ λυπῆται, ἀλλ' ἵνα χαίρῃ. Ἡ δὲ γυνή ἐπίστευε τῷ ψευδαββᾶ πλείον ἢ

e tribu Cedar, qui filius primogenitus Ismaelis fuit. Nizarus enim, unus e posteris Cedar, filios duos genuit, Mobdaram et Rhabiam, Mobdarns Cusarum, Caitum, Theminen et Asadum, Cusarus Abedulam, Abedulas pseudopropheta et antichristum Mohammedem. Is in egestate natus et educatus, adeoque pecunarius et quam maxime lunaticus, quæ innovaverit, tenebris sibi a patre Satana illustratis, alii multi conscripserunt, ut nos de iis dicere nihil attineat. Sed tamen pauca aliqua e scelestis et pravis facinoribus ejus commemorabimus. E montibus Ethribi igitur profectus scelestissimus iste homo, primum servus fuit viduæ alienius tribulis, feminae ditissimæ, nomine Chadichæ; sed mox, qua erat pravitate et versutia, heram uxorem duxit, atque, morbo comitiali correptus, caducus, tremebundus et ore spumans, ipse ita moderabatur morbum, ut eum non ægre ferret axor et fera. Neve conquereretur, quod homini egeno et lunatico conjugio juncta esset, Gabrielem angelum videre se aiebat, dicentem sibi et aperientem, quæ futura essent in mundo, quemadmodum monachis et prophetis iras est: atque præ timore sui impositus erat ac stupebat. Erat porro pseudabbas quidam, Sergius nomine, propter fidei pravitatem Cypri exsul et Mohammedi familiaris: hunc ille adhibebat, ut heræ et conjugii suæ diceret, commendaret et persuaderet, ne tristaretur, imo potius gauderet:

τῷ ἀνδρὶ. Διὰ τοῦτο λέγουσι καὶ οἱ πάντες ὅτι ὁ Μωάμεθ ὤρισε τοὺς μοναχοὺς πάντας ἀτελεῖς εἶναι καὶ ἀφορολογητοὺς διὰ τὴν τοῦ ψευδαββᾶ Σεργίου φιλίαν, καὶ οὕτως παρήγγειλεν. Ἔλεγεν οὖν ταῖς γυναιξίν αὐτῇ ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς προφήτης ἔστιν. Καὶ παρὰ τῶν γυναικῶν εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν κηρυχθεὶς, καὶ οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ παρὰ τῶν ἀφρόνιων ὁ ψευδοπροφήτης ὠνόμασται, καὶ ἕως τοῦ νῦν τὸ αὐτὸ μέγα ψεῦδος παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔδεται. Ἀποθανούσης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κληρονόμος τοῦ βίου καὶ πλούτου τοῦ τοσούτου αὐτῆς γενόμενος, φύλαρχος τῶν Ἰσραηλιτῶν τῶν ἐκεῖ ἐκρημάτιζεν. Εἶτα ἐρχόμενος ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος τῷ τότε καιρῷ ἐκ τῆς Περσίδος μετὰ νίκης μεγάλῃς, καὶ θέλων περᾶσαι πλεσίον ὥσει ἡμερῶν τινῶν ὁδὸν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἐνθα διέτριψε καὶ κατόικει ὁ ἀλιτήριος, ὡς ἔκρουσε τοῦτο ὁ πονηρὸς, πρόβειν εἰς προσκύντην καὶ προὑπάντησιν τῷ βασιλεῖ μετὰ δώρων πολυτίμων πολλῶν ἀξίων βασιλεῦσι καὶ τινῶν οὐκ ὀλίγων ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς. Ἐδέξατο οὖν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ μεγάλην δουλοσύνην ἣν ἔδειξε· καὶ χώραν αἰτήσας τῷ βασιλεῖ εἰς κατοίκησιν, καὶ ἐδώρησατο ὁ βασιλεὺς μετὰ γράμματος βασιλικοῦ. Ἀναζωσάμενος **297** οὖν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τὴν φιλίαν θαβρῶν καὶ πλεόν ἐπαρθεὶς τῇ διανοίᾳ εὐθύς ἔθετο καὶ προστάγματα· καὶ τοὺς μὲν λόγους ἀπατῶν, τοῖς δὲ μὴ πεῖθομένοις εὐχερῶς τῇ ξίφος ἀνατεινόμενος καὶ ὑποκλίνασθαι τοῦτους ἐκβιαζόμενος, ἄρχων τέλειος τῶν Σαρακηνῶν ἐγένετο. Καὶ μετ' ὀλίγον τινὰ και-

habebatque mulier pseudabbati majorem, quam marito fidem. Qua de re omnes affirmant, Mohammedem propter pseudabbatis Sergii amicitiam constituisse, ut cuncti monachi immunes essent: quod sane imperavit. Mox Mohammedis conjux mulieribus persuasit, maritum suum prophetam esse; atque a feminis Mohammedes maritis commendatus, postremo per orbem terrarum ab iasciis eo nomine appellatus est, et ingens id mendacium hodieque ab Ismaelitis decantatur. Uxore mortua, tantarum opum et divitiarum hæres factus, Ismaelitarum suæ regionis dux evasit. Illo tempore rediens e Persis post magnam victoriam imperator Heraclius, aliquot dierum itinere ad ea loca procedere volebat, in quibus nefarius iste versabatur et habitabat. Quod ubi audivit nebulo, ad adorandum imperatorem cum aliis nonnullis tribus suæ hominibus obviam ei proficiscitur, donis pretiosis et imperatore dignis onustus. Excepit eum imperator propter modestiam et obedientiam insignem, quam præ se tulit, et terram, quam habitabat, rogatus, donavit ei eam cum litteris imperatoris. Itaque ille, munus jam scripto imperatoris et ejusdem fisis amicitia, et magis etiam elatus consilii versutia, statim edicta constituit, atque alios verbis decipiens, alios, qui non facile obedirent, stricto gladio et vi redigens ad obsequium, summus dux Saracenorum evasit. Mox opportunitatem naetus, cum impera-

ρόν εύκαιρίαν εύρων διά τὸ τοὺς βασιλεῖς περισπω-
μένουσ' ὑπάρχειν ἐν πολέμοις τῆς Ἰταλίας, τὴν αἰ-
ρεσιν αὐτοῦ ἐπαρρησιάζασατο, ἣν εἶχεν ὑποκεχυ-
μένῳ χρόνῳ, ἰκανοῦς, καὶ νομοθέτης αὐτῶν καὶ
διδάσκαλος ἐγένετο· καὶ τὰ ἐν τῷ Κοράν, τουτέστι
τοῦ ἐκτεθέντος παρ' αὐτοῦ νόμου, κεφάλαια ποιή-
σας, καὶ ἐν τέσσαρσι λόγοις ταῦτα τὰ κεφάλαια
διαμερίσας, αὐτοῖς ἐπαρέδωκεν. Ἄ εἰσι ταῦτα.

1^α. Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου λόγου
λέγει ὅτι ὁ Μωάμεθ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐπιληψίας, ἐν ἣ
ἐκυλίετο ἀφρίζων, τὸν ἀρχάγγελον Γαβριὴλ ἐρχό-
μενον πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν ὁραῖν, ὡς εἴρηται. Δεύτε-
ρον ὅτι συνεγράψατο τὸ βιβλίον, Ἄραβιτι Κοράν
ὀνομάσας, ὃ λέγεται Ἑλληνιστὶ Νόμος Θεοῦ σωτή-
ριος. Τρίτον ὅτι προφήτην Θεοῦ καὶ ἀπόστολον ἐαυ-
τὸν ἐκάλεσεν. Τέταρτον ὅτι τὰ Μωσαϊκὰ πάντα τό-
τε ψαλτήριον καὶ τὰ προφητικὰ δίκαια καὶ ἅγια καὶ
ἀληθῆ ὀνόμασε, κατ' ἐξαιρέτην δὲ τῶν ἄλλων τὰ
Εὐαγγέλιον ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ εὐθὲς **298** καὶ
ἀληθινὸν καὶ τέλειον ἀπεφάνετο, ὡςτε καὶ ἐν τῷ
κεφαλαίῳ τοῦ Ἰωαὴ Θεοῦ ὑπομνήσεις ταῦτα ὀνό-
μασε. Πέμπτον ὅτι μὴ μόνον παρὰ τοῦ Μωάμεθ
ἐξετέθη ὁ νόμος ἀλλὰ καὶ παρ' ἑτέρων. Ἑκτον ὅτι
ὁ παρὰ τοῦ Μωάμεθ ἐκτεθεὶς νόμος ἀτόμῳ πρὸς
ὅς ἐξετέθη παρὰ τοῦ δαίμονος. Ἑβδομον ὅτι εἰς
χαλυβᾶς τὸ ἄξιωμα, τουτέστιν ἄκρος διδάσκαλος,
ἐγένετο Χριστιανός. Ὁγδοὸν ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐντυ-
χίον αἰρετικῶς τισι Νεστοριανοῖς καὶ Ἀρειανοῖς,
ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰουδαίοις τισί, τὴν τούτων κακίαν ἐσώ-
ρευσεν. Ἐννατον ὅτι μεγαλοβρόχιόνος περὶ αὐτοῦ
ἔλεγεν ὡς εἶ πάντες ἄνθρωποι συναχθεῖεν καὶ πάντα

iores bellis in Italia distinerentur, consilium suum
aliquandiu prudenter celatum, libero professus est
et eorum legislator existit, atque tradidit iis co-
ranem, hoc est, legem ab ipso constitutam, in ca-
pita distributam, capita ea quatuor libris complexus,
quæ capita hæc sunt.

11. Capite primo libri 1 legitur, Mohametem di-
cere, epilepsia correptum, quaolvebatur spumanti
ore, se vidisse Gabrielem archangelum ad se acceden-
tem: sicut supra commemoravimus. 2. Conscrip-
sisse Mohametem hunc librum, quem arabice Co-
ranem appellat, quod Græce est Lex Dei salvatrix. 3.
Prophetam Dei et apostolum se appellat. 4. Mo-
saica omnia, deinde psalterium et prophetica iusta,
sancta et vera esse dicit, præ cæteris vero Evan-
gellum sanctum, justum, probum, verum et per-
fectum appellat: adeo ut in capite Jonæ hæc no-
minarit commentarios Dei. 5. Non solum a Moha-
mete, sed etiam ab aliis legem constitutam esse. 6.
A Mohamete constitutam legem ore ad aurem
enuntiatam esse a dæmone. 7. Unum Chalipbam
hoc est eximium magistrum fuisse Christianum.
8. Mohametem, eum in hæreticos quosdam Ne-
storianos et Arianos, imo et Judæos aliquot inci-
disset, horum coacervasse pravitatem. 9. Magnifice
de se prædicat, omnes homines, omnes spiritus,
omnes angelos conjunctim non posse talem librum

ἂ τὰ πνεύματα καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι, οὐκ ἂν δύναιντο
ποιῆσαι τοιοῦτο Κοράν ὡς ἐγώ. Δέκατον ὅτι ἐν τῷ
ἀνωτέρῳ μέρει ἤγουν ἐν τοῖς δεξιῶς μέρει τοῦ
Δεσποτικοῦ θρόνου ἐστὶ γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωά-
μεθ ὄνομα. Ἐνδέκατον ὅτι οὐκ ἤλθε διὰ θαυμάτων,
ἀλλὰ διὰ ξίφους θοῦναι τὸν νόμον, καὶ τοῖς μὴ πει-
θομένοις αὐτῷ θάνατος ἐστὶ ἢ τιμωρία ἢ φόρους
διδόναι. Δωδέκατον ὅτι ὁ Νῶε καὶ Ἄβραάμ, ἀλλὰ
δὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ αὐτοῦ δόγματος, φησὶν,
ἦσαν οὐπερ οὗτος ἐξέθετο ὑστερον.

Τοῦ δευτέρου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα. Πρῶτον
ὅτι τὰ ἐν ταῖς Μωσαϊκαῖς παραδόσεσι τοῖς προφή-
ταις τε καὶ τῷ ψαλτήριῳ καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ γεγραμ-
μένα ἅγια καὶ δίκαια καὶ ἀπὸ Θεοῦ δεδομένα καλεῖ,
στέργει τε καὶ φυλάσσει αὐτὰ, καὶ οὐδ' ὅλως εἰσὶν
B 299 οἱ τούτου ἀκόλουθοι, εἰ μὴ ταῦτα πληρώσειεν.
Δεύτερον ὅτι εἰς ἑβδομήκοντα πρὸς ταῖς τρισὶ μοί-
ρας μέλλουσι σχισθῆναι οἱ τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἀκολου-
θήσαντες, καὶ ἡ μὲν μία καὶ μόνη ἐκ τούτων σω-
θήσεται, αἱ δὲ ἄλλαι τῷ πυρὶ παραδοθήσονται. Τρί-
τον ὅτι εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ ἦν τὸ Κοράν, πολλὰ ἐναν-
τιότητες εὕρισκοντο ἐν αὐτῷ. Τέταρτον ὅτι μετὰ
τοῦ Γαβριὴλ ἀνεληθὲν λέγει εἰς τὴν οὐρανὸν, καὶ
ἐντυχεῖν ἄγγελοις μυριάκις μεῖζονι παντὸς τοῦ κόσ-
μου, θρηνοῦντι τὰς αὐτοῦ ἀμαρτίας, καὶ τυχεῖν
παρὰ τοῦ Θεοῦ συγγνώμης δι' αὐτοῦ. Πέμπτον ὅτι
τέλος καὶ σφραγὶς τῶν προφητῶν ἐστὶν οὗτος. Ἑκ-
τον ὅτι ἀρπαγὰς καὶ φόρους κωλύει καὶ ἐπιτοκίας,
καὶ πάλιν ταῦτα ἐνδίδωσιν. Ἑβδομον ὅτι ὁ Θεὸς
ἐνέδωκε τούτῳ ἐπιτοκῆσαι. Ὁγδοὸν ὅτι διαλεγόμε-
νος αὐτῷ ὁ Θεὸς εἶπεν ὡς παιδὶός χάριν ἐποίησε

componere, qualem composuerit ipse. 10. In parte
superiori, a dextra throni Domini, scriptum esse
nomen Mohammedis. 11. Venisse eum, non miraculis,
sed gladio legem constitutum, et qui non parceret
sibi, iis captis aut pendendi tributū pœnam fore.
12. Noachum et Abrahamum, quin etiam aposto-
los eandem doctrinam secutos esse, quam ipse
postea docuerit.

Libri secundi capita hæc sunt. 1. In Mosais
libris, prophetis, Psalterio et Evangelio scripta
eum sancta, iusta et a Deo imperita appellare,
observare et venerari, nec omnino esse ipsius
assecias, nisi qui illa colerent. 2. In septuaginta
tres sectas discessuros esse legis suæ assecias,
quarum una salva foret, reliquæ igni tradendæ. 3.
Nisi a Deo imperitus esset Coran, multa in eo in-
ventum iri, quæ sibi repugnarent. 4. Mohametem
cum Gabriele in cœlum ascendisse et in angelum
decies milites majorem, quam universus mundus
sit, et peccata sua deplorantem incidisse, qui per
ipsum veniam a Deo impetravit. 5. Mohametem per-
fectionem et sigillum prophetarum esse. 6. Eum rapi-
nas et cædes et perjuriam nunc improbare nunc probare.
7. Deum ei permisisse, ut perjuraret. 8. Deum ei
colloquentem dixisse, animi causa se mundum con-
didisse. 9. In capite quod dicitur Bacara, hoc est
Cerva, dicit. Judæos et Christianos salvos fore; in

τὸν κόσμον. Ἐννατον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ λεγο-
 μένῳ Μπακαρᾶ, ὅπερ ἐρμηνεύεται Δάμαλις, λέγει
 ὡς οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ σωθῆναι μέλλου-
 σιν· ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἀμράμ αὐθίς φησιν
 ὅτι οὐδεὶς δύναται σωθῆναι ἄνευ τῶν ἐν τῷ νόμῳ
 τῶν Ἰσραηλιτικῶν. Δέκατον ὅτι πρὸ αὐτοῦ οὐ δύνα-
 ταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν παράδεισον· καὶ αὐθίς φη-
 σιν ὅτι ἔδειξεν αὐτῷ ὁ Θεὸς γυναῖκάς τε καὶ ἄνδρας
 πολλοὺς εἰσελθόντας πρὸ αὐτοῦ εἰς τὴν παράδεισον.
 Ἐνδέκατον ὅτι ὁ Θεὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν οἴκους
 περικαλλεῖς καὶ λουτρὰ καὶ παραδείσους καὶ γυναί-
 κας πολλὰς ὑπισχεταί τῳ δούναι τοῖς τῷ τοῦ Μωάμεθ
 νόμῳ ἀκολουθοῦσιν. Δωδέκατον ὅτι **300** ἐν τῷ
 κεφαλαίῳ τῷ Σάδ φησιν ὡς οἱ μὲν ἄγγελοι ἐκ πυ-
 ρὸς ἐδημιουργήθησαν, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκ χόου. Δέ-
 κατον τρίτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Νεμελέ, ὅπερ
 ἐρμηνεύεται Μύσα, φησὶ περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ
 τῶν μυιῶν ψεύδός τι εἴηθες, ὅπερ καὶ φησὶ. Δέκα-
 τον τέταρτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ρουβεφᾶ
 φησὶ περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ σκόληκος ὁμοίως
 τῷ ἀνωτέρῳ ψεύδει. Δέκατον πέμπτον ὅτι ἐν τῷ
 βιβλίῳ τῶν διηγήσεων ἀποδίδοσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν
 ὁ οἶνος κεκόλυται αὐτοῖς. Δέκατον ἕκτον ὅτι ὁ κτι-
 στὸς οὐρανὸς οὕτως γέγονεν ἐκ καπνοῦ, ἡ δὲ θάλασσα
 ἐξ ὕδρου τινὸς Κάρ ὀνομαζομένου. Δέκατον ἑβδόμον
 ὅτι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἴσα φωτὸς καὶ δυνά-
 μεώς φησὶ γενέσθαι. Δέκατον ὄγδοον ὅτι προσκλη-
 θέντος τούτου παρὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀνείθεῖν εἰς τὴν
 οὐρανὸν καὶ τοῦ Θεοῦ θέντας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ
 αὐτῷ, καὶ τοσαύτης φύξεως αἰσθησὶν λαθεῖν αὐτὸν
 ὡς διελθεῖν ταύτην μίγρι καὶ νωτιαίου μυελοῦ.
 Ἐννατον δέκατον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Σάδ φησιν
 ὡς ἄγγελοι ὄντες οἱ θαίμονες καὶ προσταθέντες
 παρὰ τοῦ Θεοῦ προσκυνῆσαι τὸν Ἀδάμ οὐκ ἠθέλη-

capite autem, quod Abrahamus inscribitur, quem-
 quam salvari posse negat, nisi qui Ismaelitarum
 legem sequatur. 10. Ante ipsum neminem posse
 intrare paradisum. 11. Deum domos pulcherrimas,
 lavacra, hortos et feminas permultas post resur-
 rectionem iis daturum esse, qui legem Muhametis
 sequantur. 12. In capite Sad dicit, angelos ex igne,
 homines e pulvere factos esse. 13. In capite Nemele,
 hoc est Musca, de Solomonte et muscis ridiculum
 quoddam mendacium narrat. 14. In capite Rhubepa
 de Solomonte et lumbrico mendacium priori simile
 tradit. 15. In libro narrationum rationem reddit,
 cur vino iis interdicator. 16. Conditum hoc caelum
 e fumo, mare e monte, cui nomen Caph, factum
 esse. 17. Solem et lunam ejusdem laminis et poten-
 tia esse affirmat. 18. Muhametem a Gabriele ar-
 cessitum in caelum ascendisse et, manu sibi a Deo
 imposita, tantum frigus duxisse, quod ad medullam
 dorsi penetrasset. 19. In capite Sad docet, dæmo-
 nes olim angelos fuisse, sed jussos a Deo Adamum
 adorare, noluisse id facere, sicut reliqui angeli
 omnes, ac propterea dæmones factos esse. 20. Ra-
 tionem explicat, quare carne suina vesci non liceat.
 21. Sub finem mundi Deum omnigenus humanum

σαν ποιῆσαι τοῦτο, καθὼς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἄγ-
 γελοι προσκύνησαν αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἐγένοντο
 θαίμονες. Εἰκοστὸν ὅτι ἀποδίδοσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν
 κεκόλυται αὐτοῖς ἐσθίειν τὰ ὕσια κρέη. Εἰκοστὸν
 πρῶτον ὅτι πρὸς τῷ πύλῳ τοῦ κόσμου ἀποκτενεῖ ὁ
 Θεὸς πᾶσαν φύσιν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Εἰκοστὸν
 δευτέρον ὅτι συνεγράφητο βιβλία δυοκαίδεκα χιλιά-
 δας λόγους ἔχοντα **301** θαυμαστούς, καὶ ἀπὸ τού-
 των οἱ μὲν τριαχίλιοι εἰσιν ἀληθεῖς οἱ δὲ ἕτεροι
 ψευδεῖς. Εἰκοστὸν τρίτον ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ Κε-
 ραμάρ φησιν ὡς ἔσχισε τὴν σελήνην εἰς δύο τμή-
 ματα, καὶ τὸ μὲν ἡμῖν ἀπὸ τούτων εἰσηλθεν εἰς
 τὴν χιτῶνα αὐτοῦ, τὸ δὲ ἕτερον ἡμῖν ἔπεσον εἰς
 τὴν γῆν, καὶ αὐθίς ἀποκατέστησαν αὐτὴν οὐρανὸν.
 Εἰκοστὸν τέταρτον ὅτι ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι εὐχονται
 ὑπὲρ τοῦ Μωάμεθ. Εἰκοστὸν πέμπτον ὅτι ἐν τῷ κε-
 φαλαίῳ τῷ Ἐλμαῖδᾶ, ὅπερ ἐρμηνεύεται Τράπαζα,
 μὴ εἶναι τοὺς Ἑβραῖοὺς καὶ τοὺς Χριστιανοὺς υἱοὺς
 Θεοῦ ἢ φίλους διὰ τὸ παιδεύεσθαι αὐτοῦς.

Τὰ τοῦ τρίτου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα. Πρῶ-
 τον ὅτι οὐκ ἔστι δυνατόν τὸν Θεὸν υἱὸν ἄνευ γυναι-
 κὸς ἔχειν. Δεύτερον ὅτι εἰ υἱὸν εἶχεν ὁ Θεὸς, σχί-
 σματα ἂν ἐγένοντο μέσον αὐτῶν. Τρίτον ὅτι ἐν τῷ
 κεφαλαίῳ τῷ Ἐλνσεᾶ, ὅπερ ἐρμηνεύεται Γυναῖκες,
 λόγον Θεοῦ καὶ ψυχὴν Θεοῦ καὶ πνοὴν Θεοῦ λέγει
 εἶναι τὸν Χριστὸν. Τέταρτον ὅτι ἐκ τῆς παρθένου
 ὁμολογεῖ γεγονῆσθαι τὸν Χριστὸν ἄνευ ἀνδρός.
 Πέμπτον ὅτι ἀρνεῖται τὸ τὸν Χριστὸν εἶναι Υἱὸν
 Θεοῦ καὶ Θεὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου σάρκωσιν· ψι-
 λὸν δὲ μόνον ἄνθρωπον λέγει τοῦτον κατὰ τὸν Νε-
 στόριον, ἄγιον δὲ καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους. Ἐξ-
 τον ὅτι μὴ ἐσταυρῶσθαι τὸν Χριστὸν, ἀλλ' ἕτερον
 ἀντ' ἐκείνου. Ἐβδόμον ὅτι ὁ Θεὸς τὸν Χριστὸν πρὸς
 ἐκέρην προσεκαλέσατο εἰς τοὺς οὐρανοὺς, περὶ δὲ

ei angelicum exstincturum esse. 22. Muhametani
 scripsisse duodecies mille libros disputationibus
 mirabilibus plenos, e quibus ter mille vocæ, reli-
 quæ mendaces sint. 23. In libro Coramar narrat,
 discidisse se lunam in duo segmenta, quorum alte-
 rum pallium suum penetravit, alterum in terram
 deciderit: deinde eandem in pristinum statum
 restituisse. 24. Deum et angelos precari pro Mo-
 hamete. 25. In capite Elmaida, hoc est Mensa,
 docet, Hebræos et Christianos non esse Dei filios
 aut amicos, quia eductur.

Libri tertii capita hæc sunt. 1. Deum filium ha-
 bere non posse sine femina. 2. Si filium Deus ha-
 beret, dissidia inter eos fore. 3. In capite Eloesa,
 hoc est Mulieres, verbum Dei et animam Dei et
 spiritum Dei Christum esse dicit. 4. E virgine
 sine viro Christum natum esse consentit. 5. Ne-
 gat, Christum esse aut Dei Filium, aut Deum, aut
 incarnationem ejus; sed nude eum hominem esse
 dicit, sicut Nestorius, at sanctum illum ante omnes
 homines. 6. Non Christum cruci affixum esse, sed
 alium loco ejus. 7. Deum ad se in caelos vocasse
 Christum, qui tamen sub finem mundi rediturus et
 antichristum occisurus deinde autem ipse quoque

τὰ τέλη τοῦ κόσμου μέλλει ἐλευθεσθαι καὶ θανατώ-
σειν τὸν ἀντίχριστον, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸν τὸν
Χριστὸν ἀποθανεῖν. Ὅγδοον ὅτι **302** θεοποιούσιν
οἱ Χριστιανοὶ τὴν Θεοτόκον, καὶ ὅτι ἐστὶν ἀδελφὴ τοῦ
Μωϋσέως καὶ Ἀαρῶν.

Τὰ τοῦ τετάρτου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα.
Πρῶτον ὅτι ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ Μωά-
μεθ ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀκήκουσεν ὅσα καὶ
ἀκήκουσεν, καὶ αὐτίς κατήλθεν ἐν τῇ γῆ. Δεύτερον ὅτι
εἰ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσι. Τρίτον ὅτι τοῦ κο-
ρᾶν τὴν ἐξήγησιν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει,
οὐδ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ Θεός.

Ταῦτα οὖν ποιήσας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀθλοῦς καὶ
ταλαιπώρους βαρβάρους διδάξας, καὶ ἀμαθῆς καὶ
ἀγροικῆς ὢν διδάσκαλος ἐγεγόνει· καὶ τὸ ῥῆτὸν
ἐπληρώθη ἐν αὐτοῖς τὸ λέγον· « Τυφλὸς τυφλὸν
δῶν ἄγει, καὶ ἀμφοτέρω εἰς βόθρον ἔπεσον. » Καὶ
ἕτερα τρία καὶ δέκα καὶ ἑκατὸν συνεγράφατο μυ-
θάρια, ἐκάστῳ τούτων ὄνομα ἐπιθεὶς ἄξιον τῆς ἀπει-
θεύσιας αὐτοῦ καὶ μωρολογίας, ὢν ἀπ' αὐτῶν τὴν
ἀκαθαρσίαν καὶ πρόδηλον φλυαρίαν τὸ διηγήσασθαι
αὐτὰ ἴσον ἐστὶ τῇ τὴν τοῦ Λυγίου κόπρον ἐκκομί-
σαι κατὰ τὴν Ἡρακλεία. Καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν κακῶς
σοφισάμενος καὶ ὑπ' αὐτὸν ποιησάμενος, καὶ νομο-
θέτης αὐτῶν γεγονώς, εἶτα καὶ ἑαυτῷ συνήγαγεν
δύναμιν ἰκανήν, τὴν τε Συρίαν πᾶσαν κατέδραμε
καὶ ἐληΐσκατο, καὶ πολλὰς χώρας Ῥωμαϊκὰς ἐκά-
κωσε καὶ ἠφάνισεν. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν τε-
λευτᾶν καὶ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ τὸν **303**
Στανᾶν ἀναχωρῆσαι, Ἀβουδάκμρ τὸν αὐτοῦ ἀδελ-
φιδουὺν προεχειρίσατο ἀντ' αὐτοῦ. Ἀμηρεύσας δὲ
οὗτος ἔτη δύο ἡμισυ τελευτᾶ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ κρατεῖ

moriturus sit. 8. Christianos pro dea habere Deipara-
ram, Moysis et Aaronis sororem.

Libri quarti capita hæc sunt. 1. Receptum in
cælos Mohametem coram Deo constitisse et audisse
quæ tandem eumque audiit, deinde rursus descen-
disse in terram. 2. Dæmones salvatum iri. 3. Co-
ranis interpretationem nullum hominem callere,
ne ipsum quidem Mohametem, sed solum Deum.

Hæc cum faceret et doceret miseros et infelices
Barbaros, licet rudis et agrestis homo, eorum ma-
gister factus est, et probatum in iis est: « Cæcus
cæcum ducit, et uterque in fossam incidit. » Idem
alias centum decem et tres fabulas composuit, qui-
bus singulis nomina inscripsit inscitia et vanilo-
quentia sua dignissima, quarum si quis velit sordes
et manifestas nugas enumerare, labor par illi foret,
quo ex Augiæ stabulis stercora egerenda erant, si-
cut est in fabulis de Hercule. Gente igitur male
falsa et sibi subjecta, legislator ejusdem factus,
copias idoneas sibi paravit, et omnem Syriam per-
meavit et depopulatus est multasque Romanorum
terras vastavit et pessumdedit. Cum, morte instante,
ad patrem suum, satanam, migraturus esset, Abi-
bacarem, fratris filium, in locum suum eexit; qui
postquam annos duos et dimidium Ameras fuit,
mortuus est. Excepit imperium Umarus. Is Da-

Umarus. Autem tunc Damascum cepit et tunc terras
pâsas tunc Phœnicie, et incolens in istis
eius lamdaneus tunc Ægyptum, et eis autem incolens
eius erchetai catâ Persarum et vicâ autem. Eius
paralamdaneus tunc Bostram et alias multas πό-
λεις, et ἐφθασε καὶ μέχρι τοῦ Γαθαθᾶ. Ἐπειτα
στρατεύει κατὰ τῆς Παλαιστίνης καὶ λαμβάνει τὴν
ἁγίαν πόλιν μετὰ συμβάσεως· καὶ ἔκτοτε οὐκ ἐπαύ-
σατο τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν γένος τὴν Ῥωμαίων γῆν
κατατρέχειν καὶ ληΐζεσθαι ἕως τῆς σήμερον, ὅπου
καὶ παντελῶς τὸ σικίπτερον κατέλυσε καὶ τὴν βασι-
λείαν ἠφάνισεν. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερος Οὐμαρος
νότος, ὅστις ἠνάγκαζε τοὺς Σαρακηνοὺς ρυπαίνειν
καὶ βεβηλοῦν τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς πειθομε-
νοὺς ἀτελεῖς ἐποίει· ἔγραψε δὲ καὶ πρὸς τὸν βασι-
λέα Λέοντα τὸν Ἀρμένιον τοῦ βεβηλώσαι αὐτὸν,
ὅταν ἀποκεκλεισμένην τὴν πόλιν εἶχε καὶ ἐπολιόρ-
κει αὐτήν, καὶ λῦσαι τὴν πολιορκίαν αὐτῆς μόνος
ἐθέσπισε, μὴ Χριστιανοὶ κατὰ τῶν Τούρκων μαρτυ-
ρῶσιν. Ὀνομάζονται δὲ τριστῶς, Σαρακηνοὶ Ἰσραη-
λίται καὶ Ἀγαρηνοὶ· Σαρακηνοὶ μὲν ὅτι ἡ Σάρρα
ἐξαπέστειλε τὴν Ἀγάρ καὶ τὸν Ἰσμαὴλ κενούς
κληρονομίας· Ἰσραηλίται δὲ ὡς ἐκ τοῦ Ἰσμαὴλ κα-
ταγόμενοι, Ἀγαρηνοὶ δὲ διὰ τὴν προμήτορα αὐτῶν
Ἀγάρ.

304 Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον ἐπανέλθωμεν.
Ἀπὸ δὲ Ἡρακλείου τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ψευδο-
προφήτου Μωάμεθ ἕως τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου
τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ ὀγδόου βασιλεύσαντος ἐκ τοῦ
γένους τῶν Παλαιολόγων, ἡς ἐβασίλευσεν ἔτη θ' καὶ
μῆνας θ', εἰσὶν ἔτη ἑπτὰ. Ἐβασίλευσε δὲ τὸ τῶν
Παλαιολόγων γένος ἐν τῇδε τῇ βασιλευούσῃ τῶν

mascum et omnes Phœnicie regiones cepit, in quas
translata sede, Ægyptum occupavit, atque hic rur-
sus collocato domicilio, Persas bello adortus supe-
ravit. Tum Bostram et alias multas urbes expugna-
vit, ac processit usque Gabatham. Inde in Palæsti-
nam profectus, sancta urbe e pactione potitus est.
Ex illo inde tempore Ismaelitarum gens ad hunc
usque diem non cessavit Romanorum terram in-
cursare et depopulari, donec tandem plane sustulit
imperium et regnum evertit. Fuit etiam alius mi-
nor Umarus, qui Saracenos cogebat, ut polluerent
Christianos, obediensque voluntati suæ immunes
esse volebat. Scripsit idem imperatori Leoni Ar-
menio, quando obsessam urbem oppugnabat, de
polluendo ipso, atque edixit, ut obsidio solveretur,
ne Christiani per Turcas martyres fierent. Nomi-
nantur triplici nomine, Saraceni, Ismaelitæ, Aga-
reni, et Saraceni quidem, quod Sara Agar et
Ismaelem hereditatis expertes dimisit, Ismaelitæ
autem, ut Ismaelis posterii, Agareni denique propter
Agar, matrem gentis.

Sed redeamus jam ad propositum. Ab Heraclio
magno et Mohamete pseudopropheta usque ad im-
perium Constantini Palæologi, imperatoris e gente
Palæologorum octavi, qui annos quatuor et menses
quatuor imperavit anni 857 numerantur. Impera-

πόλεων ἔτη ρσθ' καὶ μῆνας ι' καὶ ἡμέρας δ'. Καὶ ὑπὸ Κωνσταντίνου Φλαβίου ἤρξατο ἡ βασιλεία ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου πέρασ ἔλαβεν. Ἐν τῇδε τῇ τριταλαίνῃ πόλει ἐπεκράτησεν ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία ἔτη αρμγ' μῆνας ι' καὶ ἡμέρας δ'.

Ποιήσας οὖν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀλώσεως ὁ ἀμνηρᾶς θρίαμβον καὶ χαρὰν μεγάλην διὰ τὴν νίκην τὴν κατὰ τῆς πόλεως, καὶ κελεύσας ἵνα ἐξέλθωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι μικροὶ τε καὶ μεγάλοι οἱ ὄντες κεκρυμμένοι ἐν τισὶ τόποις κρυφοῖς τῆς πόλεως καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἀνενόητοι ὡσιν ὁμοίως καὶ πάντες ὅσοι ἐκ τῆς πόλεως ἐφυγον, ὡς προείπαμεν, διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου, ἕκαστος αὐτῶν ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ βιώσῃ ἕκαστον κατὰ τὴν τάξιν καὶ θρησκίαν αὐτοῦ, ὡς καὶ πρότερον ἦν. Ὀμοίως προσέταξεν ἵνα ποιήσωσι καὶ πατριάρχην ὡς σύνηθες ἦν κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ἦν γὰρ προαποθανὼν ὁ πατριάρχης. Καὶ ἐκλέξαντες οἱ ἐντυχόντες ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὀλίγοι πάνυ ἕτεροι ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ τὸν 305 σοφώτατον κύρ Γεώργιον τὸν Σχολάριον λαϊκὸν ὅτι ὄντα εἰς πατριάρχην ἐχειροτόνησαν, ὃν καὶ Γεννάδιον ἐπωνόμασαν.

Προὔπηρχε δὲ καὶ τάξις καὶ συνήθεια τοῖς βασιλεῦσι Χριστιανοῖς ἵνα δωροδοκῶσι τῷ χειροτονηθέντι πατριάρχῃ νεωστὶ δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργάρων ἐγκεκοσμημένον, καὶ ἵππον ἐκλεκτὸν ἐκ τῶν βασιλικῶν μετὰ ἐφιππίου καὶ ἐφεστρίδος βασιλικῆς ἐγκεκοσμημένον πολυτελῶς καὶ μετὰ χρυσοῦ λευκοῦ καὶ χρυσοῦ σκεπόμενος ἦν ὁ ἵππος. Καὶ ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ βασι-

runt autem Palæologi in hac regina urbium annos 194, menses 10 et dies 4, Cpoli imperium coeptum est sub Flavio Constantino, finitum sub Constantino Palæologo. Vignit igitur in miserrima hac urbe annos 1145, menses 10, dies 4.

Anteras die tertio post captam urbem triumphum et gaudium ingens propter reportatam victoriam agitavit, edicens, ut omnes, magni et parvi, qui latebant in locis urbis absconditis, prodirent neve a quoquam vexarentur; item ii qui timore belli impulsī, ut ante commemoravimus, ex urbe profugerant, suam quisque domum redirent et viverent secundum morem et religionem suam, sicut antea. Idem imperavit, ut patriarcham pro more suo crearent; vetus enim mortuus erat. Itaque qui forte aderant episcopi et perpauci alii clerici et laici sapientissimum dominum Georgium Scholarium, etiamtoto laicum, elegerunt et patriarcham crearunt, mutato nomine Gennadium appellatum.

Erat autem munus et mos Christianorum imperatorum, ut recens creato patriarchæ pedum aureum, gemmis et margaritis decoratum, atque electum de regio stabulo equum, stella et strato sumptuose ornatum, et serico villosa albi coloris et filis aureis intertexto lectum, donarent. Huic equo insidens patriarcha cum universo senatu et faustis

αἰκοῦ μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἐξερχόμενος ὁ πατριάρχης καὶ εὐφημούμενος ἐν τῷ πατριαρχεῖω ἐπανέστρεφεν καὶ ἡ χειροτονία ἐγένετο παρὰ τῶν ἀρχιερέων, ὡς τάξις καὶ νόμος ἦν. Ἐλάμβανε δὲ ὁ μέλλων γενέσθαι πατριάρχης ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν τὸ δεκανίκιον τοιούτοτρόπως. Καθεζομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δίφρου, καὶ πᾶσα ἡ συγκλήτος ἰστάμενοι ἀσκεπεῖς καὶ ὀρθοί, καὶ ὁ μέγας πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου ἐποιεῖ εὐλογητὴν, εἶτα καὶ μικρὰν ἐκτενήν, καὶ ὁ μέγας δομέστικος ἐψάλλε τὸ Ὕκου γὰρ βασιλέως παρουσία, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶτα τὸ Ἀόξα, ὁ λαμπαδάριος ἐκ τοῦ ἑτέρου χοροῦ, καὶ νῦν τὸ Ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ τροπαρίου ὁ βασιλεὺς ἀνίστατο, ἔχων ἐπὶ τὴν δεξιάν τὸ δεκανίκιον, ὁ δὲ ὑποψήφιος ἐρχόμενος, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους αὐτοῦ ὁ Καισαρείας, ἐκ δὲ τοῦ ἑυτέρου ὁ Ἡρακλείας μητροπολίτης, 306 καὶ ποιεῖ πρὸς πάντας μετανοίας τρεῖς, εἶτα προσέρχεται τῷ βασιλεῖ καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιεῖ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ προσκύνησιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ δεκανίκιον ὀλίγον ὑψῶν ἔλεγεν Ἡ ἁγία Τριάς ἡ τὴν ἐμοὶ βασιλείαν δωρησαμένη προχειρίζεται σε εἰς πατριάρχην νέας Ῥώμης. Καὶ οὕτως ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν ὁ πατριάρχης ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ βασιλεῖ ἐδίδου. Εἶτα οἱ χοροὶ ἐψάλλον τὸ Ἐἰς πολλὰ ἔτη, θέσποτα, ἐκ τρίτου, καὶ ἀπόλυσις. Ὁ πατριάρχης κατερχόμενος μετὰ λαμπάδων ἐπὶ τὰ διθάβουλα καὶ εὐρίσκων τὸν ἵππον ἠτοιμασμένον ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτόν.

Οὕτως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος θέλων ποιῆσαι ὡς βασιλεὺς τῆς πόλεως, καθὼς ἐποίουν καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν ἐλάμβανον τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ βασιλεῖ ἐδίδον. Εἶτα οἱ χοροὶ ἐψάλλον τὸ Ἐἰς πολλὰ ἔτη, θέσποτα, ἐκ τρίτου, καὶ ἀπόλυσις. Ὁ πατριάρχης κατερχόμενος μετὰ λαμπάδων ἐπὶ τὰ διθάβουλα καὶ εὐρίσκων τὸν ἵππον ἠτοιμασμένον ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτόν. Οὕτως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος θέλων ποιῆσαι ὡς βασιλεὺς τῆς πόλεως, καθὼς ἐποίουν καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν ἐλάμβανον τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ βασιλεῖ ἐδίδον. Εἶτα οἱ χοροὶ ἐψάλλον τὸ Ἐἰς πολλὰ ἔτη, θέσποτα, ἐκ τρίτου, καὶ ἀπόλυσις. Ὁ πατριάρχης κατερχόμενος μετὰ λαμπάδων ἐπὶ τὰ διθάβουλα καὶ εὐρίσκων τὸν ἵππον ἠτοιμασμένον ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτόν.

Scalestus iste igitur ut imperator urbis idem facere cupiens, quod fecerant Christiani imperato-

acclamationibus e palatio imperatorio in patriarchale redibat, atque creatio per episcopos fiebat, ut lege et more sancitum erat. Accipiebat autem futurus patriarcha e manibus imperatoris pedum tali modo. Sedente imperatore in sella imperatoria et omni procerum ordine circumstante nudis capitibus, magnus protopapas palatii benedictionem, deinde parvam precum seriem prouuntiabat, atque magnus domesticus canebat: « Ubi enim regis presentia, » et quæ sequuntur; tum: « Gloria » lampadarius ex altero choro, et « rex cælorum, » etc. Finito cantu alterno, imperator surgebat, dextra manu pedum tenens, atque candidatus, cujus alterum latus metropolitæ Cæsareensis, alterum Heraclensis tegebat, corpore ad omnes ter inclinato, ad imperatorem accedebat et solemniter eum prosequabatur adoratione. Tum is, pedo paulum sublato, dicebat: « Sancta Trinitas, quæ imperium mihi dedit, ad patriarchatum novæ Romæ te evexit. » Ita e manibus imperatoris potestate patriarchali accepta, patriarcha eidem gratias agebat. Deinde chori: « In multos annos Dominus, » canebant, atque fiebat dimissio. Dehinc patriarcha cum lampadibus ad dibula descendebat paratumque ibi inveniens equum conscendebat.

στιανοὶ βασιλεῖς, τὸν πατριάρχην προσεκάλεσαν, ἵνα συγκαθίσῃ μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀριστῆσαι καὶ ὁμιλῆσαι. Καὶ ἐλθόντος τοῦ πατριάρχου ἐδέξατο αὐτὸν ὁ τυράννος μετὰ μεγάλης τιμῆς· καὶ πολλὰ ὁμιλήσαντες ἀναμεταξὺ, καὶ ἐπαγγελίας ἀμετρῆτους ἐπηγγείλατο δοῦναι τῷ πατριάρχῃ. Ὡς δὲ ἤγγικεν ὁ καιρὸς τοῦ ἐξελεῖν τὸν πατριάρχην ἐκ τοῦ παλατίου, ἐκβαλὼν ὁ ἀμηρᾶς δίδωκεν αὐτῷ δῶρον τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο δεκανίκιον, καὶ ἐπαρεκάλεσεν αὐτὸν δεχθῆναι ταῦτο. Καὶ κατήλθε μετὰ τοῦ πατριάρχου ἕως κάτωθεν τῆς αὐλῆς, θέλωντος καὶ μὴ θέλοντος τοῦ πατριάρχου, καὶ τὸν ἔπρον εὐτρεπισμύων ἔχων ἀνεδίδασεν **307** αὐτὸν, καὶ προσέταξεν ἵνα πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἐξελεθῶσι εἰς συνοδίαν τῷ πατριάρχῃ, καὶ οὕτως ἄχρι τοῦ σεπτοῦ ἀποστολείου συνιδέουσιν αὐτὸν, τινῶν προπορευομένων καὶ τινῶν ἐπομένων αὐτῷ. Αὐτὴ γὰρ τὸ τῶν ἀποστόλων τέμενος δέδωκεν ὁ ἀμηρᾶς εἰς πατριαρχειον. Τὸν δὲ περικαλλῆ καὶ θεῖον ναὸν τῆς Θεοῦ Σοφίας, τὸ περιβόητον κειμήλιον, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον καὶ τὸ ξένον ἄκουσμα, ἐποίησεν ὁ ἀλιτῆριος εἰς ἴδιον αὐτοῦ προσκύνημα. Ὁ δὲ ἐν Βλαχέρναις θυματουργὸς ναὸς πυρπολημένος ἦν, ὡς προεγράφη. Ποιήσας ὁ πατριάρχης ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ καιρὸν ὀλίγον, ἔπειτα θεωρῶν ὅτι ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τῆς πόλεως οὐδεὶς ταλαίπωρος Χριστιανὸς ἐναπέμεινε, καὶ φοβηθεὶς μὴ τι ἐναντίον τυγθῆ αὐτῷ διὰ τὴν ἐρημίαν, διότι ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εὐρέθη τις Ἀγαρηνὸς πεφονευμένος ἐν τῷ τοῦ ναοῦ περιουλείῳ, καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ὁ πατριάρχης ἤτησε τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρί-

στού. Καὶ ἐδωρήθη αὐτῷ τοῦ εἶναι εἰς κατοίκησιν· ἐν ἐκείνοις γὰρ τοῖς μέρεσιν ἐναπέμεινάν τινες ὀλίγοι Χριστιανοί. Τὰς δὲ οὔσας μοναχὰς ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ προσέταξεν ἀπελθεῖν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου προφήτου προδρόμου Ἰωάννου τοῦ ἐν τῷ Τρούλλῳ, ὅπου ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινομητίου ἡ πενθέκτη ἁγία σύνοδος συνηθροίσθη. Παλάτιον γὰρ τοῦτο περιφανὲς τῷ τότε καιρῷ ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἐγγὺς τῆς Παμμακαρίστου κατὰ τὸ βόρειον μέρος.

308 Οὗτος οὖν ὁ παμμίαρος καὶ φθορεὺς τῶν Χριστιανῶν πονηρὸς ὢν καὶ πολύτροπος καὶ τῇ ἀλώπεκι ὑποκρινόμενος ταῦτα οὐχ ὑπὲρ εὐλαθείας ἢ καλοκαγαθίας αὐτοῦ ἐποίησε, ἀλλ' ἵνα οἱ Χριστιανοὶ ἀκούσωσι τὰς ἐπαγγελίας συνηθῶσιν τε ἐν τῇ πόλει καὶ κατοικήσωσιν αὐτήν· ἢ ἐκ τοῦ καθημερινοῦ πολέμου ἡρημώθη, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀλώσει. Καὶ οὕτως ἐγένετο, καὶ τινες Χριστιανοὶ συνήχθησαν. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τινὰς ἀποίκους εἰσήνεγκε, κατ' ἐκείνην τὴν διάλεκτον λεγομένους σουργούνιδας, ἐκ τε τοῦ Καφᾶ Τραπεζοῦντος καὶ Σινωπίου καὶ Ἀσπροκάστρου· καὶ οὕτως τὴν πόλιν ἐκατόκησε. Ἔδωκε δὲ καὶ προστάγματα ἐγγράφως τῷ πατριάρχῃ μετ' ἐξουσίας βασιλικῆς ὑπογεγραμμένης· κάτωθεν ἵνα μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλήσῃ ἢ ἀντιτείνῃ, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸν ἀναίτητον καὶ ἀφορολόγητον καὶ ἀδιάσειστόν τε ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, καὶ τέλους καὶ δώσεως ἐλεύθερος ἔσθῃται αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν πατριάρχαι εἰς τὸν αἰῶνα, ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτῷ ἀρχιερεῖς.

res, patriarcham, ut secum pranderet et colloqueretur, iuvitavit. Venientem tyrannus magno honore excepit, et multa cum eo collocutus, infinita ei promissa fecit. Ubi tempus discedendi affuit, Amaras porrexit patriarchæ pretiosum illud pedum, et eum cohortatus est, ut id acciperet, descenditque cum patriarcha, quantumvis recusante, ad extremum usque palatium, in equum rite decoratum ascendere eum iussit, atque edixit, ut cuncti palatii proceres eundem comitarentur. Itaque eum usque ad venerandum Apostolorum templum, partim præcedentes, partim subsequentes, deduxerunt. Id enim templum ut patriarchalis sedes esset amaras donaverat. Pulcherrimum autem et divinum templum Sapientiæ Dei, ciemelium celeberrimum, cælum terrestre et ornamentum inauditum, scelestus iste in suam superstitionis usum convertit. Mirabilis vero in Blachernis sedes incendio interierat, ut supra narravimus. Commoratus aliquantisper in venerando Apostolorum templo, cum in ea regione de miseris Christianis neminem manere vidisset, timeretque, ne quid mali sibi accideret propter solitudinem, quoniam aliquando Agareus in vestibulo templi inventus erat occisus, beatissimæ Virginis monasterium pro domicilio petivit et obtinuit. In ea enim

regione pauci aliqui Christiani remanserant. Monachas ejus templi in monasterium sancti prophete et præcursoris Joannis, quod in Trullo est, concedere jussit, ubi Justiniano Rhinometo imperante sancta synodus quinisexa habita est. Palatium enim hoc illustre tum erat, prope beatissimæ Virginis templum septentrionem versus situm.

Iste igitur scelestissimus homo, Christianorum mala pestis, veterator et vulpes, non pietate aut benevolentia commotus, illud fecit, sed ut Christiani promissis suis auditis, in urbem confluerent eamque habitarent: quæ propter quotidianas pugnas ejus præcipue temporis, quo capta est, deserta erat. Ac revera nonnulli Christiani congregati sunt. Brevi colonos, quos Turcæ sua lingua surgunides appellant, Capra, Trapezunte, Sinope et Asprocastro eodem deduxit, atque ita urbem civibus de novo implevit. Idem patriarchæ litteras cum regiæ auctoritatis subscriptione dedit, ut ne vexaretur aut impugnaretur a quoquam, sed liber et securus esset ab omni inimico, neve quidquam tributum aut vectigalium penderet, tum ipse, tum omnes in perpetuum sequentes patriarchæ cunctique eidem subjecti episcopi.

BIBΛION Δ'

Ἀρχόμενον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων,
περιέχον τὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ συγκλύσεις καὶ πολέμους ἀναμεταξὺ τῶν ἀδελφῶν
καὶ δεσποτῶν, καὶ πῶς ὁ ἀμηρᾶς ὑποτάξας αὐτοὺς
ὑπέταξε καὶ τήνδε τὴν νῆσον, καὶ περὶ ὧν ἐπαθεν ὁ συγγραφεὺς, καὶ ἄλλας
τινάς ὑποθέσεις, ὡς κατὰ κεφάλαιον εὐρήσονται.

309 α'. Ἄλωθεῖς οὖν καὶ γῶ καὶ πάντα τὰ δυσχε-
ρῆ καὶ κακὰ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπενεγκῶν ὁ ἀθλιος
τέλος ἐξηγεράσθη τῇ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ
5962 ἔτους καὶ ἀπέσωσα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐν
τῇ Σπάρτῃ. Τῆς δὲ γυναικὸς μου καὶ τῶν τέκνων
μου ἀλωθέντων ὑπὸ τινῶν γερόντων Τούρκων κα-
λογώμων ἦντων, καὶ παρ' αὐτῶν πάλιν πραθέντων
τῷ πρώτῳ ἱπποκόμῳ τοῦ ἀμηρᾶ, ὃς λέγεται τῇ
ἐκείνων διαλέκτῳ μεραχούρης, ὃς καὶ ἄλλας πολλὰς
τῶν ἀρχοντισσῶν ἠγόρασε καὶ πολλοῦ ἐράνου ἐπέ-
τυχε δι' αὐτῶν, τοῦ δὲ κάλλους καὶ ἄλλων χρηστῶν
310 ἡθῶν τῶν τέκνων μου μὴ δυναμένων κρυβῆ-
ναι, μαθὼν περὶ τούτων ὁ ἀμηρᾶς ἐπῆρεν αὐτὰ,
δοὺς τῷ εἰρημένῳ αὐτοῦ πρωτοἱπποκόμῳ χρήματα
πολλὰ. Ἐναπέμεινε δὲ ἡ ἀθλία αὐτῶν μήτηρ μόνη
μετὰ μιᾶς καὶ μόνης ἀνατραφίσσης αὐτῇ, αἱ δὲ

καὶ καταφρονοῦντες μέμφονται καὶ κατηγοροῦν-

Α τες ἐλέγχουσιν ἡμᾶς οἱ Λατῖνοι, καὶ λέγουσιν ἅτι
διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ διὰ τὸ μὴ ὀρθῶς φρο-
νεῖν ἡμᾶς ἀπωλέσαμεν τὴν βασιλείαν. Ἡμεῖς δὲ
λέγομεν ὅτι ἀμαρτωλοὶ ὑπάρχομεν, καὶ οὐδαὶς
ἀναμάρτητος εἰ μὴ εἰς ὁ θεός· περὶ δὲ τοῦ ὀρθῶς
φρονεῖν γινώσκετε, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅτι ἡμεῖς
καινοτομίαν οὐδαμίαν ἐπειήσαμεν εἰς τὰ τοῦ Κυρί-
ου γελίου ῥητὰ, εἰ μὴ πιστεύομεν καὶ δοξάζομεν τὰ
ἴσα οἱ αὐτόπται τοῦ λόγου καὶ ὑπηρέται ἡμᾶς ἐδί-
δαξαν, καὶ ὁ αἱ ἅγιοι καὶ οἰκουμενικαὶ ἐπτὰ σύν-
οδοὶ καὶ αἱ κατὰ κίρρον τοπικαὶ ἡμῖν ὀντως παρέ-
δωσαν, ἀληθῶς καὶ βεβαίως κρατοῦμεν, ὡς ἐδίδαξαν
ὁ ἀγιώτατος Σιλβέστρος ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ, καὶ ὁ
ἀγιώτατος πάπας Δάμασος ἐν τῇ δευτέρῃ συνόδῳ,
καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Καίλεστίνος ἐν τῇ τρίτῃ
B συνόδῳ, καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Λέων ἐν τῇ τε-
τάρτῃ συνόδῳ, καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Βιγίλιος ἐν τῇ
πέμπτῃ συνόδῳ, καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Ἀγάθειος

LIBER IV

*Qui a capta regina urbium incipit, turbas ac pugnas in Peloponneso
inter fratres et despotas excitatus continens, atque enarrans quomodo ipsos et
insulam Ameras sibi subjecerit, et quæ scriptori acciderint
et res alias quaedam, capitibus distributas.*

1. Ego ipse in potestatem hostium veni, et om-
nes calamitates et mala servitutis expertus, postre-
mum primo Septembris anni 6962 venditus et in
Peloponnesum Spartam sospes perductus sum. Item
uxor mea et liberi capti sunt a Turcis quibusdam
senibus, bonis viris, et venditi primario ameræ præ-
fecto stabuli, quem illi sua lingua merachurem ap-
pellant, qui præterea alias multas feminas nobiles
mercatus est, et iis dividendis magnum questum
fecit. Cum autem forma et compositi mores libe-
rorum meorum latere non possent, audito de iis,
Ameras, grandi pecunia numerata, ab eo, quem dixi,
summo præfecto stabuli eos accepit. Remansit mi-
sera eorum mater sola cum una et sola a se nutrita
muliercula, reliquæ dispersæ sunt.

Contemnentæ et calumniantes nos Latini aiunt

C atque exprobrant, propter peccata nostra et fidei
perversitatem nos amisisse imperium. Nos vero con-
sentimus, improbos nos esse : at nemo prolius est,
præter solum Deum. De fidei autem veritate scitote,
patres ac fratres, nihil nos innovasse in sententiis
Evangelii, sed credere et profiteri, quæcumque Verbi
testes oculati et ministri nos docuerunt, et quæ san-
ctæ et œcumenicæ septem synodi et si quæ topica
opus erant, revera nobis tradiderunt, vere et firmo
tenemus, quemadmodum in prima synodo sanctis-
simus Silvester docuit, in secunda sanctissimus
Damasus papa, in tertia sanctissimus Cælestinus
papa, in quarta sanctissimus Leo papa, in quinta
sanctissimus Vigilius papa, in sexta sanctissimus
Agatho papa, in septima sanctissimus Adrianus
D papa. Scitis enim omnes, eos anathemata et exse-

ἐν τῇ ἐκτῇ συνόδῳ, καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Ἀδρια-
νὸς ἐν τῇ ἐβδόμῃ **311** συνόδῳ ὡς ἴστα πάντες ὅτι
ἔθεντο καὶ ἀναθεματισμοὺς καὶ ὀφορισμοὺς ἀλύ-
τους, μὴ τις τολμήσῃ προσθῆσαι ἢ ἐκλείψαι ἢ ὅλως
παρασπαλεῦσαι ἄπερ ἐκεῖνοι εὐαγγελικῶς καὶ ἀπο-
στολικῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξακολουθοῦντες διὰ Πνεύμα-
τος ἁγίου ἐσφραγίσαντο. Μάρτυρες τῶν αὐτῶν αἱ
συνεδικαὶ βίβλοι καὶ τὰ συνοδικὰ γράμματα τῶν
κατὰ καιρὸν ἄκρων ἀρχιερέων ἦτοι πάπων καὶ τῶν
ἁγίων μεγάλων ἐκείνων συνόδων, ὡς κρηθίσασμεν,
ἐκ τῆς ὁματέρας ἡμετέρας καὶ αὐτοὶ τῆς φυλῆς τῶν
Ἰταλίων, ἄνδρες θεοφρουρούμενοι ἔργῳ καὶ λόγῳ
τετιμημένοι. Ταύτην τὴν παράδοσιν ἡμεῖς ἀσφλῶς
κρατοῦμεν, ἵνα μὴ εἰς ἀφορισμὸν τῶν ἀγιωτάτων
ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν ἐπτά συν-
όδων καὶ τῶν ἀγιωτάτων ἐκείνων ὄντως ἄκρων ἀρ-
χιερέων πέσωμεν. Καὶ ἡμεῖς εὐαγγελικῶς καὶ ἀπο-
στολικῶς κατὰ ἀλήθειαν κρατοῦμεν τὴν παράδοσιν
τῆς προσφυτέρας Ῥώμης· τὸ γὰρ ἡμέτερον δόγμα
παρ' ἀμφοτέρων εὖ πάντως ὁμολογεῖτο, τὸ δὲ ἐξ
αὐτῶν καινοτομηθὲν αὐτοῖς μόνοις ἀκατηγόρητον
εἶναι δοκεῖ, καὶ ἡμᾶς εἶδει κριτὰς αὐτῶν εἶναι καὶ
κατηγόρους, καὶ οὐκ αὐτοὺς ἡμῶν. Τὰ νῦν δὲ νεω-
στί τινες αὐτῶν θεολόγοι ἢ καὶ μᾶλλον εἰπεῖν και-
νολόγοι, καὶ οὐκ αἰσχύνονται ἐπ' ἀκρίβαντες ἀνα-
θαίνειν διδάσκοντες λέγειν ἐρῆρουμεν Γραικίσαμεν,
τουτέστι σφάλματα ἡμέτερα, εἶτα μὴ ἔχοντές τι
ἕτερον εἰπεῖν εἰ μὴ μόνον, ὡς εἶπυμεν, διὰ τὸ μὴ
ἡμᾶς ὀρθῶς φρονεῖν τὴν βασιλείαν ἀπωλέσαμεν·
312 καὶ αὐτοὶ τάχα ὡς δῆθεν ὀρθόδοξοι ἴσως ὄντες
αὐτοὶ ἑαυτῶν τὴν βασιλείαν κρατοῦσιν, οὐκ εἰδότες

crationes perpetuas his minatos esse, qui quid ad-
derent aut demerent aut omnino fluctuarent in his,
quæ ipsi, Evāgelii et apostolorum præcepta accu-
rate assecuti per sanctum Spiritum, constituissent.
Testes sunt libri et litteræ synodici summorum sin-
gulis temporibus episcoporum sive paparum et san-
ctarum illarum synodorum, quas enumeravimus,
cum illi e vestra et Latinorum gente essent, viri
pii et venerabiles dicto et facto. Hanc igitur tradi-
tionem inviolatam servamus, ne in sanctissimorum
apostolorum et septem sanctarum synodorum œcu-
menicarum et sanctissimorum illorum revera sum-
morum episcoporum execrationem incidamus. Ac
tenemus sane evangelicæ et apostolicæ traditionem
veteris Romæ. Nostra enim doctrina ab utrisque
semper observata est; et quæ ab illis innovata sunt,
solis ipsis non vituperanda esse videntur, ita ut nos
illorum iudices et accusatores esse oporteat, non
contra. Nuper vero in illis quidam rerum divina-
rum, imò potius novarum studiosi exstiterunt, qui
non vererentur, de nostris scilicet erroribus dispu-
taturi, in suggestum ascendere, cum nihil haberent,
quod afferrent, nisi amisisse nos imperium propter
doctrinæ pravitatem: quasi vero ipsi, quod ortho-
doxi sint, tueantur imperium suum, ignari illi,
non omnes, qui imperant, orthodoxos, nec qui obe-
diunt, hæreticos esse, id quod in nobis animadverti

ἔστι οὐ πάντας οἱ κρατοῦντες πάντας ὀρθόδοξοι,
οὐδ' αὐθις οἱ κρατούμενοι αἰρετικοί, ὡς ἔστιν ἰδεῖν
ἐφ' ἡμῖν· μὴ γὰρ ὀρθόδοξοί εἰσιν οἱ Ἰσραηλιταί,
ὅτι κρατοῦσιν ἡμῶν, καὶ πρὸ τούτων οἱ εἰδωλόλα-
τραι οἱ τοὺς Χριστιανούς ἐδίωκον, ἢ πάλιν οἱ Αἴ-
γύπτιοι ἢ Βαβυλώνιοι οἱ ποτε ἐξουσιάζαντες τῶν
Ἰσραηλιτῶν. Ἄλλ' οὐκ ἔχουσι τί εἰπεῖν· δῆλον γάρ
ὅτι οἱ μὲν κυριεύσαντες ἀσεβεῖς, οἱ δὲ κυριεύμενοι
εὐσεβεῖς. Διὰ τοῦτο οὐ δεῖ αὐτοὺς κομπόζειν παρὶ
τῆς ἀτοκρατερίας. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀντεροῦμεν
αὐτοῖς· Ἠὼς οἱ κατὰ τὴν Μυσίαν καὶ Ῥωσίαν καὶ
Ἰβηρίαν τὴν ἐῶαν καὶ Ἀβασγίαν οἰκοῦντες καὶ
ἐν λοιποῖς τόποις ἄρχουσι καὶ ἄρχονται ἐφ' ἑαυ-
τῶν, καίτοι γε τοῖς ἡμετέροις δόγμασιν ἀκολου-
θοῦσι; Καὶ ἄλλως τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν ἐποίη-
σεν ὁ πάπας Στέφανος ὁ Συρφρῶν, ὅς καὶ πρῶτος
τοῖς Ἰταλοῖς μετὰ ἀζύμων παρέδωκεν ἐπιτελεῖν
τὴν ἁγίαν ἱερουργίαν, καὶ τὴν προσθήκην τὴν εἰς
τὸ σύμβολον τὸ ἅγιον φανερώς ἐκήρυξε, καὶ τὰς
τρίκλας τοῦ πώγωνος πρῶτος ἀπέθριξε, καὶ τοῖς ὑπ'
αὐτὸν πάσιν οὕτως ἐξέδωκε, βασιλεύοντος μὲν τῆς
νέας Ῥώμης τῷ τότε καιρῷ τοῦ ἀειμνήστου βασι-
λέως Κωνσταντίνου τοῦ μονομάχου, πατριαρχεῦον-
τος δὲ Μιχαῆλ, ὅς τῇ ἐπωνυμίᾳ ἐλέγετο Κηρουλά-
ριος. Οὗτος οὖν ὁ πατριάρχης γνώμη τοῦ βασιλέως
καὶ τῶν **313** ἑτέρων τριῶν πατριαρχῶν καὶ τοῦ
ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας καὶ τοῦ Κύπρου καὶ
πάσης τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου τὸν εἰρημένον πάπαν
Στέφανον τῶν διπτύχων ἐξέβαλεν, ζητοῦντες τῆς
τῶν ἀζύμων καὶ τῆς προσθήκης τῆς ἐμβολῆς τὸ
αἴτιον, κόσμου ἔτει ςψ'. Ἰνδικτιῶνος ια'.

licet. An orthodoxi sunt Ismaelitæ, quia nobis im-
perant, aut priores illis idololatræ, qui premebant
Christianos, aut Ægyptii vel Babylonii Ismaelitis
olim imperantes? Enimvero non habent, quid re-
spondeant. In aperto enim est, eos qui imperant,
impios, quibus autem imperatur, pios esse. Quare
non decet illos jactare imperium suum. Præterea
contra eosdem dicamus: Quomodo qui Mysiam,
Rossiam, Iberiam orientalem et Abasgiam habitant,
et aliis in regionibus regnent, et sui juris sint,
quandoquidem nostram sectam sequuntur? At enim
ecclesiarum dissensionem temere movit Stephanus
Syrphio papa, qui primus pane non fermentato
sanctum sacrificium peragi sivit, et additamentum
illud ad sanctum symbolum palam proclamavit, ac
primus barbam totondit, idemque omnibus sibi sub-
jectis facere permisit, regnante tum Cypri perpetuo
memorabili imperatore Constantino Monomacho
patriarchatum administrante Michaelē, qui cogno-
mento Cerularius appellabatur. Ille igitur patriar-
cha e sententia imperatoris et reliquorum trium
patriarcharum, archiepiscopi item Bulgarie et Cy-
pri, totius denique, cui præerat, synodi, eum quem
dixi, papam Stephanum, diplomatis eiecit, panis
fermentati et facti additamenti rationem desiderans,
anno mundi 6500. Ecclesie autem Alexandriae et
Antiochie et Hierosolymorum, fidelis Theobis, san-

Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἡ Θηβαῖς ἡ πιστή, ἡ Αἰθιοπία ἡ ὄσια, ἡ τοὺς πολίτας θρέψασα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καθὼς φησὶν ὁ θεῖος Κοσμάς, ἐν ποίῳ καιρῷ ἐδουλώθησαν ὑπὸ τοῦ ἀμνηρᾶ Οὐμάρ, ὅστις ἦν ὁ τρίτος μετὰ τὸν τρισκατάρaton Μωάμεθ, καὶ ἠχμαλωτίσθησαν: καὶ τοῦτο φανερόν ἐστιν ὡς ἐγεγόνει ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πογωνάτου, κλισμου ἔσται, σρλδ', πρὶν τὴν ἀγίαν καὶ οἰκουμένην ἔκτεν σύνοδον συναθροισθῆναι, ἧπον οὔτε σχίσματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπῆρχον οὔτε διαφοραί. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν οἱ βασιλεῖς μετὰ κόπου οὐκ ὀλίγου τὴν ἀγίαν πόλιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἡσθεῶν ἠλευθέρωσαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ῥωμαίοις ἐποίησαν: καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ πορφυρογεννήτου τοῦ λεγομένου Βουλγαροκτόνου ὁ τῆς Αἰγύπτου ἀμνηρᾶς Ἀζίζιος τὴν ἀγίαν πόλιν πάλιν ἔλαβε πολέμῳ, καὶ τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγγεγερμένον πολυτελῶς θεῖον ναὸν κατεστρέψατο, καὶ τὰ σκευῆ ἐλυμήνατο, τὰ μοναστήρια κατηδάφισε, καὶ τοὺς

314 ἀσκουμένους ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐκείνης μοναχοὺς, Ἰταλοὺς τὸ πλεον ἢ Ῥωμαίους καὶ ἐξ ἑτέρων φυλῶν, ἐφόνευσε καὶ ἐφυγάδευσε. Πάνυ θαυμαστόν ἐστιν, ὡς λέγουσιν, ἠνωμέναι οὐσῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῷ τότε καιρῷ, πῶς ὁ Θεὸς ἐπαρέδωκεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἀσεβῶν. Ὡστε ἐκ πάντων τούτων ἦν ἰδεῖν ὅτι οὐ διὰ παρανομίαν τινὰ παρεδόθημεν τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς μερικὴν παιδείαν, ὡς καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅγιοι: « Καὶ πάντα γὰρ ὅν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγῆ δὲ υἱὸν ὃν παρ-

eta Libya, quæ cives imperii cælorum nutrit, ut ait divinus Cosmas, quonam tempore subactæ sunt ab Umara amera, post Mohametem ter execrandum tertio, et in servitutem redactæ? Factum hoc est manifesto imperante Constantino Pogonato, anno mundi 6134, antequam sancta et œcumenica sexta synodus haberetur, quæ tempore nec schismata nec dissidia in ecclesiis erant. Aliquanto post reges labore non levi sanctam urbem a manibus impiorum vindicatam Romanorum tradiderunt imperio; sed imperante Basilio porphyrogenito, qui Bulgroctonus nominatur, rursus Ægypti ameras, Azi- zius, eandem expugnavit, sepulcrum Salvatoris nostri Jesu Christi et sumptuose ornatum templum sanctissimum in potestatem redegit, supellectilem polluit, monasteria evertit, ubivis illic corpus exercentes monachos, in quibus Italarum et aliarum gentium major, quam Romanorum numerus erat, aut occidit aut fugavit. Plane mirum autem est, ut aiunt, Christianos, cum conjunctæ essent ecclesiæ, a Deo tum in potestatem impiorum traditos esse. Adeo ex his omnibus intelligitur, non propter peccatum aliquod hostibus nos subjectos esse, sed ob singularem educationem, quemadmodum olim sancti docuerunt: « Quem enim amat Deus, eum educat, et castigat filium, quem recipit, » et quæ sequuntur, « Fidelis enim, ait, Dominus est, qui

δύχεται, » καὶ τὰ ἐξῆς. « Πιστὸς γάρ, φησὶν, ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἀφήσει ὑμᾶς εἰς τέλος πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε. » Καὶ ὁ Δαβὶδ: « Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος, τῷ δὲ θανάτῳ οὐ παρέδωκε με. »

Καὶ τοῦτο ἄκουσον. Ὡς περ τοίνυν ἡ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεία κατελύθη ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, ἡ δὲ τῶν Βαβυλωνίων ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἡ δὲ τῶν Περσῶν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἡ δὲ Μακεδόνων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οὕτως καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων κατελύθη ὑπὸ τῶν Ὀτμανλίδων. Τὸ δὲ τέλος ταύτης ἔχει ἐν τῷ προσήκοντι καὶ ὠρισμένῳ καιρῷ, καὶ καταλυθήσεται, καθὼς φησὶν ὁ θεσπέσιος Ἰσαίας ἐν τῷ τῆς Ἰουμαίας ὄραματι: « Εἶπέ μοι Κύριος: ἔτη ἐνιαυτοῦ ὡς ἐνιαυτὸς μισθιωτοῦ, **315** καὶ ἐκλείψει ἡ δόξα Κηδάρ, καὶ τὸ κατάλειμμα τῶν τοξευμάτων υἱῶν Κηδάρ τῶν ἰσχυρῶν ἔσται ὀλίγον, διότι Κύριος ἐλάλησεν ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ. » Οὕτω δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Στέφανος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐπακολουθῶν τῷ τοῦ προφήτου ῥητῷ, ἐπὶ ἔτους, σρλα', Σεπτεμβρίου γ', ἡμέρας σ' θεμόπιον περὶ τῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλείας ποιήσας καὶ κανονίσας, « Οὗτος κρατήσει ἐν ἰσχύϊ μὲν καὶ εὐτυχίᾳ ἔτη τριακόσια ἐννέα, ἐν δὲ συστροφῇ καὶ ἀκαταστασίᾳ ἕτερα ἔτη πενήκοντα ἕξ, ὥστε εἶναι τὴν διακράτησιν αὐτῶν πᾶσαν εὐτυχούσαν καὶ δυστυχούσαν ἔτη τρεῖς. » Τινὲς μὲν λοξῶς τὸν χρησμὸν διαλαμβάνοντες λέγουσι, Κακῶς ἐθεράτισεν ὁ ἀπτερονόμος, λαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν τοῦ χρησμοῦ ἐκ τοῦ εἰρημένου ἔτους: καὶ ἐάν οὕτως ἦν ὡς ἐμὲ παχὺ λεπτήν, ἐλάνθανεν ἐκεῖνον. Ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν τινῶν φιλοσόφων ἀρίστων

non permittet vos ultra, quam sustinere possitis, tentari. » Item David: « Educando educavit me Dominus, nec vero mortem me tradidit. »

Etiam hoc audi. Quemadmodum Assyriorum regnum a Babyloniis eversum est, Babyloniarum a Persis, Persarum a Macedonibus, Macedonum a Romanis, ita Romanorum quoque imperium ab Otmanlidibus: atque horum finis aderit justo et constituto tempore, evertenturque, sicut ait divinus Isaias in specie Idumææ. « Dixit mihi Dominus: Intra annum, qualis est annus mercenarii, deficiet gloria Cedar, et reliquæ jaculorum fortium filiorum Cedar exiguæ erunt, quoniam Dominus, Deus Israelis, locutus est. » Ad quod dictum prophetæ se applicans sapientissimus Stephanus Alexandrinus, anno 6131, Septembris die 3, hebdomadis 6, de Ismaelitarum regno hoc thema fecit et constituit: « Is potenter et prospere regnabit annos trecentos novem, in rerum angustiis et perturbatione deinde annos quinquaginta sex, ut omnino eorum imperium tum laustum tum infaustum futurum sit per annos 365. » Nennulli vaticinium perperam interpretati, astronomum male ratiocinatum esse affirmant, initium ducentes ab eo, quem dixi, anno. Quod si ita esset, falsus ille foret. At equidem de ea re quorundam doctissimorum hominum sententias cognovi et didici, secundum quas sapiens ille vir initium

ἀνδρῶν οἰδῶς καὶ ἀνογνωτικῶς. Οὐκ ἀρχὴν τῆς τῶν Ἰσραηλιτικῶν ὑψηλοῦς ἢ βασιλείας ἢ σοφῆς οὕτως ἐποίει ἀπὸ τῶν χρόνων Μωάμεθ, ἀλλ' ὡσπερ περὶ τῆς προφητείας Δανιὴλ τοῦ θεοῦ. Τέταρτον θηρίον ὀνομάζει τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν· καὶ οὐκ ἀρχὴν ποιῶσιν οἱ ἱεραγεῖα ἀπὸ Ῥώμου καὶ Ῥομύλου, οὔτε δυναστείας Ῥωμαίων, ἀριστοκρατείας, δημοκρατείας, διδασκαρίας, ὑπαιτίας καὶ βασιλείας μνημονεύουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ Ὀκταβίου Καίσαρος διὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς μοναρχίας, καθὼς κάτωθεν βηθήσεται. Οὕτω μὲν καὶ ὁ σοφώτατος Χερέφανος ἐκ τοῦ Ὀσμάνου **316** ὁμιρᾶ ἀρχὴν τοῦ κανονίου αὐτοῦ ποιεῖ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Λέων ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων θεράπειον καὶ αὐτὸς ἐποίησε, τριακσίου κύκλου εὐρῶν κρατῆσαι ἔχει βασιλεία δυνατὴ καὶ ἰσχυρὰ ἢ ἐκ τῆς Ἄγαρ, του-
B ἔστιν ἔτη τριακσία. Ἡ δὲ συστηρῆ πεντήκοντα ἔξ οὐκ ἐμνήσθη. Ἐἶτα τὸ ξανθὸν γένος ἄμα μετὰ τῶν πρακτόρων ὅλον Ἰσραὴλ τροπώσουςι κατὰ τοὺς χρησμούς τῶν θεῶν ἀνδρῶν. Καὶ διὰ μὲν οὖν τῶν τεσσάρων ἀνέμων τὰς τέσσαρας μεγάλας βασιλείας ὁ μέγιστος διδάσκει Ζαχαρίας καὶ Δανιὴλ ὁ θεῖος, τὴν Χαλδαίων λέγει, τὴν Περσῶν καὶ τὴν τῶν Μακεδόνων καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων. Τὰ δὲ δύο ἔρη τὸ χαλκᾶ τὰ δύο κλίματα τῆς οἰκουμένης εἶναι φασίν· εἰς δύο γὰρ τέμνεται, εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην. Καὶ εἰ μὲν πύρρα ἔπει τὸ μαιφόνον τῶν Χαλδαίων σημαίνουσιν, οἱ δὲ μέγανος τὸν ἐπενεχθέντα παρὰ Περσῶν καὶ Μήδων τοῖς Βαβυλωνίοις θάνατον, οἱ δὲ λευκοὶ τὸ σαφές τῆς ὁδοῦ τῶν Μακεδόνων· οὐ γὰρ
C ὡσπερ αἱ ἄλλαι βασιλείαι καὶ αὕτη. Οἱ δὲ φαρὶ καὶ

superstitionis et in perii Ismaelitarum non a Mohammedis aetate dixit, sed ad modum vaticinii divini Danielis locutus est. Is quartam bestiam Romanorum imperium appellavit: nec interpretes a Remo et Romulo initium capiunt, aut Romanorum principatus, nobilitum, plebis, dictatorum, consulum, regum imperia commemorant, sed ab Octavio demum Caesare propter exitum monarchiae, quemadmodum infra docebitur. Eodem igitur modo sapientissimus Stephanus ab Osmane amera canonis sui initium facit. Etiam doctissimus Romanorum imperator Leo thema fecit, qui florentem et vigentem Imperii Saracenorum statum ter computandum circulum bene-
D nere, hoc est, annos trecentos duraturum invenit. Perturbati imperii per annos quinquaginta sex non fecit mentionem. Deinde Sava gens una cum vindictibus omne Ismaelis genus fugabit secundum divinorum hominum vaticinia. Quatuor ventis autem quatuor magna imperia Zacharias et divinus Daniel significant, Chaldaeorum, Persarum, Macedonum et Romanorum. Duos generos montes autem duas terrae regiones esse dicunt; in duas enim partes terra dividitur, Asiam et Europam. Atque ruit equi atrocitatem Chaldaeorum significant, nigri a Persis et Medis Babylonis illatum interitum, candidi clarum Macedonum gloriam; neque enim horum imperium ceteris simile est; cineracii vero et versi-

ποικίλοι τὸ ἰσχυρὸν καὶ εὐτονον τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας δηλοῦσι. Τὸ δὲ προσταχθὲν αὐτοὺς περιοδεῦσαι τὴν γῆν δ.δ.α.τ.κ.εὶ πάλιν ὡς διὰ τοῦ θεοῦ πᾶσα βασιλεία συνίσταται· φησὶ γὰρ ὁ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου· Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου Ὀκταβίου Καίσαρος ἀρχὴν ἢ τετάρτη βασιλεία λαμβάνει, ἣν ὁ Δανιὴλ τέταρτον θηρίον φοβερὸν ὀνομάζει, διότι μὲν τότε πρῶτος αὐτὸς ἐμονάρχησε καὶ τὸν κόσμον ὅλον σχεδὸν εἶπεν καθυπέταξεν. Οὗτος ἐν **317** μιᾶ τῶν ἡμερῶν ἀπελθὼν εἰς Δελφοὺς τοὺς νῦν ὀνομαζομένους Δαύλια, ἤρώτησε τὸ μαντεῖον τίς μετ' αὐτὸν βασιλεύσει. Τοῦ δὲ Πυθίου μηδὲν ἀποκρινομένου ὁ δ' αὐθις ἤρώτησε, διὰ τί σιγᾶ τὸ μαντεῖον; Τότε ἡ Πυθία ἔφη . . . . Ἐλθόντος οὖν τούτου ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐν τῇ μέλλειν ἀποδοῦναι παρεγγύησε τοὺς ἐν τέλει αὐτοῦ χεῖρας κροτῆσαι καὶ γελᾶσαι ὡς ἐπὶ μέγαν τελευτήσῃ. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι διωρίσατο ἀποσκοπῶν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον ὡς γέλωτος ἄξιον.

Καὶ περὶ μὲν οὖν τῶν προειρημένων βασιλειῶν Δανιὴλ ὁ θεῖος προφήτης καὶ ὁ θεῖος Ζαχαρίας καὶ ἕτεροι, ὡς προείπομεν, τὴν τε ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ κατάλυσιν καὶ τὰ συμβάντα πάντα διὰ Πνεύματος ἁγίου λέγουσιν, ἑμοίως δὲ καὶ Ἠσαίας καὶ ὁ σοφὸς Στέφανος καὶ Λέων ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας, ὡς προείπομεν. Ὁ δὲ θεόπτης Μωσῆς περὶ ἀναδόσεως καὶ εὐτυχίας ἐν τῇ Γενέσει τάδε διέξεισιν· Ὁ πατριάρχης ἡμῶν Ἀβραάμ υἱοῦς ἐγέννησεν ὀκτώ, πρῶτον μὲν Ἰσραὴλ τὸν νόθον ἐκ τῆς Ἄγαρ, δεύτερον Ἰσαὰκ ἐξ ἐπαγγελίας ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σάρρας, ἧς καὶ εὐλογήθη παρὰ Θεοῦ.

colores robur et potentiam imperii Romanorum. Deinde mandato, ut terram obeant, significatur, per Deum omne constare regnum. Dicit enim Eusebius Pamphili, ab Augusto Octavio Caesare quartum regnum initium capere, quoniam tum is primus solus imperavit, et totum pene orbem terrarum sibi subiecit. Is quondam Delphos, qui nunc Daulia appellantur, profectus, oraculum consuluit, quis post se imperaturus esset. Cum nihil responderet Pythia, iterum rogavit, quare oraculum siletet. Tum Pythia respondit . . . is Romam reversus, cum mors ipsi instaret, imperavit primoribus, ut plauderent et riderent ut in line mimi. Hoc fieri voluit, quoniam vitam rem esse risu dignam putabat.

De iis igitur, quae modo commemoravi, regnis Daniel, divinus propheta, divinus Zacharias utique, ut dictum est, de eorum tum origine tum exitu et rebus gestis, a sancto Spiritu edocti, dixerunt. Similiter quae Isaias, et sapientissimus Stephanus et Leo imperator de exitu Imperii docuerint, explicuimus. Qui Deum vidit Moses de incrementis et successu in Genesi haec explicat: Ἀβραάμ, patriarcha noster, filios octo procreavit, primum Ismaelem nothum, ex Agar, deinde promissum sibi Isaacum e Sarra uxore, cui benedictum est a Deo. Sarra mortua, Cheturam duxit e qua filios sex ge-

Μετὰ δὲ τὸ ἀποθανεῖν Σάρραν ἔλαβε τὴν Χετούραν εἰς γυναῖκα, ἐξ ἧς ἐγέννησεν υἱὸς ἐξ, τὴν Ζομβράν, τὸν Ἰεζαί, τὸν Μαδάϊ, τὸν Μαδιὰμ καὶ τὸν Ἐβόει καὶ τὸν Σοϊαί. Ἄλλ' ἐπὶ τὸν Ἰσμαὴλ τὸν νόθον ἐκάνθημεν. **318** Μετὰ τὸ συγγενέσθαι Ἀβραὰμ τῇ Ἄγαρ εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα, καὶ ἰδοῦσα Σάρρα ἐζηλοτύπει αὐτῆς, καὶ ὠνείδιζε τὸν Ἀβραὰμ, καὶ ἠθέλησε καὶ ἐλύπει τὴν Ἄγαρ. Ἦ δὲ Ἄγαρ, μὴ δυναμένη τοσοῦτον ὀλίθεσθαι καὶ κακουχεῖσθαι ὑπὸ τῆς κυρίας, ἀπέδρα, καὶ ἐν τῷ ἀποδιδράσκεν εὐτὴν ἐκ τῆς κυρίας αὐτῆς τῆς Σάρρας ἀπήντησεν αὐτῇ ἄγγελος Κυρίου λέγων· « Ἀποστρέφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς. » Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου· « Ἴδού σὺ ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαὴλ, ὅτι ἐπήκουσε Κύριος τὴν ταπεινώσιν σου. Οὗτος ἔσται ἀγροικὸς ἀνθρώπος, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντα, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν· καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατοικήσει. » Καὶ πάλιν ἐπὶ κεφαλῇ αὐτῆς, εἶπεν ὁ Θεὸς τῇ Ἀβραὰμ περὶ τῆς Σάρρας τῆς γυναίκης αὐτοῦ· « Σάρραν τὴν γυναῖκά σου εὐλόγηται, καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτόν, καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεύει ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἔσονται. » Καὶ ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐγέλασε, καὶ εἶπεν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ λέγων· « Εἰ δυνατόν, τῷ ἑκατονταεταίῳ υἱὸς γενήσεται, καὶ Σάρρα ἐνενήκοντα ἔτων οὐσα τέξεται. » Εἶπε δὲ Ἀβραὰμ πρὸς τὸν Θεόν· « Ἰσμαὴλ οὗτος ζήτω ἐναντίον σου. » Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβραὰμ· « Ναί, ἰδοῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου τέξεται σοι υἱόν, καὶ

neravit, Zombraam, Iezai, Madai, Madiam, Eboei, et Soiai. Sed redeamus ad Ismaelem nothum. Agar ab Abrahamo compressa, gravida facta est. Quod ubi animadvertit Sarra, invidia commota, exprobrabat, atque ladebat et affligebat Agar. Quae cum herae cruciatus et injurias sustinere non posset, aufugit. At profugienti a Sarra hera obviam venit angelus, et eam cohortatus est, ut rediret ad heram, et imperio ejus se subiceret. Ac dixit ei angelus Dei : « Ecce in ventre geris, et filium paries quem appellabis Ismaelem, quoniam Dominus exaudivit aegritudinem tuam. Erit is ferus homo, et manus ejus adversus omnes, et omnium manus adversus ipsum intentae erunt ; atque habitabit in conspectu omnium fratrum suorum. » Rursum capite 17, Deus Abrahamo de Sarra, uxore ejus, dixit : « Benedicam Sarrae, uxori tuae, et ex eadem filium tibi dabo, atque benedicam illi, eritque is gentium origo, et regna gentium ex eodem existant. » Atque procubuit Abrahamus in faciem risitque, atque dixit cum animo : « Si fieri potest, centenario filius nascetur, et Sarra pariet aetatis anno nonagesimo. » Dixitque Deo Abrahamus : « Ismael hic coram te vivat. » Dixit Deus Abrahamo : « Profecto Sarra, uxor tua, filium tibi pariet, et nominabis eum Isaacum, atque faciam cum eo pactiorem meam in tempus aeternum, ut sim ipsi et posteris, ejus Deus. De Ismaele

καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαὰκ, καὶ **319** σήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτόν εἰς διαθήκην αἰώνιον, εἶναι αὐτῷ Θεὸς ὡς καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. Περὶ δὲ Ἰσμαὴλ ἰδοῦ ἐπήκουσά σου, καὶ ἰδοῦ εὐλόγησα αὐτόν καὶ πληθυνῶ αὐτόν σφόδρα· δώδεκα ἔθνη γενήσεται, καὶ δώσω αὐτόν εἰς ἔθνος μέγα. Τὴν δὲ διαθήκην μου στήσω πρὸς Ἰσαὰκ, ἐν τέξεται σοι Σάρρα εἰς τὸν καιρὸν τούτον. » Ὡς δυνάμεθα καταλαβεῖν τὸ μέγα μυστήριον τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀγιοῦς καὶ ἀγίας ἡμῶν πίστεως, καὶ τὴν ἀτέθειαν ἣν ἔχουσιν οἱ Ἀγαρηνοί. Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις. Ἐν πρώτοις μὲν εἶπε· « Τέξεις υἱόν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαὰκ, καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτόν εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. » Ὁ δὲ Ἀβραὰμ αἰτήσας τῷ Θεῷ αὐτως ποιῆσαι καὶ τὸν Ἰσμαὴλ καὶ εὐλόγησαι αὐτόν, ὁ δὲ Θεὸς ἀποκριθεὶς εἶπεν· « Ἴδού εὐλόγησα αὐτόν, καὶ πληθυνῶ αὐτόν σφόδρα, καὶ δώδεκα ἔθνη γενήσεται καὶ εἰς ἔθνος μέγα ἔσται. Τὴν δὲ διαθήκην μου στήσω πρὸς Ἰσαὰκ. » Καὶ οὐκ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς δῶσαι καὶ ἐμπιστεῦσαι τὴν διαθήκην αὐτοῦ τῷ Ἰσμαὴλ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνῳ τῷ Ἰσαὰκ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἦν θυμῶν αὐτῶν εἰ τίς οὐ δύναται καταλαβεῖν τὴν ἔννοιαν τῶν τοιοῦτων ῥητῶν, οἱ δὲ Ἀγαρηνοί, βάρβαροι καὶ ἀγροικοὶ ὄντες, οὐκ αἴδασιν ὀρθῶς τὴν ἔννοιαν τῶν ῥητῶν, καὶ κλαύουσι, πῶς ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἐξένωτε τὴν πατριάρχην αὐτῶν καὶ **320** αὐτοὺς τῆς διαθήκης αὐτοῦ καὶ τῆς χάριτος, ἀλλὰ οὗτοι κομπάζουσι πῶς καὶ αὐτοὶ ἀπόγονοί εἰσι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς εὐλόγησε καὶ τὸν Ἰσμαὴλ ὡς

autem exaudivi te, et ei benedixi, et magnopere eum augebo. » Duodecim nationes procreabit, atque in magnam gentem eum faciam. Pactiorem autem meam cum Isacco faciam, quem Sarra tibi pariet in hocce tempus. » Ita comprehendere possumus magnum mysterium pietatis, sanae et sanctorum fidei nostrae, et impietatem, cui Agareni obnoxii sunt. Neque semel ei Deus illud dixit, sed bis. Primum dixit : « Procreabis filium et appellabis eum Isaacum, et pactiorem meam cum eo faciam in tempus aeternum, cum ipso et posteris ejus. » Cum autem Abrahamus Deum rogaret, ut idem Ismaeli faceret ei que benediceret, respondens Deus : « Ecce, inquit, benedixi illi et magnopere eum augebo, atque duodecim nationes procreabit et gens magna existet. At pactiorem meam cum Isacco faciam. » Nolumus igitur Deus pactiorem suam Ismaeli et posteris ejus dare aut confidere, sed soli Isacco et hujus posteris in tempus aeternum. Atque mirandum sit, si quis assequi nequeat horum verborum sententiam. Agareni tamen, barbari et feri homines, haud recte intelligunt verborum sensum, et lacrymanto, quod Deus a principio eorum patriarcham et ipsos pactiorem et gratia sua exclusit ; at gloriantur iidem, quod ipsi quoque Abrahami [posteris sint et Deus Ismaeli haud secus atque Isacco benedixerit. Errant autem hac in re, ut in omnibus solent, quod

καὶ τὸν Ἰσαάκ. Καὶ ἐν ταύτῃ πλανῶνται ὡς καὶ ἐν πᾶσι λανθάνονται, διὰ τὴν μὲν ὁ Θεὸς εὐλόγησεν τὸν Ἰσαάκ καὶ τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐνεπίστευσεν αὐτῷ, τὸν δὲ Ἰσμαὴλ οὐχ οὕτως, ἀλλ' εὐλόγησεν αὐτὸν ἀπλῶς ὅτι: « Καὶ πληθυνῶ αὐτὸν σφόδρα. » Καὶ τὰ ἄλογα ζῶα ὁ Θεὸς, τετράποδα καὶ ἕρπετά, ἰχθύας τε καὶ πετεινά, εὐλόγησεν εἰπὼν: « Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. » Τὸν δὲ Ἄδὰμ οὐ τοιούτως ηὐλόγησε μόνον, « Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, » ἀλλὰ καὶ, « Κατακυριεύσατε αὐτῆς » καὶ πάντα ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἔδωκε τὰ ὅσα ἐν τῇ γῇ ἐστὶ κατεξουσιάζειν καὶ δεσπόζειν, ὥστε ἦν ἰδεῖν ὅτι καὶ αἱ εὐλογίαι τοῦ Θεοῦ διάφοραί εἰσι καὶ οὐχὶ ὡς αὐτοὶ λέγουσι, διὰ τὴν μὲν αἱ θεῖαι καὶ Ἰσραὴλ Γραφαὶ καλῶς δηλοποιῶσι τοῖς εὐ προνοῦσιν, ἐκάστου υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ λέγω καὶ Ἰσμαὴλ, πῶς διαφέρουσιν αἱ εὐλογίαι, τὰ γένη καὶ αἱ κληρονομίαι ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ κ' καὶ κα' τάδε φησὶ περὶ τοῦ Ἰσμαὴλ: « Εἶπε δὲ τῷ Ἀβραάμ ἡ Σάρρα: Ἐκβάλε τὴν παιδικὴν ταύτην μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς: οὐ γὰρ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδικῆς μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἰσαάκ. » Ἐκλήρῳν δὲ **321** ἐφάνη τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐναντίον Ἀβραάμ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰσμαὴλ. Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ: « Μὴ σκληρὸν ἔστω ἐναντίον σου περὶ τοῦ παιδίου καὶ τῆς παιδικῆς. Πάντα ὅσα ἀνεῖπη σοὶ Σάρρα, ἀκουε τῆς φωνῆς αὐτῆς, ὅτι ἐν τῷ Ἰσαάκ κληθήσεται σοὶ σπέρμα, καὶ τὸν υἱὸν δὲ τῆς παιδικῆς ταύτης εἰς ἔθνος μέγα ποιήσω αὐτὸν, ὅτι σπέρμα σου ἐστίν. »

Deus Isaac benedixit et pactionem suam dedit, Ismaeli non item, sed simpliciter benedixit et promisit, magnopere se eum aucturum esse. Nam brutis animalibus, quadrupedibus et reptilibus, piscibus et alitibus, Deus benedixit, cum diceret: « Augemini et multiplicamini et implete terram. » Adamo autem non sic benedixit solum: « Augemini et multiplicamini et implete terram, » verum etiam, « Domini ejus este, » atque in manus eorum tradidit, quæcumque in terra possideri et regi possunt, ut intelligatur, benedictiones Dei diversas esse, secus atque illi dicunt, quoniam divinæ et sacræ Litteræ recte sentientibus satis demonstrant, in utroque filio Abrahami Isaac, inquam, et

Ismaele diversas esse benedictiones, genera et heredita.

Capite 20 et 21 hæc de Ismaele narrantur. « Dixit Abrahamo Sarra: « Ejice puellam hanc cum filio ejus. Neque enim haras eris filius puellæ cum filio meo Isaac. » Admodum asperum id dictum Abrahamo videbatur in ipsius filium Ismaelem. Sed Deus Abrahamo dixit: « Ne asperum tibi videatur in puerum aut puellam; imo quæcumque dixerit Sarra, ausculta voci ejus, quoniam in Isaac vocabitur tibi semen, et filium puellæ hujus magnam gentem facturum sum, quia semen tuum est. » Surrexit igitur mane Abrahamus, panem et utrem aquæ

A Ἀνάστη δὲ Ἀβραάμ τῷ πρωτῷ, καὶ ἔλαβεν ἄρτους καὶ ἀσκὸν ὕδατος καὶ ἔδωκε τῇ Ἄγαρ, καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὄμω αὐτῆς καὶ τὸ παιδίον, καὶ ἀπέστειλεν αὐτήν. Ἀπέλθοῦσα δὲ ἐπλανᾶτο τὴν ἔρημον κατὰ τὸ φρέαρ τοῦ ὄρκου: ἐξέλιπε δὲ τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἀσκοῦ, καὶ ἐκ τῆς δίψης ἐλειποθύμει ὁ Ἰσμαὴλ. Καὶ ἐβρίβη τὸ παιδίον καὶ ἔκλαυσεν. Εἰσήκουσε δὲ ὁ Θεὸς τοῦ παιδίου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἦν: καὶ ἐκάλεσεν ἄγγελος Θεοῦ τὴν Ἄγαρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶπεν αὐτῇ: « Τί ἐστίν, Ἄγαρ; μὴ φοβοῦ: ἐπακίχος γὰρ ὁ Θεὸς τὴν φωνὴν τοῦ παιδίου σου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἐστίν. Ἀνάστηθι καὶ λάβε τὸ παιδίον καὶ κράττησον τῇ χειρὶ σου αὐτό: εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω αὐτό. » Καὶ ἀνέφξεν ὁ Θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ εἶδε φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐμπλήσας τὸν ἀσκὸν τοῦ ὕδατος καὶ ἐπότισε τὸ παιδίον. Καὶ ἦν ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ παιδίου, καὶ ἠύξυνθη, καὶ ἐκατόκχησεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ Φαραῇ: ἐγένετο δὲ τοξότης δυνατός. »

Ἦδε δυνάμεθα καταλαθεῖν τὸν Ἰσμαὴλ. Καθὼς ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, εἰς μέγα ἔθνος εἶναι ἐποίησε, καὶ **322** βασιλεῖς μεγάλοι ἐξ αὐτοῦ γεγονάσι, καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ πάντα θεωροῦμεν εἶναι, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐνεκατόκχησεν ἐπὶ πρόσωπον ἡμῶν πάντων, καὶ οἱ ἐκ τούτου τοξόται ἀριστεῖ εἰσι λίχν λίαν. Πλὴν τῆς διαθήκης αὐτοῦ ὁ Θεὸς ὑπέστησεν αὐτὸν: ὥστε καθὼς φησὶν ἡ θεία Γραφή, καὶ ἦν ὠρισμένον ἐκ πολλοῦ ἀνωθεν δι' ὧν κριμάτων οἶδεν ὁ Θεὸς, τοιαύτως γενέσθαι: ἦν γὰρ ἀνάγκη λοιπὸν ἵνα πέρας λάθωσι τὰ ὅσα ὁ θεόπτης Μωσῆς ἔφησε, καὶ οὐχὶ ὅτι οὐκ

Agar tradidit, humero ejus puerum imposuit, et dimisit eam. Quæ cum abiisset, per deserti delata est ad fontem sacramenti. Deliciebat aqua in utro et præ siti elanguescebat Ismael. Abjecit puerum mulier et lacrymabat. Audivit autem e sede sua vocem pueri Deus, atque appellavit Agar de celo angelus Dei, eique dixit: « Quid rei est, Agar? ne timeas; audivit enim Deus vocem pueri tui ex loco eo, in quo est. Surge, tolle puerum, eumque manu tua comprehende; magnam enim gentem cum faciam. » Tum aperuit Deus oculos ejus, ut videret fontem aquæ. Abiit igitur mulier, et, repleto utre, potum præbuit puero. Deinde aderat Deus puero, qui adolescebat et habitabat in deserto Pharae, factusque est sagittarius eximius. »

Sic agnoscere possumus Ismaelem. Sicut Deus Abrahamo promisit, ita magnam gentem eum fecit, et reges magni ex eo exstiterunt, et manus ejus adversus omnes, et omnium manus adversus ipsam intentas videmus, et domicilium collocavit in conspectu nostri omnium, et posteri ejus sagittarii longe optimi sunt; pactione autem sua Deus eum exclusit: ut, quemadmodum in sacræ Litteris est et longe ante constitutum erat ob rationes, quas Deus novit, ita evenerit. Necesse enim erat, ut eventum haberent, quæcumque divinus Moses dixerat. Minime vero nos prave sentiebamus, Bos

ἔφρονεῦμεν ὀρθῶς Ῥωμαῖοί τε καὶ Σέρβοι καὶ Βασι-
 γαρροι, καθὼς λέγουσιν οἱ κατηγοροῦντες ἡμᾶς καὶ
 ὀνειδίζουσιν. Ἐάν δὲ πάλιν καὶ ὑπὸ ἀμαρτιῶν ἡμεῖς
 ἐπαιδεύθημεν, καὶ ὑμεῖς οἱ Ἰταλοὶ μὴ ἀμερίμως
 μαιώσασθε, ἀλλὰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ στήθος ἀμῶν βάλετε
 καὶ κατὰ νοῦν ἐνθουμήθητε, καὶ κατηγοροῦντες ἡμᾶς
 παύσατε. Αὐτοὶ δὲ οἱ Ἰσραηλιταὶ ἀπίστοι ὄντες χα-
 λιστοὶ καὶ ἀνελεήμονες, προστάζει δὲ Θεοῦ τοὺς πι-
 στοὺς παιδεύουσι καὶ τὸ πλεῖον μέρος τοῦ κόσμου
 κυριεύουσι. Αἰὶδὸν οὖν δεῖ μεγαλοφρόνημονεῖν περὶ τού-
 των τοῦς Ἰταλοῦς, ὅτι διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν καὶ
 δίκαιοι καὶ ἄγιοι ἑαυτοὺς λέγουσιν εἶναι, καὶ διὰ
 τὴν αὐτῶν ὀρθοδοξίαν καὶ δικαιοσύνην ἕως τοῦ νῦν
 βασιλεύουσι.

Τούτους μὲν τοὺς λόγους εἰρήκαμεν οὐχὶ πρὸς τὸ
 κατακρίνειν ἢ κατηγορεῖν τινα, μὴ γένοιτο! ἀλλ'
 ἵνα τοῖς καταλαλοῦσιν ἡμᾶς δείξωμεν ὅτι οὐκ ὀρθῶς
 καὶ σαφῶς τὰς Γραφὰς **323** οἴσασθε. Διὰ τοῦτο μὲν
 ἡμᾶς μέμφονται, καὶ σαφοὶ εἶσι πάντες τοῦ νοουθε-
 τεῖν, αὐτοὺς δὲ ἀμαρτάνοντας οὐ γινώσκουσι.

β'. Ἐπὶ τὴν ἡμετέραν οὖν διήγησιν ἐπανέλθωμεν.
 Ἐάν τις αἰτήσῃ τί τὸ πρῶτον παρὰ τοῦ βασιλέως
 τῷ διὰ μέσου καιρῷ τῆς μάχης, εἰπῶ αὐτῷ· Ἐν ᾧ
 δὴ χρόνῳ καὶ καιρῷ ὁ Ἀρμενῶν παρεσκευάζετο καὶ
 τὴν βοήθειαν ἐποίησαν οἱ ἕξωθεν αὐθένται οἱ Χρι-
 στιανοί. Καὶ τῶν μὲν περικύκλωθεν αὐθέντων Χρι-
 στιανῶν ἕξωθεν ἔστι τοῖς πᾶσιν οὐδὲν, ἀλλὰ μᾶλλον
 καὶ πρὸς τὸν τῆς Σερβίας αὐθέντην Γεώργιον πρέσ-
 βον ὁ ἀμρῶν ἀπέστειλεν, ἵνα μεσιτεύσῃ περὶ τῆς
 εἰρήνης τῆς ἀναμεταξὺ τῶν Οὐγγάρων καὶ τοῦ

manī, Servii et Bulgari, id quod, qui nos calumnia-
 tur et accusant, dicunt. Vas vero Itali ne secum
 agatis, sed, impositis pectori manibus, meditamini
 cum animo, et desistite nos accusare. Ismaelitae
 autem, homines impii, duri et inhumani, e volun-
 tate Dei pios castigant et majorem partem orbis
 terrarum occupatam teneant. Quare non decet de
 his gloriari Italos, sese propter doctrinae probita-
 tem justos et sanctos se appellare et propter or-
 thodoxiam et justitiam ad hunc diem regnare.

Hæc verba minime fecimus, quo, quod absit!
 quemquam damnemus aut accusemus, sed ut os-
 tendamus iis qui nos calumniaunt, haud probe
 nec recte eos Scripturas intelligere. Nunc enim sit ut
 nos vituperent et omnes sibi videantur ad repre-
 hendendum satis sapere, ipsos se errare non
 sentiant.

2. Revertamur ad propositum nostrum. Si quæ-
 ras, quid imperator tempore, quod in obsidione
 consumptum est, egerit, dicam. Quo quidem tem-
 pore Atoeras bellum parabat et ad ferendam opem
 se instruebant externi principes Christiani. Quan-
 quam Christianorum, qui circa habitabant, princi-
 pum, nullam opem allatam esse, notum est omni-
 bus: quia imo ad Servie principem Georgium
 Ameras legatum misit, ut is de pace inter Huga-
 ros et Ameram concilianda ageret. Cum legato

σσιανός τις γραμματικός ἦν, ἀνατεθειμένος παρὰ
 τινῶν Τούρκων τῶν τῆς βουλῆς εἰκάζειν τῷ δεσπότη
 ἵνα ποιήσῃ ἀναβολὴν εἰς τὴν ἀγάπην; οὗ ἂν γένη-
 ται· ἢ μετὰ τῶν Οὐγγάρων συνθήκη τῆς ἀγάπης
 ἦτοι εἰρήνης, αὐθὺς ὁ Τούρκος κατὰ τῆς Κωνσταν-
 τινουπόλεως καθορμήσεται. Κακείνος οὐκ ἐφρόντισε
 περὶ τούτου πῶτε ἐμελέεν αὐτῷ, οὐκ εἰδὼς ὁ αὐτοῦ
 ὅτι εἰ ἀφαιρεθῆ ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τὰ μέλη εἰσὶ
 νεκρά.

Τότε οὖν καὶ ἐν τῇ Ἑνετίᾳ βουλῆς μεγάλῃς γε-
 νομένης περὶ τούτου ἀνέστη ὁ τῷ τότε καιρῷ δουξ,
 τοῦνομα Φραγκίσκος Φούσκαρις, λέγων· « Οὐ κατ'
 ἔγνωσαν γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὠφελεῖν ἡμᾶς. »
 Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι εἰ ἰδόντες καὶ ὁμιλήσαντες **324**
 αὐτῷ φρονιμώτερον αὐτοῦ ἄνθρωπον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ
 οὐκ εἶδον, εἰ μὴ διὰ κακίαν καὶ φθόνον· οὐκ εἶδε
 γὰρ ὁ φθόνος προτιμᾶν τὸ συμφέρον. Ἦν δὲ τὸ
 αἴτιον τούτου τοῦ Ἀλωύσιου Διέδου τοῦ ποτὲ μεσι-
 τεύσαντος ἵνα ὁ μακαρίτης ὁ αὐθέντης μου ὁ κύριος
 Κωνσταντῖνος, δεσπότης ὢν τότε τῷ καιρῷ ἐν τῇ
 Πελοποννήσῳ, λάβῃ εἰς γυναῖκα αὐτοῦ τὴν τοῦδε
 τοῦ δουκὸς θυγατέρα μετὰ προικῆς πολλῆς. Ὁ οὖν
 αὐθέντης μου οὐ εἶ' ἄλλο εἰ μὴ ἵνα γένηται οἰοναί
 καὶ αὐτὸς καὶ ὁ τόπος αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἑνετίας ἐν,
 συνεκατίθειαι τῇ τοσαύτῃ ἀγχισηταίᾳ, ἐμοῦ τε καὶ
 ἄλλων πλείονιον συνκινουόντων τοῦτο καὶ ἀναγκαζέν-
 των σχεδὸν ἤδη ἐγένετο. Ὡς δὲ ἐγένετο βασιλεὺς καὶ
 ἀπῆλθεν εἰς τὴν πάλιν, τοῦτο ἀνοίκειον ἦν· πῶς
 γὰρ ἐδύναντο οἱ τῆς πόλεως ἄρχοντες καὶ ἄρχόντισ-
 σαι κυρίαν καὶ δεσποικῶν αὐτῶν καταδεχθῆναι Ἑνε-
 τοῦ θυγατέρα, καὶ τοὺς γαμβροὺς αὐτοῦ τοὺς ἄλλους

Christianus aliquis litteratus erat, a Turcis quibus-
 dam consiliariis additus, qui despote suaderet, ut
 amicitiam conciliare studeret, ut, si fieret cum
 Hungaris pacis et amicitiae pactio, Turca statim
 CPoliam invaderet. Quam rem miser ille nihili aesti-
 mabat nec pensi habebat, nescius, capite a corpore
 deciso, membra mortua esse.

Eodem tempore etiam Venetiis de hac re ma-
 gnum concilium habitum est, in quo, qui tunc dux
 erat, Franciscus Fuscariis surrexit et dixit: « Non
 ex ignorantia imperator Joannes nos expetivit. »
 Enimvero etiam alii, qui eum vidissent et cum
 eo collocauti essent, prudentiorem hominem in Italia
 visum esse negabant. At obstabat nequitia et invidi-
 a. Nescit enim invidia honorare utilitatem. Cujus
 rei causa erat Aloysius Dièdus, qui omnem curaverat,
 ut beatæ memoriæ princeps meus, Constanti-
 nus dominus, despota tunc in Peleponneso, hujus
 ducis filiam cum magna dote uxorem duceret.
 Princeps meus non aliam ob causam, nisi ut ipse
 et principatus eum Venetiis jungerentur, eam affi-
 nitatem admisit, nobis et aliis multis id approban-
 tibus et ut fieret pæne cogentibus. Sed postquam
 imperator lactus est et in urbem venit, incommo-
 dia erant. Quomodo enim fieri poterat, ut civitatis
 viri et feminae principes dominam et imperatricem
 reciperent Veneti filiam, et generi ac filii ejus affi-

καὶ δίοις συγγαροῦς καὶ γυναικαδελφοῦς εἶναι ὡς βασιλεῖ. ἐνδόξον μὲν ἰσως καὶ δουκὸς ὄντος, ἀλλὰ πρόσκαιρος ἦν. Καὶ αὖθις μετὰ τὸ βασιλεῖα γενέσθαι τὸν ἀθέντην μου ὁ δουξ ἐξήτει τὸ τοιοῦτο, ἀλλ' ἀπεπέμφθη. Ἐνεκεν τούτου λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο ἐχθρὸς· καὶ πολλὰ εἰπόντος τοῦ Ἀλωσίου Λαυρεδάνου καὶ τοῦ Ἀντωνίου Διέδου καὶ ἄλλων πολλῶν, καὶ ἀποδειξάντων ὅτι εἰ καὶ ἡ πόλις ἀλωθῆ, πλείστη ζημία συμβαίνει καὶ τῆ αὐτῶν **325** κύθεντία, πλὴν οὐκ ἴσχυσαν κατοτρῶσαι τὸν δουκα συνδραμεῖν τῷ βασιλεῖ. |

Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης περὶ τούτου ἐφρόντισεν. Εὐρεθέντος γὰρ τοῦ καρδηνάλιου Ῥωσσίας εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐγὼ περὶ τούτου μεσιτεύσας πρὸς τὸν αἰσίμιον καὶ μακαρίτην τὸν ἀθέντην μου τὸν βασιλεῖα. ἵνα γένηται ὁδε καρδηνάλις πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· καὶ εἰ γένηται, τὰ καὶ τὰ γενήσονται παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ τότε πάπα εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, εἰ καὶ ἐκ δευτέρου μνημονευθῆ ὁ πάπας· καὶ πολλῶν συζητήσεων λόγων καὶ βουλῆς γυνομένων ἔδοξε τῷ κριδίμῳ βασιλεῖ τῷ ἀθέντη μου τὸ ἐν τῶν δύο μὴ γένοιτο παντελῶς, ὅτι τῷ γενημένῳ πατριάρχῃ ἀνάγκη ἦν ἡ πείθεσθαι αὐτῷ τοὺς πάντας, ἢ ἔρις καὶ ἐχθρὰ γενήσονται ἀναμεταξὺ αὐτοῦ καὶ αὐτῶν τῶν μὴ πειθομένων αὐτῷ. Καὶ ἐν ἐκείνῳ τοῦ καιροῦ διαμέσω εἰ καὶ συμβῆ ἡμῖν μάχη ἐξωθεν παρὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔχειν ἡμᾶς καὶ ἔσωθεν, πόσον ἔσεται κακόν; Τὸ δὲ μνημονεύεσθαι τὸν τόπαν γενηθῆτω ἕνεκεν ἐλπίδος βοηθείας ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἡμῶν· καὶ ὅσοι τοῦτο ποιήσωσιν ἐν τῇ ἀγίᾳ **326** Σοφίᾳ, οἱ ἄλλοι ἔσονται ἀγαπίτοι καὶ εἰρηνικοί.

nes imperatoris et fratres imperatrici essent? Quandoquidem dux honoratus forsā erāt, sed ad tempus lectus. Atque dux quidem etiam postquam dominus meus imperator factus est, huic connubio instabat, sed repudiatus est. Propter hanc causam igitur is nobis inimicus erat, et cum multa dixissent Aloysius Lauredanus et Antonius Diædus et alii multi, demonstrassentque, si urbs caperetur, magna detrimenta etiam ipsorum rebus allatum iri, non poterant tamen duci persuadere, ut imperatori succurreret.

Etiam Ecclesie Romanæ hæc res curæ erat. Cum enim in urbe adesset cardinalis Rossie, et ego egissem cum venerando et beatæ memoriæ imperatore, domino meo, ut is cardinalis patriarcha Cypolis fieret, unde futurum esset, ut ab ipso et papa non nihil fieret ad urbem adjuvandam, si rursus papæ mentio fieret, multis sermonibus et consultationibus habitis, imperatori, domino meo, visum est, neutrum eorum quæ consecutura essent, fieri debere, quandoquidem necesse esset, ut aut patriarchæ omnes obedirent, aut lites et inimicitie inter ipsam et eos, qui non obedirent, orirentur. Interea si nobis foris bellum inferretur ab hostibus, et conflictarem etiam domi dissidiis, quanta mala futura essent? Papæ tamen memoria fieret propter spem auxiliî in hac necessitate. Quod qui facerent in sanctæ Sophiæ templo facerent: reliqui ne accu-

Καὶ τῇ ἰβ' τοῦ Δεκεμβρίου παρελθόντων ἐξ μηνῶν, καὶ τοσοῦτου λόγου γενομένου περὶ βοηθείας ὅσον ἐποιήσατο ὁ σουλτάνος τοῦ Κάερος ἦτοι τῆς Αἰγύπτου· ἀπὸ δὲ τῆς Σερβίας **326** δυνατόν ἦν ἀποσταλθῆναι χρήματα κρυφίως πολυμερῶς, καὶ ἀνθρώπους ὁμοίως δι' ἄλλου τρόπου· ἀλλ' οὐκ ἀπέλαυσεν οὐδὲ εἶδεν οὐδεὶς ἕνα ὄβολόν. Ναί, ἀληθῶς ἀπέστειλαν πολλὰ χρήματα καὶ ἀνθρώπους πρὸς τὸν Ἀμηρᾶν πολιορκοῦντα τὴν πόλιν· καὶ ἐθριάμβευσαν αὐτοὺς οἱ Ταῦρκοι, δεικνύοντες ὅτι Ἰσθὺ καὶ οἱ Σέρβοι καθ' ὑμῶν εἰσί. Τίς τῶν Χριστιανῶν ἀθέντων ἢ Ἰθῆρων ἀπέστειλεν ἕνα ὄβολόν ἢ ἀνθρώπους εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, ἢ φανερώς ἢ κρυφίως. Οἱ Οὐγγαροὶ δὲ ἔστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν ἀμηρᾶν λέγοντες ὅτι, Σωζομένου ἵνα ἔχητε καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως εἰρήνην καὶ ἀγάπην, ἐποιήσαμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀγάπην μεθ' ὑμῶν· ἀλλ' ἐπαί οὐ τηρεῖτε κατὰ τὰς ἀναμεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν συνθήκας, καὶ ἡμεῖς ἀθετήσωμεν πᾶσαν τὴν εἰρηνοποίησιν. Καὶ ἔφθασαν οἱ πρέσβεις, ἤνικα ἐπολιορκεῖτο ἡ πόλις, ἐν ἣ ἑβδομάδι ἐμελλον τὴν ἐμβολὴν δῶσαι. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς καὶ πᾶσα ἡ βουλή αὐτοῦ ἐχρόνιζον αὐτοὺς λόγους καλῶς καὶ προσδοκᾶν τὴν ἀπόκρισιν σήμερον ἢ αὔριον. Καὶ τοῦτο ἐποίησαν μετὰ ὁλοῦ, ἀχρι ἵδωσι τὰ μέλλοντα συμβῆναι, ὅτι εἰ μὲν πᾶσι γὰρ ἐλάθομεν αὐτὴν· ὑμεῖς δὲ ἀπέλθετε, καὶ ὡς ἂν ὁδῆσιν ὑμῖν ποιήσατε, ἢ εἰρήνην ἔχειν μεθ' ἡμῶν ἢ μάχην· ὃ δὴ καὶ ἐγένετο καὶ τοῖς πρέσβυσιν ἐβρέθη. Εἰ δὲ οὐκ ἐπαρελάμβανον αὐτὴν, ἤθελον εἰπεῖν ὅτι ἕνεκεν τῆς ἀναμεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν εἰρήνης ὁ πόλεμος **327** sarentur nec turbarentur.

Die 12 Decembris, cum sex menses præterissent, et tot verba essent facta de auxilio, quot fecit sultanus Cairi sive Ægypti, et a Servia posset pecunia occulte multis modis, homines item alio modo summitti, nemo quidquam inde commodi percepit nec vidit vel terencium. Imo miserunt magnam pecuniæ et militum copiam Ameræ urbem oppugnant, atque laudibus eos efferebant Turcæ, iactantes, etiam Servios nobis adversari. Quis Christianorum principum aut Iberorum vel terencium aut homines ad urbis auxilium sive aperte sive occulte misit? Hungari tamen legatos ad Ameram miserunt, qui nuntiarent, se sic, ut illi cum imperatore pacem et amicitiam colerent, cum ipsis pacem fecisse: nunc cum illi non servarent mutua pacta, se quoque pacem factam omnino improbare. Advenerunt legati, cum urbs obsideretur, quæ hebdomade impressionem facturi erant. Ameras et totum concilium ejus blandis sermonibus eos differebant, ut in præsentem aut crastinum diem, responsum expectarent. Callide ita agebant, donec viderent, quo res evasura esset, si urbem cepissent, dicturi, se eam expugnasse: illi abirent, et utrum ipsis videretur, facerent, sive pacem sive bellum mallet: id quod factum et legatis responsum est. Si eam non capturi essent, dicere statuerant, quod pacem cum illis servandam se de-

ἐπαυσε, καὶ κατὰ τὰς συμφωνίας ἀνεχωρήσαμεν. **327** Ὅμως ἐψιθυρίσθη ὅτι ὁ ἀμηρᾶς ἐλογίζετο λέγων· Ἐὶ οὐ μὴ παραλάβω τὴν πόλιν τὰ νῦν, εὐθείως ποιήσω ἀγάπην, καὶ κατὰ πάσαν μου τὴν ζωὴν τηρήσω αὐτὴν.

Ὁ δὲ μακαρίτης ὁ αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς τί οὐκ ἐπραξε, κρυφῶς ἢ φανερῶς, ὑπὲρ τῆς βοηθείας τῆς πόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ζωῆς αὐτοῦ; Καὶ γὰρ δῆλόν ἐστιν ὅτι, εἴ ἤθελεν, εὐκόλως ἐδύνατο φυγεῖν. Πλὴν οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἠγωνίζετο ὡς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ᾧ τίθησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὡς καὶ ἐποίησε. Καὶ τίς τῶν ἄλλων τὰ τοιαῦτα καὶ ἄλλα γενόμενα ἐπίστατο πᾶρξ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου καὶ ἐμοῦς ὅτι ὁ ἐξ Οὐγγάρων Ἰαγκος προεζήτηε ἵνα δώσῃ αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὴν Σηλυμβρίαν ἢ τὴν Μεσημβρίαν, καὶ ἔσῃται εἰς τῶν ὑπεξουσίων αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἐκεῖσε ἔχειν, καὶ ἐν καιρῷ τῆς μάχης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔσῃται ἐκείνων ἐχθρὸς καὶ βοηθὸς τῆς πόλεως. Καὶ ὡς ἐγένετο ἡ μάχη, ἐδόθη αὐτῷ ἡ Μεσημβρία κατὰ τὴν ἐκείνου αἴτησιν, καὶ τὸ χρυσόβουλλον δι' ἐμοῦ ἐγράφη, καὶ ὁ γαμβρὸς Θεοδοσίου τοῦ Κυπρίου ὁ τοῦ Μιχαὴλ υἱὸς ἐκόμισε τὸ χρυσόβουλλον πρὸς Ἰαγκον. Τίς ἐπίστατο τὴν τοῦ τῶν Καταλάνων ρηγὸς ζήτησιν; ὅς δωρηθῆναι αὐτῷ τὴν Ἀἴμνον ἐζήτηε, καὶ ἔσῃται κατὰ τῶν Τούρκων διὰ θαλάσσης αἰεὶ καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐν ἀνάγκῃ βοήθεια· καὶ ἐπράττετο. Τίς **328** ἐπίστατο ὅσα δὴ καὶ χρήματα καὶ ἐπαγγελίας δέδωκεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν Χίον διὰ τοῦ Γαλατᾶ, ἵνα στείλωσιν ἀνθρώ-

stitisse a bello et secundum conventa discessisse. Rumor tamen erat, Ameram cogitare ac dicere, si urbe nunc potiretur, statim se amicitiam nobiscum initurum et per totam vitam servaturum esse.

Beatæ autem memoriæ imperator, dominus meus, quid pro defensione urbis et imperii, imo, ut verius dicam, pro salute capitis, palam et occulte non est molitus? Manifestum est enim, si voluisset, facile eum fugere potuisse. Verum noluit, sed laborabat ad exemplum boni pastoris, qui animam deponit pro ovibus, ut deposuit sane. Quis autem alius hæc et reliqua facta præter Joannem Cantacuzenum et me noverat? Optaverat ex Hungaris oriundus Jancus, dari sibi ab imperatore Selymbriam aut Mesembriam, pollicitus se unum e subjectis ejus fore et multos de suis eo traducturum, atque bello cum Turcis confiato horum hostem, urbis vindicem futurum esse. Itaque, cognitis bello, data ei est Mesembria, ut petiverat, bulla aurea a me conscripta et per Theodosii Cyprii affinem, Michaelis filium, ad Jancum perlata. Cui nota erat Catalanorum regis petitio? quæ, si donaretur sibi Lemnus, adversus Turcas mari semper pugnatorum et urbi, cogente necessitate, opiculaturum se esse recipiebat: de qua re eum illo actum est. Aut quis noverat, quantam pecuniam et quæ promissa dederit Imperator miserique in Chium per

πους, καὶ οὐκ ἔστειλαν; ἢ τίς νηστείας καὶ δεήσεις ἐποιεῖτο δι' αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ἱερῶν, διδοὺς αὐτοῖς χρήματα ἢ τοῖς πτωχοῖς, ὅς μᾶλλον ἐθεράπευσεν; ἢ ἐπαγγελίας ἃς ἐποίησατο πλείστας πρὸς Θεὸν εἰς τὸ ἐλευθερωθῆναι τοὺς Χριστιανούς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν ἀσεβῶν. Ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα τὰ μὲν παρεῖδε Θεὸς, διὰ τῶν ἀμαρτιῶν οὐκ οἶδα αἰτίαν, τὰ δὲ ἠγνόησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἕκαστος ἔλεγε ὡς αὐτῷ ἐδόκει. Ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν μοι ταῦτα φημι· κρίσις γὰρ ἦν ὄντως Θεοῦ, πάλαι κυρωθεῖσα πρὸς ἐσχατίας καταβῆναι δυστυχημάτων τὰ Ρωμαίων πράγματα. Διὰ τοῦτο λόγοις ἀπορρήτοις τῆς προνοίας τῶν μὲν λυπηρῶν καὶ ἐναντίων καὶ βλαπτόντων μεγάλη τις γίνεται συνδρομή, τῶν δὲ ἀγαθῶν καὶ ὠφελούντων πλείστα τὰ ἐμπόδια.

B Πρὸ ὀλίγου λοιπὸν τὰ περὶ τοῦ τρισκαταράτου Μωάμεθ εἰρήκαμεν, μέρος τῶν φληνάφων αὐτοῦ μύθων τῶν γέλωτος θέλων· τὰ νῦν οὖν τὰς ἀντιρήσεις αὐτῶν καὶ ἐλεγμοὺς εἴπωμεν.

γ'. Φέρετε εἰς κατηγορίαν ἡμῶν, ὡ ἀσεβεῖς, ὅτι ἐρωτηθεῖς ὁ Χριστὸς παρὰ τῶν Πουδαίων, Εἰ Γιὸς Θεοῦ εἶσὺς **329** ἠρνήσατο καὶ εἶπεν ὅτι Ὑμεῖς λέγετε τοῦτο. Καὶ φέρετε αὐτὸ εἰς μαρτυρίαν καθ' ἡμῶν, ἵνα δείξητε τὰ παρ' ὑμῶν λεγόμενα ἀληθῆ. Ταῦτα γοῦν ποιεῖτε ἀπὸ τοῦ μὴ γινώσκειν ὑμᾶς τὰς Γραφάς· εἴ γὰρ εὕρισκεσθε ἐξετάζοντες καὶ ἐρευνῶντες τὰς Γραφάς ὡς δεῖ, οὐκ ἂν ἐπλανήθητε. Ὅμως ἀφίημι τοῦ λέγειν κατὰ τὸ παρὸν τὰς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου μαρτυρίας, αἵτινες ἐλαλήθησαν περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι κνύουσαι αὐτὸν Υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, πολλὰς οὔσας· διὸ ἀπὸ τούτων φθάσαν-

Galatam, ut milites sibi mitterent, nec misissa illos? aut jejunia et preces, quas aut ipse faciebat, aut per sacerdotes fieri curabat, pecunia illis vel pauperibus, quos magis diligebat, distributa? aut vota, quæ Deo plurima fecit ad Christianos a servitio impiorum liberandos? Verum hæc omnia partim, nescio propter quæ peccata, neglexit Deus, partim homines ignorarunt, pro sua quisque libidine fabulantes. Ego vero pro mea quidem sententia itastatio: fuisse hoc revera judicium Dei, quo pridem decretum erat, ut res publica Romanorum ad extremas devolveretur miseria. Arcanis autem Providentiæ consiliis ingratis quidem, advertis et noxiis magna auxilia parata sunt, sed bonis et commodis plurima impedimenta.

Paulo supra ter execrandi Mohametis nonnullas nugas et fabulas ridiculas commemoravimus: earum nunc dubitationes et refutationes promamus.

δ. Affertis in accusationem nostræ, impij, Christum a Judæis interrogatum, num Filius Dei esset, negasse, et istos ita dicere respondisse, testimonio hoc adversus nos usi, quo quæ ipsi dicitis vera esse ostendatis. At hoc quidem ex inscitia sacrarum Litterarum facitis: quas si investigaretis, et scrutarentini, ut deceat, non errassetis forsitan. Sed omitto nunc quidem rade a rerum principio quæ de Christo pronuntiata sunt permulta testimonia, quæ

τες εἰπωμεν μαρτυρίας. Ὁμοίως λέγω καὶ τούτο, **A** ἔπειθ' ἀθέσκαλος αὐτῶν ἦν ὁ Χριστός, τί ἔλεγον ὅτι οὐ οἱ ἄλλο τι ἐσταύρωσαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστόν; ἢ ὅτι ἐδείκνυσεν ἑαυτὸν Θεὸν τε καὶ ἄνθρωπον καὶ Θεοῦ Υἱόν, καὶ πῆ μὲν ἔλεγον ὅτι Ὁ ἐμὲ θεωρῶν θεωρεῖ τὸν Πατέρα μου· πῆ δὲ ἔτι Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου ἓν ἑσμεν· πῆ δὲ ὅτι Εἰ ἐμὲ γινώσκετε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγινώσκετε ἄν· πῆ δὲ ὡσαύτως ὅτι Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἀλλαγῆ ὅτι Ἀφίονται σοὶ αἱ ἁμαρτίαι. Ἄπειρ θεωροῦντες οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον πρὸς αὐτόν, Τίνα σε αὐτὸν ποιεῖς; Ἀνθρώπων ποιεῖς σε αὐτὸν Θεόν; Τί δὲ ὁ Χριστός εἶπεν; Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ καὶ ἄν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ ὡσπερ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ· καὶ ὅτι Οὐδεὶς οἶδε τὸν Υἱόν εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις νῶρακεν εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ὃ βούλεται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι. Ὁ γοῦν Χριστός **330** ὁ λέγων ταῦτα καὶ διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους ἐρωτηθεὶς ἔμελλε κρύψαι τὴν ἀλήθειαν; Καὶ ποῖος ἄφρων καὶ εὐθήης ὑπολάθοι τούτο; Εἰ γὰρ οὐκ ἦν Θεὸς καὶ Υἱὸς Θεοῦ, οὐκ ἂν εἶπον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐρωτηθέντες παρ' αὐτοῦ, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν Υἱόν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν ὅτι Οἱ μὲν λέγουσιν εἶναι σε Ἰλιάν, οἱ δὲ Ἱεραμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Χριστός· Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ ὅτι Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Ἐμελλε γὰρ εἰπεῖν ὁ Χριστός τῷ Πέτρῳ ὅτι Παπλάνησαι, βλασφημῶς εἴρηκας, κακῶς λαλάηκας· οὐκ εἶμι Υἱὸς Θεοῦ. Καὶ γὰρ

eum Filium Dei et Deum et hominem esse demonstrant: atque illis relictis, alia singularia quaedam commemorabimus. Hoc tamen monebo, non aliam ob causam Judæos Christum cruci affixisse, quam quod Deum se, hominem et Dei Filium esse predicaret; et dicere eundem alibi, qui ipsam viderat, eum Patrem suum videre; alibi, se et Patrem unum esse; alibi, si se nossemus, nosse nos Patrem; alibi, si quis præcepta sua observavit, eum nunquam mortem visurum; alibi denique ægroto cuidam, peccata condonata ei esse. Quæ cum animadvertent Judæi, rogarunt, qualem se faceret? an non Deum se faceret, cum homo esset? Quid tum Christus? Mihi qui fidem habet, vivet, etiamsi mortuus sit; sicut Pater suscitavit et in vitam revocat cadavera, ita Filius quoque, quos ipsi placet: nemo Filium novit, nisi Pater, nec Patrem quisquam vidit, nisi Filius, et si cui detegit Filius. Jam vero qui talia diceret et homines doceret Christus, verumne celaturus erat? Quis ita stultus et ineptus sit, ut ut credat? Nam nisi Deus et Filius Dei erat discipuli ejus ab ipso interrogati, qualem hominis Filium esse homines dicerent, non responsuri erant, alios cum Eliam, alios Jeremiam aut de prophetis aliquem esse existimare, nec, cum Christus interrogasset, quem ipsi se esse crederent, nicturus Patrus, cum Christum esse, Filium Dei vivi.

B ἔπειθ' ἀθέσκαλος αὐτῶν ἦν ὁ Χριστός, τί ἔλεγον ἔμελλε διδάσκειν αὐτοὺς εἰ μὴ τὴν ἀλήθειαν; Τί γοῦν εἶπεν ὁ Χριστὸς τῷ Σίμωνι Πέτρῳ; Ἐ Μαρίας εἰ, Σίμων Υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὐκ ἄγνοῶν δὲ ἤρώτα ὁ Χριστὸς τὸν Πέτρον τὸ τίνα λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἄνθρωποι εἶναι· ἀλλ' ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου πρὸ τοῦ θανάτου ἐκείνου ἔλεγον· Ἐ Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν ἀπέθανεν· ἀλλὰ πορεύεσθε ἀναστήσω αὐτόν, καὶ πορευθεὶς δὲ ἤρώτα· Πού τεθαλίκατε αὐτόν; εἶτα ἐξουσία ἐλάλησε· Ἐ Λάζαρε, ἔξω ἔξω, καὶ ὑπήκουσεν ὁ ἄπνευς τῷ τοῦ Κυρίου προστάγματι, δεικνύοντος τοῦ Χριστοῦ τὴν τε αὐτοῦ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα· οὕτω κατὰ τὸ παρὸν **331** ἤρώτησε πρὸς τοὺς μαθητάς, ἵνα δείξῃ ἑαυτὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον καὶ ἵνα ἐκ τούτου κατὰ μικρὸν ἀνάγωνται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀληθείας γνώσεως. Ἀλλὰ δὴ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τί εἶπεν ὁ Θωμᾶς, εἰς ὃν καὶ αὐτὸς τῶν δώδεκα μαθητῶν, ψηλαφήσας τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ; Πάντως καὶ αὐτὸς οὕτως εἴρηκεν· Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου. Τί γοῦν φησι καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Χριστός; Οὐκ εἶπεν αὐτῷ· Παῦσαι βλασφημιῶν· ἀλλὰ τί; Ἐ ὠρακάς με καὶ πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος τί εἶπεν ὁ Ναθαναὴλ νομοδιδάσκαλος τῶν Ἰουδαίων ὢν; Πρώτησεν αὐτὸν ἔσον ἤθελε καὶ ἐβούλετο· ἀκούσας δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ὃ εἶχεν ἀπόρρητα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, λέγει τῷ Ἰησοῦ· Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐπετίμησαν γοῦν

Certe quidem Christus Petrum moniturus erat ita fere: Ἐρραστὶ, ἰμπιε dixisti, male locutus es; non sum enim Filius Dei. Deinde cum eorum magister esset Christus, quid aliud, nisi veritatem eos docebat? Quid autem Simoni Petro Christus dixit? Beatus es, Simo, Jonæ filii, quod non caro aut sanguis istud tibi aperuit, sed Pater meus, qui in cælis est. Haud inscius Christum Petrum interrogavit, qualem se homines esse dicerent, sed sicut de Lazaro ante mortem ejus dixit: Lazarus amicus noster, mortuus est; sed eum suscitatum proficiscor; deinde profectus interrogavit: Ubi eum collocastis? atque clara voce clamavit: Lazare, ades dum foras; et qui exanimis fuerat, suscitavit imperio Domini, Christo declarante tum divinam, tum humanam naturam suam: ita tunc quoque discipulos interrogavit, ut Deum et hominem se esse ostenderet, eosque hinc paulatim ad vere cognitionis altitudinem eveheret. Etenimvero quid post resurrectionem Thomas dixit, qui et ipse unus e duodecim discipulis erat, atrectato latere Christi? Utique is quoque ita dixit: Domine mi, et Deus mi. Aut quid deinde illi Christus? Non jussit profecto eum abstinere blasphemias, sed, Vidisti me, inquit, et credidisti, beati illi, qui non viderunt et crediderunt tamen. Aut quid in principio institutionis Nathanael, homo legis Ju-

αὐτῷ ὁ Χριστὸς ὡς κακῶς λαλήσαντι; Οὐχί, ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ Χριστὸς; « Ὅτι εἶπὸν σοι τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας σου πιστεύεις; Μείζονα τούτων ὄψαι. » Καὶ ὅτι μὲν ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πιλάτου ὁ Χριστὸς εἶρηκεν ὅτι Σὺ εἶπας, τοῦτο τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἐστὶν ἀρνήσεως λόγος, ἀλλὰ συγκαταθέσεως καὶ ὁμολογίας, καὶ ὡς περ πρὸς τὸν Ἰούδαν εἶπε. Συγκαθήμενος καὶ γὰρ ἐν μιᾷ ὁ Χριστὸς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ λέγει πρὸς αὐτούς· « Εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. » Καὶ ἔλεγον εἰς ἕκαστος παρὶ ἑαυτοῦ· « Μήτι ἐγὼ εἶμι; » καὶ ἄλλος· « Μήτι ἐγὼ εἶμι; » Εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἰούδας· « Μήτι ἐγὼ εἶμι; » Λέγει ὁ Χριστὸς· **332** « Σὺ εἶπας. » Τότε πάντως οὐκ ἦν λόγος ἀρνήσεως, ἀλλὰ συγκαταθέσεως. Οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Πιλάτου· λόγος γὰρ ἦν συνήθης τοῦ τόπου, καὶ ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ ἐχρήσατο αὐτῷ ὁ Χριστὸς. Καὶ ὡς περ ἀρτίως πολυλάκις καὶ ἐπὶ τῶν Μουσουλμάνων λέγει ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον μετὰ συμβουλῆς ὅτι Ποιήσωμεν τόδε, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἕτερον ὅτι Γενέσθω, ἀποκρίνεται ὅτι Σὺ ἤξεύρεις, καὶ οὐκ ἔστι Λόγος ἀρνήσεως, ἀλλὰ συγκαταθέσεως· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ ἐχρήσατο τῇ τοιαύτῃ λέξει ὁ Χριστὸς, τῇ Σὺ εἶπας. Ὅμως ὁ αὐτὸς Πιλάτος ἠρώτησε τὸν Χριστὸν λέγων· « Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; » Ἀπεκρίθη ὁ Χριστὸς· « Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Κι' ἐκ τοῦ κόσμου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρεταὶ ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις. Νῦν δ' ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐντεῦθεν. » Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· « Οὐκ οὖν

daicæ peritus? interrogavit eum quod vellet: cum autem audisset e. Christo, quæ sub corde secreta premebat, dixit ei: « Tu es Dei Filius, tu rex israelis. » Equid vituperavit eum Christus ut male dicentem? Minime vero, sed, « Quia dixi tibi, ait, secreta cordis tui, credis? Majora istis vidabis. » Quod autem a Pilato rogatus Christus respondit, dixisse eum, ea non negantis, sed concedentis et consentientis oratio est, quali etiam in Judam usus est. Assidens enim discipulis Christus: « Unus vestrum, inquit, me traditurus est. » Rogavit de se quisque, Ecquid ego sum? Et alius: Ecquid ego sum? Et rogavit Judas: « Ecquid ego sum? » Tum Christus: « Dixisti, » inquit: quo certe quidem loco non recusantis, sed affirmantis sermo fuit. Similiter igitur in Pilato. Nimirum erat illi dicendi genus in illa regione usitatum, et usus est illo Christus ut ejus regionis proprio. Quemadmodum enim etiam in Musulmanis sæpe fit, ut, cum quis cum cohortatione dicat, ut faciant quippiam, alter non, « Fiat istud, sed « Reperisti » respondeat: ita in Christo quoque res habet. Quippe dictione illius regionis propria utebatur, cum responderet « Dixisti. » Rogavit idem Pilatus Christum: « Num rex Judæorum es? » respondit Christus: « Regnum meum non est hujus mundi. Si hujus mundi regnum meum esset, operam dedissent socii mei, ne Judæis tra-

A βασιλεὺς εἶ σύ; » Ἀπεκρίθη ὁ Χριστὸς· « Σὺ λέγεις ὅτι βασιλεὺς εἶμι; ἐγὼ ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς. » Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· « Τί ἐστὶν ἀλήθεια; » Ὁρᾷ πῶς ἐνταῦθα εἰδείθη σαφέστερον; Πάντως ὁ Χριστὸς βασιλεία εἰδείξε καὶ εἶπεν ἑαυτόν. Καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πιλάτου πάλιν αὐτῷ τοῦτο ἀπεκρίθη· ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν· Ναὶ βασιλεὺς εἶμι, εἶπε· « Σὺ λέγεις **333** ὅτι βασιλεὺς εἶμι ἐγὼ. » Τί γοῦν ὁ Πιλάτος, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ ὅτι Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ, λέγει πρὸς αὐτόν· « Τί ἐστὶν ἀλήθεια; » Τουτέστιν ὅτι εἰ εἰς τὸν κόσμον ἀλήθεια ἦν, οὐκ ἂν παραδίδοι εἰς θάνατον· καὶ οἷον ἀποκλειόμενον τὴν τῆς ἀληθείας στήρησιν εἶπε τί ἐστὶν ἀλήθεια; Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ἐρωτηθεὶς ὁ Χριστὸς ὅτι Ὁρκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἕτερον ἀπεκρίνατο ἢ ὅτι Ἐγὼ εἶμι.

Οἶδας ὅπως εἰς ἃ οὐκ ἐπίστανται οἱ Μουσουλμάνοι, κατηγοροῦσι τοὺς ἀξίους ἐπαίνου; Ἰδοὺ ταῖνον, εἴπερ ζητεῖς ἀλήθειαν, γνῶθι αὐτήν. Εἰ δ' οὖν, σὺ οἶδας· οὐ γὰρ παρὰ τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἡ περὶ ταύτην ἄγνοια, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀποστραφομένων αὐτήν.

δ. Ἐπειδὴ περὶ τῶν ἄλλων ὢν παρ' ὑμῶν τῶν Μουσουλμάνων ἐγκαλούμεθα οἱ Χριστιανοὶ ἱκανῶς ἀποπέδεικται, ὥστ' εἶναι ἡμᾶς ἀνωτέρους πάσης κατηγορίας, φέρε δὴ λοιπὸν σχεψώμεθα καὶ περὶ

deret. At nunc non est hujus loci regnum meum. » Rogavit Pilatus: « Non es igitur rex? » Respondit Christus: « Dicis, regem me esse. Ad hoc ego natus sum et ad hoc in terram veni, ut veritatis testis essem. Quisquis ex veritate est, audit vocem meam. » Dicit ei Pilatus: « Quid est veritas? » Vides aperitius hic rem ostendi: omnino regem se esse affirmavit et ostendit Christus. Interrogatus a Pilato, rursus ei respondit non hoc modo: Ita est, Rex sum, sed: « Dicis, me regem esse. » Quid porro Pilatus, cum Christus dixisset, ad hoc se natum esse et ad hoc venisse in mundum, ut veritatis testis esset, rogavit eum: « Quid est veritas? » hoc est, si in mundo veritas esset, non traderetis morti. Etenim quasi lugeret veritatis absentiam, quid veritas esset rogavit. At enim etiam a pontifice maximo rogatus Christus in hunc modum: « Obtestor te per Deum vivum, ut dicas nobis, num Filius Dei sis, » nihil aliud, nisi « Sum » respondit.

Nostine jam quomodo de his, quæ ignorant Musulmani, accusent homines laude dignos? Ecce, si quæris veritatem, cognosce eam. Si minus, nosti certe, non veritatem causam esse, si quis eam ignoret, sed eos, qui eam fugiunt.

4. Cum de reliquis, ob quæ a vobis Musulmanis vituperamur Christiani, satis demonstratum sit, esse nos omni acensatione superiores, age, exami-

ἐπιπέσει. Ἐπεὶ δὲ τότε οὕτως εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ
 Μωάμεθ· «Τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σέ, καὶ σὲ δι'
 ἐμέ,» καὶ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ οὐ παραδέχονται.
 Ἀλλ' καὶ τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα γεγραμμένον εὐρί-
 σκεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, εἰπόντος τοῦτο τοῦ Χριστοῦ
 τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Εὐαγγελίζομαι· **334** ὅρῃν ἵνα
 γινώσκητε ὅτι μετ' ἐμὲ μέλλει ἔλθειν ὁ ἀπόστολος
 καὶ προφήτης Μωάμεθ. Τὸ αὐτὸ ἐστὶ καὶ εἰς τὸ
 τοῦ Μωυσέως παλαιόν. Οἱ δὲ Χριστιανοὶ φθονή-
 σαντες, ἐξέβαλον αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ὅτι
 μὴ μόνον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐν τῷ παλαιῷ εὐρί-
 σκεται γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ
 ἐν τοῖς δεξιotoῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ εὐρίσκει-
 ται γεγραμμένον. Καὶ ὅτι ἡ τῶν Μουσουλμάνων
 πίστις ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ εὐρίσκεται, καὶ ὅτι πα-
 ραβάντες οἱ Χριστιανοὶ τὸν τοῦ Μωυσέως νόμον
 εἰσὶν ἄξιοι κατηγορίας καὶ μίμψεως, κατηγοροῦσι
 δὲ τοὺς Μουσουλμάνους τοὺς ἄξιους ἐπαίνου καὶ
 τιμῆς.

Ταῦτά εἶπεν ἄτινα παρὰ τῶν Μουσουλμάνων κα-
 τηγορούμεθα οἱ Χριστιανοί. Ἀπολογούμεθα δὲ οὕ-
 τως, ὅτι Θεὸς ἑνδιῆς καὶ χρεῖαν τινὸς ἔχων οὐκ
 ἐστὶ Θεός. Ὁ ποιητὴς οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ πάν-
 των τῶν δημιουργηθέντων ἐν αὐτοῖς, ὁ ποιητὴς τοῦς
 ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους, χρεῖαν τινὸς οὐκ
 εἶχεν, ἀλλὰ διὰ μόνην ἀγαθότητα καὶ θέλησιν ἐποί-
 ησε τὰ πάντα. Ἐπεὶ γοῦν τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ
 οὐδαίς ἐστιν ὁ ἀντιλέγων, κακῶς ἄρα ἐφθέγγετο ὁ
 Μωάμεθ ὡς εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς ὅτι Τὰ
 πάντα ἐποίησα διὰ σέ, καὶ σὲ δι' ἐμέ· ὁ γὰρ Θεὸς
 χρεῖαν τινὸς οὐκ ἔχει. Ὅτι δὲ ἡ τῶν Μουσουλμάνων

nemus alio quodam. Quippe Deum Mohameti di-
 xisse aiunt: «Cuncta propter te feci, et te propter
 me.» quod Christiani non admittunt. At enim
 etiam Mohameti nomen scriptum fuisse, in Evan-
 gelio, Christo Judæis dicente: «Evangelium vobis
 impertio, quo cognoscatis, post me venturum esse
 apostolum et prophetam Mohametem:» idem in
 Moysis vetustis libris fuisse; sed Christianos in-
 vidia commotos eiecisse id ex Evangelio. Nec vero
 in solo Evangelio et vetustis libris fuisse Mohameti
 nomen, sed etiam in dextra parte throni Dei scrip-
 tum esse. Deinde Musulmanorum religionem repeti
 ab Abrahamo, et Christianos, qui legem Moysis

negligant, ipsos accusatione et reprehensione dig-
 nos esse, cum Musulmanos laude et honore dignos
 criminantur.
 Hæc sunt, quæ a Musulmanis nobis exprobran-
 tur Christianis. Quæ ita refutamus, ut si ullius
 rei egens et indigus Deus sit, eum non esse Deum
 dicamus. Fabricator cœli et terræ et rerum omnium,
 quæ in hisdem factæ sunt, et qui angelos et homi-
 nes creavit, nullius rei indigenus erat, sed ex sola
 benignitate et voluntate cuncta fecit. Quod si hoc
 ita est nec quisquam contradicit, malo Mohame-
 tes affirmavit, Deum sibi dixisse: «Cuncta propter
 te feci et te propter me.» Quippe nullius rei Deus
 eget. Musulmanorum religionem autem non ab

πίστις οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ὡς ὁ Μωάμεθ λέ-
 γει, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ ἔχει τὸν ἔλεγχον· αὐτὸς
 γὰρ ἐστὶν ὁ ἀρχηγὸς καὶ νομοθέτης τῶν τριού-
 δογμάτων. Εἰ δὲ ἐστὶν **335** ἕτερος, δειχθήτω· καὶ
 γὰρ ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἕως τοῦ Μωάμεθ πενήτητον
 χρόνοι τρισχλιοί, καὶ μετὰ ταῦτα ἐφάνη ὁ Μωάμεθ·
 οὐκοῦν οὐκ ἐστὶν ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ
 τοῦ Ἀβραάμ. Εἰ δ' ἔσως λέγετε τοῦτο διὰ τὴν
 περιτομὴν, ἐγὼ σοι ἐρῶ τὸν λόγον τῆς περι-
 τομῆς.

Ὁ Ἀβραάμ θεασάμενος τὸν οὐρανὸν, τὸν ἥλιον,
 τοὺς ἀστέρας, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐναύ-
 τοις, ἀνελογίστατο καθ' ἑαυτὸν καὶ εἶπεν· «Ἀρχ-
 τὰ τοιαῦτα ἔργα μεγάλα οὕτως καὶ ἐξαισία ὄντα
 ἀπλῶς οὕτως καὶ αὐτομάτως ἐγένοντο, ἢ ἔχουσι
 καὶ τινα τὸν ποιήσαντα αὐτά;» Θεασάμενος τοίνυν
 τὴν καλλονὴν τῶν κτισμάτων ἐθαύμαζε καὶ ἐξε-
 πλήττετο, κατὰ νοῦν τε ἐσκέπτετο μὴ πως οὐκ
 ἔχουσι τινα τὸν ποιήσαντα αὐτά, ἀλλὰ μᾶλλον ταῦτά
 εἰσι θεοί, καθὼς ἐνόμιζον καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ
 πάντες οἱ εἰδωλολάτραι. Καὶ ὅτι μὲν ὁ Θεὸς ἐποίησε
 τὰ πάντα καλὰ λίαν καὶ ἄξια τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας,
 ὡς ἂν διὰ τῆς θεωρίας τούτων ἀνάγωνται πάντες οἱ
 ἀνθρώποι εἰς θεογνωσίαν καὶ μαγαλύνωσι καὶ δο-
 ξάσωσι τὸν τούτων ποιητὴν καὶ δημιουργὸν, τοῦτο
 οὕτως ἔχει καὶ οὐκ ἄλλως· οἱ δ' ἀνθρώποι παρα-
 τραπέντες τῆς ἀληθείας καὶ ὀρθῆς γνώσεως, καὶ
 ἀφέντες προσκυθεῖν καὶ σέβασθαι τὸν ποιητὴν τῶν
 πάντων Θεῶν, μᾶλλον προσεκύνησαν τὴν κτίσιν καὶ
 ἐσεβάσθησαν ταύτην παρὰ τὸν κτίσαντα. Ἀλλὰ
 Ἀβραάμ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀγγίλους ὦν, καὶ ἰδὼν

Abrahamo repetendam esse, ut Mohametes dicit,
 ex ipso Mohamete demonstratur. Is enim auctor et
 dux hujus doctrinæ est. Num alter sit, ostendatur.
 Ab Abrahamo enim ad Mohametem anni ter nullo
 fuerunt: tum Mohametes existit, ergo Mohameti
 religio non est Abrahami. Quod si propter circum-
 cisionem istud affirmatis, hujus ego historiam ex-
 plicabo.

Abrahamus, cœlum, solem, stellas, terram, mare
 et quæ insunt in iis, contemplatus, secum repu-
 tavit ac dixit: «Tanta hæc et eximia opera spon-
 tene et ultro facta sunt, an quem habeat fabrica-
 torem?» Contemplatus igitur rerum pulchritudinem
 mirabatur et stupebat, et animo meditabatur, ec-
 quid non haberent auctorem, sed ipsæ dii essent,
 quemadmodum parentes ejus et omnes idololatræ
 existimabant. Atque Deum fecisse omnia pulchra
 admodum et numine suo digna, quorum contem-
 platione omnes homines evabantur ad cognitionem
 Dei, ac prædicent celebrentque eorum auctorem et
 fabricatorem, id certum est, nec aliter habet. Sed
 homines, a vera et recta cognitione deflexi, inter-
 misso Dei, rerum omnium fabricatoris, cultu et
 adoratione, quæ creata erant, potius adorabant et
 venerabantur ea pro Creatore. At Abrahamus non
 ita; sed cum homo intelligens esset atque animad-
 vertisset, cœlum non consistere, sed perpetuo mo-

καὶ κατανοήσας ὅτι ὁ μὲν οὐρανὸς **336** οὐκ ἴσταται ἀλλὰ κίνησιν ἔχει διηλεκτῆ, ἔχει δὲ καὶ χρεῖαν ἡλιακοῦ φωτὸς φωτίζοντος αὐτὸν τε θεωρίας ἔνεκεν καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν ἀέρα, ὁ δὲ ἥλιος ποτὲ μὲν ὑπὲρ γῆν εὐρισκόμενος ποτὲ δ' αὖ ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος, καὶ ὅτι μὴ οὐσῶν νεφελῶν φαίνει, εὐρισκόμενων δ' αὖθις σκοτιζέται, καὶ ἡ σελήνη καὶ αἱ ἀστέρες μὴ ὄντος ἡλίου φαίνουσιν, ὄντος δὲ αὐτοῦ σκοτιζονται καὶ ὑφανίζονται τῆ ἐκείνων φῶς καὶ ἡ θεωρία, καὶ ἡ θάλασσα ἐμπαιζομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ἡ γῆ δὲ χερίζουσα ὕδατος εἰς τὴν τῶν καρπῶν γένεσιν, κατέγνω τῶν πάντων ὡς αὐτῶν καθ' αὐτὰ ἔντων ἀδυνατῶν καὶ χρεῖαν ἔχόντων πρὸς ἀλληλα, καὶ οὐκ ἐλογίσθη εἶναι ἀπὸ τούτων Θεὸν οὐδέν· ὁ Θεὸς γὰρ τινος χρεῖαν οὐκ ἔχει. Πάλιν δὲ σκεψάμενος μήποτε ἐν ἑκάστῳ ἀπὸ τούτων ἀδυνατῶς ἔχει ὡςτε εἶναι μονομερῶς Θεὸν, ἀλλὰ πάντα ἐμοῦ, καὶ ἰδὼν ὅτι τῷ μὲν ξηρῷ ἀντίκειται τὸ ὑγρὸν, τῷ δὲ ψυχρῷ τὸ θερμὸν καὶ ὡς τὸ ὕδωρ ἐστὶ φθοροποιὸν τοῦ πυρὸς, ἔκριεν ἐν ἑαυτῷ καὶ εἶπεν ὅτι Θεὸς ἁσασιάζων πρὸς ἑαυτὸν καὶ μαχόμενος οὐκ ἔστι Θεός. Κάντευθεν θεασάμενος τὴν τῆς κρίσεως εὐτελείαν καὶ κατάστασιν, διαπορῶν ἦν καθ' ἑαυτὸν ὡς ἔστι τις δύναμις ἢ συνέχουσα καὶ κυβερνώσα τὸ πᾶν. Καὶ ἐπεὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι ὁμολογοῦσιν εἶναι Θεὸν, ἕκαστος δὲ ὁμολογεῖ ὅτινα βούλεται καὶ προαιρεῖται, εὐίκαεν ὅτι πάντες πλανῶνται καὶ ψεύδονται. Λέιπεται γοῦν ὅτι οὐκ ἔστιν ἕτερος Θεὸς ἀληθῆς ἢ ὁ ποιήσας τὰ πάντα, ἄπερ εἰσὶ δοῦλα ἐκείνου, καὶ ἄγει καὶ φέρει καὶ εὐτακτεῖ ὡς βούλεται. **337** Τούτων γοῦν τὸν Θεὸν ἐγὼ προσκυνῶ.

in ri et lumine solis egere, quo ipsum illustratur et inferior aer, solem autem nunc supra terram esse, nunc infra terram occultari, atque caelo nubibus obiecto obscurari, non obiecto luere; deinde lunam et stellas, quando sol non luceat, splendere, quando luceat, illarum lucem obscurari et extinguere; porro mare ventorum flatu agitari, terram ad plantarum incrementum egere aqua; haec igitur cum animadvertisset, intellexit, omnia ista per se sola esse non posse, sed mutuo contineri auxilio, atque iudicavit, eorum nihil Deum esse. Deus enim nullius rei auxilio eget. Rursus cum animadvertisset, nihil eorum per se solum Deum esse posse, sed cuncta simul, intellexisset autem, arido oppositum esse humidum, frigido calidum, et aqua extinguere ignem, statuit apud animum dixitque, qui secum dissidet pugnet, quo Deus non esse Deum. Deinde rerum ordinem ei rationem contemplatus, ita secum ratiocinabatur: «Est vis aliqua, qua universum continetur et gubernatur. Jam cum omnes homines consentiant, Deum esse, sed qualem quisque vult et probat, consentaneum est, omnes errare et mentiri. Haec haec unum reliquum est, non esse alium verum Deum, nisi qui cuncta fecit, quae idem, sibi subiecta, regit, gubernat et administrat, quemadmodum ipsi placet. Hunc igitur Deum equidem adoro. Atque humi projectus Abrahamus adoravit

καὶ προσκύνῃ ἐπὶ τῆς γῆς Ἀβραὰμ προσκύνῃ τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ Θεῷ. Ὁ δὲ πανάγαθος Θεός, ὁ διὰ τοῦ προφήτου Ἰσαίου εἰπὼν ὅτι Ἐπι λαλοῦντός σου ἐγὼ πάρειμι, αὐτὸς παρευθὺς ἐδέξατο τὴν τοῦ Ἀβραὰμ προσκύνῃν τε καὶ πίστιν. Ἐλογίσθη τοίνυν αὐτῷ αὕτη ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην ἀντὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν, καὶ φίλος Θεοῦ ἐγένετο. Ἡμεῖς γὰρ πάντες χρῆζομεν τῆς ἀπὸ τῶν Γραφῶν βοηθείας διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἡμῶν· ὁ δὲ δίκαιος Νῶε καὶ Ἀβραὰμ καὶ οἱ κατ' ἐκείνους καθάρην ἔχοντες τὴν καρδίαν οὐ δέονται γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν γράφονται καὶ ἐντυπώνονται. Τότε γοῦν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός καὶ τὰς ἐπαγγελίας, εἰπὼν ὅτι· « Ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη. » Τότε ἐδειξεν ὁ Θεός τῷ Ἀβραὰμ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· « Σὺ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω αὐτήν. » Κάντευθεν λαθὼν παρθένισαν ὁ Ἀβραὰμ παρεκάλεσε τὸν Θεὸν περὶ τῶν Σοδόμων, καθὼς ἐμπροσθεν φθάσαντες εἴκομεν. Ἐπεὶ δὲ κρίμασιν οἱ, εἶδε Θεός (τίς γὰρ ἔγνω ναῦν Κυρίου;) ὅτι μετ' ὀλίγον ἀποσταλήναι μέλλουσιν οἱ τοῦ Ἀβραὰμ ἀπόγονοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὡς ἂν ἐκεῖτα διασπείρωσι χροῖου, τετρακοσίους καὶ τριάκοντα καὶ γὰρ οὕτως εἶρηκεν ὁ Θεός τῷ Ἀβραὰμ, ὅτι Ἔσται τὸ σπέρμα σου πάριχος ἐν γῆ ἀλλοτρίᾳ· τὸ δὲ ἔθνος ὃ ἐὰν δουλώσῃ αὐτοῦς, κρινῶ ἐγὼ· ὃ καὶ γέγονεν ἐπὶ τοῦ Φαραῶ, καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον **338** διατριβὴν τῶν Ἑβραίων μετὰ τῶν Φαραωνικῶν, μὴ ποτε ἐνωθέντες μάθωσι τὰ τούτων ἔθιμα καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐτάχθη ἡ περιτομὴ ὡς τι σημεῖον καὶ σύμβολον διατροῦν καὶ

solum et verum Deum. Illico Deus optimus, qui per Isaiam prophetam dicit, «Adsum tibi adhuc oranti,» Abrahami adorationem et fidem accepit. Quae quidem fides illi ante omnes virtutes justitiae appositae est, et ipse factus est amicus Dei. Nos enim omnes sacrarum Litterarum auxilio egimus propter infirmitatem nostram; justis autem Noe et Abrahamus, et si qui alii tum mentem puram servabant, non egebant litteris, quae ipsorum animis inscriptae et insculptae erant. Tum igitur Deus etiam promissa illi fecit, ita locutus; «In semine tuo benedicetur cunctis populis,» monstrataque eidem tota terra: «Tibi, ait, et semini tuo dabo eam.» Deinde Abrahamus, libertatem dicendi nactus, Deum de Sodomis precatus est, quemadmodum supra explicuimus. Cum autem pro consilio suis intellexeret Deus (quis enim mentem Domini perspexit?), brevi in Aegyptum missum ibi Abrahami posteros, ut ibi annos quadringentos et triginta viverent, ita Abrahamum allocutus est: «Posteri tui hospites erunt in terra aliena, gentem autem, cui servient, ego iudicabo.» Quod factum est sub Pharaone. Ne autem propter iunginqua cum Pharaonitis commercia Hebraei, cum iisdem conciliati, mores et superstitionem eorum addiscerent, circumcisio instituta est tanquam signum et symbolum quoddam Hebraeos ab Aegyptiis secer-

διαχωρίζον τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὴν μὴ συνέρχεσθαι τούτους εἰς γάμον καινωσίαν καὶ ἑνωσίαν, τὸ μὲν διὰ τὴν αἰτίαν ἣν φθάσαντες εἴπομεν, τὸ δὲ ἵνα καὶ ἐν τῷ κτηρῷ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ὧσιν ἔσοιμοι καὶ γνώριμοι οἱ Ἑβραῖοι· καὶ γὰρ εἴπερ ἤνοοντο μετὰ τῶν ἀλλοφύλων, πῶς ἔμελλε φυλάττεσθαι τὸ τοῦ Ἀβραάμ σπέρμα καὶ γένος; Διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἐρήμῳ εὐρισκόμενοι αὐὲ περιτέμνοντο τεσσαράκοντα χρόνου; διαβιβάσαντες, ἀλλ' ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐρήμου ἔξοδον πάλιν. Καὶ ὁ μὲν τῆς περιτομῆς σκοπὸς ἔχει οὕτως καθὼς καὶ εἴπομεν. Ὁ δ' αὖ ἕτερος ἔχει οὕτως, ὅπως περιτμηθέντες τῇ σαρκὶ ἐλθῶσιν εἰς συστολήν καὶ σωφρονισμὸν τῆς πολιτείας αὐτῶν, καὶ οὐκ ὧσι λαῖνοι καὶ ἀκρατεῖς, καὶ ἐντεῦθεν λογιζονται τὰς πορνείας αὐτῶν ἀντ' οὐδενός, ἀλλ' ἀνάγωνται κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἐξῆς, εἰς ὑψηλότεραν γνώσιν καὶ πολιτείαν, ἐπεὶ οὐκ ἐδόθη ὀρθοδοξίας χάριν παρὰ Θεοῦ ἢ περιτομή, ἀλλὰ μόνον δι' ἧς εἴπομεν αἰτίας.

Ὅτι δὲ ἐλθόντος τοῦ Χριστοῦ ἤργησεν ὁ νόμος καὶ οὐδὲ περιτομή ἐστίν, ἀφ' ὧν μέλλεις ἀκοῦσαι πρόσχαρ. Τὸ μὲν **339** βάπτισμα παρὰ Θεοῦ δοθὲν ὀρθοδοξίας χάριν ἐδόθη, καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἄνδρες καὶ πάσαι γυναῖκες βαπτίζονται, ὁ δὲ μὴ βαπτισθεὶς οὐκ ἐστίν ὀρθόδοξος; ἢ δὲ περιτομή οὐκ οὕτως, ἀλλὰ μόνον οἱ ἄνδρες περιτέμνονται, αἱ δὲ γυναῖκες οὐχί. Ἔοικε γοῦν ἵνα οἱ μὲν ἄνδρες ὡς περιτετμημένοι ὧσιν ὀρθόδοξοι, αἱ δὲ γυναῖκες ὡς ἀπερίτμητοι ἀσεβεῖς. Βλέπεις πῶς ἄλλος ἐστίν ὁ τῆς περιτομῆς λόγος, καὶ ἄλλως ποιοῦσιν οἱ Μου-

nens, ne connubii societatem inirent, partim ob eam, quam exposuimus, causam, partim ut iam cum liberandi forent, parati et insignes essent. Nam si juncti fuissent alienis, quomodo servari potuissent Abrahami semen et genus? atque hac de causa circumcisione per eos, quos in deserta regione oberrabant, annos quadraginta non utebantur, sed utebantur ea in Ægypto, et deinde rursus, cum e deserta regione exissent. Circumcisionis alter finis igitur is est, quem diximus. Alter autem ita habet: ut in carne circumcisi ad moderationem et temperantiam vitæ se conformarent, neve lascivi et animi impotentis essent, sed libidinem nibili restimarent ac paulatim deinceps ad meliorem cognitionem vitamque eveherentur, quandoquidem non orthodoxiæ causa, sed tantum ob eas, quas dixi, causas, circumcisio instituta est.

Cur autem post adventum Christi lex neglecta fuerit nec in usum sit circumcisio, id unde discas, audi. A Deo datum baptismum orthodoxiæ causa institutum est: quapropter omnes ei viri et femine baptizantur, nec orthodoxus est, qui non est baptizatus. Diversa est ratio circumcisionis, cui in viris locus est, in feminis non est: unde quis colligat, viros utpote circumcisos orthodoxos esse, feminas, quippe quæ non circumcidantur, impias. Vides igitur, diversam esse circumcisionis

Α σουλμάνοι· οἱ γὰρ αὐτοὶ πάντα ἀπερίτμητον ἀσεβῆ λογιζονται. Καὶ ἰδοὺ αὐτοὶ ἑαυτοὺς μάχεσθε, καὶ ἀπερ ὀρθοδοξίας χάριν τιμάτε, ταῦτα ἀπὸ μέρους ἀτιμάζετε.

Καὶ οὐ μόνον εἰς αὐτὸ ταῦτα ἀναφαίνονται οἱ Μουσουλμάνοι ἐναντιοφαινοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις πολλοῖς, ἀπερ οὐκ ἐστὶ τις χρεία κατὰ τὸ παρὸν λέγειν περὶ ἐκείνων. Ὅμως περὶ ἐνὸς εἴπομεν. Λέγει ὁ Χριστὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὅτι ἐὰν μὴ τις βαπτισθῆ, οὐκ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ οὐδὲ τῆς σωτηρίας· ὁ Μωάμεθ μαρτυρεῖ τὸ Εὐαγγέλιον ἅγιον καὶ τέλειον καὶ εὐθές· οἱ Μουσουλμάνοι τοὺς περιτετμημένους λογιζονται ὀρθόδοξους, τοὺς δὲ βεβαπτισμένους ἀσεβεῖς. Εἰ μὲν οὖν στέργετε τὸν Μωάμεθ ὅτι ἀληθῶς λέγει, πῶς ὀνομάζετε τοὺς βεβαπτισμένους ἀσεβεῖς, καὶ οὐκ ἀκολουθεῖτε τῇ τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίᾳ, καὶ λογιζέσθε τοὺς μὲν περιτετμημένους κακῶς ποιοῦντας, τοὺς δὲ βεβαπτισμένους εὐσεβῶς, ἀλλὰ τάναντία φρονεῖτε; Οὐκ ἐστὶ πρόβηλον ὅτι αὐτοὶ ἑαυτοὶ **340** μάχεσθε καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀνατρέψατε; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἰσμαήλ, ἐν λέγουσιν οἱ Μουσουλμάνοι ἔχειν προπάτορα, οὕτε μετὰ τῶν Ἑβραίων κατήλθεν εἰς Αἴγυπτον, ὅτι ἐν ἐκείνῃ χρεία οὐκ ἦν ὡσπερ τοῖς Ἑβραίοις, οὕτε συγκατελογιζέτο μετὰ τῶν κληρονόμων τοῦ Ἀβραάμ, διότι ὁ Θεὸς οὕτως ἐνετείλατο τῷ Ἀβραάμ εἰπὼν· Ἐκθαλε τὴν παιδίσκιν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς· οὐ γὰρ γῆ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρης. Καὶ ἐξεβλήθη ὁ Ἰσμαήλ μετὰ τῆς μη-

rationem, et temere agere Musulmanos, qui omnes non circumcisos impios esse existimant. Adeo vobiscum ipsis pugnatis, et quod ob orthodoxiam nunc colitis, id nunc negligitis.

Nec in hac una re Musulmani manifesto scilicet repugnant, sed in multis præterea aliis, de quibus nunc dicere nihil attinet. De una tamen exponamus. Christus in Evangelio dicit, nisi qui baptizetur, neminem Dei aut salutis esse. Jam vero Mohametes Evangelium sanctum, perfectum iustumque esse dicit, Musulmani autem circumcisos orthodoxos, baptizatos impios esse arbitrantur. Quodsi Mohametem ut vera docentem veneramus, quomodo baptizatos impios appellatis; nec præcepta Evangelii secuti eos, qui circumciduntur, impie, qui baptizantur, pie agere existimatis, sed his contraria sentitis? Nonne in aperto est, vos nobiscum pugnare et vestro vos gladio collicere? sed hæc quidem hæcenus.

Deinde Ismael, quem Musulmani auctorem se habere dicunt, nec cum Hebræis in Ægyptum venit, quoniam illi non, ut Hebræis, opus erat, nec numeratus est in hæredibus Abrahami, quandoquidem Deus ita imperavit Abrahamo: Ejice ancillam cum filio ejus; neque enim ancillæ filium cum filio ingenuæ mulieris heredem esse decet. Ejectus igitur est Ismael cum Agar matre ab Abra-

πρὸς αὐτοῦ Ἄβραμ ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ. Εἰ δ' ἴσως ποτὲ πρὸς τὸν Ἀβραάμ θεωρίας χάριν ἔλαβεν, ἀλλ' οὐχ ὡς υἱὸς καὶ σπέρμα καὶ κληρονόμος αὐτοῦ. Τούτου γοῦν οὕτως ἔχοντας, πῶθεν ἔχουσιν οἱ Μουσουλμάνοι τὴν πίστιν οὐκ εἶδα. Διὰ τούτου οὐκ ἀνεφαίνονται ἀπὸ τινος πράγματα πρὸ τοῦ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ εἶναι τὴν τῶν Μουσουλμάνων πίστιν· ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ ἀρχηγὸς τῶν τοιαύτων δογμάτων, καὶ ὅτι ἀπὸ καυλίας αὐτοῦ εἰδίδασκεν ὅσα εἰδίδασκεν, οὐκ ἀπὸ Θεοῦ.

Ὅτι δὲ λέγουσιν οἱ Μουσουλμάνοι ὡς γεγραμμένον εὕρισκται τὸ τοῦ Μαχούμετ ἄνωμα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ περὶ ἐκείνου ὅτι Εὐαγγελίζομαι ὑμῖν ὅτι μετ' ἐμὲ μέλλει ἔλθεῖν ἀπόστολος καὶ προφήτης, ὄνομα αὐτῷ Μωάμεθ· οἱ δὲ Χριστιανοὶ φωνήσαντες ἐξέβαλον αὐτὸ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου· **341** δεῦρο δὲ σκοπιόμεθα καὶ περὶ τούτου, καὶ μοι δοκεῖ ὡς οὐ μὴ κρυβήσεται ἡ ἀλήθεια. Ἀκουσον τοίνυν βουναχῶν. Τρεῖς εἰπὼν νεμροθέται οἱ διδάξαντες νόμους καθολικοῦ· ὁ Μωυσοῦς, ὃ ἠκολούθησε τὸ γένος τῶν Ἑβραίων· ὁ Χριστός, ὃ ἠκολούθησαν πάντα τὰ ἔθνη καὶ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες τὸ πάλαιον μέρος τῶν Ἑβραίων, ἐπὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὴ πιστεύσαντες πολλῶ ἐλάττους εἰσὶν αὐτῶν δὴ τῶν πιστευσάντων καὶ σχεδὸν εὐαριθμηταί· καὶ ὁ Μωάμεθ, ὃ ἠκολούθησαν οἱ Μουσουλμάνοι. Ἄνευ τούτων δὴ τῶν τριῶν ἑτερόν τις διδάσκει καὶ δοῦν νόμον οὐκ ἔστιν. Ἀλλ' ὁ μὲν Μωυσοῦς μαρτύρηται ἀπεσταλμένος εἶναι παρὰ Θεοῦ, ἔξ ἀρχῆς ἐπιὼν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐποίησε σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα, καὶ ἐμάστιξε τὴν Αἰγύπτου, ἀπέ-

lamo; atque etiam si Abrahamum videndi causa adierit, non adit tamen eum ut filius et semen et haeres ejus. Quæ cum ita sint, eandem fidem suam Musulmani habeant, equidem nescio; nec ex utra re ante Mohammedem ab Abrahamo repetenda videtur Musulmanorum fides; sed ipse istius doctrinæ auctor est, et quæcumque docuit, a suo ingenio, non a Deo accepta, docuit.

Quod autem Musulmani dicunt, scriptum esse Mohammedis nomen in Evangelio, cum Christus de ea dixerit: «Edico vobis, venturum esse post me apostolum et prophetam, cui Mohammedis nomen,» sed expulsam esse ex Evangelio invidia Christianorum, age, etiam de hac re videamus: ac spero equidem, verum non in occulto fore, modo attente audias. Tres legislatores sunt, qui leges generales constituerunt: Moyses, quem Hebræorum natio secuta est; Christus, quem secuta sunt omnes gentes et major pars Hebræorum, ad fidem ejus conversa, siquidem qui fidem ejus non amplexi sunt Judæi, his qui eam amplexi sunt, longe pauciores sunt et, prope dicam, facili opera numerandi; atque Mohammedes, quem musulmani secuti sunt, præter hos tres, qui legem constituerit ac dederit, nemo est. Jam Moysen quidem a Deo missum esse, in confesso est. Statim ab initio, cum esset adhuc in Ægypto, signa et miracula magna edidit

ἐν αὐτῇ πληγὰς μεγάλας σφόδρα, καὶ ἐπλήξε καὶ ἐθεράπευσε, καὶ προέλεγε τὰ γενησόμενα ὡς προφήτης, ὅτι εἰ μὲν ἀπολύσεις τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἀπόλυσον· εἰ δ' οὐκ, τὰ καὶ τὰ συμβήσονται σοὶ τε καὶ παντὶ τῷ λαῷ τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὑπισχνούμενος Φαραὼ ποιῆσαι τὸ ῥῆμα Κυρίου ἐθεράπευτο παρὰ τοῦ Μωυσοῦς, ὡς ἐξουσίαν λαθόντος ἀπὸ Θεοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξέβαλεν ὁ Μωυσοῦς μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ τὸ γένος τῶν Ἑβραίων ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δουλείας τοῦ Φαραὼ, καταδιώξας δ' αὐτοὺς ὁ Φαραὼ ἐπονείσθη ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Μωυσοῦς. Μετὰ δὲ ταῦτα περιεπάτει ἐν τῇ ἐρήμῳ χρόνους τεσσαράκοντα ποιῶν θαύματα ἀπειρα. Ἀλλὰ **342** καὶ ἐνώπιον πάντων τῶν Ἑβραίων ἀνάβη ὁ Μωυσοῦς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, εἰπόντων τούτου τῶν Ἰουδαίων πρὸς αὐτὸν ὅτι Ἀνάβαινε εἰς τὸ ὄρος καὶ γνώθει τὰ τοῦ Θεοῦ θέλημα· ἡμεῖς γὰρ φωνὴν Θεοῦ ἀκούσαι οὐ δύναμεθα, μήποτε τελευτήσωμεν. Καὶ ὁ λαὸς ἔστατο μακρόθεν τοῦ ὄρους μετὰ φόβου καὶ τρόμου προσκυνοῦντες τῷ Θεῷ τῷ λαλοῦντι τῷ Μωυσοῦ· ὁ δὲ Μωυσοῦς ἀκούων τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ ἔλεγε τούτους τοῖς Ἑβραίοις, καὶ παρευθὺς τὸ λαλήθην ἐπληροῦτο. Ἀλλ' οὐδέποτε ἐκίνησαν τοὺς τεσσαράκοντα χρόνους ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτῶν ἄνευ λόγου τοῦ Θεοῦ. Μωυσοῦς γάρ, φησὶν ἡ Γραφή, ἐλάλει, καὶ ὁ Θεὸς ἀπεκρίνατο φωνῇ. Μετὰ γοῦν τῶν πολλῶν μαρτυριῶν τε καὶ θαυμάτων ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ἐδέξαντο τούτον καὶ προσεκύνησαν, καὶ παρέλαβον τὸν παρὰ τοῦ Μωυσοῦς δοθέντα νόμον ὡς τοῦ Θεοῦ νόμον.

atque Ægyptum plagis ingentibus castigavit, perversavit et domuit, se futura ut propheta prædixit, ita locutus: «Si dimissurus es populum Dei, dimitte eum; sin minus, illa vel illa tibi et omni Ægypto eventura sunt.» Atque pollicites Pharaos, facturum se jussu Domini, benigne habitus est a Moysse, cui ita faciendi a Deo data erat potestas. Post hæc Moyses gravi brachio gentem Hebræorum ex Ægypto et servitio Pharaonis eduxit, et persequentem eos Pharaonem cum toto exercitu ejus in mari Rubro submersit. Deinde in regione deserta annos quadraginta oberrans miracula innumera edidit. Et vero coram cunctis Hebræis in montem Sina ascendit, Judæis ita eum confortatis: «Ascende in montem et discite Dei voluntatem; nos enim vocem Dei audire non sustinemus, ne moriamur.» Itaque populus præcui a monte adstabat, eum incu ac tremore Deum cum Moysse colloquentem adorantes. Moyses audita verba Dei statim communicavit cum Hebræis, mandataque illico fieri cœpta sunt. Nec per totos illos quadraginta annos castra moverunt iussu Domini. Moyses enim, ait Scriptura, loquebatur, ac Deus respondebat voce. Multis igitur eam signis et miraculis legem Judæis dedit, quam illi acceperunt et adorarent: veneratique sunt legem a Moysse datam ut legem Dei.

Ἦλθεν ὁ Χριστός, καὶ εἶχε τὰς παρὰ πάντων τῶν προφητῶν μαρτυρίας. Καὶ ὁ μὲν Μωϋσῆς ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν ὀδοηκοντοῦτης· τοσοῦτων γὰρ ἐτῶν εὐρίσκετο ὁπότε προσετάγη παρὰ Θεοῦ ἐξἄραι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου· ὁ δὲ Χριστός εἶχε τὰς μαρτυρίας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, πρὶν ἢ γεννηθῆναι αὐτόν· ἀπὸ γὰρ τοῦ Ἀβραάμ ἤρξαντο ἀναφαίνεσθαι αἱ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαι, καθὼς ἐν ταῖς ἐμπροσθεν ἀποδέδεικται. Γεννηθεὶς δὲ πάλιν ἐμαρτυρήθη τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς μαρτυρίαν μίαν καὶ θείαν· ἐποίησε δὲ καὶ θαύματα οὐ κατὰ τὸν Μωϋσῆα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ. **343** ἀλλὰ μεγάλα καὶ ὑπὲρ φύσιν, καὶ τοσοῦτῳ ἐκείνων μείζονα ὅσον διαφέρει Δεσπότης δούλου. Καὶ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας μαρτυρίας καὶ τὰ ἄπειρα καὶ ὑπὲρ φύσιν θαύματα ἔκτιστε ἐξεδόθη ὁ τοῦ Εὐαγγελίου νόμος, καὶ προσεκύνησαν καὶ ἠσπάσαντο αὐτὸν πάντα τὰ ἔθνη, πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν τὸν δόντα τὸ Εὐαγγέλιον.

Ὁ δὲ Μωάμεθ οὕτως πόθεν λαθὼν τὰς μαρτυρίας ἐδίδαξε τὰ ῥήματα ἅπερ ἐδίδαξεν, ἦτοι δόγματα, καὶ ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς Μουσουλμάνοις; Πάντως οὐκ ἄλλοθεν ἢ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ αὐτοῦ· εἰς γὰρ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν οὐκ ἀναφαίνεται περὶ αὐτοῦ μαρτυρία, ἀλλὰ τούναντίον. Ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὕτως εἶρηκε περὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν τῶν Ἑβραίων λαόν, ὅτι Ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ὡς ἐμέ· πᾶσα ψυχὴ, ἥτις οὐκ ἀκούσεται τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται. Κἂν γοῦν καὶ

Venit Christus habuitque omnium prophetarum testimonia. Moyses testimonium accepit anno ætatis octogesimo; tot enim annos natus erat, cum jussus est a Deo, filius Israël ex Ægypto educere; Christus autem testimonia habuit inde a mundo condito, ante quam natus esset. Nam inde ab Abrahamo testimonia Christi fieri cœpta sunt, quemadmodum supra docuimus. Natus autem Dei Patris testimonium semel atque iterum expertus est; ediditque miracula non qualia in Ægypto et regione deserta Moyses edidit, sed magna et naturam excedentia, tantoque illis majora, quanto servus a Domino distat. Ac post multa hæc testimonia et infinita naturamque superantia miracula constituta est lex Evangelii, quam adorarunt et amplexæ sunt omnes gentes omnisque orbis terrarum, ac professi sunt, qui constituit legem, Christum.

Mohametes iste autem undenam testimonia nactus præcepta sive dogmata docuit, quæ docuit, constituitque legem Musulmanis? Omnino e nullo alio nisi e semetipso de se testimonium habuit. In tota enim sacra Scriptura nullum comparet de illo testimonium, imo alia, quæ ei contraria sūt. Moyses enim de Christo ad Hebræorum populum ita locutus est: « Excitabit Deus Dominus e fratribus meis prophetam, sicut me, atque omnis anima, quæ

ἐν τοῖς ἐμπροσθεν περὶ τούτου εἶπωμεν, ἀλλ' οὐκ ὀκνήσομεν πάλιν εἰπεῖν περὶ αὐτῶν· ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν τὸν προφήτην Μωϋσῆν ὅτι Προφήτην ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἔδειξεν ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν ὁ μέλλων ἐλθεῖν προφήτης καὶ ἐκείνου ἀκούσονται· ἄλλου δὲ ἐλθόντος οὐ παραδέξονται αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μακρὰν ποῦ διώξουσιν αὐτόν ἐξ αὐτῶν. **344** Λέγει ὁ Χριστὸς περὶ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ Ζαχαρίου, μαρτυρῶν αὐτὸν προφήτην καὶ μέγιστον προφήτην, ὅτι Πάντες οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰωάννου ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται. Ὅρας πῶς ὁ μὲν Μωϋσῆς παραγγέλλει τῷ γένει τῶν Ἑβραίων ὡς ἓνα μόνον τὸν ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἑβραίων ἐλθόντα προφήτην δέξονται, ἄλλον δὲ οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ προφῆται ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων εἰσὶν· ὁ δὲ Χριστὸς πάλιν καθαρῶτερον εἶρηκεν ὅτι πάντες οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου, καὶ πλέον οὐχί. Διὰ τοῦτο ὁ μὴ ἔχων μαρτυρίαν παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν προφητῶν καὶ αὐτῆς τῆς θείας Γραφῆς, προφήτης οὐκ ἐστὶ παρὰ Θεοῦ· ὁ Μωάμεθ ἄρα μὴ ἔχων τὴν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυρίαν, οὐκ ἐστὶν ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο εἶρηκεν ὁ Χριστὸς τὸ, Πάντες οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου καὶ περαιτέρω οὐκ ἔσονται· ἀλλὰ καὶ ἔτι σημεῖον γνωρίσματος δέδωκε τοῖς πᾶσιν οὕτως εἰπὼν· « Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἳ τινὰς ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἐσωθεν δὲ εἰσὶ λύκαι ἄρπαγες· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσθητε αὐτούς. » Σκεψώμεθα τοίνυν τίς ἐστὶν ὁ καρπὸς τοῦ παρὰ τοῦ Μωά-

non audiet illum prophetam, pessumdabitur. » De qua re etiamsi jam supra diximus, non recusabimus tamen de eadem iterum dicere. Moyses igitur, cum dicit: « Deus Dominus e fratribus meis prophetam excitabit, » declaravit, e Judæis fore, qui futurus esset, prophetam, eumque iis audiendum esse; alium autem ne reciperent, imo longe a se propellerent. Christus de Joanne, Zachariæ filio, dicit, prophetam eum, et summum prophetam esse testatus: « Omnes prophetæ ad Joannem usque vaticinati sunt, sed inde a Joanne regnum Dei nuntiatur. » Vides, quare Moyses Hebræorum genti edixerit, ut unum modo prophetam ex ipsorum natione oriundum reciperent, nullum alium, eum tamen omnes prophetæ Judæi essent. Ac Christus rursus clarius prophetas omnes ad Joannem usque fuisse, nec fore ullum post, dixit. Jam vero, qui non a Deo nec a prophetis nec omnino a sacra Scriptura testimonium habet propheta, a Deo nōn est: quare Mohametes, cum non habeat a sacra Scriptura testimonium, non est a Deo missus.

At vero Christus non solum hoc dixit, omnes prophetas ad Joannem usque fuisse, nec fore ullum postea, sed etiam signum eunctis indicavit, his verbis: « Cavete vobis a pseudoprophetis, qui veste ovili induti vos adeunt, intus rapaces lupi sunt. E fructibus agnosceatis eos. » Examinemus jam qua-

μεθ' ἑαυτοῦ νόμου· καὶ τούτου ἀκριβῶς ἐξετα-
σθέντος φανερωθήσεται ἡ ἀλήθεια. Ὁ Μωάμεθ
λέγει· « Ἐγὼ οὐκ ἦλθον διὰ θαυμάτων δοῦναι τὸν
νόμον, ἀλλὰ διὰ σπάθης καὶ ξίφους· καὶ οἱ μὴ
ὑποκόψαντες τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, ὅς ἐστι παρά
θεοῦ, θανάτῳ ἀποθανέτωσαν. **345** ἢ φόρους διδο-
τωσαν, καὶ δεδωμένων τῶν φόρων μενέτωσαν ἐν τῇ
πίστει αὐτῶν. » Καὶ εἰ μὲν οὐκ ἦν τὸ εὐαγγέλιον
ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ ὀρθόν, δικαίως καὶ πρεπόντως
ἔμελλεν ἔλθεῖν νομοθέτης ὃς διδάξει τὴν ἀλήθειαν
τοῖς ἀνθρώποις καὶ δικαιοσύνην· εἰ δὲ δίκαιον καὶ
ἅγιον ἦν, ἀπέλλετο ὁμοίως, καὶ οὕτως πάλιν τὸ αὐτὸ
ἦν δίκαιον καὶ πρόπον, ἵνα ἔλθῶν νομοθέτης ἀνα-
πύρῳ τὸ ὑστέρημα τοῦ εὐαγγελίου. Ἐπεὶ δὲ
ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ τέλειον καὶ ὀρθόν καὶ λέγεται
καὶ ἔστι, μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Μωάμεθ περὶ αὐτοῦ
καὶ ὁμολογεῖ καὶ λέγει ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ θεοῦ
ἐστὶ δεδομένον καὶ ἅγιον καὶ πλήρες καὶ ὁρθόν, τίς
χρεία λοιπὸν νομοθέτου ἑτέρου; Πάντως οὐδεμία,
καὶ λοιπὸν ἀκίρατος καὶ ἀχρηστος ἢ τοῦ Μωάμεθ
νομοθεσία· οὐ γὰρ ὀρθοῦ κατὰ πάντα οὐδὲν ὀρθό-
τερον, καὶ τοῦ τελείου οὐδὲν τελειότερον, καὶ τῆς
ἀληθείας οὐδὲν ἀληθέστερον. Ἀλλ' ὁμοίως ἐξετάσθη-
τες ἴδιον τί βούλονται τὰ τοῦ νομοθέτου ῥήματα.
Πάντως οὐδὲν, ἀλλ' ἢ κατανοήσας ἑαυτὸν ὅτι μα-
κρὴν πον εὐρίσκειται· τῆς ἐνεργείας τῶν θαυμάτων,
βουλούμενος κρύψει τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, μὴ ποτε
παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐρη κατάγνωσιν, εἶπεν ὅτι
οὐκ ἦλθον δοῦναι τὸν νόμον διὰ θαυμάτων ἀλλὰ διὰ
ξίφους καὶ σπάθης· ὡς καὶ ἐν ταῖς διαλέξεσιν ἐνο-
μοθέτησιν ἵνα μὴ διαλέγονται μετὰ τῶν Χριστιαν-

lis sit fructus a Mohammede constitutæ legis: qua re
bene illustrata, verum apertum erit. Mohammedes ita
de se proficitur: « Equidem non veni, miraculis
legem constitutum, sed ense et gladio: et qui non
subjicient se legi nostræ, quæ a Deo est, aut capite
mullantur, aut pendunt stipendia, et pensis stipen-
diis perseverant in religione sua. » Si Evangelium
non fuisset sanctum, justum et verum, æquum et
consentaneum fuisset, alium venturum esse legisla-
torem, qui quid verum et justum esset, homines do-
ceret; aut si justum sanctumque, sed imperfectum
fuisset, rursus æquum et par fuisset, ut legislator
quispiam expleret lacunam Evangelii. Sed cum san-
ctum, justum, perfectum rectumque et sit et habeat-
ur, atque ipse testetur ac dicat Mohammedes, Evange-
lium a Deo datum, justum, perfectum et verum
esse, quid alio præterea legislatore opus est? Plane
nulla atque inepta et inutilis Mohammedis lex est.
Recto enim nihil rectius, perfecto nihil
perfectius, vero nihil verius est. Sed tamen exa-
minemus, quid sibi velint legislatoris dicta. Nullam
aliam ob causam, nisi quod longe abesse se sen-
tiret a miraculorum faciendorum potestate, imbeci-
llitatem autem suam occultare vellet, ne in vitu-
peria hominum incurreret, sese non miraculis, sed
ense et gladio legem constitutum venisse dixit:
sicut idem, ne cum Christianis discipuli sui et qui

Α νῶν οἱ τούτου μαθηταὶ καὶ οἱ ἐκείνων διάδοχοι,
πάντως οὐ δι' ἄλλο τι ἢ ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ ἡ **346**
ἐκείνων ματαιότης. Τὸ δὲ δοῦναι τὸν νόμον μετὰ
ξίφους καὶ σπάθης φόνους πάντως καὶ ἀρπαγὰς
διδάσκει. Καὶ τίς ἤκουσε τῶν ἀνθρώπων πιστεῦται
τινα βία; ἢ κίσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἐστὶ· καὶ
ἐπεὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς πρῶτῳ ἐστὶν ἐδουλωτον,
πῶς ὁ ποιήσας αὐτὰ θεὸς ἐλεύθερα κέμψειν ἔμελλεν
νομοθέτην βιάσαι αὐτὰ, ὡς περ ἐπιλαθόμενος τοῦ
ἔργου αὐτοῦ; Ἡ γὰρ πίστις θαλήσει καὶ προαιρέ-
σει καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ γνώσει
αὐτῆς γίνεται, ἀλλοτρόπως δὲ οὐδὲν. Τὸ γὰρ
σῶμα δουλοῦται καὶ δεσμεῖται καὶ ἔστιν ὅτι καὶ τὰ
μὴ θέλοντα πράττειν· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως,
ἀλλὰ θελήσει καὶ κρίσει καὶ γνώσει καὶ προαιρέσει.

Β Καὶ τῶν πιστευόντων αὐτῷ ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ
ἐστὶν ὁ θεός· καρδιογνώστης γὰρ ἐστὶν· οὐδὲ γὰρ
βλέπει εἰς πρόσωπον, ἀλλ' εἰς καρδίαν. Καὶ ἅπερ
τὰ ἄλλα ζῶν νόμῳ φύσεως οὐ ποιῶσι, ταῦτα ὁ
Μωάμεθ νομοθετεῖ. Τίς γὰρ οἶδε λέοντα λέοντα φα-
γόντα, ἢ ἄρκτον ἄρκτον, ἢ πάρδαλιν πάρδαλιν; Οὗτος
δὲ ἀναφανδὸν διδάσκει φονεῦσιν τὸν ἀνθρώπον ἀνθρώ-
πον. Καὶ τίς μάταιος, ὅστις μέλλει δέξασθαι τοῦτον
εἶναι ἀπὸ θεοῦ; Οὐδὲ γὰρ ἀρπαγὰς καὶ φόνους
διδάσκει θεός. Πρὸς τοῦτοις ὅτι καὶ κακία κακίας
ἀλλάσσεται. Λέγει γὰρ ὅτι Ἡ ἀποθανέτωσαν ἢ φό-
ρους διδύτωσαν, καὶ ἀλλάσσεται φόνος φιλοχρηματίας.
Οὐ μόνον δὲ καὶ μέχρι τούτου ἡ κακία **347** ἔσται,
ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προέσθῃ. Τί γὰρ τῆς τοιαύτης
ὁμότητος καὶ μισανθρωπίας χεῖρον γένοιτ' ἂν, ὥστε
φονεῦσιν μηδὲν ἡδικοχότους; Καὶ γὰρ ἐπόταν ἀκέλ-

lis successuri essent disputarent, nulla alia de can-
sa venit, nisi propterea, ne confutaretur eorum
vanitas. Ense autem et gladio legem constitucere
cædes et rapinas exercere est. At quis unquam au-
divit, vi coactum quemquam fidem amplexum esso?
Fides animi et mentis est. Jam cum animus ac mens
servitii expertes sint, quomodo qui libera ea fecit,
Deus legislatorem ad vim iis inferendam mittat,
tanquam oblitus operis sui? Fides enim voluntate
et optine, animique arbitrio et cognitione, nec
ulla alia re, efficitur. Nam corpus quidem in
servitium redigitur et vincitur, facitque non
nunquam, quæ volis: mens non item, sed agit
semper o voluntate, judicio, cognitione et ar-
bitrio. Adeo Deus prudenter et vere se pro-
ficientium Deus est. Corda enim novit, nec per-
sonam, sed corda respicit. Quod brutæ bestie non
faciunt, id Mohammedes lege sancit. Quis enim leo-
nem a leone, aut ursum ab urso, aut pantheram a
panthera devoratum audivit? Sed iste aperte præ-
cipit, ut homo hominem occidat. Quis igitur tam
stultus sit, qui istum a Deo missum credat? Deus
non præcipit rapinas et cædes. Deinde ab eodem
malum malo remittitur. Dicit enim, ut aut capite
mullantur, aut stipendia pendant, remittiturque cæ-
des cupiditate habendi. Nec vero ad hoc duntaxat
præcipit, sed etiam ulterius processum est. Quis

θωσι Μουσοῦλμάνοι πρὸς πόλεμον καὶ ἐν τῷ πολέμῳ πύση τις ἐξ αὐτῶν, οὐ λογιζονται ἑαυτοὺς ἀξίους μέμφεσθαι ὡς αἰτίου τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐπὶ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ πεπρωκότατος σφάττουσι ζῶντας, ὅτους ἂν θυνηθῆ ἕκαστος· καὶ ἔσαν πλείους κτείνει, κοσμήτην λογιζονται ὠφέλιον τῆς ταῦ τεθνεώτος ψυχῆς. Εἰ δ' ἴσως οὐκ ἔχει ἀνθρώπους εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ ὁ βουλούμενος βοηθῆσαι τῇ τοῦ τεθνεώτος ψυχῇ. ἐξονεῖται Χριστιανούς, εἴπερ εὖροι, καὶ ἢ ἐπάνω τοῦ νεκροῦ σώματος σφάττει αὐτούς ἢ ἐπὶ τῷ τάφῳ αὐτοῦ. Καὶ ὁ ταῦτα νομοθετῶν πῶς ἀπὸ Θεοῦ; Ἔτι νομοθετεῖ ὅτι ὁ δοῦς τῇ πόρῃ μίσθωμα καὶ κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς οὐκ ἁμαρτάνει· καὶ ὁ βιασάμενος παρήεναν ἁμαρτάνει, ὁ δὲ μετὰ τῆς θελήσεως αὐτῆς κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς οὐκ ἁμαρτάνει· καὶ ἐὰν αἰχμαλωτίδης τις λάβῃ ἐν πολέμῳ, ἔξεστιν ἐπ' αὐταῖς ποιῆσαι ὁ βούλεται ἀκολούτως. Ὁ γοῦν προνομίας καὶ παρθενουφροσύνης νομοθετῶν πῶς ἀπὸ Θεοῦ;

Καὶ τὸ δὴ χαίριστον ὅτι τοὺς κατὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Θεοῦ περικατήσαντας ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι μετὰ τὴν ἐνθάδε ἀπεδίωκτιν αὐτῶν λουτρὰ καὶ εἰκους περικαλλεῖς καὶ γυναῖκας παρθένους ὅτι πολλὰς ὑπισχυεῖται θαθῆσεσθαι ἕκαστῳ 348 παρὰ Θεοῦ. Καὶ ὅπερ οἱ τῶν εἰδωλολάτρων Ἑλλήνων ἀνομαζόμενοι θεολόγοι οὐκ εἶκον οὐδὲ ἐνόμισαν εἶναι, ταῦτα ὁ Μωάμεθ ἀνακαλυμμένῳ τῷ προσώπῳ νομοθετεῖ. Ἐκείνοι γὰρ οὕτως λέγουσιν, ὅτι οἱ μὲν καλῶς ἐνθάδε βιώσαντες, ἐπὶ ἀποθάνουσι καὶ καθαρῶς ἀποδημήσωσιν αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τῶν σωμάτων, εἰς

enim ista immanitate et sevitia cogitari crudeliter potest, quam trucidare, qui nihil peccarunt? Quotiescunque enim ad pugnam procedunt Musulmani et eorum quis praelio occiditur, non se criminatione dignos putant, ut auctores belli, sed in occisi cadavere vivos trucidant, quod quisque potest, se quanto quis plures peccat, tanto majorem utilitatem fore putant ad animam occisi. Si non possidet homines, qui mortui anime opitulati student, Christianos, si quos reperit, caedit, eosque aut supra cadaver occisi, aut in sepulchro ejusdem jugulat. Talia qui praecipit quomodo a Deo missus sit? Docet idem, qui data pecunia cum meretricibus concubabat, eum non peccare; qui per viam virginem stupret, eum peccare, qui autem cum consentiente concubabat, non peccare; quas quis bello cepit, iis ei uti licere, quemadmodum velit. Aquis supra et virginum vitiationes qui probat, quomodo a Deo missus sit?

Gravissimum autem est, quod qui ad voluntatem Dei in hac vita se composuerint, iis singulis post mortem balneas et aedes pulcherrimas virginesque plurimas a Deo datum iri pollicetur. Et quod Graecorum idololatrarum theologi non dixerunt nec crediderunt, id Mohammedes revelata fronte statuit. Illi enim ita aiunt, qui pulchre hic vixerint, eos post mortem, eum animi e corporum viculis puri excesserint, ad deos migrare et cum illis versari

Α τοὺς θεοὺς ἀπέρχονται καὶ μετὰ τῶν θεῶν εὐρίσκονται εἰς τὰς τῶν μακαρίων κήσους καὶ μετ' αὐτῶν συναγόμενοι· τῶν δὲ κακῶς ἐνθάδε βιωσάντων καὶ ἁκαθάρτων καὶ μεμολυσμένων ἐπιπλόντων αἰτήσεων ψυχαὶ εἰς ζοφώδεις καὶ σκοτεινοὺς ἀπέρχονται τόπους καὶ εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Πυρριφλεγέθοντα. Καὶ οἱ μὲν εἰδωλολάτραι Ἑλλήνες ἔλεγον ταῦτα· ὁ δὲ Μωάμεθ, ὃς ἀναμάζει τρυτὸν ὀρθόδοξον καὶ πλησίον τοῦ Θεοῦ εὐρισκόμενον, λέγει καὶ νομοθετεῖ τοιαῦτα ἀτοπήματα εἰσχερά, καὶ οὐκ ἔχει ἐνθύμησιν ὅπως ὅτι ταῦτα πάντα ὀργῆς καὶ ἀπεστραφῆς ἔργα καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀποτελέσματα εἰσι. Πρὸ γὰρ τῆς παραβάσεως καὶ ἁμαρτίας τοῦ Ἀδάμ τοῦ λευκρά, τοῦ ἕλω, οἰκήματα, τοῦ αἰ πολλὰς γυναῖκας; Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κατάραν ἐκάνεστη τὸ σῶμα ὡσπερ θηρίον κατὰ τῆς ψυχῆς κῆς μὴ ἐχούσης καθολικῶς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίσκεψιν. Ἰσχυσε τὸ σῶμα, καὶ κατέσπασε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς καὶ κατήγαγεν εἰς τὰς παραλόγους καὶ μεταίας σωματικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονάς· καὶ ὡσπερ ἀνδράποδον, οὕτως κατεδουλώθη ἡ ψυχὴ εἰς τὰς σωματικὰς ὀρέξεις· εἰ γοῦν μετὰ 349 τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν οὐδὲν μέλλουσιν εὐρεῖν οἱ κατὰ ἀποδοχὴν τοῦ Θεοῦ πολιτευσάμενοι ἄνθρωποι τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν ἣν ὁ προπάτωρ εἶχεν Ἀδάμ πρὸ τῆς παραβάσεως καὶ ἀπίστευσεν, ἀλλὰ πάλιν τὴν αὐτὴν ζωὴν μέλλουσι εὐρεῖν ἣν εἶχε μετὰ τὴν κατάραν, οἷαι τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις. Καὶ τὸ δὴ χαίριστον ὅτι οὐδὲ μέχρι τῆς ταλαιπώρου ἐκείνης καὶ ἐπαρά-

in beatorum insulis cum iisdemquo laetari: contra qui male hic vixerint et impuri atque iniquitati excesserint, horum animas in loca tenebrosa et obscura et Pyriphlegetontem fluvium abire. Haec igitur Graeci idololatras dixerunt. Mohammedes vero, qui se orthodoxum esse et eorum Deo stetit jactat, probat docetque fœdas istas nugas, nec ullo modo sentit, quomodo omnes hæc res libidinosas et detestandas sint et peccatum consecutæ. Ante Adami enim peccatum et delictum ubinam balneæ, ubinam omnino aedes, ubinam multæ femine? sed post peccatum et execrationem corpus tanquam bestia mentis, perfecta notione Dei non sustentatæ, inhiabat, superabat eam, atque animam, ex altitudine et magnificentia defectam, in vanas et insanas libidines voluptatesque corporis adduxit: ac mancipi iustar anima cupiditatibus corporis obstricta est. Quodsi, qui ad voluntatem Dei vixerunt homines, post resurrectionem mortuorum non inventuri sint beatam illam vitam, quam Adamus pater ante peccatum egit atque amisit, sed eandem rursus vitam, quam ille post execrationem toleravit, vae hominibus illis! Imo vero, quod miserrimum est, ne acquievit quidem in ærumnosa hæc et execrata vita Mohammedis insaniam, ut hæc scilicet Deus iustis datum se esse promiserit, sed invenit vitam malis longe insigniorem et vero turpem. Adamus enim post delictum et execrationem et e paradiso exsi-

του ζώης ἔσται ἢ τοῦ Μωάμεθ παραλογία, ἣν δὲ θεν
ἐπαγγέλλεται ὁ Θεὸς δώσειν ταῖς δικαίαις, ἀλλὰ
πολλῶ τῷ χαίρειν διαφέρουσιν καὶ αἰσχροῖν. Ὁ γὰρ
Ἀδάμ μετὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν κατάρσιν καὶ
τὴν ἐξορίαν τὴν ἀπὸ τοῦ παραδείσου ἔγνω τὴν
Ἔβαν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο διὰ τὴν τεκνογονίαν, καὶ
ἐτεκνοποίησε· πρὸ δὲ τῆς παραβίσεως ἀγγελικῶς
ἔζων. Ὅμοιος καὶ ὁ Ἀδάμ εἶπερ ἔγνω τὴν Ἔβαν,
ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μία καὶ μόνη εὐρίσκειτο γυνὴ καὶ
οὐ πολλαί. Οὐτέ γὰρ ἐν ἄρσεν ἐποίησεν ὁ Θεὸς καὶ
πολλὰ θήλαα, οὔτε πολλὰ ἄρβενα καὶ ἐν θῆλυ, ἀλλ'
ἐν ἄρσεν τὸν Ἀδάμ καὶ ἐν θῆλυ τὴν Ἔβαν· πλη-
θυνθέντες δὲ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ πρῶτον
εἰς ἀσελγεῖς καὶ ἀθεμίτους πράξεις ἐδαρύνθη ὁ
Θεὸς καὶ ὠργίσθη κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ μακρότιος
Μωϋσῆς γράφων εὐρίσκειται ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Γε-
νέσεως ὅτι εἶπαν ὁ Θεός· « Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ
πνεῦμά μου ἐπ' αὐτοὺς διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρ-
κας, » ὡς δῆθεν ὄλιγος σαρκικὸς γεγονότας καὶ
παντλῶς γῆινους, οὐκ ἔχοντας μνήμην τοῦ ἀγαθοῦ
καὶ εἰς ἀσελγείας. **350** ἐμπασόντας. Τότε λέγει ὁ
Θεὸς τῷ Νῶε, « Ὅτι σε εὕρηκα δίκαιον ἐν ταύτῃ
τῇ γενεῇ, κτίσασον κιβωτὸν μετὰ ζώων τοιάντων καὶ
τοιάντων. » Καὶ ἐποίησε Νῶε τὴν κιβωτὸν κατὰ τὸ
ῥῆμα Κυρίου. Καὶ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν,
καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, Σὴμ Χάμ Ἰάφεθ. Καὶ
εἰσῆλθεν ἡ γυνὴ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ αἱ
τρεῖς γυναῖκες τῶν υἱῶν Νῶε. Ὅμοιος πῶς ὁ Νῶε
μὲν ἐμαρτυρήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ δίκαιος ὁ ἔχων τὴν
μίαν γυναῖκα. Ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἀνά μίαν

lium cum Eva concubuit, sed ob liberorum gene-
rationem, atque generavit liberos. Ante delictum
autem in angelorum modum vixerant. Sed tamen
etiamsi cum Eva Adamus concubuit, unica tamen
femina erat, non multe. Etenim nec unum marem
et multas feminas, nec multos mares et unam fe-
minam, sed unum marem Adamum, et unam fe-
minam Evam Deus creavit. Aucto autem genere
humano et ad facinora libidinoso et injusta decli-
nante, indignabatur hisque irascebatur Deus, sicut
divinus Moyses in libro Genesis scribit, Deum
dixisse: « Ne maneto super eos Spiritus meus, quon-
iam caro sunt, » hoc est plane libidinosi et terrestres
facti sunt, atque veri bonique immemores, lascivie
se dederunt. Tum Deus Noe dicit: « Quoniam te ju-
stum hominem inveni in hoc genere, age, arcam ti-
gueam extrue. » Extruxit igitur Noe arcam e præ-
cepto Domini, et intravit eam cum tribus filiis, Sem,
Cham, Japheth: intravitque eandem uxorem Noe cum
tribus uxoribus filiorum Noe. Vides, Deum Noe
ut justo homini testatum esse, quippe qui unam
uxorem haberet. Nec vero ejusdem filii, qui et ipsi
singuli singulas uxores haberent, ab ira Dei non
servati sunt: cum omne genus humanum aquarum
proluvie periret. Quæ res etiam stultissimum ho-
minem docet, legitime unam uxorem viram, et
unum maritum feminam habere. Sed hoc quoque
post execrationem factum est, ob liberorum gene-

καὶ μόνην γυναῖκα ἔχων ἕκαστος, ἐσώθησαν ἀπὸ
τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· ἔπαιον δὲ τὸ γένος τῶν ἀν-
θρώπων ἀπέθανεν ὑπὸ τοῦ κατακλισμοῦ τῶν ὑδά-
των. Ἄντως καὶ τὸν πάντη ἐνόητον τοῦτο διδάσκει
ὅτι μίαν καὶ μόνην γυναῖκά ἐστιν ἀπὸ τοῦ δικαίου
ἔχειν τὸν ἀνθρώπον καὶ ἕνα μόνον ἄνδρα τὴν γυ-
ναῖκα. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ τὴν κατάρσιν ἐγένετο,
διὰ τὴν τεκνογονίαν, ὡς εἴρηται. Ὁ δὲ Μωάμεθ
διδάσκει ἀναφανδὸν ὅτι ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ταῖς δι-
καίαις ἀνταπόδοσις λουτρά καὶ γυναῖκες πολλαὶ ἐν
ἐκάστῳ καὶ εἴκοι περικαλλεῖς. Ὁ γοῦν ταῦτα νομο-
θετῶν πῶς ἀπὸ Θεοῦ; Μάταιος δὲ ὁ ταῦτα παρα-
δεχόμενος καὶ πιστεύων ὅτι τὸ γεγονός εἰ ὀργὴν
τῷ ἁμαρτήσαντι καλυπτασιάζεται ἐν τῷ κριτῷ τῆς
μισθοποδοσίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ταῖς ἀγίαις
καὶ δικαίαις. Καὶ πρόσεξον τὰ γεγονότα. Αἴγει ὁ
Μωϋσῆς· « Καὶ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ
οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες
τῶν υἱῶν αὐτοῦ. » **351** Καὶ εἰς μὲν τὴν εἰσέλου-
σιν λέγει· « Εἰσῆλθε Νῶε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ
γυνὴ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ· » εἰς
δὲ τὴν ἐξέλυσιν οὕχ οὕτως ἀλλ'· « Ἐξῆλθε Νῶε
καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες
τῶν υἱῶν αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, » πάντως οὐδὲν ἕτερον
ἐηλοῦντας τοῦ λόγου ἢ ὅτι κἂν καὶ μίαν μόνην
γυναῖκά ἐστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἀνθρώπον,
ἀλλ' ἔστιν ἕτα καὶ αὐτῆς ἀπέχεσθαι πρόπον ἐστίν·
ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν ὅτι εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν
καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἔδειξεν τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἶδόν τι
διατείχισμα χωρίζον τὸν Νῶε ἀπὸ τῆς γυναικῆς

rationem, ut diximus. At Mohammedes aperte docet,
a Deo justis pro præmio datum tri lavacra, et sem-
pas singulis plures et ædes pulcherrimas. Talia
igitur qui lege sancit quomodo a Deo missus sit?
Imo stultus est, qui ista probat, atque credit, quod
libidinoso sit, id tum, cum præmia bona et pulchra
sanctis justisque dabuntur, peccanti multiplicatum
iri. Attende vero, quæ porro facta sint. Dicit Moy-
ses: « Atque ingressus est arcam Noe et filii ejus
et uxor ejus et uxores filiorum ejus. » De ingres-
sione igitur dicit: « Ingressus est Noe et filii ejus
et uxores filiorum ejus; » de exitu autem non ita,
sed: « Egressus est Noe et uxor ejus et filii ejus et
uxores filiorum ejus cum eo. » Quibus verbis nihil
aliud significatur, nisi hoc, etiamsi unam uxorem
legitime vir habeat, nonnunquam tamen ea abste-
nendum ei esse. Nam cum dicit: « Ingressus est
Noe in arcam et filii ejus, » filios ejus tanquam
parietem Noam ab uxore ejus separantem posuit;
cum autem dicit: « Egressus est Noe et uxor ejus, »
ostendit, dehinc nihil jam obstare, quominus uxori
jungatur. Idem dicendum est de filiis ejus eo-
rumque uxoribus. Enimvero ipse Moyses in mon-
tem Sina ascendens edixit Jadais, ut sanctifica-
rent se ad tertium diem usque et vestes lavarent,
neve attingeret quisquam uxorem. Quia etiam ipse
Adamus Evam conspicatus dixit: « Hæc est osso
meis ossibus, et caro e mea carne: quare homo

αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν ὅτι Ἐξῆλθε Νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἔδειξεν ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδὲν ἔστι τὸ κωλύον ἐνοῦσθαι τῇ αὐτοῦ γυναικί. Ὁ δὲ αὐτὸς λόγος ἐστὶ καὶ περὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ἔρους τοῦ Σινῆ ἀνερχόμενος οὕτως φησι τοῖς Ἰουδαίοις· « Ἀγνοῦσατε ἑαυτοὺς ἕκαστος εἰς τρίτης ἡμέρας, πλύναντες τὰ ἱμάτια ὑμῶν, καὶ γυναικὸς μὴ ἀψήσθε. » (Ὁ μὲν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀδάμ τὴν Εὐάν θεασάμενος οὕτως εἶπεν· « Ἄσχη ἐστὶν ὅπου ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσηκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. » Καὶ πρόσθετος ὅπως μετὰ τὸ ἐφάμαρτόν καὶ τὴ εὐχθὴς κίχηται ἡ πολυγαμία· ὁ γὰρ Ἀδάμ οὐκ εἶπεν ὅτι ἔσονται πολλὰ αἱ γυναῖκες μετὰ τοῦ ἀνδρός εἰς σάρκα μίαν, ἀλλὰ δύο, τοῦτ' **352** ἐστὶν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ τούτου γυνή· μία δὲ καὶ πολλὰ οὗ ταυτόν. Εἰ δ' ἴσως καὶ ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς ἐνέδικε τοῖς Ἰουδαίοις ἔχειν ἕνα ἕκαστον γυναῖκα, συγκαταθέσθαι ἕνεκεν τούτου πεποιήκεν, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ζώων φύσεως, ἕνα τῆς μιᾶς ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν παίδων μαιφρονίας· ὁ δὲ Χριστὸς ἰδὼν, ὡσπερ ἐκόλυσε τὴν τῶν ζώων φύσιν, πληρῶν τὴν τοῦ νόμου σκοπὸν, οὕτως καὶ τὴν πολυγαμίαν ἐκόλυσε. Ὁ δὲ Μωϋσῆς οὕτως ἀντισηφροσύνης ἀκολασίαν νουσημοθέτησε μὴ μόνον ἐν τῇ παρόντι αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ταῦτα περὶ Θεοῦ πολλαπλασιασθῆναι διδάσκει. Καὶ ἐστὶν **C** ἰδεῖν ἐν αὐτῷ τὸ τοῦ Δαβὶδ λέγειν τὸ φάσκον ὅτι ἐπιτιμᾶται ὁ ἀμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται, « τούτέστιν ἐπαινεῖται καὶ ἐγκωμιάζεται παρὰ τῶν κωλακιστῶν αὐτῶν καὶ ἐρεθιζόντων αὐτοῦ τὴν κακίαν καὶ

patrem et matrem relinquet et sociabit se uxori, eruntque ambo caro una. » Quo loco animadvertite, quomodo ad pravitatem polygamiae accedat, ut eadem inepta sit. Adamus enim non dixit, multas feminas cum viro in unam carnem conjunctas fore, sed duo, hoc est, virum et uxorem ejus. Atqui una at multae non eadem res est. Quodsi Moyses legislator permisit Judaeis, ut singuli plures uxores haberent, indulgentia ea erat, sicut in permittendo animalium sacrificio, quo eos prohibitorus erat, ne liberos occiderent. At Christus, sicut animalium sacrificia vetuit, finem legis secutus, ita etiam polygamiam vetuit. At Mohametes iste pro modesta licentiam non solum in hac vita lege sanxit, sed etiam in vita futura eadem a Deo multiplicatum iri docuit. Ac probatur in illo Davidis dictum: « Laudatur, qui cupiditatibus animi indulget, et benedicitur injuste agenti. » Hoc est, laudatur et praedicatur ab iis qui ei adulantur et pravitatem ejus stimulant ac ne sensum quidem morbi e silentio oriri patiuntur. Quare nec sanari talis homo potest. Qui enim malum ne sentit quidem, medicinam nec quaerit, nec admittit. Atque hoc om-

A μηδὲ αἰσθῆσαι τῆς νόσου γοῦν διὰ σιωπῆς ἐμποησῆσι ἀνεχομένων. Διὸ καὶ ἀνίατος ὁ τοιοῦτός εὐρίσκειται· τὸ γὰρ μηδὲ αἰσθῆσαι τοῦ πάθους ἔχον θεραπείαν οὔτε ζητεῖ οὔτε προσίεται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ πάντων δεινότατον. Ἐταν ἡ κακία ἐπαινεῖται καὶ μηδὲ κακία εἶναι νομιζῆται· ὁ γὰρ δηλωθεὶς Μωάμεθ τὰ πρὸς χάριν καὶ τέσφιν τῶν ἀνθρώπων ἐταπούσασε καὶ ἐδίθαξεν, ἕνα διὰ τῆς ἡδονῆς ἐπιτιμᾶσθαι τὸ πλῆθος τῶν ἀφρόνων.

Ἔτι περὶ τῶν ἀνδρῶν μόνον μέλει τῷ Θεῷ ὡς πλασματικῶν **353** αὐτοῦ, περὶ δὲ τῶν γυναικῶν οὐδαμῶς, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὰς πλάσμα Θεοῦ; Καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἄνδρες μέλλουσιν ἀπολαύειν τῶν παρὰ Θεοῦ τοιοῦτων ἀγαθῶν, αἱ δὲ γυναῖκες οὐδ' ὄλω; ἢ ἐπεὶ μία φύσις ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ εἰς ἀνθρωπίνος ἐστὶ πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ὁμοίως μέλλουσι κριθῆναι εἰ πάντες καὶ ὁμοίως μέλλουσιν ἀπολαύειν, οἱ μὲν καλῶς πολιτευσάμενοι τὰ ἀγαθὰ, οἱ δὲ κακῶς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστραφῆν καὶ κόλασιν; Πάντως τοῦτο παντὶ που δηλόν ἐστὶ πάντες ἄνθρωποι ὁμοίως μέλλουσιν κριθῆναι, ἀνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἐπεὶ καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις ἐστὶ, καὶ ὁμοίως μέλλουσιν ἀπολαύειν, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἔπραξε, κακὰ τε καὶ ἀγαθὰ. Καὶ λοιπὸν τὸ δίκαιόν ἐστι καὶ πρέπον ἕνα λάθωσι καὶ αἱ γυναῖκες ὅπερ οἱ ἄνδρες; καὶ ὡσπερ εἰδῶνται πρὸς τοὺς καλῶς πολιτευσαμένους; ἐνὶ ἑκάστῳ πολλὰ γυναῖκες ἀντιμισθία, καθὼς ὁ Μωάμεθ νομοθέτη, διδόσθωσαν καὶ πρὸς τὰς καλῶς πολιτευσαμένας γυναῖκας μίᾳ ἑκάστῃ πολλοὶ ἄνδρες. Εἰ δ' ὡς ἀτακτῶν παρεσιώπησεν αὐτὸ, τὴν αὐτὴν ἔνοιαν καὶ κρίσιν ἔπραξεν ἕνα ἀναλογισθῆται καὶ κρίνη καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἔστι οἱ πολλοὶ ἄνδρες οἱ δουθησόμενοι μίᾳ γυναικὶ ὡς ἀποδοχῆς ἄξιοι μέλλουσι θαθῆναι διὰ τὸ καλῶς αὐτοὺς πολιτευθῆναι ἢ ὡς καταδίκης; Καὶ

nium pessimum est, si pravitas laudetur et ne credatur quidem pravitas esse. At enim Mohametes iste quæ grata et jucunda essent hominibus, jactavit et docuit, ut voluptatis capiendæ spe imperitam multitudinem in partes suas pertraheret.

Deinde utrum soli viri Deo curæ sunt ut creati ab eo, minime autem feminæ ut non create a Deo, ac propterea viris bona illa a Deo proposita sunt, feminis nihil ejusmodi propositum? An cum uno sit viri et feminæ natura, et unus homo sit omnis homo, omnes etiam pariter judicabuntur et paria consequentur præmia, et quidem qui bene vixerunt, bona, qui male, iram, abominationum et poenas? Ac sanæ æquum et consentaneum est, feminas idem, quod viri, accipere, et sicut qui bene vixerunt viri, eorum singulis plures feminæ præmii loco dantur, e Mohametis quidem doctrina, ita singulis feminis quoque, quæ bene vixerunt, plures dandi sunt viri. Quodsi hoc ut ineptum prætermisit silentio, eandem rationem ac sententiam in viris eum sequi decebat. Deinde multi viri uni dandi feminæ utrum ut præmio digni propter vitæ probitatem, an ut digni poena dabantur? Si dantur ut qui bene vixerint, quare non singulis fe-

εἰ μὲν οἷς καλῶς αὐτοῦ; πολιτευταμένους, διὰ τί ἄ
οὐκ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἐν ἑκάστῳ πολλαὶ γυναῖκες
εὐεργεσίαι χάριν καὶ ἀντιμισθίας, ὡς λέγετε, ἀλλὰ
μᾶλλον τοῖς πολλοῖς ἀνδράσι γυνὴ μία; Εἰ δ' ὡς
κατακρίσεις, καὶ μὴν αἱ τοιαῦται εὐεργεσίαι ἀπο-
δοχῆς **354** καὶ ἀγαθῆς ἀντιμισθίας ὁδοματὰ εἰσιν,
ὡ; ὁ Μωάμεθ διαγορεύει. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν
πολλῶν γυναικῶν τῶν εὐθησομένων ἐνὶ ἀνδρί· εἰ
μὲν ὡς καταδίκης ἕξαι, πῶς δίδονται πρὸς αὐτὰς
εὐεργεσίαι; Εἰ δ' ἀποδοχῆς ἕξαι, διὰ τί δίδονται αἱ
πολλὰ ἐνὶ ἀνδρί; Καὶ τί τῆς τοιαύτης συγχύσεως
ἀποκρίτερόν τε καὶ ἀπρόδεστον;

Βλέπεις πῶς ὁ παρατραπείς τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς
πῶσα ἄτοπα παρεμπίπτει καὶ ἄκων. Ἄλλ' οὐκ ἔστι
τοῦτο, οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ ἔστιν ἡ τοῦ Θεοῦ πρὸς
τοῦς ἁγίους μισθαποδοσία τροφαὶ καὶ πόσαις καὶ
λουτρὰ καὶ γυναῖκες, ἀ τινὰ εἰσιν ἀμαρτίας καὶ
ὀργῆς ἀποτελέσματα, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ ἀγνωσύνη
καὶ καθαρότης καὶ ἀγγελικὴ πολιτεία, χαρὰ τε καὶ
εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις, ἣν ὀφθαλμῶς οὐκ εἶδε
καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ
ἀνέβη ποτὲ.

Εἶδες τὸν καρπὸν τῆς νομοθεσίης τοῦ νομοθέτου.
Γινώσκεται ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῶν πράξεων ὁ τρόπος
αὐτοῦ ἢ οὐ; Καὶ τίς οὕτω τυφλὸς καὶ ἀνόητος καὶ
ἠσκατισμένος ὁ μὴ συνιᾷς τὰ λεγόμενα; Ὁ δὲ ταῦτα
νομοθετῶν πῶς ἀπὸ Θεοῦ;

Καὶ περὶ μὲν τούτου τίς χρεῖα λόγων πλειόνων;
Περὶ δὲ τοῦ ἐγγεγραμμένου ὀνόματος τοῦ Μωάμεθ
ἐν τοῖς δεξιotoῖς μέρεσι τοῦ βιβλίου τοῦ Θεοῦ τίς
χρεῖα ἀπολογίης λόγων; Οἱ μὲν φρόνιμοι κρυπέ-
τως φρονίμως, οἱ δὲ γε ἀνόητοι καὶ μωροὶ ὡς
βούλονται.

*minae multae dantur pro praemio et remuneratione,
et dicitis, sed potius nullis viris femina una? Sin
vero ut qui damnati sint, illa quidem beneficia et
gratiae munera sunt, ut Mohametes quidem docet.
Eadem res in pluribus feminis uni dandis viro. Si
enim poena dignae sunt, quare beneficia his contin-
gunt? Sin remuneratione dignae, quare multae non
viro dantur? Tali quidem confusione quid incon-
cinnius et fastidiosius est?*

*Viles, qui e recta via deflexit in quot ineptias
etiam invitus incidat? At non est ita, non est. Neque
enim sanctos Deus cibis, potionibus, lacrimis, femi-
nis remuneratur, quae ex errore et ira orta sunt, sed
sanctitate, integritate et vita angelica, gaudio porro,
hilaritate et letitia, qualem nec visus vidit, nec au-
ris audivit, cujusque in nullius hominis cor penetra-
vit sensus.*

*Vidisti jam fructum legis legislatoris istius. Co-
gnosciturne e fructu factorum mos ejus, necne? aut
quis ita caecus et imperitus et hebetatus, qui non in-
telligat quae disputavimus? at talia qui saucit quo-
modo a Deo missus sit?*

*Ac de hac quidem re nihil attinet longius dicere.
Nec ainet de nomine Mohametes in dextra parte thro-
ni Dei scripto dicere; prudentes enim prudenter ju-*

355 Οὐκ ὡς ἐπιλαθόμενος τοῦ ἡμετέρου λόγου
ἔγραψε περὶ τοῦ Μωάμεθ ὅσον ἔγραψε· εἶπον γὰρ
ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ προκείμενος σκοπὸς τῆς νῦν πρὸς
σε μὴν ἀπολογίης, ἵνα ποιήσω καταδρομὴν κατὰ
τῶν Μουσουλμάνων καὶ εἶπω ἄπερ λέγουσι καὶ
πράττουσιν ἄτοπα, ὀλίγηρά τε καὶ κακὰ, ἀλλ' ἵνα
δείξω μόνον ὅτι παραλόγως καὶ ἀδίκως κληρο-
νοῦνται παρὰ τῶν Μουσουλμάνων οἱ Χριστιανοί, ὃ
καὶ πεποιθήκα. Εἰ δὲ καὶ τινὰ εἶπομεν παρὰ τοῦ
Μωάμεθ, ἢ τοῦ πράγματος ὑπόθεσις ἠνάγκασεν
ἡμᾶς εἰς τοῦτο, ἐπεὶ εἶπερ εἶχομεν κατὰ σκοπὸν τοῦ
γράψαι περὶ τῶν ἀτοπημάτων τῆς διδασχῆς αὐτοῦ,
πολλὰ εἶχομεν εἶπειν.

Ὅτι δὲ οὐκ εἶπεν ὁ Χριστὸς περὶ τοῦ Μωάμεθ
λόγον τὸν τυχόντα, οὐδὲ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἦν γε-
γραμμένον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἶπομεν ἐν τοῖς ἐμπρο-
σθεν ὅσον δῆτα καὶ εἶπομεν· ὁ δὲ λόγος δηλώσει
τοῦτο καὶ ἐτι σαφέστερον. Ἄπερ εἶδον αἱ ἀπόστολοι
καὶ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄπερ ἀκηκόασι ἐξ
αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα ἔγραφον
καὶ ἐδίδαξαν. Ἐξ αὐτῶν γοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ
Χριστοῦ ἐσσαρες συνεγράψαντο τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁ
μὲν εἰς ὀνόμαζόμενος Ματθαῖος Ἑβραϊκῶς ἐξέδωκε
τοῦτο εἰς τὴν Παλαιστίνην ἦτοι τὰ Ἱερουσόλιμα
καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης· ὁ δὲ ἕτερος Μάρκος Λατι-
νικῶς εἰς τὴν Ἀχαίαν, καὶ ἐδόθη εἰς τε τὴν Ἰταλίαν
καὶ τὴν Γαίαν, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὰ ἑσπέριον
ἅπαντα ἔθνη. Ὁ δὲ ἕτερος Λουκᾶς, Ἑλληνικῶς
δὲ· καὶ ἐδόθη εἰς τὴν **356** Ἀσίαν καὶ Αἰθιοπίαν,
Περσίαν τε καὶ Ἰνδίαν καὶ Ἀραβίαν. Ὁ δὲ ἕτερος
Ἰωάννης καὶ αὐτὸς Ἑλληνικῶς, καὶ ἐδόθη εἰς τὰ
μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς νήσους καὶ ἐνθα εὐρί-
σκονται οἱ Ἕλληνες. Καὶ οὕτως διεδόθη τὸ Εὐαγγέ-

diceant, inscii et stulti autem quemadmodum valent.

*Ceterum haud oblitus propositi mei de Moha-
mete scripsi, quidquid scripsi. Dixi enim, non esse
hujus disputationis consilium, ut in Musulmanes
invehar et quid inepte, pernicioso et male dicant
agantve, doceam, sed ut ostendam, male et inme-
rito Christianos a Musulmanis accusari: id quod
feci. Si de Mohamete autem nonnulla diximus, cog-
git nos, ita ut faceremus, rei natura, cum, si in
animo fuisset, de ineptis doctrinae ejus scribere,
multa nobis dicenda fuissent.*

*Non dixisse autem Christum de Mohamete verba
ista, nec in Evangelio scriptum esse nomen ejus,
de hac re tum ante diximus, quae diximus, tum in
sequenti disputatione dicetur luculentius. Quae
viderant apostoli et discipuli Christi, et quae audi-
verunt ex ore ejus, litteris mandarunt et docue-
runt. Ex ipsis enim discipulis Christi quatuor Evan-
gelium conscripserunt: quod unus, Mattheus no-
mine, Hebraice in Palestina, vel Hierosolymis et
circa Libyam edidit; alter, Marcus, Latine in Achaia,
quod in Italiam et Romanam et ad omnes occidentales
gentes perlatum est; tertius, Lucas, Graece, quod
divulgatum est in Asia, Aethiopia, Persis, Indis et
Arabia; quartus, Joannes, item Graece, quod in*

λιον εἰς τὴν κόσμον ἄπνευα οὐ μετὰ βίας οὐδὲ μετ' ἀνάγκης οὐδὲ μετὰ ξίφους καὶ σπάθης, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ καὶ ἰλαρότητι καὶ ἐν ταπεινώσει κύρισκοντο διδάσκοντες οἱ ἀπόστολοι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀντίστραπται τὰ πράγματα. Τῶν γὰρ ἀποστόλων τυπτομένων, κολαφιζομένων, λοιδορουμένων, διωκομένων, διδασκόντων οὐ κατέπιπτε τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ἡμέρα τῆ ἡμέρᾳ ἐμεγαλύνετο καὶ ἠυξάνετο τὸ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον. Καὶ ἐκεῖνοι οἱ πολλὰ σπουδάζοντες καὶ πολλὰ κεκοπιακότες καλύψαι τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα, ἵνα μὴ ὁμολογήσῃ αὐτὸν τις τῶν ἀνθρώπων θεὸν, ὃ δὲ τοῦτο τολμήσων θανάτῳ ἀποθανεῖται, αὐτὸν ἐκεῖνοι κατανοήσαντες τὴν ἀλήθειαν, προτέπεσον καὶ προσεκύνησαν, οἱ μὲν τοῖς ἀποστόλοις, οἱ δὲ τοῖς ἐκείνων διαδόχοις καὶ μαθηταῖς, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς, ὁ Χριστὸς, αὐτὸς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἐλυποῦντο καὶ ἐκλαίον τὰς παρελθούσας ἡμέρας, ὅς περιεπάτησαν ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Σατανᾶ. Ὁ δὲ πανάγαθος Θεὸς καὶ ἐλεήμων ἐδέξατο αὐτῶν τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτοὺς τοὺς διώκοντας τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα κατέστησε ποιμένας; **357** καὶ διδασκάλους καὶ κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ πάντες τὸ εὐαγγέλιον μετέγραψαν καὶ εἶχον αὐτὸ εἰς ἑκάστος, καὶ ἀνεγίνωσκε καὶ ἐμάνθανε καὶ ἐδιδάσκετο καὶ προσεκύνει τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα. Καὶ οὕτως διεδόθη εἰς τὴν ἅπαντα κόσμον τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ εἶχον αὐτὸ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν. Ἀπὸ γοῦν τοῦ Χριστοῦ ἕως οὗ ἤρξατο διδάσκειν ὁ Μωάμεθ παρῆλθον χρόνοι ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων· μετὰ

parte Europæ et per insulas ac regiones a Græcis habitatas innotuit. Ita Evangelium per totum orbem terrarum non vi et violentia, nec ense et gladio, divulgatum est, sed pie et læte et modestè apostolis verbum Dei docentibus. Eratque rerum quasi repugnantia quædam. Nam cum apostoli percuterentur, flagellarentur, conviciis afficerentur, exagitarentur inter docendum, non oppressa est eorum doctrina, sed in dies nova incrementa capiebat et lætius efflorescebat Evangelium Christi. Qui enim multum operæ impendebant multumque enitebantur, ut occultarent nomen Christi, ne quis eum Deum esse crederet (quod qui conahitur, morte periturus est), illi ipsi igitur, cognita veritate, adorarunt et venerati sunt apostolos vel successores et discipulos eorum, atque crediderunt, eum verum Deum et Christum et filium Dei vivi esse, ac lugebant et lamentabantur de tempore præterito, quo tenebris et erroribus Satanzæ obstricti fuerant. Deus autem optimus et misericors accipiebat mutationem mentis eorum, et hos ipsos, qui persequabantur nomen Christi, pastores et magistros et nuntios verbi et nominis sui faciebat: qui omnes Evangelium sibi compararunt et descriperunt, ac legebat, disciebat, docebatur et adorabat quisque, quæ in eo scripta erant. Ita igitur per totum orbem terrarum Evangelium divulgatum est, eratque in manibus omnium,

A δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου τῶν πεντακοσίων χρόνων τίς ἔμελλεν τολμήσειν ἐκβαλεῖν τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, εἴπερ εὐρίσκετο ἐν αὐτῷ γεγραμμένον; Τὸ μὲν ὅτι μίαν καὶ μόνην λέξιν ὃ τολμήσας προσήσειν ἢ ἐκβαλεῖν οὐ δύναται πλέον ἐκεῖνος ὀνομάζεσθαι Χριστιανός· τὸ δὲ ὅτι εἴπερ καὶ τις κακὸς, ὑποθήμεθα, ἐξέβαλέ τινα λέξιν ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ἕτερος ἅπας κόσμος ἀκολουθήσειν ἔμελλε τῷ τοῦ ἐνὸς ἀτοπήματι; Πάντως οὐχί. Ἀπὸ γοῦν τούτου ἀναφαίνεται ὅτι οὐκ ἦν γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Ἡ ὡς καλὸν ἔμελλε μαρτυρήσειν ὁ Χριστὸς ἐκεῖνον ἢ ὡς κακόν· καὶ εἰ μὲν ὡς καλόν, ἔμελλον ἐκδέχεσθαι πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντες οἱ τοτάρχοι, πάντες οἱ Χριστιανοὶ τὴν παρὰ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρηθέντα, ἵνα λάβωσι τὴν ἀπὸ τούτου ὠφέλειαν· εἰ δ' ὡς κακόν, πάλιν ἔμελλον ἔχειν τὰ ἐκείνου **358** γνωρίσματα καὶ φυλάττεσθαι ἐξ αὐτοῦ, ἵνα μὴ βλαθῶσι· καὶ εἴτε ὡς ἐκδεχόμενοι τὸν καλὸν εἴτε ὡς ἀποστρεφόμενοι τὸν κακόν, οὐδὲν ἔμελλεν ἐκβαλεῖν ἅπας ὁ κόσμος ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα. Καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται ὅτι οὐκ ἦν γεγραμμένον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὸ τούτου ὄνομα. Ἔτι οὐδεὶς ἐστὶν ὁ φθονῶν ἑτέρῳ πρὶν τῆς γεννησεως αὐτοῦ· τίς γοῦν ἔμελλε φθονῆσειν τῷ Μωάμεθ πρὸ τῆς αὐτοῦ γεννησεως; Πάντως οὐδεὶς. Εἰ δ' ἴσως ἐφθόνησεν αὐτῷ τις μετὰ τὴν αὐτοῦ γέννησιν, πῶς ἔμελλεν ἀκολουθήσειν ἅπας ὁ κόσμος τῷ πρὸς τὸ Μωάμεθ ἐνὸς φθόνῳ; Καὶ τίς παράφρων οὕτως ὥστε μὴ λογίσασθαι τοῦτο τὸ ἀδύνατον; Καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται ὅτι οὐκ ἦν καταγεγραμμέ-

qui terram habitabant. A Christo autem ad id tempus, quo Mohammedes docere cœperat anni amplius quingenti præterierunt. Jam vero cum annos quingentos lectum esset Evangelium, quis Mohammedis nomen inde ejicere ausus sit, si quidem in eo scriptum fuerit? Nam primum qui vel unum vocabulum addere aut demere voluerit, non jam poterit Christianus haberi; deinde fac, malum quempiam hominem vocabulum aliquod ejicisse ex Evangelio; num reliquis totus orbis terrarum hujus unius fraudem probaverit? Minime profecto. Hinc igitur patet, non scriptum fuisse in Evangelio nomen Mohammedis. Deinde aut bonum aut malum eum appellaturus erat Christus: si bonum, omnes reges orbis terrarum, omnes principes, omnes Christiani a Christo probatum prophetam amplecturi erant, ut fructum ex eo perciperent; sin malum, servaturi erant iudiciis, unde eum cognoscerent, et capturi, ne laberentur. Neutiquam autem, sive bonum probarent, sive sproverant malum, per totum orbem terrarum nomen Mohammedis ex Evangelio ejecturi erant. Manifestum igitur est, nomen ejus non scriptum fuisse in Evangelio. Nec vero quisquam ulli homini non dum nato invidet. An quis Mohammedi inviderit antequam natus esset? Profecto nemo. Si quis autem jam nato Mohammedi inviderit, cum totus orbis terrarum in unius hominis invidia concessurus erat?

νον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Ἐτι εἰ μὲν ἔλεγον οἱ Ἰσραηλίται· ὅτι μόνον ἐν τῷ Εὐαγγε-
λίῳ εὐρίσκειτο γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα
καὶ ἐξέβαλον αὐτὸ οἱ Χριστιανοί, καὶ οὕτως ἀρκεταὶ
εἰσιν αἱ ἀποδείξεις ἃς λέγομεν, ἵνα φαῖν τὸ ἀληθές,
ὅτι οὐδὲν αὐτοὶ λέγουσιν ἀληθές· ἐπεὶ δὲ λέγουσιν
ὅτι ἐν τῇ γυνέσει τῇ συγγραφείσῃ παρὰ τοῦ Μωυ-
σείως εὐρίσκειτο γεγραμμένον, πῶς ἐξέβαλον αὐτὸ ἐκ
τῆς παλαιᾶς οἱ Ἑβραῖοι; Οὐδὲ γὰρ εὐρίσκειται
ἐκαίσε ὅλως ἴχνος σημεῖου περὶ τοῦ Μωάμεθ. Καὶ
ἰδοὺ ὅς οἱ Μουσουλμάνοι λέγουσι, φθονήσαντες εἰ
Χριστιανοὶ ἐξέβαλον τὸ ὄνομα ἐκαίνου· οἱ δὲ
Ἑβραῖοι διὰ τί; Καίτοι γε εἰς τὴν περιτομὴν
καὶ ἄλλα τινα, εἰς τροφάς φημι καὶ ἕτερα ἔθιμα,
συμφωνοῦσιν οἱ Μουσουλμάνοι **359** μετὰ τῶν
Ἑβραίων. Ἰδοὺ γοῦν καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται
ὅτι οὔτε ἐν τῇ παλαιᾷ Μωσαϊκῇ βίβλῳ εὐρίσκειτο τὸ
τοῦ Μωάμεθ ὄνομα οὔτε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως, ἵνα καὶ τὸν πάντη ἀγνώ-
μονα ἀγάγωμεν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας γυνώσιν.

ε'. Ἀσεβῆς εἰς βάθος κακῶν ἐμπροσθ' ἑκατφρονεῖ,
φησὶν ὁ θαυμάσιος Σολομών· καὶ τίς ἀσεβέστερος
τοῦ Μωάμεθ; ποῖον δὲ βάθος κακῶν, μᾶλλον δὲ
σκότος, εἰς ὃ οὐκ ἐνέπεισιν ὁ δύστηνος οὗτος; καὶ
γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων πλασματικῶν καὶ τεράτων ψευ-
θῶν ἐπιλάσαστο καὶ τὴν παροῦσαν ἄθεσμον θεωρίαν,
ἔχουσαν ἐπὶ λέξεως οὕτως, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν
υἱῶν· Ἰσραὴλ· Ἄϊνος τῷ ποιήσαντι διελθεῖν τὴν
δοῦλον αὐτοῦ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου τοῦ
Ἐλαράμ, ὃ ἐστὶν οἶκος Μακκῆ, μέχρι τοῦ πορβρωτά-
του εὐκτηρίου, ὃ ἐστὶν οἶκος ἅγιος Ἱερουσαλήμ, ἦν
Quis adeo stultus sit, qui licet hoc non potuisset non
intelligat? Itaque hinc quoque manifestum est,
Mohametis nomen scriptum non fuisse in Evangelio.
Jam si Ismaelitæ nomen Mohametis dicere in solo
Evangelio scriptum fuisse, sed ejectum esse a Chri-
stianis, sufficeret ea, quam instituimus, disputatio,
ut intelligeretur, quod res est, haud vere istos di-
cere; sed affirmant iidem, nomen illud in Genesi, a
Moysæ conscripta, fuisse. Quomodo igitur e Testa-
mento Vetere ab Hebræis ejectum est? Nam ne il-
lic quidem vestigium indicii Mohametis comparet,
Ecce autem, Christianos invidia commotos illius no-
men eiecisse Musulmani dicunt: qua re commoti
Hebræi? Qui quidam circumcissione et aliis quibus-
dam rebus, velut usu ciborum et institutis aliis,
cum Musulmanis concordant. Enimvero vides mani-
festo, nec in vetusto libro Moysis, nec in Evangelio
nomen Mohametis fuisse.

Atque hæc quidem propterea disputavimus, ut
etiam plane imperitos ad veram cognoscendum
perduceremus.

5. Sceleratus in extrema mala delabitur æquo
animo, eximius Solomo dicit. Quis autem Moha-
mete magis sceleratus? Et quæ mala sive potius
malorum tenebræ, in quas non delapsus sit nequam
iste? nam cum reliquis commentis et mendaciis
portentosis etiam perversam hanc itineris fabulam,
ad verbum translatam, in capite filiorum Israelis

εὐλογήσαμεν. Ὁ Μαχούμετ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν,
μετὰ τὸ ψάλλαι αὐτὸν τὴν ὕμνον αὐτοῦ, εἶπεν τοῖς
ἀνθρώποις, Ὡς ὑμεῖς ἄνθρωποι, καταθεθήσασθε. Χθὲς
μετὰ τὸ διαστῆναί με ὑμῶν, ἦλθε πρὸς με ὁ Γαβριήλ
μετὰ τὴν ἐσχάτην ἐσπερινὴν ψαλμοῦδιαν, καὶ εἶπέ
μοι, Ὡς Μωάμεθ, ἐντέλλεται σοι· ὁ Θεὸς ἐπισκέψα-
σθαι αὐτόν. Ἐγὼ εἶπον, Καὶ ποῦ αὐτὸν ἐπισκέψομαι;
Καὶ εἶπεν ὁ Γαβριήλ, Ἐν τῷ τέκιω ὅπου ἐστί. Καὶ
ἤγαγέ μοι κτήνος, μείζον μὲν ὄνου, ἔλαττον δὲ ἡμιό-
νου· καὶ τὸ ὄνομα **360** αὐτοῦ Μπεράκ. Καὶ εἶπέ
μοι, Ἀνάβαινε ταῦτα, καὶ ἔλαυνε αὐτὸ μέχρι τοῦ οἴκου
τοῦ ἁγίου. Καὶ ὡς ἐφρόντιζον ἀναβαίνειν, ἔφυγε τὸ
κτῆνος. Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἰστασο ἀσφαλῶς· ὁ Μα-
χούμετ γὰρ ἐστὶν ὃ σε βουλόμενος ἀναβῆναι. Καὶ
ἀπεκρίθη τὸ κτῆνος, Μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπεστᾶλην;
Ἐπεκρίθη ὁ Γαβριήλ, Ναί. Καί εἶπε τὸ κτῆνος, Οὐ συγ-
χωρήσω αὐτῷ ἀναβῆναι, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ ἐμοῦ
τοῦ Θεοῦ δεηθῆι. Ἐγὼ δὲ ἐδαθήην τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ
τοῦ κτήνους, ἐπέβην τε ἐπ' αὐτό. Καὶ περιεπάτει
ἐπικαθημένου μου πορεῖα λεπτή, ἐπεστῆριξέ τε τὴν
χηλὴν τοῦ ποδὸς ἐν τῷ ὄρει τῆς ἔψαιος αὐτοῦ.
Καὶ οὕτως ἦλθον εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἁγίου, ἐλάττονι
διαστήματι ἢ ὅσον λίθου βολῆ τελευθεῖη. Ἦν δὲ καὶ
ὁ Γαβριήλ μετ' ἐμοῦ, καὶ ἤγαγέ με εἰς ἀπορῶγα
ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἁγίῳ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. Καὶ εἶπέ μοι
ὁ Γαβριήλ, Κατάβηθι, ὅτι ἀπὸ τῆς πέτρας ταύτης
ἀναβήτη εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ κατέβην, καὶ
ὁ Γαβριήλ ἠσφαλίσατο μετὰ κύκλου πρὸς τὴν ἀπορ-
ῶγα τὸ κτῆνος τὸ Μπεράκ, καὶ ἐβάστασέ με ἐν τοῖς
ὤμοις αὐτοῦ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὅτε ἦλθομεν
πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔκρουσε τὴν θύραν ὁ Γαβριήλ,
narravit. : Laus esto Domino, qui servum suum
una nocte a sacello Elarami, quæ est ædes Meccæ,
ad longissime distans sacellum duxit, quæ sancta
ædes Hierosolymorum est. Mohametes quodam die,
postquam psallit horam suam, homines ita allocu-
tus est: Audite, homines. Heri, cum a vobis dis-
cessissem, adiit me Gabriel post extremam psal-
modiam, et, Mohametes, inquit, jubet te Deus se
videre. Cui respondi: Ubinam eum videbo? Tum
Gabriel: In loco eo, in quo est, simulque adduxit
mibi jumentum majus asino, sed minus mulo,
cujus nomen Berac erat. Deinde dixit: Conscende
hanc bestiam et vehere ad sanctam ædem. Sed
bestia, cum eam conscendere vellem, aufugit. At
ille clamavit: Consiste: Mohametes enim te
consecnurus est. Respondit bestia: Propter il-
lumine missus sum? Ad quæ Gabriel, Es, inquit.
Rursus bestia: Non permittam ei, ut me con-
scendat, nisi prius pro me Deum precatus sit.
Itaque ego Deum precatus pro bestia, conscendi
eam. Asportavit me facili itinere, et ungulam
pedis in orbe, quo fiebatur visus ejus, ligebat.
Ita ego in sanctam ædem perveni breviori spatio,
quam quo jactus lapidis conficitur. Comitabatur
me etiam Gabriel et duxit me in præcipitium
quoddam in æde Hierosolymorum, dixitque: De-
scende, ut ex hoc saxo ascendas in cælum. Descen-
di igitur, atque ligavit Gabriel animum in præcipi-

ἔρρήθη τε πρὸς αὐτόν, Τίς εἶ; Ἀπεκρίθη δὲ, Ἐγὼ εἰμι ὁ Γαβριήλ. Ἐρρήθη τε πάλιν αὐτῷ, Τίς ἐστὶ μετὰ σοῦ; Ἀπεκρίθη, Ὁ Μαχούμετ. Εἶπε δὲ ἐθυρωρὸς, Μὴ ὑπὲρ τούτου ἦν ἡ ἀποστολή; Καὶ εἶπεν ὁ Γαβριήλ, Ναί. **361** Καὶ ἤνοιξεν ἡμῖν τὴν πόλιν, καὶ εἶδον ἔθνος ἀγγέλων, καὶ εἰς κάμψας ὑπὲρ αὐτῶν τὰ γόνατα ἐξέχεον προσευχὴν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβέ με ὁ Γαβριήλ καὶ ἤγαγέ με πρὸς τὸν δεύτερον οὐρανόν· ἦν δὲ τὸ διάστημα τῶν δύο μέσων οὐρανῶν ἰσθμὸς πεντακοσίων ἐτῶν. Καὶ ὡσπερ πρῶτον ἔκοψε τὴν θύραν καὶ ἀπόκρισις γέγονεν αὐτῷ. Οὕτως καὶ μέχρις ἐξόδου οὐρανοῦ κατὰ πάντα γέγονεν ὁμοίως, ἐν ᾧ ἐξόδῳ οὐρανῷ διαγράφει ἰσαὶν λαὸν ἀγγέλων, τὸ μῆκος ἐνδὲς ἐκάστου πολλαχιλοπλάσιον τοῦ κόσμου, ἀφ' ὧν τις εἶχεν ἑπτακοσίας χιλιάδας κεφαλὰς καὶ ἐν ἐκάστη κεφαλῇ ἑπτακοσίας μυριάδας στόματα καὶ ἐν ἐκάστῳ στόματι ἑπτακοσίας χιλιάδας γλώσσας, αἰνῶσας τὸν Θεὸν ἑπτακοσίαις μυριάσιν ἰδιώμασι. Καὶ προσέβλεψεν ἕνα τῶν ἀγγέλων θρηνηῶντα, καὶ ἐζήτησε τὴν αἰτίαν τοῦ θρήνου αὐτοῦ, καὶ ἀπεκρίθη ἁμαρτιῶν εἶναι· αὐτὸς δὲ ἐδεήθη ὑπὲρ αὐτοῦ, « Οὕτω τε, φησὶν, ὁ Γαβριήλ παρέθετό με ἀγγέλω ἑτέρῳ καὶ ἄλλοις ἄλλοις, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, μέχρις ἔσται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ βήματος αὐτοῦ. Καὶ ἤφατό μου ὁ Θεὸς τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἐν μέτρῳ τῶν ἡμερῶν, ἕως οὗ ἡ ψυχρότης τῆς χειρὸς αὐτοῦ διήλθε μέχρι τοῦ μυελοῦ τῆς ῥάχιδός μου. Καὶ εἶπέ μοι ὁ Θεός, Ἐπέθηκα σοὶ καὶ τῷ λαῷ σου εὐχάς. » Καταβάντι δὲ μοι πρὸς τὸν τέταρτον οὐρανὸν συνεβούλευτον ὁ Μωϋσῆς ἐπανελθεῖν με πρὸς τὸ κορυφῆσαι τὸν λαόν, μὴ ὄντα δυνατόν· ἐξαρχεῖν τὸσαύτη εὐχῆ·

Uo Berac bestiam, inque ipsius tergo deinde in caelum perlatus sum. Cum ad caelum venissemus, porta a Gabriele percussa, rogatum est : Quis adhaec? Respondit ille : Ego adsum Gabriel. Rursum rogatum est : Quis tecum est? Ille, Mohammedes, respondit. Tum janitor : Nonne ob eum iter istud susceptum est? Est, Gabriel dixit. Illico aperta est janua ac vidi angelorum multitudinem, coram quibus, his flexis genibus, preces fudi. Post haec comprehendit me Gabriel et deduxit me in secundum caelum. Erant autem duo haec caela quingentorum annorum itinere distita. Sicut prius janua percussa et responsum datum est. Ita ad septimum caelum eodem obliuis modo factum est, in quo quidem caelo vidisse se scribit angelos longitudine pluries milles longitudinem mundi aequantes, qui septingentes millena capita, in quovis capite decies septingentes millena ora, in quovis ore septingentes millenas linguas haberent, quibus Deum decies septingentes mille modis laudarent. Vidit unum angelum lacrymantem, qui causam querenti, cur lacrymaret, precatum quodpiam causam esse dixit. Pro hoc precatus est. Ita me, ait, Gabriel alii angelo tradidit, hic rursus alii, et sic deinceps, donec coram Deo et throno ejus adstarem. Tetigit me Deus manu inter medios humeros, unde frigus me ad medullam spinæ pene-

A Καὶ τῇ πρώτῃ ἐπανελθὼν ἔλαβον ἄνεσιν ἀπὸ τοῦ δέκα μέχρι καὶ **362** τῆς τετάρτης ἐπανόδου καὶ τῇ πέμπτῃ ἐπανόδῳ τσοῦτον ἦλθον εἰς τὸ ἔλαττον οὐρανὸν εὐχῶν ὡς ἄλλοις ἐναπομέναι. Εἰπόντος δὲ τοῦ Μωϋσεῖος μὴδὲ τσοῦτον δυνήσασθαι τὸν λαόν, ἐγὼ αἰσχυνοθαίς ὡς τσοῦτάκις ἀναβῆς οὐκ ἀνέβην πλέον, ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὸ Μπερὰν ἤλαυνον ἐπανιὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μονχί. Ταῦτων δὲ πάντων χρόνος ἔλαττων ἦ τὸ δέκατον μέρος τῆς νυκτός. Καὶ διηγησαμένου πρὸς τὸν λαόν τοῦ Μωάμεθ τῆς θεωρίας ταύτης, ἀπίστησαν ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτοῦ χιλιάδας ἀνθρώπων πολλὰ, λέξαντες αὐτῷ, Ἀνάβηθι τῇ ἡμέρῃ εἰς τὸν οὐρανὸν ὁρῶντων ἡμῶν, ὡς ἂν ἴδωμεν τοὺς συναντήσαντάς σοι ἀγγέλους· οὐκ ἐπίγνωσ τὸ ἑαυτοῦ ψεῦδος.

B Καὶ εἶπεν ὁ Μωάμεθ, Ἄνεσις τῷ Θεῷ μου, μὴ ἄλλ τι εἰμι ἐγὼ ἢ εἷς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπόστολος. Οἱ πρὸ ὑμῶν οὐκ ἐπίστευσαν θαύμασιν, οὐδὲ ὑμεῖς αὐτοῖς πιστεύετε, οὔτε πιστεύετε ἄλλως εἰ μὴ διὰ ζήφους. »

Καὶ τί δ' ἂν τις εἶποι περὶ τῆς τοιαύτης ψευδοῦς καὶ ἀδοξοτάτης θεωρίας; ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοῦ Μωάμεθ ἔχει τὸν ἔλεγχον· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰπὼν, ὅτε ἐκυλίετο ἀφρίζων ὑπὸ τοῦ πάθους, ὅτι τοῦ Γαβριήλ ἐρχομένου πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένου παρὰ Θεοῦ εἶθαι οὐκ ἔδύνατο φέρειν τὴν τοῦ ἀγγέλου ὄρατιν [τοῦτον], καὶ διὰ τοῦτο πίπτειν ὡσεὶ νεκρὸν, τοὺς δὲ παρὰ τοῦ ἀγγέλου λόγους ἀκούειν ὡπὲρ τινὰ κώδιον·

363 χαλκοῦν ἠχοῦντα. Ὁ τοῖον μὴ δυνήθεις φέρειν ἐνδὲς ἀγγέλου ὀπτασίαν πῶς τσοῦτων ἀγγέλων αὐγὴν ἔδυνήθη θεάσασθαι, περιεργάσασθαι τε καὶ μεταφῆσαι τὰς τσοαύτας κεφαλὰς τῶν ἀγγέλων τῆς ἐντὸς τε τῶν στομάτων αὐτῶν γλώσσας, ἀλλὰ ἐπὶ

travit; dixitque Deus: Imposui tibi et populo tuo preces. Descendenti mihi ad quartum caelum suavit Moyses, ut redirem ad levandum populum, quippe faciendis istis precibus imparem. Atque obtinui a primo reditu remissionem ad quartum usque; et quinto reditu adeo imminutus erat precum numerus, ut paucæ superessent. Cum autem Moyses diceret, ne tot quidem precibus faciendis parem fore populum, pudore commotus, quod toties jam redissem, non redii amplius; sed ad Berac reversus et in eadem Meccæ reiectus sum. His omnibus negotiis vix decima pars noctis consumpta est. Quod iter cum populo suo Mohammedes

D narraret, defecerunt a lege ejus multi hominum millia; qui dicerent: « Ascende interdum in caelum, nobis spectantibus, ut videamus tibi obvios angelos. Ipse non sentis mendacium tuum. » Respondit Mohammedes: « Laus Deo esto! equidem nihil aliud sum, quam unus ex hominibus et legatus. Nec majores vestri illam habuerant miraculis, nec vos habetis, nec creditis omnino nisi enae coacti. »

Quid dicas de tali mendacio et itinere maxime omnium incredibili? ex ipso Mohammede refutatur. Etenim ipse dixit, cum morbo correptus volveretur spumanti ore, Gabriele ad se accedente, utpote a Deo misso, non potuisse se ferre aspectum angelici, et propterea eanimum concidisse, sermonem angelici autem tanquam sonum campanæ genere exaudisse.

καὶ τὰς διαφόρους ἐναλλαγὰς καὶ ἰδιότητας τῶν ὕμνων τοῦ Θεοῦ; μὴ μόνον γὰρ τοῦ Γαβριὴλ μείζονα εἶναι λέγει ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ πάντων ἐκείνων εἰς οὓς ὁ Γαβριὴλ οὐκ εἶχε παρελθυσιν, ἀλλὰ τσαοῦτον ἦν ἀποθέων ἐκείνων ὥστε τὸν Μωάμεθ αὐτὸν ἐτέρῳ ἀγγέλῳ παραδοῦναι, ὁ δ' αὖ ἐτέρῳ καὶ ἐφεξῆς ἄλλῳ, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὸν Θεὸν καὶ συντυχεῖν ἀλλήλοις, ἔτι μὴ μόνον μείζονα πάντων ἐκείνων δεικνύειν ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχόμενον. Ἐγὼ λέγειν πέρι τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ Θεοῦ οὐρανοῦ. Αὐτὸν δὲ ὑπερναθεῖναι καὶ τοῦ ἁέδδου, καὶ ἀπελθεῖν μέχρι καὶ τοῦ Θεοῦ, ὁμιλῆσαι τε αὐτῷ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελθεῖν καὶ καταλθεῖν ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ, ὡς εἴρηται, καὶ συντυχεῖν τῷ Μωῦσῃ, συμβουλευσά τε αὐτὸν τούτῳ ἐπαναστραφέντα παρακαλέσαι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ γενέσθαι κουφοτέραν τὴν εὐχὴν ὡς ἀδυνατῶς ἔχοντος πρὸς αὐτήν· καὶ δεξαμένου τούτου τὴν βουλὴν ἐπαναστραφῆναι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ζητῆσαι τὸ περὶ τούτου, καὶ προσδεχθῆναι τὴν ζήτησιν αὐτοῦ καὶ γενέσθαι ἐλαφροτέρα τὴν εὐχὴν. Καὶ αὖ τοῦ Μωῦσῆος ἀναγκάσαντος αὐτὸν αὖθις ἐπαναστραφῆναι ὡς πεντάκις πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ πάλιν γενέσθαι πολλῶν ἐλάττω τὴν εὐχὴν. Καὶ μὴ ἀρκεσθίεντα τὸν Μωῦσῆν εἰπεῖν καὶ αὖθις ἵνα ἐπαναστραφῆ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ αἰτήσῃ συγγνωμονεστέρα γενέσθαι τὴν εὐχὴν. Οὐ κτείνανσεν, ἀλλὰ καὶ καταλθεῖν εἰς τὸ Μπαράκ καὶ ἐλαύνειν, ὡς ἂν ἔλθῃ ἔνθα ἦν πρότερον. Σκόπει

Qui igitur unius angeli conspectum non tulit, quomodo tot angelorum splendorem spectare poterit, aut examinare et meliori tot eorum capita et quae in oribus eorum inestant linguas, et vero varias vicissitudines proprietatesque hymnorum Dei? At enim non solum Gabriele majorem se esse dicit, sed etiam omnibus illis, ad quos Gabrieli patebat aditus, cum is ta te illis inferior esset, Mohammedes ab eo alii, et ab hoc rursus tertio, et sic deinceps reliquis traderetur, et ita ad Deum intraret et cum eo colloqueretur: quin imo se non solum majorem esse angelis, sed etiam pro iisdem precatum esse affirmat. Omitto dicere de magno illo, qui Deum vidit, Moyse, quem se in quarto caelo invenisse narrat; ipsum autem etiam ultra septimum ascendisse et processisse usque ad Deum cumque eo collocatum esse; deinde exiisse et descendisse ad quartum caelum, ut commemoravimus, et convenisse ibi Moysem, qui sibi suaserit, ut reversus Deum super populo precaretur, ad levandum eum precibus, quippe ad quas faciendas non valeret populus; itaque, probato eo consilio, ad Deum redisse et, de ea re precatum, voti compotem factum esse, precesque immunitas esse; ac Moyse deus cogente, redisse ad Deum quater deinceps, semperque multo faciliores factas esse preces. At ne sic quidem satis habuisse Moysem, sed rursus suasisse, ut ad Deum rediret, ad remissionem precum rogandam; ipsum autem non consensisse, sed ad Barac descendisse et avectum esse, donec re-

αὖν ψεῦδος πάσης ἀγνοσίῃ μεμαστωμένον. Τὸν Θεὸν ὄντινα ὁμολογεῖ αὐτῷ; ὁ Μωάμεθ ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ἐν σώματι δεικνύει καὶ οὐκ ἀσίματον· τὸ γὰρ Θεὸν ἀσώματον, ἀποσὸν τε καὶ μὴ ἔχον μέγεθος, οὐδὲ ἐν εἴδει περιγραφτόν· τὸ δὲ οὕτως ἔχον τὰ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ φύσει πῶς ἂν ἐκ μερῶν; εἰ γὰρ τις δοιή τοῦτο ὑπάρχειν, πῶς νοηθήσεται ἀσώματον; τὸ γὰρ ἐν σχήματι ὂν πάντως καὶ ἐν ποσῷ καὶ ἐν τόπῳ, καὶ ἐξ ἀνάγκης περιγραφτόν. Ταῦτα δὲ σωματικά. Καὶ τὰ τοῦ σώματος ἴδια πῶς ἂν ἐπὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀσωμάτου φύσεως τοῦ Θεοῦ λογισηταί τις διανοίας μέτοχος ὂν; καὶ ὁ μὲν πατριάρχης Ἀβραάμ ἐν τῇ πάλαι Θεοφανείᾳ γῆν καὶ σποδὸν ἑαυτὸν ἐλογίσατο καὶ ἐκάλεσε τὸν δὲ Δαυιδῆ τοῦ τοιούτου καὶ τσαοῦτου, ἀγγελον ἰδόντος, ἐστράφη ἡ δόξα αὐτοῦ εἰς διαφθοράν, τούτ' ἐστὶ, παρὰ βραχὺ ἀπεβάλλετο τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν· ὁ μὲν Δαυιδῆ φησιν «Ὁ ἐπιθλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν.» Ὁ δὲ Μωάμεθ, τὰς ἀγγελικὰς πάσας ὑπερναθεῖς δυνάμεις, ἀμέσως τῷ Θεῷ προσωμίλησε **365** καὶ ὑπὲρ ἀγγέλων καὶ παντὸς τοῦ κόσμου δεήσεις ἐποίησε καὶ τῆς εὐχῆς οὐκ ἀπέτυχεν. Ἐγὼ δὲ ἀπορῶ πῶς οὐκ ἔφη τολμήσας ὁ αὐθάδης οὗτος καὶ ἀλαζών δεῖ κατέλαθε τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν ὡς περ αὐτῷ ὁ Θεὸς οἶδεν αὐτήν. Ἀλλ' ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκτελάσεται αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.

Ἐτι οὐκ ἠδύνατο ὁ Θεὸς γινώσκειν τὴν δυνάμιν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν

disset in eum locum, in quo ante fulisset. En jam mendacium omni inscitia repletum. Quem ipse Mohammedes fabricatorem caeli et terrae esse dicit Deum, eum corporeum esse ait, non incorporeum: cum tamen numen divinum non habeat corpus nec magnitudinem, nec figura describi possit. Ita autem natura sua comparatum Numer quomodo partibus constet? Hoc enim qui statuat, quomodo idem esse incorporeum dicat? Nam quidcunque figuram habet, magnitudinem et ambitum habet et necessario describi potest. Hæc autem corporea sunt. Corporis proprietates autem quomodo qui rationis non expertus est in divinam illam et incorpoream naturam Dei transferat? Abrahamus quidem patriarcha in vetusto illo adventu Dei terram et cinerem se existimavit appellavitque, et cum Daniel, talis ac tantus vir, angelum videret, mens ejus in perniciem versa est, hoc est non multum aberat, quin vitam amitteret; atque David dicit «qui terram prospicit et tremefacit.» Sed Mohammedes, omnes angelicas vires superans, nemine intercedente, Deum convenit, et super angelis et universo mundo preces fecit, nec non compos factus est voti. Equidem miror, quod petulans iste nebulo non ausus est affirmare, perspexisse se Dei naturam, quemadmodum eam ipse Deus noverit. Verum qui in caelis habitat, irridebit ipsum et assecias ejus, atque ludibrio eos habebit Dominus.

Deinde Deus ignorabat vires populi, legemque imposuit cervici ejus, quam ferre non possent. At

νόμον ἔν οὐκ ἠδύναντο βαστάζειν. Καὶ πῶς Θεός, ὅς οὐ γινώσκει τὰ ποιήματα αὐτοῦ μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ; Εἰ δὲ Θεός ὢν ἀληθής καὶ τὰ πάντα γινώσκων πρὶν τῆς γενέσεως αὐτῶν ἔδωκε νόμον μὲν ἀτελή διὰ τοῦ Μωϋσέως διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν, τέλειον δὲ τὸν δὲ τῶν Εὐαγγελίου, πῶς τὸ εἰλεῖον ὡσπερ ἀγνοῶν ἢ μεταμεληθεὶς εἰς τὸ ἀτελὲς πάλιν κατήγγχε; Τὸ γὰρ τέλειον οὕτως ἐστὶ τέλειον, εἴπερ οὕτε ἑλλειπὲς ἐστὶν οὕτε περιστῶν καὶ παρέλκων, ὡσπερ τὸ Εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ ἢ ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωϋσῆθ τέλειον καὶ ἀληθὲς καὶ ἅγιον καὶ σωτηρίαν καὶ ὁδηγίαν ἀποκαλεῖ. Οἱ δὲ τοῦ τοιοῦτου Μωϋσέως ἀκόλουθοι, δικαιουότες τὸν ἀσεβῆ, λέγουσιν ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς ἐδίδαξε μεγάλα καὶ ἀδύνατα· τίς γὰρ δύναται ἀγαπᾶν τὴν πλησίον ὡς ἑαυτὸν καὶ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης αὐτοῦ τῆς καρδίας; Τίς δύναται ὑπὲρ τῶν διωκόντων καὶ συκοφαντούντων εὐχεσθαι; Τίς δύναται ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ; καὶ τὰ ἕτερα. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Μωϋσῆθ καὶ τὸ κοράν συγκαταβάσεως ἕνεκεν. Ἴνα βραδίως πληρῶσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν νόμον πρὸς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν. Εἴπερ γοῦν οὐκ ἀναφαίνεται ὁ Χριστὸς Θεός καὶ Θεοῦ Υἱός, ἀλλ' οὕτως ἀπλῶς ἄνθρωπος ὡς ὁ Μωϋσῆς, ἐδεόμεθα ἂν τινοῦ ἀποδείξεων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν· ἐπεὶ δὲ Θεὸς ἀληθὴς τρανῶς ἀναφαίνεται, περιστῶν ἕρημαι δοῦναι ὅπως ἀπολογίαν περὶ τούτου· ὡς γὰρ Θεός καὶ ποιητής, οἶδε τὴν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ δύναμιν. Ἀλλ' ὅμως ἴδωμεν καὶ ἐκ τῶν τοῦ Μωϋσέως λόγων τὸ ἀποπν. Αὐτός ἐστιν ὁ μαρτυρῶν καὶ λέγων ὅτι ὁ Χριστὸς Λόγος Θεοῦ ἐστὶ καὶ ψυχὴ

quomodo Deus sit, qui haud noverit opus suum nec operis sui vires? Si Deus verus et qui omnia nosset, antequam fierent, legem imperfectam per Moysen propter imbecillitatem hominum, perfectam autem per Evangelium edidit, quomodo perfectam hanc quasi oblitus et negligens rursus in imperfectam converterit? Perfectum enim est, quidquid nec mancum, nec nimium est, quale sane Evangelium esse constat. Adeo ipse Mohammedes Evangelium perfectum, verum, sanctum, et salutem et viam vite appellat. Mohammedis aeseclae autem, quo impium hunc hominem defendant, aiunt, Christum magna et majora, quam praestari possint, praecipisse. Quis enim alium ut seipsum, et Deum ex omni animo diligat? Quis pro iis qui nos insectantur et calumniantur, precetur? Quis inimicos amet? et quae alia hujus generis sunt. Itaque Deum Mohammedem et Coranem ob indulgentiam misisse, quo facilius homines legi ad salutem suam satisfaciant. Si Christus non esset manifesto Deus et Dei Filius, sed simpliciter homo, sicut Moyses ille, forsan argumentis opus foret ad verum demonstrandum; sed cum eum revera Deum esse sit in confesso, omnino ejus causam agere supervacaneum esse arbitror. Nam ut Deus et creator vim operis sui novit, Sed videamus tamen in Mohammedis verbis quid insit ineptiarum. Ipse testatur ac dicit, Christum rationem Dei, et animam Dei, et

Θεοῦ ἐστὶ καὶ Πνεῦμα Θεοῦ. Καὶ εἰ Λόγος Θεοῦ ἐστὶ, πῶς παραλόγως ὁ τὰ πάντα εἰδὼς ἐποίησεν, Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐκ ἂν ποτε ἀγνοῶν εὐρίσκειται· οὕτε γὰρ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἐλάττω αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, οὕτε ὡς Λόγος αὐτοῦ. Καὶ εἰ ψυχὴ καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐστὶ, πῶς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ πνεύματα βίβρος ἐνήθηκε μὴ δυνάμενα φέρειν αὐτό; Ἐτι ὁ αὐτὸς φησι πρὸς τοὺς αὐτῷ ἀκολουθοῦντας ὅτι οὐδὲν εἰσὶν εἰ μὴ πληρῶσαι τὸν τε Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κοράν. Καὶ εἰ μὲν βάρβα καὶ ἀσάβαστακτα διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον, πῶς ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὕτω παραγγέλλει ὑμῖν, ὡς εἰ μὴ πληρῶσητε τὸν τε παλαιὸν νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, οὐδὲν ἔσται, τοῦτ' ἐστὶν εὐθεμία ὠφέλεια ἐστὶν ἂν ὑμῖν; Εἰ δὲ **367** τέλειον ἐστὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ὡσπερ καὶ ἐστὶ, ματαίως ἔρα δικαιουτε τὸ κοράν ὅτι συγκαταβάσεως χάριν ἐξεδόθη, καὶ ἀληθῶς καταφύεσθε τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, τέλειον εἶναι δεόμενον διορθώσεως.

Ἐτι δὲ εἰ ὁ Γαβριὴλ ἀναλάβετο αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, τίς χρεια ζώου, ἵνα ἀπὸ τοῦ Μακκῆ διακομίση αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ; Ἐτι τίς μετρήσει τὸ τῆς ὁδοῦ μήκος τὸ ἀπὸ τοῦ πρώτου οὐρανοῦ μέχρι τοῦ δευτέρου καὶ εὐρίων αὐτῶ πεντακοσίων ἐτῶν διάστημα ἀνήγγελε τῷ Μαχούματ; Ἐτι εἰ μὲν διὰ βημάτων ποδὸς ἐμετρήθη ταῦτ' τὸ διάστημα, πῶς περιπάτησε σῶμα πάχος ἔχον τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ὡς αὐτὸς τερατεύεται; Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, ἄγγελοι δὲ καὶ ψυχὰ ἀνέρχονται, πῶς τὰ ἀώματα σωματικῶ βήματι μετρεῖται

Spiritum Dei esse. Quodsi ratio Dei est, quomodo, qui cuncta novit, sine ratione egerit? in ratione Dei enim nulla omnino insectia inest. Neque enim ut Filius Dei minor est Deo ipso et Patre, neque ut ratio, ejus. Atque si anima et Spiritus Dei est, quomodo animis et spiritibus hominum onus imposuerit, quod ferre non possint? Idem aeseclis suis dicit, nihil eos esse, nisi legi Moisaicae, Evangelio et Coranisatisfaciant. Quodsi gravia et difficilia ad ferendum injungit Evangelium, quid magister vester ita vobis praecipit, nisi veteri legi et Evangelio satisfaciatis, vos nihil esse, hoc est nihil frugis habere? Deinde si perfectum est Evangelium, ut est sane, nequidquam Coranem ita tueri cogamini, ut enim indulgentiae causa editum esse dicatis, et omnino inepte de Christo Evangelio affirmatis, perfectam illud esse, cum correctione egeat.

Praeterea, si Gabriel eum humeris imposuit, quid bestia opus erat ad ferendum eum Meccahierosolyma? aut quis longitudinem viae a primo caelo ad secundum emensus, eam distantiam itineri quingentorum annorum parem esse reperit et Mohammedi nuntiavit? Nam si gradibus mensurata est ea distantia, quomodo corpus crassum ultra caela processit, ut ille hallucinatus? Quodsi hoc fieri non potuit, sed angeli et animae ascendunt, quomodo regiones super caelum sitas corporeis gradibus metiamur

τὰ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν, ἅτινα ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ δύ-
νανται διελθεῖν τὰ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν. ἀέρα λέγω καὶ
αἰθέρα καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια ; Ἐτι μὲν πῶς εἰς τὴν
ἀνάστασιν ἐδείχθη ἀγγέλων ἀναβιβάσαι αὐτὸν εἰς τοὺς
οὐρανοὺς, ἐν δὲ τῇ καταβάσει οὐδαμῶς, ἀλλὰ μόνον
τοῦ ζῶου Μπαρὰκι, ἵνα καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς τὸ
Μικαὶ διασώσῃται ; Καὶ τίς οὕτω παράφρων ὁ μὴ
τῶν τοιούτων καταγνησκῶς ;

Διὰ τοι τοῦτο πάντελως κωλύουσιν οἱ ἐκείνου
ἀκόλουθοι μετὰ τινων διαλέγεσθαι, τὸν Ἠλεγχον δαι-
λιῶντες ; οὐδὲ γὰρ **368** ἀγνοοῦντές εἰσι τὴν τοῦ
διδασκάλου αὐτῶν ματαιότητα. Ἄλλ' ὅμως κἀκεῖ-
νοι ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχουσιν. Οἱ μὲν
γὰρ τῷ τοῦ Θανάτου φόβῳ καὶ ἄκοντες ἔπονται, εἰ
δ' ἴσως ἀφόβως καὶ ἐν ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ ἐγένοντο, εὐθύς
Χριστιανοὶ ἐγένοντο ἦν ; οἱ δὲ τῇ πλάνῃ συναπαχθέν-
τες ὡς βεβαία καὶ ἀτήθη καὶ ὡς ὁμολογημένα ἔχουσι
τὰ τοῦ Μωάμεθ ψεύδη καὶ τερατεύματα ; οἱ δὲ οὐ
βούλονται ἀποστῆναι τῆς πατροπαραδότου πλάνης ;
οὐτῶν αἰθεῖ τῶν γονέων, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις τιθέασι
τὴν αἰτίαν τῆς πρὸς Θεὸν ἀπολογίας ; οἱ δὲ διὰ τὸ
ἀνετον καὶ ἐλεύθερον καὶ περὶ τὰς ἰδούσας ἐνδό-
σιμον οὐ βούλονται ἀποστῆναι τῆς πλάνης, ἀλλὰ τὴν
ἀκαθαρσίαν καὶ ματαίαν δίαιταν προαιροῦνται, γι-
νώσκοντες μὲν ὅτι οὐκ εἰσιν ἀπὸ Θεοῦ τὰ λεγό-
μενα, λέγουσι δ' ὅμως ἄντικρυς, ὡς προείρηται,
ὅτι Ὁθεὶς ἐπιτάων σου γινώσκαι οὐ βούλομαι. Καὶ διὰ
τοῦτο οὐδὲ παραχωροῦσιν ἀναγινώσκεσθαι τὴν θείαν
Γραφήν παρ' ἐκείνοις, ἵνα μὴ τὸ τοῦ διδασκάλου
αὐτῶν ψεῦδος εἰς Ἠλεγχον ἔλθῃ. Ἐν γὰρ τῷ κεφα-
λαίῳ τῷ Ἰωνᾷ οὕτω φησὶν, ὅτι κἂν ὁποῖός πετε

incorporea, quæ quidem tempore brevissimo es,
quæ infra cælum sunt, æra et æthera et his simi-
lia, transire possunt? Aut quid Mohametes angelis in
ascensu egebat, ut in cœla ab iis eveharetur, in
descensu non egebat, sed sola bestia Baræ usus est
ut Meccam rediret? Quis adeo stultus sit, qui hæc
improbanda esse non sentiat?

Caveat omnino hanc ob causam illius assectæ, ne
eum quousquam disputent, refutationem metuen-
tes. Neque enim ignorant magistri sui vanita-
tem. Nihilominus tamen minus ipsi inter se dissen-
tiant. Alii enim inviti metu mortis eum sequuntur,
quæ, si timore vacui et sui juris essent, statim
Christiani fierent; alii, errore obstricti, ut certa et
vera et probata venerantur mendacia et prodigia
Mohametis; alii a majoribus sibi traditos errores
propter verecundiam parentum relinquere non
audent, sed hos sibi ad Deum excusationi fore
confidunt; alii denique propter indulgentiam et
libertatem et veniam explendæ libidinis errorem
deserere recusant, atque impuram et vanam vitam
præcipiant, qui quæ docentur, divina non esse
probe sciunt, sed, ut dixi, liquido profitentur, viam
mandatorum Dei nosse se nolle. Eadem de causa
nec sacras Litteras legi permittunt, ne magistri
sui mendacia agnoscantur. In capite Jona enim di-
cit, quicumque Coranem impugnans deprehensatur,

Α φωραθείη ἀντιλέγων τῷ κορῶν, θάνατος ἔστω ἢ τι-
μιορία, μηδὲ πιστεύειν ἕτερον πλὴν αὐτοῦ· ἐν δὲ
τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἀμράμ φησι, « Μὴ πιστεύσητε
ἕτερον πλὴν τοῦ ἐπομένου τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ. »
Καίτοι γε τὸ Εὐαγγέλιον σωτηρίαν εἶναι λέγων καὶ
ὁδηγίαν, καὶ μηδὲν εἶναι τοῖς Σαρακηνοῖς μὴ πλη-
ρῶσαι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. Πάλιν δὲ ὁ
αὐτὸς **369** ὡσπερ ἐπιλαθόμενος τῶν ἑαυτοῦ λόγων
ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ φησὶν ὅτι Ἐμοὶ μὲν ὁ ἐμὸς
νόμος καὶ ὑμῖν ὁ ὑμῖτερος ; ὑμεῖς ἐλεύθεροί ἐστε
ἢ ἐγὼ πράττω, καὶ γὰρ ὢν ὑμεῖς. Ταῦτα γοῦν ἴδιόν
ἐστι τοῦ παρατετραμμένου νομοῦ, τὸ μὴ μόνον μετὰ
τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ἀσύμφωνον ταῦτον εὐρί-
σκεσθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν μηδέποτε συμφω-
νεῖν ; ὡσπερ καὶ ὁ παρὼν νόμος Μωάμεθ ἐν ὅλῳ τῷ
αὐτοῦ συγγράμματι. Τὰ δὲ τῶν Χριστιανῶν οὐχ
οὕτως, ἀλλὰ πᾶσα ἡ θεία Γραφή, ἢ τε παλαιὰ ἢ τε
νέα, μία ἐκάστη πρὸς ἑαυτὴν κατὰ πᾶσαν ἀκρίθειαν
συμφωνεῖ, καὶ αὐθις αἱ δύο ἑμοῦ κατὰ πάντα εὐ-
ρίσκονται τὰ αὐτὰ καὶ φρονούσαι καὶ λέγουσαι.
Καὶ εἰκότως ; ὁ γὰρ αὐτὸς Θεὸς ἐστὶν ὁ ποιητὴς καὶ
νομοδότης τῆς τε νέας καὶ παλαιᾶς. Ἐγὼ δὲ τάχα
ἂν μετὰ τὸ Ἠσαΐου καὶ Δαβὶδ τῶν προφητῶν εἶπον ;
« Ἴνα τί, Κύριε, ἰδοὺς ἀσεθῶν εὐδοοῦσαι ; » Καὶ ὅτι
ἑμοῦ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ἄλλ-
γον ἐξεχύθη τὰ διαθήματά σου ; ὅτι ἐξήλωσα ἐπὶ
τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεορῶν ; ὅτι οὐκ
ἐστὶν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν καὶ στερέωσις
ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν, ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσι
καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγοθήσονται. Διὰ τοῦτο
ἐκράτησαν αὐτοῦ ; ἢ ὑπερηφάνεια εἰς τέλος ; περιε-

eum morte multandum esse, nec oportere cuiquam,
nisi sibi, credi; idem in capite Amram dicit : « Ne-
mini credite, nisi qui legi nostre obtemperat. » Et
tamen Evangelium salutem et viam appellat, et Sara-
cenos, nisi legi et Evangelio satisfaciant, nihil agere
dicit. Rursus quasi oblitus, quæ ante dixisset, in
eodem capite, « Mihi, inquit, mea lex, vobis vestra
est; vos eorum, quæ ego facio, expertes estis, ego
eorum quæ vos facitis. » Nimirum insanæ men-
tis est, non solum cum bonis sapientibusque non
consentire, sed etiam secum pugnare, ut Moha-
metes hic in toto libro suo facit. Haud ea-
dem ratio Christianorum librorum est, sed om-
nis sacra Scriptura, tum vetus tum nova, non
solum pro se utraque accuratissime secum concor-
dat, sed etiam ambas partes prorsus inter se consen-
tientes et congruentes habet. Nimirum idem Deus
auctor et legislator novæ et veteris Scripturæ est.
Enimvero cum Isaia et Davide prophetis rogare,
« Quare, Domine, via impiorum sternitur? » atque
dicere possim, non mulum abfuisse, quin labarent
pedes mei et fallerer vestigio; invidisse me impiis,
cum viderem peccantium pacem; nullam cerni
improbationem in morte eorum nec firmitatem in
eorum flagellatione, eos terram hominum non
obnoxios esse, nec cum hominibus castigari.
Quapropter invasit eos postremum superbia atque

ἐλάλοτο ἀδικίαν καὶ ἀσίδεϊαν αὐτῶν. Ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στράτος ἡ ἀδικία αὐτῶν· διήλθεσαν εἰς διαθήκην καρδίας· διανοήθησαν καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ· ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν. Ἔθεντο εἰς οὐρανούς τὸ στόμα **370** αὐτῶν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν διήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ σὺν τῷ θεοπέτορι Δαβὶδ καὶ αὐτῆς κεκράξομαι ὅτι διὰ τῆς δουλοπότητος αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακὰ, Κύριε· κατέβαλες αὐτοῖς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι. Πῶς ἐγένοντο εἰς ἐρήμωσιν ἐξάκινα; Ἐξέλιπον, ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, ὡσεὶ ἐνώπιον ἐξεγειρομένου. Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουθενώσεις.

Ἐτι ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ λέγει ὁ Μωάμεθ ὅτι οἱ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσιν. Ὀριγένει αἰρετικῶ ἀκολουθῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ φησὶν ὅτι πολλοὶ τῶν δαιμόνων ἀκούσαντες τὸ τοῦ Μωάμεθ κερὰν ἀναγινωσκόμενον ἐπήνεσαν καὶ ἐθαύμασαν καὶ πιστεύσαντες αὐτῷ ἐσώθησαν· ἀλλὰ νῦν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καθολικῶς λέγει καὶ ἀποφάνεται ὅτι σωθῆναι μέλλουσιν οἱ δαίμονες. Ἐπερ γοῦν δύναται σωθῆναι εἰς καὶ μόνος ἐκ τοῦ τάγματος αὐτῶν, δύνανται σωθῆναι καὶ πάντες. Ἀλλ' ὡς περ πάντοτε αὐτὸς ἐκυτῷ ἀντιλέγει καὶ ἐναντιοῦται, οὕτως καὶ κατὰ τὸ παρὸν αὐτὸς καὶ οἱ ματ' αὐτοῦ κατὰ πάντα λέγουσι τὸ Εὐαγγέλιον τέλειον καὶ ἅγιον καὶ σωτήριον ὡς τοῦ Χριστοῦ λόγος, νῦν δ' ὡς καὶ πολλάκις ἐναντία τούτῳ καθόλου λέγουσιν. Ὁ γὰρ Χριστὸς οὕτως εἶρηκε πρὸς τοὺς τῆς γενένης ἀξίους· ἠορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις **371** αὐτοῦ. Ὁ τούτο τοίνυν εἰπὼν οὐδένα τῶν δαι-

cinxerunt se injustitia et impietate. Emanabit tanquam ex adipe injustitia eorum; processerunt ad componendos animos, meditati et locuti sunt in pravitate, iniquitatem verbis extulerunt; collocarunt in caelis os suum, et lingua eorum ad terram penetravit. At idem cum patre Dei Davide dicam: «Propter fraudes eorum immisisti iis mala, Domine: dejecisti eos dum se efforunt. Quam præcipientes dati sunt in miseriam! Defecerunt, perierunt injustitia sua, tanquam somnium expergiscentis. Defebis, Domine, in urbe tua imaginem eorum.»

Eodem capite Mohametes demones salvatum iri dicit, Origenem hæreticum secutus. Quod enim alio loco narrat, multos demones, qui Mohametis Coranem prælegi audirent, eum librum laudasse et admiratos esse, et fide ei habenda esse salvatos: nunc quidem non idem dicit, sed in universum docet, demones salvos fore. Si enim unus ex eorum ordine salvari potest, omnes salvari possunt. Sed sicut ubivis secum pugnat et dissentit, ita hic quoque. Nam cum ipse et asseclæ ejus Evangelium omnino perfectum, sanctum, et salutare esse dicant ut doctrinam Christi, nunc, ut sæpe, huic generali sententiæ contraria proferunt. Christus enim gehenna dignis ita edixit: «Abite hinc, execrandi, in ignem æternum paratum diabolo et angelis ejus.» Quod cum diceret, nullum dæmonum exe-

μόνων ἀφῆκεν ἐκτὸς τῆς κολάσεως. Καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ σεσωτημένος σὺν μετανοίᾳ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ αὐτὸς πυμβάλλει διὰ πράξεως εἰς τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν. Ἐπὶ γὰρ τοῦ σώματος οὐ δύναται ἄνθρωπος ποιῆσαι τὸ κατὰ βούλησιν ἦτοι τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς νόσον, ἢ ἐμπεσὼν οὐκ ἔχει ἐπ' ἐξουσίας ἐπανέλθειν εἰς τὴν προτέραν ὑγίειαν· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶς τις ἄνθρωπος ἐπ' ἐξουσίας ἔχει ἵνα μὴ ἀμάρτη, ὅπερ ἐστὶν ἀσθένεια ψυχῆς· ἀμαρτῶν δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ θέλησιν ἐστὶν ἵνα καὶ αὐθις ἀνακαλέσῃται ἐκυτῷ, καὶ μὴ μόνον εἰς τὴν προτέραν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς ἐπανέλθῃ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβῇ, καὶ ἢ σὺν τῇ μετανοίᾳ, ὡς εἶρηται, ποιῆσῃ καὶ ἔργα ἀξιόχρεα, ἢ κατὰ δεύτερον, ὡς φασὶ, πλοῦν μόνον μετανοῶν εὐρίσκονται. Καὶ ὁ πανάγαθος Θεὸς, ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων κλίνας τοὺς οὐρανούς καὶ κατελθὼν καὶ γεγονώς ἄνθρωπος, ἐκχέει τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶ μείζον πάσης πράξεως ἀγγέλων, τε καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀντὶ πασῶν ἀρετῶν τοῦτο λογίζεται, καὶ πρὸς ἐκυτὸν προκλαίεται αὐτοῦς καὶ φίλους αὐτοῦ καθίστησιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ διαβόλου ποῦ μετανοία; ποῦ ταπείνωσις; Ἢ γὰρ μετανοία ἐκ ταπεινώσεως γίνεται· πρότερον γὰρ καταγινώσκει τις ἐκυτοῦ ὡς κακῶς πράξαντος. Ἐπειτα μετανοεῖ ἀπ' οὗς ἤμαρτεν. Ὁ δὲ διάβολος τούναντίον στέργει μὲν τὴν ἀμαρτίαν ἣν ἤμαρτε καὶ τὸ κατὰ δύναμιν πράξενος καὶ συνεργῆς τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπωλείας εὐρίσκειται. Τίς γοῦν κοινωνία Θεῷ καὶ διαβόλῳ; **372** Ἀρα ματαίως ἐλάλησεν ὁ Μωάμεθ, εἰπὼν ὅτι δύνανται σωθῆναι οἱ δαίμονες.

mit de pena. Nec immerito. Nam qui propter poenitentiam salvatur, factis suis pro vitiis confert ad salutem obtinendam. Corpore enim homo facere, quod vult, non potest, velut a morbo sibi cavere, aut, postquam incidit in morbum, pristinam valetudinem ad arbitrium recuperare; contra animo omni homini licet ac concessum est peccatum vitare, qui morbus animi est, aut, si peccavit, revocare se et non solum recuperare pristinam animi valetudinem, sed etiam longe firmiterem sibi parare, atque aut cum poenitentia, ut dixi, opera salutaria edere, aut solam viam, ut aiunt, poenitentiae tenere. Deus optimus enim, qui ob salutem hominum, relicto caelo, in terram descendit et homo factus est, misericordiam suam, quæ omnibus angelorum hominumque factis major est et par habetur cunctis virtutibus, effundit, eos ad se invitat et amicos sibi facit. At ubinam in diabolo poenitentia? Ubinam submissus animus? Poenitentia enim animi non nisi submissi est. Nam prius aliquis quod male fecerit, se accusat, deinde cum poenitet eorum quæ fecit. Sed diabolus amat potius peccatum, quod commisit, et pro viribus adjuvat perniciem hominum. Quæ igitur diabolo cum Deo communicio? Ergo temere Mohametes loquitur, cum demones salvari posse dicit.

Ἐτι ὁ αὐτὸς Μωάμεθ φησὶ περὶ τοῦ κοράν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων οὐδ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ γινώσκει τὴν τούτου ἐξήγησιν, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ Θεός. Καὶ εἰ τοῦτό ἐστιν ἀλήθεια, ποῖα ἐστὶν ἡ τοῦ κοράν ὠφέλεια; Ἴσως γὰρ οὕτως ἠδύνατο ὠφελησαί, εἴπερ ἐγένωσκον τὰ κατὰ Θεοῦ λεγόμενα· ἐπεὶ δ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ εὐρίσκειται μαρτυρῶν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει τὰ ἐν τῷ κοράν λεγόμενα, τίς ἢ τούτου ὠφέλεια; Πάντως οὐδεμία. Καὶ τίς μείζων ἄλλη ἀπόδειξις ὅτι οὐκ ἐστὶν ἀπὸ Θεοῦ ὁ κατὰ τοῦ Μωάμεθ δοθεὶς νόμος; Οὐ γὰρ δὴ ματαίως νομοθετεῖ ὁ Θεός. Ἰδοὺ τοίνυν καταφανές ἐστὶ τὸ κοράν, ὅτι οὐκ ἐστὶν κατὰ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνάπλασμα ἐστὶ διανοίας αὐτοῦ τοῦ κακοδαίμονος. Καὶ πρόδηλον ἐξ αὐτοῦ τοῦ κοράν, ὅτι εἴτε τῇ παλαιᾷ Ἰσραφὴ συμφωνεῖ οὔτε τῇ νέᾳ Διαθήκῃ, καίτοι γε ὁμολογοῦντος τοῦ Μωάμεθ ὅτι ἅγιοι καὶ καλά εἰσιν αἱ Ἰσραφὴ, καὶ ὅτι οὐδὲν εἰσιν οἱ ἐκείνου ἀκόλουθοι εἰ μὴ πληρῶσαιεν τὸν τε νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐτι σχεδὸν δι' ἑλοῦ αὐτὸς ἐκυτῶ ἐστὶν ἀντιλέγων. Ἐτι οὐδὲν θαῦμα ἐποίησεν εἰς πίστιωσιν τῶν λεγομένων. Ἐτι ὁμολογούμενα ψεύδη περιέχει, ὅπερ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ἀλλότριον πίνθη. Ἐτι βίβιον ἐστὶ καὶ καταλύει τὸ αὐτεξούσιον, ὅπερ οὐδέ ποτε ὁ Θεὸς ἀνέτραψεν. Ἐτι παντελῶς ἐστὶν ἀτακτον, καὶ τὸ ἀτακτον μακρὰν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐστὶν ὁ Θεὸς ἀταξίας Θεός. Ἐτι πονηρὸν **373** ἀναφαίνεται· καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ πάσης ἐπέκεινα εὐθύτητος καὶ ἀπλότητος; Ἐτι πεπλασμένας καὶ τερατώδεις θεωρίας περιέχει· καὶ πῶς τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ τοῦ ποιητοῦ καὶ δοτῆρος τῆς ἀληθείας; Τὸ δὲ πάν-

των τῶν κακῶν ἔσχατον καὶ πρῶτον, ὅτι παρὰ δαίμονος ἐξεδόθη τὸ τοιοῦτον κοράν, καὶν καὶ τὸν Θεὸν διαβάλλοντες λέγωσιν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐδόθη.

Θαυμάζω γὰρ ἐγώ γε καὶ λίαν ἐκπλήττομαι πῶς τὸν Χριστὸν ἀφέντες οἱ τάλανες ἠκολούθησαν τῷ Μωάμεθ. Αὐτὸς καὶ γὰρ ὁ τοῦ Μωάμεθ νόμος, τοῦτ' ἐστὶ τὸ κοράν, αὐτὸ τοῦτό φησιν ὅτι δι' ἀγγέλου εὐηγγελίσθη τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ διὰ Πνεύματος ἁγίου ἠγιασθη καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ συνελήφθη, ἀλλ' οὐ φύσει ἐνεργεία, καὶ ἐκ παρθένου ἀγιωτάτης καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας γυναῖκας καθαρᾶς γεννηθῆναι· ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Αἰνεσάν φησιν· «Ὁ ἐταῖροι τῆς βίβλου (τοῦτ' ἐστὶν οἱ πιστοί), μὴ λέγετε περὶ τοῦ Θεοῦ πλὴν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς υἱὸς ἐστὶ τῆς Μαρίας καὶ ἀπόστολος Θεοῦ καὶ Λόγος Θεοῦ, ὃν ἐν αὐτῇ ἔθηκε διὰ Πνεύματος τοῦ ἁγίου.» Ἰδοὺ γοῦν Θεὸν ὀνομάσας καὶ Λόγον Θεοῦ καὶ Πνεῦμα ἅμιον τὴν τρισυπόστατον Τριάδα ὁ ἄθλιος οὐκ ἠνοιξε τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν τὸ φῶς τῆς Τριάδος. Καὶ εἰκότως· ὡσπερ γὰρ τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς εὐρισκόμενα **374** ἐμβρυα πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν ζῶν μὲν ἔχουσιν, ἀνωφελῆ δὲ καὶ ἀνόητον, καὶ ψυχὴν μὴ δυναμένην διακρίναι τὸ κρεῖττον τοῦ χείρονος, τῇ παρὰ καιρὸν γεννηθέντα οὐκ εἰσιν ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐκτρώματα καὶ ἀμβλώματα, οὕτω καὶ πᾶς ἀσεβῆς ὁ μὴ ἀναγεννηθεὶς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, τοῦτ' ἐστὶ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὸ οὐράνιον φῶς καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο μύσας τοὺς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς ὁ μάταιος σκοτεινὸς ἀναπελείφθη

Idem Mohametes affirmat, Coranem nullum hominem interpretari posse, ne ipsum Mohametem quidem, sed solum Deum. Quod si verum est, quæ tandem est utilitas Coranis? Fortasse utilis esse posset, si intelligerent homines a Deo tradita; sed cum Mohametes ipse testetur, nullum hominem intelligere, quæ in Corane doceantur, quænam possit istius utilitas esse? Profecto nulla omnino. Quod autem gravius documentum est, quo probetur, Deum non esse legis a Mohamete constitutæ auctorem? Neque enim nequidquam Deus leges sancit. Manifestum est igitur, Coranem non esse a Deo repetendum, sed potius opus sapientiæ ipsius Sathanæ esse; atque ex ipso corane perspicuum est, eum nec cum vetere Scriptura, nec cum Novo Testamento congruere, eum tamen consentiat Mohametes, eas Litteras sacras et pulchras esse, nec quidquam agere assecras suos, nisi legi et Evangelio satisfaciant. Accedit, ut pene ubivis sibi repugnet; ut nullum miraculum ediderit ad fidem dictis parandam; ut liber iste manifesta mendacia contineat, id quod a Deo prorsus alienum est; ut violentus sit et libertatem tollat, quam Deus nunquam evertit; ut perturbationis plenus sit, quæ a Deo longe abest, quandoquidem Deus non est perturbationis Deus; ut pravus sit, cum Deus omni sit aequitate et iustitia superior; ut itinera stultitia et prodigiosa

continet, cum Deus sit omnis veritatis auctor. Quorum malorum omnium primum et postremum est, quod a dæmone editus est coran iste, quæcumque cum a Deo editum esse dicant Deum calumniantes.

Miror equidem et admodum stupeo, quod, Christo relicto, miser isti Mohametem secuti sint. In ipsa enim Mohametis lege, hoc est Corane docetur, Christum per angelum Matri Jesu prænuntiatum, per Spiritum sanctum sanctificatum, vi divina, non naturali, conceptum, et e virgine sanctissima et præ omnibus feminis pura natum esse. Capite *Ænesan* enim dicit: «Socii Scripturæ (hoc est, fideles), ne dicatis nisi verum de Deo, Jesum Christum Filium Mariæ et legatum et Verbum Dei esse, quem in ea collocavit per Spiritum sanctum.» Itaque miser iste, cum Deum appellaret et Verbum Dei et Spiritum sanctum, hoc est sanctam Trinitatem, non aperuit tamen oculos mentis ad videndum lumen Trinitatis. Nimirum sicut in ventre matris fetus immaturus vitam quidem, sed inutilem et sui nesciam, atque mentem, utrum melius, utrum pejus sit, non discernentem habent, aut, ante tempus editi, non homines, sed partus præposterii vel abortus sunt, ita quisquis impius per aquam et spiritum, hoc est sanctum baptismum, non regeneratus, celestis lumen et veritatem aspiciere nequit; et propterea, clausis oculis mentis, nebula iste occæ-

ὡς ὁ πατήρ αὐτοῦ ὁ διάβολος. Περὶ γὰρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συνεχῶς ἐν τῷ κοράν μνησθῆναι. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐμπιά ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ οὐ περὶ τῆς Μαρίας ἐνεφυσήσαμεν αὐτῇ ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Καὶ πάντως οὐ δύναται εἰπεῖν ἔτι περὶ ἀγγέλου εἶπε τοῦτο ὁ Θεός. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ τοιαῦτα· περὶ δὲ τοῦ Μωάμεθ οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν, ἀλλ' ὅτι ἦν ὄρφανός καὶ πλανητής ὑπὸ Θεοῦ συναχθεὶς. Ἔτι τὸν Χριστὸν Λόγον Θεοῦ ὀνομάζει, ὡς εἴρηται, καὶ ψυχὴν Θεοῦ καὶ προφήτην πάντων τῶν προφητῶν μέγιστον, τὸν δὲ Μωάμεθ οὕτως μόνον προφήτην ἀπλῶς. Ἔτι τὸν Χριστὸν ἐκ τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ ὁμολογοῦσιν εἶναι τοῦ ὄχροντος τῆς ἐπαγγελίας· ὁ δὲ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ἰσμαὴλ ἔστιν, ὅστις ἐξεβλήθη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῆς παιδίσκης Ἄγαρ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀβραάμ. Ἔτι ὁ Χριστὸς οὐδέ ποτε ἐποίησεν ἁμαρτίαν (Λόγος γὰρ Θεοῦ καὶ Πνεῦμα 375 Θεοῦ οὐ δύναται πλανηθῆναι), ὁ δὲ Μωάμεθ εἰδωλολάτρης ἐγένετο καὶ φρονεὺς καὶ ἔρπαξ καὶ ἀσελγής, καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἁμαρτήμασιν ἐνοχος ἐγένετο, ἐφ' οἷς ὁ Θεός, ὡς φασιν, αὐτὸν συνεπάθησεν. Ἔτι ὁ Χριστὸς φρικτὰ καὶ ἐξαισια πεποίηκε θαύματα, ὡς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλμαϊδῇ μεμαρτύρηται ὅτι ὁ Χριστὸς τυφλοὺς ἐφώτισε, λεπροὺς ἐκαθάρισε, νεκροὺς ἀνέστησε καὶ ἄλλα πολλὰ εἰργάσατο· ὁ δὲ Μωάμεθ οὐδὲν θαῦμα πεποίηκε κατὰ τὸ κοράν, ἀλλ' ἤ μόνον τὸ τῆς σελήνης, ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος ἀντικρὺς, καὶ ἑτερά τινε ἀισχρὰ, ἅπερ καὶ παρεσιωπήθησαν καὶ τῇ αἰγῇ παρεδόθησαν διὰ τὸ λίαν θύσσημον. Ἔτι κατὰ μὲν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ὁ

status mansit, ut pater ejus diabolus. Sancti Spiritus enim in Corane perpetuo mentionem facit. Capite Empia enim nomine Dei de Maria dicit: « Inspiravimus ei per Spiritum sanctum. » Profecto enim dicere non potest, de angelo hoc Deum dicere. Hæc igitur de Christo prædicat; de Mohamede nihil ejusmodi, sed orbem eum fuisse et vagum hominem a Deo compulsum. Idem Christum Verbum Dei appellat, ut diximus, et animam Dei et prophetam omnium prophetarum maximum, Mohamedem autem simpliciter prophetam. Deinde Christum ab Abrahamo, Isaac et Jacobo, quibus promissa data erant, genus ducere consentiunt; Mohamedes autem ex Ismaelis posteris est, qui cum matre sua, Agar ancilla, ab Abrahamo domo ejectus est. Christus nunquam peccavit (tam Verbum Dei et Spiritus Dei non potest peccare), sed Mohamedes idololatra, homicida, pseudo, libidinosus, multisque aliis vitis obnoxius erat, ob quæ cum Deus, ut aiunt, miseratus est. Christus stupefacta et eximia miracula edidit, sicut in capite Elmaida confirmatur, Christum cæcis visum restituisse, scabiosos purgasse, mortuos suscitasse, et multa alia fecisse. Contra Mohamedes nullum miraculum edidit secundum Coranem, præter unum illud de luna, quod manifestum mendacium est, et alia quedam turpia, quæ si non proposita sunt propter nimiam infamiam.

Χριστὸς ἐσταύρωται καὶ τέθνηκε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθύεται· κατὰ δὲ τὸ κοράν, ὡς δῆθεν τιμῶντες αὐτὸν, λέγουσιν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν, ἀνελήφθη δ' ὄμιος. Καὶ ἰδοὺ ὅσον ἀπὸ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἀληθείας καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Μωάμεθ ψευδολογίας ὁ Χριστὸς ζῶν ἀναφάνεται καὶ ὁμολογεῖται, ὁ δὲ Μωάμεθ οὕτως, ὡς πάντες αἱ τὰ ἐκείνου φρονεῦντες ὁμολογοῦσιν, ἀπέθανε καὶ οὐκ ἀνέστη. Καὶ τοῖων δια τὰυτα πάντα τὸν Χριστὸν ἔδει προσκυνεῖν καὶ μὴ τῷ Μωάμεθ ἀκολουθεῖν. Πῶς γὰρ ἔδει πιστευθῆναι τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια ἀνθρώπῳ ὁμοίῳ κατὰ πάντα τῷ δαίμονι; Καὶ εἰ βούλει, παραβάλλωμεν ἀμφοτέρους, καὶ γνωσόμεθα τὰ τούτων ἰδιώματα. Ὁ διάβολος ἐπηρμένος καὶ ἀλαζών, ὁ Μωάμεθ 376 ἐπηρμένος καὶ ἀλαζών· τίς γὰρ μείζων τοῦ Μωάμεθ, ὃς ὑπερνασθῆκε τοὺς οὐρανοὺς, ὡς αὐτὸς περὶ αὐτοῦ εἴρηκε, καὶ αὐτὰς πάσας τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις τῷ Θεῷ προτωμίλει, καὶ μεσίτης τῶν ἐπτακότων ἀγγέλων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου παντὸς προστάτης; Ὁ διάβολος ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ, καὶ ὁ Μωάμεθ τοὺς μὴ πειθομένους τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ θανάτῳ καταδίκασεν. Ὁ διάβολος ἀπατεῶν ἐστὶ, καὶ ὁ Μωάμεθ τὰς ἡδονὰς ἐνδοῦς καὶ ὡσπερ τι δόλεαρ ἐν ἀγκίστρῳ ἐνθεὶς τοὺς ἀναήτας πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκύσατο. Ὁ διάβολος ψεύστης ἐστίν, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον ὡς ὁ Μωάμεθ, καθὼς καὶ ἐν ἄλλῳ τῷ κοράν τρανῶς ἀναφαίνεται. Ὁ διάβολος ὑπουλόγος ἐστὶ· καὶ τίς ἄλλος ὡς Μωάμεθ τῇ ταπεινώσει ὑποκριθεὶς τὴν ὑψηλοφροσύνην ἠσπάσατο; Ὁ διάβολος σύμβουλος ἐστὶ τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ ὑπὲρ πάν-

Christus secundum Evangelium et revera cruci affixus, mortuus et sepultus est, surrexit, in caelum ascendit et a dextra Patris sedet; secundum Coranem autem, utpote eum venerantes, dicunt, eum non mortuum esse, sed tamen in caelum ascendisse. Itaque veritas Evangelii et mendacia Mohamedis testimonio sunt et consentiunt, Christum vivere; Mohamedes iste vero, ut omnes assecte ejus conveniant, mortuus est nec surrexit. Ob hæc omnia igitur Christum profiteri, non Mohamedem sequi debebant. Quis enim dicta Dei ab homine omnino demoni similino accipiat? Si placet, comparemus eos et cognoscamus utriusque proprietates. Diabolus elatus et nebulo; Mohamedes elatus et nebulo. Quis enim Mohamedem majorem, qui supra caela, ut ipse de se prædicat, et omnes angelos egressus Deum continet et angelis, qui peccaverant, divinam gratiam reconciliavit, quin etiam totius mundi patronus fuit? Diabolus homicida est; Mohamedes eos qui dogmatis suis non obtemperarent, morte multavit. Diabolus fraudulentus est; Mohamedes licentiam voluptatum faciens, quas quasi ut escam hamo affixit, imprudentes ad se perlevit. Diabolus roentax est, nec tantus tamen, quantus Mohamedes, quod toto Corane clare demonstratur. Diabolus subdolis est; quis autem pariter ac Mohamedes, humilitate occultans superbiam, blanditus est? Diabolus veti-

τας ὁ Μωάμεθ· οἶδεν γὰρ ὕγιες, οὐδὲν ἐμφέλιμον, οὐδὲν Θεῷ δεκτὸν, ἀλλὰ τὰ πάντα κατὰ τοῦ Θεοῦ νόμου ἐδίδαξεν. Ὁ διάβολος ἄθεός ἐστι, καὶ κατὰ πάντα ὅμοιος αὐτῷ ὁ τῆς ἀπωλείας υἱὸς ὁ Μωάμεθ· Θεὸν γὰρ προσκυνεῖ καὶ κηρύττει ὀλοσφαιρον καὶ φυγρότατον, Θεὸν προσκυνεῖ τὸν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα, μὴ νοήσας ὁ θεΐλαιος ὅτι εὐδία προσκυνεῖ καὶ εὐ Θεόν· ἡ γὰρ σφαῖρα εἶδος σώματος· ἐστὶ καὶ ἡ ψῦξις ποιότης σώματος. Τὸν δὲ Θεὸν εὐν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα οὐ προσκυνοῖ, ἀλλὰ σῶμα, οὔτε Θεὸν ἀσώματον καὶ ἀληθῆ, ἀλλὰ **377** Θεὸν προσκυνεῖ ὃν ὄνειροι τῶν ἀσεβῶν διαπλάττουσι. Γελαῖον γὰρ πάντως ἐστὶ δοξάζειν τινὲ ἥλιον φῶς μὴ ἔχοντα καὶ πηγὴν ἄνευ ὕδατος καὶ νοῦν λόγον μὴ ἔχοντα. Ὡς ἀπόλοιτο ὁ τοιοῦτος Θεός. Ὁ δὲ παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς Θεός ἐστις ἐστὶν, ὁ πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι πιστευόμενός τε καὶ προσκυνούμενος, μόνος ἐν Τριάδι καὶ Τριάς ἐν μονάδι ἀσυγχύτως ἐνούμενη καὶ ἀμερίστως διατρουμένη, μόνος ἡ αὐτὴ καὶ Τριάς παντοδύναμος, πατὴρ ἀναρχος οὐ μόνον ὡς ἄχρονος, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ πάντα τρόπον ἀναίτιος, μόνος οἰκία καὶ βίβλα καὶ πηγὴ τῆς ἐν Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης θεότητος· ὃς ἔλαος γίνεται ἡμῖν καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, προσθείλαις τῆς πανυπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ δεσποίνης Μαρίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

ζ'. Τίς γοῦν ἀντιλογία ἐστὶ περὶ τοῦ πλάσματος

torum suador est; idem præ omnibus Mohammedes, qui nihil salutare, nihil utile, nihil Deo acceptum, sed omnia legi divinæ contraria docuit. Diabolus impius est; omnino ei simillimus est pernicii filius Mohammedes. Deum enim adorat, quem globosum et frigidissimum appellat, Deum, qui nec generavit nec generatus est, adorare sibi visus, atque nescius, corpus, non Deum a se adorari. Globus enim species, frigus qualitas corporis est. Itaque non Deum, qui nec generavit nec generatus est, adorat, sed corpus adorat, nec Deum incorporeum et verum adorat, sed Deum, quem somnia impiorum confinxerunt. Prorsus ridiculum enim est, solem lucis, aut fontem aquæ, aut mentem rationis expertem cogitare. Quare pereat iste Deus. Sed Christianorum Deus unus est ante omnia et post omnia et in omnibus et supra omnia, in Patre, Filio et Spiritu sancto creditus et adoratus, unitas in Trinitate et Trinitas in unitate inmissa conjuncta, et individua separata, unitas eadem et Trinitas omnipotens, Pater initio carens, non solum quod tempore, sed etiam quod omnino causa non continetur, solus causa et radix et fons divinitatis Filio et Spiritui sancto insitæ: qui nobis et cunctis Christianis propitius sit die iudiciali, deprecante benedictissima domina nostra, Deipara et semper Virgine Maria et omnibus sanctis. Amen.

6. Quæ vero fabulæ istius de luna confictæ insul-

τῆς σελήνης: Ὅμως πᾶς τις ὁ ζητῶν τὴν ἀλήθειαν γινώσκει ὅτι τὰ θαύματα οὐ κατ' ἐπίδοξιν γίνονται, ἀλλὰ δι' ὀφέλιαν ψυχικὴν ἄρα καὶ σωματικὴν, ὡς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἢ διὰ χρῆσον, ὡς ἐπὶ τοῦ Μωυσαίου καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἀλλὰ πῶς ἐνήργησε τὸ τῆς σελήνης τοιοῦτον ἐξάνιστον θαῦμα; Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ εἰπὼν· ὅτι οὐκ ἔληθε διὰ θαυμάτων δοῦναί τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παιδεύεσθαι ἡμᾶς κατηγορεῖ ἡμῶν· ἐγὼ **378** δὲ, φησὶ, τούναντίον, ὅτι ἐπιμακρύμενος ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς παιδεύει αὐτό, ἀγάπης ἐνοπαρχούσης. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἑβραίων ἀληθῶς εἶπεν· οἱ γὰρ Ἑβραῖοι κατὰ κειρῶς ἔλαβον ἐργὴν ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀσυμπαθῆ· εἶχον καὶ γὰρ προφίτας δι' ὅλου τοῦ καιροῦ καὶ ἁγιασμόν καὶ ἱερωσύνην, παιδεύοντες μὲν αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ σωματικῶς, ψυχικῶς δὲ οὐ κατελιμπάνοντο. Μετὰ δὲ τὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν καὶ τὴ πάθος ἐγένετο παντελής εἰς αὐτοὺς ἐγκατάλειψις ψυχῶν τε καὶ σωματίων, εἰς αὐτοὺς λέγω τοὺς εὐθλόους.

ζ'. Ἐπὶ τὸ προκείμενον οὖν ἐπανέλθωμεν τῆς ἡμετέρας διηγήσεως τε καὶ ἱστορίας. Τῷ θέρει τοῦ 6962 ἔτους ἤρξατο φαίνεσθαι κομήτης ἐκ τῶν δυτικῶν μερῶν τοῦ ἀφ' ἐσπέρας ὀρίζοντος ἐκαστης, εὐθὺς μετὰ δύσιν ἡλίου, ῥομφαία τινὲ ἐσθικός, καὶ τῇ σελήνῃ πλησιάζας πανσελήνην εὐση ἐκλειψις κατὰ τύχην γέγονε κατὰ τὴν τάξιν καὶ κύκλον τῶν οὐρανίων φωστήρων, ὡς ἔθος. Τινὲς δὲ τὸν κομήτην ξιφοειδῆ ὄρωντες καὶ ἐκ τῶν ἑσπερίων κινούμενον καὶ πρὸς ἀνατολὰς τὴν κομήτην ποιοῦντα καὶ τῇ σελήνῃ πλησιάζαντα, καὶ τὸ σκότος τῆς ἐκλειψεως

sitas est? Nempe quicunque verum dicere cupit, scito, miracula non ostentandi causa, sed propter salutem animæ et corporis, ut a Christo, aut propter necessitatem, ut a Moysæ et Jesu, Navæ illie, fieri. Quid autem iste lunæ illud eximium miraculum edidit? Ipse enim dicit, non venisse se miraculis legem constitutum. Quin etiam nos, quod castigemur, accusat. Equilem, ait, contra dico, patrem illum, quem curæ habet, castigare, amoro commotum. Ac de Hebræis quidem recte dicit, Hebræi enim nonnunquam iram Dei experti sunt, neque tamen illam in misericordem. Baheliani enim perpetuo prophetas, sacra et sacerdotia, corpore a Deo castigati, sed anima non destituti. Post Christi autem supplicium et perpassionem secuta est perfecta eorum, id est contumacium, destitutio tum corporis tum animæ.

7. Redeamus jam ad res, in quibus nunc maxime versamur, enarrandas. Æstate anni 6962 in parte occidentali horizontis quotidie statim post occasum solis cometes romphææ similis apparere cœpit; qui cum prope lunam esset, pleno lumine splendorem, accidit, ut defectio lune fieret, secundum ordines et circuitum rerum cælestium, ut solet fieri. Quidam cum cometem gladio similem e regione occidentali orientem versus procedere et lunæ appropinquare viderent, comitis aspectu, et bras defectiois, existimabant.

ιδόντες, ἐνόησαν ὅτι ἡ κομήτης ὁ ξιφοειδής καὶ ἡ σκῆψις τῆς σελήνης οὕτως ἐηλοῖ, ὅτι μέλλουσιν ὁμοφωνῆσαι οἱ τῶν Ἰσπερτικῶν αὐθέντες Χριστιανοὶ ἐλθεῖν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ αὐτοὺς νокέσουσιν. Οἱ Τούρκοι δὲ θεωροῦντες καὶ αὐτοὶ εἰς φθῆον οὐκ ὀλίγον καὶ λογισμοὺς ἐπέπεσον. Ἀλλὰ καὶ αἱ νύκτες **379** ἐκεῖναι πανσέληνοι οὖσαι, οὐ διέλειπον ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καθ' ἐκάστην ἑσπέραν ἄχρι καὶ τῆς δευτέρας φυλακῆς τῆς νυκτός. Τῷ δὲ πρώτῳ σεισμοὶ τινες ἐλαφροὶ ἐγένοντο ἐπὶ ἡμέρας δέκα καὶ ὀκτώ. Καὶ καύσιον ἐν ἐκεῖναις ταῖς ἡμέραις οὐκ ὀλίγος ἦν.

Ἀλλὰ μέρος τι περὶ τῆς φύσεως τῶν κομητῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ ἀρκῶν ἦγουν κεραυνῶν καὶ σεισμοῦ καὶ στοιχείων διηγησώμεθα· καὶ ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν διελύσω πρὸς ὑμᾶς. Ἀκουτοῦ οὖν.

γ'. Κομήται λέγονται τὰ φαινόμενα ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἐκχυρόμενα, ἅπερ λέγουσιν εἰς ἀστρα· ἀλλ' οὐκ οἶδασιν τί λέγουσιν. Ἕτεροι δὲ λέγουσιν ὅτι δαιμόνιες εἰσιν, μὴ εἰδότες καὶ αὐτοὶ τί λέγουσι, καὶ σφικτερώς βλασφημοῦσιν. Ἀλλ' οὕτως ἀστρα εἰσιν οὕτε δαιμόνια πνεύματα· τὰ γὰρ δαιμόνια οὐκ εἰσι λαμπρὰ, ἀλλὰ ἐξοφωμένα καὶ ἀφανῆ τῆς ἀνθρωπίνης ὁψείας. Διὰ τοῦτο οἱ ταῦτα λαλοῦντες φλυαροῦσιν ἁμαρτάνοντες. Εἰ δὲ πάλιν ἀστρα εἰσὶ καὶ πίντοτε ἀπὸ αἰθέρος πίπτοντα ἦσαν. Ἐμμεν ὁ οὐρανὸς ἀνίστρος. Διὰ τοῦτο οὕτως ἀστρα εἰσιν οὕτε πονηρὰ πνεύματα, ἀλλὰ κομήται εἰσιν. Οἱ γὰρ κομήται τοιοῦτοιρόπιοι γίνονται. Τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ αἰθέρι εἰσερχομένων, τὸ λεπτότατον ἐπιφέροσιν τῆς γῆς ὑλοειδὲς πρὸς τὸ οὐράνιον πῦρ, καὶ

βιαζομένην ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἢ ὑλὴ οὐ κατέρχεται· εἰς οὐ αἰγῆσθ ὁ ἀνεμος. Καὶ τότε ἐκπίπτουσιν ὑλομανοῦντων τῶν ἀνέμων, **380** ἐκκεχυμένων λαυροειδῶς, ὡς ὑπὸ τοῦ πυρός τοῦ ἀνωθεν κατακαυόμενος ὁ ἀνεμος ὅν τῆ ὑλὴ λαυροειδῆς γίνεται· καὶ οὕτω γίνονται αἱ κομήται. Καὶ εἰ ἄρα τῷ κρύει ἐκπέσῃ ὁ πεπυρακτωμένος ἀνεμος, γίνεται πάλιν ἀχνύς καὶ σμίγεται τῷ ἁμῶν αὐτοῦ ἀέρι.

δ'. Ἡ ἀστραπή οὐκ ἐν ἑτέρῳ τρόπῳ γίνεται εἰ μὴ συναλλαττομένων τῶν ἀνέμων, καὶ τῶν νεφελῶν συγκρουομένων, ὡς βιαζομένων ὑπὸ τῶν ἀνέμων, γίνεται κτύπος, ἐν δὲ τῷ κτύπῳ συγκέχεται τὸ πῦρ παρὰ τοῦ οὐρανίου πυρός. Προτέρῳ δὲ ἡ βροντὴ τῆς ἀστραπῆς γίνεται· ἡμεῖς δὲ ἐξυτέρῳ ἔχοντες τὴν ὄρασιν διὰ τοῦτο πρῶτον θεωροῦμεν τὴν ἀστραπήν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀκούομεν τὴν βροντὴν, διότι βραδύτεραν τὴν ἀκοὴν ἔχομεν. Βλέπε· ἐν παραδείγματι ἀποδείξω σοι. Ἀπέχοντός σου τινος πόρρωθεν κόπτοντος ξύλου, βλέπεις αὐτοῦ τὴν ἀξίνην συγκρουομένην, καὶ οὕτω μετὰ μικρὸν τὸν κτύπον ἀκούεις.

ε'. Ἀνωθεν πρὸς τὸν αἰθέρα ἑπιλωμένον ὑπάρχει τὸ πῦρ ἐν ὅλῳ τῷ προσώπῳ τοῦ οὐρανοῦ· αὐτὸ γὰρ ἐστὶ τὸ τέταρτον στοιχεῖον, καὶ ἰσομερεῖ τῶν ἑτέρων τριῶν, ὡς μὴ ἰσαζομένων ὁ κόσμος ἀπόλατο ἔν· οἷδε γὰρ ὁ θεμιουργὸς πῦρ παρετκαύασεν αὐτά.

στ'. Ὁ μὲν κεραυνὸς οὕτω γίνεται. Συγκρουομένων τῶν **381** νεφελῶν γίνεται, ὡς περ προσέκομιν, κτύπος, καὶ μετὰ τὸν κτύπον γίνεται πῦρ. Τὸ δὲ πῦρ ἐκεῖνο ἐὰν τύχῃ καὶ συνουσιάζῃ μετὰ κομήτου, οὐ χλιαίνει ὡς αἱ κομήται, ἀλλὰ ἐπὶ γῆς ἐπισπέρχεται καὶ φθείρει· θανατοῖ καὶ ἀπικνοῖ,

obscuratam lunam significare, occidentales principes Christianos, conspiratione facta, adversus Turcas profecturos eosque devicturos esse. Atque Turca ipsi, ista cum viderent, in timorem haud levem sollicitudinemque inciderunt. Quia etiam, cum noctibus illis plena luna esset, fulgura et tonitrua non cessabant quavis vespere usque ad secundam vigiliam. Mane autem terra tremebat mediocre per dies octodecim. Astus solis per idem tempus haud levis erat.

Enimvero disseramus paucis de natura cometarum, fulgurum, tonitruum, fulminum, motuum terræ et elementorum. Docebo equidem pro viribus de his rebus. Audi igitur.

8. Comete dicuntur phenomena a terra in cœlo sublata, quos nonnulli astra appellant, nesciunt, qui et dicunt. Alii dæmones eos esse dicunt, qui et ipsi nesciunt, quid dicant, et graviter blasphemant. Dæmonia enim non clara, sed obscura sunt, nec humanis oculis cerni possunt. Quare istud qui dicunt, nugantur et peccant. Si autem astra essent e inde ab omni tempore caderent, cœlum non foret astris distinctum. Itaque neque astra, neque mali spiritus, sed comete sunt. Comete enim hoc modo nascuntur. Ventis supra terram et per aerem flantes tenuissimam terræ materiem ad igneam cœ-

lestem auferunt, nec descendit ea materies ventorum vi avecta, nisi dum silent venti. Tum excidunt ventis materie repleta et in speciem solis lautei effusa; quippe igne superiore inflammata ventus cum materie formam talis solis induit. Sic igitur comete nascuntur. Si in frigus ventus ignitus incidit, rursus obscurus fit et miscetur cum sui simili aere.

9. Fulgur hoc modo fit, ut luctantibus ventis, et nebulis ventorum vi collisis, fragor oritur, fragore autem ignis avellatur a cœlesti igne. Tonitruum autem prius fulgure fit; sed quoniam visum acriorem habemus, prius fulgur videmus, deinde audimus tonitruum, quia auditus lentior est. En tibi ejus rei documentum. Si quis procul a te ligna cœdit, vides asciam immissam, paulo post deamum sentium audis.

10. Sursum per æthera dispersus est ignis toto spatio cœli. Id enim quartum elementum est, cæteris tribus æquabile. Nam si æquabilia non essent, periret mundus. Atenam novit rerum auctor, quomodo ea constituerit.

11. Fulmen hoc modo fit. Nebulis collisis, fragor, ut ante dixi, et post eum fragorem ignis efficitur. Qui ignis cum cometa junctus, non calefacit, sicut comete, sed in terram delatus evertit: occidit ac

ἀλλ' οὐ καίτοι, ὡς λέγουσι τῶες. Καὶ οὕτως γίνεται ἡ φωνὴ, ἀστραπὴς ποιεῖ, θρονιάς τρανοῦσας καὶ φουδαρὴς ὥστε καὶ οἱ οὐρανοὶ σειοῦνται καὶ ἄγγυται· καὶ τῷ πυρὶ συννεοῦσαι καὶ καρυνεὸς ποιεῖ διὰ πυρός. Καὶ πάντας ὁ ἀήρ ἐκθροεῖ καὶ τριῖσται· τὴν θάλασσαν μεταταθεῖ καὶ ἐκ βοθρῶ ἀμπερήτου συνταράττει, καὶ πάντα κυμαίνει ἐν ἰξουσίᾳ πολλῇ· περικυκιοῖ τὴν γῆν· αὐτὸ γὰρ τὸ στοιχεῖον ἰσχυρότερον πάντως καὶ πολεμικὸν ὑπάρχει. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὁ σεισμὸς γίνεται καὶ πᾶσα ἡ κτίσις κινεῖται· ἡ γὰρ γῆ, ὡς εἴρηται, οὐ βιασάζεται ὑπὸ οὐδανός.

18'. Περὶ δὲ σεισμοῦ ἀκουσόν, καὶ ὅπου κατὰ βίβλαμιν δηλώσω ὑμῖν, ὅτι μετὰ καθαρᾶς ἀποδείξεως τοῦτο τὸ τοῦ Θεοῦ μέγα μυστήριον ἀποδείξει τὸ δύνάμει, ὅτι τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων καὶ προνοίας αὐτοῦ καὶ βάθος καὶ ὕψος τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐξυχνιάσαι ἀνθρωπίνη οὐ δύναται γλῶσσα, ἀλλ' οὐδὲ γνώσασαι ἐπ' αὐτὰ σινιεῖ, οὐδ' αὐτὸς ὁ θαυμαστός Παῦλος ἰσχύει ἐξυχνιᾶν τὰς ὁδοὺς Κυρίου· ἀλλ' ὡς εὐπλάγχνος ὢν οἰκτιρῶν καὶ πολυέλεος καὶ ἄπατιν σοφίαν καὶ τόνεστιν φιλανθρωπῶς τῷ τοῦ αὐτοῦ ἐχαρίκατο πλάσματι, οὕτω γνωρίζει ἡμῖν ὅτι πᾶσα κτίσις κινεῖται, ὡς προείπομεν, ὑπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἔν τῃ μὲν δὲ εἰσὶν εὐφροῆ, ὡς ἀσφρόδερα κουρίζοντα ἐν τῷ αἴθερι· ἀλλ' οὕτε ἀνωθεν ἐκλείπονται οὕτε κάτωθεν· ἀλλ' ὅπου οὐκ εἰσὶν οὐδὲ ἵστανται, οὐχ, ὡς λέγουσιν, οὐ φθάνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκείθεν δυνάμει αὐτοῦ ἐνεργοῦσιν. Ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ οὐκ ἔστι γῆ· ἀλλ' ὁ κενωρὸς αὐτῆς λαυραοῖός, γίνεται σὺν τῷ αἴερι, καὶ ἐκχεῖται πιπυρακτωμένος, καὶ ἔμφανης τῷ κόσμῳ τῷ κάτω φαίνεται. Ἐν δὲ τῇ γῆ οὐκ ἔστι πῦρ· ἀλλὰ τοῦ πυρός, αἱ δυνάμεις πολλακίς ἐπὶ γῆς ἐνεργοῦσιν. 382 Οὕτω δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ αἱ νεφέλαι αὐτὴ πρὸς οὐρανὸς ἀναγούσι. Γάγραπται γάρ ὅτι· καὶ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ὕδωρ ὑπάρχει· ἄλλο γὰρ τὸ ὑπερκόσμιον καὶ ἄλλο τὸ ἐν κόσμῳ φαινόμενον. Τοιοῦτοτρόπος ὁ ἀήρ ἰσχυρόν ἐστι στοιχεῖον, καὶ ἔνωθεν καὶ κάτωθεν ἐνεργεῖ πολλακίς καὶ σημαῖα καὶ τέρατα ποιεῖ. Ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς ἀνάγει νεφέλας σὺν ὕδατι πρὸς οὐ-

19'. Ὁ μὲν ἀήρ προτόκιστον πάντων ὑπάρχει στοιχεῖον, ἐπὶ δὲ τοῦ αἴερος τὸ ὕδωρ γεννᾶται· καὶ οὕτως αἴερος ἐξερρημένου ἐκ τοῦ στόματός σου καὶ ὑποπίπτοντος εἰς τὴν σὴν πλιτὴν γίνεται δροσία, ὡς ὑπὸ τεσσάρων στοιχείων καὶ ὁ ἄνθρωπος συντηρούμενος ὑπάρχει καὶ πᾶσα ἡ κτίσις. Τὸ δὲ ὕδωρ γόνυ ἀποτελεῖ. Ἐἰ βούλη, τοῦτο βῆν ἀληθῶς. Λάβε 383 ὕδωρ ἀπὸ βροχῆς καθαρὸν ἐν ὑελίῳ ὡδ' ἔχ, καὶ ἄρας αὐτὴ τὸ ὕδωρ εἰς ὅ ἔκλειπῃ, καὶ εὐραῖς γόνυ, ὡς εἴπομεν. Ὁ δὲ χεῦς γενοῦ λίθον καὶ σιδήρον καὶ πῦρ ἀποτελεῖ.

Ἐντιῦθα εἰπόντες τὴν τῶν στοιχείων καὶ ἄλλων τινῶν διήγησιν ἐν συνόβῃ, τὰ κῶν τὰ τῆς ἱματέρως ἱστορίας αἰθίς ἀγώμαθα.

20'. Τῷ αὐτῷ δὲ φθινοπώρῳ, τοῦ 384 ἔτους ἠγλανότι, τάλειο ἐπανέστησαν οἱ τῆς ἡελοποννήσου Ἀθηναῖται κατὰ τῶν δεσποτῶν καὶ αὐθάντων αὐτῶν, καὶ τὸν Καντακουζηνὸν Μανουὴλ δεσπότην τάχα ταπεινῆκασι, κερὶ οὗ οὐκ εἶδα τί εἰπῆν, πόθεν καὶ διὰ τί οὕτως ἐπεχειρήθη. Τῷ δὲ Δεκεμβρίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐλθόντος πάλιν τοῦ Ἀράρη υἱοῦ τοῦ Του-

deicit, nec urit tamen, ut nonnulli dicunt. Sic fulmen fit, quod vulgo ἀρχὴν appeilamus.

12. De motibus terrae jam anti, quos pro viribus explicare conabor, quandoquidem perfecta declaratione magnum hoc mysterium Dei explanare nequeo, quoniam judicio suo, providentiae et sapientiae divinae altitudinem nec lingua humana eoque nec mens perspicere potest ad eum ipse divus Paulus vias Domini investigare se non posse fateatur. Sed cum probenevolentia et misericordia sua omnem sapientiam et cognitionem benignè impertiverit creaturae suae, tum edocet nos, totum mundum, ut diximus, quatuor elementis contineri, quorum duo leviorasunt et versus caelum sublimia, uttamen nec supra nec infra plane deficiant; nec ubi constituta non sunt, eo non perveniunt, sed ibi quoque vim suam exercent. In caelo non est terra; sed pulvis speciem siliii laurei cum aere induti et ignitus effunditur et ex inferiore terra conspicitur. In terra non est ignis: sed vis ignis saepe in terra efficax est. Ita nec aqua in caelo est, sed tamen nebulae eo atollitur. Quod enim in sacris litteris est, etiam supra caela aquam esse, alia est supra mundum, alia in mundo aqua. Similiter aer validum elementum est, et tum supra tum infra vim suam exercent ac signa et prodigia efficit. Ex extrema terra nebulas cum aqua in caelum atollit, fulgura excitat et to-

nitrua acerrima et terribilla, ita ut etiam caela contremant et pertremant, atque, igni immixta, fulmina efficit. Ita aer omnes homines terret et turbat, mare cit et ex altitudine immensa concitat, cuncta agit vi ingenti, terram circumdat. Adeo id elementum validum et vehementis est. Ex hoc igitur motus terrae oriuntur, quibus universa natura concutitur. Terra enim, ut dictum est, a nemine portatur.

13. Aer primus ex elementis conditus est, ex aere autem aqua nata. Ita aere ex ore suo exente et adherente harbae, ros nascitur, quoniam a qualior elementis etiam homo cum universa natura compositus est. Aqua limam efficit: quod, si velis, ita experire. Collige aquam puram urna vitrea, et emitte eam, donec deficiat, atque invicem limam, ut diximus. Limus autem lapidem gignit et ferrum atque ignem creat.

In conspectu posita elementarum et aliarum quarumdam rerum natura, redeat jam, modo digressa est, narratio.

14. Eodem autumno, anni 6962, Albanitae Peloponnesii adversus despotas et principes suos manifestam moverunt seditionem et Manueleum Cantacuzenum despotam creaverunt, de quo non habeo dicere, unde et cur id egerit. Decembri ejusdem anni Amores, Turachanis illius, despotarum rogatu cum exercitu ad eos adjuvandos advenit: qui

ραχάνη μετὰ στρατοπέδου εἰς βοήθειαν τῶν δεσπο-
τῶν αἰτήσαι αὐτῶν, καὶ μικρὸν τι κακώσαντες τοὺς
Ἕλληνας, καὶ τὸν αἰχμάλωτον αὐτοῦ ἀδελφὸν γά-
ριν λαβῶν ἐπ' ἀνέστρεψιν. Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ καὶ μηνί
ἀνεῖλεν αὐτοχειρὶ τὴν φιλιππικὴν μου υἱὸν Ἰωάννην
ὁ ἀσεβέστατος καὶ ἀπηνέστατος ἀμνηστὴς, ὃς ὄνθ' ἐν
ἐυσεβείᾳ τὴν ἀθέμιτον σοδομίαν πράξει κατὰ τοῦ
παιδὸς χρόνῳ ἕντος δεκατεσσάρων καὶ μηνῶν ἑκτὴ
παρὰ ἡμέραν μίαν· κατὰ δὲ φρόνησιν καὶ ἡλικίαν
ὡσάν πλειόνων ἐτῶν ἦν. Οἱ μοι τῷ δυστυχῆ καὶ
ἀθλίῳ γενέτη! Τῷ αὐτῷ δὲ Δεκεμβρίῳ ἀπῆλθον κἀγὼ
εἰς τὸ Λεοντάριον καὶ τὸν δεσπότην κύρ Θωμά τὸν
πορφυρογέννητον προσεκύνησα· καὶ εἰς τὴν δουλο-
σύνην αὐτοῦ προσεδέξατό **384** με, καὶ τὸ χωρίον
τὴν Κερτέζην εὐηργέτησέ μοι ἀργυροδούλλῳ. Καὶ
πρὸς τοὺς δεσπότης Σερβίας τὸν συμπενοθερὸν καὶ **B**
γαμβρὸν αὐτοῦ ἠτοίμασεν ἀπελθεῖν με τῷ ἔαρι τοῦ
αὐτοῦ ἔτους διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκασίας δουλείας
ὠφελίμους ἀνά τούτων. Καὶ ἠτοίμασθαί παρεγενό-
μην εἰς Μολώνην, ἵνα διὰ πλουσίμου ἐκείθεν ἀπέλ-
θω εἰς Ἐπίδαυρον τῆς Ἰλλυρίας κἀκεῖθεν εἰς τὴν
Σερβίαν· καὶ ἐξακόπην τῆς ὁδοῦ διὰ τὴν γενομένην
σύγχυσιν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἕνεκεν τῆς φυγῆς τοῦ
γυναικαδέλφου τοῦ δεσποτῶν κύρ Θωμά, υἱοῦ Κεν-
τηρίωνος τοῦ πριγκίπου, ἀπὸ τῆς τοῦ Χλουμουτζίου
φυλακῆς. Ἐν τῷδε τῷ τοῦ καιροῦ διαλήμματι ὁ
ἀμνηστὴς ἀπῆλθεν κατὰ τῆς Σερβίας, καὶ τὸ Ὀμό-
βρυδον παρέλαθεν. Καὶ ἀπῆλθον ἐγὼ διὰ Θυλάσσης
εἰς τὴν Πάτραν, κἀκεῖθεν διὰ τῆς Βαστίτζας ἀπε-
θῶν πέραν εἰς Αἰτωλίαν, καὶ τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου
τοῦ ς' ἔτους ἐφθάσα εἰς τὴν Αἴνον, ἵνα καιρὸν **C**
τινα ἐκεῖσε διαβιβάσω ἀποκρύφως, ἕως οὗ ὁ ἀμνηστὴς

tamen, postquam admodum leviter afflixit Albanie-
sis, captivum fratrem præmii loco adeptus, rever-
sus est. Quo tempore et mense impiissimus et im-
manissimus Ameras dilectissimum mihi filium
Joannem sua manu jugulavit, cum turpiter eo abuti
vellet, annos quatuordecim et menses ad unum
diem octo nato, sed ad prudentiam longe majori.
Væ mihi misero et infelici patri! Eodem Decem-
bri ego Leontarium profectus despotam Thomam
porphyrogenitum salutavi, qui in servitium sui
me recepit et Certezam oppidulum cum bulla au-
rea mihi donavit. Idem me itineri ad despotas Ser-
viæ, affines suos, multis, idoneis et necessariis **D**
de causis vero ejusdem anni· faciendo destinavit.
Paratus ad iter Mothionem veni, navigio inde Epi-
daurum Illyricam et in Serviam profecturus. Sed
impeditus sum tumultu in Peloponneso iude exor-
to, quod frater uxoris Thomæ despotæ, filius Cen-
tationis principis, Chlomotza e custodia aufugerat.
Eodem tempore Ameras in Serviam profectus Ho-
mœbrydum cepit. Ego per mare Patram, atque inde
trans Bastizam in Aetoliam profectus, primo die
Septembris anni 6965 Aënum veni, ut laterem
ibi aliquantisper, donec Ameras per Sophiam re-
gionem Adrianopolim redisset et ego eodem abi-
rem ad familiares captivos redimendos. Cum Ame-

διὰ τοῦ τῆς Σοφίας μέρους ἐπαναστασίῃ εἰς Ἀν-
δριανούπολιν, καὶ ἐλεύσασμαι κἀγὼ, ἵνα τοὺς οἰκείους
μου αἰχμαλιωτισθέντας ἐξαγοράσω. Καὶ ἐλθόντος
τοῦ ἀμνηστῆ ἐν τῇ Ἀνδριανουπόλει παρεγενόμην κἀγὼ
ἐκείσε, καὶ παρὰ τοῦ πρώτου ἱπποκόμου τοῦ ἀμνηστῆ
τοῦνομα Ἰμπραῖμ τζελεπῆ ἐξηγόρασα τὴν ἐμὴν
σύνηνον, οὐκ αὐτὴν μόνην ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' αὐτῆς
Χρυσοθεργίαν, καὶ ἐν τῇ Πάτρᾳ τῷ Φεβρουαρίῳ
μηνί μετ' αὐτῶν ἐπ' ἀνέστρεψα, πολλὰ κακοπαθήσας
καὶ καταναλώσας ἐν τῇδε τῇ ἀποδημίᾳ. Καὶ ὅτε **385**
ἐγὼ εἰς Ἀνδριανούπολιν διέτριβον, τῷ Ὀκτωβρίῳ
δὲ μηνί ἦλθεν ὁ Τουραχάνης μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ
καὶ πολλῶν στρατοπέδων εἰς βοήθειαν τῶν αὐθέντων
καὶ δεσποτῶν, καὶ τοὺς Ἕλληνας παντελῶς ἐδού-
λωσεν τοὺς ποτε ἀφηνιάσαντας, καὶ τὴν ψευδοδεσπό-
την αὐτῶν ἐδίωξεν. Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ καὶ τῇ β' Ἰα-
νουαρίου μηνὸς ἐγεννήθη τῷ δεσπότη κύρ Θωμᾷ ὁ
κύρ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ
μηνί τοῦ ς' ἔτους ἀπέθανε θάμαρ ἡ καλὴ μου
θυγάτηρ, αἰχμάλωτος οὔσα ἐν τῷ τοῦ ἀμνηστῆ σέρβα-
γίῳ λοιμώδει νόσῳ, οὕτω ἐτῶν ἰδ' καὶ μηνῶν πέντε·
ἦν ποτε διὰ προσταγμάτων τοῦ αἰοῦμένου βασιλέως
κύρ Κωνσταντίνου τοῦ αὐθέντου μου ἐδεσθώκειν εἰς
σύνηνον τῷ κληρονόμῳ καὶ αὐθέντῃ τῆς Αἴνου καὶ
τῆς Ἰθώμης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν, ὡς προέφην ἐν ταῖς
πρώτῃς βιβλίαις. Ἐγὼ γε ὁ ἀθλιός οὐκ εἶδα τὸν ταύ-
της θάνατον. Οἱ μοι, οἱ μοι, τῷ ἀθλίῳ γενέτη! Καὶ
τῇ κ' τοῦ Ὀκτωβρίου ἀπεστάλην πρέσβυς πρὸς τὴν
τῶν Ἑνετῶν ἀριστοκρατίαν, δευκῆς ἕντος ἐστὶ αὐτοῦ
τοῦ Φραγκίσκου Φούσκου· ὅφ' ὧν εὐηργετήθη καὶ
ἐτιμήθη διὰ χρημάτων τε καὶ γραμμάτων. Καὶ
τῇ σ' τοῦ Ἀπριλλίου ἐπ' ἀνέστρεψα εἰς τὴν Πάτραν,

ras Adrianopolim advenisset, affui ei ego, et a
primario præfecto stabuli Ameræ, Ibrahim tzelepe,
conjugem et ejus comitem Chrysoberginam redemi,
et mense Februario cum iisdem Patram reverti,
multis in eo itinere miseriis exantlatis magnoque
sumptu facto. Quo tempore autem Adrianopoli com-
morabar, mense Octobri, Turachanes cum filiis
magnisque copiis ad auxilium despotarum et prin-
cipum advenit, et rebelles Albanitas penitus coer-
cuit et falsum despotam eorum fugavit. Eodem an-
no, mensis Januarii die secundo, Thomæ despotæ
filius natus est Manuel Paleologus. Mense Septem-
bri anni 6964 Thamar, filia mea pulcherrima, in
serragio Ameræ captiva, morbo pestifero mortua
est, annos quatuordecim et menses quinque nata:
quam quondam jussu venerandi imperatoris, domi-
ni mei Constantini, hæredi et principi Aëni, Itho-
mes et locorum adjacentium desponderam, sicut
supra a me explicatum est. Ego miser ignorabam
mortem ejus. Heu me infelicem parentem! Die 25
Octobris legatus missus sum ad senatum Veneto-
rum, duce etiam tum eodem illo Francisco Fuscari:
a quibus auctus et ornatus sum pecuniis ac litteris.
Die 6 Aprilis Patram redii, solius Dei auxilio sal-
vus e periculo maris, in quod in itinere deveneram.
Junio ejusdem anni Ameras urbem Athenas cepit;

θεοῦ καὶ μόνου βοηθεία ἀλύξασμεν τὸ τῆς θαλάσσης κακόν, ἅπερ καθ' ἑσθὴν ἡμᾶς εὔρει. Τῷ δὲ Ἰουλίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαθεν ὁ ἀμνηστὴς τὴν Ἀθηναίων πόλιν. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ ἀπελθόντος τοῦ ἀμνηστὴ εἰς Ἀλβανίαν σχεδὸν ἐάλω τὸ πλεον μέρος αὐτῆς. Τέλος κακῶς **386** ἀπεδιώχθη παρὰ τῶν ἐλθόντων εἰς βοήθειαν, τοῦ Ἰάγκου δηλονότι καὶ Καπιστρανοῦ καὶ ἑτέρων ἐξοχωτάτων ἀνδρῶν· ὅς ἠττηθεὶς φεύγων ὤχετο, καὶ ὁ χρήσιμος ἐκεῖνος μπεηλέρμπεης Τουραχάνης ἀπέθανεν.

α'. Καὶ τῷ 1593 ἔτει ὁ τοῦ τῆς Θυγγρίας στρατοπέδου ἄρχων καὶ κυβερνήτης Ἰάγκος ἐτελεύτησεν. Ἀλλὰ εἴη καὶ ὁ Καπιστρανός, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῆς Σερβίας ἄρχων καὶ δεσπότης κύρ Γεώργιος ὁ Βουλκός ἐτελεύτησε. Καὶ Μαῖω β' τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἡ βασίλισσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπέθανεν· ἐν ἣ σχεδὸν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ διέβη πρὸς τὸν ἀμνηστὴν ἡ θυγάτηρ αὐτῆς εἰς ἀμήρισσαν μετὰ τοῦ τυφλοῦ τοῦ πρώτου αὐτῆς ἀδελφοῦ καὶ τοῦ θείου αὐτῆς Θωμᾶ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἄρσα μεθ' ἑαυτῆς ἅπαντα τὸν βίον ἦται περιουσίαν καὶ ὑπαρξίν κινήτην, φεβούμενοι διὰ τὸν βίον τῆς μητρὸς τῶν ἀδελφῶν καὶ τὴν νύμφην αὐτῶν. Καὶ τῷ ἔτει 1593 μηνὶ Νοεμβρίῳ ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης Λάζαρος, καὶ ὁ ἀμνηστὴς Μερμέτην τὸν αὐτοῦ μπεηλέρμπεην ἐδιόρισεν ἵνα, εἰ δυνατόν ἦν, μετ' εἰρήνης τὸ Σμεντόροβον καὶ πᾶσαν δὴ τὴν Σερβίαν μετ' εἰρήνης λάβῃ καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν δώσῃ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ δὴ τοῦ Λαζάρου· ἅπερ καὶ οὐ κατώρθωσε τότε, εἰ μὴ μόνον τὸ Περιστέριν παρέλαθε προδοσίᾳ, μετὰ δὲ τινα καιρὸν καὶ τὸ Σμεντόροβον καὶ τὸν ἄλλον τόπον. Καὶ τῇ βασιλείᾳ **387** ἔδωκε τάχα τινὰ

atque Julio mense in Albaniam profectus, non multum abfuit, quin majorem partem hujus quoque terræ in potestatem redigeret; sed postremo ab his, qui auxilio venerant, Janco, Capistrano et aliis viris præstantissimis victus recessit. Sub idem tempus egregius ille beglerbegus Turachanes in vivis esse desit.

15. Anno 6965 Hungarorum dux et princeps Jancus mortuus est; imo etiam Capistranus et Servie princeps et despota, Georgius Bulcus. Maii mensis die secundo anni ejusdem etiam regina, uxor ejus, obiit: quo ferme ipso die et hora ad Ameram et amerissam se contulit filia ejus cum cæco fratre natu maximo et Thoma Cantacuzeno avunculo, ablatiis secum omnibus facultatibus sive rebus mobilibus. Anno 6966, mense Novembri, ipse Lazarus despota mortuus est, et Ameras Mehemeti, beglerbego suo, mandavit, ut, si fieri posset, pacificatione sibi compararet Smentorobum et totam Serviam, et alia pro his uxori et liberis Lazari daret: ejus voti tum non compos factus est, sed solum Peristerium proditione obtinuit; aliquanto post tamen etiam Smentorobum et locum alium. Regine castella quedam data sunt, quæ Ameras in Bosnia habebat. Maii die 15 ejusdem anni Ameras in Peloponnesum venit, et Corinthum, exercitu reli-

κείστρη, ἅπερ ὁ ἀμνηστὴς ἐν τῇ Μπόσανα κέκτητο. Μαῖω δὲ ιε' τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἀμνηστὴς παραγέγονεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ εἰς τὴν Κόρινθον καταλείψας στρατὸν, περιεκύκλωσεν αὐτὴν πολιτορκῶν· αὐτὸς δὲ ἐλθὼν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τόκου καὶ πάντα τὰ ἐκεῖτε τὰ μὲν ἤχμαλώτευσεν, τὰ δὲ ἠφάνισε καὶ ἐνέπρησεν, ἐξαιρέτως δὲ τὴν Ἀκωθάν, τὸν Ἀστὸν καὶ τὰ Πενταχυρία. Κάκειθεν ἐξελθὼν κατὰ τοῦ Μοχλίου ἐπέδραμεν, καὶ ὁ τότε ἐκεῖσε ἡγεμονεύων ἔδωκεν αὐτὸ μετ' εἰρήνης τῷ ἀμνηστῇ, ὁ καλοκαγαθὸς Ἀσάνης Δημήτριος. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους κάκειθεν πόλιν ἐπιστρέψας ὁ ἀμνηστὴς εἰς Κόρινθον ἔπεσον, ἦν δὴ καὶ δεδιόκασιν αὐτῷ οἱ γενναῖοι ἄρχοντες ἄνευ ἀντιλογίας τινός, ὁ Ἀσάνης Ματθαῖος λέγω, ὁ γυναικάδελφος τοῦ δεσπότης κύρ Δημητρίου, υἱὸς δὲ Παύλου τοῦ Ἀσάνη, τὸ παλαιὸν καὶ νέον κακόν, καὶ ὁ Λουκάνης Νικηφόρος. Γέγονε δὲ τοῦτο ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τῆς ς'. Ὡν ὁ μὲν εἰς ἡγεμόνευεν ἐν αὐτῇ, ὡς μὴ ὠφελεῖν, ὁ δὲ Ἀσάνης ἦν ἀπεταλμένος σπουδῇ παρὰ τοῦ δεσπότης ἐν αὐτῇ, ὅποις χρησσοτέρως φυλάξῃ τὴν πόλιν· κάκεινος δὲ συντομωτέρως παρέδωκεν αὐτῇ. Καὶ οὐκ οἶδασιν οὐτε εἰ καὶ τὴν Κόρινθον ἔδωκεν, δῆλόν ἐστι κατὰ τὰ πράγματα ὅτι ὡς περ κερσολῆ ἐν τῷ σώματι, τοιούτουτρόπως καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἦδε ἡ πόλις εἶχε. Τάχα καὶ ὀρκωμοτικὰ εἰρήνης πεποιθήκασι μετὰ καταστάσεως, ὅτι καὶ ὁ δεσπότης **388** ὁ κύρ Θωμᾶς τὴν Πάτραν δώσῃ μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τὰ Καλάθρουτα καὶ ἅπλως πάντα ὅσα ὁ μακαρίτης βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δεσπότης ὢν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εἶχεν. Ἄπερ δὲ ὡς ἤκουσαν ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς ὁ αὐθέντης καὶ κύριος αὐτῶν ἐν τῇ

cto, oppugnari iussit, ipse, per mediam terram procedens, cuncta aut in servitutum redegit aut delevit et combussit, in primis Acobani, Aëtam et Pentachyria. Inde progressus Mochlium incuravit, quam urbem pacifice illi tradidit ejus tum præfectus optimus Demetrius Asanes. Julio mense inde reversus Corinthum adortus est, quam haud eunctanter ei dederunt duces fortissimi, Mattheus Asanes, frater uxoris Demetrii despota, filius Pauli Asanis, quod vetus et recens malum fuit, et Nicephorus Lucanes, mensis Augusti die sexto, quorum alter utinam ne administrasset urbem, quam administrabat, alter, Asanes, dedita opera a despota missus ad diligentius eam tuendam, etiam citius eam tradidit. Adeo nesciebant, cum Corinthum traderent, urbem se tradere, quæ, si rem testimare velis, in Peloponneso id esset, quod caput in corpore est. Mox etiam pacificationem cum sacramento fecerunt, ut Thomas despota Patram cum locis adjacentibus traderet; præterea Calabryta, et omnino cuncta, quæ beatae memoriæ imperator Constantinus despota, cum is in Peloponneso esset, haberat. Quæ ubi audiit Thomas despota, eorum dominus et princeps, cum omni familia Mantinea degens, in viciniam Trypes bana, ubi frater ejus et isti rerum tam laudabilium auctores erant, concess-

Μαντινεία ἀναβιβάζων πανοικί, ἔλθων εἰς τὰ περί
τὴν Ἰρῶπην βουνά, ἐνθα δὴ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦν,
καὶ οἱ βρῆντες καταστάται τῶν τοιούτων ἀξιοπαί-
νων ἔργων ἦλθον· καὶ ἀνευ συμβουλῆς ἢ ἀντιβόλ-
σεως, μὴ ποιήσας ἀναβολὴν οὐδεμίαν, ἀπέστειλε τὸν
αὐτοῦ μέγαν προϊεκτήριον τὸν Λάζαρον, καὶ πάντα
τὰ βρῆντα ἄπτα τῷ ἀμνηρῷ παρέδωκεν ὡς λάχανα
κῆπου. Τῇ δ' αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπιτὸ ἀμνηρῷ ἦν
ἀναγκασόμενος ἐξελθεῖν τῆς Πελοποννήσου διὰ τινα
αἰτίαν, καταλείψας Ἀμάρην τὴν τοῦ Τουραχάνη
υἱόν, ἵνα αὐτὰ λάθῃ ἀντὶ τοῦ ἀμνηρῷ, ὁ δ' ἐκαίθην
εἰδίη.

Ἰσ'. Τῇ δ' Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ 5937 ἔτους ὁ
ἀμνηρῷ ἀπαστείλας πρέσβυν πρὸς τὴν δεσπότην κύρ
Δημητρίον ἦτα: τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα,
ἣν ἔλαβεν ἐκ τῆς αὐτοῦ συζύγου τῆς τοῦ Παύλου
τοῦ Ἀσάνη θυγατρὸς, τοῦ πατρὸς Ματθαίου· εἰ δ'
οὐ, μάχη ἀνά αὐτῶν ἵσταται. Ὁ δὲ περὶ τούτου τοῦ
συνοικισμοῦ πρέσβυς ἔλθων καὶ πρὸς τὴν δεσπότην
κύρ Θωμᾶν εἰς τὴν Πόντικον εὐρισκόμενον τοὺς ὄρ-
κους τῆς ἀγάπης ἀπετέλεσε, καὶ τὰ μὴ φθάσαντα
ἄσπερα δοθῆναι τῇ αὐθέντῃ αὐτοῦ ἔσχε κατὰ τὰς
συμφωνίας, ὡς εἰρήκαμεν, καὶ 389 ἐπῆλθε. Κατὰ
δὲ τὴν Ἰανουάριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ κα-
λοκαχθὸς Λυκάνης Νικηφόρος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Πε-
λοποννησιοφθόρος, λογιζόμενος εἶναι τῶν πρώτων
καὶ πιστῶν ἀρχόντων τοῦ δεσπότης κύρ Δημητρίου,
καὶ τινὰς ἄλλοι σὺν αὐτῷ τῶν Ἀλβανιτῶν καὶ Πε-
λοποννησιωτῶν, μὴ λογιζόμενοι ὅτι ἂ ἐπιμαλοῦνται
πρῶται εἰς κακίαν αὐτῶν πρόχειρον ὠκονόμου, ἔ-
πεισαν τὴν δεσπότην κύρ Θωμᾶν ἵνα μάχην ἐγείρῃ
κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἀμνηρῷ ἐπα-

xit, ac sine deliberatione vel reclamatione et mini-
me cunctanter Lazarus, magnam primicerium
suam, misit et laea, quae dixi, omnia, tanquam
olera horti, Amerae tradidit. Cum eodem ferme die
Ameras e Peloponneso discedere causa quadam co-
geretur, Ameras, Turachanis filium, qui illa pro
se occuparet, reliquit, ipse inde abiit.

16. Octobri mense anni 6937 Ameras, legato ad
Demetrium despotam misso, hujus filiam in matri-
monium sibi expetivit, quam is ex Pauli Asanis,
patris Matthaei, filia, uxore legitima, habebat: nisi
daret, pro hoste se eum habiturum. De hoc con-
jugio missus legatus etiam ad Thomam despotam
Pontici versantem venit, et, pactione cum eo fac-
ta, oppida principi suo nondum donata secundum
conventa accepit ac discessit. Mense Januario ejus-
dem anni eximius ille vir, imo vero pestis Pelo-
ponnesi, Nicephorus Lucanes, qui in fideibus et
primis Demetrii despotae proceribus numerabatur,
et alii quidam Albanitae et Peloponnesii, ignari,
quae molirentur, in suam se perniciem moliri, Tho-
mae despotae suaserunt, ut fratrem bello adoriretur
et contra Ameram rebellaret, et quae paulo ante fe-
cerat sacramenta, tanquam olera, comederet. Igno-
rabat hoc alter vir egregius, Matthaeus Asanes, de
conubio illo inter illius consobrinam et Ameram

νάπασιν ποιήσῃ, καὶ φάγη τοὺς ὄρκους ὡς λάχανα,
ὡς πρὸ ἐλίγου μετ' αὐτῶν ἐποίησε. Καὶ ὁ ἄλλος
ἀγαθὸς ἀνὴρ Ἀσάνης ὁ Ματθαίος διὰ τὸ πρὸς τὴν
ἀμνηρῷ εἶναι ἀπεσταλμένος περὶ τοῦ εἰρημένου συνο-
ικισμοῦ τοῦ ἀνά τῆς τούτου ἀνεψίτου καὶ τοῦ ἀμνηρῷ
ταῦτα οὐκ ἐγίνωσκον. Ἐξελθόντες οὖν τοῦ δεσπότη
τοῦ κύρ Θωμᾶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου μη-
νὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἐνω-
θίντες μετὰ τῶν ἐργαζομένων κατ' αὐτοῦ ἢ καὶ
μᾶλλον εἰπεῖν τὰ κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ λόγος προΐον
ἐπλήσσει, παρέλαθεν ἀπὸ μὲν τῶν Τούρκων τὰ Κα-
λάβρυτα καὶ μόνον ἐκ τῶν ἀστέων ὧν ἤλαπτον λα-
θεῖν, ἂ εἰ Τούρκοι κέκτηντο, ἀπὸ δὲ τοῦ δεσπότη
κύρ Δημητρίου ἄπερ αὐτοὶ οἱ ἐργάται τῶν κακῶν
ἡγεμόντων, Καρίτσιαν λέγω καὶ ἅγιον Γεωργίον,
Βαρβόντιαν, Καατρίτζαν καὶ ἑτερά τινὰ, ἐν' αἷθις
ἔχουσιν αὐτὰ οὐχ ὡς πρώην ἐκουθέρων, ἀλλ' ὡς
αὐθένται ἴδιοι. Ἐκατόρθωσαν οὖν οὐδὲν ἄλλα οἱ
φρόνιμοι καὶ πρακτικοὶ καὶ γενναῖοι ἄρχοντες ἢ
μόνον ὅτι 390 ἔσχον κατ' αὐτῶν θῆλον τὸν τιῦ παν-
τὸς κοιητὴν καὶ αὐθέντην τῶν ἐπὶ γῆς ἰσχυρότερον,
καὶ οὕτως τὸ σκάνδαλον ἐποίησαν ἀνά τῶν ἀδελφῶν
καὶ αὐθεντῶν αὐτῶν, οὐκ ἐνθυμηθέντες οἱ ἀθλοὶ τοῦ
ἀφευδοῦς λογιῶν ὅτι πᾶσα βασιλεία διαμερισθεῖτα
καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται, οὔτε τοῦ παροικιῶδους λό-
γου τοῦ πρὸς τοὺς δύο οὐδ' Ἡρακλῆς, ἀλλ' ἐπανέ-
στησαν καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς. Καὶ τούτων οὕτως προ-
θέντων πρῶτον μὲν ὁ Θεὸς παρεῖδεν αὐτούς, καὶ τί
ἐπραττον οὐκ ἐγίνωσκον, ἀλλ' ὡς τοὺς ἰχθύας τοὺς
ἔσω τῆς σαγήνης ὄντας καὶ ἀγνοοῦντας ὅτι πάντες
μέλλουσιν ἔλκεσθαι εἰς γῆν, ἐν ἔσω ἔσω τοῦτο γέ-
νηται ἐλλήτως διώκονται καὶ ἀλίσκονται καὶ φθει-

conciitando ad Ameram missus. Itaque Thomas
despota sub initium Februarii ejusdem anni ex
Arcadia profectus et conjunctus cum his qui ipsius,
imo, ut docebunt ea, quae sequuntur, sui studiosi
erant, Turcis eripuit Calabrita, solam ex urbibus,
quas a Turcis occupatas recuperaturos se esse spe-
rabant. Demetrio despota autem eas, quibus ipsi
malorum auctores praerant, Caritaciam, sanctum
Georgium, Bordoniam, Castritzam, et alia nonnulla,
et illi eas non tanquam administratores, ut ante,
sed ut domini reciperent. Nihil igitur aliud pru-
dentes isti, strenui et generosi primores assecuti
sunt, nisi ut Deum, rerum omnium auctorem et
principem his, qui in terra sunt, potentio-
rem contra se irritarent; atque inter fratres et dominos
suos severunt inimicitias, hanc memores miseri
oraculi illius induit: « Omne regnum secum dis-
cordans dilabatur; » nec proverbii illius: « Adver-
sus duos ne Hercules quidem: » quia imo etiam tri-
bus obnisi sunt. Quae cum ita procederent, primum
eos Deus neglexit, nec sciebant, quid facerent, sed
erant velut pisces in verriculo, qui, se omnes in
terram protrahunt iri nescit, interim invicem se
persequuntur, ac minores capti consumuntur a ma-
joribus. Quippe Thomas despota incursabat obsi-
debatque fratris urbes et oppida, Zarnatam et alia

ρονται: οἱ ἐλάττωτες ὑπὸ τῶν μείζοντων, οὕτως καὶ οὗτοι. Ὁ μὲν γὰρ δεσπότης κύρ Θωμᾶς παρέπιπτε καὶ ἐπολιόρκει τὰ τοῦ αὐταδέλφου ἄστεα καὶ χώρας, Ζαρνάταν λέγω καὶ τὰ ἕτερα τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ, τὴν Καλαμάταν καὶ ἄλλα ὅσα εἰς χεῖρας εἶχαν ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ· καὶ συνεργὸν εὔρε πρωτοστράτορα τὸν ἅριστον Φραγκόπουλον Νικόλαον, τὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην, Λέοντα τὸν μεσάζοντα καὶ τὸν σύγγαμνον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸν περιπόθητον γυναικοθεῖον, τὸν μᾶλλον Κυδωνίδην ἢ Τζαρμπιάκωνα ἀνομαζόμενον. Ὁ δὲ δεσπότης κύρ Δημήτριος πάλιν τὸ Λεοντάρι καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ ἐπολιόρκει καὶ τὴν Ἄκωβαν, ὅς καὶ συνεργῶς εὔρε καὶ αὐτὸς Γεώργιον τὸν Παλαιολόγον καὶ τινὰ **391** τοῦτου ἐξάδελφον, καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Μπούχαλην Μανουήλ, οἱ ἐμέσαζον κατὰ τοῦ δεσπότης κύρ Θωμᾶ. Καὶ ὁ μὲν παρέλαθε τάχα τὴν Ζαρνάταν, ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς λέγω, καὶ τὸ Λεῦκτρον καὶ τὸ πολὺ τῆς Μανῆς ζυγόν. ἔτι δὲ καὶ τὴν Καλαμάταν. Τοῦ δὲ δεσπότης κύρ Δημητρίου ἐρχομένου ἐχθῆναι ἐν τῷ Λεοντάρι, καὶ μαθὼν τοῦτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, δραμῶν ἐπρόλαθε καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῷδε τῷ ἄστει· καὶ οὕτως ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος ἀπέμεινεν ἀπρακτος. Τοῦ δὲ Παλαιολόγου κύρ Γεωργίου καὶ τῶν Μπουχαλέων φυγόντων μόνων καὶ ἀπέλθόντων σὺν αὐτῷ ἐπαναστρέφοντι εἰς Σπάρτην, ἔτι δὲ καὶ τὸ κάκιστον καὶ ἀνωφελέστατον τῶν Ἀλβανιτῶν γένος ἐνκαιρίαν εὐρόντες τῆς ὑπολήψεως καὶ ἀρπακτικῆς καὶ ἀδίκου αὐτῶν γνώμης ἀρμόδιον, τί οὐκ ἐπραξεν ἢ τί οὐκ εἰργάσαντο κακόν; Ἀπιστοῦντες γὰρ τρις

leca provinciæ Melissenî, Calamatam et reliquis, quæ Demetrius in sinu Messeniaco possidebat. Adjuutores habebat virum optimum Nicolaum Francopolum, protestratorem, Joannem Eudæmonem, Lecnem vicarium et affinem fratris sui, et charissimum uxoris patrum, Cydonidem potius quam Tzarplaconem appellatum. Vicissim Demetrius despota Leontarium cum locis vicinis et Acobam obsidebat: qui et ipse administratos invenit Georgium Palæologum et hujus patrualem quemdam ejusque generum Manuelem Buchalen, qui contra Thomam despota ipsius negotium curabant. Atque ille quidem, Thomas, inquam, Zarnatam et Leontarium et majorem partem regionis Mantæ, Calamatam insuper cepit; Demetrius despota autem, ad invadendum Leontarium profectus, spe frustratus est, quoniam resciscens id frater ejus, præcipiti agmine urbem præoccupatam intravit. Georgio Palæologo et Buchalis solis profugis et cum ipso Spartam redeunte profectis, genus hominum nequissimum et perditissimum, Albanitæ, occasionem nacti cogitationi suæ et rapaci atque injustæ naturæ commodam, quid non fecerunt aut quid non designarunt mali? Insidi enim ter intra Sabbatum ab uno domino ad alterum transibant, atque pro eo, ut vicos aut oppida appellarent, lingua sua barbære castris dicentes, petebant earum principatus, et ita nunc

Α τοῦ Σαββάτου ἐκ τοῦ ἐνὸς αὐθέντου πρὸς τὸν ἄλλον ἀπήρχοντο, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν κόμας ἢ ἄστεα, κάστρα; ἔλεγον κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶσσαν τὴν βερβερίζουσαν, καὶ ταύτας εἰς κεφαλὰτινα ἀπῆτουν, καὶ οὕτως ποτὲ μὲν πρὸς τὸν ἐνὰ τῶν δεσποτῶν ἀπήρχοντο, ποτὲ δὲ πρὸς τὸν ἕτερον. Διὰ μίσου οὖν αὐτῶν πνευτὶ ἄρα εὐρίσκατο τῶν ἀθλίων τάχα Ῥωμαίων τε καὶ ἑτέρων Ἀλβανιτῶν καὶ συγγενῶν καὶ οἰκείων αὐτῶν πολλὰκις διήρπαζον καὶ ἠρᾶνιζον πάντα. Ἐγένοντο δὲ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ὅτι τίς αὐτὰ οὐ θρηγήσειεν; Ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι οἱ ἐν Κορίνθῳ καὶ **392** ἐν Ἀμύκλῃ καὶ Πάτρᾳ εὐρισκόμενοι, λαβόντες καιρὸν ἐπιτίθειον, τοὺς μὲν ἤχμαλώτιζον, τοὺς δὲ ἀπέκτεινον, τοὺς δ' αὐθέντας καὶ τοὺς ἀρχόντας κατεγέλων, βλέποντες καθ' ἑαυτῶν τὰ εἶδη ὠθοῦντας.

Β Ταύτας δὲ τὰς ἐργασίας ἐννοησάντων τμηῶν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ὄντων, ἐνθα δὴ καὶ ἐπράττοντο τὰ ἑαυτῶν συμπεράσματα, σὺν ἡμῖν ἦν καὶ ὁ τῆς χριστιανικῆς καρπὸς Νικόλαος ὁ Μελισσηνὸς ὁ νέος καὶ ὀρφανός, ὃν ποτε ἐμελλον ὁ δυστυχῆς ἐγὼ γαμβρὸν ποιῆσαι μοι. Ὁς ἀναμέτεν τῶν δύο αὐθεντῶν καὶ δεσποτῶν κακῶς καὶ αὐτὸς καὶ πικρῶς διέκειτο· ὁ μὲν γὰρ δεσπότης κύρ Δημήτριος ἐπεμπεν αὐτὸν πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν· ὁ δὲ πάλιν ὀμνίω; ἐποίησεν, καὶ οὐκ ἔπαυον εἰς πρὸς τὸν ἕτερον πέμπειν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἂν τὸ ζῆν αὐτῷ ἐδίδοιεν, ἀλλὰ συναλλήλων· οὕτοις ἐκράτουν πάντα ἐκείνου πράγματα, ἃ ἡ ἱστορία προεδήλωσε, τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· καὶ μᾶλλον ἢ ζωὴ αὐτοῦ ἀναμέσον τῶν τοιούτων σκανδάλων ἐκινδύνευεν. Ἡμῶν δὲ βλέπόντων τὰς τοιαύ-

ad illum, nunc ad alterum se adjungebant despota. Inter hos igitur omne genus miseriarum reperiebatur, inter Romanos, inquam, et Albanitas eorumque cognatos et domesticos, quorum bona omnia diripiebantur et vastabantur. Denique talia ac tanta commissa sunt, quæ nemo videatur non deploraturus fuisse. Quin etiam Turcæ, qui Corinthi vel Amyclæ vel Patræ erant, arrepta opportunitate, alios in servitium austrahabant, alios occidebant, principes vero et primores irridebant, quorum enses in se strictos videbant.

Γ Hæc facinora nos in Arcadia commemorantes prospiciendam, eratque nobiscum bonæ radicis soboles Nicolaus Melissenus junior idemque orbus, quem quondam miser ego generum habiturus eram. Is quoque ab utroque principe et despota malo acerbè habebatur. Etenim Demetrius despota ad Thomam eum mittebat, hic contra, nec cessabant eum invicem missitare, et ne victum quidem ei præbebant eum omnia, quæ in Peloponneso eum habuisse supra docuimus, sibi vindicarent: in quibus turbis, in haud mediocri periculo ipsa vita ejus versabatur. Tantos tumultus cum cerneremus, quorum eventa præsigiveramus, antequam Thomas despota ex Arcadia, ipsi quoque, eausis quibusdam prætextis, egressi, Pidasum, quæ nunc Mōthone appellatur, venimus, Quin etiam

τας μεγάλας ἀκαταστασίας, καὶ τὰ αὐτῶν συμπερά-
 σματα σκοπησάντων πρὸ τοῦ ἐξελεῖν κύρ Θωμᾶν
 τὸν δεσπότην ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ἐξήλθομεν καὶ ἡμεῖς
 πλάσαντες αἰτίας τινάς, καὶ παρεγενόμεθα εἰς Πί-
 δασον, ἣ νῦν Μοθώνη καλεῖται. Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ χρή-
 σιμος ἀρχὸν γινώσκει τε καὶ πράξει καὶ γένοι Γεώρ-
 γιος ὁ Παύλ, ὁ ἐπὶ μητρὸς θεῖος τοῦ, ὃν ἡ ἱστορία
 ἐδήλωσεν, Νικολάου **393** τοῦ Μελισσηνοῦ τοῦ καὶ
 μελλογάμβρου μου, καὶ αὐτὸς ἀφείλε τὴν αὐθεντίαν
 καὶ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ κτῆσίν τε καὶ περιουσίαν,
 παρεγένετο καὶ αὐτὸς μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ Μοθώνῃ,
 περὶ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους.
 Καὶ καθήμενοι ἀμφότεροι ἐν τῷ λιμένι ἐκαρὰδοκοῦμεν
 καθορῶντες τὸ τῆς τοιαύτης τρικυμίας τέλος, εἰ καὶ
 ὁ Θεὸς μακροθυμήσῃ, ἵνα οἱ ἀπύνητοί ποτε συνήσω-
 σιν, καὶ οἱ μισοὶ ποτε φρονήσωσι, καὶ ὀρόνια καὶ
 εἰρήνη γενήσεται ἀναμέσον αὐτῶν, καὶ τοῦ Θεοῦ
 δεηθῶσι, καὶ ἐλεήσῃ μὲν αὐτοὺς ὡς ἐλεῆμων Θεός,
 προσταξῆ δὲ καὶ τὸν δῆμιον αὐτοῦ ἀμνηρᾶν καὶ ἔαση
 αὐτοὺς ζῆσαι πλείονα χρόνον· τόπον γὰρ καὶ τάξιν
 ἔχει καὶ αὐτὸς πρὸς Θεόν, ὅταν οἱ αὐτοῦ δῆμιοι πρὸς
 αὐτὸν, ὅτινας πληροῦσαι μὲν τὰ προσταγμάτα αὐ-
 τοῦ, εἰσὶ δὲ καὶ μισοὶ καὶ ἀπατρόπαιοι.

Καὶ τούτων ἐπὶ τῶν προβρήθέντων κακῶν κατὰ
 τῆς Πελοποννήσου περιστατέροις παντὸς ἀλλοίου τόπου
 γενομένων, ἐλθόντος δὲ καὶ μέρους τῶν Τούρκων
 στρατοῦ ἐξωθεν, κατέδραμον τὴν τόκον ἅπαντα,
 καί τινά ἄπερ κακὰ παρέλειπον οἱ οἰκήτορες καὶ
 κύριοι καὶ αὐθένται καὶ ἄρχοντες, οὐ μισαιρέσει
 ἀλλ' ἀνδρία, πράξιμιν αὐτοὶ, καὶ τοῦ μὲν ἐνὸς τῶν **C**
 δεσποτῶν ἐχθροὶ ὄντες, τοῦ δ' ἄλλου τάχα φίλοι ὄν-
 τες δὴ δεσπότην, τὸν καὶ ἐχθρὸν αὐτῶν κύρ Θωμᾶν,

prudētia, peritīa et genere eximius vir Georgius
 Raul, avunculus ejus, de quo dixi, Nicolai Melisse-
 ni, qui gener meus futurus erat, relicta provincia
 cum bonis et facultatibus omnibus, eodem incem
 venit, extreme Decembri anni ejusdem; sedentes-
 que ambo in portu, tantorum fluctuum flumē op-
 periebamur, si forte Deus pro patientia sua exspe-
 ctaturus esset, dum insipientes saperent, stulti ad
 sanilitatem reverterentur, pacem concordiamque
 colerent et Deum precarentur, atque commiserat-
 us eos pro misericordia sua Deus imperaturus
 esset carnifici suo amare, ut eos diutius spirare
 paterent. Ille enim locum et ordinem apud Deum
 tenet, qualem apud ipsam carnifices ejus, qui jussa
 ejus faciunt, et tamen exosi et contempti sunt.

Cum iis quæ ante commemoravi, malis Pelo-
 ponnesus gravius, quam ulla alia misera regio,
 affligeretur, etiam manus Turcarum externa adve-
 nit et cuncta incursavit, ut quas clades incolæ,
 demini, principes, primores non consulto, sed
 resistentium virtute impediti, omiserant, illi ede-
 rent, alterius despotæ hostes, alterius amici: e
 quibus illum, inimicum sibi Thomam, prope
 Leonarium repertum, acriter insectati, in urbem
 compulerunt, multis de militibus ejus aut captis
 aut occisis. Deinde castra prope eam urbem collo-

Α εἰς τὰ περὶ τὸ **394** Λεοντάριον ἐλθόντες εὗρον
 αὐτὸν, καὶ κακῶς ἐδίωξαν, καὶ ἀπέκλεισαν αὐτὸν
 ἐν τῷ ἄστει, καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκτειναν
 καὶ ἤχμαλώτισαν. Ἐκαίτα ἔστησαν τὰς σκηνάς
 αὐτῶν πλησίον τοῦ Λεονταρίου, καὶ μετ' ὀλίγον
 ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὰ περὶ τὴν Σπάρτην πρὸς
 τὸν ἑαυτῶν φίλον δεσπότην κύρ Δημήτριον μετὰ
 νίκης καὶ πολλοῦ κέρδους ζώων τε καὶ ἀνθρώπων.
 Μόλις οὖν ποτὲ ἐννοήσαντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ
 τὸ κακὸν τῆς ἑαυτῶν μάχης καὶ συναχθέντες εἰς τὸ
 Καστρίτζι ἐποίησαν τέχα ὄρκους εἰρήνης, τοῦ τῆς
 Λακεδαιμονίας μητροπόλιτος ἦτοί τῆς Σπάρτης
 μετὰ τοῦ σάκκου αὐτοῦ ἱερουργήσαντος· καὶ ὅτε ἐν
 τῇ θείᾳ ἱερουργίᾳ ἐδείκνυε τὰ ἄγια τῷ λαῷ λέ-
 γων· « Μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πίστεως προσέλθετε. »
 ἐν ἐκείνῳ τῷ κριθῷ προσῆλθον οἱ αὐθένται καὶ
 ἀδελφοὶ, καὶ ὤρκωσαν ἵνα τὴν εἰρήνην φυλάξωσιν.
 Ἐμείνεν μὲν, ὡς ἠκούσαμεν, ὁ δεσπότης κύρ Δη-
 μήτριος ἐν τοῖς συμφωνημένοις μέχρι τινός, καὶ
 πάλιν, ὁ αὐτὸς εἰς οὐδὲν τοὺς ὄρκους ἐλογίσαστο καὶ
 καινὰς μάχας καὶ σκάνδαλα ἐποίησε. Ὡ τῆς ἀνοχῆς
 καὶ μακροθυμίας σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ εἰς αὐ-
 τὸν καὶ τοὺς αἰτίους! Καὶ ἤρξαντο ἔτι τὰ κακὰ
 πάλιν τὸν χθὲς τοιαῦτον φρικτὸν ὄρκον ἀθετησάν-
 των· καὶ ἐπραττεν ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τοῦ ἑτέρου
 ὅση δύναμις, ἐλπίζοντες ὁ μὲν εἰς τὴν φιλίαν τοῦ
 ἀμνηρᾶ καὶ βοήθειαν, καὶ τὴν ἀδικίαν ἐνδυσμού-
 μενος ἦν ἠδικήθη ὑπὸ τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ, ὁ δὲ
 εἰς **395** τὴν ἐπιτορκίαν τοῦ ἄλλου, καὶ εἰς τὸ κατὰ
 ἀπεθῶν τάχα μάχεσθαι.

Τούτων οὖν οὕτως κακῶς πραττομένων, παρήλθεν
 ὁ χειμὼν τοῦ ς' ἔτους, καὶ ἰδοὺ τοῦ αὐτοῦ ἔτους

carunt, sed mox Spartam ad despotam sibi ami-
 cum, Demetrium, victoria et magna hominum
 animaliumque præda elati, profecti sunt. Tandem
 aliquando fratres principes, quam perniciosum sibi
 esset mutuum bellum, intelligentes, Castritzæ con-
 venerunt et sacramentis se ad pacem servandam
 obstrinxerunt, metropolitæ Lacedæmonis sive Spar-
 tæ cum sacro sacris operante. Itaque cum is in
 sacrificio sacrosancta populo monstrasset, cum
 his verbis: « Cum verecundia et fide accedite, »
 accesserunt principes fratres et pacem se servaturo-
 ros esse juraverunt. At Demetrius despotæ ali-
 quantisper quidem, ut audivimus, stetit pactis
 conventis, sed mox, nulla sacramenti ratione
 habita, pugnas et turbas novas inolitus est. O pa-
 tientiam et lenitatem tuam, Christie rex, adversus
 ipsum et talis consilii auctores! redierunt pristinae
 calamitates, sacramentis horrendis, quæ vixdum
 facta erant contemptis. Affligebant se mutuo,
 quantum poterant, confisi alter amicitia et auxi-
 lio amare et injuriis, quas a subiectis passus erat,
 alter illius perjurio et eo, quod adversus impios sibi
 pugnavdum esset.

Hæc dum ita calamitosa geruntur, hiems anni
 6968 præterit. Mense Maio autem amaras adver-
 sus utrumque expeditione suscepta, recta Spartam

Μαλίῳ μηνί ὁ ἀμνηρᾶς ἐξῆλθεν κατ' ἀμφότερων. Καὶ παραγενομένου αὐτοῦ ἐξ ὄρθου εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπεὶ ἐκεῖ εὕρισκετο ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος διὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἐχθρὸν εἶναι ἐν Καλιματάσ, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Μαντινείαν καὶ εἴ τι ἕτερον τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ Νικολίου, ὃς ἦρχατο παρὰ τοῦ δεσπότης κύρ Δημητρίου, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου· καὶ μέγα κακὸν ἦν. Τοῦ δὲ ἀμνηρᾶ φθάσχυτος ἐν τῇ Σπάρτῃ κατήλθεν αὐτοθελῶς ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος καὶ ἐξουλώθη αὐτῷ· καὶ οὕτως ὁ ἀμνηρᾶς παρέλαθε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν Σπάρτην, καὶ τῷ δεσπότη φιλίαν περιθείς εἶπεν αὐτῷ· «ὦ δεσπότη, ἐπεὶ οὕτως συνέδη σοι τὰ πράγματι, τὸν τόπον τοῦτον ἀρχισθαι ὑπὸ σοῦ ἀδύνατον. Ὅμως ἐπεὶ πατέρα σε ἐστῆσαμεν ἔχειν, καὶ τὴ κοράσιόν σου λαβεῖν ἡμᾶς εἰς γυναῖκα, τὸν τόπον τοῦτον δὲς ἡμῖν· σὺ δὲ καὶ τὸ κοράσιόν σου ἐλθετε οὖν ἡμῖν, καὶ χαρίσομεν ὑμῖν ἕτερον τόπον πρὸς σιτηρίων ὑμῶν, καὶ ζωόρκειαν.» Ὡς γὰρ στέρξας καὶ ἀκουσίως ἐτελείωσα τὰ τοῦ γάμου καὶ τῶν ἑτέρων πραγμάτων.

Καὶ ὁ ἀμνηρᾶς μετὰ τοῦ δεσπότης ὁμιλήσας τὰ παντοία **396** διαύρησεν ὡς ἐθούλετο, καὶ ἐξ ἀπέστειλεν ἀρχοντάς τινες Τούρκους καὶ Χριστιανούς ἐν τῇ Μονεμβασίᾳ, ἵνα τὴν σύζυγον καὶ βασίλισσαν καὶ τὴν τοῦτου θυγατέρα καὶ ἀμνηρῆσαν λάθωσιν (ἐκεῖτε γὰρ αὐταὶ ὑπῆρχον διὰ τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀδιάσειστον εἶναι τὸ φρούριον), ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ φρούριον παραδώσωσιν. Ἴν τὸ μὲν ἐγένετο, ἤγουν διὰ τὰς γυναῖκας· ἐξῆλθον γὰρ καὶ παρεγένοντο ἐκουσίως ἔθθα ἦσαν ἢ τε ἀμνηρᾶς καὶ ὁ δεσπότης·

tetendit, quoniam ibi Demetrius despota commorabatur propter Thomam fratrem et hostem suum, qui Calamata erat, et Mantineam et loca reliqua obsidebat, in circuitu sinus Messeniaci a Nicolao Melisseno, qui Demetrio despote subjectus erat, administrata: unde illorum locorum magna erat calamitas. Cum autem ameras Spartam venisset, Demetrius despota, ultro obviam profectus, ei se tradidit. Ita ameras tum ipso tum Sparta potitus est, et despote in custodiam dato dixit: «Mi despota, quoniam res tuæ huc redactæ sunt, hic locus abs te gubernari non potest; sed cum patrem te habere et filiam tuam uxorem ducere constituerimus, hunc locum nobis trade, ipse et filia nobiscum abite, donabimusque vobis locum alium ad victum et vitæ commoditatem.» Demetrius non nisi invitus et metu compulsus nuptias et reliquas conditiones non abnuil.

Itaque ameras, despota sibi sociato, omnia pro voluntate administrabat, et nobiles quosdam Turcas et Christianos Monembasiam misit, qui conjugem suam et amerissam, illius filiam, reciperent (ibi enim cum mulieribus suis versabatur, quoniam castrum firmum et difficile ad expugnandum erat) et e-strum sibi tradi juberent. Quorum alterum factum est, a feminis scilicet: quæ exierunt e castro et prompto animo venerunt, ubi

τὸ δὲ λαβεῖν τὸ ἔστυ οὐδαμῶς, ὅτι οἱ Μονεμβασιωταί, ὡς πάντοτε ἔκπαλαι ἦσαν τὰ αὐτῶν κατορθώματα ἄξια διηγήσεως, οὕτω καὶ τότε ἐκ νίου ἐποίησαν καὶ οὐκ ἠνέσχοντο παραδοῦσθαι αὐτό. Ὅμοιος καὶ ὃς ἡγεμονεύειν ἐκεῖσε εὕρισκετο Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος συναινῶν τὰς καλὰς γνώμας τῶν πολιτῶν, οὐκ ἠθέλον λοιπὸν ἀκοῦσαι ὡς τὴν πατρίδα εἰς χεῖρας τῶν ἀσεβῶν παραδοῖσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἀποσταθέντας ἀρχοντας τοῦ δεσπότη καὶ τοῦ ἀμνηρᾶ καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτοῖς ἑτέρους στρατιώτας τοῦ λαβεῖν τὸ φρούριον κακῶς ἀπεδίωξαν. Καὶ ταύτην τὴν ἀπολογίαν αὐτοῖς ἔδωκεν· «εἶπατε ταῦτα τῷ ἀμνηρᾶ, ὅτι πᾶν ἄστυ καὶ φρούριον κτισθὲν μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης καὶ διορθωθὲν καὶ ἀσφαλισθὲν, πάλιν μὲν οἱ ἀνθρωποι οἱ ἐντὸς αὐτοῦ ἐξουσίαν ἔχουσιν. Ἡ δὲ ἡμετέρα πατρίς καὶ γῶρα οὐχ οὕτως ὑπάρχει, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτῇ ἐφιλοδώρησε, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ τόπου ἐρμυνοῦς τὴν ἰσχυρὴν καὶ ἀσφάλειαν ἔχει. Καὶ ὅταν θέλησις καὶ **397** βουλή ἐστί τῷ Κυρίῳ ἀνώθεν, τὸ θέλημα αὐτοῦ γίνεται, καὶ οὐ δύναμεθα ἀντελέγειν τι, καὶ οἷς βούλεται χαρίζεται· ἡμεῖς δὲ οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχομεν τὰ παρὰ Θεοῦ κτισθέντα ὀρίζειν καὶ χαρίζειν.» Ἀπαγγελλομένης οὖν τῆς τοιαύτης ἀπολογίας τῷ ἀμνηρᾶ, καὶ ἀκούσας ἐκείνος ἐθαύμασε, καὶ τοὺς Μονεμβασιώτας πλείστα ὡς φρονίμους ἐπήνεσε. Κρατήσαντες οὖν τὸ ἔστυ διδύκασιν αὐτὸ τῷ δεσπότη κύρ Θωμᾶ, μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς τάχα τῷ πάππῳ.

Διὸ οὐκ ἐγκυταλείβομεν τοῦ εἰπεῖν, ἐπεὶ ἔδοξέ μοι διηγηθῆναι τὰ, ὅσα τιμὰς τε καὶ προνομίας

ameras et despota erant: minime autem castrum occupari poterat, quia Monembasiotæ, ut jam pridem omni tempore facinoræ memoratu dignæ ediderant, ita tum denuo generosos se presterunt, nec a se impetrare poterant, ut urbem traderent. Nec non probavit ea civium consilia, qui urbi præerat, Manuel Palæologus. Denique de urbe in manus impiorum tradenda vix audire sustinebant, et a despota et amera ablegatos primores ei, qui cum iis venerant milites ad occupandam arcem, acerbè repulerunt, hoc iis responso dato: «Renuntiate ita amera, omnem urbem et castellum humana opera et arte exstructum et munitum in potestate eorum esse, a quibus teneatur; sed nostræ patriæ diversa ratio est, quæ naturæ donum est et a Deo et regione munitionem et firmitatem suam habet. Quodsi Domini, qui in cælis est, voluntas et consilium ita fert, sit utique, qui illi placet, nec nostrum est refragari, sed donec eam ipse, cui valit. At nos nullam potestatem habemus tradendi et largiendi ea, quæ a Deo condita sunt.» Quod responsum ubi ad ameram perlatum est, Monembasiotarum prudentiam admiratus est et magnopere laudavit. Servatam igitur urbem Thomæ despote tradiderunt, ille mox eandem papæ donavit.

Hic jam non omittemus dicere et exponere,

μεγάλα διὰ τὴν τοῦ Ἰστωῦς καλλονὴν καὶ τὰς τῶν πολιτῶν ἀρετὰς οἱ βασιλεῖς κατὰ διαδοχὴν τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολίτας τοῦ τοῦ περιουμένου φρουρίου ἐτίμησαν καὶ δωρεὰς μεγίστας ἐδωρήσαντο αὐτοῖς. Καὶ τοῦ μὲν Ἰστωῦς τὸ ὄνομα ὄντιος τὴν κλησίαν εἶχεν, οὗτοι βουλευμένοις εἰσελθεῖν ἀληθῶς μίαν παρέχει τὴν εἰσοδόν, καὶ οὐ μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης, ὡς εἴπομεν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ φύσις τὸ ἄστυ ἐπέλιψε· καὶ ἀδύνατον ἦν εὐρεθῆναι κατὰ πᾶσαν τὴν ὕψ' ἤλιον ἕτερον φρούριον τοιούτως ἀδιάσειστον καὶ ἀπολέμητον καὶ ἀνευλόγητον ἐκ πάσης μηχανῆς πολεμικῆς, ὡς τοῦτο εὐρεθῆναι ἀδύνατον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ Ἰστωῦς βραχεολόγως εἰρήκαμεν, τῶν δὲ ἀρχόντων καὶ πολιτῶν καὶ τοῦ δήμου τὰς ἀρετὰς καὶ ἀνδρίας διηγήτομεθα. Τὰ ἐν γῆ καὶ **398** ἐν θαλάσῃ εἰς πάντα ἀγαθοὶ εἰσι καὶ ἐπιτηθειότατοι, ἐν τῇ θαλάσῃ μὲν ἰκανόπλοιοί τε καὶ θαλασσοποιοί, καὶ νῆας ἐμπειρικὰς πλείστας ἔχοντες, καὶ κυβερνῆται καὶ ναύκληροι ἀριστοὶ οὐ μόνον ἐν ταῖς ναυσὶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν στόλον τὸν βασιλικὸν κυβερνῆται οὐκ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν εἰσιν· ἐν δὲ τῇ χέρσῳ ὁμοίως ἐν τῷ ἰππεύειν καὶ ἀκοντίζειν στρατιωτικῶν ἀγαθώτατοι καὶ πεζοὶ ἀνδρικότατοι καὶ δοκιμώτατοι. Οἱ δὲ ἀρχόντες αὐτῶν πάλιν συνατοὶ καὶ σοφοὶ καὶ ἐντιμοὶ, ξενίζοντες τοὺς τυχόντας καὶ παραμυθίζοντες. Καὶ πρὸ πάντων τὴν πίστιν καὶ εὐνοίαν ἦν ἐφύλακτον ἐκ παλαιῶν καὶ ἕως τοῦ νῦν εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων. Διὰ ταύτας μὲν τὰς τοιαύτας χάριτας καὶ ἀρετὰς καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς εὐνοίαν καὶ πίστιν ἐν διαφόροις καιροῖς διαφόρως οἱ κρ.

quantis honoribus et beneficiis propter urbis commoda et virtutes civium imperatores ordine tum sanctam eorum ecclesiam, tum ipsos cives nobilissimi huius castelli auxerint et ornarint. Et sane urbs hæc nomen suum proprie et vere gerit, si eam ingredi volentibus revera usum præbet introitus, nec opera aut arte humana, sed ipsa natura, ut diximus, munita est. Nec alia sub sole urbs inveniri potest æque firma, inexpugnabilis et ab omni machinarum bellicarum vi tuta. Et ad oppidum quidem quod attinet, strictim ista monuimus; magistratuum autem et civium popularique virtutes et fortitudinem jam commemoremus. Terra marique ad omnia fortes et quam maxime idonei sunt; ac more quidem scienter navigant, navesque onerarias permultas habent cum gubernatoribus et naucleris præstantissimis, qui non solum ipsorum naves regunt, sed etiam magno numero classem imperatoriam gubernant. Similiter in terra qua equitando, qua jaculando milites optimi, et pedites fortissimi et probatissimi sunt. Item eorum magistratus sapientes, periti et spectati sunt, peregrinos hospitio exipiunt et fovent. Ante omnia fidem et benevolentiam erga Deum et imperium Romanum, ab omni inde tempore integram servatam, hodieque conservant. Propter hæc tanta ornamenta et virtutes et insignem erga imperatores

Α τοῦντες ἄνακτες ἐτίμησαν, καὶ εἰς μεγάλα προνόμια τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀνεβίβασαν. Καὶ πρῶτον μὲν τοῦτο τὸ περιώνυμον καὶ ὑπερνεφέδες φρούριον ἐπισκοπὴν οὔσαν τῆς Κορίνθου μητροπόλεως, δι' ἧ, εἴπομεν ἀρετὰς τῶν πολιτῶν καὶ χάριτας τοῦ Ἰστωῦς, ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς καὶ μάρτυρ Μαυρίκιος ὁ καὶ Τιθέριος εἰς μητροπόλιν ἀνεβίβασεν καὶ τριακοστὸν τέταρτον θρόνον ἔταξεν, καὶ ἕτερα προνόμια περὶ ἐλευθερίας τῆς πόλεως ἐδωρήσατο. Ἐπακολουθῶν δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς κύρ' Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός **399** καὶ ἕτεροι ταῦτα ἀνεβίβασαν καὶ ἐβεβαίωσαν. Ἐπειτα καὶ ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ γέρον ὁ Παλαιολόγος ὑστερον, ἐπὶ ἔτους ςω', ἰνδικτιῶνος ζ', ἐβεβαίωσε, διὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τότε προεδρεύοντος κυροῦ Νικολάου ζήλων θεῶν κινήσει· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐνεκεν τοῦ προεδρεύοντος καὶ τῆς τῶν πολιτῶν πίστεως καὶ εὐνοίας ἦν εἶχον πρὸς αὐτὸν, ἐκ τριακοστοῦ τέταρτου θρόνου εἰς δέκατον ἀνεβίβασεν οἰκίῳ αὐτοκρατορικῷ καλεῖσθαι καὶ φήσιν συνοδικῇ, καὶ ἕτερα πολλά προνόμια τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἔχαρισσατο. Καὶ ταῦτα πάντα τὰ ἔχνη τοῦ πάππου ἐπακολουθῶν καὶ βεβαίωνων ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ νέος, τὸ κύριον χρυσόβουλλον τῇ αὐτῇ πολιτείᾳ ἔχαρισσατο, ἀναγιγνώσκων καὶ βεβαίωνων τὰ παλαιὰ, καὶ ἐκ νέου καὶ αὐτὸς τοῦτοις καὶ τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν ἐφ' ἐλοδοῦρησι. Καὶ ταῦτα πάντα μὲν ἐγὼ ἐν σεκρέτῳ τῆ βασιλικῆς εἶδον καὶ πολλάκις ἀνέγνωκα· τὸ δὲ παρὸν χρυσόβουλλον εἰς χεῖράς μοι μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἔτυχον ἔχειν. Τὰ νῦν δὲ, ὡς προεί-

idem et studium diversis temporibus diverse ab imperatoribus honorati sunt et ecclesiam magnis beneficiis aeternam habuerunt. Ac primum quidem, cum nobile illud et super nubes elatum oppidum episcopatum haberet Corintho metropoli subiectum, propter eas, quas commemoravimus civium virtutes urbisque commoda, æternæ memoriæ Imperator et martyr Mauricius, cognomento Tiberius, urbem metropolis dignitate illustravit et tricesimum quartum thronum ei constituit, aliaque beneficia et immunitatis dona eidem impertivit. Deinde imperator Alexius Comnenus et alii donationes illas approbarunt et confirmarunt. Eadem post perpetua dignus memoria Imperator Andronicus Palæologus major, anno 6800, indictione 7, confirmavit, propter virtutem et sapientiam Nicolai domini, qui ecclesie tum præerat, divino ardore incitatus; qui idem urbem propter ipsum episcopum et civium erga se fidem et studia a throno tricesimo quarto ad decimum evexit imperatoria sua auctoritate et suffragio synodico, et alia multa jura præcipua sanctæ ecclesie impertivit. Quæ omnia, avi vestigia secutus, imperator Andronicus Palæologus minor rata habuit, et civitati infra perscriptam bullam auream dedit, qua vetera beneficia approbat confirmatque, et nova tum civibus tum ecclesie impertit. Hæc in secretario imperatorio vidi et frequenter legi,

πον, καλῶς μοι ἐφάνη ἐν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ καὶ ἔργῳ καὶ ταῦτα εὐρίσκεισθαι, ἵνα τὰς εὐεργεσίας γινώσκωμεν ὡς οἱ Μονεμβασιοῦται εἶχον παρὰ τῶν βασιλέων διὰ τὰς καλοκαυχθίας καὶ ἀρετὰς αὐτῶν, ἵνα οὐκ εἰς λήθην διὰ τὸν χρόνον γενήσονται, ὅπως καὶ οἱ ἀκροαταὶ καὶ ἕτεροι μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ καλῶν ἔργων ἴσονται.

400 ἰζ'. Ἐπεὶ οἱ Μονεμβασιοῦται οἱ τε ἀπὸ τῆς θεοσωστου πόλεως Μονεμβασίας καὶ ἀπὸ τῶν Πηγῶν εὐρίσκόμενοι καὶ κατοικοῦντες ἀρτίως εἰς τὴν θεοδόξαστον καὶ θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλωντον Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις καὶ χώρας τῆς βασιλείας μου, εἰσὶν ἀποσταγμένοι διὰ χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων τῶν ἁγίων ἀοιδίμων καὶ μακαρίων μου ἀθηνῶν καὶ βασιλέων, τοῦ τε πατρὸς καὶ πάππου καὶ προπάππου τῆς βασιλείας μου, ἵνα ἐφ' αὐτῶν ποιῶσι πραγματείας εἰς τὴν θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σηλυμβρίαν, τὴν Ἰπράκλειαν, τὴν Ραιδστόν, τὴν Καλλιούπολιν καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις, καὶ δίδωσι χάριν κομερκίου εἰς ποσότητα νομισμάτων ἑκατὸν νομίσματα δύο, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς πάντας τόπους καὶ χώρας καὶ οὐκίας τῆς βασιλείας μου διαμένουσιν ἀνώτεροι ἀπαιτήσεως κομερκίου παντελῶς, διατηρῶνται δὲ καὶ ἐνθα ἔν εὐρίσκονται καὶ κατοικῶσιν ἀνευλόγητοι καὶ ἀπὸ πασῶν ἄλλων δόσεων καὶ ἀπαιτήσεων, παρεκάλεσαν δὲ ἵνα τύχωσι καὶ ἐκ νέου εὐεργεσίας ἰδίας παρὰ τῆς βασιλείας μου, δι' ἣν ἔχει αὐτῇ τῇ χάριτι ἔρρασι καὶ ἡρεξιν τοῦ εὐεργετῆν πάντας τοὺς εἰς αὐτὴν ἀναφερομένους πιστοὺς καὶ εὐπόληπτους,

auream bullam vero ipse forte nactus sum post captam urbem. Itaque, ut ante dixi, pulchrum mihi visum est, talia libro et opere nostro contineri, unde beneficia cognoscantur, quibus Monembasiotæ, propter res præclare gestas virtutesque, ab Imperatoribus ornati sunt, ut temporis injuria in oblivionem ne abeant et lectores alique præclara illa facinora imitentur et æmulentur.

17. «Cum Monembasiotæ tum ij, qui Deo charam Monembasiam habitant, tum qui Pegis vel in urbe gloria, custodia et magnificentia divina insigni, Cpoli, vel aliis in oppidis locisque Imperii nostri commorantur, bullis aureis et mandatis sanctorum et beatorum principum et imperatorum, patris, avi et abavi majestatis nostræ, jure hoc præcipio donati sint, ut in negotiis, quæ Cpoli, urbe gloria Dei illustri, Selymbriæ, Heracleæ, Rhædesti, Calliopoli et reliquis oppidis Macedoniae faciant, vectigal pendant centesimas duntaxat binas, in cæteris vero locis, regionibus et navalibus imperii nostri immunes sint omnis omnino tributis, neve vexentur, ubicunque vivant, ulla ullius stipendii exactione: nostra majestas, ab iisdem rogata, ut et ipsa denuo se ornaret beneficiis, pro gratia et benevolentia, qua cunctos sibi subjectos fideles et sui studiosos amplectitur fovetque, imperat atque edicit bulla hæc aurea, ut omnes Monembasiotæ tum qui urbem Deo

προστάσσει καὶ διορίζεται ἤδη ἡ βασιλεία μου, ἀπολύουσα τὸν παρόντα χρυσοβούλλον λόγον αὐτοῖς, ἵνα πάντες οἱ Μονεμβασιοῦται **401** οἱ τε ἐν τῇ θεοσωστῇ πόλει Μονεμβασίας κατοικοῦντες, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ ὅπου ἄρα εὐρίσκονται καὶ κατοικῶσιν εἰς τε τὴν θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν εἰς τε καὶ ἄλλαχού, ἀπολαύωσι μὲν τῆς ἣν εἶχον πρότερον ἐξουσίας καὶ διαφενδεύσεως διὰ τῶν ρηθέντων χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων ὧν εἶχον οἱ ἀπὸ τῶν Πηγῶν καὶ οἱ ἀθηνῆντες Μονεμβασιοῦται· κατεπέκεινα δὲ τῆς τοιαύτης ἐξουσίας εὐεργετῆ ἡ βασιλεία μου αὐτοὺς κοινῶς ὅλους τοὺς Μονεμβασιοῦτας, τοὺς τε ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ τοὺς ἐκ Μονεμβασίας, ἵνα ἐφ' αὐτῶν ποιῶσι πραγματείας δίδωσιν εἰς τὸ κομέρκιον τῆς θεοδόξαστου Κωνσταντινούπολεως ὑπὲρ ἐκβολῆς ποσότητος νομισμάτων ἑκατὸν νομίσματα ἓν, καὶ ὑπὲρ ἐκβολῆς ἀγορᾶς καὶ ἑτέρας πραγματείας ποσότητος νομισμάτων ἑκατὸν νομίσματα ἓν, εἴτε δηλονότι διὰ οἴνου ἐν τῷ προφορίῳ καὶ ἄλλαχού ἐνθα βούλιονται, εἴτε διὰ οἴνου, ἐάν τις εἰσασθήσεται χώρας διακομίσει τούτοις, ἢ διὰ προσφραγίων παστῶν ἢ τομαρίων ἢ πετρίων ἢ πανίου ἢ λινοκόκκου ἢ τζοχρηκῆς ἢ τετραπόδων ἢ ἑτέριων εἰδῶν ὧν ἂν βούλιονται, μηδ' ὅλως παρὰ μηθενὸς κωλύμενοι ἐπὶ ταῖς διαπραξέσσι τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν ἢ καθελόμενοι εἰς ἀπαιτήσεις καμπανιστικοῦ, μεσσηνικοῦ, ζυγατικοῦ, μετρητικοῦ, παχιατικοῦ, γομαριατικοῦ, ὀφωνίου, σκαλιατικοῦ, βιγλιατικοῦ, δεκατικῆς, ἀλιευτικῆς τετραμορίας, **402** ξυλαχύρου, ὄρειμῆς τῆς ἐνιαῆας ὡς τὰς εἰς αὐτοὺς περὶ αὐτὴν ἀπάσας

charam Monembasiam habitant, tum qui Pegis vel quovis alio loco, sive Cpoli, urbe gloria Dei illustri, sive alibi, vivunt commoranturque, etiam posthac fruuntur ea, quam pridem habuerunt per supra nominatas bullas aureas et edicta, libertate et immunitate; et vero Monembasiotas universos, tum eos qui Pegis, tum qui Monembasie habitant, novo hoc beneficio ornamus, ut in ærariam urbis gloria Dei illustrissimæ Cpolis in mercato, mundinis aliisque negotiis centesimas non amplius singulas pendant, si in foro vel alibi proponant aut e regione quæcumque advehant sive frumentum, sive vinum, sive carnes salsas, sive coria, sive pelles, sive pannos laneos, linteos sericosve, sive equos, sive denique aliud quodcumque mercium genus, neve in peragendis his negotiis a nemine impediuntur aut cogantur tributa pendere pro mercibus ponderandis, librandis vel metiendis, pro adipe, opsonio, statione navium, exentiis, aut dare documias, vel quadrantem piscatorium, vel aliud quodcumque stipendii genus, imo nec cellationem faciant ad castra munimenta vel exsternendas triremes, aut tributa pendant, nautis, vel iis qui merces apud externos divendant, vel cauponibus opificibusque imposita, vel pro serico, pannis in foro vendendis, navigiis frumentariis solvenda, denique nulla omnino vel inventa jam, vel post invenienda vectigalia pendant,

σχάλας, ἀλλὰ δὴ καστροκτισίας, κατεργοκτισίας, μαγειρίας, ἀντιναύλου, ἐξωπρασίας, κοσμητικῆς, βασιλικῆς, μηνιατικῆς, ἐργαστηριακῆς, μεταξιατικῆς, τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ πανίου τοῦ ἐν τῷ φόρῳ πωλουμένου, ἔτι δὲ καὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ σιταρίου τοῦ εἰσπρατταθέντος ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τῶν καρθίων ἢ ἐτέρου τινὸς κεφαλαίου τῶν νῦν ἐνεργουμένων, ἢ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μελλόντων ἐπινοηθῆσεσθαι, ἀλλὰ διατηρῶνται ἀπάντων τούτων ἀνενόχλητοι καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς. Ὡσαύτως οὐδὲ οἱ πωλοῦντες πρὸς αὐτοὺς ἢ ἐξωνοῦμενοι ἀπὸ τῶν πραγματειῶν αὐτῶν, εἴτε ζῶα εἰσιν εἴτε γεννηματικά εἶδη ἢ καὶ ἄλλο τι, ἢ ἐν τῇ θεοδοξίᾳ Κωνσταντινουπόλει ἢ ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου, ἀπαιτοῦντες χάριν κομερκίου ἐνεκεν δηλονότι τῆς δεφενδεύσεως τῶν τοιούτων Μονεμβασιωτῶν. Ἔσται δὲ καὶ ὅταν διακορίζωσι διὰ καρθίων τὰς τούτων πραγματείας, εἴτε ἀπὸ τῆς θύρας θαλάσσης, εἴτε ἀπὸ τῶν τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως κώπων, εἴτε σίτος ἐνὶ εἴτε οἶνος εἴτε ἕτερον τι εἶδος, ἰσάζονται μὲν οἱ δηλοθέντες Μονεμβασιωταὶ ἐν τῷ κομερκίῳ τῆς θεοφυλάκτου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἵνα διδῶσιν ὅσον ἀνωτέρω διορίζεται ἡ βασιλεία μου, οἱ δὲ ἔχοντες τὰ καράδια διαμένωσιν ἀνενόχλητοι χάριν τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν, μήτε τετραμοίριον ἢ ἄλλην ἀπαίτησιν τινα χάριν τῆς τούτων ἐξουσίας παρὰ τινος ἀπαιτούμενοι. Ἐάν δὲ **403** διέρχονται μετὰ πραγματειῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ Δύσεως εἰς Ἀνατολήν, ἢ ἀπὸ Ἀνατολῆς εἰς Δύσιν, ἢ ἀπὸ μέρους τῆς Ζαγοράς διαβιβάζοντες ζῶα ἢ ἄλλο τι, εἴτε εἰς τὴν Σωζόπολιν ἢ εἰς τὴν Ἀγαθόπολιν ἢ εἰς τὴν Μηδίαν καὶ τὰς λοιπὰς γῶρας τῆς βασιλείας μου, ὀφείλουσι διατηρεῖσθαι ἀνενόχλητοι καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ κομερκίου, τοῦ διαδατικῆς καὶ τοῦ ποριστικῆς, παρὰ

τε τῶν κατὰ καιροὺς εὐρισκομένων εἰς κεφαλὴν τῶν εἰρημένων κώτρων καὶ παρὰ τῶν ἐκαῖσε τὰ δημόσια διενεργούντων, ἐφ' αἷς δὴ ποιῶσι πραγματείας ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου γεννηματικὰς τε καὶ λοιπὰς, εἴτε κατὰ Ἀνατολήν εἴτε κατὰ Δύσιν, εἴτε ἐν νήσοις εἴτε κατ' ἤπειρον, ἐν τε κάστροις καὶ πανηγύρεσιν εἴτε ἐν ἄλλοις τόποις. Ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰς τῆς Πελοποννήσου ἀπάσας γῶρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου γνωσασκομένους πανηγύρεις ὀφείλουσι διατηρεῖσθαι μὲν καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλαίων τάντων ἀνώτεροι, διατηρεῖσθαι δὲ καὶ παντελῶς ἀνενόχλητοι καὶ χάριν ὀδοσεως κομερκίου, μηδὲ ἐνεκεν ποριστικῆς διδόντες τὸ τυχόν. Ὅθεν ὀφείλουσι διατηρεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν τοιαύτην ἀνενόχλησιν καὶ δεφένδουσιν οἱ εἰς τὴν κομερκίον τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ εἰς τὰς ἄλλας πᾶσαι σχάλας καὶ γῶρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου ἐνοχοποιούμενοι κατὰ καιροὺς, ἀλλὰ ὅτι καὶ πάντες ὅσοι ἐπικρατῶσι κτήματα ἢ ζευγάτια ἢ κάστρα ὀρισμῶ τῆς βασιλείας μου, εἴτε τῆς περιποθήτου μοι Λυγούστης εἰσιν οὗτοι, εἴτε τοῦ ἐρασμιωτάτου μοι υἱοῦ **404** τῆς βασιλείας μου βασιλέως, εἴτε τῶν προσμενίων ἀρχόντων τῆς βασιλείας μου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχοντοπούλων αὐτῆς, οὐδὲ αὐτοὶ ὀφείλουσι χάριν μαγειρίας ἢ ὀψωνίου ἢ ἄλλου τινὸς ζητήματος ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν ἢ ἄλλο τι ἐπάγειν αὐτοῖς ἐπιτίμιον καὶ ἐπιπλαθές. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ καιρὸν μέλλοντες ἔχειν τὴν ἐνοχίαν τῆς θεοδοξίτου Κωνσταντινουπόλεως ἀρέζωνται τελείως τοῦ ἐπάγειν ἐπήρειαν αὐτοῖς καὶ ἀπαίτησιν τὴν τυχοῦσαν ἢ ὀψωνίου ἢ μαγειρίας, ἢ συγκαταλέγειν αὐτοὺς τοῖς λοιποῖς ἐποικίαις ταύτης ἐπὶ τὰς κατὰ καιροὺς γινομένας κοινωφελεῖς ἰσῶς γρῆας συγκροτήσεσιν, ἢ ἰδίως ὅπως ἀπαιτεῖν τούτους τῆς τοιαύτης συγκροτήσεως ἐνεκα. Ἀλλ' οὐδὲ εἰς ὅς ἔχωσιν οὗτοι ὑποθέ-

sed horum omnium plano sint immunes. Item si qui merces, sive ex animalibus sive e plantis sive aliquaeunque ratione patrias, aut vendunt Monembasiotis, aut ab ijs emunt, sive Cpoli gloria Dei illustrissima, sive in alijs imperii nostri locis, nihil pendunt tributū propter gratiam Monembasiotis impertitam. Deinde si qui navigiis horum merces vel a mari superno vel ab urbis magnificae Cpolis oris evehant, sive frumentum, sive vinum, sive aliud quodcumque mercium genus, pendunt si quos diximus. Monembasiota: aerario urbis tributū id, quod supra constituit majestas nostra, domini navium immunes sunt, neve postulantor quadrantem vel aliud quidquam vectigalis, propter immunitatem illis concessam. Si vero eorumdem merces, sive animalia sive aliud quid, aut ex occidente in orientem, aut ex oriente in occidentem, aut e sipibus Zagorae advehuntur, sive Sozopolim, sive Agathopolin, sive in Mediam et reliqua loca imperii nostri, nihil omnino vexantor exigendo tributū, vectigali vel portorio, ab ijs qui castris illis vel civitatibus praesunt in negotiis quibuscumque, quae in alijs locis imperii praeteri faciunt, sive in oriente sive in occidente,

sive in insulis sive in continenti, in castris, mercatibus et reliquis locis. Item in mercatibus, qui in Peloponnesi oppidis et castris imperio nostro subjectis habentur, eosdem liberos esse volo omni tributū genere, nec ulla vectigalis vel portorii exactione vexari. Quare praesent ijs necesse est has immunitates tunc qui Cpoli tributorum exactioni, tum qui alijs portibus, locis et castris imperii nostri praefecti sunt; nec vero quicumque fundos, praedia vel castra intra fines imperii nostrae sita habent, sive majestatis nostrae, sive filii nostri dilectissimi, sive cognatorum nobis vel aliorum primorum procerumque ministrisunt, ullum ullius generis tributum ab ijs exigunt, neve omnino quidquam ijs imponunt mulctae nomine. Ipsi item Cpolis, urbis clarissimae, praefecti prorsus abstinento a tributis illis imponendis, neve eosdem cum reliquis advenis in censum referunt ad collationes ob rei publicae salutem faciendas, aut separatim eos in tali re stipendia postulanto. Nec vero lites, quas vel cum alijs, vel inter se habent, ab illis, sed in sanctuario majestatis nostrae dijudicantur. Atque, hujus quidem bulae aureae auctoritate et

σεις ἢ μετ' ἀλλήλων ἢ μεθ' ἐτέρων τινῶν, κριθή- A
σονται παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ σικρέτῳ τῆς βασι-
λείας μου. Ἡ γὰρ ἐπιχρῆσθαι καὶ δύναμις τοῦ παρόντος
χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου τὰ κατὰ μέ-
ρος περὶ αὐτῆς διορίζεται, ἀπολαύσει ταύτης κατὰ
τὸ ἴσον καὶ ὁμοίον τρόπον καὶ οἱ ἐξ ὁσφύος παῖδες
καὶ ἀπόγονοι τούτων, μέχρι ἂν ἡ τοῦ γένους αὐτῶν
διάρχη σειρά· εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτων ἀπόντων
βεβαίωσιν ἀσφαλείας ἐγένετο καὶ ἐπεδραβεύθη καὶ
ἐπιχορηγήθη, αὐτοῖς καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος
τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Νοέμβριον
τῆς ἐνισταμένης Ἰνδικτιῶνος ιε' ἔτους ς'ωκε'. Ἐν
ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβῆς καὶ θεοπροβλήτου ὑπ-
εστὶ μῆνατο κράτος.

Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς
καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.

405 Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.

Τὸ παρὼν ἴσον ἀντιβλήθην καὶ εὐρεθὲν κατὰ πάντα
Ἰσάζον τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ ἐγράφη δι' ἀσφάλειαν.

ιη'. Αἰσιπὸν κρατοῦντος τοῦ δεσπότης κὺρ Θωμᾶ
τὴν Μονεμβασίαν παρὰ τῶν Μονεμβασιωτῶν αὐτῷ
δοδομένην, ὁ ἀμνηρᾶς τὴν μὲν βασιλίαν καὶ τὴν
αὐτῆς θυγατέρα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οἰκονομήσας
ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τινῶν τῶν
αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῆς, τὸν δὲ δεσπότην εἶχε μεθ'
ἑαυτοῦ. Ἐλθόντος οὖν τοῦ ἀμνηρᾶ ἐν τῇ Βορδονίᾳ οἱ
ἐκεῖσε γενναῖοι ἄρχοντες φοβηθέντες ἔφυγον ἀφέντες
αὐτὴν. Οἱ δὲ ἐν τῷ Καστριζῆ τάχα μέχρι τινὸς ἄν-
τισταθέντες καὶ πολέμησαντες τέλος προσεκύνησαν
μετὰ συμθάσεως, ἵνα μὴ ἀθετήσῃ τὰ αὐτῶν ἕθη
καὶ νόμιμα. Ὅς ὑπὲρ ταῦτα καὶ ἄλλας πλείστας
χάριτας αὐτοῖς ἐπηγγείλατο· καὶ κατελθόντες στε-
φῆναι ὑπὲρ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν κατ' ἔθος
lege quae constituta sunt a majestate nostra, iis fru-
antur aequali et pari modo eorum filii et posteri,
quatenus pertinebit generis eorum series. Nam ad
omnis haec firmanda et sancienda donata et data
iis est bulla haec aurea majestatis nostrae,
edita mense Novembri indictionis 15, anni 6825 :
cui subscripsit pia nostra et Deo obedientissima
potestas.

Andronicus in Christo Deo fidelis rex et imperator Romanorum.

Angelus Ducas Comnenus Palaeologus.

Exemplar hoc archetypo collatum et prorsus si-
mile repperit et accurate scriptum est.

18. Cum igitur Thomas despota Monembasiam a
Monembasiotis sibi traditam teneret, ameras impe-
ratricem et liliam ejus sibi matrimonio junctam cum
quibusdam de suis et ipsius comitibus Cpolim
misit, despotam apud se retinuit. Amira deinde
Bordoniam profecto, generosi scilicet optimates
timore percussi fugerunt urbemque deseruerunt.
Castrizenses ubi aliquandiu resisterunt pugnarunt-
que, postremo eum receperunt, conditione dicta,
ut ipsorum mores et instituta ne turbaret. Quod ille
cum aliis plurimis beneficiis se iis praestitutum pro-
misit. Itaque cum egredierentur, ut pro more virtu-
tis suae praemia acciperent, aliis eorum capita pra-

ως μὲν αὐτῶν ἐκαρποτόμησεν, οὓς δὲ ὀφελοῖς ἀπέ-
κτεινε, τὸν δὲ Προϊνοκοκκῶν λεπίσας ἐτελείωσεν·
ἄξιον τέλος τῶν ἐργασίῶν καὶ πράξεων ἐπέλαυσεν.
Ἐλθόντος δ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀμνηρᾶ καὶ εἰς τὰ περὶ
τὸ Λεοντάρην, καὶ εὐρών αὐτῆ ἔρημον ἀνθρώπων,
παρέλαθεν αὐτῆ διὰ τὸ τοὺς ἀνθρώπους φυγεῖν. Ἐν
δὲ τῷ Γαρθίῳ ὡς ἰσχυρότερον αὐτοῦ εἰσῆλθον φυ-
λαχθῆναι, ἐνθα πάλιν ὁ ἀμνηρᾶς παρεγένετο πολιορ-
κῶν καὶ αὐτῆ μέχρι τινός· τέλος δὲ ἐδουλώθησαν,
μετὰ συνθήκης καὶ **406** ὅρκου ἐπαγγειλάμενος αὐ-
τοῖς ἵνα μηδένα αὐτῶν ἐνοχλήσῃ ἢ θανατώσῃ ἢ
αἰχμαλωτίσῃ. Αὐτὸς δὲ τοὺς ὅρκους ἀθετήσας καὶ
τῇ μνησικακίᾳ καὶ ὀργῇ κινούμενος, ἐν τινι πεδίῳ
μικρῷ συνάξας αὐτοὺς πάντας καὶ δεσμεύσας, παρα-
νόλιμα μαχαίρας σὺν γυναίξῃ καὶ πασι πεποίηκε.

B Τοιουτοτρόπως καὶ οἱ ποτε προεστοὶ αὐτῶν οἱ
Μπουχάλοισι ἔπαθον, εἰ μὴ ἔφθαπεν ὁ μπεγλέρμπεης
Μιχουμούτης· ἐξεζήτησεν αὐτοὺς διὰ τὴν γυναῖκα
Μανουῆλ τοῦ Μπουχάλη δισεξαδελφὴν εἶναι αὐτοῦ. Οἱ
καὶ κατὰ ἀντιπέδωκαν αὐτῷ ἀπὸ τούτων. Δούς γὰρ
αὐτοῖς ἀνθρώπους ἵνα μετὰ ἀνέσσει καὶ ἀναπαύσει
ἀπέρχονται τὴν ἕδον τὴν φέρουσαν εἰς τὸν ἔξω τόπον,
διερχόμενοι περὶ τὸ Ποντικὸν εὐρύντες πλεῦσιμον καὶ
δολίως ἀποκτείναντες τοὺς ἀπάγοντας ἀνθρώπους
τοῦ μπεγλέρμπεϊ καὶ ἐρθάντες εἰς τὸ πλεῦσιμον
ἔφυγον εἰς Κέρκυραν, κακείθεν πάλιν εἰς Νεάπολιν.
Καὶ αὐτοὶ μὲν ἠλευθερώθησαν τῆς δουλείας ἠπισ-
τήποτε· ὁ δὲ πενθερὸς μὲν Μανουῆλ τοῦ Μπουχάλη
Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος, πρωτοεξάδελφος δὲ, ὡς προ-
εδηλώσαμεν, τῆς μητρὸς τοῦ μπεγλέρμπεϊ, βληθεὶς
εἰς σιδηρὰ ἦγχετο. Αὐτὸς γὰρ, ὡς προείπομεν, φυγὼν
ἐκ τοῦ Λεονταρίου μετὰ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ
ἀπῆλθον εἰς τὴν Σπάρτην εἰς δουλοσύνην τοῦ δε-
cidit, alios palo suffixit, Proinocecum vero exco-
riavit, mortem factis suis dignam nactum. Deinde
ameras Leontarium profectus, eam urbem a civi-
bus desertam invenit et nullo labore occupavit. Cum
Gardieam, oppidum munitius, securitatis causa
confugissent, illuc rursus ameras profectus, urbem
aliquandiu obsessam, postremo in ditionem accepit,
ex pacto et iurejurando pollicitus, se neminem eo-
rum aut turbaturum, aut occisurum, aut in servi-
tium abducurum esse. Sed, sacramenti immemori
et ulciscendi cupiditate atque ira incitatus, enectos
in parvo quodam campo coactos et vinctos cum ux-
oribus et liberis gladio trucidari jussit. Quo suppli-
cio etiam praefecti iis Buchalei affecti fuissent, nisi
Mahometes beglerbegus vitam iis impetrasset, quod
uxor Manuelis Buchalei ipsius soror sobrina esset.
Qui male gratias retulerunt. Nam cum homines iis
dedisset, ut tuto et citra laborem via e finibus aene-
rae ducente procederent, Ponticum profecti ibique
navigandi occasionem nacti, dolose homines a be-
glerbego sibi adjunctos interemerunt, et conscensa
navi Coreyam, et inde rursus Neapolim profuge-
runt. Itaque ipsi quidem servituti se modo quali-
cunque eripuerunt; sed Manuelis Buchalei socer,
Georgius Paleologus, matris beglerbegi, ut ante
significavi, frater consobrinus, ferro vinctus duc-

σπότου κύρ Δημητρίου, πολέμου δὲ γεγονότος περὶ τὴν Βορδονίαν καὶ τὴν Τρύπαν κακῶς τρωθεὶς ἐάλω, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν δέσμιον πρὸς τὸν ποτὶ αὐθέντην αὐτοῦ 407 τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν. Ὡς δὲ ἰάθη ἀπὸ τοῦ τραύματος, περιωρισμένῳ δὲ ὄντι καὶ φυλακτομένου ἀπωσθήσατε περὶ τὸ Δυρράχιον, ἀπατήσας τοὺς φυλάσσοντας ἔφυγε, καὶ πάλιν προσέρχεται τῷ δεσπότην κύρ Δημητρίῳ, καὶ ἐν τῷ Ναυπλίῳ τὸν πλείονα καιρὸν διέτριβε διὰ τὸ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδία αὐτοῦ ὑπάρχειν ἐν τοῖς τῶν Ἑνετῶν.

18. Τοῦ οὖν ἀμηνᾶ δουλώσαντος, ὡς δεδηλώκαμεν, τὸ Λεοντᾶριον καὶ τὰ περὶ αὐτὸ, εἶτι δὲ καὶ τὸν ἄγιον Γεωργίου· ταῦτα γὰρ ἰδὼν ὁ Κροκόνηλος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Κροκόδειλος οὐκαιοτέρων, προσεκύνησεν καὶ αὐτῷ τὸν ἀμηνᾶν, τὸ δὲ κάστρον τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ δέδωκεν αὐτῷ· αὐτὸς δὲ ἔλαβε χάριν τούτων τ', Ἐλὸς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ Ν. Δ., καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτ' ἔστι, Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες, ὡς εἰπεῖν μᾶλλον, ἵνα τί μὴ καὶ αὐτὸν ἐγκατέλιπες, τῶν προλεχθέντων κοκῶν πρωτεργάτην. Τούτων οὖν ἐκείσε γινομένων, ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς ἀφείκε τὴν Καλαμάταν καὶ περάσας εἰς τὰ περὶ τὴν Κόσμαιναν καὶ τὸ Πεταλίδι, εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἀβαρίον κάκειθεν εἰς τὸ Μαρᾶθιν, προγενέστερον τῆς βασιλείας καταλειψάσης τὴν Ἀρκαδίαν κάκεισε ἀπελθούσης μετὰ τῶν παιδῶν αὐτῆς καὶ τῶν εὐρισκομένων ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ἀρχόντων. Ὁ δὲ ἀμηνᾶς περιλάβεν αὐτὰ, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν Καρίταιναν, πρὸς τοῦ Σγουρομάλλη Παλαιολόγου καὶ γυναικαδελφοῦ τοῦ μεγάλου Λουκᾶνη, ὃς προσπέθανεν 408 εἰς ἀπόπατον διαδιθάσαι τὴν ψυχὴν, ὡς ποτὶ ὁ Ἄρειος

batur. Is enim, Leontario profugus, cum genero Spartam discesserat, ut Demetrio despota operam navaret, sed in obsidione Bordoniae et Trypes, accepto vulnere, captus et vinculis constrictus ad dominum quondam suum Thomam despota adductus est. Sed, sanato vulnere, cum custodiretur ad Dyrrhachium, deceptis custodibus, effugit iterumque adhaerxit se Demetrio despota, ac Nauplii aliquandiu commoratus est, quoniam ibi in Venetorum ditione uxor et liberi ejus vivebant.

19. Occupatis igitur, ut docuimus, Leontario locisque vicinis, et S. Georgio insuper, animadvertens id Crocontelus sive, ut aptius dicam, Crocodillus, ipse quoque ad eum defecit ei que cum castro duos filios tradidit, habuitque ejus rei praemium *E'oi* sive *E'li*, et quae sequuntur, hoc est, « Mi Deus, mi Deus, quare deseruisti me? » sive, ut dicam melius, « Quare non et ipsum deseruisti commemoratorum malorum primum auctorem? » Haec dum illic sunt, Thomas despota, relicta Calamata, Cosmanam et Petalidium trajectus, Abarinum et inde Marathium venit, cum jam ante regina ex Arcadia exisset atque illuc cum liberis et primoribus Arcadiae advenisset. Itaque occupavit ea ameras, recepitque idem Caritanam a Sguromalle Palaeologo et fratre uxoris magni Lucae, qui, ut olim Arius, in sella familiarica, emissis visceribus, animam exspiravit, ac

A Επαθεν, ἅμ' ἐγκάτοις, καὶ περάτας κατήλθεν εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδροῦσαν καὶ Ἰθώμην. Καὶ λαβὼν αὐτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα ἀπήλυθε θεάσασθαι καὶ τὴν Κορώνην, εἶτ' ἐκεῖθεν οἰέθη καὶ εἶδε τὴν Μοθιώνην, εἶτα τὴν Πύλον τὴν καὶ Ἀβαρίον. Καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου· προητοίμασε γὰρ τινα πλοῖα, καὶ ἐλθὼν ἐν τῷ λιμένι τῷ παρ' Ἰταλοῖς καλούμενῳ Πόρτῳ λόγγῳ ἵνα ἐκεῖθεν εὐπλώϊμον καιρὸν εὐρίων εἰς Κέρκυραν ἀπέλθῃ. Ὁ δὲ γέγονε, καὶ τῆς κῆ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἀπεσώθη εἰς Κέρκυραν. Γύρδοντες δὲ καὶ ἡμεῖς πλεῦσιμον ἀπαγόμενον ἐκεῖσε, ἐμβάντες τῇ ια' Ἰουλίου διὰ τὸ ἐπιγενέσθαι καὶ μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν θανατικῶν ἐν τῇ Μοθίῳνῃ, τῇ β' τοῦ Αὐγούστου ἀπεσώθημεν εἰς Κέρκυραν, ἔχοντες τὴν σκοπὴν

B ἵνα ἀπέλωμεν εἰς τὴν Κρήτην ἢ εἰς τὴν περὶ τὴν Θεσσαλονίκην Βέρροϊαν, διὰ τὸ εἶναι κάκειτε καλύτερον μονὴν εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἣνπερ ὁ τῆς μητρὸς μου πατήρ ἀνήγειρεν ἐκ βάρων. Τοῦ δὲ Γραουλ Γεωργίου καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ καὶ θυγατρὸς προκαλθόντων, ἐπαρώτρυναν καὶ τὴν δουρῶν αὐτοῦ τὸν ποτὶ μελλόγαμβρόν μου Νικόλαον τὴν Μελισσηνὴν, αὐτῷ δὲ πάλιν ἐμὲ· εἶτι δὲ καὶ τοῦ δεσπότητος μετὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐκείσε παρχγενομένου ἀπήλθομεν χθήμερ, προσμῖναι ἐκεί εἰς οὐ ἴδωμεν τὸ μέλλον. Τοῦ δ' 409 ἀμηνᾶ λαβόντος τὴν Ἀρκαδίαν, κάκειθεν διερχομένου εἰς τὰ κάτω μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ λαβόντος πάντα τὰ ἐκείσε, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἰσχυρότατον Χλομούτζην καὶ τὸ Σανταμαρῖν, ἃ ἐκέκταντό τινες τὸ ἐπίκλην μπαγλαρμπεῖδες, καὶ αὐτοὶ φοβούμενοι εἶσαν πάντα κω-

transiit in viciniam Andrusæ et Ithomes. His quoque oppidis cum omni regione finitima occupatis, Coronam visum abiit, atque inde rursus Mothoniam trajecit ac Pylum sive Abarinum. Quo die etiam Thomas despota, exstructis ante navibus, e Peloponneso discessit et ad Portum Longum, quem Itali dicunt, profectus est, ut inde, idoneam nactus tempestatem, Coreyam navigaret. Ita factum est, pervenitque die mensis Julii 28 Coreyam. Nos quoque navigium eodem profectorum nacti, Julii die 11 solvimus, quod praeter reliquas miseras pestifera lues Mothonen invaserat, et delati sumus Coreyam die 2 Augusti. Erat autem consilium inde in Cretam vel Berrhaeam prope Thessalonicam proficisci, quoniam illic monasterium pulcherrimum erat, in honorem sancti Nicolai ab avo meo materno a fundamentis exstructum. Georgius Raulus autem et gener et filia ejus, ante illuc profecti, consobrinum suum, qui quondam meus erat futurus gener, Nicolaum Melissenum, ut eodem discederet, cohortati erant, atque hic rursus mihi idem suaserat. Itaque et despota et reliquis illic commorantibus, nos quoque abivimus expectaturi, quid futurum esset. Interim ameras, occupata Arcadia, in partem inferiorem Peloponnesi profectus, cuncta ejus regionis loca cepit, ipsamque adeo firmissimam Chlomotziam et Santamarium, quae a quibus-

φά, καὶ ἀπῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς Κέρκυραν. Ὁ δὲ ἦλθε
μέγρι καὶ Πάτρας κάκεισε προσέμεινε. Καὶ τὰ Κα-
λάβρυτα λαβὼν, ἐνθα ὁ ἡγεμοναύων οὔτε τοῖς δε-
σπότηαις οὔτε τῷ ἀμνηρᾷ ἐφύλαττε πίστιν, ἀλλ' οὐδ' εἰς
θεὸν, ὡς νομίζω, αὐτὸς μὲν ὁ ἀμνηρᾷ ἔδωκε δίκην
ἀξίαν αὐτῷ· ἐλέπισε γὰρ αὐτὸν, οἱ δ' αὐτοῦ πάντες
οἱ μὲν ἀπετριβήσαν τὰς κεφαλὰς, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι
ἀπῆχθησαν. Τὸ δὲ ἄστυ ὁ ἀμνηρᾷ καλῶς ἀσφαλισά-
μενος καὶ πικρῷ τόπῳ ἀφείξεται στρατιώταις, ἐγαρθαῖς
ἀπὸ τῆς Πάτρας διέβη εἰς τὰ περὶ τὸ Σαλμενικὸν
καὶ Λίστραιναν καὶ Βοστίτζαν· καὶ τὴν μὲν Βοσ-
τίτζαν καὶ Λίστραιναν ἔλαβε, τὸ δὲ Σαλμενικὸν
ἐκράτισε μέχρι τινὸς τις Παλαιολόγος λεγόμενος τὸ
ἐπίκλην Γραιτζας.

Τοῦ δὲ δεσπότη, ὡς εἶπομεν, πανοικί ἐλθόντος
εἰς Κέρκυραν, προσῆλθον αὐτῷ καὶ γράμματα ἀπὸ
τοῦ πράκτορος τοῦ Ἀγγελοκάστρου διαλαμβάνοντα
οὕτως, ὅτι τῷ ἀμνηρᾷ ὄριξις ἦν ἵνα προσέλθῃ αὐ-
τῷ τις τῶν τοῦ δεσπότη ἀρχόντων, καὶ γενήσεται
συμβίβασις καὶ ἀγάπη ἀμφοτέροις, καὶ δοθῆ παρ'
αὐτοῦ τόπος· μετὰ τινων συμφωνιῶν τῷ δεσπότη
πρὸς **410** τὴν ζῆν. Συνδιασκεψάμενος οὖν σὺν τοῖς
αὐτοῦ ὁ δεσπότης, ἔδοξεν αὐτῷ καλὸν εἶναι ἵνα ὁ μὲν
Ῥάλης Γεώργιος ἀπέλθῃ πρὸς τὸν ἀμνηρᾷ, ὁ δὲ
γαμβρὸς αὐτοῦ Ῥαούλ Γεώργιος ἀπέλθῃ πρὸς τὸν
πάππαν, ἵνα ὁ μὲν καὶ ταῦτα καὶ τὴν εἰς Κέρκυραν
τοῦ δεσπότη ἐπιδημίαν δηλώσῃ τῷ πάππῳ, ὁ δὲ ἴδῃ
καὶ μάθῃ τίς ὁ τοῦ ἀμνηρᾷ σκοπός. Οἱ καὶ ἀπῆλθον,
ὁ μὲν τῆ θ', ὁ δὲ τῆ ια' Αὐγούστου, θανατικοῦ δ' ἐπι-
γενομένου καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν πόλιν ὁ δεσπότης
καὶ ἡμεῖς ἀπῆλθμεν ἐν τοῖς περιχωρίοις, ἐκδεχό-

dam boglerbegis tenebantur, qui et ipsi, metu per-
cuisi, omnia deseruerunt et Corcyram venerunt. Ille
Patram usque processit, ibique mansit. Captis Cala-
brytis, ejus urbis præfectum, qui nec despotis, nec
ameræ, nec vero Deo, opinor, fidem servarat, sup-
plicio dignissimo punivit. Quippe pellem ei detrahi
jussit, et cives aut jugulavit aut captivos abduxit.
Urbe bene munita et ubivis relictis præsiidiis, ameras
Patra movit et Salmenicum, Listrænam et Bosti-
tzam transiit, ac Bostitza et Listræna quidem poti-
tus est, sed Salmenicum Palæologus quidam, cogno-
mento Graitzas, aliquamdiu servavit.

Despota igitur cum tota familia Corcyram pro-
fecto, litteræ ei a procuratore Angelocastri allatæ
sunt, quibus scriptum erat, ameram quempiam e
proceribus despote ad se mitti cupere, ut amicitia
et concordia inter ipsos conciliaretur, et locus ali-
quis despote cum conditionibus quibusdam a se
daretur, in quo is vitam ageret. Re cum suis deli-
berata, despota e re fore existimavit, ut Georgius
Raules ad ameram, Georgius Raulos autem, gener
ejus, ad papam proficisceretur, ut alter hoc ipsum
et despote in Corcyra commorationem papæ nun-
tiaret, alter videret et exploraret, quo spectaret
consilium ameræ. Itaque illi discesserunt, alter
nono, alter undecimo die Augusti. Mox autem
quam pestis etiam Corcyram urbem invasisset, de-

μενοι καὶ τὰ τῶν πρεσβυτῶν ἀποτελέσματα. Ὁ μὲν
οὖν Ῥάλης Ἰωάννης διελθὼν διὰ τοῦ Ἀγγελοκά-
στρου ἔφθασε τὸν ἀμνηρᾷ εἰς τὰ περὶ τὴν Βέρ-
βριαν· καὶ εὐθὺς προστάξαντος αὐτοῦ ὁ τε Ῥάλης
καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες ἐδεσμεύθησαν, καὶ οἱ τόδης
αὐτῶν ἠσφαλίσθησαν σιδήροις. Διαβιβάσαντες οὖν
οὕτως δέσμοι, μετὰ τινας ἡμέρας εἰς τοὺς
περὶ τοῦ μαύρου βρους βουνούς ἠλευθέρωσαν αὐτούς,
εἰπὼν ὅτι· Ἐγὼ ἐκδεχόμεν πλησίον τῆς Πελοποννήσου
εὐρισκομένου μου ἔλθειν τὸν δεσπότην, ἢ σταίλῃ
τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ ἀρχόντων, καὶ γένηται χάρις
πρὸς αὐτὸν, καὶ κάθηται, καὶ ζῆ. Ἐπεὶ οὖν οὐ-
δὲν γέγονε, πάλιν λέγομεν, γενηθήτω, εἰ θέλει,
καὶ ἀπελθόντος σοῦ ἐλθέτω ὁ δεσπότης, ἢ ἑξαπο-
στειλάτω ἓνα τῶν παίδων αὐτοῦ, ᾧ καὶ ποιήσωμεν
χρηστά. Ἐπιστρέψαντος δὲ τοῦ Ῥαούλ ἀπρά-
κτου τῷ Ὀκτωβρίῳ τοῦ ς' ἔτους, καὶ τῆ ια'
Νομβρίου ἐμβὰς ἐν τινι τῶν **411** Κερκυραίων
πλοίων ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς μετὰ τῶν πλειόνων
ἀρχόντων αὐτοῦ διέβη εἰς τὸν Ἀγκῶνα, ἵνα ἐκείθεν
πρὸς τε τὸν πάππαν καὶ τὸν δοῦκα Μεδιολάνου καὶ
ἀλλαχοῦ ἀπέλθῃ, εἰς Κέρκυραν καταλείψας τὴν τε
βασίλισσαν καὶ τὰ παῖδια αὐτοῦ καὶ τινας τῶν ἀρ-
χόντων αὐτοῦ οικειακοὺς καὶ οικέτας τῶν αὐτῷ
ἐπομένων. Οὐ δὲ κάμει πολλὰ διορισσάμενος καὶ ζη-
τήσαντος ἵνα ἢ σὺν αὐτῷ ἀπέλθῃ ἢ ἐν Κερκύρῃ
μετὰ τῆς βασιλίσης μείνω, ἀρχὼν τοῦ ὅσπερ οὐ
αὐτῆς· ἐγὼ δὲ διὰ τε τὸ ἔλεος τοῦ τὰ πάντα καλῶς
οἰκονομοῦντος Θεοῦ, διὰ τε τὴν λύπην ἧν ἐγέννησα,
διὰ τε τὴν ἀταξίαν πάντων τῶν τοῦ οἴκου αὐτῶν ἀνή-
κους ἐγενόμεν εἰς τὰ ἀμφοτέρα. Ἀλλ' ἐπιμείναντός

spota et reliqui in loca vicina concessimus, lega-
torum exspectantes reditum et quid allaturi essent
nuntii. Ac Joannes Raules quidem, trans Angeloca-
strum profectus, ubi prope Berrhæsam ad ameram
venit, statim jussu ejus cum omnibus comitibus
vinctus et compedibus ferreis astrictus est. Cum
ita vincti processissent dies aliquot, ad colles
montis nigri eos liberavit, et exspectasse se dixit,
ut, cum esset prope Peloponnesum, aut veniret
ipse despota, aut filium cum proceribus mitteret,
ac se illi benefacturum sedemque stabilem, in qua
viveret, donaturum fuisse. Quorum cum neutrum
factum sit, inquit, iterum, ut fiat, suademus, et
post reditum tuum aut veniat despota, aut unum e
filiis mittat, cui benefaciamus. Itaque cum Raulos
re infecta redisset mense Octobri anni 6960, Tho-
mas despota, die 16 Novembris Corcyraeorum na-
vem ingressus, cum proceribus suis plerisque Au-
conam trajecit, inde ad papam et Mediolanensium
ducem et alio profecturus, in Corcyra relictis re-
gina et filiis et nonnullis procerum, qui eum se-
quebantur, familiaribus et domesticis. Equidem,
multum ab eo invitatus et rogatus, ut aut comita-
rer se, aut Corcyræ manerem in ædibus reginæ,
per misericordiam Dei cuncta bene moderantis et
propter luctum eorum quos procreaveram, et re-
rum omnium in illius domo perturbacionem, qua-

μου καὶ ἐτέρῳ καιρῷ ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ ὀνόματι Μολυβατινὰ ἐν ᾧ ἤμεν, ὅτε καὶ ὁ δεσπότης ἦν ἐν τῷ Χλομῷ διὰ τὸν φόβον τοῦ θανατικοῦ οἷς δεδήλωται. Καὶ μετὰ καιρὸν ἐξ κάθισμα εὐρῶν τὸ εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἡλίου πλησίον τοῦ ἁστικῆς, ἀπελθόντος μου ἐκεῖσε κατώκησα Σεπτεμβρίου ἕκτη τοῦ 5970 ἔτους. Κατέμενον μετὰ τῶν ἐμῶν, καὶ μόνον ἐδεόμην τοῦ Θεοῦ ἵνα ἡμᾶς ἐλεήσει καὶ ἐξοικονομήσῃ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος. Διαβιβάσαντός μου οὖν ἐκεῖσε μῆνας πάντες, καὶ πρὸς τινα καιρὸν οὐδὲν ἐνοήσκαμεν ἀναπουθῆναι μετὰ τῶν ἐχόντων τὸ τοιοῦτον κάθισμα. Καὶ διὰ τὸ ἔξειν ἡμᾶς πλείονα τὸν πολυκλασιασμὸν τοῦ καλυκαγαθοῦ φίλου καὶ πνευματικοῦ Πατρὸς Δωροθέου **412** εὐρισκομένου αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ἰάκωνος καὶ Σωσιπάτρου, εὐράντες καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων τοῦ ἁγίου Νικολάου κάθισμα τὸ ἐπονομαζόμενον τοῦ Ταρχανιώτου, παρελαθομεν αὐτὸ Μαρτίου 15 τοῦ 5970 ἔτους, καὶ κατέμενον μετὰ τῶν ἐμῶν. Ὁ δὲ δεσπότης κύρ Θωμᾶς φθάσας εἰς τὸν Ἀγκῶνα κάκειθεν εἰς τὴν Ῥώμην οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν εἰ μὴ ὅτι ἔδωκε τῷ παππὶ Πίῳ δευτέρῳ ἐν τῷ β' ἔτει τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου, κάκεινος αὐτῷ μόλις πρὸς τὸ ζῆν μετὰ τῶν αὐτοῦ ἐδιωρήσατο τὴν μόνην καὶ ἀναγκαίαν τροφήν. Ὡς οὖν εἶδον οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ ἄρχοντες καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν Κερκύρᾳ ἀπομείναντες ἤκουσαν μὴ εἶναι οὐδεμίαν ἐλπίδα βοήθειας, διεσχορπίσθησαν, οἱ μὲν ἐνθεν οἱ δὲ κάκειθεν, κλαίοντες τὴν δυστυχίαν αὐτῶν. Τότε δὲ καὶ ὁ

tram conditionem accepi, sed mansi Molybatinis, quo loco etiam ante fueram, cum despota metu pestis, ut significavimus, Chlomi versaretur; et max cellula inventa in monasterio prope urbem in honorem sancti Eliæ exstructo, illuc sedem transtuli die 6 Septembris anni 6970. Ibi cum meis mansi, et tantummodo precatus sum Deum, ut miseraretur nos et pro benignitate et charitate sua in nos decerneret. Commoratus sum ibi menses quatuor, atque intellexi procedente tempore, neutiquam nos tranquillo animo frui posse cum iis qui id monasterium tenerent; itaque ob crebriorem quoque optimi et benevoli Patris spiritualis Dorothei consuetudinem, qui in monasterio sanctoerum apostolorum Jasonis et Sosipatri erat, etiam nos ex ordine triginta duorum sacerdotum, sancti Nicolai cellulam nacti sumus Tarchaniotæ quæ dicitur, die 15 Martii anni 6970, ac mansi ibi cum meis. Thomas autem despota, Anconam atque inde Romanam profectus, nihil aliud efficit, nisi ut, cum ipse Pio secundo papæ, anno pontificatus ejus secundo, ex reliquiis apostoli primum vocati, sancti Andreæ, caput dedisset, ille sibi vix ad sustentandam suam et suorum vitam necessarium victum præberet. Ut igitur proceres eum secuti viderunt, et qui in Corcyra relictæ erant, audiverunt, nullam spem auxilii reliquam esse, alii alio

ἠγαπημένος μοι ὑπὲρ υἱόν, ὁ ποτε μελλόγαμιδρός μου Νικόλαος ὁ Μελισσηνός, ὁ τοῦ μεγάλου πρωτοστράτορος υἱὸς τοῦ ἀνωουρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς, εὐρῶν νῆαν ἐμπορικὴν Κρήτα τοῦ Σοφαλέου ὀνομαζομένου, ἐρχομένην ἐκ τῆς Ἑνετίας, ἐμῆς ἐν ἀρτίῃ διέδη εἰς πόλιν Κυθωνίας ἐν τῇ Κρήτῃ τοῦ Ἀπριλίου 15 τοῦ 5970 ἔτους, κλαύσαντες καὶ θρηνησάντες πρότερον ἡμεῖς περὶ τῆς στερήσεως αὐτοῦ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν λίαν καλὸν πρὸς με. Ἐκεῖ δὲ γυναικίσυλευθελὲς πρεσβύτερος ἐγένετο. **413** καθὼς ὕστερον ἔμαθα καὶ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γράμματα ἔλαθον. Τοῦ δὲ δεσπότης κύρ Θωμᾶ διαβιβάσαντος καιρὸν τινα ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἔδοξεν αὐτῷ ἐπαναστραφῆναι πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Ἑνετῶν, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν εἰς τὸν Ἀγκῶνα, τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ βασιλείσης τῆς Σερβίας ἐκεῖθεν ἀπελθούσης· καὶ διατρίψασα ἡμέρας τινὰς εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἐκεῖνος μὲν ἐδιέδη πάλιν εἰς Ῥώμην, ἡ δὲ βασίλισσα διεληθούσα ἀτήληεν εἰς Ἐπίδαυρον τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἡ βασίλισσα κακῶς διάγουσα ἐν Κερκύρᾳ, ἐλεηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τῷ αὐτῷ ἐδομηκοστῷ ἔτει Αὐγούστου 15 ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μονῇ, Ἰάκωνος λέγω καὶ Σωσιπάτρου.

Ὁ δὲ τῶν ἀσεβῶν ἐξάρχος τῷ αὐτῷ δὴ ἔκει ἀπελθὼν κατὰ τοῦ Σφεντιάρη παρέλαβε τὴν ἐκείνου περιδῶρον πόλιν Σινώπιον ὀνομαζομένην, ἧ δὲ καὶ γῶ ἐθεασάμην. Οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα αὐτοῦ τόπον παρέλαβεν, ἔτι δὲ καὶ τὴν Κερκσοῦντα καὶ τὴν Τραπεζοῦντα ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Δαβίδ τοῦ Κορνηνοῦ, τοῦ ἐκεῖσε τότε

dissipati sunt, calamitatem suam deplorantes. Tum etiam filio mihi clarior futurus gener meus, Nicolaus Melissenus, magni protostratoris filius, navem mercatoriam Cretensem Sopholei cujusdam Venetiis venientem conscendit, et Cydoniam, Cretæ urbem, trajecit die 11 Aprilis anni 6970. quem nos nobis eripi vehementer dolebamus et iugebamus, quoniam mirifice erga nos officiosus erat. Ibi, uxore ducta, presbyter factus est, ut postea e litteris ejus ad me da cognovi. Thomas despota autem, aliquandiu Romæ commoratus, ad civitatem Venetorum, atque inde Anconam redire statuit. Unde filia ejus, regina Servia, discessura erat. Itaque cum ad visendam eam urbem dies aliquot ibi hæsisset, ipse Romanam rediit, regina Epidaurum in Illyricum abiit. Hujus mater, regina, quæ Corcyræ vitam miseram debebat, miserante Deo, ipso septuagesimo anno ætatis, Augusti die 16, mortua et in sanctorum apostolorum, Jasonis, inquam, et Sosipatri, monasterio sepulta est.

Princeps autem impiorum eodem anno Spentiarem adortu, celebrem illius urbem Sinopium occupavit, quam ipse vidi; nec vero hanc solam urbem, sed etiam omnem vicinam regionem; præterea Cerasuntem et Τραπεζούντην, Davidi Comneni regi creptas, et universam regionem circumjacentem illorum principum, hoc est, regis Tra-

βασιλεύοντος, καὶ ἄπαταν τὴν περίχωρον αὐτῶν, τοῦ βασιλείως Τραπεζούντος λέγει καὶ πάντων γα-
θῶν τῶν ἐκεῖτε ἀτυχῶν καὶ ἀνωφελεστῶν αὐθεν-
τῶν καὶ ὀρχόντων, οὓς ἐξελθὼν ἐκεῖθεν κατέκτισεν
αὐτοῦς ἐν τῇ Ἀνδριανουπόλει, ἔνθα δὲ καὶ ὁ τῆς
Πελοποννήσου αὐθέντης ἦν, ὁ δεσπότης κύριος Δημή-
τριος, ᾧ καὶ δέδωκεν ἔχειν εἰς ζώσκειαν 414
αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ τὴν μεγάλην Ἄϊνον, τὴν
Λῆμνον, τὴν Ἰμβρον καὶ τὴν Σαμοθράκην. Τῷ δὲ
τῆς Τραπεζούντος βασιλεῖ τῷ Κομνηνῷ κύριος Δασίδ
χωρὶς τινὰ δώσας ἐπὶ τὸ μαῦρον ἔρος κατέκτισεν
αὐτόν· ὃν εἶ καὶ μετὰ τινος χρόνου μικροῦ παρα-
δρομῆν, εὐρῶν τάχα κατ' αὐτοῦ αἰτίαν, τινὰ οὐκ
ἀληθῆ, πάντα τὰ ἑαυτοῦ ὑπάρχοντα ἀφείλετο,
κάκεινον πνιγμῷ ἐτελείωσε. Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ
ἔτους διέβη ὁ ἀνηρᾶς εἰς τὴν μεγάλην Βλαχίαν
καὶ ἐδιόρθωσε τὰ κατ' αὐτὴν ἐκεῖσε ἐνεργούμενα,
καὶ ἐπιστρέψας ἐποίησε στόλον, καὶ ἔορμηται ὁ
στῆλος προστάγματι αὐτοῦ κατὰ τῆς Λέσθου, ἣν καὶ
παρέλαβεν.

κ'. Τῷ δὲ Νοεμβρίῳ τοῦ αὐτοῦ 5970 ἔτους ἐπι-
δραμόντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Τουραγάνη Ἀμάρη, ἡχημα-
λώτισε πᾶσαν περὶ τὸν Ναύπακτον τῆς Αἰτωλίας
τὴν αὐτοῦ περιοχὴν, τὸν Γαλατᾶν λεγομένην, καὶ
οὐ τοὺς Ἑνετοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τελοῦντας
αὐτῷ τοῦ τῆς μικρῆς Βλαχίας Φλαμπούρου. Ὅπερ
μαθὼν ὁ τῶν Ἑνετῶν τριηροῦν καπὶ ἀρχῆς, καὶ ὄρ-
μῶν πρὸς ἐπικουρίαν εἰς τὴν ἀντίπερὰ πόλιν τοῦ
ἀνηρᾶ, ἠοσιτίζαν ἐνόματι, διελθὼν ἐνέπρησεν αὐ-
τὴν καὶ ἡχημαλώτισεν ἄπαταν πλὴν τοῦ Κουλά-
μόνου· καὶ ἀγαγὼν τοὺς ἠοσιτίζαντοὺς ἐν τῷ Ναυ-
πάκτῳ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ἐναλλαγὴν ἐποίησατο. Καὶ
pezuntiorum et reliquorum prope omnium princi-
pum et procerum ibi habitantium, quos inde disce-
dens Adrianopolim traduxit, nisi etiam Peloponne-
si princeps, Demetrius despota, erat, cui, unde ipse
et qui eum comitabantur, victum haberent, magnam
Æoum, Lemnum, Imbrum et Samothracem donavit.
Davidi Comneno autem, Trapezuntiorum regi, cui
et ipsi loca quedam tribuit, ad montem nigrum
domicilium assignavit: quem tamen brevi post,
reperita adversus eum causa quadam falsa, famu-
latis omnibus spoliatum, suffocari jussit. Vere
ejusdem anni in magnam Valachiam concessit,
rebusque hujus provincie ordinatis, reversus est
et classem exstruxit, que, Lesbum missa, eam
insulam in potestatem redegit.

20. Novembri ejusdem anni 6971 Amares, Tu-
rachanis libis, incursione facta, omnem regionem
Naupacti Ætolice adjacentem, quam Galatam di-
cunt, occupavit, nec solos Venetos, sed etiam tri-
butarios sibi incolas oppidi parvæ Valachie, quod
Phlaurum appellatur. Quod ut cognovit Veneta-
rum triremium præfectus, auxilio advolavit et ur-
bem amercæ e regione sitam, Bostitzam nomine,
odoris incendit, totamque occupavit præter so-
lum Culam. Incolas deinde Naupactum abductos
cum suis commutavit. Cæterum bello a senatu
Venetorum adversus amercam jam ante decreto,

ἢ προμελετωμένης οὕτης τῆς μάχης τοῦ γενέσθαι
κατὰ τοῦ ἀνηρᾶ ὑπὸ τῆς τῶν Ἑνετῶν γερουσίας,
τοῦτο δὲ τὸ ἔργον ἀπεκάλυψεν αὐτὴν καὶ ἀρχὴ
κατέστη. Καὶ ἐλθόντος τοῦ καθόλου 415 ναυάρχου
ἐνόματι Ἀλουϊσίου Λαυρεδανοῦ μετὰ πολλῆς πα-
ρασκευῆς καὶ ἐτοιμασίας καὶ δυνάμοις, ἐπίσσε
τὸν τῆς Πελοποννήσου Ἰσθμὸν, καὶ ὠκοδόμησεν
αὐτόν, κακῶς δὲ διὰ τὴν συντομίαν· οὐ γὰρ ἐν τῷ
συντόμῳ τὸ ἀσφαλές, ὡς ὁ λόγος. Εἶτα πολεμήσας
τὴν Κόρινθον καὶ μὴ τυχῶν τοῦ ἐλπίζομένου, ἀφεί-
σεν τὸν Ἰσθμὸν ἀνεχώρησε. Τῷ δὲ 5970 ἔτει παρέλα-
βον τὴν Μονεμβασίαν οἱ Ἑνετοί, οὐ τοσοῦτον θελή-
σαι καὶ χάριτι τοῦ κυριεύοντος αὐτὴν ἔσον ἀνω-
φελεία τοῦ ἡγεμονεύοντος ἐν αὐτῇ ἀρχοντος· ὡσπερ
δὲ ὁμοίως ἀνωφελεία καὶ ἀτυχία τοῦ ἡγεμόνος τῆς
Λήμνου πολέχοντος τὸ λεγόμενον Παλαιόκαστρον
ἐκλάπη μᾶλλον παρὰ τῶν ἐν αὐτῷ τυχόντων ξένων
καὶ ἐδόθη τῇ αὐθεντίᾳ τῶν Ἑνετῶν· καὶ ἐξ αὐτοῦ,
δῆλον τοῦ πολιχνίου, ἔκασαν τὴν νῆσον ἐκκληρώ-
σαντο. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λέσθον ἀπελθόντος αὐτοῦ
δὲ τοῦ Λαυρεδανοῦ καὶ πολεμήσαντος αὐτὴν, οὐκ
ἐπροξέ τι καὶ ἀνεχώρησεν ἀπρακτος.

Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ 5970 ἔτους ὁ δεσπότης κύριος
Θωμᾶς ἐμήνυσε ἕνα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ θυγάτηρ
ἐκεῖσε ἀπέλωσιν ὅπου κάκεινος ἦν· καὶ ἐγένετο,
ὅτι ἀπεπώθησαν μετὰ νηὸς εἰς τὸν Ἀγκῶνα, καὶ
μόνον ἤκουσαν ὅτι ἐν Ἀγκῶνι παρεγένοντο ἐν Ρώμη
ῶν, καὶ μὴ φθάσας ἰδεῖν αὐτὰ Μαΐου 18' ἐν Ρώμη
πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν, ὑπάρχων ἐτῶν 55', καὶ
πρὸς τι μικρόν. Καὶ ὄντων τῶν παίδων εἰς Ἀγκῶ-
ναν, ἐπιστολὴν 416 ἔγραψεν ὁ καρδινάλης Βησσα-
ρίων πρὸς τὴν παιδαγωγὸν αὐτῶν οὕτως·

Ille res ejus ordiendi occasionem præbuit et ini-
tium ejus fuit. Advenit enim summus classis
præfectus Aloysius Lauredanus cum magno appara-
tu et copiis, atque Isthmum Peloponnesi occupavit
et munivit, male tamen propter festinationem:
etenim in festinatione non est securitas, ut in
proverbio est. Deinde Corinthum aggressus, sed
spe frustratus, relicto Isthmo, discessit. Anno au-
tem 6972 Veneti Monembasia potiti sunt, non tam
voluntate et gratia ejus, qui urbi præerat, quam
ejusdem inertia: quemadmodum inertia et infor-
tunio præfecti Lemni factum est, ut oppidulum,
quod Palæocastrum dicitur, a peregrinis, qui in-
tus aderant, subreptum, rei publicæ Venetorum
traderetur: ex quo deinde oppidulo profecti, tota
insula potiti sunt. Quin etiam Lesbum idem Lau-
redanus profectus et bello adortus, frustra labora-
vit, et re infecta rediit.

Vere anni 6973 Thomas despota filios et filiam
ad se venire jussit. Accidit autem, cum navi Au-
conam delati essent, ut ille Romæ, audito tantum
de eorum adventu, priusquam eos videret, ad Do-
minum migraret mensis Maii die 12, annos natus
56 et paulo plus. Cujus cum liberi adline Ancōnæ
essent, Bessario cardinalis epistolam ad pædago-
gum eorum dedit, hoc exemplo scriptam:

καὶ Ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα παρὰ τοῦ εἰρημένου καθενὸν πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τῶν προβήθηντων παιδῶν εἰς Ἀγκῶνα.

Εὐγενέστατε ἄνερ καὶ ἡμῶν φίλτατε φίλον, ἐδεξάμην καὶ πρότερον καὶ νῦν διὰ τοῦ Ἑρμητιανοῦ γράμματα τῆς εὐγενείας σου, πρὸς ἃ οὐκ ἀπακρινάμην, ἀναμένων ἵνα γένηται τις ἀποκατάστασις εἰς τὴν πρόνοιαν τῶν αὐθεντοπούλων. Ἐπειδὴ οὖν νῦν ἐγένετο, νῦν καὶ γράφω. Παραμυθεῖσθαι μὲν καὶ ὑμεῖς καὶ τοὺς αὐθεντοπούλους διὰ τὴν ἀφόρητον λύπην τοῦ μακκρίτου ἐκείνου καὶ ἀγίου δεσπότη οὐκ ἔστι τοῦ παρόντος καιροῦ· διὸ παραιτήσομαι τοῦτο τὰ νῦν. Γίνωσκε δὲ ὅτι ὁ ἀγιώτατος πάππας διὰ παρακλήσεως φίλων τινῶν καὶ οἰκείας κολοθαλείας ἔταξε νὰ διδῆ καθε μῆνα τὰ αὐθεντόπουλα δουκάτα τριακῶσια, ὡσπερ ἔδιδε καὶ τῷ ἀγίῳ δεσπότη. Θέλει δὲ καὶ ὀρίζει ὁ ἀγιώτατος πάππας ἵνα τὰ μὲν διακῶσια κατὰ μῆνα νὰ εἶναι διὰ τὰ τρία ἀδελφία ἐπίσης ἀλέγκιστα, νὰ ἐξοδιάζωνται εἰς τροφήν ἐκείνων καὶ ἀνθρώπων ὑποχειρίων αὐτῶν μικρῶν, ἐξ ἧ ἑπτά τοῦ καθ' ἑνός, καὶ εἰς ἀγορῶν καὶ τροφῆν ἀλόγων τεσσάρων τὸ ὀλιγώτερον, καὶ εἰς ῥόγαν τῶν αὐτῶν ὑποχειρίων, καὶ εἰς ἐνδύματα τῶν αὐθεντοπούλων, νὰ **417** εἶναι καλὰ ἐνδύματα, καὶ κάπου νὰ περισσεύσῃ καὶ τίποτες τὸν καθ' ἕνα, διὰ νὰ βοηθηθῶσι κάπου εἰς ἀσθενείαν τους ἢ εἰς ἄλλην ἀνάγκην. Καὶ τοῦτο θέλει νὰ γένη ἐξ ἅπαντος, καὶ νὰ μηδὲν γένη ἀλλέως. Τὰ δὲ λοιπὰ ἑκατὸν δουκάτα τὸν μῆνα ἦγουν χίλια καὶ διακῶσια τὸν χρόνον νὰ ἐξοδιάζωνται εἰς τινὰς ἄρχοντας καὶ καλὰ πρόσωπα, ὅπου νὰ εἶναι μετ' αὐτῶν νὰ τὰ

δουλεύουν καὶ νὰ τὰ συντροφιάζουν καὶ νὰ τὰ φυλάττουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ ἀγιώτατος πάππας τὸ πόσον εἶναι αὐτοῦ ὑπερβαύμασε καὶ καταγινώσκει τὴν μᾶζ· καὶ γὰρ ἐὰν εἰς τὴν αὐθέντην τὸν μακκρίσιμον ἐκείνον τοιοῦτον ἀνθρώπον ἐθαύμαζον πῶς εἶχεν ἐδῶ τόσους καὶ ἑκατηγόρουν τὸν ὅτι εἰς τὴν ξενιτεῖαν νὰ τρέφῃ τόσους μὲ ξένα δουκάτα καὶ ξένας ἐλπίδας, πόσῃ μᾶλλον τῶρα, ὅπου ἦλθον καὶ ἄλλοι πλείότεροι παρὰ ὅπου ἦσαν ἐδῶ, καταγινώσκοντες τὸν καὶ κατηγοροῦσιν αὐτῶν, καὶ μάλιστα εἰς αὐθεντόπουλα νέα καὶ ὄρφανὰ, ὅπου οὔτε ἀξίωμα οὔτε ὄνομα οὔτε φήμην ἔχουσι. Καὶ οὐ μόνον καταγινώσκουσι τοὺς, ἀλλ' οὐδὲ βούλονται νὰ ἐξοδιάζωσιν ἕνα τορνέσιν πλέον, καὶ ἔμποτες μᾶς τὸ ἔταξαν νὰ τὸ φυλάξωσι τελείως καὶ νὰ μηδὲν μεταβληθῶσιν, ὡσπερ ἐποίησαν καὶ ἄλλοτε. Δι' αὐτὸ εἶναι χρεῖα νὰ φροντίσῃ ἡ εὐγένειά σου μετὰ τοῦ ἀρχόντου τοῦ Κριτοπούλου τοῦ Ιατροῦ **418** ταῦτα, ὅπου κατὰ τὸ παρὸν ἔχετε τὴν φροντίδα τῶν αὐθεντοπούλων. Ἐπαναστήσωμεν τίς νὰ τὰ διοικῇ, ἢ τίς εἶναι ἀναγκαῖος νὰ κρατηθῇ. Καὶ μετὰ ταῦτα θέλουσι μερισθῆν μετὰ βουλῆς ἐδικῆς μας εἰς ἐκείνους ὅπου θέλουσιν ἀπομένειν. Ἐμένα γοῦν προηγουμένως φαίνεται με ὡς ἀναγκαιότατον ὅπου δὲν ἔμπορεῖ νὰ λείψῃ, πρῶτον ὁ Ιατρός, δεύτερον ὁ διδάσκαλος Ἕλλην, τρίτον ὁ διδάσκαλος Λατίνος, τέταρτον ὁ ἀρχουμάνος· οὗτοι γοῦν εἰσὶν ἀναγκαιότατοι καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ λείψωσιν. Ἐτι δὲ καὶ εἰς ἡ δύο πικπάδες Λατῖνοι εἶναι ἀναγκαιότατοι διὰ νὰ ψάλλωσι λειτουργίαν Λατινικὴν συνεχῶς. Εἶναι γὰρ χρεῖα νὰ ζῶσι τὰ παιδία Λατινικῶς, ὡσπερ ἐθού-

21. Epistola a cardinali, quem dixi, ad pedagogum librorum modo appellatorum Anconam missam.

Vir nobilissime et anticeissime, accepi tum prius, tum nunc per Hermetianum litteras tuas, ad quas non respondi, quoniam expectare statueram, donec rebus adolescentum principum consultum foret. Quod cum jam factum sit, nunc ad te scribo. Consolari vos et principes de morte acerbissima beati illius et sanesi despotæ, non est hujus loci: quare hujus rei veniam a te peto. Scito autem, sanctissimum papam, amicorum quorundam auctoritate et sua ipsius benevolentia commotum, statuisse, principibus mensibus singulis nummos aureos trecentos pendere, quos hucusque beato despotæ pendebat. Vult autem, ac docerit sanctissimus papa, ut ducenti nummi singulis mensibus æqualiter distribuantur tribus fratribus, ut impendantur ad alendos ipsos et sex septemve singulorum ministros; ad emendos et alendos quatuor minimum equos, ad ministrorum stipendia et principum vestimenta, quæ pulchra sint necesse est, et de cuiusvis portione aliquantulam compareitor, ut habeat, quo utantur, si forte in morbum vel alias angustias inciderint. Atque hæc quidem omnino ita fieri, nec fieri quidpiam aliter, jubet. Rædiqui autem centum nummi aurei singulorum mensium,

vel mille et ducenti totius anni, impendantur in stipendia procerum aliquot et hominum elegantium, qui cum principibus vivant et consuetudinem habeant, iis serviant et eos custodiant. Certior autem factus sanctissimus papa, quot huc advenerint, miratus est et subirascitur. Si enim beate memoriæ principem, talem virum, mirati sunt et vituperarunt, quod tot huc ministros adduxisset, quos pecunia et liberalitate aliena sustentaturus esset, quanto magis nunc, cum alii plures huc immigrarint, principibus præsertim pueris et orbis succensendum est, qui nec dignitate, nec titulis, nec fama nobiles sunt nec iis irascuntur solum, sed vetant etiam, vel unum teruncium supra pecuniam decretam impendi, mandaruntque mihi monerem, ut accurate hæc fierent neve quidquam immutaretur, quemadmodum alias factum est nonnunquam. Quare necesse est, vir nobilissime, tibi et Critopulo medico V. Cl. nunc quidem curæ sint res principum: atque eligendus nos præterea, qui eas administret et strenue regat. Deinde singulari hic consilio deliberabitur, qui locus domicilii iis assignandus sit. Ac quantum quidem statim discerni potest, maxime opus sunt, quorum necesse nemo poterit, primum medicus, deinde magister Græcus, tum magister Latinus, postremo interpres. Illi igitur plane necessarii sunt, et omnino deesse

λετο καὶ ὁ μακαρισμένος πατήρ των. Καὶ οἱ ἄρχοντες ὅπου θέλουσιν εἶσθαι μετ' ἐκείνου, εἶναι χρειαὶ νὰ προσέχωσιν εἰς τοῦτο, νὰ μηδὲν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ μνημίσουνον τοῦ πάππα, ὡσάν τὸ ἐποίησαν εἰς τὴν στραταν ὅπου ἤρχεσθε, διότι ἂν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, εἶναι χρειαὶ νὰ φεύγωσι καὶ ἀπὸ τὴν Φραγγίαν· οὐδὲ τινὰς γὰρ θέλει ἄνθρωπον ὅπου τὸν ὀνομάζει ἄπιστον καὶ αἰρετικόν, καὶ ἀποστρέφεται τὸν φανερά. Ἄφ' ἔτου γοῦν τοῦτοιο οἱ ἀναγκαῖοι οὗς εἶπαμεν νὰ κατασταθῶσι καὶ στηθῆ τὸ μερικόν των, τότε θέλει εἶσθαι. Τοῦτο δὲ θέλω τὸ καὶ τάξιεν ἐγὼ ἐδῶ καὶ θέλω τοὺς καταστήσειν. **419** τότε θέλετε ἰδεῖν τὸ ὑπόλοιπον πόσον εἶναι καὶ πῶσον ἀπομένει ἀπὸ τὰ μὲν φλωρία. Καὶ τότε ἡ εὐγένειά σας ὅλοι ἀντάμα θέλετε ἀποκαταστήσειν τίς νὰ ἀπομείνη καὶ τί νὰ ἔχη ὁ καθείς μετὰ βουλής ἡμετέρας. Ἐμένα οὖν φαίνεται μου, ὅτι ὅσον εἶναι πλείονες καὶ ἐλαφρώτεροι ὅπου μέλλουσι νὰ ἀρκεθοῦν μὲ ὀλίγον ὁ καθείς, εἶναι δὲ ἄλλως χρήσιμοι. τότε θέλει εἶσθαι κάλλιον, διότι θέλουσιν ἔχειν τὰ παιδία πλείονα συντροφίαν καὶ πλείονα δουλοσύνην καὶ πλείονα τιμὴν. Ὅμως τοῦτο θέλομεν τὸ σκέψασθαι ἀντάμα, καὶ θέλομεν ποιήσειν τὸ κάλλιον. Ἡ εὐγένειά σου εἶναι κατὰ τὸ πρῶτον ὡσπερ διοικητῆς τῶν παιδίων μετὰ τοῦ Κριτοπούλου. Εἶναι γοῦν ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ φροντίζετε τὴν παιδείαν των καὶ τὰ ἤθη των, νὰ γίνουσι καλὰ καὶ πεπαιδευμένα, ἂν θέλετέ νὰ ἔχουσι τιμὴν ἐδῶ. Εἰ δὲ μὴ, θέλουσι τὰ καταφρονήσειν καὶ αὐτὰ καὶ ἐσθ' ἐδῶ, καὶ οἱ δὲ στραφεῖν θέλουσι νὰ εἶδουσι. Μὲ τὸν μακαρίτην τὸν αὐθέντην τὸν πατέρα τους ἐσυντύ-

non possunt. Præterea opus est uno vel duobus sacerdotibus Latinis, qui perpetuo canant liturgiam Latinam. Etenim pueros Latino more vivere oportet, id quod etiam ipse pater eorum volebat. Itaque qui eos comitabantur proceres, videant necesse est, ne principes ex Ecclesia secedant propter commemorationem papæ, quemadmodum in itinere factum est. Nam si ex Ecclesia secedant, eos e Francia quoque secedere oportet. Nemo enim hominem tolerat, qui se impium et hæreticum appellat et manifesto fugiat. Quare ii, quos necessarios esse dixi, suam iudicatio curare, ut ita fiat. Præterea volo et illis commendo, ut videant, quantum reliquatur de florentis mille et ducentis. Hoc autem tu, vir nobilissime, una nobiscum delibera, quis retinendus sit et quid cuique muneris tribuendum. Ac mihi quidem videtur, quo plures sint et propter minores labores minori contenti stipendio, hoc pulchrius fore, quoniam pueri plus habebunt comitum, ministrorum et honoris. Sed hoc una deliberabimus et quam fieri potest pulcherrime instituamus. Interim tu nunc quidem cum Critopulo res puerorum administra. Itaque necesse est ante omnia, eorum educationi et moribus prospicias, ut urbani et eruditi fiant, si eos hic in aliquo honore esse vultis. Quod nisi fiat, et ipsi et juvenes hic negligemini, nec ulla vestri existimatio erit. De

χαμεν περὶ τούτου· καὶ ἐκεῖνος ἐδούλετο νὰ τὰ ἐνδύσῃ καὶ νὰ ποιήσῃ νὰ ζοῦν Φραγγικά παντελῶς. ἤγουν νὰ ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκκλησίαν κατὰ πάντα ὡσάν Λατῖνοι καὶ οὐχὶ ἄλλῶς, νὰ ἐνδύνωνται Λατινικῶς, νὰ μάθουσι, νὰ γονατίζουσι τοὺς ὑπερέχοντας καὶ πάππαν καὶ καρδινάλιους καὶ **420** τοὺς ἄλλους αὐθέντας. νὰ ἀπροσκαπάζωνται τὸ κεφάλι τους, νὰ τιμῶσι τοὺς χειρετώνας αὐτούς, ὅταν ὑπάγουσι νὰ ἰδοῦν καρδινάλιον ἢ ἕλιον ἕρμιον αὐθέντην, νὰ μηδὲν καθίσουσι προσῶς, ἀμὴ νὰ γονατίζουσι καὶ ἀπίκει ὅταν τοὺς εἶπῃ ἐκεῖνος νὰ σηκωθοῦσιν. Ὁ δὲ μακαρίτης ἐκεῖνος· ἔλεγεν ὅτι καὶ πολλάκις αὐτούς τὸ εἶπε νὰ μηδὲν καθίσουσι. Αὐτὰ οὖν ὅλα ἐνθυμᾶσθε τὰ νὰ τοὺς νοθευήσετε καὶ νὰ τοὺς παιδεύσετε καλά. Ἔτι ποιήσετε ὅτι τὸ βασίσιμά τους νὰ εἶναι σέμνον καὶ τίμιον, ἡ ἡμελία τους χρησιμωτάτη καὶ ἡ φωνή τους νὰ εἶναι μετρία καὶ ἡρέμη. τὸ βλέμμα τους προσεκτικόν, νὰ μηδὲν γάσκωσιν ἐδῶθιν κάκειθεν. Ἄς τιμοῦν πάντας, ὡς ἀγαποῦν πάντας, ὡς συντυχαίνωσι πάντας καὶ τοὺς ἐδικούς των καὶ τοὺς ξένους μετὰ τιμῆς. Νὰ μὴν εἶναι ἀλαζονικοί, ὡς εἶναι ταπεινοὶ καὶ ἡμεροί. Καὶ μηδὲν ἐνθυμοῦνται ὅτι εἶναι βασιλέως ἀπόγονοι, ἀμὴ ὡς ἐνθυμοῦνται ὅτι εἶναι διοικημένοι ἀπὸ τὴν τόπον των, ὄρφανοί, ξένοι, ὀλοπίτωχοι, ὅτι εἶναι χρειαὶ νὰ ζοῦν ἀπὸ ξένα χεῖρα, καὶ ὅτι ἂν δὲν ἔχωσιν ἀρετήν, ἂν δὲν εἶναι φρόνιμοι, ἂν δὲν εἶναι ταπεινοί, ἂν δὲν τιμῶσι πάντας, οὐδὲ τοὺς θέλουσι τιμῆσειν οἱ ἄλλοι, ἀμὴ θέλουσι τοὺς ἀποστρέφασθαι πάντας. Αὐτὰ οὖν ὅλα φροντίζετε τα καλά ἡ εὐγένειά σου μετὰ καὶ τοῦ Κριτοπούλου, ἐπειδὴ τὸ γοργάρι ἀπάνω σας εἶναι. Πρὸς τοῦτοις ὡς ἐπιμε-

quia te cum beatæ memoriæ principe, illorum patre, collocatus sum, voluitque is, ut omnino mores Francorum imitarentur et induerent, hoc est ut Ecclesiæ interessent plane eodem, quo Latini, modo, ut Latino vestimento uterentur, reverenter salutarent papam, cardinales et reliquos primores. detecto capite, ut honorem exhiberent salutantibus, ut, si adirent cardinalém vel alium similem principem, non assiderent, sed flexis genibus procumberent, donec ab illo juberentur surgere. Dixitque beatus ille vir, sæpe se iis imperasse, ut se considerent. Quæ igitur omnia vobis commendo, ut moneatis principes et probe eos educetis. Præterea curæ vobis esto, ut incessus eorum gravis sit et magnificus, sermo consideratus, vox modesta et placida, vultus verecundus neve huc illuc vagus. Erga omnes comes et officiosi sunt, omnibus tum suis tum alienis blandi et affabiles, minime gloriosi, sed demisso et sedato animo. Nihil superbiunt, quod imperatoris posterî sint, sed cogitantes, se e patria ejectos, orbos, hospites, mendicos esse, qui aliorum beneficiis egeant ad vitam sustentandam, nec, nisi virtutem colant, prudentes ac modesti sint, omnes honorifice habeant, ab aliis honorifice habitum iri, sed in omnium venturos esse invidiam. Quæ omnia tu, vir nobilissime, cum Critopulo considera, quandoquidem id

λαύνται νὰ μάθουν γράμματα, νὰ προκόψουν, **422** νὰ μὴν ἐνθυμούνηται ὅτι εἶναι εὐγενεῖς. Ἡ εὐγένεια χωρὶς ἀρετῆς δὲν εἶναι τίποτας καὶ εἰς πάντας μὲν τοὺς αὐθέντας, ὅπου ἔχουν καὶ μεγάλας αὐθεντίας καὶ ἀρχάς, καὶ μᾶλλον εἰς αὐτοὺς ὅπου ἔχασαν ἦσαν. Διὸ ἄς σπουδάζουν νὰ μάθωσιν, ἄς ἔχουν εὐπειθειαν καὶ ὑπακοήν καὶ ὑπακοήν εἰς τὴν εὐγενεϊάν σου, καὶ εἰς τὸν πατέρα τοῦ ἐνέθρονον, καὶ εἰς τὸν διδάσκαλόν των, καὶ ἄς πᾶς ὑπακούωσι, καὶ ἄς ποιῶν τὸ τοῦ λέγετε εἰς ἅπαντας. Ἄς μάθῃ ὁ καθείς ἀπ' αὐτοῦ ἐκ στήθους ἕνα προαφώνημα τὸ πλέον μικρὸν εἰς τὸν πάππαν, νὰ τὸ εἰπῶσι τὸν πάππαν γονατιστὰ καὶ ἀπὸ κλίμακος ἕταν εἰθωσιν ἐδῶ, καὶ νὰ μὴν γένη ἀλλέως. Ὅταν περιπατοῦν εἰς τὴν στρατὴν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀποσκηπάζονται τοὺς καὶ τιμῶν τους, ἄς ἀποσκηπάζονται καὶ αὐτοὶ τὸ καπάσι των, ἢ ὀλίγελα ἢ πλείον ἢ ὀλιγώτερον ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅμοίως καὶ ἂν ἔρχονται ξένοι εἰς τὸ σπῆτι τίμιοι ἄνθρωποι νὰ τοὺς βλέπουσιν, ἄς τοὺς προσηκονοῦνται, ἄς τοὺς ἀποσκηπάζονται, ἄς τοὺς παρεκθέλωσι κατὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄς συντυχαίνωσι ὀλίγα μὲν, ἔντιμα δὲ καὶ εὐχαριστικά καὶ ταπεινά, νὰ μὴν γελῶσι ποσῶς, νὰ μὴν διαχέτουνται, ἀλλὰ μετὰ καθεστρηκός καὶ σοφροῦ φρονήματος ἄς τοὺς συντυχαίνωσιν. Εἰς τὴν τροφήν των ἄς εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἐγκρατεῖς. Εἰς τὸ τραπέζι των ἄς κάθονται μετὰ προσοχῆς καὶ καλῆς εὐσεβείας. Ἄν θέλατε νὰ εἶναι πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς ἔξω, ποιήσατε νὰ εἶναι **422** πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς ἔδικούς των. Ἄς μὴν ἀναισχυνοῦν τινὰ, συνηθιστέ τους ἀπὸ τώρα καλὰ ἔσθῃ καὶ τα-

oneris tibi impositum est. Præterea operam danto litteris, ut progressus faciant, neve, quod principes sint, illis carere se posse existimant. Nobilitas, quæ caret virtute, nihil est in omnibus principibus, etiamsi magna regna et bona habeant, nedum in illis, qui rebus omnibus orbati sunt. Quare necesse est, eos litteras colere, obediens obtemperantesque esse illi, et medico, eorum qui valetudini prospicit, et magistro, dictisque vestris studiose audientes suntu. Insuper singuli brevem aliquam orationem memoriæ mandanto, qua papam flexis genibus et nudo capite salutent, cum huc venerint: quod cavento ne aliter faciunt. Si publice ambulantes ab hominibus salutantur aperiendis capitibus, ipsi quoque caput aut plane aut plus minusve pro cuiusvis conditione aperiant. Similiter si alieni honorati homines eos visum venient, digne hos excipiant, caput aperiant et pro sua quemque dignitate habento. Loquuntor pauca quidem, sed ea laudabilia, gratiosa et placida, nonquam ridento aut carhianator, sed vultu severo et composito sermonem cum iis conferunt. In cibis capiendis temperanto sibi, tabulæ modeste et verecunde assidento. Si eos morum cultum coram alienis præstare vultis, necesse est eos coram suis decorum servare doceatis. Ut neminem lædant, assuefacite eos dehinc ad morum elegantiam, mo-

πεινά καὶ ἡμέρα. Ἄς μανθάνωσιν ἀπὸ τώρα νὰ γονατίζου ἐπιτήθεια καὶ εὐμορφα. Καὶ νὰ μὴν τὸ ἔχωσιν ἐντροπήν ὅτι μεγάλοι ῥηγάζες καὶ βασιλεῖς τὸ ποιοῦσιν. Ὅταν εσθάνουν εἰς ἐκκλησίαν Λατινικήν, ἄς γονατίζου καὶ ἄς εὐχωνταί ὡσπερ οἱ Λατίνοι. Ὑπαγένετέ τους συνεχῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς λειτουργίας, καὶ ἄς στέκονται μετὰ εὐλαθείας καὶ προσοχῆς, χωρὶς γέλιουτος, χωρὶς λαλίας. Ἄς γονατίζου καὶ ἄς ἀποσκηπάζονται ὡσπερ οἱ Λατίνοι, καὶ ἄς μιμοῦνται ἑκείνους. Ἄν οὕτως ποιῶσι, θέλουσι βοηθηθεῖν, θέλου ἔχειν τιμὴν παρὰ πάντας, θέλω δουηθεῖν καὶ ἐγὼ νὰ τοὺς συνεργῶ. Εἰ δὲ τάναντία ποιοῦσιν, ἐγὼ δὲν θέλω δουηθεῖν νὰ τοὺς βοηθήσω οὐδὲ ὅλως, οἱ ἄνθρωποι θέλου τοὺς ἀποστραφεῖν, καὶ τινὰς δὲν θέλει τοὺς τιμῆσειν οὐδὲ ποσῶς.

Ταῦτα δὲν λέγω γράφειν τὴν εὐγενεϊάν σου καὶ τοὺς ἄλλους μὲ τὴν πολυλογία, εὐκαιρα καὶ μάταια· ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ λέγετε συνεχῶς τὰ αὐθεντόπουλα, νὰ ποιήσητέ τους νὰ τὰ ἀναγιγνώσκῃ συνεχῶς ὁ διδάσκαλός των, νὰ τὰ ἀγροικῶν καλὰ διὰ νὰ τὰ ποιῶσιν. Ἐκείνους τὰ ἡτέλα γράφειν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἑκαῖνοι ὡς νέοι ἀκόμη δὲν τὰ ἀγροικῶν καλὰ, εἰς τοῦτο γράφω τα τὴν εὐγενεϊάν σου, νὰ τοὺς πηραίνητε καὶ **423** ἀπὸ λόγου μου καὶ ἀπὸ ἔδικού σας νὰ ποιῶσιν ὡσάν γρίφομεν.

Ἐνταῦθα εἶναι θανατικὸν κατὰ τὸ παρὸν. Δι' αὐτὸ ἐφάνη καλὸν μετὰ βουλήν τῶν ἀρχόντων ὅπου εἶναι ἐδῶ, καὶ μὲ τὸ ὄλημα τοῦ ἀγιωτάτου πάππα, νὰ μὴν ἔλθου τὰ αὐθεντόπουλα ἐδῶ διὰ τὸν κίνδυνον· ἀλλ' οὐδ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄγκωνα νὰ εἶναι, ἀπειθή

destiam et lenitatem. Discunto jam flexis genibus apte et eleganter salutara; neve pudeat eos facere, quod magai reges et imperatores faciunt. Quando ecclesiam Latinam intrant, flectunto genua et precantor sicut Latini. Ne negligatis eos ad missas et liturgias ducere, et assistanto verecunde et attente, sine risu vel garrito, flexis genibus et apertis capitibus, sicut Latini faciunt, qui omnino iis imitandi sunt. Hæc si fecerint, subsidiis non carebunt, apud omnes in honore erunt, et ipse si quid poterit iis operæ præstare, studiose præstabit. Si contraria fecerint, equidem nulla omnino re eos adjuvabo, homines eos negligent nec ullum iis honorem habebunt.

Hæc tam copiose ad te, vir nobilissime, et reliquos scripsi, non ut levia et inania, sed ut innotatis ea perpetuo principes, per magistrum ea perpetuo iis legenda curatis, quo accuratius ab iis et intelligantur et liant. Ad ipsos hæc scribere volebam; sed quia, ut pueri, ea non probe intellecturi erant, ideo ad te, vir nobilissime, scripsi, ut et meo et tuo nomine iis commendares, ut facerent quæ scripsi.

Pestilentia nunc hanc urbem invasit. Quare commodum visum est in consilio principum, qui hic sunt, et voluntate papæ sancitum est, ut propter periculum principes huc ne veniant. At nec

οὐδὲ αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι γερὸς, ἀλλ' ἢ νὰ διαβῆτε νὰ ὑπάγετε εἰς ἄλλην χώραν τὴν λέγουσι Τζίκολον, ὅπου εἶναι καλὸς ἀήρ, νὰ στέκετε ἐκεῖ ἕως τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ Ὀκτωβρίου μὲ τοὺς αὐθεντοπούλους καὶ τὴν αὐθεντοπούλαν. Σκέψασθε ἑαυτοὺς ἐν τῷ μίσην ἂν πρόπη νὰ ἀπομείνουν αὐτοῦ πάντοτε, ὡσάν βούλονται καὶ οἱ ἄρχοντες ὅπου εἶναι ἐδῶ. Ὁ μακαριώτατος πάππας καὶ ἐγὼ γράφομεν τὴν λεγάτον τῆς μάρκας ὅπου νὰ ἴατε βοηθήση καὶ νὰ σας συνδράμη εἰς εἴ τι εἶναι χρεῖα. Αὐτοῦ εἶναι καὶ τρεῖς ἐπίσκοποι, ἐδικὸς μου, ὅπου εἶ. τι τοῦ Κώμου καὶ ἦτον καὶ δουλευτῆς τοῦ ἀγίου δεσπότη. Τὸ Τζίκολον εἶναι ἐνοριά του, καὶ ἔχη καὶ ἐκεῖ καλὸν ὄσπῆτιον, καὶ θέλει σας τὸ δίδωσιν νὰ κατοικήσετε ἐκεῖ, καὶ θέλει σας συναργήσων εἰς ὅτι εἶναι δυνατόν.

Ἐν Ῥώμῃς Αὐγούστου 8^η, αὐξή' ἔτους. Ὁ Βησσαρίων καρδινάλιος καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

424 κβ'. Μαθὼν οὖν ὁ πένκας τὴν ἐλευσιν τῶν ὀρχοντοπούλων εἰς Ἀγκῶνα ἐξαπέστειλε διὰ ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς καὶ βοηθείας τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλιως καὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βησσαρίωνος, καὶ παρεγένοντο ἐν Ῥώμῃ, καὶ τὴν οἰκονομίαν ἣν ὁ πατήρ αὐτῶν εἶχε δέδωκεν αὐτοῖς πρὸς τὸ ζῆν, καὶ τὸν πρῶτον υἱὸν τὸν κύρ Ἀνδρέαν τὸν Παλαιολόγον δεσπότην ὁ πάππας τετίμηκε. Τῷ δὲ 15^ῳ τοῦ ἔτους Ὀκτωβρίου 14^ῳ καὶ ὁ πνευματικὸς πατήρ ἡμῶν καὶ ἀδελφός καὶ φίλος ἄριστος, ὁ Δωρόθεος ἐν κυρίῳ ἐξεδήμησεν, ἡμᾶς δὲ κατέλιπε τὴν ἐκείνου λυπουμένους στέρησιν. Κἀγὼ δ' ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς ἐνδείας, Ἀπριλλίῳ 17^ῳ ἐξεληθὼν παραγέγονα εἰς

Anconæ iis commemorandum, quia ea quoque urbe peste infecta est, sed in regionem, quam Siciliam vocant, ubi aer saluber est, transeundum, ibique cum principibus ad Septembrem vel Octobrem commemorandum. Deliberate vos interim, semperne ibi habitare velitis, id quod iis qui hic sunt, principibus placebit. Ego et sanctissimus papa ad legatum comitatus scribemus, ut vobis auxilietur et præsto sit in re quæcumque. Ibidem etiam episcopus Comi est mihi subjectus et servus sancti Domini. Hujus diocesis Sicilia est, ubi pulchras ædes possidet, quas tibi tradet cum reliquis habitandas, omnino te, quantum poterit adjutu-

Romæ die Augusti 9, anno 1465. Bessario, cardinalis et patriarcha Cypolitanus.

22. Papa igitur, ut principes Anconam delatos audivit, diligentia, studio et ope reverendissimi cardinalis Bessarionis, patriarchæ Cypolitani, curavit Romam ut venirent, deditque iis, quod pater eorum ad vitam sustentandam habuerat, stipendium, ac filium natu maximum, Andream Palæologum, despote dignitate auxit. Anno 6974, Octobris die 15, etiam spiritualis pater noster et frater et amicus optimus, Dorotheus, in Domino ex hac vita excessit, et nos mortem suam deplorantes reliquit. Itaque ego, inopia conflictatus,

Ἀγκῶνων τῇ 17^ῃ Μαΐου· καὶ τῇ πρώτῃ πάλιν Ἰουναίου ἐξεληθὼν μου ἀπῆλθον διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Βιτελμου, ἐπεὶ ἐπέισε εἰς τὰ θερμά ἦν ὁ καρδινάλιος κύρ Βησσαρίων καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῇ κλήσει, ὡς ἠκούσαμεν. Καὶ δι' ἡμερῶν ἐννέα ἐφθάσαμεν εἰς Ῥώμην, καὶ κατελύσαμεν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν αὐθεντῶν ἡμῶν. Τότε καὶ ὁ μακαριώτατος πάππας διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλιως κύρ Βησσαρίωνος ἐξαπέστειλε πρὸς τοὺςδε τοὺς δεσπότης, κύρ Ἀνδρέαν λέγων τὸν δεσπότην καὶ κύρ Μανουὴλ τὸν αὐθεντόπουλον, ἐν' εἰς γυναῖκα δύσωσι τὴν αὐτῶν ἀδελφὴν παντ ἄρχοντι ἐκ γένους Περαχιόλου πλούτῳ τε καὶ γένει καὶ λαμπρότητι διαπρίποντι. Καὶ τῆς συμφωνίας γενομένης ἡ τῶν μνηστρῶν ἐρολογία ὑπὸ τοῦ ἀκροῦ ἀρχιερέως διετελέσθη. Ἡμεῖς οὖν οἱ τῆς νόμφης οἰκιστῶν 425 παρὰ τοῦ κυμφοῦ πλείστας φιλοτιμίας ἐλάβομεν, εὐφραυνόμενοι ἐν τῇ χαρᾷ. Ἐνθα προσέμεινα ἡμέρας 13^{αι}· καὶ τοὺς τῶν κορυφαίων ἀποστόλων ἐπιτοκεψάμενος τάφους καὶ πολλῶν ἄλλων ἁγίων, καὶ ἱστορήσας τὰ ἐν τῇ μεγάλῃ πρεσβυτέρῳ Ῥώμῃ, τῇ 15^ῃ Ἰουλίου ἐξεληθὼν ἀπῆλθον διὰ τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς Ἀγκῶνα, καὶ μικρὸν τι προσμείνας διὰ θαλάσσης εἰς Ἐνετίαν ἀπῆλθον τῇ κη' τοῦ αὐτοῦ. Καὶ προσμείνας ἐπεισε ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Σταυροῦ ἡμέρας κη' ἕως τῆς κη' Αὐγούστου, ὕθεν ὄψια τὸν Θεὸν ἐξεληθὼντες ἀπεσιύθημεν ἐνταῦθα εἰς τὴν Κέρκυραν, τῇ πέμπτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός τοῦ 15^ῳ ἔτους.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἡμεῖς εἰς τὰ περὶ τὴν Ῥώμην διετρίβομεν, ὁ τῶν ἀσεβῶν ἐξάρχων ἀμηρῶς ἐλθὼν κατὰ τῆς Ἀλβαντίας καὶ διώξας τὸν ἀθένητον αὐ-

Aprilis die 18 nave soluta. 18 die Maii Anconam perveni; rursusque Kalendis Junius ex ea urbe egressus et trans Bitelmum profectus, quia illis aquis Bessarionem cardinalem morari, qui patriarcha Cypolitanus appellabatur, uti audiveram, die nono Romam adveni ac diverti in ædes dominorum meorum. Quo tempore sanctissimus papa opera venerandissimi viri, Bessarionis cardinalis, ad despotas, id est, Andream despotam et Manuelem principem, misit, ut si sororem suam homini principi, Paracioio, opibus, genere et splendore insigni, uxorem darent. Dictis conditionibus, Inauguratio nuptialis a summo episcopo facta est; nos autem, sponsæ domesticæ, a sponso muneribus amplissimis donati sumus, gaudio exultantes. Mansi Romæ dies 36; deinde, apostolorum principum et aliorum multorum sanctorum spectatis sepulcris, et exploratis rebus, quæ in magna veteri Roma memorabiles essent, die 16 Junii discessi et, recta Anconam profectus ibique aliquandiu commoratus, per mare Venetias veni ejusdem mensis die 23. Mansi ibi in monasterio Crucis dies 26, usque ad Augusti vicesimum tertium, ac sero, Deo juvante, inde egressus, Corcyram delatus sum Septembris die 5, anno 6975.

Quo autem tempore nos Romæ morabamur, imperium princeps et amarus, adversus Albanitas

τῆς τῶν Σκαντέρينو καὶ αἰχμαλωτίτας καὶ ἀφανίσεως τὸν τόπον, καὶ κτίσεως ἄστου πλησίον τοῦ καθολικοῦ ἄστυος αὐτῆς, Κρούας ὀνομαζομένου, πρὸς τὸ ἀντιμάχεσθαι αὐτῷ, ἐπανέστρεψεν εἰς τὰ περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῷ θέρει ὁ Νίκτωρ Καπέλος ὁ καθολικὸς ναύαρχος τοῦ τῶν Ἑνετῶν στόλου ἀπελθὼν εἰς νῆσον Ἰμβρον παρέλαθεν αὐτήν, καὶ πάλιν ἀπελθὼν εἰς Ἀθήνας πᾶσαν τὴν τῶν Ἀθηνῶν πόλιν ἠχμαλώτευσεν· εἶτα ἐλθὼν περὶ τὸν Αὐγούστου μῆνα εἰς τὴν παλαιὰν Πάτραν ἐπῆρε τὴν χώραν. Ἐπιδραμόντος οὖν τοῦ **426** Ἀμάρη εἰς βοήθειαν τῆς χώρας, ὁ προμηθεὺς τοῦ τῶν Ἑνετῶν στόλου ἢ ναύαρχος, καὶ ὁ Ραούλ Μιχαὴλ ὁ Ἰσῆς μετὰ πολλῶν καὶ καλῶν στρατιωτικῶν ἔνδραψεν αὐτὸν κατὰ κράτος καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκτεινον. Καὶ διώξαντες μέχρι πολλοῦ οὐκ εἴσαν αὐτοὺς φεύγειν, ὡς ἔθος παρὰ τοῖς ἑμπαίροις κόλιμιταῖς ἐστὶ· τοῖς ἀντιδίοις ποιεῖν, καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐπίστρεψαν εἰς τόπον αὐτῶν τὸν ἴδιον καὶ τὸν στόλον, καθὼς ἐσυρθεύλευον αὐτοὺς οἱ τοῦ τόπου Ῥωμαῖοι ἔρχοντες καὶ πᾶς ὁ δῆμος· ἀλλ' ὁ ῥηθαις νεύαρχος ἦτοι ὁ τοῦ στόλου προμηθεὺς μὴ καταδεξιμένους τὴν τούτων βουλήν, ἀλλ' ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ καὶ σκληρῆς φωνῆς καὶ μᾶλλον κατὰ τῶνδε τῶν συμβουλευόντων αὐτῷ ἀπειλητικῶς λόγους ἐξέχεε, λέγων ὅτι ἐξ ἀνανδρίας καὶ ἀπιστίας αὐτῶν οὐκ ἀκολουθοῦσι κακίνοι τῷ τῶν ἔχθρῶν διωγμῷ. Καὶ οὕτως θέλων καὶ μὴ θέλων ὁ στρατὸς ἐδίωξεν τοὺς ἐναντίους ἄχρι Σαβελλίου καὶ ἐπέκεινα πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἦτοι ἀνάθασεν τοῦ Σιδεροκάστρου. Ὁ γοῦν ἀμυρᾶς ἰδὼν τὸν τούτων διωγμὸν ἀκαίρον καὶ

ἄπρακτον καὶ ἀτακτον, καταλείψας εἰς τινὰς τόπους ἀνθρώπους κρατοῦντας τοὺς τόπους ἔθεν ἡμελλὼν διελθῆν, εἰτ' ἐπιστρέψας κατ' αὐτῶν ἔτρεψε καὶ ἐδίωξεν αὐτοὺς, καὶ φθάσας ἀνεῖλε τὸν εἰρημένον προμηθεὺς τοῦ στόλου ἐπὶ ἡμίονου καθεζόμενον καὶ εὐσεπέκεινα περὸντα. Καὶ ἄλλους ἀνεῖλον ἀλώσαντες πολλοὺς, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Ραούλ Μιχαὴλ ἀλώσαντες τοῦ ἵππου ἐκπέσοντα **427** ἐκάθισαν αὐτὸν ἐπὶ σκόλοπος. Καὶ τέλος ὡς νικητὰς δραμόντες εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔνθα ἦσαν αἱ τριήρεις, καὶ πλείστας εὐρόντες ἐπὶ τὴν γῆν εἰλκισμένας ἀνεῖλον καὶ ἠχμαλώτευσαν. Καὶ ὑποπτεύσαντες τὴν μητροπόλιν τῆς αὐτῆς παλαιᾶς Πάτρας εἶναι αὐτὸν αἰτίου τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ τῶν Ἑνετῶν στόλου κατ' αὐτῶν, καὶ πιάσαντες αὐτὸν ἀνεσκολόπισαν. Τοιαῦτα οὖν παθόντες ἄπρακτοὶ καὶ ζημιωμένοι οἱ τοῦ εἰρημένου στόλου ἐπανέστρεψον. Ἀφ' οὗ δὴ κακοῦ συμβεβηκότος ὁ ναύαρχος λυπηθεὶς καὶ βραχέως ἀσθενήσας ἐν Εὐρίπῳ ὧν ἀπέθανε· καὶ ἀντὶ αὐτοῦ ἐγεγόνει ναύαρχος ὁ Ἰάκωβος Λαυρεδανός, ὁ ἐκείνου τοῦ Πέτρου Λαυρεδανοῦ υἱός, ἐξ ἀδελφῶν δὲ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ναύαρχου Ἀλωυτίου Λαυρεδανοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ περηκολούθησαν τῷ τοῦ ἑναστῶτος χρόνου χειμῶνι, τὸ δὲ τῆς Πάτρας τῷ πρὸ τοῦ φθινοπώρου Αὐγούστου συνέβη.

Ἰῆ δὲ κατ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ ἔτους, ἐν ἧ καὶ τὸ ἡμέτερον Πάσχα γέγονε, λέγω δὴ τῶν ἀνατολικῶν Χριστιανῶν, ἀπέφυξεν ὁ τῶν κακῶν πάντων τῆς Πελοποννήσου αἰτίος Ματθαῖος ὁ Ἀζάνης. Καὶ ἰδοὺ καὶ τὸ τοῦ Δαυὶδ μελέδημα ἐπιπλήρωται, τὸ· «Διασκορπισθήτωσαν οἱ ἔχθροί

expeditione suscepta, horum ducem Scanterinum clade affixit, omnia cepit, ac vastavit, et, condito oppido prope urbem eorum principem, quæ Crua appellatur, ad eum inde lacessendum, Grolim reversus est. Æstate ejusdem anni 6975 Victor Cappelus, summus classis Venetæ dux, Imbrum profectus, eam insulam cepit, rursusque Athenas delatus, totam urbem in potestatem redegit; deinde Augusto mense veterem Patram aggressus est, et ejus urbis agrum vastavit. Ameram ad ferendum auxilium accurrentem præfectus classis Venetæ et Michael Paulus Ises cum magna et probata manu stronne fugarunt, multis e militibus ejus occisis; ac die eos persequentes, fugiendi spatium iis non dederunt, ut periti milites adversariis facere solent, nec ad stationem suam et classem reversi sunt, quantumvis suadentibus Romanis urbis magistratibus eunctisque civibus; sed præfectus classis spreto eorum consilio, et victoria elatus superbiâque intumescens, potius verba minacia in eos qui talia suaderent, fundebat, propter ignaviam et perfidiam eos non una hostes persequi dicitans. Itaque exercitus coactus usque Sabellium, et eo ulterius, ad ardua Siderocastri, hostes insecutus est. Ameras autem importunam eorum, inutilem et confusam insecutionem intuitus, relictis præfectis in locis quibusdam, per quæ transituri erant, con-

versus eos in fugam vertit et insectatus est, et eum, quem dixi, classis præfectum, mulo insidentem et prolapsam, comprehendit occiditque. Multi præterea alii capti et occisi sunt, in his ipse Michael Paulus, quem ex equo delapsam comprehenderunt et palo infixerunt. Postremo victores ad littus, ubi naves stabant, procurrerunt, quarum multas in littus subduetas invenientes, milites partim jugularunt partim captivos fecerunt; atque ipsius veteris Patre metropolitani auctorem esse suspicati expeditionis a Venetorum classe adversus se factæ, comprehensum palo transfixerunt. Talia igitur passi, re infecta et data imprudentiæ pœna, illius classis milites reversi sunt. Atque ea calamitate contristatus et gravi morbo correptus navarchus in Euripo diem obiit. Successit in locum ejus Jacobus Lauredanus, Petri Lauredani filius, ejus, qui ante eum navarchus erat, Aloysii Lauredani consobrinus, Et hæc quidem anni hujus hieme acciderunt: Patrensis autem clades ante autumnum mense Augusto contigit.

Die 29 mensis Martii anni 6975, quo die nostrum, id est, orientalium Christianorum pascha erat, animam efflavit omnium, quibus Peloponnesus afflicta est, malorum auctor Matthæus Azanes: atque eventum etiam habuit carmen illud Davidis: «Dissipentur hostes ejus, et fugiant a facie

αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν. » Καὶ τούτου γενομένου ὡς ἠκούσαμεν παρὰ τινῶν, ὅτι καὶ ὁ δεσπότης ἀπέπεμψε πρὸς τὸν ἀμηνρᾶν τὴν 428 πρόσδοον, μὴ θέλων εἶναι ἔχειν τὸ βάρος ὃ εἶχεν εἰς τὸ στρατόπεδον, εἰπὼν οὕτως· « Ἐγὼ εἶμι γέρον καὶ ἀσθενής, καὶ ὁ ἐκπληρῶν τὴν δουλοσύνην ἀπέθανε· λοιπὴν ἢ πολλὴ πρόσδοος δοθήτω ὅπου ἔ' ἂν κελεύσης, ἐμαὶ δὲ δοθήτω μόνον τὸ ἄρκοῦν πρὸς τὰ ζῆν με καθήμενον ἐνταῦθα μετὰ τινῶν ὀλίγων. » Ὁ οὖν ἀμηνρᾶς ἀπεκρίνατο· « Καλῶς ἔχει· διαχωρισάτω ὁ δεσπότης οὓς βούλεται, » καὶ χωρίσας δέδωκε πρὸς αὐτὸν ἄσπρα πεντήκοντα χιλιάδας, ἵνα ἔχη ἐκ τοῦ κομαρκίου τοῦ ἀλεύρου· τοὺς δὲ πλείονας τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ περιορίσας ἀπῆραν ἵνα εὐρίσκωνται ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. Ἄλλοι δὲ εἶπον ἄλλως γέγονεν, ὅτι ὁ τῶν κακῶν ἀπάντων ἐφευρετὴς Ματθαῖος ὁ Ἀσάνης μετὰ τῶν ἐχόντων τὴν τῆς Αἰνίου ἀλικίην κλέφας τινὰ χρημάτα μὴ εἰδότες τοῦ δεσπότη, καὶ τεῦτε μαθὼν ὁ ἀμηνρᾶς ἐβουλήθη πιάσαι τὸν εἰρημένον Ἀσάνην καὶ ἀνασκοπεῖσαι αὐτόν, ὃ δὲ Ἀσάνης ἐκ τοῦ φόβου, ἐνθα ἦν, ἀπέφυξεν. Ὁ δὲ ἀμηνρᾶς ὑποπτεύων μὴ τοι καὶ ὁ δεσπότης ἐν τῇ τοιαύτῃ συμβουλῇ ἦν καὶ δραπετεύσῃ, ἐξώρισεν ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ καὶ ἦρεν αὐτοῦ πᾶν σιτηρῆσιον, καὶ οὕτω κακῶς διέκειτο, ἵνα αὖν τῶν ἡμερῶν ἐρχομένου τοῦ ἀμηνρᾶ ἀπὸ τοῦ κυνηγίου καὶ μέλλοντος διελθεῖν θέν ὁ εἰρημένος δεσπότης ἦν, ἐξῆλθεν ὁ δεσπότης πεζηπορῶν καὶ συναντήσας προσεκύνησε τὸν ἀμηνρᾶν τὸν καὶ γαμβρὸν αὐτοῦ. Ἰδὼν δὲ τοῦτον ὁ ἀμηνρᾶς περιπατοῦντα ἐλυπήθη σφόδρα, καὶ μᾶλλον σπλαγχνισθεὶς τὸ γη-

ejus, qui oderunt eum. » Mox, ut e quibusdam cognovi, Demetrius despota, non jam militiæ molestiam sustenturus, amoræ reditus remisit his verbis: « Senex sum et infirmus, et occidit, qui mihi serviebat. Itaque multa hæc pecunia, quo loco volueris, pendetur: mihi detur, quantum ad victum sufficiat, cum paucis hic degenti. » Respondit ameras: « Bene res habet: segreget despota a se licet quos illi placet: » deditque segregato asprorum quinquaginta millia, e vectigalibus frumentariis ei pendenda, plerisque ministris ejus Cpoli degere jussis. Alii rem aliter narrant: nempe omnium malorum auctorem Mattheum Asanem cum quibusdam, qui salinas Æni tenebant, pecunias quasdam furatum esse, in scio despota. Id ubi comperisset ameras, voluisse eum Asanem illum comprehendere et palo transigere: unde metu percussum Asanem illico exspirasse. Ameram autem suspicatum, despota ejus consilii participem et fuga salutem quæsiturum esse, eum, Didymotichon relegatum, omni stipendio spoliasset, et ita male multasse. Quondam autem, cum ameras, a venatione rediens, transiturus esset, ubi despota viveret, hunc pedibus obviam processisse, et ameram, generum suum, adorasse; illum cum ambulante eum videret, vehementer tristatum, et magis etiam ejusdem senectutem commiseratum

αὐτοῦ ἐκέλευσε δοθῆναι αὐτῷ ἵππον τινὰ ἐκ τῶν αὐθεντικῶν. Καὶ ἀναθᾶς ἦλθε σὺν αὐτῷ ἐν τῇ Ἀνδριανουπόλει, καὶ εἰς σιτηρῆσιον δέδωκεν αὐτῷ ἄσπρα χιλιάδας πενήκοντα ἐκ τοῦ κομαρκίου τοῦ ἀλεύρου. Καὶ ταῦτο ἀληθίστερον.

Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου τῷ θέρει ἐγαγόναι τσσαύτη λοιμώδης νόσος ἐν τε τῇ Κωνσταντινουπόλει, Ἀνδριανουπόλει καὶ Καλλιουπόλει καὶ ταῖς περὶ αὐτῶν πόλεσι καὶ κόμαις, ἄσπρα τε καὶ χώραις, οἷα οὐ γέγονεν ἐν τοῖς παρελθοῦσι χρόνοις ἐκ πολλοῦ καιροῦ, ὥστε τεθνήκασιν, ὡς φασί, μυριάδες πολλὰ ἀνθρώπων, οὐ χιλιάδες. Ἐν αἷς δὲ καὶ ἡ τοῦ δεσπότη θυγάτηρ ἢ ἀμηνρῆσσι ἀπέθανε.

Τοῦ δὲ ἔτους Νοεμβρίῳ μηνὶ ἀπῆλθον καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἀγίαν Μαύραν παρακινήσει τῆς βασιλείσης κυρίας Ἐλένης καὶ πενθεροῦ τοῦ αὐθέντου τοῦ τόπου ἐκεῖνου κύρ Λεονάρδου, ἵνα καὶ τὸν τόπον ἐκεῖσε ἀναθεωρήσω, καὶ ὡς δῆθεν ἀνεψιῦ τοῦ μακαρίτου τοῦ αὐθέντου μου τοῦ βασιλέως κύρ Κωνσταντίνου καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παθόντος μου ζημίαν μεγίστην, ὡς ἐπροεδήλωσα ἐν τῷ 1ῳ ἐτεί, ἵνα ἀπολαύσω τινὸς εὐεργεσίας ἐτησίου ὡς γέρον καὶ ἀσθενής καὶ πτωχὸς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας. Ἐπαναστρέψας δὲ τῇ κβ' τοῦ αὐτοῦ, ἐτελεῖ πάντα ἰδὼν καὶ ἀπολαύσας, ἄνευ τοῦ ὑπερέχειν ἐν τῷ μαστραϊδιαῷ γέναι τὴν πᾶσαν ἀρχὴν αὐτοῦ· δεῖ γὰρ τοῖς ἀρχομένοις ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἀρχουσι. Καὶ τῷ Ἰανουαρίῳ 430 μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ τῆς Ἀλβαντίας αὐθέντης ὀνόματι Σχαντάρης τίθειτο φυσικῶ θανάτῳ, καὶ τὸ μὲν τοῦ τόπου καὶ τῆς αὐθεντίας παρέλαβεν ἡ αὐθεντία τῆς Ἐνετίας, τὸ δὲ ὁ

de equis regis unum ei præberi jussisse: quo consensu, despota cum amera Adrianopolim abiisse, ibique in victum habuisse e vectigalibus frumentariis asprorum quinquaginta millia. Atque hæc quidem narratio verior est.

Æstate ejusdem anni Cpolim, Adrianopolim, Calliopolim, et finitimas urbes et vicos, oppida et regiones pestilentia invasit, qualis longo temporis spatio non fuerat, ita ut multas hominum myriades, nedum chiliades, e medio abiisse dicant: in quorum numero amerissa, despote filia, erat.

Anni 6976 mense Novembri sanctam Mauram concessi, Helena regina et Leonardi, principis ejus loci, socero auctoribus, ut non solum locum eum reviserem, sed etiam, cum ille beati mei domini, Constantini imperatoris, consobrinus esset et gravissimam tulissen, ut supra narravi, calamitatem propter ejus patrem, anno ætatis 38, pecunia aliqua annua mihi constitueretur utpote seni et infirmo et egeno e captivitate. Reversus sum die 22 mensis ejusdem, omnia perfecta nactus, nisi quod in gente Mastraidiensi omne ejus reliquum imperium continebatur; oportet enim qui regunt similes evadant iis qui reguntur. Mense Januario ejusdem anni Albanitarum princeps Scantares morbo obiit, ejus regionis et domini partem respublica Venetorum, partem sororis ipsius Alius

της ἀδελφῆς αὐτοῦ υἱὸς Τοῦρκος ὢν παρὰ τῷ ἀμηρῷ A καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, » καὶ, « Πρὸς τὸν Πατέρα μου πορεύσομαι, » καὶ, « Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα μου, » καὶ, « Πάτερ μου, εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου, » καὶ, « Οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου. » Πέτρος. « Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Παῦλος, « Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. »

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμίσεως ἔσρος τοῦ αὐτοῦ ἠγλόν- ὄτι ἔσρος ἔτους καὶ ἕνω τῷ θέρει διαβιβάσαντός μου κακῶς ἀπὸ τῆς συνήθους ἀσθενείας τοῦ ρευματισμοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν κοσμικῶν μου φορεμάτων διαλυθέντων ἱερὰ ἐρασφορήσαμεν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός, καὶ ἀντὶ Γεώργιος Γρηγόριος μετονομάσθη, ἀντὶ δὲ Ἑλένη ἡ ἐμὴ σύνευτος Εὐπραξία, δεδωκότες πρώτον τὴν εἰς Θεὸν τῆς πίστεως ἡμῶν ὁμολογίαν, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ὀρθοδόξοις μεταλαμβάνουσι τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Καὶ οὕτως ἡρξάμεν πρώτον μὲν τὸ ἅγιον σύμβολον καλῶς ἐκθέσθαι, καὶ ὅθεν τὸ ἱερώτατον παρὰ τῶν θείων Πατέρων συνετέθη σύμβολον, ἵνα γνῶμεν ὡς οὐδ' αὐτοὶ ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν θείων χρησμῶν ἐρασιζάμενοι B τὰς ῥήσεις τε καὶ τὴν γνῶσιν εὐσεβοφρόνως αὐτὸ συνεγράψαντο. Σχεδὸν οὖν πᾶσαι αὐτοῦ θαίου συμβόλου ῥήσεις ἐκ τῶν ἁγίων εἰσι Γραφῶν, ὧς κατὰ μέρος ῥηθήσεται.

Πιστεύω. Εὐαγγέλιον. « Πιστεύετε εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ 431 Θεοῦ. » καὶ, « Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. » Ἀπόστολος, « Πιστεύσον εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν. »

Εἰς ἕνα Θεόν. Εὐαγγέλιον, « Ἴνα γινώσκωσι σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν. » Ἀδελφόςθεος, « Πιστεύετε ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ. » Παῦλος, « Καὶ ἡμῶν Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ἐξ οὗ τὰ πάντα. »

Πατέρα. Εὐαγγέλιον, « Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὁμῶν, » καὶ, « Πάτερ ἅγιε,

Turca, qui apud ameram vivebat, missus ab eodem, occupavit.

A medio vere anni ejusdem, id est 6976, per totam ætatem male conflictatus morbo meo, rheumatismo, cum sæculares vestes meæ inceræ essent, vestimenta sacra indui primo die Augusti, pro Georgio Gregorius appellatus, itemque uxor mea, Kupraxia pro Helena dicta, professi ante, ut mos est orthodoxis monachicum habitum induentibus, fidei nostræ formulam, itaque infra sanctum symbolum accurate proposui, significans simul, unde a divinis patribus compositum fuerit, ut cognoscamus, eos symbolum non ex ingenio suo conscripsisse, sed e sacris litteris verecunde collectis testimoniis et hausta rerum divinarum scientia. Nimirum symboli divini verba tantum non omnia e sacris litteris depremissa sunt, ut singulis locis a me significabitur.

Credo. Evangelium : « Credis in Filium Dei, » et : « Creditis in Deum, etiam in me credite. » Apostolus, « Crede in Jesum Dominum. »

In unum Deum. Evangelium : « Ut cognoscant te unum verum Deum. » Frater Domini : « Crede Deum esse. » Paulus : « Ae Deus noster Pater, ex quo omnia et nos ex illo, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia. »

Patrem. Evangelium : « Ascendo ad Patrem meum et patrem vestrum : » et : « Sancte Pater,

et mundus non agnovit te, » et : « Ad Patrem meum proficiscar, » et : « Interrogabo Patrem meum, » et : « Mi Pater, in manus tuas trado spiritum meum, » et : « Non posse me nunc precari Patrem meum. » Petrus : « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi. » Paulus : « Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi. »

Omnipotentem, Zacharias : « Hæc dicit Dominus omnipotens, » et : « In domum Domini omnipotentis, » et : « Dicit Dominus omnipotens. » Iezechiel : « Adonai, Domine » id est, omnipotens. Item Sabaoth omnipotentem significat, quod cognomentum omni Trinitati Isaias tribuit his verbis : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth. » Evangelium : « Pater cæli et terræ. » David : « In manu (Jus termini terræ. » Qui in pectore Domini quiescit : « Qui est, erat et erit omnipotens. »

Factorem cæli et terræ. Moyses : « In principio Deus fecit cælum et terram. » Evangelium : « Pater, Domine cæli et terræ. »

Visibilitium omnium et invisibilitium. Paulus : « Sive visibilia sive invisibilia, omnia per eum et ad eum facta sunt, a Patre scilicet per Christum. » David : « Ipse dixit, et nata sunt; ipse jussit, et condita sunt. »

Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum. Paulus : « Nobis est unus Deus Pater, et unus Dominus Jesus Christus. » Evangelium :

et mundus non agnovit te, » et : « Ad Patrem meum proficiscar, » et : « Interrogabo Patrem meum, » et : « Mi Pater, in manus tuas trado spiritum meum, » et : « Non posse me nunc precari Patrem meum. » Petrus : « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi. » Paulus : « Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi. »

Omnipotentem, Zacharias : « Hæc dicit Dominus omnipotens, » et : « In domum Domini omnipotentis, » et : « Dicit Dominus omnipotens. » Iezechiel : « Adonai, Domine » id est, omnipotens. Item Sabaoth omnipotentem significat, quod cognomentum omni Trinitati Isaias tribuit his verbis : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth. » Evangelium : « Pater cæli et terræ. » David : « In manu (Jus termini terræ. » Qui in pectore Domini quiescit : « Qui est, erat et erit omnipotens. »

Factorem cæli et terræ. Moyses : « In principio Deus fecit cælum et terram. » Evangelium : « Pater, Domine cæli et terræ. »

Visibilitium omnium et invisibilitium. Paulus : « Sive visibilia sive invisibilia, omnia per eum et ad eum facta sunt, a Patre scilicet per Christum. » David : « Ipse dixit, et nata sunt; ipse jussit, et condita sunt. »

Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum. Paulus : « Nobis est unus Deus Pater, et unus Dominus Jesus Christus. » Evangelium :

Εὐαγγελίου, « Ἴνα γινώσκωσί σε τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἅ καὶ ὁ ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Καί, « Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. » Καί, « Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός. » Καί, « Ἐγὼ εὐρακκα καὶ παπίστευκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. » Καί, « Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. » Καί, « Ταῦτα γέγραπται ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. » Καί, « Ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκαίνορ ἐξηγήσατο. » Καί, « Οὕτως ἠγάπησαν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστα τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενὴ ἔδωκε. » Καί ὁ ἠγαπημένος, « Ἴνα γινώσκῃτε περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ. »

Τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Εὐαγγελίου, « Πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὴν γεννησαντα, **433** ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. » Καί, « Νῦν δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὴν κόσμον εἶναι παρὰ σοί, » καί, « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, » καί, « Ὁ ὢν ἐν ταῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, καί, « Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς. » Ἀποστόλου, « Ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ταύτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, δι' οὗ καὶ τοῦς αἰῶνας ἐποίησα. » Παροιμιῶν, « Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσά με, πρὸ δὲ πάντων τῶν βου- νῶν γεννᾷ με. » Εὐαγγελίου, « Ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἦκα, » καί, « Ἐξῆλθον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. »

Φῶς ἐκ φωτός. Εὐαγγελίου, « Ἴνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, » καί, « Ἴνα τὸ φῶς ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. » Δαβὶδ, « Ἐν τῷ φωτί σου ἀφώμεθα φῶς. » Παύλου, « Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης. »

« Ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum, » et : « Tu es Christus, Filius Dei veri, » et : « Tu es Filius meus dilectus. » et : « Ego vidi et credidi, hunc esse Christum Filium Dei, » et : « Credidit Filium Dei, » et : « Scripta hæc sunt, ut credant, hunc esse Christum Filium Dei, » et : « Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ille nobis exposuit. » Et : « Adeo Deus mundum dilexit, ut dederit unigenitum Filium suum. » Et dilectus : « Ut cognoscatis Filium unigenitum. »

Et ex Patre generatum ante omnia sæcula. Evangelium : « Qui generatum amat, amat etiam generatum ex eo, » et : « Glorifica me ea gloria, quam habui apud te ante mundum conditum, » et : « In principio erat Verbum, » et : « Qui erat in sinu Patris, » et : « Qui erat inde a principio. » Apostolus : « Extremis his diebus locutus est nobiscum in Filio, per quem sæcula condidit. » Proverbia : « Ante sæcula condidit me, ante omnes colles gignit me. » Evangelium : « Ex Patre exiit et adsum, » et : « Exiit a Patre, et veni in hunc mundum. »

Lumen de lumine. Evangelium : « Ut testaretur de lumine, » et « Erat verum lumen quod illustrat omnem hominem qui in mundum venit, » David : « In lumine tuo videbimus lumen. » Paulus : « Qui erat splendor repercussus gloriæ. »

Deum verum de Deo vero. Dilectus : « Hic est

Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Τοῦ ἠγαπη- μένου, « Οὕτως ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰῶ- νιος, » καί, « Ἐγὼ ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. » Εὐαγγελίου, « Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλή- θεια, » Παύλου, « Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. »

Γεννηθέντα. Παροιμιῶν, « Πρὸ δὲ πάντων βου- νῶν γεννᾷ με. » Εὐαγγελίου, « Ἐγὼ εἰς τοῦτο ἐλή- λυθα καὶ εἰς τοῦτο γεγέννημαι. » Τοῦ ἠγαπημένου, « Ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννησαντα, ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεν- νημένον ἐξ αὐτοῦ. »

434 *Ὁ ποιηθέντα.* Γεγέννηται γάρ, οὐ πακοίη- ται μετὰ τῶν κτισμάτων, ὅτι αὐτὸς πάντων ποιητής. Παύλου, « Δι' οὗ καὶ τοῦς αἰῶνας ἐποίησα. » Υἱὸς Σοφίας, « Ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου. »

Ὁμοούσιον τῷ Πατρί. Εὐαγγελίου, « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ μου ἐν ἑσμέν, » καί, « οὐκ οἶδατε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ; » καί, « Ὁ ἐω- ρακῶς με ἰώρηκε τὸν Πατέρα. » Παύλου, « Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρ τῆς ὑπεστά- σεως αὐτοῦ, » καί, « Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ῥῆξ βροταγμὸν ἠγῆσατο τὸ εἶναι ἰσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυ- τὸν ἐκένωσε μορφῇ δούλου λαθῶν. »

Δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Παύλου, « Δι' οὗ καὶ τοῦς αἰῶνας ἐποίησα. » καί, « Πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτισται, » καί, « Αὐτός ἐστι πρὸ πάν- των, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκαν. » Εὐαγγε- λίου, « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε. » Παροιμιῶν, « Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσά με. » Τοῦτο δὲ τὴν ἐν τῷ Πατρὶ μαρτυρεῖ τῆς ζωῆς σουλας αὐτοῦ πρὸ αἰῶνος καὶ

Deus verus et vita æterna. » et : « Sumus in vero Deo, in Filio ejus Jesu Christo. » Evangelium : « Ego sum veritas, » Paulus : « Per adventum glorie magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. »

Genitum. Proverbia : « Ante omnes colles gignit me. » Evangelium : « Ego ad hoc veni et ad hoc genitus sum. » Dilectus : « Qui genitorem amat, etiam genitum ex eo. »

Non factum. Genitus enim est, non factus cum creaturis, quia ipse omnium creator est. Paulus : « Per quam etiam sæcula condidit. » Liber Sapien- tiæ : « Qui cuncta fecit in nomine tuo. »

Consubstantialem Patri. Evangelium « Ego et Pater unum sumus, » et : « Au nescitis, me in Patre, et Patrem in me esse, » et : « Qui me vidit, Patrem vidit. » Paulus : « Qui est splendor repercussus gloriæ et character personæ ejus, » et : « Qui cum esset in forma Dei, rapinam esse non existimavit, quod Deo par esset, sed ipse sese spoliavit, forma servi induta. »

Per quem omnia acta sunt. Paulus : « Per quem sæcula fecit, » et : « Cuncta per eum et ad eum con- dita sunt, » et : « Ipse ante omnia est, et omnia in ipso consistunt. » Evangelium : « Cuncta per ipsum facta sunt et sine ipso nihil factum est, quod factum est. » Proverbia : « Ante sæcula condidit me. » Hoc autem vivæ sapientiæ ejus in Patre ante omne re-

ἀκίνητον ἴδουσιν, ὡς καὶ τὸ, « Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργον αὐτοῦ, » τὴν ἐνανθρώπησιν προσημαίνει, δι' ἧς τὰ μεγάλα ἔργα τῆς σωτηρίας ἡμῶν κατεργάσατο ὑστερον. Ὡς καὶ τὸ, « Ὁ Θεὸς τῆ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, » τὰ ἐξῆς ἔργα δηλῶν, καὶ **435** τὸ, « Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. » καὶ τὸ, « Ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου. » Τὸ δὲ, « Κύριος ἐκτίσέ με; » φησὶ καὶ ἀντὶ τοῦ κτιζεῖν καὶ δημιουργεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ δι' ἐμοῦ τῆς σοφίας αὐτοῦ εὐδόκητε. Καὶ ὁ Δαβὶδ τοῦτο μαρτυρεῖ: « Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. » Καθαρωτέρως καὶ τὴν διὰ σαρκὸς αὐτοῦ ἐπιφάνειαν τὸ « Κύριος ἐκτίσέ με » διδάσκει, ὡς ἔφημεν.

Τὸν δι' ἡμᾶς τοῦς ἀνθρώπους. Παύλου, « Τὰ γὰρ πάντα δι' ἡμᾶς. » Καὶ, « Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν. » Καὶ, « Ἐπὶ τὰ παιδία κακοινώθηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέτρεχε τῶν αὐτῶν. »

Καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ἡσαΐου, « Οὐκ ἄγγελος, οὐ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσας ἡμᾶς. » Πέτρου, « Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν προφηταί. » Εὐαγγελίου, « Οὐκ ἤλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. » καὶ, « Ἴνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ, » καὶ, « Ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν, » καὶ, « Οὗτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός. »

Κατεβθέντα ἐκ τῶν οὐρανῶν. Παύλου, « Ὁ καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς. » Εὐαγγελίου, « Ὅτι καταδέδρακα **436** ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. » Παύλου, « Ὁ

culum factam et immutatam constitutionem testatur, sicut illud: « Dominus condidit me initium viarum suarum ad opus suum, » Christum humana specie indutum præsignificat, qua magna salvationis nostrae opera postea perfecit. Simile est illud: « Deus sapientia terram condidit, » opera deinceps secuta significans, et, « Cuncta in sapientia fecisti, » et, « Qui fecit omnia in mente tua. » Illud autem: « Dominus condidit me » significat, Deum pro eo, ut conderet et faceret opera sua, per ipsum, sapientiam suam, maloisse. Idem David testatur: « Verbo Domini caela stabilita sunt. » Parius etiam incarnationem illud: « Dominus condidit me, » docet, ut diximus.

Qui propter nos homines. Paulus: Cuncta enim propter nos. » et: « Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui suo ipsius Filio non pepercit, et pro nobis omnibus tradidit eum. » Et: « Quoniam infantes carnis et sanguinis participes sunt, ipse quoque similiter eorundem particeps factus est. »

Et propter nostram salutem. Isaias: « Non angelus, non legatus, sed ipse Dominus salvasti nos. » Petrus: « De qua salvatione acquisiverunt prophetae. » Evangelium: « Non veni, ut iudicem mundum, sed ut salvem mundum, » et: « Ut salvaretur mundus per eum, » et: « Quoniam salvatio e Judæis est, » et: « Hic est Salvator mundi Christus. »

Descendit de caelis. Paulus: « Ipse est, qui descen-

dit et qui ascendit. » Evangelium: « Quod descendi de caelo. » Paulus: « Deus enim, qui Filium in forma simili carni peccato obnoxie misit. »

Καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου. Ἡσαΐου, « Ἴδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν. » Εὐαγγελίου, « Καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρα οὐ γινώσκω; Μὴ φοβοῦ, Μαρτάρ· Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν· Πνεῦμα ἅγιον ἐπαλεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί. » Καὶ πρὸς τὴν Ἰωσήφ, « Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου· καὶ οὐκ ἐγένωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτακε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον. » Παύλου, « Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον ἐκ γυναικὸς, » καὶ, « Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. »

Καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Παύλου, « Ὡς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐκ ἄρπαγμόν ἤγησάτο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐνὸς μοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. » Καὶ, « Εἰς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, εἰς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός. » Εὐαγγελίου, « Ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο. » Καὶ, « Ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. »

Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου. Παύλου, « Παραγγέλλω σοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶσικοῦντος τὰ πάντα καὶ Κυρίου Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος **437** ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν. » Εὐαγγελίου, « Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηθὸν τὸν ἐσταυρωμένον; Παύλου, « Καὶ ὅτι

dit et qui ascendit. » Evangelium: « Quod descendi de caelo. » Paulus: « Deus enim, qui Filium in forma simili carni peccato obnoxie misit. »

Et incarnatus de Spiritu sancto et Maria Virgine. Isaias: « Ecce virgo habebit in utero, et filium pariet. » Evangelium: « quomodo istud fiet, quandoquidem virum non novi? Ne time, Maria; ecce, concipies in utero, et Filium paries; Spiritus sanctus superveniet super te, et virtus Altissimi inunbrabit te. » Et ad Josephum: « Quod enim in ca genitum est, de Spiritu sancto est. Non cognovit eam, donec peperisset filium suum primogenitum. » Paulus: « Misit Deus Filium suum e femina natum, » et: « Verbum caro factum est, et commoratum est inter nos. »

Et homo factus est. Paulus: « Qui cum esset in forma Dei, non existimavit rapinam esse, quod Deo par esset, sed spoliavit se, forma servi imbuta et similis hominibus factus. » Et: « Unus Deus et Pater omnium, unus etiam mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus. » Evangelium: « Quod Filius hominis est, ne miramini. » Et: « Cum venerit Filius hominis in throno gloriae suae. »

Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato. Paulus: « Mando tibi coram Deo, qui omnia vivificat, et Domino Jesu Christo, qui testatus est coram Pontio Pilato praecelaram illam confessionem. » Evangelium: « Jesum quaeritis Nazarenum, qui cru-

εσταυρώθη καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς. »

Καὶ παθόντα καὶ ταφόντα. Μωϋσείως, « Καὶ ἔσται ἡ ζωὴ σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου. » Ἠσαΐου, « Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, » καὶ, « Τὸν νοῦτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας. » Δαβὶδ, « Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἔτοιμος. » Ζαχαρίου, « Τί αἱ πληγαὶ αὗται ἀναμέσον τῶν χειρῶν σου; καὶ ἐρεῖ ἄς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἀγαπητῷ μου. » Εὐαγγελίου, « Ὅτι ἔδει οὕτως παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ. » Εὐαγγελίου, « Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐτύλιξεν αὐτὸ σινδῶνι καθαρῷ, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνημεῖῳ καινῷ ὃ ἦν λαλατομημένον ἐκ πέτρας. » Καὶ, « Ἐλαβὼν οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη κήπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη. »

Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς. Εὐαγγελίου, « Ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πρῶτῃ τῇ πρώτῃ Σαββάτων. » Καὶ, « Τρίτην ἡμέραν ἄγει σήμερον ἀπ' οὗ ταῦτα ἐγένετο. » Καὶ, « Ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς ἐκ νεκρῶν ἦ ἡ ἐν 438 μέσῳ τῶν μαθητῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν. » Καὶ, « Μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, λέγων ὅτι Δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. »

Καὶ ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς. Εὐαγγελίου, « *O cibus est.* » Paulus : « Crucifixus est et sepultus et suscitatus die tertio secundum Scripturas. »

Passus et sepultus est. Moyses : « Eritque vita tua suspensa coram oculis tuis. » Isaias : « Tanquam agnus ad mactationem ductus est, » et : « Tergum meum castigandum præbui. » David : « Ut castiger paratus. » Zacharias « Quid sibi volunt vulnera hæc in manibus tuis? et respondebit, vulneratus sum in domicilio meo dilecto. » Evangelium : « Oportuit ita pati Christum et introire in gloriam suam. » Evangelium : « Et Josephus cum accepisset corpus, involvit id sindone pura et collocavit in monumento novo, quod in saxo excisum erat. » Et : « Acceperunt igitur corpus Jesu et obvinerunt id linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis funerare. Erat autem hortus in eo loco, ubi crucifixus fuerat, et in horto monumentum novum, in quo nemo dum positus erat. »

Et resurrexit tertio die secundum Scripturas. Evangelium : « Resurrexit Jesus Christus mane primo die hebdomadis. » Et : « Dies tertius hodie est, ex quo hæc facta sunt. » et : « Jesus cum resurrexisset e mortuis, inter medios discipulos suos adfuit, dixitque iis, Pax esto vobiscum. » et : « Memento, Domine, dixisse eum nobis in Galilæa, Filium hominis oportere tradi in manus hominum peccantium et crucifigi et die tertio resurgere. »

Et ascendit ad cœtos, et sedet ad dextram Patris,

μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλήσαι αὐτοῖς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ, « Ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοῦς, διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. »

Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζώντας καὶ νεκρούς. Πράξεων, « Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; Ὁὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀπ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὗτος ἐλεύσεται πάλιν, ὁν τρόπον εἰθεάσασθε αὐτὸν ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. » Εὐαγγελίου, « Καὶ τότε ἴψασθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον μετὰ δόξης ἐπὶ τῶν νεφελῶν· καὶ τότε καθίσει ὁ Υἱὸς ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη. » Πράξεων, « Οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ πάλιν παρήγγειλεν ἡμῖν κηρύξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύρασθαι ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ ὠριτμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κριτῆς ζώντων καὶ 439 νεκρῶν. » Δανιήλ, « Ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καὶ ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθισε, » καὶ, « Ἰδοὺ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ νεφελῶν ἐρχόμενος, » καὶ « Ἔως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔρθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία. »

Ὁὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Δανιήλ, « Καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ αἰώνιος, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαῷ ἐτέρῳ οὐχ ὑποληφθήσεται. » Εὐαγγελίου, « Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. »

Τὸ ἐφεξῆς ἐντεῦθεν τοῦ ἱεροῦ συμβόλου ἡ δευτέρα ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀπήρτισεν.

Καὶ εἰς τὸ Ὑπερῆμα τὸ ἅγιον. Εὐαγγελίου, « *Ba-* Evangelium : « Dominus igitur, postquam locutus est eum; iis, susceptus est in cœtos et consedit ad dextram Dei. » Et : « Accidit, ut, dum benediceret iis, disjunctus ab iis, sursum ferretur in cœtos. »

Et iterum venturus est cum gloria, judicare vivos et mortuos. Acta : « Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœtos? Jesus hic, qui disjunctus a vobis et sorsum receptus est in cœtos, iterum veniet, quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœtos. » Evangelium : « Tum videbitis Filium hominis venientem cum gloria in nubibus; et tum sedebit Filius hominis in throno gloriæ suæ, et cogentur coram eo omnes gentes. » Acta : « Qui edimus et bibimus cum eo e mortuis suscitato, rursumque nobis mandavit, ut nuntiaremus populo et testaremur, sese esse a Deo constitutum judicem viventium et mortuorum. » Daniel : « Videbam eo usque, ubi throni constituti erant et Antiquus dierum consedit, » et : « Ecce Filium hominis venientem, » et : « Usque dum Antiquus dierum veniret et honor ei ac potestas daretur. »

Cujus regni non erit finis. Daniel : « Et regnum ejus æternum erit, nec alienæ genti subicietur. » Evangelium : « Et regnabit in domo Jacobi per omnia sæcula, nec erit finis regni ejus. »

Quæ hinc sequitur sancti Symboli pars, a secunda sancta et œcumenica synodo addita est.

Et in Spiritum sanctum. Evangelium : « *Bapti-*

πίζοντες αὐτους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » « Ὄταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψῃ ὁ Πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου. » Δαβὶδ, « Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανάλῃς ἀπ' ἐμοῦ. »

Τὸ Κύριον. Παύλου, « Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμα ἐστίν. Ὃπου δὲ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. » Καὶ, « Ἴνα τί ἐψεύσω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ. »

Τὸ ζωοποιεῖν. Εὐαγγελίου, « Τὸ Πνεῦμα ἐστὶ τὸ ζωοποιεῖν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ αὐθέν. » Δαβὶδ, ἢ Ἐξποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινισθεὶς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. » Μωϋσέως.

Καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ 440 πνοὴν ζωῆς. ἢ Ἐζεκιήλ, « Ἦν ἀνθρώπου, προφήτευσεν ἐπὶ τῷ Πνεύματι, καὶ ἦλθον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐζησαν. »

Τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. Εὐαγγελίου, « Ὄταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ἐπί σοι παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. » « Καὶ ἐδδέξω ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἰς ἀχιζόμενους τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα ὡσεὶ περιστεράν καταβαίνον ἐπ' αὐτόν. » Παύλου, « Καὶ ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ Πνεῦμα τοῦ κέρμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ ἐκ Θεοῦ. » Καὶ Δαβὶδ, « Ἐγὼ λόγῳ Κυρίου οὐρανοὶ ἐστερέωθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ σιδήματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. » Πέτρου ἐκ τῶν Πράξεων, « Ἦν ἐπαγγελίαν τοῦ ἁγίου ὃ ἦν λαβῶν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐξέχεε τοῦτο ἕ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε. » Παύλου πρὸς Τίτον, « Ἔσωσα ἡμεῖς διὰ λουτροῦ καλυγενεαίας καὶ ἀνακαίνω-

σως Πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχευ ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Χειτήρος ἡμῶν. »

Τὸ αὐτὸ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνώμενον καὶ συνδοξαζόμενον. Εὐαγγελίου, « Βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, » καὶ, « Οὐδεὶς γινώσκει τὰ τοῦ οὐρανοῦ, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ κατακεῖν ἐν αὐτῷ. » καὶ, « Τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς εἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ. » Καὶ ἐν τῷ Ἰσαΐα καὶ Ἐζεκιήλ οἱ 441 ἄγγελοι ὁμνοῦσιν, « Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ, » δηλονοτε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ μόνου ἐν Τριάδι Θεοῦ.

Τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν. Ζαχαρίου, « Καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν. Ἦν Θεοτοκου, « Καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος. » Πράξεων, « Τοῦτο πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἔφρασαν ἁμαρτιῶν λαβῶν διὰ τοῦ ὄνοματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν. » Καὶ, « Ὅν δὲ οὐρανὸν μὲν ἐδέξατο ἀχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως παντῶν ὃν ἐλάλησαν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ. » Εὐαγγελίου, « Εἶπε Δαβὶδ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. » Πράξεων, « Καὶ ἐσηθέντων αὐτῶν ἐσαλεύθη ὁ τόπος οὗ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας. » Ἦν Ἐφέσου, « Καὶ ἐπλήθησαν Πνεύματος ἁγίου, προσφῆτευσον ἐν τῇ παρεμβολῇ. »

zarios esse in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, » — « Com venerit Paraclétus, Spiritus sanctus, quem Pater meus in nomine meo mittet. » David : « Spiritum tuum sanctum ne mihi rursus eripias. »

Dominum. Paulus : « Dominus spiritus est. Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas ; » et : « Quid mentitus es Spiritui sancto ? neque enim hominibus, sed Deo mentitus es. »

Et vivificantem. Evangelium : « Spiritus illud est, quod vivificat, caro nihil juvat. » David : « Emittere spiritum tuum, et condentur, et innovabis faciem terræ. » Moyses : « Et spiravit in os eius spiritum vitalem ; » Ezechiel « Fili hominis, vaticinator in spiritum, ac venit super ea, et vixerunt. »

Qui a Patre procedit. Evangelium : « Cum venerit Paraclétus, quem ego a Patre vobis mittam, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit. » Atque statim excedens ex aqua caelos divisos et Spiritum tanquam columbam descendantem vidit. » Paulus : « Nos non spiritum mundi, sed Dei accepimus. » David : « Verbo Domini caeli conditi sunt, et spiritu oris eius omne eorum robur. » Petrus in Actis : « Promissum Spiritum sanctum adeptus Filius a Patre, effudit hoc, quod nunc ceratis et auditis. » Paulus ad Titum : « Seceravit nos lotionem regenerationis et inabaurationis Spiritus sancti quem in nos large

effudit per Jesum Christum, Servatorem nostrum. »

Qui cum Patre et Filio simul adoratur et glorificatur. Evangelium : « Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, » et « Nemo novit res caelestes praeter Spiritum in eo habitantem, » et : « Res divinas nemo novit praeter Spiritum, qui est in Deo. » Apud Isaiam et Ezechielem angeli canunt : « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth : caelum et terra impleta sunt gloria ejus, » id est Patris et Filii et Spiritus sancti, unius in Trinitate Dei.

Qui locutus est per prophetas. Zacharias : « Quemadmodum per ora sanctorum ab omni inde tempore prophetarum nuntiavit nostram ab hostibus liberationem. » Deipara : « Quemadmodum dixit patribus nostris Abrahamo et semini eius per omnia saecula. » Acta : « Hoc omnes prophetae testantur, veniam peccatorum nacturos esse illius nomine, quicumque credunt in eum. » et : « Quem caelum accipere oportet usque ad tempus restitutionis omnium, de quibus Deus dixit per ora suorum ab omni inde tempore sanctorum prophetarum. » Dixit David in Spiritu sancto : « Dixit Dominus Domino meo, sede ad dextram meam. » Acta : « Cum precarentur, concessus est locus, in quo coacti erant, et omnes impleti sunt Spiritu sancto, et libere docebant Verbum Dei. » Exodus : « Et impleti sunt Spiritu sancto et vaticinabantur in castris. »

Eis mian aglian katholikhē kai apostolikhē A
Ekklēsiān. Ὡς περ καθολικαὶ ἐπιστολαὶ αἱ ἑπτὰ
 ὡς εἰ; πάντα πιστῶς γραφείσαι κοινῶς, οὕτω καὶ
 καθολικὴ Ἐκκλησία 442 ἢ πάντων ὀρθοδόξων γέ-
 γραπται. Παύλου, « Ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν,
 καὶ εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα. » Καί,
 « Ἀδελφοὶ ἅγιοι καὶ ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμα-
 λῶ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ἐντος ἀκρογω-
 νιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Καί, « Ὑμεῖς ἐστὲ
 σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους. » Καί, « Ὡς
 μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστό-
 λους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους. » Καί,
 « Ἴνα οἰκοδομηθῆται ἡ Ἐκκλησία. » Καί, « Ὑμεῖς
 ἐστὲ ναὸς Θεοῦ ζῶντος. » Καί, « Εἰς κατορθωσὶν
 τῆς Ἐκκλησίας. » Καί, « Ὅντος ἀκρογωνιαίου αὐ-
 τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖ- B
 σθε· καὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς
 Ἐκκλησίας. »

Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
 Παύλου, « Ὁμολόγησεν τὴν καλὴν ὁμολογίαν. » Καί,
 « Καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι
 δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. » « Εἰς κύριος, μία
 πίστις, ἐν βάπτισμα. Εὐαγγελίου, « Βαπτίζοντες
 αὐτοὺς εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. » « Βαπτίζοντες αὐ-
 τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος. »

Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. Πράξεων, « Περὶ
 ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. »
 Ἠσαίου, « Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσου-
 νται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. » Πράξεων, « Ἡ γὰρ ἀπο-
 καραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν 443 τῶν C

Et unam sanctam catholicam et apostolicam Eccle-
siam. Sicut catholicæ sunt septem epistolæ ad om-
 nes fideles scriptæ communiter, ita etiam omnium
 orthodoxorum Ecclesia catholica dicitur. Paulus:
 « Is, qui diversa conciliavit, et unus Dominus, una
 fides, unum baptisma. » Et: « Fratres sancti et su-
 perstructi super fundamentum apostolorum et pro-
 phetarum existente imo lapide angulari ipso Jesu
 Christo. » Et: « Vos estis corpus Christi et singula-
 tim membra. » Et: « Quos Deus constituit in Eccle-
 sia primum apostolos, deinde prophetas, tertio
 discipulos. » Et: « Ut ædificetur Ecclesia. » Et: « Vos
 estis templum Dei vivi. » Et: « Ad perfectionem ec-
 clesie, » et: « Existente imo lapide angulari ipso D
 Jesu Christo, in quo vos ædificamini. Atque ipse est
 caput corporis Ecclesie. »

Confiteor unum baptisma in remissionem peccato-
rum. Paulus: « Confitere pulchram confessionem. »
 Et: « Animo credimus ad justitiam, ore confitemur
 ad salvationem. » « Unus Dominus, una fides, unum
 baptisma. » Evangelium: « Baptizantes eos ad re-
 missionem peccatorum. » « Baptizantes eos in no-
 mine Patris et Filii et Spiritus sancti. »

Expecto resurrectionem mortuorum. Acta. « De
 spe et resurrectione mortuorum ego iudicor. »
 Isaias: « Resurgent mortui et suscitabuntur qui sunt
 in sepulcris. » Acta: « Etenim mundus hic conditus

ντῶν τοῦ Θεοῦ ἐκδέχεται. » Εὐαγγελίου, « Ὅτε οἱ
 νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ
 οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. »

Kai zōhēn tou mēllontos aiōnos. Εὐαγγελίου,
 « Ὁ μισθὸν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ
 εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. » Πράξεων, « Δια-
 λεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρα-
 τίας καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἕσσεσθαι. »
 Ἠσαίου, « Πιτὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. » Εὐαγ-
 γελίου, « Ἐγὼ εἶμι ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ
 τρώγων με ζήσεται δι' ἐμέ. » Καί, « Ἐγὼ εἶμι ἡ
 ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ. » Καί, « Ἀπελεύσονται οὗτοι
 εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ ἔδικαιον εἰς ζωὴν αἰώνιον. »

Amen. Τὸ δὲ ἀμὴν παντὸς τοῦ ἱεροῦ συμβόλου
 ἐστὶ βιβλαιωτικὸν καὶ σφραγίς καὶ οἶόν τις κλεῖς
 ἀπακλεινυσα τὰς ἐξωθιν, καὶ φυλάττουσα ὡς ταμείον
 τὴν καλλίστην τῆς Ἐκκλησίας τὴν τῆς πίστεως θη-
 σαυρὸν, ἵνα μὴ τίς τι ἐκ τούτου ἐφέληται ἢ νόθον τι
 ἐπιτεταγάγη.

Αὐτὸ τὸ θεῖον καὶ ἱερώτατον καὶ τίμιον πάντο-
 θευ τῆς εὐσεβείας ἡμῶν σημεῖον, τὴν ὁμολογίαν
 τῶν πατέρων, τὸν ὄρον τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν πίστεως,
 ἐνστερνιζόμενοι ταῖς ψυχαῖς καὶ τῇ γλώττῃ καὶ
 γέμισαι μετὰ παρρησίας ὁμολογοῦντες, τὴν ἀσινῆ
 ἐν αὐταῖς καὶ ἀκίβδηλον καὶ ἀπαράθραυστον πάντη
 ὡς θεοφορήτων καὶ θεοσεβέστων καὶ θεοκινήτων
 Πατέρων ἱερὰν 444 παραθήκην μέχρι τέλους φυ-
 λάξομεν, ἵνα ταῖς προσευχαῖς τῶν ἐκθεμελίον αὐτῶ
 καὶ φυλαξάντων ἁγίων καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν, ἐξ ὧν
 τῆς γνώσεως οὗτοι τοῦ συμβόλου παρέλαβον, καὶ
 πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων, τῶν ἱερῶν ἀγγέλων δι-

solicite expectat revelationem filiorum Dei. »
 Evangelium: « Cum mortui audient vocem Filii Dei,
 et vivent, qui audiverint eam. »

Et vitam venturi sæculi. Evangelium: « Qui odit
 animam suam in hoc mundo, ad vitam æternam eam
 servabit. » Acta: « Disputante autem illo de justitia
 et temperantia et iudicio futuro. » Isaias: « Pater
 sæculi futuri. » Evangelium: « Ego vivo, et qui me
 ederit, vivet per me. » Et: « Ego sum resurrectio
 et vita. » Et: « Abibunt hi ad pœnam æternam, iusti
 autem ad vitam æternam. »

Amen. Vocabulum Amen totius sancti Symboli
 confirmatio et sigillum et quasi clavis quædam est,
 qua externi secluduntur et tanquam conclavi pul-
 cherrimo Ecclesie servatur thesaurus fidei, ne quis
 inde quid auferat, aut alienum quid inferat.

Divinum hoc sanctissimum et omni ex parte per-
 fectum pietatis nostræ signum, confessionem pa-
 trum, definitionem veræ nostræ fidei, mente con-
 siderantes ac lingua et labiis libere profitentes, in-
 violatum in animo et sincerum et incorruptum om-
 nino semper servabimus a Patribus divino Spiritu
 afflatis, incitatis et gloriosis acceptum sanctum
 pignus, ut, sanctis, qui id proposuerunt et serva-
 runt, et iis, a quibus hi novitiam symboli habuerunt,
 sanctis denique omnibus deprecantibus, et interce-
 dentibus angelis et Matre Salvatoris nostri et Dei

καὶ καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀειπαρθένου Μητρὸς, τῆς μόνης παναγίας καὶ ἀληθοῦς Θεομήτορος, ὡς εὐφρον καθαρὸν τὴν καθὴν ταύτην ὁμολογίαν προσεναγκόντας τῇ Τριάδι, τῆς τε αἰωνίου ἐλευθερωθῶμεν κολάσεως καὶ τῆς διακονιζούσης σὺν Χριστῷ ἀπολαύσωμεν θείας αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ βασιλείας καὶ δόξης καὶ ἀπολαύσεως, αἰωνίως αὐτὸν τὸν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ζῶντος, δοξάζοντες, σὺν τῷ πρωτογενεῖ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι. Ἀμήν.

Ἐπακολουθῶν οὖν ἐγὼ τῇ ὁμολογίᾳ, ὡς χρὴ ποιεῖν εἰς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνοντας, εἶπον οὕτως ἔτι·

Πιστεύω τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μὴ κτίσμα εἶναι οἷον ὑπὸ χρόνον κατὰ τὸν ἄφρονα Ἀρειον, ἀλλ' ὁμοούσιον καὶ συναϊδίον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινῷ, ποιητὴν χρόνων καὶ τῶν κτισμάτων πάντων, ὕστερον δὲ σαρκωθέντα δι' ἡμᾶς ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου.

Πιστεύω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μὴ κτίσμα εἶναι μηδὲ ἑτερούσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ὁ Μακεδόνιος ὁ κενὸς 445 τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐδλασφῆμαι, ἀλλὰ Θεὸν ἀληθινὸν ὁμοούσιον καὶ συναϊδίον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Πατέρος προῖον ἐκπορευτῶς, ὡς περ ὁ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς.

Πιστεύω μὴ ἄλλον εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν προσιώνιον, ἕτερον δὲ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου γεννηθέντα Ἰησοῦν Χριστὸν, ὡς ὁ ἄφρων Νεστόριος ἐδλασφῆμαι, ἀλλὰ τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα δύο μὲν εἶναι

Jesu Christi semper virgine, una sanctissima et vera Deipara, tanquam donum purum pulchram hanc professionem offerentes Trinitati, pœna æterna liberemur et fruamur sempiterno cum Christo divino regno ejus, gloria et lætitia, perpetuo celebrantes Christum, Filium Dei unigenitum, cum Patre, qui fuit ante sæcula, et Spiritu sanctissimo. Amen.

Post hanc igitur confessionem, ut decet facere eos qui monachicum habitum induunt, addidi hæc.

Credo Filium Dei non esse creaturam nec temporali subjectum, ut stultus Arius docet, sed cœqualem et cœternum Deo Patri, Deum verum e Deo vero, factorem sæculorum et creaturarum omnium, post autem incarnatum propter nos e Spiritu sancto et Maria Virgine.

Credo Spiritum sanctum non esse creaturam, nec diversum a Patre et Filio, sicut Macedonius gratia ejus desinitus blasphemabat, sed Deum verum cœqualem et cœternum Patri et Filio, e Patre procedentem processionem, sicut Filius ex eodem generatione.

Credo non esse alium Filium Dei ante sæcula natum, alium e Virgine natum Jesum Christum, sicut stultus Nestorius blasphemabat, sed ex ea natum duas esse post unionem naturas, unum autem personam, divinam scilicet, unde etiam quæ eum pepe-

metà τὴν ἔνωσιν φύσει, ἓνα δὲ τῇ ὑποστάσει τῇ θεϊκῇ δηλονότι, διὸ καὶ τὴν αὐτὴν τεκοῦσαν κυρίως καὶ ἀληθοῦς Θεοτόκον εἶναι καὶ οὐ Χριστοτόκον κατ' ἐκείνον τὸν ἄφρονα.

Πιστεύω τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ ἔνωσιν μὴ εἰς μίαν φύσιν τὰς δύο συνάψαι κατὰ τοὺς ἄφρονας Διδασκορον καὶ Εὐτυχῆ, οἱ τῇ θεότητι τὰ πάθη προσῆπτον, ἀλλ' ἐν δύο φύσεσι μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀσυγχύτως γνωριζόμενον· καὶ ἔτι μὴ τέλος εἶναι κολάσεως μήτε ἀποκατάστασιν δαιμόνων κατὰ τὸν ἄφρονα Ἀριγένην.

Πιστεύω τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν οὐχ ἐν θέλημα ἔχειν φυσικὸν καὶ μίαν ἐνέργειαν κατὰ τὸν Ῥώμη· Ὀνώριον καὶ Πύρρον τὸν ἄφρονα, ἀλλὰ δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας, θεϊκὴν δηλαδὴ καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν καὶ θέλησιν, καὶ μηδετέραν τῶν φύσεων ἀθέλητον εἶναι ἢ ἀνενέργητον.

446 Πιστεύω εἰς τὰς εἰκονικὰς ἀνατυπώσεις, ἔχουσι εἰς τὸν χαρακτῆρα τὸν ἐν εἰκόνι περιγραφτὸν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πανάγνου καὶ θεοτόκου αὐτοῦ Μητρὸς καὶ πάντων τῶν ἁγίων, σχετικῶς, οὐ λατρευτικῶς προσκυνουμένας, οὐ θεοποιουμένας, ἀσπάζεσθαι τε καὶ τιμᾶν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, οὐ τῇ ὕλη τὸ σῆμα, ἀλλὰ τῷ πρωτοτύπῳ ἀπενέμουσαν· ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος εἰς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ὡς ἀντίτυπος οὖσα τῶν πρωτοτύπων.

rit, proprie et vere Deipara, non, ut stultus ille volebat, Christipara.

Credo, Filium Dei post incarnationem et unionem non in unam naturam atque conjunxisse, secundum stultorum hominum, Dioscori et Eutychis, doctrinam, qui divinitati dolores attribuerunt, sed in duabus naturis post unionem immiste dignoscendum; nec vero sinem pœnæ aut restitutionem dæmonum esse, ut stultus Origenes docuit.

Credo, Filium Dei, Dominum nostrum Jesum Christum, postquam homo factus est, non unam habuisse voluntatem naturalem et unam efficientiam, secundum Honorium, episcopum Romanum, et stultum Pyrrhum, sed duas naturas et duas efficientias, divinam et humanam voluntatem et efficientiam, et neutram naturam aut voluntate aut efficientia carere.

Credo in imagines expressas sive characterem imagine descriptum Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi et sanctissimæ Deiparæ, matris ejus, atque sanctorum omnium, relative, non religiose adorandas, nec consecratas, ut colantur et honorentur ab Ecclesia Dei, quæ non materiam, sed personam veneratione prosequitur. Etenim cultus imagini tributus ad ipsam personam transit, secundum magnum Basilium, quippe imago instar est archetypi.

πιστεύω μήτε ἀγενέργητον εἶναι τὴν θείαν φύσιν καὶ ἐνεργειῶν οὐσιωδῶν ἔρημον, μήτε αὐτὸν εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐπ' ἐκείνης, μήτε κτιστὰς εἶναι ταῦτα· κατὰ τοὺς ἄφρονας Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἐνεργείας θείας οὐσιωδεις, καὶ ἑτέρας εἶναι ταῦτα· παρ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν καὶ ἀκτιστοὺς εἶναι καὶ λεγομένας θεότητας.

Ὁμολογῶ βεβαίως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς κατὰ τοὺς Ἱταλοὺς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ἐνικῶς, ὡς περ ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ἐνικῶς γεννᾶται, πέμπεσθαι δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, εἶναι αὐτῆ ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ αὐτοῦ δίδωσι.

κγ'. Καὶ οὕτως τῷ φθινοπώρῳ τοῦ ςθ' ἔτους ἀπῆλθεν **447** ἡ βασίλισσα κυρία Ἑλένη ἡ Παλαιολογίνα, τοῦ δεσπότη τῆς Σερβίας γυνή, πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Ἑνετῶν, ἐγκαλοῦσα τοὺς κλέψαντας τὸν βίον αὐτῆς ἐν Κερκύραις. Καὶ τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένοντο σεισμοὶ πολλοὶ καὶ μεγάλοι εἰς τε τὴν ἁγίαν Μαύραν καὶ Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον· καὶ πολλὰ οἰκοδομὰ ἐχάλασαν τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι κώμαις τε καὶ τόποις οἰκούντων, ἕστεά τε καὶ ταίχη. Τὸ δὲ τῆς Κεφαλληνίας πτολιέθρον παντελῶς ἐχάλασθη, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τεθνήκασι.

Τῷ δὲ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ τῶν Ἑνετῶν ναύαρχος τοῦνομα Νικόλαος Δεκανάλης μετὰ τριήρων ἦλθε κατὰ τῆς Αἴνου καὶ ἠχμαλώτευσεν αὐτὴν ἐν ἡμέρᾳ ἐβδόμῃ· καὶ ἐπιστρέψας παραγένετο εἰς

Credo, neque inefficacem esse naturam divinam et essentialium efficientiarum expertam, neque idem esse essentiam et efficientiam in ea, nec creatas eas esse, secundum homines stultos. Barlaamum et Acindynam, sed et esse efficientias divinas essentielles et diversas eas esse ab ipsa essentia et non creatas et divinitates dictas.

Credo firmiter, Spiritum sanctum non e Patre et Filio procedere, ut Itali docent, sed ex ipsa unice persona Patris, quemadmodum ipse Filius ex ipsa persona Patris unice generatur, mitti autem a Patre et Filio Spiritum, qualem ipsa ejus gratia et benignitas donat.

23. Ita autumnno anni 6977 regina, domina Helena Palæologa, despotæ Servie uxore, ad rempublicam Venetorum abiit, accusatura eos, qui Coreyræ eam bonis spoliaverant. Vere ejusdem anni terræ motus multi et vehementes Sanctam Mauram, Cephaleniam et Zacynthum afflixerunt, et multa ædificia hominum per eas urbes, vicos et regiones habitantium, quin etiam oppida et mœnia, corruerunt. Oppidum Cephaleniæ prorsus eversum est et magna hominum multitudo periit.

Æstate anni ejusdem classis Venetæ dux, Nicolaus Decanalis nomine, cum triremibus Ægeum invasit et die septimo cepit; inde in Peloponnesum

τὴν Πελοπόννησον καὶ ὠκοδόμησε τὴν Βοστίτζαν αὐθις τῷ τοῦ θέρους καιρῷ τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τῷ δὲ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ςθ' ἔτος, Ἰανουαρίου κ', ἔπισε καθ' ἑλὴν τὴν νῆσον τοσαύτη χιὼν ὅταν εἰ τῶν Κερκύρων ἄνθρωποι οὐκ εἶδον πώποτε, ὥστε καὶ ἀλώπεκας καὶ λαγωὺς οἰκειοχεῖρως ἐθήρευον. Ὁμοίως καὶ εἰς τὰ τῆς δύσεως μέρη, πολλῶν δὲ μᾶλλον εἰς τὴν Ἀσίαν ἦτοι ἀνατολήν. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστράτευσεν κατὰ τῆς Εὐβοίας ὁ τῶν ἀσπεθῶν ἀρχων, ἐπὶ τέλος τοῦ Ἰουνίου μηνός. Ὁ δὲ στόλος αὐτοῦ πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν τὸ στρατόπεδον διὰ ξηρᾶς ἐκ Καλλιουπόλεως, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Λήμνον, καὶ παρέλαθε τὸν Κότζινον καὶ τὰ περὶ πάντα τὴν νῆσον χωρὶα πλὴν τοῦ

448 παλαιοῦ νάστρου, ἤγουν παλαιοῦ πτολιέθρου καὶ τῆς σκάλας, καὶ ἐπέστρεψεν. Ἐπελθὼν δὲ τὸ τῆς πόλεως στρατεύμα ἐκ Νικομηδείας καὶ ὅθεν ἂν ἦν, ὁμοῦ ἐξελθὼν καὶ παρεγένοντο εἰς Εὐριπὸν· αὐτὸς ἰδὼν ὁ ἐξαρχος ὁ καὶ ναύαρχος τῶν Ἑνετῶν ἀνεχώρησεν, ἴσως καλῶς ποιήσας, κακῶς δὲ ὅτι οὐκ ἠθέλησε δυναμῶσαι τὴν Εὐβοϊαν πόλιν ἤτοι ἄστου. Διερχόμενον δὲ τὸ τοῦ ἀμηνῶν στρατόπεδον ἀπῆρε τὴν Ἰμβρόν καθ' ὁδόν, εἶτα ἦλθεν εἰς τὴν Εὐβοϊαν, καθ' ὃν δὴ μῆνα ἐφθασεν καὶ ὁ ἀμηνῶν. Καὶ σφοδρῶς τε πολεμήσαντες διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, τῇ ιβ' τοῦ Ἰουλίου μηνός παρέλαθε τὸ πτολιέθρον πολέμῳ. Καὶ τοῦτου γενομένου πάντα τὰ περὶ τὴν νῆσον νησιῶδρια καὶ ἄστυα ἐδουλώθησαν ἐκουσίως. Ὁ δὲ ἀμηνῶν προσκαρτερήσας μικρὸν τι, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἐξελθὼν ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸν δὲ μπεηλέρημπερην ἐπαφῆκε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν Βοστί-

profectus Bostitzam æstate anni ejusdem instaurovit. Hieme autem anni ejusdem, 6978, die Januarii 25, in tota insula nix cecidit, quantam Coreyræ nunquam viderant, ita ut manibus vulpes et lepores caperent. Idem versus occidentem factum est, multoque magis versus Asiam sive Orientem. Sub finem veris anni ejusdem, exeunte Junio mense, Impiorum princeps adversus Eubœam expeditionem suscepit. Classis ejus, antequam exercitus per terram Calliopolis exiret, Lemnum venit et Cotzinum et omnia totius insulæ loca, præter Palæocastrum sive vetus oppidum et portum, occupavit; deinde reversa est. Tum advenientibus Nicomedia et ubicunque erant urbanis copiis, una exierunt et in Euripum venerunt. Quos ubi vidit exarchus et navarchus Venetorum, recessit, recte fortasse: male autem fecit, quod Eubœam urbem mûnire noluit. Transiens autem ameræ exercitus Imbrum exitiurus cepit, atque inde ad Eubœam impulsus est; quo mense affuit etiam ameras. Pugnatum est vehementer terra marique, et duodecimo die Julii oppidum in potestatem redactum. Quo facto, omnes in circuitu parvæ insulæ et oppida ultro se dediderunt. Ameras aliquantisper ibi commoratus, sub initium mensis Augusti Cpolim discessit, beglerbegum in Peloponnesum misit. Qui Bostitzam tenuerunt, partim fuge-

τῶν ἀφέντες αὐτὴν Ἰφυγον· οἱ δὲ προσεκύνησαν καὶ παρέδωκαν αὐτῷ ταύτην. Διερχόμενος δὲ παρέμ-
προσθεν ὁμοίως ἐποίησαν καὶ οἱ ἐν τῷ Βούμερῳ καὶ
τῇ Ὀλένα καὶ τῷ Χαλιδόνι καὶ οἱ ἐν τῷ Ποντικῷ.
Καὶ πάντα ὅσα ἦσαν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἐκατέλυ-
σαν μέχρι καὶ ὀσμείων, τὰ δὲ ἄλλα ἔχουσι. Διελ-
θὼν δὲ μέχρι κ' ἰ τοῦ πριγκιπάτου καὶ ἐπιστρέψας
ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἔστειλαν
ἕτερον ναύαρχον Θωμᾶν τοῦνομα, Μοκένικον τοῦ-
πίκλιν· **449** ὅστις πιάσα· τὸν ποτε ναύαρχον
Νικόλαον Κανάλην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ γραμ-
ματικὸν, βεῖς αὐτοὺς ἐν χειροπέδασι σιδηραῖς
καὶ δεσμεύσας ἀπέστειλαν εἰς Ἑνετίαν πρὸς τὴν
αὐθεντίαν ἦτοι ἀριστοκρατείαν αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ φθινοπώρου τοῦ ς' τοῦ ἔτους
ἐν τῷ δ' χρόνῳ καὶ ὁ δεσπότης κύριος Δημήτριος
τέθνηκεν ἐν Ἀνδριανουπόλει μοναχὸς· γεροντὶς,
ὃς καὶ ἠγωνομάσθη Δαβίδ. Καὶ πρὸ τῆς θαν-
τῆς αὐτοῦ ὀλίγω χρόνῳ ἀπέθανεν ἡ θυγάτηρ αὐ-
τοῦ ἡ ἀμήρισσα· ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἡ βασίλισσα
τίθηκε μετὰ τινα ὀλίγον καιρὸν τῆς θαντῆς
αὐτοῦ.

Τῇ δὲ κ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ς' τοῦ ἔτους
περιέπεσα ἐν Ἀθανεῖα τσαούτη ὥστε καὶ ἐγεγό-
ναι τέλειος μοναχὸς τοῦ μεγάλου σχήματος μὴ ἐν-
νοήσας τὸ τυχόν. Περὶ δὲ τὸ φθινοπώρον τοῦ ς' τοῦ ἔτους
ἐπαναστρέφων ἐκ τοῦ τῆς Φραγκίας ὀρχῆος καὶ
τοῦ δουκὸς τῆς Βουργυνείας ὁ καρδινάλιος κύριος Βησσα-
ρίων, ἀπισταλμένος ὢν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Ῥώ-
μης πρὸς τὴν εἰρηνεύσαι αὐτοὺς, καθ' ὁδὸν τῇ ιε' τοῦ
Νοεμβρίου τέθνηκε· τὸ δὲ σῶμα ἦτοι λείψανον αὐ-
τοῦ ἐκόμισαν εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ πλείστης τιμῆς,
καὶ ἔθεσαν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων,
ὅπου δὴ καὶ προκατέμενε, καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ προ-

ἠτοίμασαν πλησὸν τοῦ τάφου τῆς ἁγίας Εὐγενίης
τῆς ἐσιομάρτυρος.

Περὶ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθε καὶ ὁ
Ζουχασάγης κατὰ τοῦ τέπυ τοῦ ἀμηνᾶ Μετμέτη,
καὶ διέδραμε **450** τόπους τινὰς αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνα-
τολήν, ἦτοι τὴν Ἀσίαν. Ἐξελθὼν δὲ καὶ ὁ ἀμηνᾶς
ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπῆλθε κατ' ἐκείνου
μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ
πλησιάζαντες, ἤτηθη τὸ τοῦ ἀμηνᾶ στρατόπεδον
παρὰ τοῦ Ζουχασάγης, ὑπερ κατ' ἐκείνου ἐξῆλθεν.
Ἐκεῖ δὲ ἀπεκτάνθη ὁ μπεηλέρμπεης ὁ Παλαιολόγος,
ὁ ποτε υἱὸς Παλαιολόγου τοῦ Θωμᾶ ἐκείνου τοῦ
Γίδου, μπεηλέρμπεης ὢν τῆς δύσεως, καὶ πολλοὶ
ἄλλοι τῶν ἐν ὄψει ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων. Εἶτα
ἐπελθόντος κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀμηνᾶ ἐνίκηθη,
καὶ ἐπιστρέψας ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πό-
λιν, ὁμοίως καὶ ὁ ἀμηνᾶς εἰς Κωνσταντινού-
πολιν.

Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ
ἔτους παρέλαθεν ἡ γερουσία τῶν Ἑνετιῶν, ἦτοι ἡ αὐ-
θεντία, κάστρον τε τὸ λεγόμενον Στροβόλιν τὸ πλη-
σίον Κερκύρας.

Τῇ δὲ ε' τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ ς' τοῦ ἔτους
τέθνηκεν ἐν τῇ ἁγίᾳ Μαύρα ἡ βασίλισσα κυρία
Ἑλένη ἡ Παλαιολογινα, μοναχὴ γενομένη καὶ
ὑπομονὴ μετονομασθεῖσα διὰ τοῦ μεγάλου σχή-
ματος, καὶ ὁ σὺν ἡμῖν ἱερομόναχος καὶ πνευματι-
κὸς πατήρ κύριος Ἰερόθεος, ὁ διὰ τοῦ μεγάλου σχήμα-
τος μετονομασθεὶς Ἰωσήφ, ὃς ἦν ἐκ νεότητος μεθ'
ἡμῶν καὶ σχολίτης καὶ φίλος μέχρι καὶ τοῦ τέλους
αὐτοῦ.

Τῷ δὲ θέρει τοῦ ς' τοῦ ἔτους ὁ τῶν ἀσείδων ἀρ-
χων στόλον ἀποστειλάς κατὰ τὰ ἀνωτερικὰ μέρη
τοῦ Εὐξείνου πόντου, **451** παρέλαθε τὸ μέγα πτο-

rum, partim submisit eum venerati, urbem tradide-
runt. Progredienti idem fecerunt Bumeri, Olenæ,
Chelidonii et Pontici incolæ. Loca ad mare sita omnia
funditus evertit, retinuit reliqua. Progressus usque
ad principatum, reversus est et Peloponneso exiit.
Veneti miserunt nñum classis præfectum, Thomam
nomine, Mocenicum cognominatum: qui prædictum
navarchum Nicolaum Canalem cum filio eius et
scriba comprehendit, eosque maniciis ferreis con-
strictos Venetias ad senatum misit.

Ineunte autumno anni 6979 Demetrius despota
Adrianopoli obiit monachus. David appellatus, cum
paulo ante mortua esset filia eius amerissa. Ejus-
dem uxor, regina, non multo post eum obiit.

Die 26 mensis Julii in tam gravem morbum in-
cidi, ut perfecte monachus magni habitus factus
sim: quod mihi plane præter expectationem acci-
dit. Autumno anni 6984 a rege Francorum et duce
Burgundiæ, ad quos placandos ab Ecclesia Romana
missus erat, rediens Bessario cardinalis, in itinere
die 15 Novembris obiit. Corpus ejus Romam ho-
norificentissime delatum et in templo apostolorum,
ubi ante vixerat, sepultum est, sepulchro ejus ex-
structo præpe sepulchrum sanctæ martyris Eugeniæ.

Vere anni ejusdem Zuchasanes contra Mehem-
tem ameram expeditionem molitus, aliquot ejus loca
in Oriente sive in Asia incuravit. Egressus est Cypri
contra eum ameras cum omnibus copiis suis. Prælio
salim invito, exercitus ameræ adversus Zuchasaneum
eductus plane succubuit. Ibi occisus est Paleologus
beglerbegus, Thomæ illius Paleologi Gidi filius, be-
glerbegus Occidentis, multique alii principes et da-
ces Occidentis. Postea, cum ipse advenisset ameras,
victus et in urbem suam reversus est Zuchasanes,
ameras Cypolim rediit.

Sub finem mensis Julii anni ejusdem Venetorum
respublica Strobolium castrum, juxta Corcyram
situm, occupavit.

Die 7 Novembris anni 6982 mortua est Sanctæ
Mauræ Helena Paleologina regina, monacha facta et
mutato nomine Hypomone appellata per sanctum
habitum, et qui nobiscum erat hieromonachus et
pater spiritualis Hierotheus, per sanctum habitum
Josephus nominatus, qui inde a pueritia sodalis
mihi et amicus fuit usque ad finem vitæ.

Æstate anni 6983 impiorum dux in superiores
partes ponti Euxini classem misit et Chersonesi
Tauricæ urbem magnam Capham occupavit. Es-

ἀπεθρονεῖτο Καρδάν λεγόμενον τῆς Χερσονήσου τῆς ἐν τῷ Ταυρικῷ. Τῷ δὲ θέρει τοῦ 537^{ου} ἔτους ἀπῆλθεν κατὰ τῆς Βλαχίας μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ τοῦ 538^{ου} ἔτους ἀπέστραψεν ἐκ τῆς Βλαχίας μᾶλλον ἡττηθεὶς ἢ ἡττήσας, καὶ τὴν μὲν μπηλιέρμπεην ἀφῆκεν ἐν τῇ Σοφίᾳ πόλει, αὐτὸς δὲ ἦλθεν εἰς Ἀνδριανούπολιν.

Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους τῇ πρώτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐπῆλθέ μοι ρευματισμὸς εἰς τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ γόνατα, καὶ ἐξῆλθέ μεν τοῦ στόματος καὶ ῥινὸς καὶ ὠτίων τοσοῦτος χυμὸς, ὥστε ἀπελπίσθην παρὰ πάντων, καὶ τρεῖς τῶν ἀχρόντων μυστηρίων μετέλαθον ὑπερ καὶ εἶθε μοι ἐπῆλθεν ὁ θάνατος, ἢ θεραπεία πάντων τῶν ἐμοὶ δυσχερῶν, γήρους τε καὶ ἀσθενείας καὶ τῆς ἐνδοσίας. Θὺ μόνον γὰρ τῶν πολλῶν καλῶν καὶ συνήθων τῶν ἐκ νεότητος ὑστερημένος ἤμην, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐν τῶν ἀναγκαίων τῆς καθημερινῆς τροφῆς. Οἶμαι ζεῖ ἡ ὑπαμονὴ τῶν τοιοῦτων καὶ ἡ πρὸς Θεὸν εὐχαριστία Θεοῦ χάριτι αἰτία μέλλει εἶναι εἰς τὸ συγχωρηθῆναι μοι πολλὰ τῶν ὡς πρὸς αὐτὸν ἐπιτασιᾶ· οὐδὲ γὰρ γέγονεν ἐν τῷ βίῳ ἀμάρτημά οὐδὲ πράξις οὔτε ἄλλη πᾶσα κακία ἢ ἐγὼ οὐκ ἐπλημμέλησα ὁ ἀνάξιος καὶ ἀθλιός, κατὰ νοῦν καὶ λόγον καὶ προαίρεσιν, θέσει τε καὶ γνώμῃ καὶ πράξει ἐξαμαρτήσας ὡς οὐδεὶς ἄλλος πώποτε. Ὅμως λυτρωθεὶς τοῦ θανάτου κωφὸς 452 ἐναπέμεινα ἐκ τῆς τοιαύτης ἀσθενείας μέχρι πολλοῦ, ὡς οὐδὲ τὰ πλησίον μου σημαντήρια ἤκουον. Καὶ ἵνα εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν ἀπαλλαγῶ μετὰ τὸ παρελθεῖν τὰς ἐναπολειφθεῖσας μοι τοιαύτας ἡμέρας τῆς ζωῆς, ἐπελθόντος μου τοῦ θανάτου,

late anni 6984 in Valachiam profectus est cum omnibus copiis suis : unde anni sequentis mense Septembri victus magis, quam victor rediit, et, bezigobeg in aſſe Sophia relicto, ipse Adrianopolim venit.

Anni ejusdem Octobris die primo rheumatismus caput mihi et genua invasit, fluxitque tantum pituitæ ex oris, naribus et auribus, ut omnes desperarent de salute mea et ter particeps fierem immaculatorum mysteriorum. Utinam me abstulisset mors, medicina et requies malorum meorum omnium, senectutis, infirmitatis et inopiæ. Etenim non solum multis optimis viris, quorum consuetudine usus eram inde ab adolescentia, sed etiam rebus ad vicium quotidianum necessariis privatus eram. Spero tantorum malorum patientia et grato erga Deum animo, ipso propitio, veniam me impetraturam esse multis, quibus eum offendi, peccatis. Nullum enim est in vita humana peccatum vel flagitium, nec ulla omnino nequitia, quam ego indignus et miser cogitatione, verbo et voluntate non comiserim, qui iudicio, proposito et actione peccavi, quantum nemo unquam ante. Verum cuiuslibet liberatus a morte, ex illo morbo dia ita surdus mansi, ut ne ejus quidem, qui prope me loqueretur, verba audirem. Atque ut ad supremam providentiam reverterer, præteritis his, qui mihi reliqui sunt, diebus vite, et morte, requiete hominum, ut

τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἀνδρῶν, ὡς ὁ Θεὸς Ἰῶθ προσηγάρυσεν, ἐδείχθη οὕτως τοῦ Θεοῦ· « Ἀλλ' εἰ με, λῶτερ, ἀνάγκη παθεῖν (τίς γὰρ οἶδε τὸ βάθος τῶν σῶν κριμάτων; τῆς μὲν αἴης φιλάνθρωπίας οἰονεῖ μου τὰ πάθη βδελυττομένης, τῆς δὲ δικαιοσύνης ἐρώσης τὸ ἐαυτῆς), εἰς γοῦν τὸν ἐκδεχόμενον λῆξιν τόνδε χρόνον δοῦναι εἰκην ἐμοὶ παράσχου, ἀλλὰ μὴ εἰς τὸν μέλλοντα τὸν ἀπέραντον, ἔνθα οὐκ ἔστι πραγμάτων ἀποκατάστασις. Ἐνταῦθα τοίνυν ἀνακαθάρας, ἅπασι χρῆσάμενος τοῖς εἰς τοῦτο φέρουσιν, οὕτω τῶν τῆδε μεταστροφῶν ἀξιώσάν με τοῦ μὴ τῶν σῶν ἐκπεσεῖν με οἰκτιρισμῶν ἐν τῇ δευτέρῃ τε καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ σου. »

Τῷ δὲ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους 538^{ου} ὁ ἀμνηστὸς ἀποστείλας πλείστον στρατόπεδον κατὰ τοῦ Ναυπάκτου, ἵνα παραλάβῃ αὐτὸν, εἶτα εἰς τὴν ἁγίαν Μαύραν ἐπέλθῃ· ὅθεν βοήθεια Θεοῦ αὐτὸν τὸν Ναυπάκτον παρέλαθε τῷ αὐτῷ ἔτει, οὕτω κατὰ τῆς ἁγίας Μαύρας ἦλθεν, ἀλλ' ὑπέστραψεν ἀπρακτός.

Τέλος τοῦ παρόντος ἱστορικοῦ ἢ χρονικοῦ βιβλίου, παρ' ἐμοῦ τοῦ συγγραφῆως ποιηθέν αἰτήσασιν ἑὸν εὐγενῶν 453 Κερκυραίων, παρακαλούντων με ἵνα μὴ σιωπῇ παραλείψω ἢ οἶδα ὑφθαλμοφανῶς καὶ ἤκουσα καὶ ἀνέγνωκα. Καὶ οὕτως ἔγραφα ἰσότητος καὶ ἀπέδωσα ἀνὰ χεῖρας τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως κύριου Ἀντωνίου. Καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθὲ μοι διὰ τὸν Κύριον, εἰ ἔλαθέ τι· τὸ γῆρας γὰρ τὸ ἐμὸν καὶ ἡ δεινὴ ἀσθένεια οὐκ εἶσά με καλῶς διορθῶσαι. Ἐγρᾶφη οὖν ἐπεὶ τῷ ἀπὸ τῆς κτίσεως κόσμου 538^{ου}, Μαρτίου κθ', ἰνδικτιῶνος ἐνδεκάτης.

eam divus Jobus appellavit, sopitus, ita Deum precatus sum : « Quodsi, Salvator, pati me necesse est (quis enim novit altitudinem judiciorum tuorum ? siquidem benignitas tua detestatur miseras meas, justitia autem facit, quod summi est), in tempus hoc, quod finem habet, pœnis me multa, non in futurum tempus, cujus nullus finis, nulla rerum reparatio est. Hic igitur cum me purgaveris usus misericordis omnibus, quæ hæc faciunt, ita me hinc transferre dignare, ut non excidam misericordiam tuam in altitudo tuo et horribili adventu. »

Æstate anni 6985 ameras ingentem exercitum misit, qui Naupactum capere, deinde invaderet Sanctam Mauram. Verum auxiliante Deo factum est, ut nec Naupactum subiret eo anno, nec Sanctam Mauram adoriretur, sed eo infecta rediret.

Finis libri hujus historici sive chronici, quem ego rogatu nobilium quorundam Coreycæorum conscripsi, qui cohortabantur me, ut ne silentio præmerem, quæ vidissem oculis, audissem, legissem. Itaque manu mea hæc scripsi et in manus sacerdotis religiosissimi Antonii tradidi. Lectores, ignoscite mihi per Dominum, si quid prætermisi. Senectus enim et summa infirmitas mea non siverunt me accurate omnia elaborare. Scribebant anno a mundo condito 6986, mensis Martii die 29, indictione undecima.